

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE JURIDICE**

Cu titlu de manuscris
CZU: 343.5:796(043.3)

RENIȚĂ Gheorghe

**RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU MANIPULAREA UNUI EVENIMENT
ȘI PARIURILE ARANJATE**

Teză de doctorat în drept

Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Autor: _____

Conducător de doctorat: _____ STATI Vitalie, doctor în drept,
conferențiar universitar

Comisia de îndrumare: _____ BRÎNZA Sergiu, doctor habilitat
în drept, profesor universitar

_____ BERLIBA Viorel, doctor habilitat
în drept, conferențiar universitar

_____ GÎRLA Lilia, doctor în drept,
conferențiar universitar

CHIȘINĂU, 2020

© **RENIȚĂ Gheorghe, 2020**

CUPRINS

ADNOTARE	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE	9
 1. ANALIZA SITUAȚIEI PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU MANIPULAREA UNUI EVENIMENT ȘI PARIURILE ARANJATE ÎN ȘTIINȚA DREPTULUI PENAL	 24
1.1. Analiza materialelor științifice privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate publicate în Republica Moldova	24
1.2. Analiza materialelor științifice privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate publicate peste hotare	31
1.3. Concluzii la Capitolul 1	42
 2. OBIECTUL INFRAȚIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT ȘI DE PARIURI ARANJATE	 45
2.1. Obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art. 242 ¹ și 242 ² CP RM	45
2.1.1. Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 242 ¹ și 242 ² CP RM	45
2.1.2. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 242 ¹ și 242 ² CP RM.....	102
2.2. Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 242 ¹ și 242 ² CP RM	114
2.3. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 242 ¹ și 242 ² CP RM	119
2.4. Concluzii la Capitolul 2	150
 3. LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT ȘI DE PARIURI ARANJATE	 153
3.1. Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 242 ¹ CP RM	153
3.1.1. Răspunderea participantului la un eveniment sportiv sau de pariat pentru manipularea evenimentului în care evoluează.....	177
3.1.2. Cumulul răspunderii disciplinare cu răspunderea penală	186
3.2. Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 242 ² CP RM	198
3.3. Concluzii la Capitolul 3	246
 4. ELEMENTELE SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT ȘI DE PARIURI ARANJATE	 251
4.1. Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 242 ¹ și 242 ² CP RM	251
4.2. Subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 242 ¹ și 242 ² CP RM.....	263
4.3. Concluzii la Capitolul 4.....	272

5. CIRCUMSTANȚELE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT ȘI DE PARIURI ARANJATE	275
5.1. Circumstanța agravantă prevăzută la art. 242 ¹ alin. (2) CP RM	275
5.2. Circumstanțele agravante prevăzute la art. 242 ² alin. (2) lit. a) și b) CP RM	288
5.3. Concluzii la Capitolul 5	304
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	307
BIBLIOGRAFIE	313
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	347
CV-UL AUTORULUI	348

ADNOTARE

Reniță Gheorghe, „Răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate”. Teză de doctorat în drept. Școala Doctorală de Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 2020

Structura tezei: introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 664 titluri, 312 pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 20 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: sport, *fair-play*, pariuri aranjate, manipulare, participant la un eveniment sportiv, participant la un eveniment de pariat, meciuri trucate, organizator de jocuri de noroc.

Domeniul de studiu. Lucrarea face parte din domeniul dreptului penal, partea specială.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul lucrării constă în efectuarea unei cercetări temeinice a răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate, în identificarea și soluționarea problemelor teoretico-practice legate de aceste infracțiuni, precum și în formularea unor recomandări pentru eficientizarea cadrului incriminator în materie și aplicarea corectă și uniformă de către instanțele de judecată a articolelor 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova. În acest sens, pentru atingerea scopului urmărit, au fost trasate mai multe obiective: 1) caracterizarea juridico-penală a elementelor obiective și subiective ale infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate, precum și a circumstanțelor agravante ale infracțiunilor în discuție; 2) stabilirea cazurilor de conexitate etiologică dintre infracțiunile prevăzute la articolele 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova; 3) studierea practicii judiciare și identificarea problemelor cu care se confruntă cei dotați cu competența aplicării răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate și, prin urmare, propunerea unor soluții; 4) estimarea previzibilității termenilor și noțiunilor cu care legislatorul operează în textul articolelor 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova etc.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei constă în cercetarea aprofundată a răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate, studiul având un caracter de pionierat în spectrul lucrărilor realizate în Republica Moldova pe această temă. Este prima lucrare în care este analizată practica judiciară în materie, în paralel fiind evidențiate deficiențele tehnico-legislative ale normelor prevăzute la articolele 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova. Mai mult, au fost formulate propuneri concrete de îmbunătățire a cadrului incriminator în materie.

Semnificația teoretică a tezei constă în: (i) stabilirea naturii juridice a infracțiunilor prevăzute la articolele 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova; (ii) identificarea curenților și lacunelor legislative; (iii) trasarea unor noi perspective privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate; (iv) analiza interdisciplinară a normelor prevăzute la articolele 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova.

Valoarea aplicativă a tezei poate fi rezumată la următoarele: a) interpretarea noțiunilor din articolele 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova prezintă relevanță pentru aplicarea corectă și uniformă a acestor articole în practică judiciară, precum și pentru dezvoltarea ulterioară a concepțiilor științifice în materie; b) conturarea particularităților cumulului răspunderii penale cu răspunderea disciplinară pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate are o semnificație cognitivă în vederea evitării încălcării unor drepturi fundamentale ale persoanei; c) concluziile și recomandările formulate în lucrare pot fi luate în considerare de către legislator în vederea îmbunătățirii calitative a conținutului articolelor 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova. De asemenea, acestea își pot demonstra utilitatea în activitatea practică a organelor de urmărire penală, a procuraturii și a instanțelor judecătorești, precum și în procesul de instruire în cadrul instituțiilor de învățământ cu profil juridic.

АННОТАЦИЯ

Реницэ Георге, «Уголовная ответственность за манипулирование мероприятием и устроенные пари». Диссертация на соискание научной степени доктора права. Докторальная школа юридических наук Государственного университета Молдовы. Кишинэу, 2020

Структура диссертации: введение, пять глав, выводы и рекомендации, библиография из 664 названий, 312 страниц составляют основную часть диссертации. Достигнутые результаты опубликованы в 20 научных работ.

Ключевые слова: спорт, *fair-play*, устроенные пари, манипулирование, участник спортивного мероприятия, участник пари, договорные матчи, организатор азартных игр.

Предмет исследования. Работа относится к сфере особенной части уголовного права.

Цель и задачи диссертации. *Цель* исследования заключается в проведении углубленного и тщательного анализа уголовной ответственности в случае манипулирования мероприятием и устроенных пари, в выявлении и разрешении теоретических и практических проблем, связанных с указанными преступлениями, а также в предложении некоторых рекомендаций, направленных на повышение эффективности законодательства в данной отрасли и верное и единообразное применение судебными инстанциями положений ст. 242¹ и ст. 242² УК РМ. В этой связи, для достижения данной цели были обозначены ряд *задач*: 1) уголовно-правовая оценка объективных и субъективных признаков преступлений в виде манипулирования мероприятием и устроенного пари, а такжеотягчающих обстоятельств данных преступлений; 2) определение случаев этиологической связи между преступлениями, предусмотренными в ст. 242¹ и ст. 242² УК РМ; 3) изучение судебной практики и выявление проблем, с которыми сталкиваются профессионалы при применении уголовной ответственности в случае манипулирования мероприятием и устроенных пари, и предложение некоторых решений; 4) оценка предсказуемости терминов и понятий, используемых законодателем в положениях ст. 242¹ и ст. 242² УК РМ, и др.

Научная новизна и оригинальность диссертации состоит во всестороннем и углубленном изучении уголовной ответственности в случае манипулирования мероприятием и устроенных пари. Исследование носит первооткрывательский характер и выделяется среди работ, написанных в Республике Молдова на данную тему, являясь первым научным трудом, в котором проводится анализ судебной практики в этой области и, в то же время, указаны недостатки ст. 242¹ и ст. 242² УК РМ с точки зрения законодательной техники. Более того, сформулированы конкретные предложения по усовершенствованию положений закона.

Теоретическое значение диссертации состоит: (i) в определении правовой природы преступлений, предусмотренных ст. 242¹ и ст. 242² УК РМ; (ii) в выявлении законодательных недостатков и пробелов; (iii) в определении новых перспектив в отношении применения уголовной ответственности в случае манипулирования мероприятием и устроенных пари; (iv) в междисциплинарном анализе положений ст. 242¹ и ст. 242² УК РМ.

Прикладное значение диссертации заключается в следующем: а) толкование используемых в ст. 242¹ и ст. 242² УК РМ терминов имеет значение для верного и единообразного применения положений данных статей в судебной практике, а также для дальнейшего развития научных концепций в этой области; б) изложение особенностей совокупного применения уголовной и дисциплинарной ответственности в случае манипулирования мероприятием и устроенных пари имеет познавательное значение, позволяя исключить нарушение основных прав лица; в) выводы и рекомендации, сформулированные в данной научной работе, могут быть использованы законодателем для усовершенствования содержания ст. 242¹ и ст. 242² УК РМ. Они также могут быть полезными для органов уголовного преследования, прокуратуры и судебных инстанций в практической деятельности и для высших учебных заведений юридического профиля в учебном процессе.

ANNOTATION

Reniță Gheorghe, „Criminal liability for manipulation of an event and for fixed bets”. PhD in Law thesis. Doctoral School of Legal Sciences of the State University of Moldova. Chișinău, 2020

The structure of the thesis: introduction, five chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 664 titles, 312 pages of basic text. The results achieved are published in 20 scientific papers.

Key-words: sports, fair play, fixed bets, manipulation, participant in a sports event, participant in a betting event, match-fixing, gambling organizer.

Field of the thesis. This research refers to the field of criminal law, special part.

The purpose and the objectives of the thesis. The purpose of the thesis is to perform a comprehensive research of criminal liability for manipulation of an event and for fixed bets, in identifying and solving theoretical and practical issues related to these offences, as well as in formulating recommendations for streamlining the incriminating framework in this area and for the correct and uniform application by the courts of the articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova. In this respect, to achieve the purpose, several objectives were set: 1) the characterization from the viewpoint of criminal law of the objective and subjective elements of the offenses – manipulation of an event and fixed bets, as well as of the aggravating circumstances of the offenses in question; 2) establishing the cases of etiological connection between the offenses provided by the articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova; 3) the study of the case-law and identification of the problems faced by those endowed with the competence to apply criminal liability for the manipulation of an event and for the fixed bets and, therefore, the proposal of solutions; 4) estimating the foreseeability of the terms and notions used by the legislator in the articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova etc.

The novelty and the scientific originality of the thesis lies in the thoroughgoing research of the criminal liability for manipulation of an event and for fixed bets, the investigation having a pioneering character in the field of works done in the Republic of Moldova in terms of this topic. In this respect, it is the first thesis in which the case-law in the matter is analyzed, simultaneously being highlighted the technical-legislative deficiencies of the norms provided by the articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova. Moreover, there are formulated concrete proposals for improving the incriminating framework.

The theoretical significance of the thesis consists in: (i) establishing the legal nature of the offenses provided by the articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova; (ii) identification of the legislative gaps and shortcomings; (iii) drawing new perspectives on criminal liability for the manipulation of an event and for the fixed bets; (iv) the interdisciplinary analysis of the norms provided by the articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova.

The applicative value of the thesis can be summarized as follows: a) the interpretation of the notions from the articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova is relevant for the correct and uniform application of these articles in case-law, as well as for the further development of scientific concepts in the field; b) outlining the particularities of the cumulation of criminal liability with disciplinary liability for manipulation of an event and for fixed bets has a cognitive significance in order to avoid the violation of some fundamental rights; c) the conclusions and recommendations formulated in the thesis can be taken into account by the legislator in order to improve the quality of the content of the articles 242¹ and 242² of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The thesis can demonstrate its usefulness in the practical activity of the criminal investigation authorities, of the prosecutor's office and of the courts, as well as in the training process in legal education institutions.

LISTA ABREVIERILOR

alin.	– alineat
art.	– articol
CAS	– Curtea de Arbitraj Sportiv de la Lausanne
CEDO	– Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CtEDO	– Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CJUE	– Curtea de Justiție a Uniunii Europene
CSJ	– Curtea Supremă de Justiție
CP RM	– Codul penal al Republicii Moldova
<i>e.g.</i>	– <i>exempli gratia</i>
evid. ns.	– evidențierea noastră
FIFA	– Federația Internațională de Fotbal
FMF	– Federația Moldovenească de Fotbal
FRF	– Federația Română de Fotbal
<i>i.e.</i>	– <i>id est</i>
lit.	– literă
n.a.	– nota autorului
or.	– oraș
p.	– pagină
pct.	– punct
S.A.	– Societate pe acțiuni
UE	– Uniunea Europeană
UEFA	– Uniunea Asociațiilor Europene de Fotbal
v.	– <i>versus</i>
vol.	– volum

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei. Evenimentelor sportive, precum și altor evenimente pe care se poate paria le este caracteristică imprevizibilitatea. Dar aceste evenimente sunt susceptibile de manipulare, iar pe un eveniment manipulat se poate paria.

Faptele de manipulare a unor evenimente, mai cu seamă, a celor sportive și, respectiv, de pariare pe acestea, nu sunt noi. Ele au apărut odată cu sportul, însă au luat amploare în ultimul timp. Acestea nu mai sunt o *rara avis*. Ele au atras atenția publicului, a mass-mediei¹ și a oamenilor de știință. Acestea au intrat în vizorul mai multor foruri europene și internaționale, care au decelat pericolul lor social.

De exemplu, în Rezoluția din 2 februarie 2012 privind dimensiunea europeană a sportului, Parlamentul European a îndemnat statele membre ale Uniunii Europene (în continuare – UE) să ia toate măsurile necesare pentru a preveni, a incrimina și a pedepsi activitățile ilicite care afectează integritatea sportului, în special atunci când sunt legate de pariuri, înțelegând prin aceasta că ele implică manipularea cu bună știință și în mod fraudulos a rezultatelor unei competiții sportive sau ale unei etape a competiției cu scopul de a dobândi avantaje care nu se bazează exclusiv pe practicile sportive obișnuite sau pe incertitudinea asociată acestora². În acest context, s-a subliniat că pariurile sportive constituie o formă de exploatare comercială a competițiilor și s-a solicitat Comisiei Europene și statelor membre ale UE să protejeze pariurile împotriva oricăror activități neautorizate, împotriva operatorilor fără licență și împotriva suspiciunilor de aranjare a meciurilor, recunoscând dreptul de proprietate intelectuală al organizatorilor asupra competițiilor pe care le desfășoară, garantând o contribuție semnificativă a operatorilor de pariuri sportive la finanțarea sportului de masă, protejând integritatea competițiilor și punând accentul pe educarea sportivilor. S-a mai recunoscut că federațiile sportive nu dispun de mijloace structurale și juridice pentru a acționa în mod efectiv împotriva aranjării meciurilor³ [din punct de vedere terminologic, sintagmele „aranjarea meciurilor” și „manipularea competițiilor sportive” sunt utilizate în mod interșanjabil în actele europene și internaționale⁴]. Astfel, Parlamentul European le-a transmis statelor membre ale UE un mesaj cât se poate de clar și răspicat: pentru prevenirea și combaterea eficientă a faptei de manipulare a

¹ *Armellini and Others v. Austria*, no. 14134/07, 16 April 2015, §§ 43-50, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3id8scB>

² European Parliament resolution of 2 February 2012 on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/EuasXM>

³ *Ibidem*.

⁴ Serby T. *The Council of Europe Convention on Manipulation of Sports Competitions: the best bet for the global fight against match-fixing?* În: *The International Sports Law Journal*, 2015, vo. 15, iss. 1, p. 84; UNODC IOC Booklet for legislators. Model Criminal Law provisions for the prosecution of competition manipulation, p. 6. Disponibil: <https://bit.ly/2z2Ze0C>

unui eveniment sportiv (indiferent dacă este comisă pentru pariarea pe un rezultat „cert” sau dacă este comisă pentru atingerea unor obiective sportive sau de altă natură etc.) trebuie să intervină cea mai „ascuțită sabie”, *i.e.* dreptul penal ca *ultima ratio*.

Despre motivele care stau în spatele acestui mesaj aflăm din Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2013 referitoare la aranjarea meciurilor și corupția în sport. În acest document se menționează că o echipă comună de anchetă a Europol, cunoscută cu numele de cod „Operațiunea Veto”, a scos la iveală situații de aranjare a meciurilor în fotbal larg răspândite în ultimii ani, 680 de meciuri au fost considerate suspecte la nivel mondial, inclusiv 380 de meciuri desfășurate în Europa. Aceasta a descris o rețea foarte extinsă de aranjare a meciurilor, care a afectat înseși valorile de bază ale sportului, 425 de persoane fiind considerate suspecte și alte 50 fiind arestate. Europol a afirmat că aceste cifre reprezintă doar „vârful aisbergului”. Aranjarea meciurilor este o problemă și pentru sportivi, care nu își primesc salariile la timp și care sunt intimidați și șantajați⁵.

Nu doar fotbalul a fost afectat de acest fenomen, ci practic orice sport, inclusiv „sportul alb”. Relativ recent, a devenit cunoscut faptul că 28 tenismeni profesioniști au fost arestați, după ce au fost acuzați că au aranjat meciuri, în vederea parierii pe acestea. Făptuitorii au mituit jucători profesioniști pentru a aranja meciurile și s-au folosit de identitatea a mii de persoane pentru a se putea paria. Dovezile confirmă că cel puțin 97 de meciuri din cadrul competițiilor organizate sub auspiciile Federației Internaționale de Tenis ar fi fost aranjate⁶.

Bref, multe dintre statele membre ale UE (și nu doar) au fost afectate de acest fenomen al aranjării meciurilor, care reprezintă un motiv serios de îngrijorare, din moment ce acesta are legătură cu crima organizată și este o sursă majoră de risc pentru mediile sportive din practic toate statele membre ale UE. Aranjarea meciurilor constituie o infracțiune care generează venituri ridicate, în timp ce ratele de depistare și de condamnare a suspectilor sunt extrem de scăzute. Aranjarea meciurilor este folosită de către organizațiile criminale în cadrul activităților lor ilegale, precum spălarea banilor și traficul de ființe umane și de droguri⁷. În aceste circumstanțe, Parlamentul European⁸ a solicitat, *inter alia*, Comisiei Europene să încurajeze explicit toate statele membre ale UE să includă aranjarea meciurilor în legislația lor națională penală pentru a stabili sancțiuni minime comune adecvate și pentru a garanta eliminarea lacunelor existente de o manieră care să respecte pe deplin drepturile omului.

⁵ European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). Disponibil: <https://goo.gl/9nsEnq>

⁶ Scandal fără precedent în tenis! 28 de jucători au fost arestați. Disponibil: <https://bit.ly/2UguWz5>

⁷ European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). Disponibil: <https://goo.gl/9nsEnq>

⁸ *Ibidem*.

Totodată, în Rezoluția din 2 februarie 2017 referitoare la o abordare integrată a politicii în domeniul sportului: bună guvernare, accesibilitate și integritate, Parlamentul European a solicitat statelor membre ale UE să incrimineze într-o normă aparte (specială) fapta de aranjare a meciurilor⁹.

Pentru ca acest deziderat să devină realitate și având în vedere că „organizațiile criminale operează la nivel internațional și au legături pe întreg globul, astfel încât nicio instituție, niciun stat și nicio organizație nu ar putea să abordeze problema aranjării meciurilor pe cont propriu”¹⁰, s-a pledat pentru adoptarea unui act internațional în materie. Această sarcină i-a revenit Consiliului Europei, care a elaborat Convenția privind manipularea în competițiile sportive¹¹.

Așadar, pe 18 septembrie 2014, cu prilejul desfășurării conferinței Consiliului Europei din Magglingen/Macolin, la care au participat miniștrii sportului, Convenția în discuție a fost deschisă spre semnare pentru toate statele lumii. Ea a intrat în vigoare pe 1 septembrie 2019.

În Preambulul acestei Convenții¹² se accentuează că „fiecare țară¹³ și tip de sport din lume pot fi afectate de manipularea competițiilor sportive și [...] că acest fenomen, ca o amenințare globală asupra integrității sportului, are nevoie de un răspuns la nivel mondial, care, de asemenea, trebuie să fie sprijinit de statele care nu sunt membre ale Consiliului Europei”¹⁴. În continuare, se arată că „sportul bazat pe o competiție corectă [...] este imprevizibil [...]; [...] [iar] manipularea competițiilor sportive poate fi legată sau nu de pariurile sportive și trebuie pedepsită în toate cazurile”.

⁹ European Parliament resolution of 2 February 2017 on an integrated approach to Sport Policy: good governance, accessibility and integrity (2016/2143(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/zjYc41>

¹⁰ European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). Disponibil: <https://goo.gl/9nsEnq>

¹¹ Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions, Magglingen/Macolin, 18.IX.2014 (CETS No. 215). Disponibil: <https://goo.gl/j9NVQw>

¹² *Ibidem*.

¹³ Anderson J., Duval A., Rompuy B.V. et al. *Study on Risk Assessment and Management and Prevention of Conflicts of Interest in The Prevention and Fight Against Betting Related Match Fixing in the EU 28*: Final Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. Disponibil: <https://goo.gl/Lp3R7D>; Aquilina D. & Chetcuti A. *Match-fixing: the case of Malta*. În: International Journal of Sport Policy and Politics, 2014, vol. 6, no. 1, p. 107-128; Cornelius S. *South African Measures to Combat Match Fixing and Corruption in Sport*. În: The International Sports Law Journal, 2007, iss.3-4, p.68-71; Boss Ph.V. *Manipulation de compétitions sportives (match fixing): aspects pénaux de la nouvelle Loi fédérale sur les jeux d'argent*. În: Forum poenale, 2019, no. 1, p. 52-57; Ronco D.A. & Lavorgna A. *Fair play? Not so much: corruption in the Italian football*. În: Trends in Organized Crime, 2015, vol. 18, no. 3, p. 176-195; Manoli A.E. & Antonopoulos G.A. *'The only game in town?': Football match-fixing in Greece*. În: Trends in Organized Crime, 2015, vol. 18, no. 3, p. 196-211; Spapens T. & Olfers M. *Match-fixing: the current discussion in Europe and the case of the Netherlands*. În: European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2015, vol. 23, iss. 4, p. 333-358; Feltes T. *Match Fixing in Western Europe*. În: Haberfeld M.R. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham: Springer, 2013, p. 15-30; Cheloukhine S. *Match Fixing in Soccer: Organization, Structure and Policing. A Russian Perspective*. În: Haberfeld M.R. & Sheehan D. (eds.). *Op. cit.*, p. 113-132; Opie H. & Steele S. *Comparing approaches to match-fixing in sport*. În: Steele S. & Opie H. *Match-fixing in sport. Comparative Studies from Australia, Japan, Korea and Beyond*. London: Routledge, 2018, p. 1-15; etc.

¹⁴ Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions, Magglingen/Macolin, 18.IX.2014 (CETS No. 215). Disponibil: <https://goo.gl/j9NVQw>

Alte aspecte care reflectă pericolul social al faptelor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate sunt ilustrate în Propunerea de Decizie¹⁵ a Consiliului UE privind semnarea, în numele UE, a Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive cu privire la aspecte care au legătură cu dreptul penal material și cu cooperarea judiciară în materie penală. În particular, se subliniază că „[a]ranjarea meciurilor reprezintă o practică pe care multă lume o consideră drept una dintre marile amenințări la adresa sportului contemporan, un fenomen care subminează valorile promovate de sport – integritatea, *fair-play-ul* și respectul față de ceilalți. Aranjarea meciurilor riscă să-i îndepărteze pe fani și pe suporteri de sportul organizat. Mai mult, în această practică sunt adesea implicate rețele de organizații criminale active la scară internațională. Această problemă a devenit, în prezent, o prioritate pentru autoritățile publice, pentru mișcarea sportivă și pentru organismele responsabile de aplicarea legii la nivel mondial”.

În mai multe state, faptele de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate au avut ca efect desființarea unor ligi sportive (*e.g.*, în Thailanda, în Malaysia, în Taiwan și în Vietnam¹⁶) sau suspendarea unor campionate (*e.g.*, în 2011, campionatul de sumo din Japonia a fost suspendat din cauza aranjării meciurilor de către Yakuza¹⁷). În Europa, de altfel, ca și în întreaga lume, pandemia provocată de COVID-19 a oprit organizarea și desfășurarea evenimentelor sportive (inclusiv a Jocurilor Olimpice și a Campionatului european de fotbal, ediția 2020) și a altor evenimente susceptibile de manipulare și pe care se poate paria. Așadar, manipularea unor evenimente și pariarea pe acestea sunt, la figurat, echivalentul unei pandemii globale.

Revenind la textul Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, constatăm că unul dintre obiectivele acesteia îl constituie prevenirea, descoperirea și sancționarea manipulării competițiilor sportive naționale și internaționale [art. 1 alin. (2) lit. a) din Convenție]. În același sens, în art. 16 alin. (1) din Regulamentul nr. 1288/2013 din 11 decembrie 2013 al Parlamentului European și al Consiliului de instituire a acțiunii „Erasmus +”: Programul UE pentru educație, formare, tineret și sport, se menționează că unul dintre obiectivele specifice ale UE constă în contracararea meciurilor aranjate – o amenințare transfrontalieră la adresa integrității sportului¹⁸.

¹⁵ Proposal for a Council Decision on the signing, on behalf of the European Union, of the Council of Europe Convention on the manipulation of sports competitions with regard to matters not related to substantive criminal law and judicial cooperation in criminal matters. Disponibil: <https://bit.ly/2MyuPdY>

¹⁶ Hill D. *A critical mass of corruption: Why some football leagues have more match fixing than others*. În: International Journal of Sports Marketing and Sponsorship, 2010, vol. 11, iss. 3, p. 221-235. *Apud*: Holden J.T. & Rodenberg R.M. *Lone-wolf match-fixing: global policy considerations*. În: International Journal of Sport Policy and Politics, 2016, vol. 9, iss. 1, p. 1.

¹⁷ *Interviu cu Declan Hill. Omul care s-a infiltrat în mafia pariurilor*. Disponibil: <https://bit.ly/3h3uVbx>

¹⁸ Regulation (EU) No. 1288/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 establishing ‘Erasmus+’: The Union programme for education, training, youth and sport and repealing Decisions No. 1719/2006/EC, No. 1720/2006/EC and No. 1298/2008/EC. Disponibil: <https://bit.ly/2NzAjFA>

După această clarificare, reținem că în conformitate cu art. 15 din Convenția prenotată, „[f]iecare Parte va prevedea ca legislația sa națională să supună sancțiunilor penale manipularea competițiilor sportive, în cazul în care sunt implicate practici de constrângere, de corupție și necinstite, după cum sunt definite în legislația națională”. Deși în acest articol nu se menționează nimic despre pariurile aranjate, Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Crime, precum și Comitetul Internațional Olimpic au semnalat că pentru a asigura o luptă eficientă împotriva aranjării meciurilor și pentru ca legislația internă să fie în concordanță cu obiectivele Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive este recomandabil ca statele să incrimineze fapta de pariuri aranjate în mod separat față de fapta de manipulare a unui eveniment¹⁹. Într-adevăr, fapta de pariuri aranjate nu trebuie văzută ca un *appendix*.

Cele enunțate *supra* pot fi extrapolate la evenimentele de altă natură care sunt susceptibile de manipulare și pe care se poate paria.

Prin urmare, fapta de manipulare a unui eveniment sportiv sau de altă natură, precum și fapta de pariuri aranjate constituie un „flagel” care afectează valorile sportului și ale pariurilor și care trebuie tratată (pedepsită) cu mijloace represive adecvate (de drept penal)²⁰. Aceste fapte pot fi comise chiar și acolo unde domeniul pariurilor constituie monopol de stat²¹, cum este cazul Republicii Moldova. Totodată, incriminarea acestor fapte nu reprezintă o folosire excesivă sau o expansiune nejustificată a dreptului penal²² (*overcriminalization*²³), ci un răspuns pe măsură împotriva acestui flagel. De altfel, instanțele de judecată ale unor state au pronunțat sentințe de achitare²⁴ a persoanelor învinuite, precum și au respins cereri de asistență juridică intenționată în materie penală²⁵, din cauza absenței în dreptul intern a normelor care ar stabili răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate.

Conștientizându-se această situație, faptele în discuție au fost incluse pe agenda legislatorilor. Nu face excepție nici legislatorul din Republica Moldova.

¹⁹ *Apud*: UNODC IOC Booklet for legislators. Model Criminal Law provisions for the prosecution of competition manipulation, p. 18. Disponibil: <https://bit.ly/2z2Ze0C>

²⁰ Reniță Gh. *Oportunitatea incriminării faptei de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM)*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională (Chișinău, 28-29 septembrie 2016). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 98-101; Reniță Gh. *Justificarea stabilirii răspunderii penale pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM)*. În: *Op. cit.*, p. 94-98.

²¹ Rompuy B.V. *Limitations on the Sports Betting Offer to Combat Match Fixing: Experiences from Europe*. În: *Gaming Law Review*, 2014, vol. 18, no. 10, p. 989-993; Bag P.K. & Saha B. *Match-Fixing in a Monopoly Betting Market*. În: *Journal of Economics & Management Strategy*, 2016, vol. 26, iss. 1, p. 257-289.

²² Gokhale N. *Fixing the Fixers: The Justification of Criminal Liability for Match-Fixing*. În: *NUJS Law Review*, 2009, vol. 2, no. 2, p. 319-336.

²³ Ashworth A. *Conceptions of Overcriminalization*. În: *Ohio State Journal of Criminal Law*, 2008, vol. 5, p. 407; Husak D. *Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2008, p. 4-45.

²⁴ Bundesgericht. Tribunal penal federal. Strafrechtliche Abteilung. Urteil vom 11 Dezember 2017. 6B_544/2017. Disponibil: <https://bit.ly/3glRtUs>

²⁵ Bundesgericht. Tribunal penal federal. Corte dei reclami penali. Sentenza del 7 giugno 2013. RR.2013.46-47. Disponibil: <https://bit.ly/3dvRum6>

Astfel, pe 21 martie 2013, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 38 pentru modificarea și completarea unor acte legislative²⁶ (în continuare – Legea nr. 38/2013). Prin această Lege, Codul penal al Republicii Moldova²⁷ (în continuare – CP RM) a fost completat cu două articole noi: art. 242¹ „Manipularea unui eveniment” și art. 242² „Pariurile aranjate”. În subsecvent, au fost modificate dispozițiile de la alin. (1) art. 333 „Luarea de mită” și de la alin. (1) art. 334 „Darea de mită” din același Cod, astfel încât să devină posibilă aplicarea răspunderii penale pentru luarea de mită de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat și, corelativ, pentru darea de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat.

Această teză de doctorat analizează, din punct de vedere juridico-penal, infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM.

Fapta de manipulare a unui eveniment este incriminată în art. 242¹ CP RM într-o variantă-tip și într-o variantă agravată. Astfel, varianta-tip de infracțiune, prevăzută la art. 242¹ alin. (1) CP RM, constă în încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Această conduită se pedepsește cu amendă de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 6.000 la 9.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

În varianta sa agravată, prevăzută la art. 242¹ alin. (2) CP RM, manipularea unui eveniment poate fi comisă de un antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive. În această situație, doar persoana fizică se pedepsește cu amendă de la 3.350 la 5.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 4 la 7 ani.

La rândul ei, fapta de pariuri aranjate este incriminată în art. 242² CP RM într-o variantă-tip și într-o variantă agravată.

În particular, varianta-tip de infracțiune, prevăzută la art. 242² alin. (1) CP RM, constă fie în parierea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, fie în informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment în intenția de a le

²⁶ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.75-81.

²⁷ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.

determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment. Astfel de acțiuni se pedepsesc cu amendă de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 6.000 la 8.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

Iar varianta agravată de infracțiune, prevăzută la art. 242² alin. (2) CP RM, presupune că infracțiunea specificată la alin. (1): este săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală [lit. a)]; cauzează daune în proporții deosebit de mari [lit. b)]. În asemenea cazuri, infracțiunea de pariuri aranjate se pedepsește cu amendă de la 3.350 la 5.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 9.000 la 11.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

Totuși, legislatorul a admis incongruențe normative. Mai există și discrepanțe conceptuale între art. 242¹ și 242² CP RM și prevederile Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. Desigur, aceasta se explică prin faptul că Convenția în discuție a precedat adoptarea art. 242¹ și 242² CP RM. Parlamentul Republicii Moldova a ratificat²⁸ această Convenție în 2018. Dar în loc să ajusteze prevederile normative naționale la cele convenționale, legislatorul doar a modificat (*i.e.* a redus) limitele pedepselor aplicabile conform art. 242¹ și 242² CP RM²⁹. Problemele de esență rămân nesoluționate. De asemenea, constatăm lipsa unor monografii sau teze de doctorat în care s-ar analiza particularitățile răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate. În doctrina juridică din Republica Moldova, aceste infracțiuni reprezintă încă o temă „exotică”. Toate acestea reclamă apariția unor dificultăți în aplicarea și interpretarea corectă a prevederilor art. 242¹ și 242² CP RM. Acest fapt conduce la pronunțarea unor hotărâri judecătorești diametral opuse și, în consecință, generează incertitudine și insecuritate juridică pentru destinatarii legii. Mai mult, chiar și persoanele dotate cu competența aplicării legii penale se află în dificultate, fiind puse în situația de a alege între mai multe variante posibile, în lipsa unei practici judiciare consolidate.

În aceste condiții, actualitatea și importanța temei nu poate fi pusă la îndoială. Așadar, trebuie efectuat un studiu științific argumentat vizând răspunderea penală pentru infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM.

²⁸ Legea Republicii Moldova nr. 285 din 29 noiembrie 2018 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 513-525.

²⁹ Legea Republicii Moldova nr. 207 din 29 iulie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 369-378; Legea Republicii Moldova nr. 179 din 26 iulie 2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320.

Scopul și obiectivele tezei. *Scopul* tezei constă în efectuarea unei cercetări aprofundate privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate, în identificarea și soluționarea problemelor teoretico-practice legate de aceste infracțiuni, precum și în formularea unor recomandări pentru eficientizarea cadrului incriminator în materie și aplicarea corectă și uniformă de către instanțele de judecată a art. 242¹ și 242² CP RM.

În vederea atingerii scopului propus, au fost formulate următoarele **obiective**:

- caracterizarea juridico-penală a elementelor obiective și subiective ale infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, precum și a elementelor circumstanțiale agravante;
- conturarea particularităților cumulului răspunderii penale cu răspunderea disciplinară, inclusiv din perspectiva principiului *ne bis in idem*;
- determinarea cazurilor de conexitate etiologică a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate;
- relevarea problemelor de calificare juridică a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate și, în consecință, formularea unor soluții;
- estimarea gradului de previzibilitate al termenilor și noțiunilor cu care operează legislatorul în art. 242¹ și 242² CP RM;
- stabilirea ipotezelor în care participantul la un eveniment sportiv sau de pariat poate fi tras la răspundere pentru manipularea evenimentului în care evoluează;
- studierea practicii judiciare și identificarea problemelor cu care se confruntă cei dotați cu competența aplicării legii penale și, respectiv, înaintarea unor soluții;
- evidențierea carențelor admise de către legislator în normele prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM;
- formularea propunerilor *de lege ferenda* menite să îmbunătățească cadrul legal existent privind răspunderea penală pentru faptele de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate;
- argumentarea oportunității incriminării faptei participantului la un eveniment sportiv/de pariat de a elimina parțial sau total caracterul imprevizibil al evenimentului în care evoluează.

Prezentarea metodologiei de cercetare. Pentru realizarea scopului propus și a obiectivelor trasate, au fost utilizate metoda logică, metoda comparativă, metoda istorică etc. Cercetările efectuate se bazează pe studierea doctrinei, legislației și practicii instanțelor judecătorești din Republica Moldova și din România, a Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare – CtEDO sau „Curtea de la Strasbourg”), a Curții de Justiție a Uniunii Europene (în continuare – CJUE sau „Curtea de la Luxemburg”), precum și a Curții de Arbitraj Sportiv de la Lausanne (în continuare – CAS). Am mai avut în vedere practica Curții Constituționale a Republicii Moldova și a Curții Constituționale a României.

La realizarea studiului, legislația penală și extrapenală a Republicii Moldova a servit ca punct de reper. Am apelat, pe alocuri, și la legislația altor state (e.g., a Albaniei, Australiei, Azerbaidjanului, Bulgariei, Elveției, Federației Ruse, Germaniei, Italiei, Poloniei, Letoniei, Lituaniei, Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Spaniei, Turciei, Ucrainei etc.), făcând o analiză comparativă. Am studiat legislațiile altor state care conțin prevederi similare cu art. 242¹ și 242² CP RM, pe care le-am considerat relevante pentru acest studiu.

De asemenea, am pus accentul, în mod special, pe dispozițiile relevante ale Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. *Ex aequa*, am ținut cont și de actele în materie adoptate sub auspiciile UE. Am procedat astfel, având în vedere „aspirațiile Republicii Moldova de a stabili relații politice, economice, culturale și în alte domenii de interes comun cu țările europene și orientarea spre spațiul valoric democratic European”³⁰, precum și necesitatea armonizării cadrului normativ național la standardele europene și internaționale.

Nu în ultimul rând, am apelat și la unele materiale jurnalistice, fiind conștienți de faptul că „adevărul jurnalistic” urmărește să informeze rapid opinia publică asupra unei chestiuni de interes general și, prin urmare, se distinge de „adevărul judiciar” stabilit de instanțe și care urmărește să angajeze răspunderea autorilor pentru faptele interzise de lege. Totuși, după cum a reiterat CtEDO³¹, presa, în exercitarea rolului său de „câine de pază” al societății democratice, are obligația să acționeze cu bună-credință, în sensul de a furniza informații exacte și demne de încredere, cu respectarea principiilor unui „jurnalism responsabil”. Pentru că buna-credință se prezumă până la proba contrarie, am ales să facem referință în teză la unele materiale de investigație jurnalistică la tema tezei și să le analizăm din perspectivă juridico-penală.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Printre oamenii de știință care au cercetat problema răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate se numără: S. Brînză, V. Stati (*Republica Moldova*); R. Hess, H. Opie, S. Steele (*Australia*); D. Hill (*Canada*); S.V. Kuzmin, N.A. Ovcinnikova, V. Saraev, M.A. Procopet, D.M. Jubrin (*Federația Rusă*); W. Andreff, A. Vaillant, L. Vidal (*Franța*); J. Peurala (*Finlanda*); Ph.V. Boss (*Elveția*); K. Pijetlovic (*Estonia*); M. Breurer, J. Bösing, T. Felts, J. Hofmann, J. Maier, H. Satzger (*Germania*); A.E. Manoli, T. Papadopoulos (*Grecia*); A.D. Ronco, A. Lavorgna, E. Musco (*Italia*); N. Gokhale (*India*); S. Zaksaitė (*Lituania*); J. Anderson, K. Carpenter, D. Forrest, T. Serby (*Marea Britanie*); A. Duval, K.L. Jones, M. Olfers, B.V. Rompuy, T. Spapens (*Olanda*);

³⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 9 octombrie 2014 pentru controlul constituționalității Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, și a Legii nr. 112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere (Acordul de Asociere RM – UE) (Sesizarea nr. 44a/2014). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 333-338.

³¹ *Bédat v. Switzerland* [GC], no. 56925/08, 29 March 2016, § 50, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/37YmObW>

C. Arslan (*Turcia*); M. Huggins, G.A. Pascual (*Spania*); R. Borghesi, S.P. Griffin, J.T. Holden, M.R. Rodenberg, B. Tuohy (*Statele Unite ale Americii*); O.I. Bezpalova, K.P. Zadoia (*Ucraina*); S. Cornelius (*Republica Africa de Sud*); K.S. Azberghen (*Republica Kazahstan*) etc.

Lucrările acestor autori reprezintă baza teoretică a tezei. Prezenta lucrare vine să completeze studiile elaborate anterior în domeniu, evidențiind unele tendințe și aspecte noi, specifice etapei actuale a dezvoltării societății.

Noutatea științifică. Elementul de noutate al tezei în peisajul juridic din Republica Moldova este evident. Cu o vechime de aproximativ șapte ani în sistemul nostru de drept, infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM sunt *cvasi-neexploatare* atât la nivel teoretic, cât și, mai ales, la nivel practic. Este prima lucrare de acest gen în care a fost analizată practica judiciară privind aplicarea răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate. În acest sens, am formulat concluzii și recomandări în vederea interpretării și aplicării corecte a normelor în discuție, precum și în vederea perfecționării legislației în materie.

Importanța teoretică a lucrării poate fi rezumată la următoarele: (i) definirea bazelor conceptuale ale studiului de drept penal privind răspunderea pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate; (ii) stabilirea naturii juridice a infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM; (iii) sistematizarea abordărilor teoretice și practice referitoare la stabilirea elementelor constitutive – obiective și subiective – ale infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM; (iv) trasarea unor noi perspective privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate; (v) analiza interdisciplinară a normelor de incriminare prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în următoarele: a) interpretarea noțiunilor ce apar în art. 242¹ și 242² CP RM este importantă pentru aplicarea corectă și unitară a acestor articole în practică judiciară, precum și pentru dezvoltarea ulterioară a concepțiilor științifice; b) conturarea particularităților cumulului răspunderii penale cu răspunderea disciplinară pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate are o semnificație cognitivă în vederea neadmiterii încălcării unor drepturi fundamentale ale persoanei; c) concluziile și recomandările formulate în teză sunt susceptibile de aplicare în activitatea practică a organelor de urmărire penală, a procuraturii și a instanțelor judecătorești, precum și în procesul de instruire în cadrul instituțiilor de învățământ cu profil juridic; d) analiza critică a curenților și hiaturilor depistate în art. 242¹ și 242² CP RM poate fi luată în considerare de către legislator în vederea îmbunătățirii calitative a textelor acestor articole.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele obținute în urma studiului efectuat au fost prezentate și aprobate la mai multe foruri științifice, după cum urmează:

- ✓ Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” din 28-29 septembrie 2016 (Chișinău, Republica Moldova);
- ✓ Conferință științifică internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației” din 7 iunie 2016 (Cahul, Republica Moldova);
- ✓ Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” din 9-10 noiembrie 2017 (Chișinău, Republica Moldova);
- ✓ Conferința internațională „Cercetări științifice actuale în lumea contemporană”, ediția a XXV-a, din 26-27 mai 2017 (Pereiaslav-Khmelnytsky, Ucraina);
- ✓ Conferința științifică internațională „Diseminarea rezultatelor cercetărilor în vederea unei cooperări globale mai strânse între oamenii de știință”, ediția a XIII-a, din 24 aprilie 2018 (Montreal, Canada);
- ✓ Conferința internațională „Cercetări științifice actuale în lumea contemporană”, ediția a XXXVII-a, din 26-27 mai 2018 (Pereiaslav-Khmelnytsky, Ucraina);
- ✓ Conferința științifică internațională a doctoranzilor în drept „Studii și cercetări juridice europene”, ediția a X-a, din 8 iunie 2018 (Timișoara, România);
- ✓ Conferința științifico-practică internațională „Aspecte sociale și economice ale educației în societatea modernă”, ediția a IV-a, din 19 iulie 2018 (Varșovia, Polonia);
- ✓ Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” din 9-10 noiembrie 2018 (Chișinău, Republica Moldova);
- ✓ Conferința internațională „Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere”, ediția a XIV-a, din 9 noiembrie 2018 (Iași, România);
- ✓ Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” din 9-10 noiembrie 2019 (Chișinău, Republica Moldova).

De asemenea, rezultatele obținute în teză au fost publicate în mai multe reviste științifice cu factor de impact, dintre care – una indexată în *Scopus* (i.e. *Eastern Journal of European Studies*), iar trei în *Web of Science* (i.e. *Eastern Journal of European Studies*, *Gaming Law Review*, *Juridical Tribune*).

Sumarul capitolelor tezei. Teza este alcătuită din cinci capitole. Fiecare capitol se încheie cu o secțiune de sinteză (concluzii) a problematicii tratate și a rezultatelor obținute.

În *Capitolul 1* – Analiza situației privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate în știința dreptului penal – am analizat materialele științifice la tema tezei publicate în Republica Moldova, precum și în alte state. Am făcut o incursiune doctrinară, pentru că orice studiu fundamental reclamă o cercetare a concepțiilor oamenilor de știință. În acest sens, este de remarcat că în mai multe state (e.g., România,

Danemarca, Norvegia, Suedia) lipsesc studii pe această temă. Acest vid doctrinar se explică prin faptul că statele respective nu incriminează *nomen juris* acțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. Totuși, în funcție de fapta comisă și, după caz, de urmările survenite, răspunderea penală se aplică în baza unor norme generale. De exemplu, pentru fapta de pariuri aranjate răspunderea penală se aplică conform normei care incriminează escrocheria. Am manifestat interes nu doar pentru opiniile unanim exprimate în literatura de specialitate, ci și pentru concepțiile contradictorii. Pertractarea divergentă de către oamenii de știință a problemelor juridico-penale în materie ne-au ajutat să evaluăm compatibilitatea diferitelor păreri cu esența juridică a normelor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. În același timp, am avut în vedere faptul că materialele științifice publicate peste hotare pornesc de la premise legislative diferite. Am examinat materialele științifice în consecutivitate cronologică, punând accentul pe publicațiile din ultimii ani, fără a lăsa în umbră studiile de valoare „mai vechi”. Prin tezele, accepțiunile doctrinare analizate a fost facilitat procesul de interpretare a conținutului normelor incriminatoire de la art. 242¹ și 242² CP RM. În consecință, am stabilit gradul de investigație a temei (care este relativ suficient, însă există mai multe aspecte neexplorate) și aportul științific pe care îl implică cercetările doctrinare vizând răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate. Am formulat problema științifică ce urmează a fi soluționată și am trasat direcțiile de rezolvare a acesteia.

În *Capitolul 2 – Obiectul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate* – am reținut că, pentru a putea discuta despre răspunderea penală, trebuie să identificăm mai întâi de toate o valoare socială (și, respectiv, relațiile sociale generate de aceasta), susceptibilă de lezare prin comiterea infracțiunii. În funcție de ierarhizarea valorilor sociale care fac obiectul juridic al infracțiunii, am distins între: 1) obiectul juridic general; 2) obiectul juridic generic; 3) obiectul juridic special. Pentru că obiectul juridic general este comun pentru toate infracțiunile și este reprezentat de totalitatea valorilor sociale ocrotite de legea penală, am acordat mai multă atenție stabilirii obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. Acest fapt ne-a permis să determinăm natura juridică a infracțiunilor în discuție. În această privință, legislatorul a fost inconsecvent. În timp ce infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM sunt plasate în Capitolul X „Infracțiuni economice” al Părții speciale a Codului penal considerându-le, prin urmare, infracțiuni economice, dimpotrivă, în accepția Legii integrității nr. 82 din 25 mai 2017, infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate sunt considerate acte de corupție. Am argumentat că această din urmă concepție este neîntemeiată. În egală măsură, am acordat atenție stabilirii obiectului juridic special, precum și obiectului material al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. Tot în acest capitol, am

stabilit cercul de persoane care pot fi victime ale infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. *Inter alia*, am scos în evidență erorile comise în practica judiciară privind determinarea persoanelor care pot fi considerate participanți la un „eveniment sportiv”. Am polemizat asupra faptului dacă entitatea care organizează și/sau desfășoară evenimente sportive sau alte evenimente care oferă ocazii de a paria poate avea calitatea de victimă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Am argumentat că este justificată agravarea răspunderii penale în situația în care victimă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment este un participant la un eveniment sportiv sau de pariat minor, precum și în cazul în care făptuitorul exercită influența infracțională asupra mai multor participanți la un eveniment sportiv sau de pariat. De asemenea, ne-am pronunțat asupra faptului dacă statul, precum și operatorii de jocuri de noroc din străinătate, ar putea avea sau nu calitatea de victimă a infracțiunii de pariuri aranjate. Am decis să analizăm victima infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM în contextul obiectului infracțiunii, nu în cel al subiectului infracțiunii, bazându-ne pe optica majoritară din doctrina de drept penal a Republicii Moldova conform căreia victima infracțiunii participă la relațiile sociale apărute de legea penală, relații care constituie substanța obiectului juridic al infracțiunii. Acest fapt justifică raportarea victimei infracțiunii la sistemul de referință al obiectului infracțiunii, nu la sistemul de referință al subiectului infracțiunii.

În *Capitolul 3 – Latura obiectivă a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate* – am stabilit mai întâi structura laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. Am analizat acțiunile susceptibile să cadă sub incidența articolelor menționate. În raport cu infracțiunea de manipulare a unui eveniment, ne-am concentrat atenția, între altele, asupra faptului dacă acordarea unor stimulente participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ar putea fi calificată sau nu în baza art. 242¹ CP RM. Sub acest aspect, opiniile sunt împărțite. Pentru că „în drept contextul este totul”³² (după cuvintele lordului Steyn), această problemă nu trebuie tratată de o manieră „da sau nu”. Soluțiile trebuie ajustate la circumstanțele particulare ale cazului, nu pronunțate prin aplicarea mecanică a silogismului în dependență de primul text de lege citit. După analiza cadrului normativ al Republicii Moldova, am formulat, nuanțat, punctul de vedere. De asemenea, am analizat erorile comise în practica judiciară. Am constatat că aceste erori vizează probleme de calificare în ipoteza în care participantului la un eveniment sportiv sau de pariat i se oferă bunuri, servicii sau privilegii pentru a manipula evenimentul în care evoluează. Am argumentat că în aceste situații răspunderea trebuie aplicată pentru darea și, după caz, luarea de mită, nu conform normei

³² *Regina v. Secretary of State For The Home Department, Ex Parte Daly* [2001] UKHL 26, House of Lords, § 28. Disponibil: <https://bit.ly/2AfVRUW>

prevăzute la art. 242¹ CP RM. În același timp, am constatat că pentru manipularea evenimentului în care evoluează participantul la un eveniment sportiv sau de pariat poate fi tras la răspundere disciplinară/contractuală, nu la răspundere penală. Am argumentat oportunitatea incriminării acestei fapte. Fără a întrerupe firul logic, am stabilit particularitățile cumulului răspunderii penale cu răspunderea disciplinară. În acest sens, am avut în vedere jurisprudența Curții de la Strasbourg. Am făcut apel la jurisprudența CtEDO, bazându-ne pe dictonul *Argentoratum locutum, iudicium finitum*: Strasbourgul s-a pronunțat, cazul este rezolvat³³. În continuare, am identificat cazurile de conexitate etiologică dintre infracțiunea de manipulare a unui eveniment și cea de pariuri aranjate. Mai apoi, în raport cu infracțiunea de pariuri aranjate, am constatat că sursa de elevație juridică pentru edictarea art. 242² CP RM l-a constituit, cel mai probabil, modelul polonez de reglementare în acest domeniu. Am mai stabilit evenimentele susceptibile de manipulare și pe care se poate paria. Am criticat concepția legislatorului din Republica Moldova de a permite pariurile doar pe evenimente sportive. Nu în ultimul rând, am analizat mijloacele (*i.e.* banii pe care făptuitorul îi depune în vederea participării la pariu sau informația despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, pe care făptuitorul o furnizează) de comitere a infracțiunii de pariuri aranjate (în mod special, am analizat dacă banii puși ca miză pe un eveniment manipulat ar trebui sau nu să aibă o proveniență licită) și momentul consumării infracțiunii în discuție.

În *Capitolul 4 – Elementele subiective ale infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate* – am analizat latura subiectivă și subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. Am constatat că aceste infracțiuni pot fi comise doar cu intenție directă. Cu privire la scopul infracțiunii, în cazul art. 242¹ CP RM am stabilit că făptuitorul urmărește ca participantul la un eveniment sportiv sau de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului în care evoluează. Totuși, am argumentat că evenimentul poate fi viciat (*i.e.* manipulat) de către participanții implicați în el nu doar prin comiterea unor acțiuni, ci și prin inacțiune. În această privință, legislatorul a făcut abstracție de concepția Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. Am scos în evidență discrepanțele terminologice admise de legislator la descrierea conținutului art. 242¹ și 242² CP RM. În subsidiar, am constatat că subiectul infracțiunii de manipulare a unui eveniment urmărește să obțină bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Acest din urmă scop ar putea fi privit drept catalizator pentru comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM. Am analizat conținutul noțiunilor de

³³ *Secretary of State for the Home Department v. AF (No. 3)*, [2009] UKHL 28, House of Lords, § 98. Disponibil: <https://bit.ly/38eGQPQ>

„bunuri”, „servicii”, „privilegii” și „avantaje”. În cazul infracțiunii de pariuri aranjate, am admis că făptuitorul urmărește scopul de cupiditate atunci când pariază pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment manipulat. Aici vorbim despre o formă specifică a escrocheriei. Din contră, atunci când făptuitorul informează alte persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment sportiv sau de altă natură, am stabilit că acesta urmărește să determine persoanele informate să parieze pe evenimentul în discuție. Am continuat analiza prin sublinierea particularităților subiectului infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM – persoana fizică și persoana juridică. Am mai stabilit că subiectul infracțiunii de pariuri aranjate trebuie să cunoască cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment. În caz contrar, acesta nu poate fi tras la răspundere penală în baza art. 242² CP RM.

În fine, în *Capitolul 5 – Circumstanțele agravante ale infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate* – am reținut că răspunderea penală se agravează atunci când infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM este comisă de un antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive. Am argumentat că această listă ar trebui completată cu un nou subiect special – arbitrul. Am analizat conținutul acestor noțiuni, relevând algoritmul de calificare în ipoteza în care persoanele enumerate la art. 242¹ alin. (2) CP RM comit infracțiunea de manipulare a unui eveniment în interesul unei organizații sportive, club sportiv sau, mai general spus – al unei persoane juridice – de către o persoană împuternicită să acționeze în numele entității în discuție. Am constatat că infracțiunea de manipulare a unui eveniment poate fi comisă de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală organizată și am propus agravarea răspunderii în această ipoteză. În raport cu infracțiunea de pariuri aranjate, am analizat cele două circumstanțe agravante prevăzute la art. 242² alin. (2) CP RM: a) comiterea infracțiunii de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală; b) cauzarea daunelor în proporții deosebit de mari. Am constatat că Parlamentul Republicii Moldova nu a dat eficiență principiului *pacta sunt servanda* atunci când a redat noțiunea de „grup criminal organizat”. În particular, am stabilit că, sub aspect numeric, grupul criminal organizat trebuie să fie constituit din trei sau mai multe persoane. Acesta este standardul Convenției ONU împotriva criminalității transnaționale organizate (și care, de altfel, a fost transpus de UE în actele sale) și care trebuie respectat de către Republica Moldova. De asemenea, legislatorul a omis să clarifice mai multe aspecte privind răspunderea penală în cazul comiterii infracțiunii de pariuri aranjate (și nu doar) de către un grup criminal organizat. Astfel, am formulat propuneri concrete pentru remedierea acestei situații. Am încheiat acest capitol prin a preciza particularitățile stabilirii daunelor în proporții deosebit de mari în contextul infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM.

1. ANALIZA SITUAȚIEI PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU MANIPULAREA UNUI EVENIMENT ȘI PARIURILE ARANJATE ÎN ȘTIINȚA DREPTULUI PENAL

1.1. Analiza materialelor științifice privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate publicate în Republica Moldova

În Decizia nr. 30 din 19 martie 2020, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reiterat că „practica judiciară și *doctrina juridică* pot constitui un reper obiectiv în funcție de care să poată fi apreciat conținutul unei norme penale și care poate contribui la aplicarea previzibilă a acesteia”³⁴ [evid. ns.].

De asemenea, în cazul *Georgouleas și Nestoras v. Grecia* din 28 mai 2020, CtEDO a menționat că, „deși ea poate acorda atenție interpretării legii dată de doctrina din perioada relevantă, mai cu seamă atunci când aceasta merge în același sens cu jurisprudența [...], faptul că doctrina interpretează liber un text de lege nu poate înlocui existența unei jurisprudențe [...]”³⁵.

Astfel, chiar dacă doctrina nu poate înlocui existența unei jurisprudențe, uneori, ea ar putea servi destinatarilor legii, precum și celor care aplică legea, ca un „far” pentru a elucida unele aspecte controversate. Conștientizând acest fapt, în cele ce urmează vom analiza materialele științifice privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate publicate în Republica Moldova.

Efectuând examinarea în succesiune cronologică, vom debuta cu analiza articolului științific din 2013 al lui V. Stati³⁶.

Este prima lucrare care scoate în relief amendamentele legislative operate în Codul penal al Republicii Moldova prin Legea nr. 38/2013. Autorul punctează trăsăturile caracteristice ale infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și art. 242² CP RM.

Referindu-se la implicațiile modificărilor de la art. 333 alin. (1) și art. 334 alin. (1) CP RM, autorul consideră că întrebarea cea mai dificilă este: în ce relație se află art. 242¹ și art. 334 CP RM: 1) art. 242¹ și 334 CP RM se referă la ipoteze cu totul diferite, incompatibile; 2) art. 242¹ CP RM este o normă specială în raport cu art. 334 CP RM; 3) art. 334 CP RM este o normă

³⁴ Decizia Curții Constituționale nr. 30 din 19 martie 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 193g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 145 alin. (2) lit. a) din Codul penal (claritatea noțiunii de „omor premeditat”). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 115-117.

³⁵ *Georgouleas and Nestoras v. Greece*, nos. 44612/13 and 45831/13, 28 May 2020, § 64, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3eFwZo1>

³⁶ Stati V. *Unele implicații ale adoptării Legii nr. 38 din 21.03.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică (Chișinău, 26-28 septembrie 2013). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice, științe economice. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 115-117.

specială în raport cu art. 242¹ CP RM; 4) infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și art. 334 CP RM pot forma un concurs ideal, nefiind atestată o relație de concurență între respectivele norme?

În explicație, se afirmă că apariția întrebării în cauză este condiționată de probabilitatea existenței unor similitudini între: a) influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană (ipoteză prevăzută la art. 242¹ CP RM) și b) promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat (ipoteză prevăzută la art. 334 CP RM).

Relația dintre art. 242¹ „Manipularea unui eveniment” din Codul penal și art. 334 CP RM a fost elucidată, *inter alia*, în articolul științific denumit „Luarea de mită de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Darea de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Analiză de drept penal”, publicat în 2013, al cărui autor este V. Stati³⁷.

Astfel, din analiza comparativă a art. 242¹ și a art. 334 CP RM s-a ajuns la următoarele concluzii: 1) art. 242¹ CP RM nu este o normă specială în raport cu art. 334 CP RM, iar art. 334 CP RM nu este o normă specială în raport cu art. 242¹ CP RM; 2) infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și art. 334 CP RM nu pot forma un concurs ideal; 3) atât art. 242¹ CP RM, cât și art. 334 CP RM au sfere de aplicare distincte; 4) în sensul art. 242¹ CP RM, influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu se poate concretiza în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui asemenea participant³⁸.

Pentru a trage aceste concluzii, s-a stabilit linia de demarcație prin prisma elementelor subiective ale acestor infracțiuni (art. 242¹ și art. 334 CP RM), în particular, prin prisma scopului infracțional. Astfel, s-a arătat că, potrivit art. 242¹ CP RM, scopul imediat al făptuitorului este ca participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv. În contrast, conform art. 334 CP RM, scopul unic al făptuitorului este ca participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de

³⁷ Stati V. *Luarea de mită de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Darea de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Analiză de drept penal*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2013, nr. 8(68), p. 96-106.

³⁸ *Ibidem*.

pariat să îndeplinească sau nu, să întârzie sau să grăbească îndeplinirea unei acțiuni în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat. Suntem de acord cu această denotație. Totuși, sub acest aspect, practica judiciară oscilează. Vom aduce argumente, în contextul laturii obiective a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, că infracțiunile prevăzute la art. 242² și art. 334 CP RM nu se suprapun. Ele au sfere de aplicare diferite.

Tot în anul 2013, a fost publicat articolul științific intitulat *„Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I”*, semnat de V. Stati³⁹.

Cu titlu preliminar, se argumentează oportunitatea incriminării faptei de manipulare a unui eveniment. Un astfel de demers era absolut necesar, ținând seama de postulatul în corespundere cu care pentru a folosi mijloace de intervenție juridico-penale trebuie ca acest mecanism să se constituie ca o *ultima ratio*. În continuare, autorul articolului științific supus investigației trece în revistă aspectele tehnico-legislative ale infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM. De asemenea, sunt analizate minuțios obiectul juridic generic și obiectul juridic special ale infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM. Se identifică valorile sociale specifice lezate prin comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, *i.e.*: integritatea și imprevizibilitatea evenimentului sportiv sau a evenimentului de pariat în legătură cu care se desfășoară o activitate economică. Se demonstrează că infracțiunea de manipulare a unui eveniment are victimă atunci când presupune influențarea, implicând cauzarea unui prejudiciu fizic, patrimonial, moral sau de altă natură. Se interpretează noțiunile de „participant la un eveniment sportiv” și de „participant la un eveniment de pariat”. Elucidarea acestor concepte este esențială pentru a stabili câmpul de aplicare al infracțiunii de manipulare a unui eveniment. De altfel, această problemă a ajuns să fie analizată și de CtEDO. Vom reveni cu detalii în contextul analizei victimei infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM. Prezintă relevanță afirmația autorului conform căreia „nu este obligatoriu ca infracțiunea prevăzută la art. 242² CP RM să se afle în conexitate etiologică cu infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM. Or, așa cum rezultă din textul legii penale, în contextul ultimei infracțiuni, în calitate de eveniment manipulat poate apărea un eveniment sportiv care să nu fie un eveniment de pariat”. Trebuie să recunoaștem că această concepție a constituit catalizatorul pentru a ne concentra atenția în vederea determinării cazurilor de conexitate etiologică a infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM.

În partea a II-a⁴⁰ a articolului științific menționat *supra*, V. Stati supune cercetării: latura obiectivă, latura subiectivă, subiectul, precum și circumstanța agravantă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment prevăzută la art. 242¹ alin. (2) CP RM.

³⁹ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 11, p. 9-15.

Între altele, autorul identifică trei modalități normative cu caracter alternativ ale acțiunii prejudiciabile prevăzute la art. 242¹ CP RM, i.e.: 1) încurajarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat; 2) influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat; 3) instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. După elucidarea conotațiilor juridico-penale ale modalităților normative cu caracter alternativ ale acțiunii prejudiciabile prevăzute la art. 242¹ CP RM, autorul subliniază că infracțiunea de manipulare a unui eveniment este o infracțiune formală. Într-adevăr, în dispoziția art. 242¹ CP RM nu se prefigurează producerea unor urmări prejudiciabile. Din acest motiv, infracțiunea în discuție se va consuma atunci când este realizată acțiunea incriminată (încurajarea, influențarea sau instruirea de către făptuitor a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat), fără a se mai cere producerea unui rezultat.

Vom continua analiza noastră cu articolul științific al lui V. Stati denumit: „*Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I*”, publicat în 2014⁴¹.

Întâi de toate, autorul argumentează oportunitatea incriminării infracțiunii de pariuri aranjate. Apoi, autorul, prin prisma raționamentelor de ordin logic și normativ, demonstrează că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la practicarea activității de întreprinzător cu respectarea regulilor de desfășurare a unui pariu. S-a consemnat că, în cazul în care infracțiunea prevăzută la art. 242² CP RM presupune producerea de daune materiale, obiectul material al infracțiunii îl reprezintă sumele bănești care constituie aceste daune. În legătură cu această interpretare, autorul a precizat că în ipoteza infracțiunii de pariuri aranjate atestăm existența unei victime doar atunci când, ca rezultat al comiterii infracțiunii, participantul la pariu (în cazul pariurilor mutuale) sau organizatorul pariului (în cazul pariurilor bookmaker) suferă daune materiale. În fine, apelând la argumentul *per a contrario*, care se bazează pe legea logică a terțului exclus (*tertium non datur*), autorul a subliniat că, dacă participantul la pariu sau organizatorul pariului nu suferă daune materiale ca rezultat al comiterii infracțiunii, nu se poate vorbi despre existența unei victime a infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM⁴².

În partea a II-a⁴³ a articolului științific menționat *supra*, V. Stati analizează: a doua modalitate normativă a acțiunii prejudiciabile prevăzută la art. 242² CP RM (informarea altor

⁴⁰ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 12, p. 7-12.

⁴¹ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 1, p. 8-12.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 2, p. 2-6.

persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat), latura subiectivă, subiectul infracțiunii de pariuri aranjate, precum și circumstanțele agravante prevăzute la art. 242² alin. (2) CP RM.

Nu poate fi trecută cu vederea afirmația conform căreia pentru calificarea faptei conform art. 242² CP RM nu are relevanță dacă pariurile se fac pe rezultatul final al unui eveniment de pariat sau pe elementele separate ale acestuia. Subscriem la această opinie. Astfel, legislatorul nu limitează pariurile pe rezultatul final al unui eveniment de pariat sau pe elementele separate ale acestuia. Dacă am promova o altă interpretare, s-ar restrânge în mod nejustificat câmpul de aplicare al art. 242² CP RM.

În opinia autorului, banii pe care făptuitorul îi depune în vederea participării la pariu sau informația despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, pe care făptuitorul o furnizează, au calitatea de mijloace de comitere a infracțiunii⁴⁴. Nu avem nimic de reproșat acestei accepțiuni, deoarece făptuitorul le folosește „pentru influențarea asupra obiectului infracțiunii (inclusiv asupra obiectului material al infracțiunii), contribuind la atingerea rezultatului infracțional [...]”. Sub aspect volitiv, mijlocul de săvârșire a infracțiunii doar „e pus în funcțiune” de către făptuitor, după care procesul de influențare asupra obiectului infracțiunii are loc în afara controlului conștient-volitiv al făptuitorului⁴⁵.

Generalizând asupra articolelor științifice ale lui V. Stati, dedicate exclusiv caracterizării juridico-penale a infracțiunilor specificate la art. 242¹ și art. 242² CP RM, vom afirma că valoarea științifică a acestora este incontestabilă. Vom apela la ideile și concepțiile ancorate în articolele științifice enunțate de nenumărate ori în procesul elaborării prezentei teze de doctorat pentru a face lumină în cele mai sinuoase probleme legate de răspunderea penală pentru infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate.

În cele ce urmează, ne vom concentra atenția asupra analizei lucrării „*Infracțiuni economice: Note de curs*”, elaborate în același an, 2014, de către V. Stati⁴⁶.

Este o operă științifică fără precedent în patrimoniul doctrinar din Republica Moldova, care abordează infracțiunile economice cu lux de amănunte, în general, și infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate, în special. Pentru acest studiu prezintă relevanță Tema 4 „Infracțiuni săvârșite în sfera activității de întreprinzător (art. 241, 241¹, 242, 242¹ și 242² CP RM)” din respectiva lucrare. La paginile 165-202 din lucrare sunt analizate infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Reșetnicov A. *Disocierea mijlocului de săvârșire a infracțiunii de obiectul material al infracțiunii: considerații introductive*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”, 2008, nr.1(11), p. 114-119.

⁴⁶ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. – 530 p.

Pentru început, consemnăm că, punând la bază clasificarea sferelor de activitate economică, autorul atribuie art. 242¹ și 242² CP RM la subgrupul infracțiunilor comise în sfera activității de întreprinzător, ceea ce, în viziunea noastră, este îndreptățit. Așa cum vom arăta în capitolul următor, infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM aduc atingere activității de întreprinzător, care reprezintă nucleul activității economice, precum și cea mai eficientă cale de dezvoltare a economiei de piață. Analiza infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate este făcută prin prisma următorului algoritm: aspecte tehnico-legislative, obiectul infracțiunii, latura obiectivă, latura subiectivă și circumstanțele agravante consemnate la art. 242¹ alin. (2) și art. 242² alin. (2) CP RM. Acest algoritm de analiză a servit ca model de cercetare pentru prezenta teză de doctorat.

În 2015 a fost publicată lucrarea „*Tratat de drept penal. Partea specială*”, avându-i ca autori pe S. Brînza și V. Stati.

Prezintă interes § 4 „Manipularea unui eveniment” și § 5 „Pariurile aranjate” din Secțiunea V „Infracțiuni săvârșite în sfera activității de întreprinzător” a Capitolului XI „Infracțiuni economice” din vol. II al respectivei lucrări⁴⁷.

Merită atenție contribuția lui S. Brînza și V. Stati la interpretarea conceptelor „antrenor”, „agent al sportivului”, „membru al juriului”, „proprietar de club sportiv” și „persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive”. Explicațiile referitoare la aceste noțiuni au o însemnătate juridică incontestabilă, având în vedere că, în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM, răspunderea se agravează, dacă subiectul-persoană fizică al infracțiunii analizate are calitatea specială de antrenor, de agent al sportivului, de membru al juriului, de proprietar de club sportiv sau de persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive.

Cu referire la agravanta consemnată la art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM (care presupune că infracțiunea de pariuri aranjate a cauzat daune în proporții deosebit de mari), surprindem nota de claritate adusă de S. Brînza și V. Stati în planul laturii subiective. Astfel, s-a demonstrat că, în cazul funcționării agravantei consemnate la art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM, intenția făptuitorului este fie doar directă (în ipoteza în care infracțiunea analizată apare în modalitatea normativă de informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat), fie directă sau indirectă (în ipoteza în care infracțiunea analizată apare în modalitatea normativă de pariere pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat).

Această idee este dezvoltată de către V. Stati în cea de-a doua ediție a lucrării „*Infracțiuni economice: Note de curs*”, apărute în 2016. Autorul menționează următoarele: [d]acă făptuitorul

⁴⁷ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 105-120.

are intenția determinată simplă de a cauza daune în proporții deosebit de mari, intenție pe care nu o poate realiza din cauze independente de voința lui, atunci fapta trebuie calificată conform art. 27 și art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM, indiferent de mărimea prejudiciului patrimonial care s-a produs în realitate. În contrast, dacă făptuitorul manifestă intenție determinată alternativă sau intenție nedeterminată, calificarea trebuie făcută nu în funcție de orientarea intenției (întrucât nu este cu putință a o particulariza), dar în funcție de urmările prejudiciabile produse în mod efectiv”⁴⁸. În continuare, autorul precizează: „[d]acă infracțiunea specificată la art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM este săvârșită de două sau mai multe persoane, răspunderea lor trebuie să depindă de prezența intenției fiecărei persoane de a cauza un prejudiciu patrimonial care, în ansamblu, va fi exprimat în proporții deosebit de mari. Este însă posibil ca proporțiile deosebit de mari să se compună din câteva sume ce provin din câteva episoade ale unei infracțiuni unice prelungite, săvârșite de două sau mai multe persoane care au luat parte nu la toate aceste episoade. În acest caz, răspunderea fiecăreia din aceste persoane va fi pusă în dependență nu de dauna integrală, care a fost cauzată de întregul grup, în toate episoadele, ci va fi limitată numai la acele episoade care au fost executate cu participarea nemijlocită a persoanei respective”⁴⁹. Susținem această opinie. Ea este fundamentată prin prisma principiului incriminării subiective.

Peste trei ani, în 2019, apare cea de-a treia ediție a lucrării „*Infracțiuni economice: Note de curs*”⁵⁰. Este cea mai recentă lucrare editată în Republica Moldova în care sunt analizate, între altele, infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Exegeza realizată de V. Stati este amplă și sincronizată cu ultimele modificări legislative.

Autorul interpretează infracțiunile prevăzute art. 242¹ și art. 242² CP RM prin prisma noului cadru normativ extrapenal de referință⁵¹, i.e.: Legea nr. 291 din 16 decembrie 2016 cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc⁵². Analizând prevederile acestei legi, V. Stati demonstrează că se permit pariurile doar pentru competițiile/evenimentele sportive⁵³. Aceasta înseamnă că sfera de aplicare a art. 242¹ și art. 242² CP RM este limitată doar la evenimentele sportive. Dar este oare justificată această concepție a legislatorului? Vom oferi răspuns la această întrebare în capitolul următor. În cele din urmă, V. Stati concretizează că „cel care informează alte persoane despre existența unei înțelegeri, în privința trucării evenimentului de pariat, îndeplinește rolul de autor al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM, și nu de

⁴⁸ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 244.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2019. – 600 p.

⁵¹ *Ibidem*, p. 211.

⁵² *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 2-8.

⁵³ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 211.

complice la această infracțiune. Totodată, dacă persoana – informată de către autorul infracțiunii despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat – va paria pe acel eveniment utilizând informația în cauză, ea va deveni, la rândul său, autor al infracțiunii de pariuri aranjate”⁵⁴. Această afirmație își găsește suportul normativ în textul incriminator prevăzut la art. 242² CP RM.

Prin valoarea sa științifică și practică de necontestat, prezenta lucrare constituie nu doar un instrument de lucru util pentru studenții facultăților de drept (nivel licență, masterat și doctorat) și pentru cercetători, ci și, mai ales, pentru practicienii dreptului (judecători, procurori, avocați, ofițeri de urmărire penală etc.). Ea conține răspunsuri la cele mai controversate aspecte legate de răspunderea penală pentru infracțiunile economice, în general, și pentru infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate, în special.

Așadar, în Republica Moldova, doar S. Brînza și V. Stati au analizat tematica răspunderii penale pentru infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și art. 242² CP RM.

1.2. Analiza materialelor științifice privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate publicate peste hotare

În rândurile de mai jos, vom analiza unele materiale științifice la tema tezei de doctorat publicate în alte state. Vom acorda atenție publicațiilor din ultimii ani.

O analiză detaliată a infracțiunilor prevăzute la art. 184 „Influențarea ilegală a rezultatelor competițiilor sportive oficiale sau ale concursurilor comerciale de divertisment” din Codul penal al Federației Ruse⁵⁵, normă corespondentă cu art. 242¹, art. 333 și art. 334 CP RM, este efectuată în rezumatul tezei de doctor în drept susținute în 2002 (în or. Moscova) de către S.V. Kuzmin⁵⁶.

Lucrarea este structurată în patru capitole. În primul capitol, S.V. Kuzmin decelează premisele incriminării infracțiunilor prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse. Într-adevăr, pentru adoptarea unei norme de incriminare a unei fapte este necesară apariția unor premise care ar justifica atribuirea acesteia a caracterului de ilicit infracțional. Totodată, în opinia autorului, fapta incriminată la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse nu este nouă, deoarece aceasta are asemănări cu infracțiunea de dare de mită. De asemenea, pornind de la influența substanțială a legislațiilor penale ale statelor străine asupra legii penale a Federației Ruse, autorul

⁵⁴ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 211.

⁵⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.

⁵⁶ Кузьмин С.В. *Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2002. – 32 с.

efectuează o analiză comparativă pe orizontală a experienței altor state în materia răspunderii penale pentru infracțiunile privind influențarea ilegală a rezultatelor competițiilor sportive oficiale sau concursurilor comerciale de divertisment. În special, se analizează infracțiunile corespondente din legislațiile penale ale Republicii Belarus, Republicii Kazahstan, Republicii Kârgâstan și Statelor Unite ale Americii.

Capitolele II și III ale lucrării conturează infracțiunile prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse prin prisma următoarelor aspecte: obiectul infracțiunii, latura obiectivă, latura subiectivă, subiectul și circumstanțele agravante. Autorul a surprins opiniile neunitare cu privire la obiectul juridic special al infracțiunilor de influențare ilegală a rezultatelor competițiilor sportive oficiale sau a concursurilor comerciale de divertisment. Din acest motiv, S.V. Kuzmin a pus în discuție și dilema locului acestei norme de incriminare în Partea specială a Codului penal al Federației Ruse. La rândul nostru, ne-am propus să formulăm o concepție clară având ca efect tranșarea polemicii privind locul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM în cadrul Părții speciale a legii penale a țării noastre.

În capitolul IV, autorul analizează aspectele ce țin de aplicarea răspunderii penale și a pedepsei pentru infracțiunile prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse. Autorul conchide că lipsa cazurilor de condamnare în Federația Rusă pentru infracțiunile în discuție se datorează caracterului latent al acestora.

În fine, autorul a sugerat o serie de propuneri de *lege ferenda* pentru îmbunătățirea calitativă a normei prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse. Printre acestea se numără și diversificarea pedepselor aplicabile pentru infracțiunile în discuție. În subsecvent, provoacă reticență propunerea de a completa art. 184 din Codul penal al Federației Ruse cu alin. (5), după cum urmează: „Acțiunea prevăzută în alineatele trei și patru alineat din prezentul articol, comise *repetat*” [evid. ns.].

Nu putem sprijini o astfel de recomandare. Pentru a fi convingători, vom apela la argumentele avansate de către S. Brînză și V. Stati, care, cel mai probabil, au determinat legislatorul să excludă conceptul de „repetare a infracțiunii” din legea penală a țării noastre (în 2008): „*de facto*, repetarea infracțiunii reprezintă o pluralitate de infracțiuni. Totodată, *de iure*, repetarea infracțiunii este tratată de către leguitor ca infracțiune unică. Aceasta deoarece calificarea infracțiunilor, care alcătuiesc repetarea, este unitară, ca și cum «în devălmășie», pe când infracțiunile repetate își pierd individualitatea (care presupune, înainte de toate, intenția infracțională unică) și se dispersează în contextul calificării conform unei singure norme (și nu în conformitate cu două sau mai multe norme, după câte infracțiuni au fost săvârșite) [...]. În ipoteza repetării infracțiunii, s-a abuzat de procedeul ficțiunii juridice. Deși inițial se intenționa

ca repetarea infracțiunii să fie un substituent *sui generis* al concursului de infracțiuni, s-a ajuns ca repetarea infracțiunii să devină un accesoriu al concursului de infracțiuni. Instituția repetării infracțiunii nu și-a atins scopul declarat de eficientizare a aplicării răspunderii penale. Ideea care a stat la baza acestei instituții s-a transformat într-un simulacru, deoarece a rămas doar falsa impresie de eficientizare a aplicării răspunderii penale”⁵⁷. De altfel, instituția de „repetare a infracțiunii” a fost exclusă în 2003 din Codul penal al Federației Ruse.

În concluzie, chiar dacă nu de fiecare dată părerile autorului sunt în consonanță cu ale noastre, notăm că lucrarea sa este una dintre cele mai aprofundate dedicate analizei juridico-penale a infracțiunilor specificate la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse, având un conținut științific remarcabil, considerent din care autorii preocupați de studiul infracțiunilor în discuție fac trimitere în repetate rânduri la respectiva lucrare, fiind în acest sens un model veritabil de referință.

Exact aceleași idei au fost expuse în monografia lui S.V. Kuzmin, publicată în 2005, care, probabil, a fost editată în baza tezei de doctorat⁵⁸.

Următoarea lucrare supusă analizei o constituie rezumatul tezei de doctor în drept susținute în 2007 de către K.S. Azberghen⁵⁹.

Ieșită de sub tipar în or. Astana, lucrarea vizează art. 201 din Codul penal al Kazahstanului⁶⁰, normă similară în anumite privințe cu art. 242¹, art. 333 și art. 334 CP RM.

Autorul și-a concentrat atenția asupra următoarelor segmente de cercetare: reliefaarea aspectelor juridico-istorice ale infracțiunii prevăzute în Codul penal al Kazahstanului; elucidarea naturii juridice și gradului de prejudiciabilitate a faptei incriminate de acest articol; analiza juridico-penală a infracțiunii; conturarea aspectelor de drept comparat; analiza criminologică a infracțiunilor comise în domeniul sportului și al concursurilor comerciale etc.

Merită apreciere propunerile *de lege ferenda* formulate de autor. Între altele, el a recomandat completarea art. 201 din Codul penal al Kazahstanului cu alin. (5), normă care ar incrimina fapta de „influențare ilegală a rezultatelor evenimentelor sportive profesionale și ale concursurilor comerciale de divertisment”. În opinia autorului, această faptă poate fi comisă

⁵⁷ Brînză S. și Stati V. *Conceptul „repetarea infracțiunii”: argumente în favoarea excluderii din Codul penal al Republicii Moldova*. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 2, p. 14-19; nr. 3, p. 6-12; Brînză S. și Stati V. *Considerente de natură politico-penală în vederea abolirii instituției de repetare a infracțiunii*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe Sociale”, 2007, nr. 6, p. 60-73.

⁵⁸ Кузьмин С.В. *Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов*. Благовещенск, 2005. – 132 с.

⁵⁹ Азберген К.С. *Подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Астана, 2007. – 24 с.

⁶⁰ Уголовный кодекс Республики Казахстан. В: *Ведомости Парламента Республики Казахстан*, 1997, № 15-16.

inclusiv de către participantul la un eveniment sportiv profesionist sau la un concurs comercial de divertisment.

O propunere similară a fost făcută și de către S.V. Kuzmin încă în 2002 în contextul Codului penal al Federației Ruse. Totuși, după S.V. Kuzmin, fapta de influențare ilegală a rezultatelor evenimentelor sportive profesioniste și ale concursurilor comerciale de divertisment trebuie să implice o daună substanțială drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor, organizațiilor, societății sau statului⁶¹. Sub acest aspect, nu este clar ce semnifică „daună substanțială drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor, organizațiilor, societății sau statului”. Cât de „substanțială” trebuie să fie dauna și în baza căror criterii se va determina? Această noțiune este vagă și poate genera interpretări extensive defavorabile. În contrast, în opinia lui K.S. Azberghen, fapta de influențare ilegală a rezultatelor evenimentelor sportive profesioniste și ale concursurilor comerciale de divertisment nu ar trebui să producă urmări prejudiciabile (prevăzute în norma de incriminare). Din această perspectivă, pare a fi mai reușită propunerea *de lege ferenda* promovată de acest din urmă autor.

În concepția lui K.S. Azberghen, fapta de influențare ilegală a rezultatelor evenimentelor sportive profesioniste și a rezultatelor concursurilor comerciale de divertisment ar putea să se exprime prin acțiune sau prin omisiune. În sensul normei proiectate de autor, trebuie considerată infracțiune acea faptă prin care s-a reușit să se denatureze rezultatele evenimentelor sportive profesioniste sau ale concursurilor comerciale de divertisment. Autorul consideră că scopul făptuitorului în astfel de ipoteze este de a influența rezultatele competițiilor sportive sau ale concursurilor comerciale. Într-adevăr, influențarea ilegală a rezultatelor evenimentelor sportive profesioniste și ale concursurilor comerciale de divertisment ar putea avea loc atât printr-o conduită comisivă, cât și printr-o conduită omisivă. Această explicație este valabilă, *mutatis mutandis*, și în contextul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM. Totuși, din motive inexplicabile, legislatorul Republicii Moldova a ales să folosească în art. 242¹ CP RM textul „acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului”. Această concepție este nejustificată și contrară Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competiții sportive. Ne vom concentra atenția asupra acestei probleme în Capitolul 3 al prezentei teze de doctorat. Pe de altă parte, considerăm discutabilă optica autorilor S.V. Kuzmin și K.S. Azberghen de a limita influențarea ilegală a evenimentelor sportive și a concursurilor comerciale doar la rezultatul final. Făptuitorii ar putea manipula doar o parte dintr-un eveniment (sportiv sau de pariat), nu neapărat rezultatul final al acestuia.

⁶¹ Кузьмин С.В. Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов, с. 9-10.

O altă publicație științifică care trebuie analizată este monografia publicată în anul 2010 de către V.V. Saraev⁶².

Autorul susține că art. 184 din Codul penal al Federației Ruse a fost creat pentru a preveni, *inter alia*, faptele socialmente periculoase legate de manipularea rezultatelor evenimentelor sportive profesionale. Totuși, această normă trebuie perfecționată. În particular, autorul propune lărgirea cercului de subiecți pasibili de răspundere penală pentru infracțiunile prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse. *In concreto*, s-a recomandat completarea acestui articol cu sintagmele „conducător sau alte persoane din cadrul organizațiilor de cultură fizică” și „agent al sportivului”. Într-adevăr, aceste persoane ar putea cu ușurință să ofere instrucțiuni sportivului ca să manipuleze evenimentul la care participă. În astfel de cazuri, este oportună agravarea răspunderii penale.

La tema investigației noastre se referă în mod tangențial și articolul științific, publicat în 2010 și semnat de N.A. Ovcinnikova⁶³. Autoarea a afirmat că există o supoziție că persoanele implicate în aranjarea meciurilor au de câștigat sume exorbitante de bani din pariuri. Astfel, s-a propus instituirea interdicției pentru sportivi, antrenori, arbitri și alte persoane angajate în desfășurarea evenimentelor sportive profesionale să parieze personal sau prin intermediari pe evenimentele sportive în care sunt implicați. Această propunere este enunțată și în rezumatul tezei de doctorat al autoarei citate⁶⁴.

Această recomandare este justificată. Totuși, pentru a asigura respectarea acestei interdicții, este necesară stabilirea unei sancțiuni. Fără posibilitatea de a sancționa conduitele ce eludează normele juridice, acestea ar fi reduse la simple precepte de conduită, lipsite de obligativitate și eficacitate.

Continuăm analiza materialelor științifice la tema studiului nostru cu rezumatul tezei de doctor în drept susținute de S. Zaksaitė⁶⁵ în 2012, în or. Vilnius. Autoarea a constatat că fapta de manipulare a rezultatelor evenimentelor sportive este întâlnită atât în sportul profesionist, cât și în cel practicat de amatori. Totuși, manipularea rezultatelor unor evenimente sportive este oglindită greșit în statisticile oficiale ale justiției penale, fapt care se datorează cifrei întunecate a

⁶² Сараев В.В. *Уголовно-правовая охрана современного профессионального спорта в России: Учебное пособие*. Омск: ОМА МВД России, 2010, с. 72-101.

⁶³ Овчинникова Н.А. *Правовая регламентация организации и проведения азартных игр через букмекерские конторы и тотализаторы в сфере профессионального спорта*. В: Четвертая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н., Рогачев Д.И., Соловьев А.А. и Шевченко О.А. Москва, 2010, с. 57-61.

⁶⁴ Овчинникова Н.А. *Правовое регулирование профессионального спорта в Российской Федерации (общеправовой анализ)*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владимир, 2008. – 26 с.

⁶⁵ Zaksaitė S. *Cheating in Sports: Prevalence and Prevention Problems*, Summary of Doctoral Dissertation, Social Sciences, Law. Vilnius, 2012. – 34 p.

criminalității. Această stare de lucruri este cauzată de subcultura în sport și de neînțelegerea că orice caz de manipulare a rezultatelor unor evenimente sportive trebuie raportat. Cifrele marginale întunecate sunt cauzate de nedumeririle de calificare juridico-penală; neînțelegerea că fapta care presupune înșelăciune în sport are un caracter ilicit penal⁶⁶. S. Zaksaitė a conchis că algoritmul de calificare juridică a faptelor de manipulare a rezultatelor unor evenimente sportive depinde atât de domeniul sportului vizat, cât și de persoanele care iau parte la manipulări⁶⁷. În cazul în care casele de pariuri nu sunt implicate, este greu de a califica fapta de manipulare a rezultatelor sportive ca fraudă (se are în vedere infracțiunea prevăzută la art. 182 din Codul penal al Lituaniei – *n.a.*). Și invers: infracțiunea de fraudă (a se citi – escrocherie – *n.a.*) devine incidentă atunci când casele de pariuri sunt considerate victime ale faptei de manipulare a rezultatelor unor evenimente sportive. Pentru a se evita aceste probleme, autoarea a propus ca fapta de manipulare a rezultatelor evenimentelor sportive să fie incriminată în Codul penal al Lituaniei ca infracțiune separată. O soluție de alternativă constă în extinderea sferei de aplicare a infracțiunilor de dare de mită, luare de mită, fraudă etc., ajustându-le la domeniul sportului⁶⁸.

La rândul său, abia în 2018, Parlamentul Lituaniei (*Seimas*) a ales prima soluție. El a incriminat la art. 182¹ alin. (1) din Codul penal al Lituaniei⁶⁹ fapta care afectează în mod ilegal parcursul sau rezultatul corect al unei competiții sportive profesionale. Observăm că legislatorul Lituaniei a optat pentru o formulare concisă. S-a avut în vedere principiul aplicabilității generale a legilor.

Pe 12 octombrie 2012, Universitatea de Stat din Florida (Statele Unite ale Americii) a găzduit simpozionul cu genericul „*Corruption and Manipulation in Sports: Interdisciplinary Perspectives*”, avându-i în calitate de participanți pe R. Rodenberg, B. Tuohy, R. Borghesi, K. Pijetlovic și S.P. Griffin. Discuțiile au fost moderate de R. Rodenberg, iar rezumatele comunicărilor au fost publicate în revista „*Gaming Law Review*”⁷⁰.

Autorii au evidențiat legătura dintre manipularea evenimentelor sportive și jocurile de noroc aferente (pariurile) prin prisma unor studii de caz. S-a valorificat atât practica judiciară a Statelor Unite ale Americii, cât și practica CJEU. De asemenea, autorii au analizat măsurile întreprinse de UE în vederea combaterii și prevenirii manipulării evenimentelor sportive și a pariurilor aranjate, susceptibile de a fi recepționate de către Statele Unite ale Americii și de către alte state. În mod special, se impune atenției analiza efectuată de către S.P. Griffin pe marginea

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Criminal Code of Lithuania. Disponibil: <https://bit.ly/35xlyKl>

⁷⁰ Rodenberg R., Tuohy B., Borghesi R., et al. *Corruption and Manipulation in Sports: Interdisciplinary Perspectives*. În: *Gaming Law Review*, 2013, vol. 17, no. 3, p. 175-187.

cazului *Donaghy*⁷¹, judecat de către o instanță de prim nivel a statului New York. În speță, Donaghy, un arbitru al Asociației Naționale de Baschet (NBA), a avut, între altele, o înțelegere cu două persoane ca să le transmită pronosticuri cu privire la anumite meciuri de baschet (inclusiv cele disputate cu echipa „Los Angeles Lakers”) pe care le va arbitra. Pronosticurile urmau a fi făcute utilizând informații confidențiale (e.g., starea fizică a jucătorilor, componența echipelor, discuțiile avute cu antrenorii echipelor implicate etc.). La rândul lor, celelalte două persoane pariau. În ipoteza în care pronosticul se adeverea, banii erau împărțiți cu Donaghy. În consecință, făptuitorii au fost găsiți vinovați pentru conspirație de a transmite informații pentru pariuri și conspirație pentru fraudă. Constatăm că faptele din acest caz nu cad sub incidența infracțiunii de pariuri aranjate, așa cum aceasta a fost redată la art. 242² CP RM. Pentru a fi aplicabil acest articol, făptuitorul trebuia să ofere informație despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment pe care se poate paria. Codul penal al Republicii Moldova nu incriminează pariarea cu folosirea altor informații, fie chiar și confidențiale (din interior). În Republica Moldova, făptuitorii ar fi fost trași doar la răspundere disciplinară/contractuală.

Tot în 2012, G.A. Pascual publică un articol științific în care analizează infracțiunea prevăzută la art. 286 bis. 4 din Codul penal al Spaniei⁷². Acest articol prevede răspunderea administratorilor, directorilor, angajaților sau colaboratorilor unei companii sportive, indiferent de statutul lor juridic, precum și a sportivilor, arbitrilor sau judecătorilor, privind conduita cu scopul de determinare sau alterare frauduloasă a rezultatului unui meci, joc sau competiție sportivă. După G.A. Pascual, includerea spontană în agenda legislatorului a fraudei în competițiile sportive (art. 286 bis. 4 din Codul penal al Spaniei) nu a fost precedată de o analiză aprofundată. El a pus în discuție legitimitatea intervenției dreptului penal în acest domeniu și, prin urmare, a ajuns la concluzia că nu este oportună incriminarea faptei prevăzute la art. 286 bis. 4 din Codul penal al Spaniei. Acesta susține că există alte instrumente de responsabilizare a persoanelor care manipulează evenimentele sportive, în special, sancțiunile disciplinare⁷³.

Cu alte cuvinte, legislatorul trebuia să țină cont de testul ingerinței minime exprimat prin dictonul englez „*Don't Use a Sledgehammer to Crack a Nut*”⁷⁴, care sugerează că nucile pot fi sparte și cu un ciocan, nu neapărat cu un baros. În dreptul penal acest test este impus de principiul *ultima ratio*. Sub acest aspect, s-a arătat că „în exercitarea competenței de legiferare în materie penală, legislatorul trebuie să țină seama de principiul potrivit căruia incriminarea unei

⁷¹ *U.S. v. Donaghy*, 570 F.Supp.2d 411 (E.D.N.Y. 2008). Disponibil: <https://bit.ly/2U1w7SQ>

⁷² Pascual G.A. *La tipificación penal del fraude en competiciones deportivas. Problemas tecnicos y aplicativos*. În: *Revista de Derecho Penal y Criminología*, 2012, no. 8, p. 13-70.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Brems E. & Lavrysen L. „*Don't Use a Sledgehammer to Crack a Nut*”: *Less Restrictive Means in the Case Law of the European Court of Human Rights*. În: *Human Rights Law Review*, 2015, vol. 15, iss. 1, p. 139-168.

fapte ca infracțiune trebuie să intervină ca ultim resort în protejarea unei valori sociale, ghidându-se după principiul «*ultima ratio*»⁷⁵, care semnifică că legea penală este unica măsură ce poate atinge scopul urmărit, altele de ordin civil, administrativ, disciplinar etc. fiind ineficiente în realizarea acestui deziderat»⁷⁶.

Nu contestăm importanța investigațiilor desfășurate de federațiile/asociațiile sportive și efectul sancțiunilor disciplinare aplicate de către acestea. Totuși, sancțiunile disciplinare aplicate de către aceste entități (federații/asociații sportive) pot să nu fie, uneori, suficiente. Acestea se răsfrâng doar asupra unui cerc relativ restrâns de persoane. În particular, acestea au incidență în privința participanților la evenimente sportive și de pariat. De asemenea, nu ne putem imagina cum ar putea sancțiunile disciplinare să prevină și să combată eficient faptele de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate comise de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală. Mai mult, este știut faptul că aplicarea răspunderii disciplinare nu exclude posibilitatea aplicării răspunderii penale.

Alte instrumente de prevenire și de combatere a faptelor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate a identificat K.L. Jones într-un articol publicat în 2012 în revista „*The International Sports Law Journal*»⁷⁷. Autoarea susține că, deși Convenția ONU împotriva corupției⁷⁸ [ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 158 din 06 iulie 2007⁷⁹] nu conține termenul „sportiv” și nici sintagma „aranjarea meciurilor”, aceasta este aplicabilă, inclusiv, și pentru fapta de manipulare a unui eveniment sportiv⁸⁰. În așa fel, se sugerează că sunt inutile eforturile statelor lumii de a institui noi norme penale pentru combaterea fenomenului aranjării meciurilor, comparând metaforic acest proces cu activitatea de „reinventare a roții”⁸¹.

Nu sunt așa de siguri autorii unui studiu⁸² efectuat în 2013 sub auspiciile Oficiului ONU pentru Droguri și Crimă și ale Comitetului Olimpic Internațional, în care se arată (cu anumite nuanțări) că dispozițiile Convenției ONU împotriva corupției pot fi aplicate și în privința faptei

⁷⁵ Husak D. *The Criminal Law as Last Resort*. În: Oxford Journal of Legal Studies, 2004, vol. 24, no. 2, p. 207-235; Jareborg N. *Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio)*. În: Ohio State Journal of Criminal Law, 2004, vol. 2, p. 521-534; Wendt R. *The Principle of “Ultima Ratio” and/or the Principle of Proportionality*. În: Oñati Socio-legal Series, 2013, vol. 3, no. 1, p. 81-94.

⁷⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 28 martie 2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 162-170.

⁷⁷ Jones K.L. *The Applicability of the „United Nations Convention against Corruption” to The Area of Sports Corruption (Match-Fixing)*. În: *The International Sports Law Journal*, 2012, iss.3-4, p. 57-59.

⁷⁸ The United Nations Convention against Corruption of 31 October 2003. Disponibil: <https://bit.ly/3fqW2LT>

⁷⁹ Legea nr. 158 din 06 iulie 2007 pentru ratificarea Convenției ONU împotriva corupției. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.103-106.

⁸⁰ Jones K.L., *Op. cit.*, p. 59.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² Vaillant A., Adekunle A., Park J.Y., et al. *Criminalization Approaches to Combat match-fixing and Illegal/Irregular Betting: A Global Perspective*. Lausanne / Vienna: International Olympic Committee and The United Nations Office on Drugs and Crime, 2013, p. 279-284.

de aranjare a meciurilor în ipoteza în care sunt întrunite condițiile (cerute) ce vizează subiectul infracțiunii, și anume: de agent public (*i.e.* persoană publică).

În mod diametral opus, s-a arătat că „există o formă specială de corupție răspândită la nivel mondial. Este corupția din sportul profesionist, cum ar fi influențarea arbitrilor și a jucătorilor de fotbal. Prin decizii eronate sau diverse alte forme de manipulare a jocului, aceștia trebuie ca, în mod deliberat, să denatureze rezultatul jocului contra unei sume de bani, așa încât cei aflați în spatele acestor manipulări să câștige foarte mult din pariuri. Acțiuni similare se întâlnesc și la alte discipline sportive, cum ar fi cursele de cai sau handbal. Astfel de acțiuni ale «mafiei pariurilor» și ale sportivilor plătiți de aceasta nu intră sub incidența dispozițiilor legale referitoare la mituirea angajaților [...] sau la alte fapte de corupție. [...] [Din acest motiv], se solicită introducerea unei dispoziții penale noi, denumită «manipularea rezultatelor sportive»»⁸³.

Într-adevăr, examinând textul Convenției ONU împotriva corupției, precum și dispozițiile relevante ale legii penale a statului nostru care transpun prevederile acestui act cu vocație internațională, am conchis că fapta manifestată în încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană (art. 242¹ CP RM)⁸⁴, precum și fapta de pariere pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, fie în informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment (art. 242² CP RM)⁸⁵, nu au cum să se circumscrie normelor care stabilesc răspunderea penală pentru coruperea pasivă (art. 324 CP RM), coruperea activă (art. 325 CP RM), traficul de influență (art. 326 CP RM), luarea de mită (art. 333 CP RM) sau darea de mită (art. 334 CP RM). Aceste prevederi incriminatoare au sfere diferite de acțiune⁸⁶. Plecând de la aceste premise, ne vom concentra atenția asupra naturii juridice a faptelor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Vom constata că nu există o concepție unitară la acest compartiment. Aceste divergențe au la bază prevederi legislative diferite.

În 2013, la editura Springer, a apărut culegerea de articole „*Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*”, ediție coordonată de

⁸³ Weise N., Dehn J. și Brandau H. *Sprijinirea schimbului de bune practici în domeniul investigării și judecării faptelor de (mare) corupție*: Raport final. București: Proiect finanțat de Uniunea Europeană, 2010, p. 18.

⁸⁴ Reniță Gh. *Manipularea unui eveniment și pariurile aranjate (art.242¹ și 242² CP RM): infracțiuni de corupție?* În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 3, p. 180-191.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*.

M.R. Haberfeld și D. Sheehan⁸⁷. Prezintă relevanță mai multe studii din această lucrare, în care este analizat fenomenul aranjării meciurilor (inclusiv în vederea parierii pe acestea) în Australia, Brazilia, Italia, Grecia, Irlanda, Federația Rusă, India, Uganda. Spre exemplu, în articolul său, T. Felts⁸⁸ trece în revistă cazurile de aranjare a meciurilor în Germania. Autorul demonstrează că meciurile au fost manipulate, în mare parte, de grupuri și organizații criminale, care au câștigat sume exorbitante din pariuri. Pariurile au fost plasate la diferiți operatori de jocuri de noroc din străinătate.

Acest subiect de cercetare este dezvoltat în teza de doctorat a lui J. Bösing, susținută în 2014, la Universitatea Philip din Marburg. Autorul a constatat că instanțele din Germania au calificat manipularea unui eveniment sportiv cu scopul de a paria pe acesta ca o pregătire la infracțiunea de escrocherie. Totodată, fapta de pariere cu folosirea informațiilor privind manipularea unui eveniment sportiv a fost considerată ca escrocherie în formă consumată.

Aplicarea normei penale care stabilește răspunderea pentru escrocherie este condiționată de producerea unor urmări prejudiciabile. De asemenea, este posibil ca manipularea unui eveniment sportiv să se facă nu neapărat pentru a paria pe acesta, ci pentru a atinge anumite obiective sportive. Prin urmare, J. Bösing a sugerat incriminarea *nomen juris* a faptei de manipulare a unui eveniment sportiv, precum și a faptei de pariere pe un eveniment sportiv manipulat⁸⁹.

După trei ani, Parlamentul Germaniei (*Budestag*) a adoptat un proiect de lege prin care a completat Codul penal cu două paragrafe: § 265c „Înșelăciunea în domeniul pariurilor sportive” și § 265d „Manipularea competițiilor de sport profesionist”. De asemenea, a fost completat § 5 „Fapte săvârșite în străinătate, cu legătură specială cu Republica Federală Germania” din Codul penal cu pct. 10a, conform căruia legea penală germană se aplică, independent de legea aplicabilă la locul comiterii faptei, în raport cu înșelăciunea la pariuri sportive și manipularea competițiilor de sport profesionist (§ 265c și § 265d), dacă fapta se referă la o competiție care are loc în Germania⁹⁰. Aceste prevederi au intrat în vigoare în 2018 și au fost analizate de mai mulți autori (*e.g.*, B. Berberich⁹¹, A. Bohn⁹², M. Kubiciel⁹³, R. Krack⁹⁴, H. Satzger⁹⁵). Așadar, în esență, recomandările lui J. Bösing au fost implementate.

⁸⁷ Haberfeld M.R. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham: Springer, 2013. – 369 p.

⁸⁸ Feltes T. Match Fixing in Western Europe. În: Haberfeld M.R. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham: Springer, 2013, p. 15-30.

⁸⁹ Bösing J. *Manipulationen im Sport und staatliche Sanktionsmöglichkeiten. Zur Notwendigkeit eines neuen Straftatbestandes gegen Bestechlichkeit und Bestechung im Sport*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der juristischen Doktorwürde, Marburg, 2014. Disponibil: <https://bit.ly/3aNa21g>

⁹⁰ Berberich B. *Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben*. În: *Zeitschrift für Wett- und Glücksspielrecht*, 2017, Ausgabe 5/1, p. 347-352.

⁹¹ *Ibidem*.

În 2018 a văzut lumina tiparului lucrarea „*The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*”, editată de M. Breuer și D. Forrest⁹⁶. Această carte conține mai multe articole care prezintă interes pentru cercetarea pe care am efectuat-o. Totuși, în acest capitol ne vom opri la studiul semnat de I. Blackshaw⁹⁷. Acesta analizează jurisprudența CAS privind meciurile aranjate. El scoate în relief optica CAS de „toleranță zero” față de manipularea evenimentelor sportive. Mai mult, autorul relevă că pentru fapta de manipulare a unor evenimente sportive au fost trase la răspundere (disciplinară) și cluburi sportive (e.g., FC „Metalist”, KS „Skënderbeu”). Sub acest aspect, vom arăta în contextul analizei subiectului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate că pentru aceeași faptă poate fi trasă la răspundere penală atât persoana fizică, cât și persoana juridică, iar această „cumulare” nu reclamă vreo problemă din perspectiva principiului *ne bis in idem*.

Aspectele istorice privind manipularea unor evenimente sportive sunt decelate în cartea „*Match Fixing and Sport. Historical Perspectives*”, apărută în 2019 sub redacția lui M. Huggins și R. Hess⁹⁸. În studiul său, M. Huggins menționează că aranjarea meciurilor nu constituie un fenomen nou. Aranjarea meciurilor a apărut odată cu sportul în sine. Fapta de manipulare a unui eveniment sportiv era pe larg răspândită în Grecia antică și în Roma antică, iar amenzile impuse sportivilor care au încălcat integritatea și imprevizibilitatea jocurilor la care au participat au servit, printre altele, la edificarea statuii din bronz a lui Zeus din Olympia. Singraful redă unul dintre cele mai celebre cazuri din istorie, care semnalează conexitatea etiologică dintre fapta de manipulare a unui eveniment și cea de pariuri aranjate. Este vorba de cazul echipei de baseball „*Chicago White Sox*”, jucătorii căreia ar fi „cedat” (inclusiv datorită amenințărilor) în 1919 titlul de campioană echipei „*Cincinnati Reds*” cu un scor de 9:1, neapărându-și corect șansele, pentru ca făptuitorii să obțină câștiguri din pariuri, eveniment numit sugestiv „*Black Sox Scandal*”. Au urmat și alte cazuri de rezonanță. În cele din urmă, M. Huggins conchide că fenomenul aranjării meciurilor nu a fost niciodată eradicat în trecut și este puțin probabil că acest lucru se va

⁹² Bohn A. *Die fortschreitende Ausweitung des materiellen Strafrechts am Beispiel der zukünftigen Strafbarkeit des Sportwettbetrugs und der Manipulation berufssportlicher Wettbewerbe*. În: *Kriminalpolitische Zeitschrift*, 2017, Ausgabe, 2, p. 88-94.

⁹³ Kubiciel M. *Legitimation, Umfang und Interpretation der Straftatbestände gegen Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben*. În: *Veranstaltungen und politische Diskussion*, 2016, Ausgabe 4, p. 256-266.

⁹⁴ Krack R. *Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben Regierungsentwurf zu §§ 265c, 265d StGB*. În: *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 2016, Ausgabe 8, p. 540-551.

⁹⁵ Satzger H. »*Sportwettbetrug*« und »*Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben*« – zwei neue Tatbestände mit zweifelhafter Existenzberechtigung. În: *Juristische Ausbildung*, 2016, Band 38, Heft 10, p. 1142-1155.

⁹⁶ Breur M. & Forrest D. (eds.). *The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. – 335 p.

⁹⁷ Blackshaw I. *The Role of the Court of Arbitration for Sport (CAS) in Countering the Manipulation of Sport*. În: Breur M. & Forrest D. (eds.). *Op. cit.*, p. 223-246.

⁹⁸ Huggins M. & Hess R. *Match Fixing and Sport. Historical Perspectives*. London: Routledge, 2019. – 176 p.

întâmpla în viitorul apropiat. Deși lucrarea se încheie pe o notă îngrijorătoare, totuși, în opinia noastră, este necesară studierea experienței trecute pentru a putea identifica măsuri (răspunsuri) adecvate și eficiente împotriva acestui flagel.

Vom încheia analiza materialelor științifice privind răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate publicate peste hotare cu lucrarea din 2019 a lui W. Andreff, intitulată „*An Economic Roadmap to the Dark Side of Sport*”.

Primul volum⁹⁹ al acestei cărți este consacrat analizei manipulării evenimentelor sportive. Autorul arată că această faptă contravine eticii sportive și încalcă integritatea evenimentelor în discuție. Ea îndepărtează fanii și sponsorii de la organizarea și desfășurarea unor evenimente sportive, fapt care generează repercusiuni asupra economiei. Într-o formulare metaforică, se susține că manipularea evenimentelor sportive „omoară găina care face ouă de aur”¹⁰⁰.

Al doilea volum este destinat analizei corupției în sport¹⁰¹. Astfel, fapta de manipulare a unui eveniment este privită separat de faptele de corupție în sport. Acest aspect nu este înțeles de fiecare dată, fapta de manipulare a unui eveniment fiind comasată cu infracțiunile de corupție.

În fine, cel de-al treilea volum al lucrării abordează infracțiunile economice legate de sport¹⁰². Autorul analizează, între altele, pariarea online pe evenimente sportive manipulate și constată conexiuni cu spălarea banilor¹⁰³. Exegeza autorului ne-a determinat să analizăm particularitățile parierii online și conexiunea acesteia cu spălarea banilor. Infracțiunea de spălare a banilor și de pariuri aranjate nu ar putea forma un concurs de infracțiuni ideal. Am mai stabilit că cei care cunosc despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment sportiv sau de altă natură pariază pe acesta, de regulă, în mediul digital, la case de pariuri din străinătate.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

Generalizând asupra analizei materialelor științifice la tema tezei de doctorat, formulăm următoarele concluzii:

1) ca urmare a analizei materialelor științifice publicate la tema tezei atât în țară, cât și peste hotare, am constatat că prin accepțiunile doctrinare studiate este facilitat procesul de interpretare a normelor care stabilesc răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și

⁹⁹ Andreff W. *An Economic Roadmap to the Dark Side of Sport*, vol. I. Sport Manipulations. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. – 145 p.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. vi.

¹⁰¹ Andreff W. *An Economic Roadmap to the Dark Side of Sport*, vol. II. Corruption in Sport. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. – 97 p.

¹⁰² Andreff W. *An Economic Roadmap to the Dark Side of Sport*, vol. III. Economic Crime in Sport. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. – 123 p.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 1-15.

pentru pariurile aranjate. În particular, opiniile oamenilor de știință analizate ne-au permis ne-au permis să interpretăm conținutul normativ al art. 242¹ și 242² CP RM, să determinăm semnele obiective și subiective ale infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate și să stabilim conținutul și întinderea acestora, să identificăm carențele de care suferă cadrul incriminator etc.;

2) în Republica Moldova, doar S. Brînză și V. Stati au analizat problematica răspunderii penale pentru infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. În lucrările autorilor menționați nu există discrepanțe conceptuale de la o lucrare la alta. Dimpotrivă, se atestă o succesiune logică a ideilor, fapt care le permite celor dotați cu competența aplicării legii penale să se inspire. În ciuda acestui fapt, există mai multe contradicții jurisprudențiale care necesită a fi remediate;

3) materialele științifice la tema tezei publicate peste hotare se particularizează printr-un conținut vast, cu abordări exegetice, dogmatice și critice, însă axa conceptuală a acestora este divergentă. Există polemici referitoare la: (i) oportunitatea incriminării faptelor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate; (ii) natura juridică a acestor infracțiuni; (iii) obiectul juridic; (iv) structura laturii obiective; (v) evenimentele susceptibile de manipulare și, respectiv, pe care se poate paria; (vi) dacă manipularea unui eveniment și, corespunzător, pariurile vizează rezultatul final sau părți componente ale evenimentului în discuție etc. Totuși, aceste divergențe se datorează conținutului diferit al normelor care stabilesc răspunderea pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate. Lucrările analizate pornesc de la premise legislative diferite;

4) ca rezultat al analizei comparative a situației existente în domeniu, putem formula următoarea *problemă de cercetare*: elaborarea instrumentarului de identificare a elementelor constitutive ale infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate, fapt care va conduce la clarificarea pentru teoreticienii și practicienii din domeniul dreptului penal a particularităților răspunderii pentru infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, în vederea prevenirii și combaterii cât mai eficiente a infracționalității în această sferă;

5) *direcțiile de soluționare a problemei științifice* în domeniul de cercetare sunt orientate spre: a) stabilirea locului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în cadrul Părții speciale a Codului penal; b) deslușirea structurii endogene a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate; c) conturarea semnificației noțiunilor de „eveniment sportiv” și de „eveniment de pariat”; d) stabilirea gradului de violență susceptibil de a fi absorbit de infracțiunea de manipulare a unui eveniment; e) elucidarea scopului infracțiunii de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate; f) stabilirea sferei de aplicare a art. 242¹ și 242² CP RM; g) identificarea ipotezelor când infracțiunea de pariuri aranjate constituie o

formă specifică a escrocheriei (art. 190 CP RM); h) interpretarea interdisciplinară a conținutului normativ al infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate etc.;

6) pornid de la situația în domeniul de cercetare, pe care am surprins-o în capitolul 1, de la necesitățile științei dreptului penal substanțial și ale practicii de aplicare a legii penale, *scopul* tezei constă în efectuarea unei cercetări aprofundate a răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate, în identificarea și soluționarea problemelor teoretico-practice legate de aceste infracțiuni, precum și în formularea unor recomandări pentru eficientizarea cadrului incriminator în materie și aplicarea corectă și uniformă de către instanțele de judecată a art. 242¹ și 242² CP RM;

7) în vederea atingerii scopului propus, am trasat următoarele *obiective*:

- caracterizarea juridico-penală a elementelor obiective și subiective ale infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, precum și a elementelor circumstanțiale agravante;
- conturarea particularităților cumulului răspunderii penale cu răspunderea disciplinară, inclusiv din perspectiva principiului *ne bis in idem*;
- determinarea cazurilor de conexitate etiologică a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate;
- relevarea problemelor de calificare juridică a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate și, în consecință, formularea unor soluții;
- estimarea gradului de previzibilitate al termenilor și noțiunilor cu care operează legislatorul în art. 242¹ și 242² CP RM;
- stabilirea ipotezelor în care participantul la un eveniment sportiv sau de pariat poate fi tras la răspundere pentru manipularea evenimentului în care evoluează;
- studierea practicii judiciare și identificarea problemelor cu care se confruntă cei dotați cu competența aplicării legii penale și, respectiv, înaintarea unor soluții;
- evidențierea carențelor admise de către legislator în normele prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM;
- formularea propunerilor *de lege ferenda* menite să îmbunătățească cadrul legal existent privind răspunderea penală pentru faptele de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate;
- argumentarea oportunității incriminării faptei participantului la un eveniment sportiv/de pariat îndreptate spre eliminarea parțială sau totală a imprevizibilității evenimentului în care evoluează.

2. OBIECTUL INFRAȚIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT ȘI DE PARIURI ARANJATE

2.1. Obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM

Orice normă de incriminare se edifică în jurul unei valori sociale căreia legislatorul înțelege să îi asocieze o protecție penală¹⁰⁴. Din perspectiva acestei aserțiuni, pentru aplicarea răspunderii penale în conformitate cu art. 242¹ și 242² CP RM trebuie mai întâi de toate să identificăm valorile și, implicit, relațiile sociale protejate de aceste norme de incriminare, cărora li se aduce atingere prin comiterea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Altfel spus, este necesar să stabilim obiectul juridic al infracțiunilor în discuție. În literatura de specialitate se face distincție între obiectul juridic general, obiectul juridic generic și obiectul juridic special¹⁰⁵. Aceste categorii de obiecte juridice se află în strânsă legătură și condiționare reciprocă: unul derivă din altul. **Obiectul juridic general** este comun pentru toate infracțiunile¹⁰⁶. Conținutul acestuia reiese din art. 2 alin. (1) CP RM: „[l]egea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept”. În context, s-a arătat că „suma obiectelor juridice echivalează cu ordinea socială, privită global”¹⁰⁷. Posibil, din acest motiv, unii autori consideră că, „în ultimă instanță, orice infracțiune lezează societatea, ordinea de drept”¹⁰⁸. Așadar, ansamblul valorilor sociale ocrotite de normele penale și, respectiv, al relațiilor sociale generate de acestea (care alcătuiesc conținutul obiectului juridic general) pot fi subsumate conceptului de „ordine de drept” din art. 2 alin. (1) CP RM.

2.1.1. Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM

Obiectul juridic generic este format din fasciculusul, grupul sau mănunchiul de valori sociale de aceeași natură¹⁰⁹. Acest obiect stă la baza sistematizării infracțiunilor în Codul penal. Obiectul juridic generic este același pentru infracțiunile aflate în cadrul unui capitol al Părții

¹⁰⁴ Streteanu F. *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I. București: C.H. Beck, 2008, p. 348; Streteanu F. și Nițu D. *Drept penal. Partea generală: Curs universitar*, vol. I. București: Universul Juridic, 2014, p. 267.

¹⁰⁵ Botnaru S., et al. *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ediția a-II-a, Chișinău: Cartier, 2005, p. 131.

¹⁰⁶ Copețchi St. și Hadîrcă Ig. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 113.

¹⁰⁷ Welzel H. *Derecho penal. Parte general*. Buenos Aires: Roque Depalma, 1956, p. 6.

¹⁰⁸ Mitrache C. și Mitrache Cr. *Drept penal român. Partea generală: conform Noului Cod penal*, ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Univers Juridic, 2016, p. 147.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 148.

speciale a Codului penal¹¹⁰. Infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate sunt prevăzute la art. 242¹ și 242², articole care fac parte din Capitolul X „Infracțiuni economice” al Părții speciale din Codul penal. Așadar, deducem că obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la economia națională (*alias* relațiile sociale economice). Această opinie își găsește confirmare în doctrina penală națională¹¹¹. În art. 126 alin. (1) din Constituție, legislatorul relevă trăsăturile de bază ale economiei naționale: „[e]conomia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă”. Astfel caracterizată, economia națională, privită drept componentă a ordinii de drept, evoluează în calitate de valoare socială fundamentală apărută împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul X „Infracțiuni economice” al Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova¹¹².

După V. Cușnir și V. Berliba, „problema obiectului juridic al infracțiunilor economice constituie una dintre cele mai importante în știința dreptului penal. De soluționarea ei corectă depinde determinarea esenței social-politice și juridice a acestor infracțiuni, calificarea corectă și delimitarea de alte atentate infracționale”¹¹³. Fiind de acord cu această opinie, ne întrebăm: este oare îndreptățită raportarea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate la grupul infracțiunilor economice? Oare prin încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, în egală măsură, precum și prin pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat fie informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment în intenția de a le determina să participe la pariul respectiv, comisă de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment, se aduce atingere relațiilor sociale economice? Ne concentrăm atenția asupra acestei dileme, pentru că așa cum vom arăta *infra*, nu există o concepție unitară nici în doctrină, nici în legile penale ale altor state cu privire la aspectul pus în discuție. În afară de aceasta, există și incriminări care sunt atribuite artificial la grupul infracțiunilor economice. Spre exemplu, este

¹¹⁰ Copețchi St. și Hadîrcă Ig., *Op. cit.*, p. 113.

¹¹¹ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 11; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 11, p. 10; Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I*. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr. 1, p. 9.

¹¹² Băbălău D. *Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 57.

¹¹³ Cușnir V. și Berliba V. *Aspecte juridico-penale ale evaziunii fiscale a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2002, p. 53.

cazul infracțiunilor prevăzute la art. 256 „Primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației” din Codul penal, în legătură cu care, în literatura de specialitate, a fost sugerată permutarea acestora într-un capitol separat dedicat infracțiunilor de serviciu sau în legătură cu serviciul¹¹⁴. În asemenea condiții, ne propunem să trecem dincolo de aparențe și să apreciem dacă, în fond, este justificată alegerea făcută de legislatorul moldav în privința locului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în cadrul Părții speciale a Codului penal.

În dreptul comparat, norme similare cu art. 242¹ și 242² CP RM se găsesc fie în Codul penal, fie în legi penale speciale, fie în legi care reglementează domeniul sportului sau domeniul jocurilor de noroc, *e.g.*:

- în Codul penal al Albaniei¹¹⁵, din Capitolul III „Infracțiuni legate de patrimoniu sau comise în domeniul economic”, Secțiunea a X-a „Loterii și jocuri de noroc ilegale” face parte art. 197/a „Aranjarea rezultatelor competițiilor sportive”;

- în Legea Argentinei privind sportul¹¹⁶, Capitolul IX „Infracțiuni sportive” conține art. 24 (normă similară cu art. 242¹ CP RM);

- în Legea penală a Australiei de Sud (*Criminal Law Consolidation Act 1935*)¹¹⁷, Partea 5B „Trișarea la jocurile de noroc” conține art. 144K „Folosirea informației referitoare la mituire sau a informațiilor confidențiale în scopuri de pariere”;

- în Codul penal al Republicii Azerbaidjan¹¹⁸, din Capitolul 24 „Infracțiuni comise în sfera activității economice” face parte art. 192-2 „Manipularea competițiilor sportive”;

- în Legea Braziliei nr. 10.671 din 15 mai 2003¹¹⁹, art. 41-D după conținut este asemănător cu art. 242¹ CP RM;

- în Codul penal al Bulgariei¹²⁰, din Capitolul 8A „Infracțiuni împotriva sportului” face parte art. 307b (corespondent cu art. 242¹ CP RM);

- în Codul penal al El Salvadorului¹²¹, Titlul VIII „Infracțiuni împotriva patrimoniului”, Capitolul III „Fraudele” conține art. 218-A „Frauda sportivă”;

¹¹⁴ Gavajuc S. *Răspunderea penală pentru remunerații ilicite în îndeplinirea lucrărilor de deservire a populației* / Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2016, p. 24; Stati V. *Primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației*. În: Materialele Conferinței internaționale „Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice”. Chișinău: Transparency International, Bons Office, 2004, p. 101.

¹¹⁵ Criminal Code of the Republic of Albania. Disponibil: <https://bit.ly/2QpEshA>

¹¹⁶ *Apud*: UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 50. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

¹¹⁷ Criminal Law Consolidation Act 1935, South Australia (Australia). Disponibil: <https://goo.gl/pMNZKF>

¹¹⁸ Criminal Code of the Republic of Azerbaijan. Disponibil: <https://bit.ly/2QrfgY1>

¹¹⁹ *Apud*: UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 64. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

¹²⁰ *Ibidem*, p. 65.

- în Legea Elveției privind promovarea sportului și a activității fizice, din Secțiunea 3⁵ „Măsuri împotriva manipulării competițiilor sportive” face parte art. 25a „Dispoziție penală”¹²²;
- în Codul penal al Federației Ruse¹²³, Capitolul 22 „Infrațiuni săvârșite în sfera activității economice” conține art. 184 „Influențarea ilegală a rezultatelor competițiilor sportive oficiale sau ale concursurilor comerciale de divertisment”;
- în Codul penal al Germaniei¹²⁴, Capitolul 22 „Înșelăciunea și abuzul de încredere” conține § 265c „Înșelăciunea în domeniul pariurilor sportive” și § 265d „Manipularea competițiilor de sport profesionist”;
- în Legea Greciei privind combaterea violenței în sport, a dopajului și a meciurilor aranjate¹²⁵ art. 13 este corespondent cu art. 242¹ CP RM;
- în Legea Italiei privind intervențiile în sectorul jocurilor și al pariurilor clandestine și protejarea bunei-desfășurări a competițiilor sportive¹²⁶ se află art. 1 „Frauda în competiții sportive”;
- în Codul penal al Letoniei¹²⁷, Capitolul XIX „Infrațiuni de natură economică” conține art. 212¹ „Manipularea competițiilor sportive”;
- în Codul penal al Lituaniei¹²⁸, din Capitolul XXVIII „Infrațiuni și contravenții împotriva bunurilor, drepturilor de proprietate și drepturilor imobiliare” face parte art. 182¹ „Manipularea competițiilor sportive”;
- în Legea penală a Noii Zeelande (*Crimes Act 1961*)¹²⁹, Partea 10 „Infrațiuni contra patrimoniului” conține art. 240A (corespondent cu art. 242¹ și 242² CP RM);
- în Legea sportului a Polonei¹³⁰ art. 47 este corespondent cu art. 242² CP RM;
- în Codul penal al statului Queensland (Australia)¹³¹, Capitolul 43 „Trișarea la jocurile de noroc” conține art. 443D „Folosirea informației despre un eveniment [aranjat]”;
- în Legea cu privire la jocurile de noroc a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (*Gambling Act 2005*)¹³² art. 42 „Trișarea” este corespondent cu art. 242² CP RM;

¹²¹ *Ibidem*, p. 69.

¹²² Loi fédérale sur l'encouragement du sport et de l'activité physique (Loi sur l'encouragement du sport, LESP). Disponibil: <https://bit.ly/3f0kxAr>

¹²³ Уголовный кодекс Российской Федерации. В: *Собрание законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.

¹²⁴ Strafgesetzbuch (StGB). Deutschland. Disponibil: <https://goo.gl/CEjRLx>

¹²⁵ *Apud*: UNODC-IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 74. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

¹²⁶ *Ibidem*, p. 78.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 82-83; Criminal Code of Latvia. Disponibil: <https://bit.ly/2QRz71E>

¹²⁸ Criminal Code of Lithuania. Disponibil: <https://bit.ly/35xlyKl>

¹²⁹ Crimes Act 1961, New Zealand. Disponibil: <https://goo.gl/Pfg8Rp>

¹³⁰ *Apud*: UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 90. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

¹³¹ Criminal Code, Amendment Bill 2013 (Cheating at Gambling), Queensland. Disponibil: <https://goo.gl/JZrBrq>

– în Codul penal al Teritoriului de Nord (*Northern Territory*, Australia)¹³³, din Secțiunea 5A „Trișarea la jocurile de noroc” face parte art. 237L „Folosirea informației referitoare la mituire în scopuri de pariere”;

– în Codul penal al Teritoriului Capitaliei Australiene¹³⁴ (*Australian Capital Territory*, Australia), Partea 3.8A „Trișarea la jocurile de noroc” conține art. 363G „Parierea cu folosirea informației despre rezultatul pariurilor corupte”;

– în Legea Turciei cu privire la prevenirea violenței și dezordinii în sport¹³⁵ se află art. 11 (corespondent cu art. 242¹ CP RM), iar în Legea Turciei cu privire la jocurile de noroc și pariurile pe meciuri de fotbal sau pe alte competiții sportive¹³⁶ se găsește art. 5 (normă analogică cu art. 242² CP RM);

– în Codul penal al Ucrainei¹³⁷, din Titlul XVII „Infrațiuni în domeniul activității de serviciu și activității profesionale, legate de prestarea de servicii publice” face parte art. 369³ „Influențarea ilegală a rezultatelor competițiilor sportive profesionale”. Acest articol stabilește răspundere penală pentru două infrațiuni¹³⁸: una prevăzută de alin. (1), iar alta de alin. (3). Astfel, același articol stabilește răspunderea atât pentru manipularea unui eveniment, cât și pentru parierea pe un eveniment manipulat. În subsidiar, în Codul contravențional al aceluiași stat¹³⁹, Capitolul 13-A „Contravenții conexe corupției” conține art. 172-⁹⁻¹ „Încălcarea interdicției de a paria pe competiții sportive oficiale manipulate”.

Astfel, legislatorii altor state au inclus infrațiunile corespundente cu cele incriminate de art. 242¹ și 242² CP RM: fie în rândul celor contra patrimoniului, fie în grupul celor economice; fie printre cele legate de serviciu și/sau conexe corupției ori în capitole aparte, dedicate domeniului sportului sau domeniul jocurilor de noroc.

În virtutea principiului codificării legii penale (menționat în jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova¹⁴⁰) și având în vedere dispozițiile art. 1 alin. (1) CP RM,

¹³² Gambling Act 2005. Disponibil: <https://goo.gl/emw2p7>

¹³³ Criminal Code, Amendment Act 2013 (Cheating at Gambling), Northern Territory (Australia). Disponibil: <https://goo.gl/rZ4Qnt>

¹³⁴ Criminal Code 2002, Amendment Bill 2013 (Cheating at Gambling), Australian Capital Territory (Australia). Disponibil: <https://goo.gl/QS6q6Y>; <https://bit.ly/3fGJRvD>

¹³⁵ *Apud*: UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 101-102. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.

¹³⁸ Бондаренко О.С. *Понятійний апарат об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 Кримінального кодексу України*. В: Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016, с. 127.

¹³⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.

¹⁴⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 25 din 13 octombrie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a

conform cărora „[p]rezentul cod este unica lege penală a Republicii Moldova”, nu putem să-i reproșăm legislatorului țării noastre nuincluderea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate, spre exemplu, în Legea nr. 330 din 25 martie 1999 cu privire la cultura fizică și sport¹⁴¹ sau în Legea nr. 291 din 16 decembrie 2016 cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc¹⁴².

În schimb, obiectăm în privința altui aspect: legislatorul Republicii Moldova a încălcat (și nu în premieră) unul dintre principiile activității de legiferare, *i.e.* pe cel al coerenței legislative [prevăzut la art. 3 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative¹⁴³]. Astfel, în timp ce infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM sunt așezate în Capitolul X „Infracțiuni economice” al Părții speciale din Codul penal, fiind considerate, pe cale de consecință, infracțiuni economice, dimpotrivă, în alte acte normative se promovează o optică diferită cu privire la infracțiunile în discuție.

În sprijinul celor enunțate, remarcăm că, pe 15 iunie 2016, un grup de deputați au înregistrat în Parlamentul Republicii Moldova proiectul Legii nr. 268 privind modificarea și completarea unor acte legislative (în continuare – Proiectul de Lege nr. 268/2016)¹⁴⁴. Acest proiect de lege a fost analizat de către S. Brînza și V. Stati¹⁴⁵. Prin această inițiativă legislativă se dorește, între altele, completarea Codului penal cu art. 123² „Infracțiuni de corupție, infracțiuni asimilate corupției și infracțiuni conexe acestora” având următorul conținut: „prin *infracțiune de corupție* se înțelege una dintre infracțiunile prevăzute la art. 181¹, 181², 240, 242¹, 242², 256, 324-326¹, 332², 333, 334 [alin. (1)]; prin infracțiuni asimilate corupției se înțelege infracțiunile prevăzute la art. 182, 239-239², 326²-332¹, 335-335³ [alin. (2)]; prin infracțiune conexă infracțiunilor de corupție și infracțiunilor asimilate corupției se înțelege orice infracțiune săvârșită împreună sau în legătură cu acestea [alin. (3)]” [evid. ns.]. Astfel, potrivit Proiectului de Lege nr. 268/2016, faptele de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM) și de pariuri aranjate (art. 242² CP RM) sunt considerate infracțiuni de corupție.

Pe aceeași axă conceptuală se situează și art. 44 alin. (2) intitulat „Actele de corupție” din Legea integrității¹⁴⁶ nr. 82 din 25 mai 2017, care stabilește că „[s]unt infracțiuni următoarele acte

plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 13-19.

¹⁴¹ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 83-86.

¹⁴² *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 2-8.

¹⁴³ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17.

¹⁴⁴ Proiectul Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>

¹⁴⁵ Brînza S. și Stati V. *Observații critice pe marginea Proiectului de Lege nr. 268/2016*. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXI Международная научная конференция, 26-27 января 2017 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2017, Выпуск 1(21), Часть 4, p. 82-96.

¹⁴⁶ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243.

de corupție: a) coruperea activă; b) darea de mită; c) coruperea alegătorilor; d) coruperea pasivă; e) luarea de mită; f) primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației; g) traficul de influență; h) *manipularea unui eveniment*; i) *pariurile aranjate*; j) finanțarea ilegală a partidelor politice sau a campaniilor electorale, încălcarea modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale; k) delapidarea patrimoniului public; l) delapidarea mijloacelor din fondurile externe; m) utilizarea contrar destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau fondurile externe” [evid. ns.].

Așadar, conform legii în discuție infracțiunile specificate la art. 242¹ și 242² CP RM sunt considerate acte de corupție și, prin urmare, infracțiuni de corupție.

Chiar așa stau lucrurile? Aceasta este adevărata natură juridică a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate?

În căutarea răspunsului, constatăm că atât Nota informativă ce însoțește Proiectul de Lege nr. 268/2016¹⁴⁷, cât și Nota informativă care a stat la baza adoptării Legii integrității¹⁴⁸ nu specifică rațiunile de care s-au condus autorii atunci când au optat pentru raportarea infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM la categoria infracțiunilor de corupție.

Cu regret, cei care au prezentat avize¹⁴⁹ la actele în cauză nu le-au reproșat promotorilor Proiectului de Lege nr. 268/2016 și ai Legii integrității acest amănunt negolit de noimă și nu s-au îndoit de „înțelepciunea” amendamentului preconizat.

¹⁴⁷ Notă informativă la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>

¹⁴⁸ Notă informativă la proiectul legii integrității nr. 267 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/L3t8Cn>

¹⁴⁹ Avizul Comisiei juridice, numiri și imunități la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>; Avizul Comisiei administrație publică la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>; Avizul Comisiei agricultură și industrie alimentară la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>; Avizul Comisiei drepturile omului și relații interetnice la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>; Avizul Direcției juridice a Parlamentului la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>; Avizul Guvernului Republicii Moldova la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>; Raportul de expertiză anticorupție al Centrului Național Anticorupție la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 268 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/RPS8Rs>; Raportul de expertiză al Centrului de analiză și prevenire a corupției la proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative (Codul penal – art. 55, 60, 64, ș.a.; Codul de procedură penală – art. 132/8; ș.a.) (sanțiuni disuasive pentru infracțiunile de corupție). Disponibil: <https://goo.gl/G71vFW>; Avizul Comisiei administrație publică la proiectul legii integrității, nr. 267 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/L3t8Cn>; Avizul Comisiei drepturile omului și relații interetnice la proiectul legii integrității nr. 267 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/L3t8Cn>; Avizul Comisiei protecție socială, sănătate și familie la proiectul legii integrității nr. 267 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/L3t8Cn>; Avizul Guvernului Republicii Moldova la proiectul legii integrității, nr. 267 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/L3t8Cn>; Raportul Comisiei juridice, numiri și imunități la proiectul legii integrității nr. 267 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/L3t8Cn>; Raportul Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică la proiectul legii integrității nr. 267 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/L3t8Cn>; Raportul de expertiză al

În doctrina juridică s-a observat¹⁵⁰ că, cel mai probabil, modelul juridic pentru elaborarea art. 123² din Proiectul de Lege nr. 268/2016 a servit Legea României nr. 78 din 8 mai 2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție¹⁵¹. Considerăm că aceeași Lege a servit sursă de inspirație și la elaborarea art. 44 din Legea integrității. Pe lângă similitudinile evidente dintre aceste acte, asumția noastră este consolidată și de împrejurarea că proiectul Legii integrității a fost înregistrat și promovat în forul legislativ (în aceeași zi) de aceiași autori care au înaintat și Proiectul de Lege nr. 268/2016.

În conformitate cu art. 5 din Legea României pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție: în înțelesul Legii României nr. 78/2000, sunt infracțiuni de corupție infracțiunile prevăzute la art. 289-292 din Codul penal, inclusiv atunci când acestea sunt comise de persoanele prevăzute la art. 308 din Codul penal [alin. (1)]; în înțelesul aceleiași legi, sunt infracțiuni asimilate infracțiunilor de corupție infracțiunile prevăzute la art. 10-13 [alin. (2)].

Aceste prevederi își găsesc detalieri în art. 6 al aceleiași legi, conform căruia sunt infracțiuni de corupție: luarea de mită (art. 289 din Codul penal al României¹⁵²); darea de mită (art. 290 din Codul penal al României); traficul de influență (art. 291 din Codul penal al României); cumpărarea de influență (art. 292 din Codul penal al României).

În accepțiunea actului legislativ prenotat, faptele de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate nu sunt atribuite la grupul infracțiunilor de corupție. Acest lucru nici nu a fost posibil *de plano*, pentru că în legislația penală a statului vecin România nu se regăsesc norme analogice celor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM.

Din analiza unor acte normative internaționale dedicate materiei corupției¹⁵³ deducem că acestea nu conțin prevederi referitoare la infracțiunile de manipulare a unui eveniment sau de pariuri aranjate. De data aceasta, credem că explicația rezidă, așa cum ne vom putea convinge *infra*, în faptul că aceste infracțiuni nu se pretează esenței juridice a conceptului de „corupție”. Mai mult, abia relativ recent s-a intensificat procesul de incriminare a faptelor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate (de altfel, Codul penal al Republicii Moldova a fost completat cu art. 242¹ și 242² ca urmare a intrării în vigoare, pe 12 aprilie 2013, a Legii nr. 38 din 21 martie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative¹⁵⁴), după ce acestea

Centrului Național Anticorupție la proiectului legii integrității nr. 267 din 15 iunie 2016. Disponibil: <https://goo.gl/L3t8Cn>; Raportul de expertiză al Centrului de analiză și prevenire a corupției la proiectul legii integrității. Disponibil: <https://goo.gl/gFHWQB>

¹⁵⁰ Brînza S. și Stati V. *Observații critice pe marginea Proiectului de Lege nr. 268/2016*, p. 83.

¹⁵¹ *Monitorul Oficial al României*, 2000, nr. 219.

¹⁵² Codul penal al României, nr. 286 din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 510.

¹⁵³ The United Nations Convention against Corruption. Disponibil: <https://goo.gl/sfDkFN>; Criminal Law Convention on Corruption, Strasbourg, 27.I.1999 (ETS 173). Disponibil: <https://goo.gl/sEmbkN>

¹⁵⁴ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.75-81.

au atins cote alarmante, conturându-se amploarea unei negativități adânc înrădăcinate și ostilitatea totală a acestor fapte.

Totuși, nu putem trece cu vederea faptul că în Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor privind „Dezvoltarea dimensiunii europene a sportului” din 18 ianuarie 2011 se subliniază¹⁵⁵: „[a]ranjarea meciurilor încalcă etica și integritatea sportului. Fie că sunt legate de influențarea pariurilor, fie de atingerea obiectivelor sportive, ele *reprezintă o formă de corupție* și sunt astfel sancționate de dreptul penal național” [evid. ns.].

În Recomandarea de Decizie a Consiliului din 13 noiembrie 2012 de autorizare a Comisiei Europene să participe, în numele Uniunii Europene, la negocierile referitoare la o Convenție internațională a Consiliului Europei privind lupta împotriva manipulării rezultatelor sportive¹⁵⁶ se arată că „*aranjarea meciurilor reprezintă o formă de corupție*”¹⁵⁷ și, ca atare, este sancționată de legile penale naționale” [evid. ns.]. De asemenea, în Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2013 referitoare la aranjarea meciurilor și corupția în sport¹⁵⁸, printre altele, se solicită statelor membre [ale UE] să înființeze organisme de reglementare pentru identificarea și combaterea activităților ilegale legate de pariurile sportive și să colecteze, să analizeze, să disemineze și să facă schimb de dovezi privind *aranjarea meciurilor, fraudă în sport și alte forme de corupție în sport*, atât în Europa, cât și în afara acesteia [evid. ns.].

Și într-un studiu elaborat de către A.E. Manoli pentru Comisia Europeană se susține că aranjarea meciurilor reprezintă o formă de corupție în sport¹⁵⁹.

Într-o altă sursă¹⁶⁰ s-a susținut că „*o formă de corupție specifică sportului constă din pariurile aranjate*, multe dintre scandalurile cauzate de această practică fiind atribuite crimei organizate” [evid. ns.].

Poate că legislatorul Republicii Moldova s-a inspirat la elaborarea Proiectului de Lege nr. 268/2016 și a Legii integrității din actele citate *supra* și a omis să spună acest lucru. Dacă a fost așa, atunci trebuie să precizăm că structurile endogene ale UE abordează noțiunea de

¹⁵⁵ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Developing the European Dimension in Sport. Brussels, 18.1.2011, COM(2011) 12 final. Disponibil: <https://goo.gl/NCn1wQ>

¹⁵⁶ Recommendation for a Council Decision authorising the European Commission to participate, on behalf of the EU, in the negotiations for an international convention of the Council of Europe to combat the manipulation of sports results, Brussels, 13.11.2012, COM(2012) 655 final. Disponibil: <https://goo.gl/6TJRkz>

¹⁵⁷ În același sens, vezi: Peurala J. *Match-manipulation in football – the challenges faced in Finland*. În: The International Sports Law Journal, 2013, vol. 13, iss. 3-4, p. 270.

¹⁵⁸ European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). Disponibil: <https://goo.gl/9nsEnq>

¹⁵⁹ Manoli A.E. *Mapping of Corruption in Sport in the EU: A report to the European Commission*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, p. 13.

¹⁶⁰ *Corupția în sport*. În: Jurnal de Cercetare Anticorupție, 2013, nr. 77. Disponibil: <https://goo.gl/W3XEfa>

„aranjare a meciurilor” în sens larg, astfel încât să cuprindă și comportamente legate de mituirea participanților la un eveniment sportiv pentru ca aceștia să aibă o conduită care ar produce un efect viciat asupra evenimentului în cauză. Dar nu aceeași concepție stă la baza incriminării infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. Ele au fost „clădite” distinct de infracțiunile de mituire. Fapta de luare și, corespunzător, de dare de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat sunt incriminate la art. 333 CP RM și, respectiv, la art. 334 CP RM. Astfel, *de lege lata*, infracțiunile în discuție au sfere diferite de acțiune și nu trebuie confundate. Asupra acestui aspect vom reveni pe parcursul acestei lucrări, *i.e.* în contextul analizei laturii obiective a infracțiunii de manipulare a unui eveniment.

În literatura de specialitate infracțiunile prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse (normă similară în anumite privințe cu art. 242¹ CP RM) sunt atribuite de unii autori la grupul infracțiunilor de corupție, chiar dacă articolul menționat se află în Capitolul dedicat infracțiunilor economice¹⁶¹. O asemenea poziție este nutrită de prevederi legislative diferite. La concret, norma enunțată, pe lângă incriminarea constrângerii, determinării sau înțelegerii prealabile în scopul influențării rezultatelor competițiilor sportive oficiale sau concursurilor comerciale de divertisment, stabilește răspunderea și pentru transmiterea (*ex aequa*, precum și pentru acțiunea corespunzătoare – primirea [art. 184 alin. (3) din același Cod] unui sportiv,

¹⁶¹ Авдеев О.Ю. *Особенности толкования и пробелы в регламентации субъективных признаков коррупционных преступлений в сфере спорта и шоу бизнеса (ст. 184 УК РФ)*. В: Процессуальные и криминалистические проблемы доказывания: Сборник научных статей. Вып. 2 / Отв. Ред.: Соколов А.Ф. Ярославль: ЯРГУ, 2012, с. 3-7; Алексеева А.П. *Коррупционная преступность в профессиональном спорте в оценках общественности*. В: Борьба с коррупцией: новые подходы и векторы современного развития: Материалы всероссийской научно-практической конференции (Волгоград, 15-25 ноября 2010 г.) / Отв. ред.: Чуриков В.В. Волгоград: ВолГУ, 2011, с. 104-108; Грибов А.С. *Пробелы в регламентации отдельных признаков оказания противоправного влияния на результаты спортивных соревнований или зрелищных коммерческих конкурсов (ст. 184 УК РФ)*. В: Юридическая наука, 2014, № 2, с. 100-102; Наумов А.В. *Российское уголовное право: Курс лекций: В 3 томах. Том 3: Особенная часть: (гл. XI-XXI)*. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с. 429; Ненахова А.С. *Подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов как один из видов преступлений коррупционной направленности*. В: Актуальные проблемы уголовного права, уголовного процесса, криминологии и уголовно-исполнительного права: теория и практика: Материалы Международной научно-практической конференции (Тамбов, 10-11 апреля 2012 г.). Тамбов: Дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2012, с. 278-283; Иванов А.С. *Коррупция в современном российском спорте: формы ее проявления*. В: Борьба с коррупцией: новые подходы и векторы современного развития. Материалы всероссийской научно-практической конференции (Волгоград, 15-25 ноября 2010 г.). / Отв. ред.: Чуриков В.В. Волгоград: ВолГУ, 2011, с. 135-139; Иванов А.С. *Законодательные основы противодействия коррупции в российском спорте*. В: Источники частного и публичного права: Сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции 18 февраля 2011 г. / Отв. ред.: Пузиков Р.В. Тамбов: ТРОО Бизнес-Наука-Общество, 2011, с. 144-149; Иванов А.С., Савочкин А.С. *Коррупция в сфере спорта и возможные пути ее ликвидации*. В: Развитие криминологии и криминологических основ совершенствования законодательства о борьбе с преступностью. Материалы всероссийской научно-практической конференции, посвященной 20-летию российской криминологической ассоциации (Волгоград, 22-23 июня 2011 г.) / Под ред.: Третьяков В.И. Волгоград: ВА МВД России, 2011, с. 321-326; Иванов А.С. *Оказание противоправного влияния на результат официального спортивного соревнования или зрелищного коммерческого конкурса как преступление коррупционной направленности*. В: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2014, № 2 (28), с. 188-194.

arbitru, antrenor, conducător al unei echipe sportive, altui participant sau organizatorului unei competiții sportive (inclusiv lucrătorului acestuia), precum și membrului juriului, participantului sau organizatorului unui concurs comercial de bani, valori mobiliare, alte bunuri, precum și oferirea de servicii în scopul antereferit. Acest model legislativ reprezintă o juxtapunere parțială între art. 242¹ CP RM, pe de o parte, și art. 333 și 334 CP RM, pe de altă parte.

Același mixaj legislativ se atestă și în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 369³ din Codul penal al Ucrainei. Din acest motiv, nu putem să-i contrazicem pe autorii ruși¹⁶² și, respectiv, pe cei ucraineni¹⁶³ atunci când afirmă că infracțiunile prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse și, corespunzător, cele specificate la art. 369³ din Codul penal al Ucrainei aduc atingere relațiilor sociale cu privire la activitatea de serviciu (obiectul juridic generic, de grup).

În același sens, cu privire la infracțiunea incriminată la § 265c „Înșelăciunea în domeniul pariurilor sportive” din Codul penal al Germaniei, J. Hofmann, J. Axtmann și J. Maier susțin că ea trebuie considerată, mai degrabă, o infracțiune de corupție decât o specie a înșelăciunii¹⁶⁴ (a se citi – escrocherie – *n.a.*). Din nou, această opinie este bazată pe premise legislative diferite. Paragraful 265c din Codul penal al Germaniei stabilește răspunderea penală pentru fapta persoanei care, în calitate de sportiv, antrenor, arbitru, arbitru la competiții de dans sau de lupte pretinde, lasă să i se promită sau acceptă un folos pentru sine sau pentru un terț în schimbul influențării parcursului sau rezultatului unei competiții organizate în respectiva disciplină sportivă în favoarea adversarului și astfel se obține un folos necuvenit prin intermediul unui pariu sportiv în legătură cu această competiție [alin. (1) și alin. (3)]. De asemenea, poate fi trasă la răspundere penală și persoana care oferă, promite sau acordă unui sportiv, antrenor, arbitru, arbitru la competiții de dans ori de lupte un folos pentru acesta sau pentru un terț în schimbul influențării parcursului sau rezultatului unei competiții organizate în respectiva disciplină sportivă în favoarea adversarului și astfel se obține un folos necuvenit prin intermediul unui pariu sportiv în legătură cu această competiție [§ 265c alin. (2) și alin. (4) din Codul penal al Germaniei]. Aici constatăm o comasare dintre dispoziția prevăzută la art. 242² CP RM, pe de o parte, și cele prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, pe de altă parte. Astfel, părerile citate *supra* nu sunt valabile în contextul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate, așa cum au fost redate aceste infracțiuni la art. 242¹ și 242² CP RM.

¹⁶² Кузьмин С.В. Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2002, с. 8.

¹⁶³ Гродецкий Ю.В. Питання вдосконалення примітки до статті 369³ КК України. В: Вісник Асоціації кримінального права України, 2016, № 1(6), с. 269-279.

¹⁶⁴ Hofmann J., Axtmann J. & Maier J. *Try to fix you – a critical analysis of Germany's attempt at ensuring a better protection of sports integrity by introducing new criminal laws.* În: Gaming Law Review, 2017, vol. 27, iss. 7, p. 496.

Să fim înțeleși corect: și domeniul sportului este infestat de fenomenul corupției; el nu este imun împotriva acestui flagel¹⁶⁵. Totuși, manipularea unui eveniment și pariurile aranjate reprezintă, în sine, o formă a corupției. Această afirmație este consolidată și de următorul pasaj din Preambulul Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive din 18 septembrie 2014, în care se atenționează că „aplicarea uniformă a principiilor unei bune-guvernante și a principiilor etice în sport este un factor semnificativ pentru a ajuta la eradicarea corupției, a manipulării competițiilor sportive și a altor tipuri de practici incorecte în sport”¹⁶⁶.

În consecință, imaginea sportului poate fi periclitată prin: 1) corupție; 2) manipularea competițiilor sportive; și 3) alte tipuri de practici incorecte.

Aceeași concluzie își găsește suport normativ și în actele unor organizații sportive ce reglementează răspunderea disciplinară pentru încălcarea eticii în sport. Astfel, art. 18 din Codul disciplinar al Federației Internaționale de Fotbal¹⁶⁷ (în continuare – FIFA) stabilește răspunderea pentru manipularea meciurilor de fotbal și a competițiilor. În subsecvent, art. 26 din Codul de etică al FIFA¹⁶⁸ instituie prohibiția pentru persoanele vizate de Codul de etică să ia parte, direct sau indirect, ori să se implice pe altă cale în pariuri, în loterii, în jocuri de noroc sau în alte asemenea evenimente ori tranzacții legate de meciurile de fotbal. De asemenea, nu le este permis să ia parte, activ sau pasiv, în activitatea unor companii, societăți, organizații etc., care stimulează, propagă, organizează sau dirijează astfel de evenimente sau tranzacții. Articolul 27 din același Cod prevede răspunderea pentru corupție.

¹⁶⁵ Andref W. *Corruption in Sport*. În: Byers E. (ed.). *Contemporary Issues in Sport Management: A critical introduction*. London: Sage, 2016, p. 46-66; Anderson J. *Gambling-led Corruption in International Sport: an Australian Perspective*. În: *The International Sports Law Journal*, 2012, iss.1-2, p. 3-6; Antonopoulos G.A. ‘*Eyes on the ball, head on the game (...and hands in the honey pot)*’: an introduction to the special issue on ‘*sports, corruption and organized crime*’. În: *Trends in Organized Crime*, 2015, vol. 18, p. 169-175; Burrow S. *Sporting mega-events, corruption and rights: the case of the 2022 Qatar World Cup*. În: *Global Corruption Report: Sport*, Transparency International. London: Routledge, 2016, p. 198-203; Carpenter K. *Preventing corruption ahead of major sports events: learning from the 2012 London Games*. În: *Global Corruption Report: Sport*, Transparency International. London: Routledge, 2016, p. 178-203; Di Ronco A. & Lavorgna A. *Fair play? Not so much: Corruption in the Italian football*. În: *Trends in Organized Crime*, 2015, vol. 18, p. 176-195; Gardiner S. et al. *Integrity and the corruption debate in sport: where is the integrity?* În: *European Sport Management Quarterly*, 2017, vol. 17, no. 1, p. 6-23; Forrest D. and Maennig W. *The Threat to Sports and Sports Governance from Betting-Related Corruption*. În: Heywood P.M. (ed.) *Routledge Handbook of Political Corruption*. Abingdon: Routledge, 2015, p. 328-346; Hill D. *A critical mass of corruption: Why some football leagues have more match fixing than others*. În: *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 2010, vol. 11, iss. 3, pp. 221-235; Maennig W. *Corruption in International Sports and Sport Management: Forms, Tendencies, Extent and Countermeasures*. În: *European Sport Management Quarterly*, 2005, vol. 5, no. 2, p. 187-225; Maennig W. *Preventing corruption in the planning of major sporting events: open issues*. În: *Global Corruption Report: Sport*, Transparency International. London: Routledge, 2016, p. 169-173; McLaren R.H. *Corruption: Its Impact on Fair Play*. În: *Marquette Sports Law Review*, 2008, vol. 19, no. 1, p. 15-38; Kihl L.A., Skinner J. and Engelberg T. *Corruption in sport: understanding the complexity of corruption*. În: *European Sport Management Quarterly*, 2017, vol. 17, no. 1, p. 1-5; etc.

¹⁶⁶ Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions, Magglingen/Macolin, 18.IX.2014 (CETS No. 215). Disponibil: <https://goo.gl/j9NVQw>

¹⁶⁷ FIFA Disciplinary Code (2019 edition). Disponibil: <https://bit.ly/3b7FjLN>

¹⁶⁸ FIFA Code of Ethics (2019 edition). Disponibil: <https://bit.ly/2yXHPWZ>

Regulamentul disciplinar al Uniunii Asociațiilor Europene de Fotbal (în continuare – UEFA) distinge, *inter alia*, între fapte ce afectează integritatea sportului, precum aranjarea meciului, corupere, mituire și participarea, în mod direct sau indirect, la pariuri sau activități similare legate de competiții sportive (art. 12, 20 și 21)¹⁶⁹. Articolul 58 din Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal (în continuare – FMF) prevede răspunderea pentru corupție (exprimată în oferirea, promiterea sau acordarea unui avantaj nejustificat unui organ al FMF, unui oficial de meci, club, jucător de fotbal, altă persoană care se află sub incidența Codului disciplinar al FMF, în nume propriu sau al unui terț, în scopul de a-l determina să încalce statutele și regulamentele FIFA/UEFA/FMF sau să favorizeze o persoană sau un club). Totodată, art. 59 din Cod sancționează manipularea rezultatelor unui meci¹⁷⁰.

Regulamentul disciplinar al Federației Române de Fotbal (în continuare – FRF) stabilește răspunderea pentru: corupție, participarea directă sau indirectă la pariuri, precum și pentru manipularea rezultatelor unui joc (art. 60, 60 bis și 61)¹⁷¹.

Noianul unor astfel de prevederi (diferențiate) poate continua. Totuși, în urma acestui periplu prin reglementările relevante adoptate sub egida unor organizații sportive, deducem că faptele de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate au individualitatea lor, care le deosebesc de infracțiunile de corupție.

Pentru a atribui o infracțiune sau alta la categoria celor de corupție este ineluctabil ca aceasta să corespundă trăsăturilor definitorii ale corupției. Vom recurge la acest ultim test analizând infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM prin prisma trăsăturilor caracteristice corupției.

Corupția se aseamănă cu o prismă cu multiple fațete, care poate fi privită din mai multe unghiuri¹⁷². În prezenta investigație ne interesează valența juridică a termenului.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova¹⁷³ a subliniat că „37. [...] fenomenul corupției constituie o amenințare la valorile statului de drept, democrație și drepturile omului, subminează principiile bunei-administrații, echității și justiției sociale, denaturează concurența, împiedică dezvoltarea economică și periclitează stabilitatea instituțiilor democratice și fundamentul moral al societății. 38. [...] [E]ste imperios necesară asigurarea unor mijloace legale, adecvate și eficiente, compatibile cu procesul continuu de modernizare și tehnologizare,

¹⁶⁹ UEFA Disciplinary Regulations (2019 edition). Disponibil: <https://bit.ly/2ycV1qm>

¹⁷⁰ Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal (ediția din 2020). Disponibil: <https://bit.ly/2RyFWWZ>

¹⁷¹ Regulamentul disciplinar al Federației Române de Fotbal. Disponibil: <https://bit.ly/2RYKuGD>

¹⁷² Ușvat C.-Fl. *Infracțiunile de corupție în contextul reglementărilor europene*. București: Universul Juridic, 2010, p. 7.

¹⁷³ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 7 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale (sesizarea nr. 43a/2014). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 115-123.

astfel încât fenomenul infracțional al corupției să poată fi controlat și diminuat”. Curtea Constituțională a Republicii Moldova nu a definit conceptul în discuție. Se pare că acest lucru nici nu era necesar, de vreme ce doctrina juridică și legislatorul au elucidat noțiunea în cauză.

Astfel, într-o accepție doctrinară, cuvântul „corupție” caracterizează o anumită conduită a oricărui funcționar care își comercializează atributele funcției și încrederea acordată de societate, primind în schimb bani ori alte foloase¹⁷⁴. *Ad similes* se pronunță și Gh. Ivan¹⁷⁵. Sub acest aspect, accentul este pus atât pe „vinderea” atributelor funcției pentru o remunerație ilicită, cât și pe diluarea încrederii în persoanele care dețin funcții în urma comiterii unor asemenea fapte. Încrederea persoanelor în corectitudinea celor care exercită anumite funcții în cadrul unor entități publice sau private este știrbită dacă aceștia din urmă vor avea conduite contrare funcției (concretizate în solicitarea, primirea sau acceptarea, direct sau indirect, pentru sine sau pentru o altă persoană, a unor foloase materiale sau a unui avantaj necuvenit, fie în promisiunea, oferirea sau acordarea ilegală a unor asemenea foloase sau avantaje necuvenite). Încrederea în instituții este conturată și de profilul reprezentanților acestora (de pregătirea și integritatea lor).

La rândul său, V. Cușnir¹⁷⁶ apreciază corupția, în esența sa, ca reprezentând un abuz de funcție în scopul obținerii unor avantaje materiale, bunuri sau a altor foloase¹⁷⁷. Totodată, autorul citat menționează: „[n]oțiunea infracțiunii de corupție poate fi definită ca fapta unui funcționar public sau funcționar angajat în sectorul privat, care constă în traficarea atribuțiilor specifice funcției deținute în schimbul unor foloase sau specularea în aceleași scopuri a influenței pe lângă funcționarii publici, faptă prevăzută în legea penală”¹⁷⁸.

În același context, M. Vidaicu afirmă: „[p]rin «corupție» se înțelege un abuz de putere în scopul obținerii de avantaje materiale sau alte foloase (onoruri, titluri, publicitate, exonerare de răspundere). De cele mai multe ori ea nu este decât un «banal contract» (este drept ilicit), care acționează [conform] principiului din dreptul roman *do ut des* (îți dau ca să-mi dai) și care se negociază și se desfășoară în condiții de clandestinitate și confidențialitate”¹⁷⁹.

Aceste opinii scot în evidență teza conform căreia corupția comportă în sine scopul obținerii unor avantaje materiale, bunuri sau a altor foloase de către persoane publice [în sensul

¹⁷⁴ Nistoreanu Gh. et al. *Drept penal: Partea Specială*. București: Europa Nova, 1997, p. 354.

¹⁷⁵ Antoniu G. și Toader T. (coord.). *Explicațiile noului Cod penal*. Vol. IV. Articolele 257-366. București: Universul Juridic, 2016, p. 177.

¹⁷⁶ Cușnir V. *Corupția: reglementări de drept; activități de prevenire și combatere. Partea I*. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare” a MAI, 1999, p. 15.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ Cușnir V. *Incrimnarea corupției în legislația penală a Republicii Moldova / Autoreferat al tezei de doctor habilitat în drept*. Chișinău, 2005, p. 16.

¹⁷⁹ Vidaicu M. *Infracțiunile de corupție în lumina legislației naționale și convențiilor internaționale*. În: *Materialele Conferinței internaționale „Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice”*. Chișinău: Transparency International, Bons Office, 2004, p. 114-125.

art. 123 alin. (2) CP RM] sau de către persoane care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală (în sensul art. 124 CP RM). Aceasta devine posibil printr-o conduită contrară legii și care denotă lipsa integrității. De asemenea, după V. Dobrinoiu, infracțiunile de corupție sunt toate acele infracțiuni care se săvârșesc pentru obținerea unui avantaj sau profit material¹⁸⁰. Această deslușire este mult prea largă. Practic, din acest punct de vedere ar rezulta că aproape orice infracțiune ar putea fi considerată drept una de corupție, ceea ce nu poate fi acceptat. În fine, ajustând opinia lui S. Brînza la cadrul normativ în vigoare, reiese că, în general, așa-numitele „infracțiuni de corupție” cuprind unele fapte prevăzute în Capitolul XV „Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică” și în Capitolul XVI „Infracțiuni de corupție în sectorul privat” din Partea specială a Codului penal¹⁸¹. Această părere ne ajută să discernem că fenomenul corupției cuprinde corupția în sectorul public și corupția în sectorul privat. Reiese că infracțiunile de corupție lezează sau pun în pericol fie relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică, fie relațiile sociale cu privire la activitatea de serviciu în sfera privată (obiectul juridic generic).

Având în vedere diferența de opinii referitoare la elucidarea noțiunii „corupție” și, implicit, a noțiunii „infracțiuni de corupție”, precum și ghidându-ne de postulatul în acord cu care *omnis definitio periculosa est; parum est enim, ut non subverti posset*¹⁸², considerăm util să apelăm la un alt reper. Ne referim la reperul legislativ, mai precis – la definiția noțiunii *sui generis* de „corupție” redată în art. 3 din Legea integrității. În conformitate cu acest articol, „corupție” semnifică „utilizare a funcției, contrar legii, în interes privat. În acest sens, utilizarea funcției poate avea loc în cadrul entităților publice sau private, în mod direct de către deținătorul funcției sau indirect de către intermediari, iar interesul privat poate fi propriu pentru deținătorul funcției sau pentru alte persoane”. În același timp, prin „interes privat” se are în vedere interesul persoanelor fizice (personal sau de grup), al persoanelor apropiate acestora sau al persoanelor juridice (departamental, corporativ sau clientelar) de realizare a drepturilor și libertăților, inclusiv în vederea obținerii bunurilor, serviciilor, privilegiilor, avantajelor sub orice formă, a ofertei sau promisiunii lor.

Pentru comparație, potrivit art. 2 din Legea nr. 90 din 25 aprilie 2008 cu privire la prevenirea și combaterea corupției¹⁸³, prin „corupție” se înțelegea fapta ilegală care afectează

¹⁸⁰ Dobrinoiu V. *Corupția în dreptul penal român*. București: Atlas Lex, 1995, p. 9-12.

¹⁸¹ Brînza S. *Dobândirea ilicită a foloaselor necuvenite: faptă contra patrimoniului sau faptă de corupție?* În: *Materialele Conferinței internaționale „Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice”*. Chișinău: Transparency International, Bons Office, 2004, p. 107-113.

¹⁸² Acest postulat a fost ancorat în dreptul roman de jurisconsultul Lucius Iavolenus Priscus și în traducere ar semnifica: „definițiile sunt periculoase, fiindcă rare sunt cazurile când ele nu pot fi combătute”.

¹⁸³ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 103-105.

exercitarea normală a funcției și care constă fie în folosirea de către subiectul actelor de corupție sau al faptelor de comportament corupțional a funcției sale pentru solicitarea, primirea sau acceptarea, direct sau indirect, pentru sine sau pentru o altă persoană, a unor foloase materiale sau a unui avantaj necuvenit, fie în promisiunea, oferirea sau acordarea ilegală a unor asemenea foloase sau avantaje necuvenite subiecților actelor de corupție.

Această din urmă noțiune este mai laborioasă și ne aduce aminte de dispozițiile art. 2 „Definiția corupției” din Convenția civilă a Consiliului Europei privind corupția¹⁸⁴ (ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 542 din 19 decembrie 2003¹⁸⁵), potrivit căreia prin „corupție” se înțelege faptul de a solicita, de a oferi, de a da sau de a accepta, direct sau indirect, un comision ilicit sau un alt avantaj necuvenit sau promisiunea unui asemenea avantaj necuvenit care afectează exercitarea normală a unei funcții sau comportamentul cerut beneficiarului comisionului ilicit sau al avantajului necuvenit sau al promisiunii unui asemenea avantaj necuvenit.

Legea nr. 90 din 25 aprilie 2008 cu privire la prevenirea și combaterea corupției a încetat să producă efecte juridice începând cu 7 iulie 2017 – data când a intrat în vigoare Legea integrității. În consecință, ne vom baza pe dispozițiile art. 3 din Legea integrității (*ex aequo*, și pe art. 2 din Convenția menționată mai sus).

Din acest text de lege (art. 3 din Legea integrității) desprindem următoarele trăsături caracteristice ale corupției: 1) presupune utilizarea unei funcții; 2) se realizează în cadrul unei entități publice sau private; 3) utilizarea funcției are loc contrar legii; 4) urmărește realizarea unui interes privat, inclusiv în vederea obținerii bunurilor, serviciilor, privilegiilor, avantajelor sub orice formă, a ofertei sau promisiunii lor. Întrunirea cumulativă a acestor condiții reclamă atribuirea unei infracțiuni la grupul celor de corupție.

Raportând aceste condiții la infracțiunile analizate, constatăm că încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv nu presupune, prin definiție, utilizarea unei funcții în cadrul unei entități publice sau private contrar legii. Afirmatia este valabilă și pentru pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, precum și pentru informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluiași eveniment în intenția de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea

¹⁸⁴ Council of Europe, Civil Law Convention on Corruption, Strasbourg, 4.XI.1999 (ETS 174). Disponibil: <https://rm.coe.int/168007f3f6>

¹⁸⁵ Legea nr. 542 din 19 decembrie 2003 pentru ratificarea Convenției civile privind corupția. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 006.

acelui eveniment. Astfel, lipsesc primele două condiții reliefate *supra*. Dimpotrivă, dacă făptuitorul ar avea calitatea de persoană publică sau de persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală și, prin urmare, ar deține o funcție în cadrul unei entități publice sau private, atunci am invoca un alt argument: în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM fapta prejudiciabilă nu se exprimă (așa cum prevede art. 2 din Convenția civilă a Consiliului Europei privind corupția) în solicitarea, primirea sau acceptarea, direct sau indirect, pentru sine sau pentru o altă persoană, a unor bunuri, servicii sau a unui avantaj necuvenit, fie în promisiunea, oferirea sau acordarea ilegală a unor asemenea foloase sau avantaje necuvenite.

Printr-un efect de oglindă, textul „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană” din art. 242¹ alin. (1) CP RM este reflectat și în art. 324 „Coruperea pasivă”, în art. 325 „Coruperea activă”, în art. 326 „Traficul de influență”, în art. 333 „Luarea de mită”, precum și în art. 334 „Darea de mită” din Codul penal. Adică se conține în normele incriminatorii care stabilesc (împreună cu art. 181¹ „Coruperea alegătorilor” din Codul penal) răspunderea pentru infracțiunile de corupție. Probabil, din acest motiv, infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate au fost atribuite în Proiectul de Lege nr. 268/2016 și în Legea integrității, din inerție, la grupul infracțiunilor de corupție. Aplicarea mecanică a silogismului, în dependență de primul text de lege citit, nu reprezintă dovada unui proces de reflecție matură. Autorii Proiectului de Lege nr. 268/2016 și ai Legii integrității nu au ținut cont de rolul juridic al textului de lege evidențiat și, prin urmare, nu au înțeles semnificația acestuia: în cazul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM el desemnează scopul infracțiunii, fapt care rezultă expres din sintagma care însoțește textul în discuție – „cu scopul de a obține” –, pe când în cazul infracțiunilor specificate la art. 324, 325, 326, 333 și 334 CP RM textul menționat caracterizează remunerația ilicită, un contraechivalent al conduitei pe care coruptul se angajează să o adopte, conduită ce se concretizează alternativ în: îndeplinirea sau neîndeplinirea, întârzierea sau grăbirea îndeplinirii unei acțiuni în exercitarea funcției sale sau contrar acesteia. Scopul anticipat de către făptuitor nu are ponderea cea mai grea pentru a considera o infracțiune drept una de corupție. Și în cazul infracțiunilor comise prin sustragere (art. 186, 187, 188, 190, 191 și 192 CP RM) făptuitorul tinde să obțină bunuri (scopul de cupiditate)¹⁸⁶, însă această împrejurare nu conduce la concluzia că ele pot fi atribuite grupului de infracțiuni de corupție. De ce ar trebui să distorsionăm natura juridică a infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM?

¹⁸⁶ Brînza S. et al. *Drept penal: Partea Specială*, ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2005, p. 246; Brînza S. și Stati V. *Drept penal: Partea Specială*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p. 604-605.

Includerea în Proiectul de Lege nr. 268/2016 și în Legea integrității a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în rândul celor de corupție transgresează art. 3 (în partea referitoare la definirea noțiunii de „corupție”) din Legea integrității, atestându-se o „ruptură” conceptuală. A face abstracție de unele prevederi normative existente, mai categoric vorbind, a sfida rigorile de tehnică legislativă echivalează cu promovarea nihilismul juridic¹⁸⁷.

Așadar, infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM nu se circumscriu trăsăturilor definitorii ale corupției și, prin urmare, ele nu pot fi considerate infracțiuni de corupție¹⁸⁸. În consecință, propunem excluderea lit. h) și i) din alin. (2) al art. 44 din Legea integrității. De asemenea, sugerăm renunțarea la amendamentul preconizat prin Proiectul de Lege nr. 268/2016, conform căruia infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate ar fi infracțiuni de corupție. Avem dubii (rezonabile) că Proiectul de Lege nr. 268/2016 va fi adoptat, însă nu putem exclude un asemenea scenariu. El s-a îndreptat spre neantul juridic, pentru că potrivit art. 47 alin. (12) și (14) din Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului¹⁸⁹, dacă, după înregistrare în Parlament, proiectul de act legislativ nu a fost examinat în decursul legislaturii în care a fost înregistrat, inițiativa legislativă devine nulă. Proiectele de acte legislative înregistrate care nu au fost incluse în ordinea de zi a Parlamentului devin nule după doi ani de la înregistrarea lor.

Revenind la aspectul pus în discuție – dacă este justificată raportarea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate la grupul infracțiunilor economice –, consemnăm că în Nota informativă la proiectul Legii nr. 1246 din 8 iunie 2012 pentru modificarea și completarea Codului penal (în continuare – Proiectul Legii nr. 1246/2012; unul dintre cele două proiecte de lege, care stau la baza adoptării art. 242¹ și 242² CP RM), se subliniază: „[i]mpactul sportului asupra sferei economice este [...] important, căci – prin vânzări de bilete, prin transmisii a unor meciuri de fotbal, de baschet sau de lupte, prin publicitate – se acumulează o cifră de afaceri deloc de neglijat”¹⁹⁰. Într-adevăr, sportul are, pe lângă beneficiile de sănătate, sociale, recreative, culturale etc., consecințe relevante în sfera economică¹⁹¹ și are nevoie de o protecție juridico-penală¹⁹².

¹⁸⁷ Brînza S. și Stati V. *Observații critice pe marginea Proiectului de Lege nr. 268/2016*, p. 85.

¹⁸⁸ Reniță Gh. *Manipularea unui eveniment și pariurile aranjate (art.242¹ și 242² CP RM): infracțiuni de corupție?* În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 3, p. 180-191.

¹⁸⁹ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 50.

¹⁹⁰ Proiectul Legii nr. 1246 din 8 iunie 2012 pentru modificarea și completarea Codului penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Disponibil: <https://goo.gl/9mqAoX>

¹⁹¹ Andreff V. & Szymanski S. *Introduction: sport and economics*. În: Andreff V. and Szymanski S. (eds.). *Handbook on the Economics of Sport*. Cheltenham: Edward Elgar, 2006, p. 1-8; Forrest D. *Match Fixing: An Economics Perspective*. În: Haberland M.R. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports: Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht & London: Springer, 2013, p. 177-197; Blackshaw I. *The Role of the Court of Arbitration for Sport (CAS) in Countering the*

În opinia lui V. Stati, „sportul trebuie privit ca un sector economic important și în plină ascensiune, care contribuie într-o măsură importantă la creșterea economică. Evenimentele sportive sunt cele care oferă atuuri potențiale pentru stimularea dezvoltării turismului și a activităților recreative, pentru regenerarea urbană și dezvoltarea rurală, pentru atragerea de investiții și pentru alte asemenea obiective cu valențe economice. În legătură cu evenimentele sportive se desfășoară următoarele activități economice: vânzarea drepturilor de imagine și/sau a celor de difuzare; vânzarea produselor cu sigla clubului sportiv; ticketing; catering etc.”¹⁹³.

În același context, s-a notat că „[s]portul reprezintă un sector dinamic, cu o dezvoltare rapidă și un impact macroeconomic subestimat, un sector care poate contribui la [...] creșterea economică și la crearea de locuri de muncă. Acesta poate fi utilizat drept instrument de dezvoltare locală și regională, de regenerare urbană sau de dezvoltare rurală. Sportul beneficiază de sinergii cu sectorul turistic și poate stimula modernizarea infrastructurii, precum și încheierea de noi parteneriate de finanțare a dispozitivelor sportive și recreative. [...] O parte din ce în ce mai semnificativă a valorii economice a sportului este legată de drepturile de proprietate

Manipulation of Sport. În: Breur M. & Forrest D. (eds.). *The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*. Cham: Palgrave Macmillan, 2018, p. 223; Волколупова В.А. *Подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов*. В: Уголовно правовые аспекты борьбы с преступностью в сфере спорта: Материалы всероссийской научно-практической конференции (18 марта 2011 г.), 2011, с. 65-70; Захарова С.А. *Проблемы борьбы с преступностью в сфере большого спорта*. В: Уголовно-правовые аспекты борьбы с преступностью в сфере спорта: Материалы всероссийской научно-практической конференции (18 марта 2011 г.), ОМА МВД России, Омск, 2011, с. 46-49; Ишутина В.О. *Тенденции развития уголовного законодательства в сфере спорта*. В: Уголовно-правовые аспекты борьбы с преступностью в сфере спорта: Материалы всероссийской научно-практической конференции (18 марта 2011 г.), с. 50-54; Сараев В.В. *Отдельные вопросы правового регулирования коммерческой деятельности в профессиональном спорте*. В: Спорт: экономика, право, управление, 2010, № 4, с. 11-16; Чхутиашвили Л.В. *Экономические отношения в физической культуре и спорте*. В: Пятая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н., Соловьев А.А. Москва, 2011, с. 178-183; Чхутиашвили Л.В. *Спорт как важная отрасль экономики России*. В: Пятая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н., Соловьев А.А. Москва, 2011, с. 183-187.

¹⁹² Сараев В.В. *Уголовно-правовая охрана профессионального спорта*. В: Подходы к решению проблем законотворчества и правоприменения: Сборник научных трудов адъюнктов и соискателей. Вып. 12 / Отв. ред.: Аксенов Р.Г., Бекетов О.И., Вертлиб О.Ф. Омск: ОМА МВД России, 2005, с. 234-239; Сараев В.В. *О необходимости признания преступными некоторых деяний в области профессионального спорта*. În: Подходы к решению проблем законотворчества и правоприменения: Сборник научных трудов адъюнктов и соискателей. Вып. 13 / Отв. ред.: Векленко В.В. Омск: ОМА МВД России, 2006, с. 90-93; Сараев В.В. *Отдельные вопросы уголовно-правовой охраны спорта*. В: Третья международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н., Соловьев А.А. Москва, 2010, с. 101-108; Петренко О.И. *Кримінально-правове визначення поняття «спорт»*. В: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція», 2014, № 9-2, Том 2, с. 84-87; Шевченко О.С. *Професійний спорт як об'єкт кримінально-правової охорони*. В: Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки», 2014, Том 4, с. 62-64.

¹⁹³ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 11, p. 10; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 169; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 210; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 207.

intelectuală. Aceste drepturi sunt legate de dreptul de autor, de comunicările comerciale, de mărcile înregistrate, precum și de drepturile privind imaginea¹⁹⁴ și cele de difuzare¹⁹⁵. Într-un sector care este din ce în ce mai globalizat și mai dinamic, aplicarea eficace în întreaga lume a drepturilor de proprietate intelectuală devine o parte esențială a funcționării corespunzătoare a aspectelor economice legate de sport”¹⁹⁶.

Vorbind în cifre, în Rezoluția Parlamentului European din 2 februarie 2012 privind dimensiunea europeană a sportului¹⁹⁷ se arată că „sportul ocupă un loc important în economia europeană, pentru că oferă, direct sau indirect, locuri de muncă pentru aproximativ 15 milioane de persoane, adică pentru 5,4 % din populația activă, și reprezintă o valoare adăugată anuală de aproximativ 407 miliarde de euro, respectiv 3,65 % din produsul intern brut al UE; [...] avântul economic al sportului contribuie la realizarea obiectivelor Strategiei Europa 2020”.

De asemenea, în Rezoluția Parlamentului European din 2 februarie 2017 referitoare la o abordare integrată a politicii în domeniul sportului: bună guvernanță, accesibilitate și integritate¹⁹⁸ se subliniază că locurile de muncă din domeniile conexe sportului au fost estimate la 3,51 % din totalul locurilor de muncă din UE, iar cota valorii adăugate brute legate de sport a fost estimată la 294 de miliarde de euro (2,98 % din valoarea adăugată brută totală din UE). Domeniul sportului contribuie la Agenda globală pentru 2030 privind obiectivele de dezvoltare durabilă.

Și legislatorul Republicii Moldova recunoaște în art. 17 alin. (1) din Legea nr. 330 din 25 martie 1999 cu privire la cultura fizică și sport că: „[s]portul profesionist reprezintă o activitate *sportiv-comercială*, cu o *eficiență economică* și valoare informațional-distractivă înaltă a acțiunilor sportive” [evid. ns.].

Deși se țintește în sportul profesionist, considerăm că ideea conținută în textul de lege citat este valabilă și pentru sportul de amatori sau recreativ.

¹⁹⁴ Blackshaw I. & Siekmann R. (eds.). *Sports Image Rights in Europe*: ASSER International Sports Law Series. Hague: T.M.C. Asser Press, 2005, p. 387-390. De exemplu, FIFA a reușit să atragă încasări record din drepturile TV pentru Campionatul Mondial de Fotbal din 2018 din Rusia. Veniturile se ridică la peste 3 miliarde de dolari. Cupa Mondială din Rusia a fost difuzată în 210 țări pe diverse platforme. Compania „Fox” din SUA a plătit 425 de milioane de dolari pentru a televiza meciurile de la Cupa Mondială din 2018 și din 2022 (care se va desfășura în Qatar). Compania „Telemundo” a achitat 600 de milioane de euro pentru difuzarea meciurilor în țările vorbitoare de spaniolă. De asemenea, drepturile pentru India, Pakistan și Nepal au fost vândute cu 90 de milioane de dolari. În total, FIFA a avut încasări de 6,1 miliarde de dolari SUA pentru turneul final găzduit de Rusia. Vezi: *Ce venituri a produs Cupa Mondială din Rusia. FIFA a avut încasări incredibile din drepturile TV*. Disponibil: <https://bit.ly/2tELt5D>

¹⁹⁵ Blackshaw I. et. al (eds.). *TV Rights and Sport: Legal Aspects*: ASSER International Sports Law Series. Hague: T.M.C. Asser Press, 2009, p. 587-590.

¹⁹⁶ White Paper on Sport. COM(2007) 391 final. Disponibil: <https://goo.gl/9rgMZ4>

¹⁹⁷ European Parliament resolution of 2 February 2012 on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/EuasXM>

¹⁹⁸ European Parliament resolution of 2 February 2017 on an integrated approach to Sport Policy: good governance, accessibility and integrity (2016/2143(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/zjYc41>

În dispozițiile art. 242¹ și 242² CP RM se face referire nu doar la un eveniment sportiv, ci și la un eveniment de pariat. Spre deosebire de domeniul sportului, domeniul pariurilor are o dimensiune economică mai proeminentă. Explicația constă în faptul că pariurile „implică contarea pe o miză care dă participantului câștigător dreptul la o cotă din totalul sumelor mizate de cei care au pierdut, deci este axat prin excelență pe asigurarea unei surse de venituri”¹⁹⁹. Din pariuri câștigă un număr redus de jucători. De regulă, în marea lor majoritate, pariorii pierd mai mult decât câștigă. De altfel, „[a]ceste jocuri de noroc nu pot să funcționeze și să se mențină decât dacă cei care pun mize, în marea lor majoritate, pierd mai mult decât câștigă. Chiar principiul acestei activități, al cărei interes lucrativ se bazează pe forța de atracție a visului, este acela de a-i sărăci pe cei care se dedau la aceasta, ademenindu-i cu iluzia unei eventuale îmbogățiri”²⁰⁰. După J.P.G. Martignoni-Hutin, „[j]ucătorul nu joacă în mod fundamental pentru a câștiga [...], el joacă pentru a paria din nou. Spirala este fără sfârșit. Cu cât turfistul câștigă mai mult, cu atât joacă mai mult, cu atât mai mult are chef să joace și nimic nu îl împiedică să joace din moment ce câștigă. Dacă pierde, e un motiv în plus să joace pentru a-și recupera pierderea”²⁰¹. Deși acest citat vizează pariurile hipice, el poate fi extrapolat și la alte pariuri și sugerează ideea că jocurile de noroc au capacitate de a atrage persoanele într-un cerc vicios.

Pariurile generează profit pentru operatorul care le exploatează. Spre exemplu, cele mai importante case de pariuri din Europa au anunțat că²⁰² veniturile înregistrate de pe urma parierii pe meciurile din cea de-a 20-a ediție a Campionatului Mondial de Fotbal (numit și „Cupa Mondială FIFA”) din 2014 (turneul a fost găzduit de Brazilia) au fost de aproape două ori mai mari față de ediția precedentă din 2010, din Africa de Sud. De exemplu, compania „William Hill” a atins obiectivul de venituri pe care și l-a propus, adică 200 de milioane de euro încă în timpul optimilor de finală. Aceeași casă de pariuri împreună cu alți doi operatori de pariuri, „Bet365” și „Unibet”, au obținut venituri totale de un miliard de euro, ceea ce reprezintă în medie câte 340 de milioane de euro pentru fiecare companie. Cea mai mare sumă de bani a fost obținută din pariurile pe meciul dintre Uruguay și Anglia – câte opt milioane de euro pentru

¹⁹⁹ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 11, p. 11; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 170; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 211.

²⁰⁰ Joint Opinion of Advocate General Bot in Cases C-203/08, *Sporting Exchange Ltd v Minister van Justitie* [2010] ECR I-4695 and C-258/08, *Ladbrokes Betting & Gaming Ltd et al v Stichting de Nationale Sporttotalisator* [2010] ECR I-4757, § 59. *Apud*: Dutheil de la Rochère J. Betting, Monopolies and the Protect of Public Order. În: Shuibhne N.N. & Gormley L.W. (eds.). *From Single Market to Economic Union. Essays in Memory of John A. Usher*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 107.

²⁰¹ Martignoni-Hutin J.P.G. *Faites vos jeux*. Paris: L'Harmattan, 1993, p. 149. *Apud*: Opinion of Advocate General Bot delivered on 14 October 2008 in Case C-42/07, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional (CA/LPFP) Baw International Ltd v. Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa*. Disponibil: <https://goo.gl/pXETqP>

²⁰² *Cupa Mondială a adus venituri de milioane caselor de pariuri*. Disponibil: <https://goo.gl/NVHWYH>

fiecare casă de pariuri (din cele 3 nominalizate). Majoritatea pariorilor au mizat pe victoria britanicilor, dar și-au pierdut banii după ce Uruguay s-a impus cu scorul 2-1. Posibil, Campionatul Mondial de Fotbal din 2018 din Rusia le-a adus operatorilor de pariuri venituri și mai mari.

La nivel național, activitățile legate de jocurile de noroc și pariuri sunt incluse (fără însă a fi redate într-o listă *numerus clausus*) în Clasificatorul activităților din economia Moldovei la compartimentul „Artă, activități de recreere și de agrement”²⁰³.

La nivelul UE, în Rezoluția Parlamentului European din 10 septembrie 2013 referitoare la jocurile de noroc online de pe piața internă se subliniază că „[...] *jocurile de noroc nu reprezintă o activitate economică obișnuită*, având în vedere impacturile sociale și asupra sănătății potențial negative, printre care: dependența de jocurile de noroc, ale cărei consecințe și costuri sunt dificil de estimat, criminalitatea organizată, spălarea de bani și aranjarea meciurilor”²⁰⁴ [evid. ns.].

Cuvântul-cheie în pasajul citat este „[ne]obișnuită”. Organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc reprezintă o activitate economică, însă cu riscuri specifice.

Și CJUE nu ezită să afirme că organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc constituie o activitate economică și vizează libertatea de a furniza servicii²⁰⁵ (art. 56 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene²⁰⁶, care, printre altele, stabilește că sunt interzise restricțiile privind libera prestare a serviciilor în cadrul UE cu privire la resortisanții statelor membre stabiliți într-un alt stat membru decât cel al beneficiarului serviciilor²⁰⁷). Curtea de la Luxemburg a admis în mod constant că activitatea din sectorul jocurilor de noroc reprezintă o activitate economică specifică, din următoarele rațiuni. În toate statele membre ale UE, considerații de ordin moral, religios sau cultural tind, în general, să limiteze sau chiar să interzică practicarea lor și să evite ca acestea să constituie o sursă de profit individual. Având în vedere importanța sumelor a căror colectare o permit, jocurile de noroc implică riscuri ridicate de infracționalitate și

²⁰³ Clasificatorul activităților din economia Republicii Moldova, Rev. 2, (CAEM-2), aprobat prin Hotărârea Colegiului Biroului Național de Statistică nr. 20 din 29 decembrie 2009. Disponibil: <https://goo.gl/MYZc7v>

²⁰⁴ European Parliament resolution of 10 September 2013 on online gambling in the internal market (2012/2322(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/jNH7XU>

²⁰⁵ Papadopoulos T. *The Evolution of the European Court of Justice's Case Law on Gambling and Sports Betting: An Internal Market Perspective*. În: Panagiotopoulos D.P. (ed.). *Sports Law: An Emerging Legal Order, Human Rights of Athletes*. Athens: Nomiki Vivliothiki, 2009, p. 415-429; Littler A. *Regulatory perspectives on the future of interactive gambling in the internal market*. În: *European Law Review*, vol. 33, no. 2, p. 211-229; Littler A. *Gambling Regulation in the European Union: Recent Developments*. În: Littler A. et al (eds.). *In the Shadow of Luxembourg: EU and National Developments in the Regulation of Gambling*. Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, p. 15-74; Kaburakis A. *European Union Law, Gambling, and Sport Betting: European Court of Justice Jurisprudence, Member States Case Law, and Policy*. În: Anderson P.M. et al (eds.). *Sports Betting: Law and Policy*. ASSER International Sports Law Series. Hague: T.M.C. ASSER Press, 2012, p. 31-32.

²⁰⁶ Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union. În: *Official Journal of the European Union*, C 202/1.

²⁰⁷ *Ibidem*.

de fraudă. Mai mult, ele incită la cheltuieli care pot avea consecințe individuale și sociale dăunătoare. În cele din urmă, jocurile de noroc pot contribui în mod semnificativ la finanțarea unor activități dezinteresate sau de interes general precum operele sociale, operele de caritate, sportul sau cultura²⁰⁸. Așadar, CJUE a transmis statelor membre ale UE un mesaj cât se poate de clar și răspicat: direcționarea beneficiilor care decurg din activitatea jocurilor de noroc pentru scopuri de utilitate publică. Acest obiectiv ar putea fi atins cu ușurință în ipoteza în care se acordă unui singur operator dreptul exclusiv de a oferi ocazii de jocuri de noroc, operator care își exercită activitatea sub controlul statului.

În lipsa unei activități economice practicate în legătură cu un eveniment sportiv sau cu un eveniment de pariat, nu și-ar găsi justificare raportarea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment²⁰⁹ și de pariuri aranjate la grupul infracțiunilor economice.

În opinia lui C. Arslan, orice conduită contrară legii care alterează rezultatele unui eveniment sportiv produce un „efect de domino” asupra activităților economice desfășurate în legătură cu acest eveniment²¹⁰. Susținem această părere. Ea este valabilă atât în contextul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, cât și în contextul infracțiunii de pariuri aranjate. Comiterea acestor infracțiuni generează repercusiuni asupra economiei naționale (privită ca valoare fundamentală, apărută împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul X „Infracțiuni economice” al Părții speciale a Codului penal). În consecință, cel mai probabil, dimensiunea economică a domeniului sportului, precum și a domeniului pariurilor a determinat Parlamentul să includă infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM în Capitolul X „Infracțiuni economice” al Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova: acolo unde le este locul potrivit. Totuși, unii autori pledează pentru crearea în Codul penal a unui capitol dedicat infracțiunilor comise în domeniul sportului²¹¹, în care ar urma să fie inclusă, între altele,

²⁰⁸ Judgment of 6 November 2003, *Gambelli and Others*, Case C-243/01, EU:C:2003:597, § 63. Disponibil: <https://goo.gl/iZiYnR>; Judgment of 6 March 2007, *Placanica*, joined Cases C-338/04, C-359/04 and C-360/04, EU:C:2007:133, § 46-48. Disponibil: <https://goo.gl/xXMwzy>; Judgment of 8 September 2010, *Carmen Media Group Ltd and Others*, Case C-46/08, EU:C:2010:505, § 55. Disponibil: <https://goo.gl/5bRMQY>; Judgment of 24 January 2013, *Stanleybet International Ltd and Others*, Joined Cases C-186/11 and C-209/11, EU:C:2013:33, § 36. Disponibil: <https://goo.gl/RwssZf>; Judgment of 28 February 2018, *Sporting Odds Ltd*, Case C-3/17, EU:C:2018:130, § 20. Disponibil: <https://goo.gl/zjWZe9>; etc.

²⁰⁹ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*, p. 11; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 170; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 211; Брынза С.М. и Стати В.А. *Об обоснованности некоторых нововведений в главе X «Экономические преступления» Особенной части УК Республики Молдова*. В: Уголовное право в эпоху финансово-экономических перемен: Материалы IX Российского Конгресса уголовного права (Москва, 29-30 мая 2014 г.) / Отв. ред.: Комиссаров В.С. Москва: Юрлитинформ, 2014, с. 383-388.

²¹⁰ Arslan Ç. *Match-fixing in Sport Terms of Criminal Law*. În: *Law & Justice Review*, 2013, vol. IV, iss. 2, p. 61.

²¹¹ Zaksaitė S. *Cheating in Sports: Prevalence and Prevention Problems*, Summary of Doctoral Dissertation, Social Sciences, Law. Vilnius, 2012, p. 18; Изотов Д.Н. *О месте подкупа участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований в системе Особенной части УК РФ*. В: *Инновации в*

infracțiunea de manipulare a unui eveniment. În acest sens, s-a argumentat că în domeniul sportului există raporturi juridice specifice, care trebuie protejate din punct de vedere juridico-penal²¹². Un grup de deputați din Parlamentul Republicii Moldova au promovat concepția (mai exact, prin Proiectul Legii nr. 1246/2012²¹³) de a completa Partea specială a Codului penal, după Capitolul XVIII „Infracțiuni militare”, cu un nou capitol cu numărul XIX, intitulat „Fraude în domeniul sportului”, cu următoarele infracțiuni: art. 394 „Fraudarea meciurilor”, art. 395 „Traficul de influență în sport” și art. 396 „Organizarea ilegală a pariurilor sportive”. Cel mai probabil, această concepție este inspirată din Codul penal al Bulgariei. Această propunere a antamat calea criticilor și, într-un final, a fost repudiată.

În Avizul Guvernului Republicii Moldova la Proiectul Legii nr. 1246/2012 se relevă că „[este] nejustificată propunerea de completare a Codului penal al Republicii Moldova cu Capitolul XIX «Fraude în domeniul sportului», avându-se în vedere că Partea specială a Codului [penal] este structurată în funcție de principalele valori sociale ocrotite de acesta (art. 2 din Codul menționat). [...] [T]endința structurării [...] [Codului penal] pe anumite domenii specifice ale vieții sociale, precum domeniul sportului, este incorectă”²¹⁴. Cu aceeași tonalitate critică, în procesul dezbaterilor asupra Proiectului de Lege nr. 1246/2012 (în lectura I), în Plenul Parlamentului Republicii Moldova s-a avansat teza că suplinirea legii penale cu Capitolul XIX „Fraude în domeniul sportului” este lipsită de substrat logic și că, în așa mod, se încearcă bulversarea concepției care este îmbrățișată de către legislator în această materie, *i.e.* ordonarea infracțiunilor în Partea specială a Codului penal după obiectul juridic generic²¹⁵.

În conjunctura infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, un eveniment manipulat poate să fi nu doar un eveniment sportiv, ci și un eveniment de pariat care poate să nu aibă un caracter sportiv. De asemenea, în cazul infracțiunii consemnate la art. 242² CP RM, pariarea sau informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment cu

государстве и праве России: Материалы Международной научно-практической конференции (Нижний Новгород, 11-12 апреля 2013 г.) / Отв. ред.: Петров А.В. Нижний Новгород: Нижегород. госуниверситета им. Н.И. Лобачевского, 2013, с. 187-190; Бизнес в законе, 2013, № 3, с. 31-33; Изотов Д.Н. *О необходимости уголовно-правовой охраны общественных отношений в сфере спорта путем выделения в Особой части УК РФ специальной главы*. В: „Черные дыры” в российском законодательстве, 2014, № 4, с. 86-89; Цветков П.В. *Об объекте преступления, предусмотренного ст. 184 УК РФ*. В: Уголовная политика и правоприменительная практика: Сборник статей по материалам III Всероссийской научно-практической конференции. Верховный Суд РФ; Российский Государственный Университет Правосудия. Санкт-Петербург: Петрополис, 2015, с. 301-308.

²¹² Сорокина Т.С. *К вопросу о выделении отношений, складывающихся в сфере профессионального спорта, в самостоятельный объект уголовно-правовой охраны*. В: Спортивное право, 2013, № 4, с. 32-35.

²¹³ Proiectul Legii nr. 1246 din 8 iunie 2012 pentru modificarea și completarea Codului penal nr. 985 din 18 aprilie 2002. Disponibil: <https://goo.gl/9mqAoX>

²¹⁴ Avizul Guvernului Republicii Moldova la proiectul Legii nr. 1246 din 8 iunie 2012 pentru modificarea și completarea Codului penal nr. 985 din 18 aprilie 2002. Disponibil: <https://goo.gl/9mqAoX>

²¹⁵ Stenograma ședinței plenare a Parlamentului Republicii Moldova din 6 decembrie 2012. Disponibil: <https://goo.gl/rdEoo8>

scopul de a le determina să participe la pariul respectiv poate avea loc în privința unui eveniment sportiv sau a unui eveniment de altă natură, de către o persoană care știe cu certitudine că este unul viciat. Pe scurt, infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM nu vizează în exclusivitate evenimente sportive. Atât în legătură cu evenimentele sportive, cât și în legătură cu evenimentele de pariat se desfășoară o serie de activități economice²¹⁶. Aceasta înseamnă că prin comiterea infracțiunilor în discuție se pot leza (în mod generic) relațiile sociale economice.

Așadar, includerea faptelor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate (așa cum acestea au fost redactate la art. 242¹ și 242² CP RM) într-un capitol destinat infracțiunilor săvârșite în domeniul sportului nu este cea mai reușită soluție²¹⁷. O asemenea propunere nu este alogică, așa cum s-a afirmat în Plenul Parlamentului Republicii Moldova. Nu putem spune că legislatorii altor state (*e.g.*, cel argentinian, cel bulgar etc.) care au instituit în legea penală un capitol dedicat infracțiunilor comise în domeniul sportului, precum și doctrinarii care militează pentru crearea în Codul penal a unui asemenea capitol ar fi lipsiți de logică. În caz contrar, ar fi un afront. Să fim înțeleși corect: noi nu optăm pentru „reanimarea” concepției promovate în Proiectul de Lege nr. 1246/2012. În viziunea noastră, nu este oportună dilatarea artificială a Părții speciale a legii penale, de vreme ce am stabilit că infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM aduc atingere, în mod generic, relațiilor sociale economice²¹⁸.

Din identitate de rațiuni, nu pledăm nici pentru includerea infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM într-un capitol dedicat infracțiunilor comise în domeniul jocurilor de noroc (după modelul legislativ al Australiei de Sud, al statului Queensland etc.).

Nici în rândul infracțiunilor contra patrimoniului nu este locul potrivit pentru infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate (așa cum a procedat legislatorul lituanian, cel al Noii Zeelande etc.). În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, năzuința persoanei de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană nu poate determina, *per se*, atribuirea acestor infracțiuni la grupul de infracțiuni contra patrimoniului. Aspirarea făptuitorului spre înavuțire (pe calea comiterii infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate) este un aspect comun pentru mai multe infracțiuni economice. Bunurile obținute în urma comiterii infracțiunilor în discuție nu se datorează lezării relațiilor sociale cu privire la patrimoniu, ci

²¹⁶ Анцыгин А.В. *Противодействие преступлениям в сфере спортивных соревнований зрелищных коммерческих конкурсов: межотраслевые и внутриотраслевые рассогласования*. В: Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России, 2014, № 2(26), с. 186-190.

²¹⁷ Reniță Gh. *Manipularea unui eveniment și pariurile aranjate: locul art. 242¹ și 242² în cadrul Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională (10-11 noiembrie 2015, Chișinău). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice, științe economice. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 18-21.

²¹⁸ *Ibidem*.

atingerii aduse relațiilor sociale cu privire la economia națională. Cineva ar putea să afirme că au loc repercusiuni asupra relațiilor sociale cu privire la patrimoniu în ipoteza în care prin comiterea infracțiunii de pariuri aranjate s-au cauzat daune în proporții deosebit de mari [ipoteză prevăzută la art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM]. *Infra*, vom trece în revistă (în contextul analizei laturii obiective a infracțiunii în cauză) că în această situație dispoziția art. 242² CP RM reprezintă o normă specială în raport cu dispoziția art. 190 „Escrocheria” din Codul penal. Această abordare ar putea să întărească opinia că infracțiunea de pariuri aranjate trebuie așezată în grupul infracțiunilor comise contra patrimoniului. Totuși, nu putem face abstracție de mecanismul cauzării daunelor operatorilor de pariuri sau persoanelor care au pariat pe un eveniment, crezând că acesta este unul incert, nu trucat. Comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM presupune pariarea pe un eveniment trucat sau informarea unor persoane pentru a le determina să pună un pariu pe evenimentul în cauză. În așa mod, se aduce atingere activității de organizare și desfășurare a pariurilor în condiții corecte. Totodată, organizarea și desfășurarea pariurilor reprezintă o activitate economică, fapt recunoscut și de către doctrină juridică²¹⁹ și de către CJUE în jurisprudența sa²²⁰. Astfel, reiterăm că prin comiterea infracțiunii de pariuri aranjate se lezează relațiile sociale economice (obiectul juridic generic). Intuim că acest aspect a orientat Parlamentul să includă infracțiunea prevăzută la art. 242² CP RM (alături de infracțiunea de manipulare a unui eveniment) la grupul infracțiunilor economice.

Economia națională se distinge prin existența mai multor domenii. Totuși, prin comiterea faptei de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate nu se atentează la toate segmentele economiei. Așa stând lucrurile, ca o consecutivitate logică, trebuie să identificăm **obiectul juridic de subgrup** („categorie intermediară între obiectul juridic generic și obiectul juridic special”²²¹) al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. Unii ar putea să riposteze în legătură cu modul de tratare a problemei, invocând că Capitolul X al Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova nu cunoaște o divizare pe secțiuni, analogic tehnicii legislative a legilor

²¹⁹ Doukas D. & Anderson J. *Commercial Gambling without Frontiers: When the ECJ Throws, the Dice is Loaded*. În: Oxford Yearbook of European Law, 2008, vol. 27, iss. 1, p. 237; Kaburakis A. *ECJ Jurisprudence and Recent Developments in EU Sport Betting*. În: Gardiner S. et al (eds.). *EU Sport, Law and Policy*. Hague: Springer, T.M.C. ASSER International Sports Law Centre Press, 2009, p. 555-580; Kaburakis A. & Rodenberg R.M. *Odds: Gambling, Law and Strategy in the European Union*. În: Business Law International, 2012, vol. 13, no. 1, p. 64; Siekmann R.C.R. *Sports Betting in the Jurisprudence of the European Court of Justice*. În: The International Sports Law Journal, 2011, iss. 1-2, p. 97-99; Siekmann R.C.R. *Sports Betting in the Jurisprudence of the European Court of Justice*. În: Siekmann R.C.R. *Introduction to International and European Sports Law: Capita Selecta*. Hague: Springer, T.M.C. ASSER International Sports Law Centre Press, 2012, p. 107-161.

²²⁰ Judgment of 8 September 2010, *Carmen Media Group Ltd and Others*, Case C-46/08, EU:C:2010:505, § 55. Disponibil: <https://goo.gl/5bRMQY>; Judgment of 28 February 2018, *Sporting Odds Ltd*, Case C-3/17, EU:C:2018:130, § 20. Disponibil: <https://goo.gl/zjWZe9>.

²²¹ Stati V. *Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare (art. 241¹ CP RM). Partea I*, p. 10; Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I*, p. 9; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 191; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, p. 233.

penale a altor state (e.g., Codul penal al Albaniei, Codul penal al Federației Ruse). Considerăm împreună cu alți autori²²² că un astfel de demers conceptual se impune prin prisma tipologiei infracțiunilor economice reliefată în funcție de sfera de activitate economică.

Punând la bază clasificarea domeniilor de activitate economică, S. Brînza și V. Stati atribuie infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM tipului de infracțiuni comise în sfera activității de întreprinzător (alături de infracțiunile prevăzute la art. 241, 241¹ și 242 CP RM)²²³. În același sens s-au pronunțat și alți autori²²⁴, inclusiv cu privire la infracțiunile specificate la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse (normă similară în anumite privințe cu art. 242¹ CP RM)²²⁵. În opoziție, s-a susținut că infracțiunile prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse se înscriu în subgrupul infracțiunilor comise în sfera concurenței²²⁶. Deși ultima părere este bazată pe prevederi legislative diferite, ea se distinge prin originalitate și ne determină să verificăm valabilitatea ei în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM. În continuare, ne propunem să stabilim locul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în tipologia infracțiunilor economice și, respectiv, să identificăm obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor în discuție.

Pentru realizarea acestui obiectiv, reieșind din art. 1 din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi²²⁷, prin „activitate de întreprinzător” vom înțelege activitatea de fabricare a produselor, de executare a lucrărilor sau de prestare a serviciilor, desfășurată de cetățeni ori de asociațiile acestora în mod independent, din proprie inițiativă, în numele lor, pe riscul propriu și sub răspunderea lor patrimonială, cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri.

Totodată, între altele, art. 4 din Legea concurenței²²⁸ nr. 183 din 11 iulie 2012 desemnează prin „concurență” rivalitate economică, existentă sau potențială, între două sau mai multe întreprinderi independente pe o piață relevantă, când acțiunile lor limitează efectiv posibilitățile fiecăreia dintre ele de a influența unilateral condițiile generale de circulație a produselor de pe piața respectivă, stimulează progresul tehnico-științific și creșterea bunăstării consumatorilor.

²²² Sirbu N. *Răspunderea penală pentru pseudoactivitatea de întreprinzător*. Monografie. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 70.

²²³ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 17; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 21; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, p. 24.

²²⁴ Băbălău D. *Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător*, p. 63.

²²⁵ *Уголовное право России. Практический курс: Учебно-практическое пособие* / Под общей ред.: Адельханяна Р.А. Москва: Волтерс Клувер, 2004, с. 402-431.

²²⁶ *Уголовное право. Особенная часть: Учебник* / Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рарога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт; Инфра-М, 2008, с. 237, с. 299; Гладких В.И. *К вопросу о понятии и видах экономической преступности*. В: Вестник Московского Государственного Лингвистического Университета. Серия «Юридические науки», 2011, Вып. 15(621), с. 17.

²²⁷ *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1994, nr. 2.

²²⁸ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197.

Din perspectiva ultimei noțiuni, s-ar putea avansa teza că prin fapta de manipulare a unui eveniment se urmărește „eliminarea” din cale de pe același segment a unor sportivi, cluburi sportive etc., periclitând astfel relațiile sociale cu privire la concurența loială. De asemenea, până la monopolizarea domeniului pariurilor (prin Legea nr. 291/2016), s-ar fi putut spune că operatorii (licențiați) care acceptau pariuri ar fi fost înclinați să rivalizeze în inventivitate pentru a-și face oferta mai atractivă decât cea a concurenților lor și chiar să comită și fapta de pariuri aranjate, astfel încât, spre exemplu, o casă de pariuri să intre în incapacitate de plată și, în cele din urmă, să fie lichidată.

Dar participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu are calitatea de „întreprindere”. Încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, nu implică o rivalitate economică, existentă sau potențială, între două sau mai multe întreprinderi independente pe o piață relevantă. O asemenea conduită ilicită nu poate influența condițiile generale de circulație a produselor de pe piața respectivă. Și parierea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, ca și informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment în intenția de a le determina să participe la pariul respectiv, comisă de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment, nu presupune întrunirea condițiilor în discuție. Astfel, faptele incriminate la art. 242¹ și 242² CP RM nu se circumscriu trăsăturilor definitorii ale conceptului de „concurență”.

Activitățile economice care pot fi desfășurate în legătură cu evenimentele sportive sau de altă natură, care oferă ocazii de a paria, deschid noi orizonturi pentru inițiativa (sectorul) privată²²⁹. Evenimentele susceptibile de a fi manipulate în contextul art. 242¹ CP RM (și pe care s-ar putea paria în contextul art. 242² CP RM) pot fi utilizate ca vehicul pentru generarea unei game tot mai largi de activități de întreprinzător, *e.g.*, vânzarea drepturilor de imagine și/sau a celor de difuzare, vânzarea produselor cu sigla clubului sportiv, ticketing, catering etc.²³⁰

²²⁹ Laine A. & Vehmas H. Getting a Grip on the Private Sport Sector in Europe. În: Laine A. & Vehmas H. (eds.). *The Private Sport Sector in Europe a Cross-National Comparative Perspective*. Sports Economics, Management and Policy. New York: Springer, 2017, p. 5-7; Levermore R. and Beacom A. Sport and Development: Mapping the Field. În: Levermore R. & Beacom A. (eds.). *Sport and International Development*. Cham: Palgrave Macmillan, 2009, p. 33-38; Ratten V. *Sport Entrepreneurship: Developing and Sustaining an Entrepreneurial Sports Culture*. Cham: Springer, 2018, p. 19; Ratten V. Entrepreneurship in Sport Policy: A New Approach. În: Ratten V. (ed.). *Sport Entrepreneurship and Public Policy: Building a New Approach to Policy-making for Sport*. Cham: Springer, 2020, p. 1-2.

²³⁰ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 11, p. 10; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 169; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs, ediția a II-a, revăzută și actualizată*. Chișinău: CEP

Șirul unor asemenea activități este lung și nu ne propunem să alcătuim o listă exhaustivă. Totuși, pentru realizarea acestor activități este necesară, după caz, înregistrarea și/sau obținerea unui document administrativ cu caracter permisiv (autorizație sau licență). Aceste activități implică în mod inerent un risc de afaceri și sunt orientate spre obținerea unor venituri.

În Europa (și nu doar) nu există o concepție unitară privind activitatea de organizare și desfășurare a jocurilor de noroc, fapt recunoscut și de structurile endogene ale UE, care depun eforturi în acest sens²³¹. Este un aspect sensibil în care persistă divergențe considerabile de ordin moral, religios și cultural între state. În absența unei armonizări, statele dispun de o marjă largă de discreție pentru a-și reglementa și controla piețele jocurilor de noroc în funcție de propria scară de valori și necesități, sub rezerva respectării principiilor degajate din jurisprudența CJUE: 1) proporționalitatea; 2) nediscriminarea; 3) consecvența; și 4) transparența²³².

În timp ce unele state au interzis în totalitate și necondiționat desfășurarea și organizarea jocurilor de noroc (e.g., Brazilia, China (cu excepția regiunii Macau), Federația Rusă, Indonezia, Malaysia, Ucraina²³³), altele au monopolizat domeniul în cauză (e.g., Austria, Cipru, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Italia, Lituania, Norvegia, Polonia, Ungaria), fie au instituit condiții riguroase de reglementare (e.g., Argentina, Belgia, Suedia, Venezuela) sau au liberalizat segmentul, fiind o piață deschisă (e.g., Marea Britanie, Spania), unele din ele ajungând să fie chiar gazde pentru un număr impunător de operatori externi (e.g., Costa Rica, Gibraltar, Insula Man, Malta)²³⁴.

În Republica Moldova, regimul juridic al jocurilor de noroc a oscilat de la o extremă la alta. Mai întâi, cadrul normativ privind organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc a fost

USM, 2016, p. 210; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs, ediția a III-a*, p. 207; Брынза С.М. и Стати В.А. *Об обоснованности некоторых нововведений в главе X «Экономические преступления» Особенной части УК Республики Молдова*. В: Уголовное право в эпоху финансово-экономических перемен: Материалы IX Российского Конгресса уголовного права (Москва, 29-30 мая 2014 г.), с. 383-388.

²³¹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „Towards a comprehensive European framework for online gambling” (COM/2012/0596 final). Disponibil: <https://goo.gl/XKszRb>; European Parliament resolution of 10 March 2009 on the integrity of online gambling (2008/2215(INI)). În: *Official Journal of the European Union*, 2010, no. CE 87/30; European Parliament resolution of 15 November 2011 on online gambling in the Internal Market (2011/2084(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/rMiek4>

²³² Lycka M. *Recent Developments in European Union Gambling Case Law – Post Santa Casa Decisions of the Court of Justice of the European Union*. În: *Gaming Law Review*, 2012, vol. 16, iss. 9, p. 488.

²³³ Стати В.А. *Ответственность за занятие игорным бизнесом по законодательству Украины и Республики Молдова*. В: *Пріоритетні напрями наукових досліджень: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 17-18 вересня 2016 року). Київ: МЦНД, 2016, с. 43.

²³⁴ Banks J. *Online gambling and crime: causes, controls and controversies*. London and New York: Routledge, 2016, p. 22-23; Meyer G, Hayer T. and Griffiths M. (eds.). *Problem Gambling in Europe Challenges, Prevention, and Interventions*. New York: Springer, 2009, p. 3-317; Ninno D.A. *Online Gambling in the European Union: A Compared Analysis of the Current Legal Framework in Some EU Member States*. În: *Gaming Law Review*, 2002, vol. 6, no. 5, p. 417-423; Williams R.J. et al. History, current worldwide situation, and concerns with Internet gambling. În: Williams R.J. et al. (eds.). *Routledge International Handbook of Internet Gambling*. London and New York: Routledge, 2012, p. 6.

configurat de Legea nr. 285 din 18 februarie 1999 cu privire la jocurile de noroc (în continuare – Legea nr. 285/1999)²³⁵.

În general, activitatea legată de jocurile de noroc era percepută, în baza acestei legi, ca o activitate de întreprinzător și era supusă licențierii. Doar activitatea de organizare și desfășurare a loteriilor naționale [art. 29 alin. (9) din Legea nr. 285/1999], precum și a jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice [art. 45¹ alin. (2) din Legea nr. 285/1999] constituia monopol de stat și nu se licenția. Această activitate se realiza în exclusivitate de către Loteria Națională a Moldovei.

În special, activitatea de organizare și de desfășurare a pariurilor, cu excepția pariurilor online, putea fi înfăptuită în baza unei licențe (care, de altfel, se elibera de Camera de Licențiere pentru un an de zile și pentru care se achita o taxă în mărime de 28% din suma totală a mizelor acceptate) de către orice persoană juridică organizată sub forma unei societăți pe acțiuni sau a unei societăți cu răspundere limitată.

Așadar, în esență, Legea nr. 285/1999 reglementa, în prezența anumitor condiții, o piață deschisă pentru organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc pe teritoriul Republicii Moldova²³⁶.

Ulterior, lucrurile au luat o altă întorsătură. În particular, pe 16 decembrie 2016, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 291 cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc (în continuare – Legea nr. 291/2016). Această lege a înlocuit, de pe 6 ianuarie 2017 – data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și, respectiv, data intrării în vigoare, Legea nr. 285/1999. A început o nouă „eră” în domeniul jocurilor de noroc.

În conformitate cu art. 3 alin. (1) din Legea nr. 291/2016, „[o]rganizarea și desfășurarea activității în domeniul jocurilor de noroc pe teritoriul Republicii Moldova, cu excepția întreținerii cazinourilor, constituie monopol de stat și au loc în condițiile prezentei legi”.

În Nota informativă²³⁷, care a stat la baza adoptării acestei legi, se notează că prin instituirea monopolului de stat asupra sectorului jocurilor de noroc se urmărește combaterea pericolelor legate de acestea, prevenirea dependenței față de jocurile de noroc și asigurarea protecției minorilor. În *Tipp 24 AG v. Germania*, un caz ce vizează o pretinsă încălcare a dreptului de proprietate prin instituirea monopolului de stat asupra jocurilor de noroc online, Curtea de la Strasbourg a confirmat că aceste scopuri sunt legitime. Mai mult, CtEDO a apreciat

²³⁵ Legea nr. 285 din 18 februarie 1999 cu privire la jocurile de noroc (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 50-52.

²³⁶ Reniță Gh. *The impact of monopolization of the gambling sector in the Republic of Moldova on criminal liability for manipulation of an event and arranged bets*. În: *Juridical Tribune*, 2018, vol. 8, special issue, p. 75.

²³⁷ Nota informativă la proiectul de lege nr. 459 din 5 decembrie 2016 cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc. Disponibil: <https://goo.gl/pQNTs9>

că aceste scopuri au o pondere mare atunci când se verifică echilibrul corect între interesul general al societății și protecția drepturilor fundamentale ale individului²³⁸.

În Republica Moldova s-a urmărit, într-adevăr, scopul de combate pericolele legate de jocurile de noroc? Nedumerirea noastră rezidă în faptul că legislatorul însuși a recunoscut la art. 6 alin. (2) din Legea nr. 291/2016, că jocurile de noroc din cazinouri sunt considerate ca având un risc social sporit, spre deosebire de pariuri, care sunt considerate jocuri de noroc cu risc social scăzut. Atunci de ce nu a fost monopolizată și activitatea de întreținere a cazinourilor? De ce această activitate a fost exceptată de la instituirea monopolului?

După această paranteză, potrivit art. 3 alin. (2)-(3) din Legea nr. 291/2016, „[g]estionarea activității în domeniul jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat este realizată de către stat prin intermediul Loteriei Naționale a Moldovei. Activitatea organizatorului jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat – Loteria Națională a Moldovei – nu este supusă licențierii”.

Această prevedere este detaliată în art. 6 alin. (1) din aceeași lege, „[e]ste considerată activitate în domeniul jocurilor de noroc: a) întreținerea cazinourilor; b) organizarea și desfășurarea loteriilor; c) organizarea funcționării sălilor de joc cu automate de joc cu câștiguri bănești; d) organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive; e) organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice”.

Din analiza coroborată a acestor prevederi rezultă că activitatea de pariere nu mai este o activitate supusă licențierii. Singura activitate din domeniul jocurilor de noroc supusă licențierii este cea de întreținere a cazinourilor. Această afirmație o confirmă și dispoziția de la art. 31 din Legea nr. 291/2016, precum și Anexa nr. 1 („Nomenclatorul actelor permissive eliberate de către autoritățile emitente persoanelor fizice și persoanelor juridice pentru practicarea activității de întreprinzător”) la Legea nr. 160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător²³⁹, din care aflăm că licența pentru activitatea de întreținere a cazinoului se acordă agentului economic care îndeplinește condițiile privind organizarea activităților ce fac obiectul Legii nr. 291/2016 de către Agenția Servicii Publice și este valabilă cinci ani de la data eliberării, cu dreptul de prelungire a acesteia.

În asemenea condiții, apare întrebarea: mai este activitatea de organizare și desfășurare a pariurilor o activitate de întreprinzător?

În opinia lui N. Roșca și S. Baieș, „[d]upă importanța pentru societate, *activitățile de întreprinzător* pot fi clasificate în: activități interzise; *activități monopol de stat*; activități

²³⁸ *Tipp 24 AG v. Germany* (dec.), no. 21252/09, 27 November 2012, § 33, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/MsVaMa>

²³⁹ Legea nr. 160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 170-175.

monopoluri naturale; activități supuse licențierii; activități practicate în baza patentei de întreprinzător; activități care pot fi practicate liber, fără autorizație specială”²⁴⁰ [evid. ns.]. Rezultă că activitățile asupra cărora statul a decis să instituie monopolul său rămân a fi activități de întreprinzător. Bineînțeles, acest argument doctrinar nu este nici suficient, nici cel mai plauzibil pentru a ne opri aici cu analiza noastră. El constituie doar un punct de pornire. Vom apela și la alte surse. În acest context, în Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 28 mai 2013 pentru controlul constituționalității unei prevederi din art. 8 alin. (1) lit. a) pct. 5) din Legea nr. 451 din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător²⁴¹ se subliniază: „68. [...] *instituția monopolului de stat înglobează instituția licențierii*. Prin urmare, *activitatea asupra căreia statul a instituit monopol nu necesită licențiere*, statul, prin monopolul instituit, impunându-și controlul asupra activității date. 69 [...] [M]onopolul de stat constituie dreptul exclusiv de a dispune și desfășura anumite *activități economice*” [evid. ns.].

Așadar, faptul că genul de activitate atribuit în exclusivitate Loteriei Naționale a Moldovei nu mai este supus licențierii reprezintă o consecință firească a monopolizării de către stat a sectorului jocurilor de noroc. Pare a fi inutilă licențierea activității asupra căreia statul a instituit monopolul, de vreme ce scopurile principale ale instituirii monopolului de stat sunt, în primul rând, stabilirea unui control riguros direct asupra unei activități și, în al doilea rând, obținerea de venituri necesare bugetului de stat. Până la urmă, plata taxei pentru licență ar fi căzut în sarcina fondatorului și, prin urmare, a bugetului de stat.

Dincolo de aceasta, organizarea și desfășurarea pariurilor este: 1) o activitate de prestare a serviciilor; 2) desfășurată de către o societate pe acțiuni (Loteria Națională a Moldovei); 3) în mod independent (însă sub controlul statului); 4) din proprie inițiativă; 5) în numele său; 6) pe riscul propriu; 7) sub răspundere patrimonială; 8) cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri. Sintetic spus, această activitate corespunde semnelor noțiunii legislative de „activitate de întreprinzător” redate la art. 1 din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi.

Pentru a fi mai convingători, invocăm și alte dispoziții normative:

– „monopolul statului”²⁴² – situația în care un număr limitat de *agenți economici* sunt investiți de către organele administrației publice cu dreptul exclusiv sau cu drepturi exclusive pentru desfășurarea într-o anumită sferă a *activităților economice*: de producere, transportare, comercializare și procurare a mărfurilor (serviciilor)” (Anexa nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 582 din 17 august 1995 cu privire la reglementarea monopolurilor) [evid. ns.];

²⁴⁰ Roșca N. și Baieș S. *Dreptul afacerilor*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p. 58.

²⁴¹ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 152-158.

²⁴² Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 582 din 17 august 1995 cu privire la reglementarea monopolurilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 59-60.

- „organizator al jocurilor de noroc care constituie monopol de stat – Societatea pe Acțiuni „Loteria Națională a Moldovei”, *agent economic* cu cotă integrală de stat, *împuternicit să desfășoare jocuri de noroc ce constituie monopol de stat*” (art. 2 din Legea nr. 291/2016);
- „Reglementarea de stat, supravegherea de stat și controlul de stat al activității în domeniul jocurilor de noroc se exercită de către autoritățile administrației publice abilitate cu dreptul de control și supraveghere în limitele prevederilor Legii nr. 131 din 8 iunie 2012 privind controlul de stat asupra *activității de întreprinzător*” [art. 4 alin. (2) din Legea nr. 291/2016];
- „Jocurile de noroc organizate prin intermediul rețelelor de comunicații electronice constituie monopol de stat și se desfășoară numai de către *agentul economic* cu capital de stat *împuternicit să desfășoare jocuri de noroc ce constituie monopol de stat*” [art. 47 alin. (1) din Legea nr. 291/2016];
- „Societatea pe acțiuni și societatea cu răspundere limitată reprezintă întreprinderi fondate de două și mai multe persoane juridice și (sau) persoane fizice, care și-au asociat bunurile în scopul desfășurării în comun a unei *activități de antreprenoriat*, sub aceeași firmă, în baza contractului de constituire (de societate) și a statutului” [art. 17 alin. (1) din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi²⁴³];
- „agent economic – orice persoană juridică sau fizică *autorizată pentru activitate de întreprinzător*, care fabrică, transportă, comercializează produse ori părți din produse, prestează servicii (execută lucrări)” (art. 1 din Legea nr. 105 din 13 martie 2003 privind protecția consumatorilor²⁴⁴).

Toate aceste prevederi conduc spre următoarea concluzie: chiar dacă activitatea de organizare și desfășurare a pariurilor este monopolizată de către stat și nu mai este supusă licențierii, ea rămâne a fi o activitate de întreprinzător²⁴⁵.

După această clarificare, se profilează următoarea întrebare: este oare indispensabil pentru aplicarea răspunderii penale în baza art. 242¹ și 242² CP RM ca pariurile și, implicit, evenimentele pe care se poate miza să aibă loc în condiții de legalitate? În acest sens, potrivit art. 6 alin. (4) din Legea nr. 291/2016, „[j]ocurile de noroc ce nu corespund cerințelor prezentei legi sunt interzise, inclusiv: [...] a) pariurile încheiate pe rezultatele unor concursuri clandestine; [...]”. Totodată, conform art. 54 alin. (1) din Legea nr. 291/2016, „[p]ersoanele fizice și juridice vinovate de încălcarea prezentei legi poartă răspundere administrativă, penală și/sau civilă, în

²⁴³ Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1994, nr. 2/33.

²⁴⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 176-181.

²⁴⁵ Stati V. și Reniță Gh. *Efectele adoptării Legii Republicii Moldova nr. 291/2016 asupra aplicării răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate*. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXV Международная научная конференция (26-27 мая 2017 г., Переяслав-Хмельницкий). Сборник научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017, Вып. 5, ч. 10, p. 95-103.

conformitate cu legislația Republicii Moldova”. În fine, din alin. (2) al aceluiași articol aflăm că „[î]ncălări ale prezentei legi [adică ale Legii nr. 291/2016] se consideră: a) organizarea și desfășurarea jocului de noroc interzis; [...]”.

Plecând de la aceste premise legislative, considerăm că evenimentele susceptibile de manipulare în contextul art. 242¹ CP RM și pe care s-ar putea paria (sau informa alte persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentelor în discuție) în sensul art. 242² CP RM nu trebuie să fie clandestine și interzise.

În legătură cu astfel de evenimente nu s-ar putea desfășura, în mod legal, o activitate economică, așa cum se cere în contextul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Aceste evenimente nu pot fi apărute împotriva faptei incriminate la art. 242¹ CP RM, de vreme ce ele transgresează tiparul legii. Oare cum se poate pretinde participanților la un eveniment ilegal ca ei să se ghideze de principiul *fair-play* (la care vom reveni cu detalii în contextul analizei obiectului juridic special al infracțiunii de manipulare a unui eveniment), ancorat în legislație? Sau, dimpotrivă, pot oare persoanele care urmăresc un eveniment ilegal să aibă o așteptare rezonabilă că acesta este imprevizibil și că nu ar fi aranjat din timp?

Răspunsul este negativ. Altul a fost substratul rațional al legislatorului atunci când a incriminat fapta de manipulare a unui eveniment – asigurarea prin mijloace represive de drept penal integritatea și imprevizibilitatea unui eveniment sportiv sau de altă natură care oferă ocazii de a paria, în legătură cu care se desfășoară o activitate economică. Acest deziderat nu poate fi atins în ipoteza în care evenimentele susceptibile de manipulare, în sensul art. 242¹ CP RM, ar fi ilegale.

Așadar, dispoziția art. 242¹ CP RM nu-și extinde sfera de aplicare atunci când făptuitorul ar încuraja, influența sau instrui un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat interzise și, deci, ilegale să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Eventual, în asemenea situație, răspunderea ar putea fi aplicată (în funcție de rezultatul survenit) în conformitate cu art. 78 din Codul contravențional, art. 151, 152 sau 155 CP RM ori în baza altor norme.

Cu privire la infracțiunea de pariuri aranjate, apelând la metoda de interpretare teleologică a legii, reținem că în unul din actele preparatorii care au stat la baza legiferării art. 242¹ și 242² CP RM se arată că pariurile aranjate îi afectează direct pe organizatorii pariurilor și pe cei care au mizat (crezând că este un pariu corect) pe un eveniment sportiv²⁴⁶.

²⁴⁶ Nota informativă la proiectul Legii nr. 1246 din 8 iunie 2012 pentru modificarea și completarea Codului penal nr. 985 din 18 aprilie 2002. Disponibil: <https://goo.gl/9mqAoX>

În Raportul Comisiei pentru cultură și educație privind dimensiunea europeană a sportului din 21 noiembrie 2011 s-a reafirmat poziția potrivit căreia „pariurile sportive constituie o formă de exploatare comercială a competițiilor și solicită Comisiei și statelor membre să protejeze pariurile împotriva oricăror *activități neautorizate*, împotriva *operatorilor fără licență* și împotriva suspiciunilor de aranjare a meciurilor”²⁴⁷ [evid. ns.].

Aceeași teză este reluată și în Rezoluția Parlamentului European din 2 februarie 2012 privind dimensiunea europeană a sportului²⁴⁸.

În Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor „Spre un cadru european global pentru jocurile de noroc online” din 23 octombrie 2012 se arată că „[m]eciurile aranjate în contextul pariurilor sportive reprezintă un tip aparte de fraudă, care *contravine intereselor* organizațiilor sportive, ale sportivilor, jucătorilor (consumatorilor) și *operatorilor reglementați*”²⁴⁹ [evid. ns.].

Aceste argumente sunt valabile, *mutatis mutandis*, și în contextul pariurilor aranjate vizând evenimente de alt gen. Ideea centrală care se desprinde din toate aceste surse este că, în sensul infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM, operatorul de pariuri trebuie să organizeze și, respectiv, să accepte pariuri în conformitate cu prevederile legale. În caz contrar, nu se poate vorbi despre prejudicierea operatorului de pariu prin punerea unei mize pe un eveniment trucat.

Sub acest aspect, susținem opinia exprimată de V. Stati: „dispoziția art. 242² CP RM presupune ipoteza desfășurării în condiții de legalitate a activității de organizare a pariurilor, privită ca una din formele activității de întreprinzător”²⁵⁰. Această concepție se regăsește și în unele reglementări din perimetrul dreptului comparat, *e.g.*, § 265c din Codul penal al Germaniei, care stabilește că pariul (din care făptuitorul ar putea câștiga foloase care nu i se cuvin) trebuie să fie unul public și, prin urmare, desfășurat în condiții de legalitate. Din contra, „dacă dispoziția art. 242² CP RM ar presupune ipoteza desfășurării în condiții de ilegalitate a activității de organizare a pariurilor ar fi imposibil de stabilit valorile și relațiile sociale apărute de articolul în cauză”²⁵¹. Într-adevăr, în contextul art. 242² CP RM, antijuridicitatea nu constă în organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții de ilegalitate. Ea se exprimă în pariarea pe un eveniment

²⁴⁷ Committee on Culture and Education. Report on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/Q9QXLv>

²⁴⁸ European Parliament resolution of 2 February 2012 on the European dimension in sport (2011/2087(INI)), § 83. Disponibil: <https://goo.gl/NY3riW>

²⁴⁹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „Towards a comprehensive European framework for online gambling” (COM/2012/0596). Disponibil: <https://goo.gl/eHCt5e>

²⁵⁰ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I.* În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 1, p. 9-10; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs.* Chișinău: CEP USM, 2014, p. 191, 192; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, revăzută și actualizată, p. 233, 234.

²⁵¹ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, 2019, p. 229.

despre care se știe cu certitudine că este unul manipulat sau informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri privind manipularea acestui eveniment în vederea determinării acestora să participe la pariul respectiv²⁵². Cei care cunosc cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind manipularea unui eveniment sportiv sau de altă natură trebuie să se abțină de la plasarea unor mize pe aceste evenimente și să nu disemineze informația în discuție altor persoane pentru a-i face să participe la pariu, în detrimentul operatorului de pariuri și altor pariuri. În caz contrar, aceștia pot fi trași la răspundere în conformitate cu art. 242² CP RM. Dacă fapta incriminată la art. 242² CP RM s-ar comite în contextul organizării și desfășurării pariurilor fără conferirea acestui drept, atunci, sub rezerva cauzării unor daune persoanelor (care au fost induse în eroare) care au pariat și care nu au știut despre trucarea evenimentului, ar putea fi aplicat, după caz, art. 105 din Codul contravențional (care stabilește răspunderea pentru sustragerea în proporții mici) sau art. 190 CP RM (escrocheria)²⁵³.

Astfel, organizarea și desfășurarea în condiții de legalitate a pariurilor, precum și a evenimentelor care oferă ocazii de a paria, reprezintă o premisă *sine qua non* pentru aplicarea răspunderii conform art. 242¹ și 242² CP RM²⁵⁴.

În procesul de elaborare a art. 242² CP RM s-a pornit de la o altă optică. Inițial, se preconiza completarea Codului penal cu art. 396 „Organizarea ilegală a pariurilor sportive”, normă care ar fi pedepsit cu amendă în mărime de la 2.000 la 4.000 unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani fapta concretizată în obținerea de bani, titluri de valoare, alte bunuri sau avantaje patrimoniale, personal sau prin mijlocitor, pentru sine sau pentru o altă persoană, a veniturilor prin organizarea ilegală a pariurilor sportive cu implicarea antrenorilor, managerilor, directorilor executivi, proprietarilor de organizații sportive, fondatorilor, persoanelor care gestionează organizații sportive, sportivilor participanți la competiții, responsabililor din cadrul federațiilor de profil, brigăzilor de arbitri²⁵⁵.

Vedem că s-a deviat de la această concepție. O astfel de normă ar fi avut un caracter special față de art. 241 CP RM, care stabilește răspunderea pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător. În schimb, norma proiectată ar fi lăsat fără protecție penală relațiile sociale cu privire la practicarea activității de întreprinzător cu respectarea regulilor de desfășurare a unui pariu. Așadar, este salutară schimbarea paradigmei.

²⁵² Reniță Gh. *Organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții de legalitate – premisă sine qua non pentru aplicarea răspunderii conform art. 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova*. În: *Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference „Social and Economic Aspects of Education in Modern Society”*, Vol. 4, July 19, 2018, Warsaw, Poland. Warsaw: RS Global, p. 10.

²⁵³ *Ibidem*.

²⁵⁴ *Ibidem*.

²⁵⁵ Proiectul de lege nr. 1246 din 8 iunie 2012 pentru modificarea și completarea Codului penal nr. 985 din 18 aprilie 2002. Disponibil: <https://goo.gl/9mqAoX>

Organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții de legalitate devine anevoioasă în cazul pariurilor online. În mediul virtual se poate miza cu un singur „click” din orice colț al lumii de pe un telefon mobil sau un alt dispozitiv. În asemenea condiții, monopolul asupra organizării și desfășurării pariurilor poate fi ușor eludat.

În cazul C-42/07, CJUE a reținut că Liga portugheză de fotbal profesionist (în continuare – „Liga”; persoană juridică de drept privat, cu structură asociativă și cu scop nelucrativ, care grupează toate cluburile ce participă la competiții de fotbal profesionist în Portugalia) și *Bwin International Ltd* (în continuare – „Bwin”; o întreprindere de jocuri de noroc online cu sediul în Gibraltar, având licență eliberată de acest stat) au fost sancționați (contravențional) cu amendă în mărime de 75.000 de euro și, respectiv, de 74.500 de euro pentru promovarea, organizarea și exploatarea, prin internet, a pariurilor mutuale ce constituie monopol de stat în Portugalia, precum și pentru publicitatea realizată pentru jocurile respective. În fapt, CJUE a constatat că în baza unui contract de sponsorizare pentru patru sezoane sportive „Bwin” a dobândit drepturi care îi permit să aplice logoul „betandwin.com” pe echipamentele sportive purtate de jucătorii cluburilor ale căror echipe participă la campionatul organizat de către „Liga”, precum și de a afișa logoul în discuție pe stadioanele acestor cluburi; mai mult, site-ul internet al „Liga” conținea și un *hyperlink* care făcea trimitere către site-ul internet al „Bwin”. Pe acest din urmă site se putea paria online (în timp real) pe evenimente sportive, inclusiv pe cele desfășurate în Portugalia. În așa fel, persoanele în discuție ar fi încălcat dreptul exclusiv conferit potrivit legislației unei entități de stat (*Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa*, un organism multisecular cu scop nelucrativ, responsabil de finanțarea unor cauze de interes public) de a organiza și de a exploata jocuri de noroc pe teritoriul Portugaliei²⁵⁶.

Considerăm că persoanele sancționate nu au organizat și nu au desfășurat pariuri sportive pe teritoriul Portugaliei, ci doar au promovat și, în consecință, au făcut publicitate pentru un site de pariuri sportive. Indicarea pe un site găzduit de serverele dintr-un stat a unui *hyperlink* care face trimitere către site-ul internet al unui operator de jocuri de noroc din alt stat, *eo ipso*, nu echivalează cu organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc pe teritoriul primului stat. Diseminarea unui *hyperlink* privind site-ul unui operator de jocuri de noroc pe o rețea de socializare nu presupune că acea persoană a organizat și a desfășurat jocurile de noroc în cauză. Pentru aceasta mai este necesar ca alte persoane să acceseze acel din urmă site și să parieze. Totuși, în acest caz, CJUE a fost chemată să decidă în privința altui aspect: dacă regimul de exclusivitate acordat unei singure entități contravine dreptului UE.

²⁵⁶ Judgment of 8 September 2009, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional*, Case C-42/07, EU:C:2009:519, §§ 25-26, 58. Disponibil: <https://goo.gl/EugFUT>

Curtea de la Luxemburg a subliniat că împrejurarea că un stat membru al UE a ales un sistem de protecție diferit de cel adoptat de un alt stat membru al UE (în domeniul jocurilor de noroc) nu poate avea incidență asupra aprecierii necesității și proporționalității dispozițiilor adoptate în materie. Acestea trebuie să fie apreciate numai în raport cu obiectivele urmărite de autoritățile competente ale statului membru în cauză și cu nivelul de protecție pe care acestea intenționează să îl asigure. Autorizarea limitată a jocurilor de noroc într-un cadru exclusiv prezintă avantajul de a canaliza exploatarea acestora într-un circuit controlat și de a preveni riscurile unei asemenea exploatare în scopuri frauduloase și infracționale. Lupta împotriva criminalității poate constitui un imperativ de interes general de natură să justifice restricții privind operatorii autorizați să propună servicii în sectorul jocurilor de noroc. Așadar, un stat membru al UE este îndreptățit să considere că simplul fapt că un operator precum „Bwin” propune în mod legal servicii din acest sector prin internet într-un alt stat membru al UE, în care este stabilit și în care este în principiu supus deja unor condiții legale și unor controale din partea autorităților competente ale acestui din urmă stat al UE, nu poate reprezenta o garanție suficientă de protecție a consumatorilor naționali împotriva riscurilor de fraudă și de criminalitate, având în vedere dificultățile pe care autoritățile statului membru al UE în care s-a stabilit operatorul străin le pot întâlni în contextul evaluării calităților și a probității profesionale a operatorilor. În consecință, CJUE a decis că dreptul UE, în special principiul liberei prestări a serviciilor, nu se opune unei reglementări a unui stat membru al UE, care supune organizarea și promovarea jocurilor de noroc unui regim de exclusivitate în favoarea unui singur operator și care interzice oricărui alt operator, inclusiv unui operator stabilit în alt stat membru al UE, să ofere, prin internet, pe teritoriul primului stat membru servicii care sunt supuse regimului menționat²⁵⁷. Această abordare a fost confirmată și în alte cauze²⁵⁸ judecate de către Curtea de la Luxemburg.

In globo, din analiza cazului *Ligii portugheze de fotbal profesionist* (C-42/07) deducem că statele care au monopolizat jocurile de noroc pot să stabilească răspunderea pentru fapta de organizare și desfășurare a jocurilor de noroc fără acordarea acestui drept. Cum a procedat Republica Moldova?

Prin proiectul de lege nr. 374 din 12 octombrie 2015 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative, printre altele, se preconiza completarea Codului penal al Republicii Moldova cu art. 191¹ „Desfășurarea ilegală [a] activității legate de jocurile de noroc și

²⁵⁷ Judgment of 8 September 2009, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional*, Case C-42/07, EU:C:2009:519, §§ 25-26, 58, 63, 73. Disponibil: <https://goo.gl/EugFUT>

²⁵⁸ Judgment of 3 June 2010, *Sporting Exchange Ltd*, Case C-203/08, EU:C:2010:307, § 37. Disponibil: <https://goo.gl/A2nYr7>; Judgment of 3 June 2010, *Ladbrokes Betting & Gaming Ltd*, Case C-258/08, EU:C:2010:308, § 58. Disponibil: <https://goo.gl/oraQqP>; Judgment of 8 July 2010, *Otto Sjöberg and Anders Gerdin*, Joined Cases C-447/08 and C-448/08, EU:C:2010:415, § 57. Disponibil: <https://goo.gl/q7Pkhm>

[de] pariuri”²⁵⁹. În sensul acestui articol, prin desfășurare ilegală a activității legate de jocurile de noroc și de pariuri se înțelegea: a) desfășurarea activității legate de jocurile de noroc și de pariuri fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate; b) amplasarea sălilor de joc pentru desfășurarea jocurilor de noroc și pariurilor interzise de legislație; c) atragerea și implicarea persoanelor cu vârsta de până la 21 ani în practicarea jocurilor de noroc și pariuri; d) atragerea și implicarea persoanelor fără disponibilități financiare *cash* în practicarea jocurilor de noroc și pariurilor, precum și creditarea jocurilor de noroc în baza gajării de către participanții la jocurile de noroc a bunurilor imobile și a altor tipuri de bunuri [alin. (1)].

Acest proiect de lege a fost retras din Parlamentul Republicii Moldova. Totuși, în legătură cu acesta se impun câteva precizări: *primo* – pentru norma în cauză s-a ales un loc nepotrivit în Partea specială a Codului penal după infracțiunea de delapidare a averii străine, pentru că prin norma respectivă nu se urmărea protejarea relațiilor sociale cu privire la patrimoniu; *secundo* – utilizarea textului „jocurile de noroc și pariuri” sugerează că autorul proiectului nu discerna că pariurile sunt jocuri de noroc; *tertio* – desfășurarea activității legate de jocurile de noroc și de pariuri fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate constituie un caz particular al dispoziției prevăzute la art. 241 alin. (1) lit. a) CP RM. Acest proiect de lege ține de trecut și, în orice caz, el nu acoperă ipoteza pusă în discuție. Să lăsăm trecutul trecutului.

Actualmente, s-ar părea că pentru fapta de organizare și desfășurare ilegală a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat, soldată cu obținerea unui profit în proporții mari, răspunderea poate fi aplicată în baza art. 241 CP RM, normă care incriminează practicarea ilegală a activității de întreprinzător, *i.e.* în modalitatea normativă prevăzută la art. 241 alin. (1) lit. a) CP RM – „desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrarea (reînregistrarea) [...] [la organele autorizate]”. Sub acest aspect, dacă fapta în discuție nu ar genera venituri în proporții mari, atunci, aparent, ar trebui aplicat art. 277¹ alin. (2) din Codul contravențional, normă care sancționează persoana cu funcție de răspundere cu amendă de la 60 la 120 de unități convenționale, iar persoana juridică cu amendă de la 120 la 180 de unități convenționale pentru desfășurarea activității în domeniul jocurilor de noroc fără licență sau cu licența suspendată / retrasă, sau cu licența nevalabilă. Codul contravențional a fost completat (prin Legea nr. 71 din 12 aprilie 2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative²⁶⁰) cu art. 277¹ după ce oamenii legii au examinat un caz²⁶¹, în care cinci case de pariuri, care aveau același patron și

²⁵⁹ Proiectul de lege nr. 374 din 12 octombrie 2015 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil: <https://goo.gl/kSvfiY>

²⁶⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 102-104.

²⁶¹ *Mize sportive. Cinci case de pariuri din Chișinău și un dosar penal. Ce au depistat oamenii legii?* Disponibil: <https://goo.gl/w8Tk4V>

erau amplasate în fiecare sector din capitală, primeau mize sportive de la clienți fără a dispune de licență, care, de altfel, era obligatorie la data faptelor. Există și cazuri de aplicare a acestei norme²⁶².

Am recurs la formule îndoielnice („s-ar părea”, „aparent”), deoarece pentru a reține în sarcina făptuitorului desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate, el trebuie să aibă posibilitatea legală de a face acest lucru. Din moment ce activitatea de organizare și desfășurare a pariurilor a fost atribuită în mod exclusiv Loteriei Naționale a Moldovei, orice alt operator nu ar putea pretinde înregistrarea în vederea desfășurării acestei activități. O astfel de cerere va fi respinsă *ab initio*, pentru că legea nu acordă dreptul de a desfășura această activitate altor operatori. Această concluzie decurge și din analiza jurisprudenței CtEDO în cazul *Ladbroke's Worldwide Betting v. Suedia*²⁶³ (la care vom reveni pe parcursul acestei lucrări cu prilejul analizei victimei infracțiunii de pariuri aranjate), în care s-a constatat că reclamanta nu avea un drept recunoscut de lege de a organiza și de a desfășura jocuri de noroc în Suedia și, prin urmare, nu putea pretinde conferirea acestui drept.

Așadar, în cazul organizării și desfășurării ilegale a activității de acceptare a pariurilor pe evenimente sportive (activitate ce constituie monopol de stat) nu se mai poate aplica răspunderea conform art. 241 CP RM în modalitatea normativă de desfășurare a activității fără înregistrare (reînregistrare) la organele corespunzătoare [art. 241 alin. (1) lit. a) CP RM]. O asemenea răspundere putea fi aplicată doar pentru organizarea și desfășurarea fără înregistrare (reînregistrare) a jocurilor de noroc care nu au fost monopolizate de către stat.

După V. Berliba și R. Cojocaru, „[d]esfășurarea activității de întreprinzător în perioada de suspendare a activității întreprinderii, fără înregistrarea reluării acestei activități, atrage, potrivit legislației în vigoare, răspunderea pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător”²⁶⁴. Subscriem la această opinie și constatăm că ea are suport normativ, *i.e.* art. 30 alin. (7) din Legea cu privire la antreprenariat și întreprinderi: „[p]e perioada suspendării activității întreprinderii este interzisă desfășurarea oricăror activități de întreprinzător”. Așadar, cei care încalcă această prevedere imperativă trebuie să răspundă penal în baza art. 241 alin. (1) lit. a) CP RM.

Concretizăm că odată cu intrarea în vigoare pe 17 august 2018 a Legii nr. 179 din 26 iulie 2018 privind modificarea și completarea unor acte legislative²⁶⁵, între altele, art. 125

²⁶² Decizia Curții de Apel Chișinău din 7 februarie 2018. Dosarul nr. 4r-8/18. Disponibil: <https://goo.gl/ijeqFi>

²⁶³ *Ladbroke's Worldwide Betting v. Sweden* (dec.), no. 27968/05, 6 May 2008, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/Fafdic>

²⁶⁴ Barbăneagră A., et al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009, p. 506; Berliba V. și Cojocaru R. *Semne obiective ale infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător*. În: *Revista de științe penale. Ediție specială, 2008-2009*, p. 11-27.

²⁶⁵ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320.

„Desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător” din Codul penal a fost exclus. Acest articol avea următorul conținut: „[p]rin desfășurare ilegală a activității de întreprinzător se înțelege: a) desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate; b) desfășurarea unor genuri de activitate interzise de legislație; c) desfășurarea activității de întreprinzător prin intermediul filialelor, reprezentanțelor, sucursalelor, secțiilor, magazinelor, depozitelor, unităților comerciale și altor unități neînregistrate în modul stabilit de legislație; d) desfășurarea activității de întreprinzător fără utilizarea mărcilor comerciale și de fabrică și fără indicarea în documente a codurilor fiscale, în cazul când folosirea sau indicarea lor este prevăzută de legislație, ori desfășurarea acestei activități cu utilizarea unor coduri fiscale străine sau plastografiate”. Acest articol era aplicat în coroborare cu art. 241 CP RM, care prevedea că practicarea ilegală a activității de întreprinzător constituie o infracțiune. Totodată, după intrarea în vigoare a Legii nr. 179 din 26 iulie 2018, art. 241 alin. (1) CP RM a căpătat următoarea redacție: „[p]racticarea ilegală a activității de întreprinzător, soldată cu obținerea unui profit în proporții mari, săvârșită prin: a) desfășurarea activității fără înregistrare (reînregistrare), licență și autorizare, obligatorii potrivit legii pentru desfășurarea activității în cauză; b) desfășurarea unor genuri de activitate interzise de lege, se pedepsește cu amendă în mărime de la 1.350 la 2.350 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de până la 200 de ore, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2.000 la 4.000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate”. Observăm că modalitățile normative prevăzute la lit. a) și b) art. 125 CP RM au fost, de fapt, permutate la alin. (1) art. 241 CP RM. În afară de aceasta, reținem că, începând cu 17 august 2018, în situația desfășurării activității de întreprinzător fără licență sau autorizație obligatorie potrivit legii pentru desfășurarea activității în cauză, soldată cu obținerea unui profit în proporții mari, va fi posibilă aplicarea răspunderii penale în baza art. 241 alin. (1) lit. a) CP RM. Până la această dată, pentru ipoteza în discuție răspunderea penală nu putea fi aplicată în conformitate cu art. 241 CP RM, chiar dacă persoana obținea un venit în proporții mari, ci în conformitate cu art. 263 alin. (4) din Codul contravențional, articol care sancționează desfășurarea unei activități de întreprinzător fără autorizație, licență sau certificat, eliberate de autoritatea competentă în temeiul legii. În doctrina juridică s-au adus argumente în vederea ocrotirii penale a relațiilor sociale cu privire la licențiere²⁶⁶. Parlamentul a receptat recomandările expuse în literatura de specialitate.

Dar în baza Legii nr. 291/2016, activitatea organizatorului jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat – Loteria Națională a Moldovei – nu este supusă licențierii [art. 3 alin. (3) din

²⁶⁶ Iacuboi V. *Necesitatea apărării penale a relațiilor sociale cu privire la licențiere*, p. 134-138; Băbălău D. *Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător*, p. 268.

legea enunțată]. De asemenea, genul respectiv de activitate (de întreprinzător) – organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat – nu este supus nici autorizării în conformitate cu Legea nr. 160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător.

Astfel, în cazul organizării și desfășurării jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat fără acordarea acestui drept răspunderea nu poate fi aplicată în conformitate cu art. 241 alin. (1) lit. a) CP RM.

Unii practicieni ai dreptului sunt de o altă părere, însă nu prezintă contraargumente. De exemplu, într-un caz²⁶⁷ s-a stabilit că:

„În perioada aprilie – iulie 2016, ofițerii Centrului pentru combaterea crimelor informatice al Inspectoratului Național de Investigații în comun cu Direcția generală de urmărire penală a Inspectoratului General de Poliție și Procuratura Generală au anihilat activitatea unui grup criminal internațional specializat în prestarea ilegală a serviciilor online în domeniul jocurilor de noroc. Astfel, timp de doi ani, membrii grupului, format atât din cetățeni străini (ruși și ucraineni), cât și din cetățeni ai Republicii Moldova, au creat și au gestionat de pe teritoriul Republicii Moldova două site-uri identice pe domeniile «com» și «md», prin intermediul cărora erau prestate ilegal servicii online în domeniul jocurilor de noroc, acceptarea mizelor pentru pariuri sportive și cazino online. Aceste site-uri acordau utilizatorilor posibilitatea de a crea conturi electronice personale cu utilizarea valutei naționale – leul moldovenesc în calitate de bani electronici. Conturile electronice deschise în valuta națională erau suplinite doar pe teritoriul țării prin intermediul unui sistem electronic de plată local pe domeniul «md», care, la rândul său, era conectat la terminalele de plată «Cash in» pe întreg teritoriul țării.

Prin intermediul acestora, mijloacele bănești erau încasate pentru suplinirea conturilor sistemului de plată electronic, dar nu pentru servicii ilegale. Acest fapt a conferit o proveniență legală mijloacelor bănești încasate ilegal, precum și dat posibilitatea de a evita înregistrarea și licențierea activității la organele naționale competente. Implementarea acestei scheme frauduloase pe teritoriul țării a avut ca rezultat încasarea ilegală a mijloacelor bănești în sumă de peste 50 de milioane de lei, o parte din care au fost transferate în afara țării pe conturile unei companii înregistrate într-o zonă offshore.

Pe acest fapt a fost pornită o cauză penală (in rem) în baza art. 241 (practicarea ilegală a activității de întreprinzător) și în baza art. 243 CP RM (convertirea sau transferul bunurilor de

²⁶⁷ Inspectoratul General de Poliție. Comunicat de presă din 4 august 2016. Grupare internațională specializată în prestarea ilegală a serviciilor online, anihilată de poliție. Disponibil: <https://goo.gl/McfrVJ>

către o persoană care știa ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite, în scopul de a tăinui sau de a deghiza originea ilicită a bunurilor)”.

În acest caz infracțiunea prevăzută la art. 241 CP RM s-ar fi concretizat în faptul că persoanele „au evitat înregistrarea și licențierea activității lor la organele competente”. Făptuitorii sunt acuzați că au organizat și desfășurat jocuri de noroc online fără a fi înregistrați și fără a obține licența corespunzătoare. Acest caz a avut loc până la intrarea în vigoare a Legii nr. 291/2016. Totuși, și cadrul normativ anterior în materia analizată prevedea că activitatea de organizare și desfășurare a jocurilor de noroc prin intermediul sistemelor de comunicații electronice constituie monopol de stat și nu era licențiată. Jocurile de noroc online se organizau doar de către Loteria Națională a Moldovei (art. 45¹ din Legea nr. 285/1999). Prin urmare, făptuitorii nu puteau solicita, în mod legal, înregistrarea unei societăți comerciale și, respectiv, eliberarea unei licențe pentru organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc monopolizate de către stat. Persoanelor în discuție nu le poate fi imputată comiterea infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător. Soluția de calificare ar fi fost corectă, la epoca faptei, dacă persoanele ar fi organizat și desfășurat pariuri oferite în mod tradițional (offline), nu online. Mai mult, în lipsa infracțiunii generatoare de venituri ilicite (numită și „infracțiunea principală” sau „infracțiunea predicat”, în cazul de față este vorba de infracțiunea prevăzută la art. 241 CP RM), făptuitorilor nu le poate fi aplicată răspunderea nici pentru pretinsa infracțiune de spălare de bani. Aceasta pentru că, „fiind o infracțiune subsecventă (*delictum subsequens*), spălarea banilor are ca obiect material sau imaterial bunurile ce derivă din comiterea unei infracțiuni principale/predicat, față de care se aplică modalitățile normative ale faptei prejudiciabile prevăzute la art. 243 CP RM. Altfel spus, deși are un caracter autonom, spălarea banilor are ca situație-premisă săvârșirea unei alte infracțiuni generatoare de venituri ilicite”²⁶⁸.

Într-un alt caz (cazul *Zdorov*)²⁶⁹, Z.I. a fost trimis în judecată pentru faptul că acesta de comun acord și prin înțelegere prealabilă cu doi cetățenii ai Ucrainei (S.P. și E.V.), precum și cu alte persoane neidentificate de către organul de urmărire penală, au realizat o schemă de practicare ilegală a activității de întreprinzător și de spălare a banilor în proporții deosebit de mari, în următoarele circumstanțe²⁷⁰:

„Z.I., în vederea camuflării acțiunilor sale ilegale de practicare a jocurilor de noroc (pariul) prin intermediul sistemelor de comunicații electronice de tip internet, acționând în baza

²⁶⁸ Decizia Curții Constituționale nr. 109 din 7 noiembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 138g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 243 alineatul (1) literele a) și c) din Codul penal (spălarea banilor). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 58-66.

²⁶⁹ Rechizitoriul din 26 martie 2018 în cauza penală nr. 2016790130. Disponibil: Arhiva Procuraturii pentru combaterea criminalității organizate și a cauzelor speciale. Cazul este pendinte la Judecătoria Chișinău.

²⁷⁰ *Ibidem*.

unei procuri, eliberate de către persoana juridică «Pari-Match N.V.», înregistrată în Curacao (zonă offshore), la începutul lunii ianuarie 2014, aflându-se în municipiul Chișinău, fiind însoțit de către S.P. (administratorul persoanei juridice străine «Pari-Match N.V.»), au negociat cu A.V., administratorul SRL «A.», încheierea unui contract de prestări servicii.

Pe 10 ianuarie 2014, S.P., administratorul «Pari-Match N.V.», în calitate de beneficiar, a încheiat un contract de prestări servicii cu SRL «A.». Conform contractului, SRL «A.» urma să încaseze de la cetățenii Republicii Moldova, prin intermediul sistemului electronic de plată «Bpay.md», în beneficiul «Pari-Match N.V.», mijloace bănești depuse prin intermediul terminalelor de efectuare a plăților amplasate pe teritoriul Republicii Moldova, utilizând conturi deschise în același sistem electronic de plată. Pentru realizarea planului infracțional, în scopul obținerii unui venit ilegal, la indicațiile lui S.P. și E.B., care acționau de comun acord cu Z.I., a fost efectuată integrarea sistemului operațional de recepționare a plăților de către «Pari-Match N.V.» prin intermediul sistemului electronic de plată «Bpay.md». Z.I., S.P. și E.B., folosind site-urile www.parimatch.com și www.parimatch.md, contrar prevederilor art. 45¹ din Legea nr. 285/1999 și art. 47 din Legea nr. 291/2016, au organizat și au desfășurat, prin intermediul sistemelor de comunicații electronice de tip internet, pariuri sportive. Ulterior, Z.I. împreună cu E.B. au coordonat procesul de transferare a banilor dobândiți ilegal de la conturile bancare ale SRL «A.» la conturile bancare deținute de către «Pari-Match N.V.» în instituțiile bancare din Germania și din Liechtenstein. În rezultat, începând cu 1 ianuarie 2014 până pe 13 februarie 2017, Z.I., S.P., precum și alte persoane neidentificate de către organul de urmărire penală au obținut un profit în sumă totală de 1.059.318 de dolari SUA și 410.293 de euro, care conform cursului oficial al Băncii Naționale a Moldovei la data efectuării fiecărui transfer, constituia suma de 27.993.652 de lei”.

Acuzatorul de stat a calificat acțiunile lui Z.I. în baza art. 241 alin. (2) lit. b) și f) CP RM – practicarea ilegală a activității de întreprinzător comisă de mai multe persoane și soldată cu obținerea unui profit în proporții deosebit de mari (fără însă a specifica care anume dintre modalitățile normative ale practicării ilegale a activității de întreprinzător s-au constatat în acest caz [*sic!*], ceea ce este inadmisibil), precum și în baza art. 243 alin. (3) lit. b) CP RM – convertirea sau transferul bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite, în scopul de a tăinui sau de a deghiza originea ilicită a bunurilor, comise de două sau mai multe persoane și în proporții deosebit de mari.

Spre deosebire de cazul analizat mai sus, în cazul de față se atestă o succesiune de legi în materia jocurilor de noroc. Fapta a fost comisă sub imperiul a două legi: Legea nr. 285/1999 și Legea nr. 291/2016. Totuși, soluția nu diferă. Ambele legi stabilesc că jocurile de noroc online

constituie monopol de stat. Din acest motiv și având în vedere argumentele enunțate *supra*, accentuăm că și în acest caz pretinsa infracțiune prevăzută la art. 241 CP RM nu se poate concretiza în desfășurarea activității fără înregistrare (reînregistrare), licență și autorizare [prima modalitate normativă a faptei prejudiciabile a infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător prevăzută la art. 241 alin. (1) lit. a) CP RM].

Totodată, organizarea și desfășurarea ilegală a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat nu poate să se circumscrie nici dispoziției de la art. 241 alin. (1) lit. b) CP RM – desfășurarea unor genuri de activitate interzise de lege (cea de-a doua modalitate normativă cu caracter alternativ a faptei prejudiciabile a infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător). Ne bazăm pe următorul argument: această activitate nu este interzisă, ci conferită *ope legis* doar unui operator de jocuri de noroc. În acest sens, s-a demonstrat²⁷¹ că ipoteza de desfășurare a unor genuri de activitate permise în mod exclusiv întreprinderilor de stat nu se regăsește în dispoziția de la art. 241 CP RM. Această teză este valabilă pentru desfășurarea unor genuri de activitate asupra cărora statul a instituit monopolul.

Prin urmare, în cazurile exemplificate mai sus, răspunderea penală nu poate fi aplicată potrivit art. 241 CP RM și, în consecință, nici conform art. 243 CP RM.

Subiectele dotate cu competența aplicării legii penale trebuie să discearnă regimul juridic al organizării și desfășurării pariurilor. În dependență de acesta și răspunderea este diferită²⁷².

Astfel, până la instituirea monopolului de stat asupra jocurilor de noroc (*i.e.* 6 ianuarie 2017), pentru desfășurarea activității de acceptare a pariurilor, cu excepția celor online, fără înregistrare (reînregistrare) la organele autorizate răspunderea putea surveni conform art. 241 CP RM prin raportare la art. 125 lit. a) CP RM [echivalentul art. 241 alin. (1) lit. a) CP RM] sau, după caz, potrivit art. 263 alin. (1) din Codul contravențional.

După instituirea monopolului de stat asupra activității de organizare și desfășurare a jocurilor de noroc, într-un prim reflex, unii vor fi tentați să aplice răspunderea în baza art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenariat și întreprinderi, conform căruia: „[p]entru desfășurarea activității fără licență sau a activităților interzise pe teritoriul Republicii Moldova, precum și a celor *permise în mod exclusiv întreprinderilor de stat*, Serviciul Fiscal de Stat, Agenția Servicii Publice sau alt organ abilitat cu atribuția de eliberare a licenței aplică amendă în mărimea venitului brut din realizarea obținută în urma activităților menționate” [evid. ns.].

²⁷¹ Băbălău D. *Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 168-172.

²⁷² Reniță Gh. *Răspunderea penală pentru organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat: propunere de lege ferenda*. În: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere, Vol. XXXII: Conferință internațională, ediția a XIV-a. Iași: Performantica, 2018, p. 226-238.

Aceasta normă ar putea fi considerată de natură „penală” în sensul autonom al conceptului conturat de jurisprudența CtEDO. De exemplu, în cazul *Valico S.r.l. v. Italia*, Curtea de la Strasbourg a decis că o amendă administrativă în domeniul urbanismului echivalentul a 100% din valoarea lucrării construite abuziv reprezintă o „pedeapsă penală” în sensul art. 7 CEDO²⁷³. Dezvoltând ideea, consemnăm că „amenda în mărimea venitului brut, obținut în urma activităților interzise pe teritoriul Republicii Moldova [precum și a celor permise în mod exclusiv întreprinderilor de stat], menționată la art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, reprezintă o sancțiune care corespunde (sau chiar depășește), după gradul de severitate, pedeapsa amenzii în sensul art. 64 CP RM”²⁷⁴. Mai mult, amenda aplicată nu are drept scop compensarea unui prejudiciu, ci urmărește să împiedice, în esență, repetarea unor acțiuni similare. Astfel, prin prisma jurisprudenței CtEDO²⁷⁵, considerăm că fapta sancționată de art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi face parte, prin natura și prin gravitatea sa, din „materia penală”. Avem în vedere, în special, confirmarea scopului preventiv și represiv al sancțiunii, precum și aplicabilitatea *ius puniendi* de către stat²⁷⁶, în cazul reprimării încălcării menționate.

Am spus „într-un prim reflex”, pentru că între noțiunea „întreprindere de stat” și noțiunea „societate pe acțiuni în care statul are cotă-parte” (fie chiar și integrală, așa cum este în cazul Loteriei Naționale a Moldovei) nu poate fi pus semnul egalității; ele nu se confundă, ci, din contra, au individualitatea lor și trebuie deosebite după următoarele criterii²⁷⁷: 1) forma organizatorico-juridică de desfășurare a activității de întreprinzător: din art. 13 alin. (1) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi rezultă că întreprinderea de stat și societatea pe acțiuni sunt forme organizatorico-juridice diferite de desfășurare a activității de întreprinzător; 2) tipul societății: din art. 245 alin. (2) din Codul civil²⁷⁸ deducem că societatea pe acțiuni este o societate comercială, în timp ce întreprinderea de stat nu este; 3) proporția capitalului social deținut de stat: din art. 1 alin. (1) din Legea nr. 246 din 23 noiembrie 2017 cu privire la întreprinderea de stat și întreprinderea municipală²⁷⁹ aflăm că întreprinderea de stat este persoana juridică care desfășoară activitate de întreprinzător în baza bunurilor proprietate de stat transmise

²⁷³ *Valico S.r.l. v. Italy* (dec.), no. 70074/01, 21 March 2006, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2UWIvUz>

²⁷⁴ Băbălău D. *Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător*, p. 209.

²⁷⁵ *Nykänen v. Finland*, no. 11828/11, 20 May 2014, §§ 38-41, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/2NEJY8>; *Prigală v. Moldova*, nr. 36763/06, 13 februarie 2018, §§ 22-23, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/7aobT7>; etc.

²⁷⁶ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 20 din 4 iulie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 260 alin. (4) din Codul fiscal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 267-275.

²⁷⁷ Băbălău D., *Op. cit.*, p. 172.

²⁷⁸ Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 6 iunie 2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75.

²⁷⁹ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 441-450.

ei în administrare și/sau ca aport în capitalul social și în baza proprietății obținute de aceasta în rezultatul activității economico-financiare, dimpotrivă, în cazul societății pe acțiuni (create de către stat) capitalul statutar poate fi alimentat în totalitate sau parțial de stat. În doctrină s-a accentuat că „[d]eținerea de către stat a pachetului integral de acțiuni nu poate transforma acea societate pe acțiuni într-o întreprindere de stat”²⁸⁰.

Echivalarea acestor două noțiuni („întreprindere de stat” și „societate pe acțiuni în care statul are cotă-parte”) ar însemna nu altceva decât aplicarea legii prin analogie în detrimentul persoanei, fapt care este interzis de art. 22 din Constituție și de art. 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare vom folosi acronimul „CEDO”), prevederi care garantează principiul legalității incriminării și a pedepsei penale (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*)²⁸¹. În subsidiar, conform art. 3 alin. (2) CP RM, „[i]nterpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise”. Cerința interpretării stricte a normei penale, ca și interdicția analogiei în aplicarea legii penale urmăresc protecția persoanei împotriva arbitrarului²⁸². A fost constatată încălcarea art. 7 CEDO, de exemplu, în cazul *Başkaya și Okçuoğlu v. Turcia*²⁸³, în care pedeapsa cu închisoarea pentru diseminarea propagandei împotriva caracterului indivizibil al statului a fost aplicată unui redactor de editură în baza unei prevederi ce vizează editorii. Pentru a evita nu doar oprobriul, pe plan internațional, ci și probabilitatea plății de compensații (materiale și/sau morale), trebuie să învățăm din greșelile altora și să nu așteptăm o condamnare din partea Curții de la Strasbourg.

Așadar, *de lege lata*, nu există un mijloc represiv pentru fapta de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc asupra cărora a fost instituit monopolul de stat. Constatăm o lacună legislativă, de care făptuitorii profită. Câștigurile ilicite din pariuri au prins „aripi” în Republica Moldova²⁸⁴.

Doar în cazul prevăzut la art. 54 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 291/2016 – organizarea și desfășurarea unui joc de noroc interzis [conform art. 6 alin. (4) din Legea nr. 291/2016, sunt jocuri de noroc interzise: a) pariurile încheiate pe rezultatele unor concursuri clandestine; b)

²⁸⁰ Serbinov Ig. *Răspunderea penală pentru neglijența în serviciu*. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 190.

²⁸¹ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12 din 14 mai 2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 361 alin. (2) lit. c) din Codul penal (confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor de importanță deosebită false). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 176-180; Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 24 din 17 octombrie 2019 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin.(3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 338-343; etc.

²⁸² *Ibidem*.

²⁸³ *Başkaya and Okçuoğlu v. Turkey* [GC], nos. 23536/94 and 24408/94, 8 July 1999, §§ 42-43, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/G738DP>

²⁸⁴ *Atenție pe ce site-uri vă faceți conturi! În Republica Moldova a fost anihilată o rețea ilegală de Pariuri Online!* Disponibil: <https://goo.gl/mPsNxx>

jocurile ale căror rezultate pot fi influențate prin dexteritatea organizatorului de joc, a mînuitorului mijloacelor de joc (precum cauciucurile cu timbre, capacele cu bile etc.); c) jocurile de tip pariu, indiferent de forma de organizare și mijloacele de joc utilizate, care folosesc ca suport (obiect) de joc rezultatele loteriilor, indiferent de modul în care se organizează aceste jocuri și în care participanții au posibilitatea să indice (pronosticheze) rezultatele acestor evenimente; d) alte jocuri de noroc care nu sunt prevăzute de Legea nr. 291/2016] – răspunderea penală poate fi aplicată în baza art. 241 alin. (1) lit. b) CP RM²⁸⁵.

Celelalte activități ilegale în domeniul jocurilor de noroc specificate în art. 54 alin. (2) din Legea nr.291/2016 (*i.e.* în afară de organizarea și desfășurarea unui joc de noroc interzis) [se are în vedere: 1) încălcarea regulilor jocurilor de noroc sau organizarea jocurilor de noroc conform regulilor care nu corespund cerințelor Legii nr. 291/2016 sau altor acte normative; 2) împiedicarea exercitării de către organele de control a funcțiilor lor; 3) refuzul de a prezenta documentele care reflectă activitatea financiar-economică a organizatorului de jocuri de noroc; 4) prezentarea datelor false; 5) nerespectarea prescripțiilor organelor de control; 6) admiterea accesului la jocurile de noroc (cu excepția loteriilor, a pariurilor și a jocurilor de abilitate) al persoanelor cu vârsta sub 21 de ani; 7) organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc cu încălcarea cerințelor de introducere a informațiilor în sistemul electronic unic de monitorizare de stat a jocurilor de noroc; 8) folosirea mijloacelor și a utilajului de joc care nu corespunde cerințelor Legii nr. 291/2016] scapă incidenței art. 241 CP RM, rămânând în afara ariei de acoperire a legii penale.

În vederea remedierii acestei lacune, C. Chihai²⁸⁶ a recomandat completarea Codului penal cu art. 241² „Încălcarea legislației privind organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc”, cu următorul conținut normativ:

„(1) Încălcarea legislației privind organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc interzise, fără licență sau într-un loc interzis, dacă prin aceasta a fost obținut un profit în proporții mari,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 3.000 de unități convenționale, cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1.000 la 3.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

(2) Aceeași acțiune:

²⁸⁵ Стати В.А. *Ответственность за занятие игорным бизнесом по законодательству Украины и Республики Молдова*. В: Пріоритетні напрями наукових досліджень: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17-18 вересня 2016 року). Київ: МЦНД, 2016, с. 44.

²⁸⁶ Chihai C. *Răspunderea penală pentru încălcarea legislației privind organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc – propunere de lege ferenda*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2018, nr. 3, p. 98.

- a) soldată cu obținerea unui profit în proporții deosebit de mari;
- b) săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 2.000 la 4.000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 2 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3.000 la 6.000 de unități convenționale”.

Această propunere *de lege ferenda* nu acoperă lacuna legislativă decelată de noi. Aici se profilează două soluții alternative: 1) completarea art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, astfel încât această normă să-și extindă raza de acțiune și în cazul desfășurării activității permise în mod exclusiv societăților pe acțiuni în care statul deține cotă-parte; sau 2) ajustarea recomandării privind completarea Codului penal cu art. 241² „Încălcarea legislației privind organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc”, astfel încât acest articol să devină aplicabil și în ipoteza de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc asupra cărora a fost instituit monopolul de stat.

Anterior am pledat pentru prima opțiune²⁸⁷. Pe parcursul acestei cercetări, ne-am reconsiderat punctul de vedere în favoarea celei de a doua variante, care, pentru argumentele prezentate *infra*, este mai potrivită.

În primul rând, legea penală ar asigura un răspuns juridic adecvat și proporțional pentru descurajarea efectivă (în viitor) a conduitei persoanelor care vor avea cutezanța, în lipsa unui drept conferit de legislație, să organizeze și să desfășoare jocuri de noroc asupra cărora a fost instituit monopolul de stat, mai ales atunci când această activitate implică obținerea unui venit în proporții mari sau deosebit de mari. Datorită veniturilor mari pe care le pot genera, astfel de fapte vor capta atenția grupărilor de criminalitate organizată, ceea ce justifică intervenția dreptului penal ca *ultima ratio*.

În al doilea rând, „legislatorul trebuie să-i confere judecătorului competența de aplicare a pedepsei în anumite limite predeterminate – minimul și maximul special al pedepsei²⁸⁸, precum și să prevadă, pentru același judecător, instrumentele care să-i permită alegerea și determinarea unei sancțiuni concrete, în raport cu particularitățile faptei²⁸⁹ și cu persoana care a comis o contravenție” sau o infracțiune. Incriminarea faptei de organizare și desfășurare fără drept a

²⁸⁷ Reniță Gh. *Organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții de legalitate – premisă sine qua non pentru aplicarea răspunderii conform art. 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova*. În: Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference „Social and Economic Aspects of Education in Modern Society”, Vol. 4, July 19, 2018, Warsaw, Poland. Warsaw: RS Global, p. 10.

²⁸⁸ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 10 din 10 mai 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin. (2) din Codul contravențional (individualizarea sancțiunii). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 204-205.

²⁸⁹ *Ibidem*.

jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat va permite individualizarea efectivă a pedepsei, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al faptei, de personalitatea făptuitorului, precum și de circumstanțele care atenuează sau care agravează răspunderea. În schimb, sancțiunea stabilită la art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi este fixă și se aplică în mărimea venitului brut obținut. Lipsa mecanismelor care face posibilă individualizarea judiciară denaturează caracterul efectiv, proporțional și disuasiv al sancțiunilor. Legislatorul nu poate determina sancțiunea pentru fiecare situație posibilă de facto în viitor, el trebuie să fixeze doar anumite criterii, în limita cărora autoritatea abilitată stabilește și aplică sancțiunea concretă²⁹⁰. Fiind anterior sesizată în vederea controlului constituționalității unor prevederi din art. 10 alin. (4) din Legea prenotată, Curtea Constituțională a Republicii Moldova în Hotărârea nr. 2 din 30 ianuarie 2018 a stabilit că: „55. [...] art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi instituie amenda într-o formă absolut determinată. 56. [...] [I]nstanța de judecată nu are posibilitatea individualizării sancțiunii, rolul său fiind redus la o simplă formalitate de validare a actului de constatare. [...] 59. [...] [L]imitarea rolului instanței de judecată lipsește de substanță garanțiile dreptului la un proces echitabil, consacrat de art. 20 din Constituție și de art. 6 CEDO”²⁹¹. Prin această hotărâre, între altele, a fost declarat neconstituțional textul „amendă în mărimea venitului brut” din art. 10 alin. (4) din Legea enunțată. Având în vedere jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova în materie de individualizare a sancțiunilor²⁹², considerăm că această stare de lucruri (declararea textului menționat neconstituțional) nu „încătușează” aplicabilitatea în continuare a art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, cu corectivul că autoritățile abilitate trebuie să individualizeze sancțiunea în fiecare caz concret, iar amenda în mărimea venitului brut va reprezenta limita maximă a sancțiunii. Nu este clar: care este limita minimă a sancțiunii și cum va fi ea dedusă, ceea ce deschide calea pentru luarea unor decizii arbitrare, pentru incertitudinea și insecuritatea juridică a destinatarilor legii. Ca reacție, la scurt timp după ce Curtea Constituțională a pronunțat hotărârea menționată, Ministerul Economiei și Infrastructurii al Republicii Moldova a elaborat un proiect de lege²⁹³, în care a propus abrogarea art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și

²⁹⁰ *Ibidem*.

²⁹¹ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 2 din 30 ianuarie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 10 pct. 4 din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 108-112.

²⁹² Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 10 din 10 mai 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin. (2) din Codul contravențional (individualizarea sancțiunii). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 204-205; Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 20 din 4 iulie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 260 alin. (4) din Codul fiscal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 267-275.

²⁹³ Proiectul de lege pentru modificarea articolului 10 din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Disponibil: <https://goo.gl/dme4QX>

întreprinderi. Abrogarea acestei prevederi neînsoțită de alte amendamente care se impun, va crea un vid legislativ intolerabil. Este suficient să amintim, de exemplu, că în baza art. 263 alin. (4) din Codul contravențional al Republicii Moldova (normă care prevede răspunderea pentru desfășurarea unei activități de întreprinzător fără autorizație, licență sau certificat, eliberate de autoritatea competentă în temeiul legii) nu poate fi sancționată și persoana juridică; lipsește o altă normă, decât art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, care ar stabili răspunderea pentru desfășurarea activității atribuite exclusiv întreprinderilor de stat etc. Astfel, inițiativa legislativă a Ministerului Economiei și Infrastructurii al Republicii Moldova este o dovadă a ignoranței, amatorismului, improvizației și a indifferenței profesionale.

În al treilea rând, incriminarea faptei de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc asupra cărora a fost instituit monopolul de stat va permite aplicarea dispozițiilor referitoare la confiscarea specială (art. 106 CP RM) a bunurilor utilizate sau destinate pentru organizarea și desfășurarea ilegală a jocurilor de noroc ori rezultate din astfel de fapte, precum și a oricăror venituri obținute din valorificarea acestor bunuri. Comiterea unor astfel de acțiuni se poate dovedi pentru făptuitor o activitate generatoare de venituri. Făptuitorul trebuie privat de bunurile care i-au facilitat sau i-au servit la comiterea acestei fapte ori care au fost obținute în urma conduitei sale ilicite. Neaplicarea măsurii de confiscare a bunurilor în discuție ar putea fi interpretată ca un imbold, o încurajare la comiterea în viitor a unor fapte similare²⁹⁴ și, prin urmare, ar compromite aspirațiile privind combaterea eficientă a încălcărilor legislației referitoare la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc.

În al patrulea rând, incriminarea faptei de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat va asigura aplicarea garanțiilor dreptului la un proces echitabil în toată rigoarea lor. Am afirmat mai sus că dispoziția de la art. 10 alin. (4) din Legea Republicii Moldova cu privire la antreprenoriat și întreprinderi ar putea fi considerată de natură „penală” în sensul autonom al acestei noțiuni conturate de jurisprudența CtEDO. Totuși, conform jurisprudenței CtEDO, „[...] este evident că [unele proceduri penale] nu conțin niciun caracter infamant pentru cei cărora le sunt destinate și că nu toate «acuzațiile penale» au aceeași pondere. Mai mult, prin adoptarea unei interpretări autonome a noțiunii «acuzație în materie penală» prin aplicarea criteriilor *Engel* (la care vom reveni cu detalii în contextul analizei laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM – *n.a.*), organele Convenției au pus bazele extinderii progresive a aplicării aspectului penal al art. 6 [din CEDO] în domenii care nu se încadrează în mod oficial în categoria tradițională a dreptului penal, cum ar fi contravențiile [...],

²⁹⁴ Reniță Gh. *Poate fi confiscat mijlocul de transport folosit pentru trecerea ilegală a mărfurilor peste frontiera vamală?*, Partea a II-a. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2019, nr. 3, p. 20.

pedepsele pentru încălcarea disciplinei în penitenciar [...], încălcările vamale [...], penalitățile financiare impuse pentru încălcarea dreptului concurenței [...], precum și amenzi impuse de autoritățile financiare [...]. Penalitățile fiscale nu fac parte din nucleul dur al dreptului penal (*hard core of criminal law*) și, prin urmare, garanțiile oferite de art. 6 CEDO nu ar trebui să se aplice cu toată rigoarea lor [...]"²⁹⁵. Rezultă că toate normele care nu se regăsesc în legea penală și care ar putea fi considerate de natură „penală” în sensul autonom al acestei noțiuni conturate de jurisprudența CtEDO fac parte din „periferia dreptului penal”. În cadrul acuzației în materie penală cerințele dreptului la un proces echitabil sunt aplicabile în mod diferit, în funcție de apartenența ilicitului la nucleul dreptului penal sau la periferia sa. În cazul situațiilor care nu afectează „nucleul dur al dreptului penal” (se pare că acest concept a fost preluat de către CtEDO de la G.P. Fletcher²⁹⁶), garanțiile prevăzute la art. 6 CEDO nu trebuie să se aplice în mod necesar cu aceeași rigoare. Această concluzie este împărtășită și de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova în Hotărârea nr. 20 din 4 iulie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 260 alin. (4) din Codul fiscal²⁹⁷. În consecință, chiar dacă norma prevăzută la art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi ar putea fi considerată (sub cupola teoriei „conceptului autonom”) de natură „penală”, ea face parte din „periferia dreptului penal”, pentru simplul motiv că nu este inclusă în legea penală. În asemenea condiții, propunem ca fapta de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat să facă parte din nucleul dreptului penal, adică răspunderea pentru această faptă să fie stabilită de Codul penal. Procesul penal oferă garanții efective participanților la el și se desfășoară conform unor reguli previzibile, instituite de Codul de procedură penală. Aplicarea răspunderii în conformitate cu art. 10 alin. (4) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nu poate oferi astfel de garanții. Nu este clar: după care reguli de procedură, în genere, se ghidează autoritățile desemnate la art. 10 alin. (4) din Legea menționată atunci când aplică sancțiunea prevăzută de această normă? Același lucru a fost accentuat, cu drept cuvânt, și

²⁹⁵ *Jussila v. Finland* [GC], no. 73053/01, 23 November 2006, § 43, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/MzQEes>. Metafora „nucleului dur al dreptului penal” se conține în mai multe hotărâri ale CtEDO, e.g.: *A and B v. Norway* [GC], nos. 24130/11 and 29758/11, 15 November 2016, § 133, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30IjxtD>; *Chap Ltd v. Armenia*, no. 15485/09, 4 May 2017, § 41, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/vMaLUR>; *Sancaklı v. Turkey*, no. 1385/07, 15 May 2018, § 44, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2O4Ryzd>; *SA-Capital Oy v. Finland*, no. 5556/10, 14 February 2019, § 71, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2ObdgSu>; etc.

²⁹⁶ Fletcher G.P. *Rethinking Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2000, p. 404. Cu privire la apartenența ilicitului la „nucleul” dreptului penal sau la „periferia” sa (după cuvintele lui W.J. Stuntz, periferia reprezintă „orice altceva”), vezi și: Stuntz W.J. *The Pathological Politics of Criminal Law*. În: Michigan Law Review, 2001, vol. 100, iss. 3, p. 512. Pentru o analiză critică a conceptelor „nucleul” și, respectiv, „periferia dreptului penal”, vezi: Husak D. *Crimes outside the core*. În: Tulsa Law Review, 2004, vol. 39, p. 755-779; Husak D. *Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2008, p. 33-34; Duff R.A. et. al. Introduction: Towards a Theory of Criminalization? În: Duff R.A. et. al. (eds.). *Criminalization: The Political Morality of the Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2014, p. 8-9.

²⁹⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 267-275.

de către V. Stati²⁹⁸ în raport cu art. 77 alin. (1) din Legea concurenței (normă care stabilește, prin derogare de la legea penală, răspunderea pentru concurența neloială), care a propus abrogarea acestei norme²⁹⁹. De altfel, trebuie să recunoaștem că argumentele acestui autor ne-au determinat să reconsiderăm punctul nostru de vedere exprimat anterior.

În al cincilea rând, în legislația altor state este stabilită răspunderea penală în cazul organizării și desfășurării fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat. De exemplu, § 168 din Codul penal al Austriei³⁰⁰ pedepsește cu închisoarea de până la 6 luni sau până la 360 de zile-amendă orice persoană care organizează un joc interzis în mod expres sau al cărui rezultat favorabil ori defavorabil depinde exclusiv sau în principal de hazard, precum și orice persoană care favorizează o reuniune în vederea organizării unui astfel de joc în scopul obținerii unui avantaj material din această organizare sau din această reuniune ori în scopul obținerii unui avantaj material pentru un terț; § 284 din Codul penal al Germaniei prevede că orice persoană care, fără autorizarea autorităților, organizează sau desfășoară în mod public un joc de noroc ori furnizează instalațiile necesare în acest scop se pedepsește cu închisoarea de până la doi ani sau cu amendă; organizarea jocurilor de noroc, inclusiv pe cale telematică sau telefonică, fără a fi titularul unei concesiuni sau al unei autorizații eliberate de poliție, care sunt obligatorii potrivit legii, constituie infracțiune, sancționată cu pedeapsa închisorii de până la trei ani, în conformitate cu art. 4 din Legea Italiei privind intervențiile în sectorul jocurilor și al pariurilor clandestine și protejarea bunei desfășurări a competițiilor sportive³⁰¹ etc. Au fost selectate doar câteva exemple pe care le considerăm ilustrative. Dimpotrivă, în unele state se aplică răspunderea contravențională pentru fapta de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat. Este cazul Portugaliei (și nu doar). Articolul 2 din Decretul-lege al Portugaliei nr. 282/2003 prevede că exploatarea pe suport electronic a jocurilor în cauză, precum și a oricărui alt joc a cărui exploatare este atribuită către *Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa* se efectuează de aceasta din urmă conform unui regim de exclusivitate, prin intermediul *Departamento de Jogos* (departamentul de jocuri) al acesteia, și precizează că acest regim se aplică pe întregul teritoriu național, inclusiv, în special, în ceea ce privește internetul. Conform art. 11 alin. (1) din același act normativ, „constituie contravenții administrative următoarele comportamente: a) promovarea,

²⁹⁸ Stati V. *Reflecții cu privire la oportunitatea anulării derogării stabilite în alin. (1) art. 77 al Legii concurenței*. În: *Intellectus*, 2017, nr. 2, p. 11.

²⁹⁹ *Ibidem*.

³⁰⁰ *Strafgesetzbuch (StGB)*. Disponibil: <https://goo.gl/AZvnmL>

³⁰¹ Legge 13 dicembre 1989, n. 401, interventi nel settore del giuoco e delle scommesse clandestini e tutela della correttezza nello svolgimento di manifestazioni sportive. Disponibil: <https://goo.gl/NYfzK3>. *Apud*: Judgment of 16 February 2012, *Marcello Costa and Ugo Cifone*, Joined Cases C-72/10 and C-77/10, EU:C:2012:80, § 9. Disponibil: <https://bit.ly/2tHdXt>

organizarea sau exploatarea, pe cale electronică, a jocurilor [a căror exploatare a fost atribuită *Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa*] cu încălcarea regimului de exclusivitate prevăzut la art. 2 [din decretul-lege menționat], precum și emiterea, distribuirea sau vânzarea de bilete virtuale și anunțarea de extrageri referitoare la acestea, indiferent dacă au loc pe teritoriul național sau în străinătate; b) promovarea, organizarea sau exploatarea pe cale electronică de loterii sau alte trageri la sorți [...], cu încălcarea regimului de exclusivitate [...], precum și emiterea, distribuirea sau vânzarea de bilete virtuale și anunțarea de extrageri referitoare la acestea, indiferent dacă au loc pe teritoriul național sau în străinătate; [...]”. Pentru aceeași conduită, persoana juridică se sancționează cu amendă, care nu trebuie să fie mai mică de 2.000 de euro și mai mare decât triplul sumei globale care se prezumă că a fost colectată prin organizarea jocului, cu condiția ca acest triplu să fie mai mare decât 2.000 de euro, fără a depăși un plafon de 44.890 de euro³⁰². În esență, această sancțiune se apropie mai degrabă de limitele amenzii stabilite la art. 64 alin. (3) CP RM (conform căruia „[m]ărimea amenzii pentru persoanele fizice se stabilește în limitele de la 500 la 3.000 de unități convenționale, iar pentru infracțiunile săvârșite din interes material – până la 20.000 de unități convenționale, luându-se ca bază mărimea unității convenționale la momentul săvârșirii infracțiunii [...]”), decât de cele prevăzute la art. 34 alin. (2) și alin. (2¹) din Codul contravențional (conform căruia „[a]menda se aplică persoanelor fizice de la una la 500 de unități convenționale, iar persoanelor cu funcție de răspundere și persoana juridică – de la 10 la 1.500 de unități convenționale”).

În cele din urmă, stabilirea răspunderii penale pentru organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat ar putea atrage după sine, în prezența unor condiții suficiente, aplicarea măsurilor speciale de investigație și a întregului arsenal procesual-penal. Acest fapt va impulsiona acumularea de probe și, în consecință, constatarea acestor conduite ilicite, având în vedere caracterul lor latent.

Răspunderea penală pentru organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat trebuie să survină în ipoteza obținerii unui venit în proporții mari, nu a unui profit în proporții mari. Din punct de vedere conceptual, potrivit art. 47 alin. (2) din Legea nr. 1134 din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni³⁰³, „[p]rofitul net se formează după achitarea impozitelor și altor plăți obligatorii și rămâne la dispoziția societății”. De asemenea, pct. 13 al Compartimentului I din Capitolul I al anexei nr. 2 la Ordinul Inspectoratului Fiscal Principal de Stat nr. 1804 din 30 decembrie 2014 privind aprobarea Dării de seamă fiscale

³⁰² *Apud*: Judgment of 8 September 2009, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional*, Case C-42/07, EU:C:2009:519, §§ 9-11. Disponibil: <https://goo.gl/EugFUT>

³⁰³ Legea nr. 1134 din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 38-39.

unificate (Declarație) (Forma UNIF14)³⁰⁴ stabilește: „[î]n rândul 010 «Profitul (pierdere) perioadei de gestiune curente până la impozitare (rândul 0101-rândul 0102)» se indică rezultatul obținut, conform datelor evidenței financiare (profit, pierdere), până la impozitare, prin diferența dintre valoarea indicată în rândul 0101 și valoarea indicată în rândul 0102». Prin «valoarea indicată în rândul 0101» se are în vedere suma totală a veniturilor constatate conform datelor contabilității financiare (suma clasei «Venituri»). Prin «valoarea indicată în rândul 0102» se înțelege suma totală a cheltuielilor constatate conform datelor contabilității financiare (suma clasei «Cheltuieli»)».

Activitatea de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat nu poate genera în privința făptuitorului obligația de achitare a impozitelor și altor plăți impuse de lege pentru a se crea profitul. O astfel de obligație li se incumbă doar acelor persoane care sunt antrenate, în mod legal, în activități generatoare de venituri. Nu este clar: după ce algoritmul organului de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată vor stabili profitul din activitatea de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat, de vreme ce de pe urma acestei conduite ilicite nu este posibilă achitarea impozitelor și altor plăți obligatorii pentru a se forma profitul. Cineva ar putea da dovadă de ingeniozitate și ar lua în calcul, *mutatis mutandis*, algoritmul aplicat persoanei abilitate să desfășoare activitatea de organizare și desfășurare a jocurilor de noroc ce constituie monopol (*i.e.* Loteria Națională a Moldovei). Nu putem agree o asemenea abordare. Pentru a face înțeles dezacordul nostru, formulăm următoarea întrebare: cum ar trebui să se procedeze dacă ar fi o altă „activitate” generatoare de venituri (ilicite) și care nu este permisă niciunei persoane, spre exemplu, traficul de ființe umane (art. 165 CP RM)? Evident, în acest caz, nu poate fi vorba de niciun algoritm pentru achitarea impozitelor și altor taxe în vederea formării „profitului”. După B.V. Voljenkin³⁰⁵, „[d]acă am admite că veniturile obținute pe cale infracțională sunt pasibile de impozitare, ar reieși că statul legalizează infracțiunea”, ceea ce este un nonsens. Mai mult, amintim că definiția noțiunii „activitate de întreprinzător” desprinsă din art. 1 din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi conține cuvântul „venituri”. Din aceste motive și în vederea asigurării unei coerențe normative și terminologice între legea penală și art. 1 din Legea prenotată, considerăm că termenul „venituri” trebuie să desemneze urmările prejudiciabile ale infracțiunii proiectate. În mod similar, s-a pronunțat și D. Băbălău în contextul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de practicare ilegală a activității de întreprinzător (art. 241 CP

³⁰⁴ Ordinul Inspectoratului Fiscal Principal de Stat nr. 1804 din 30 decembrie 2014 privind aprobarea Dării de seamă fiscale unificate (Declarație) (Forma UNIF14). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 11-21.

³⁰⁵ Волженкин Б.В. *Экономические преступления*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 1999, с. 221.

RM)³⁰⁶, precum și N. Sîrbu cu privire la infracțiunea de pseudoactivitate de întreprinzător (art. 242 CP RM)³⁰⁷. Acești autori au argumentat că termenul „profit” ar trebui să cedeze celui de „venit”, pentru că primul nu-și are locul în legea penală.

Așadar, optăm pentru ajustarea recomandării de a completa Codul penal cu art. 241² „Organizarea și desfășurarea ilegală a jocurilor de noroc”, astfel încât alin. (1) al acestui articol să fie formulat în felul următor: organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat, a jocurilor de noroc interzise, fără licență sau într-un loc interzis, soldată cu obținerea unui venit în proporții mari. Infracțiunea proiectată trebuie să prevadă pentru persoana juridică, inclusiv, pedeapsa sub forma lichidării acesteia. În rest, susținem propunerea *de lege ferenda* formulată de C. Chihai³⁰⁸. În paralel, pentru asigurarea unei diferențieri a răspunderii în dependență de urmările survenite, propunem o nouă redacție a art. 277¹ alin. (2) din Codul contravențional: organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat, a jocurilor de noroc interzise, fără licență sau într-un loc interzis, se sancționează cu amendă de la 60 la 120 de unități convenționale cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții pe un termen de până la un an, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 120 la 180 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la un an. Această normă va îndeplini rolul unui ilicit contravențional complinitor și, deci, va deveni aplicabilă atunci când fapta comisă nu va atinge pragul proporțiilor mari ale venitului obținut³⁰⁹.

Sintetizând cele creionate *supra*, conchidem că obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la activitatea de întreprinzător.

Această concluzie își găsește confirmare în Nota informativă care însoțește una (*i.e.* expunerea de motive la Proiectul de lege nr. 443 din 31 octombrie 2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative)³¹⁰ din cele cinci inițiative legislative privind așa-numita „decriminalizare a infracțiunilor economice sau a mediului de afaceri”³¹¹, din care rezultă, între

³⁰⁶ Băbălău D. *Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 231.

³⁰⁷ Sîrbu N. *Răspunderea penală pentru pseudoactivitatea de întreprinzător*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 136.

³⁰⁸ Chihai C. *Răspunderea penală pentru încălcarea legislației privind organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc – propunere de lege ferenda*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2018, nr. 3, p. 98.

³⁰⁹ Reniță Gh. *Răspunderea penală pentru organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat: propunere de lege ferenda*, p. 226-238.

³¹⁰ Proiectul de lege nr. 443 din 31 octombrie 2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil: <https://goo.gl/9udSKU>

³¹¹ Proiectul de lege nr. 311 din 6 iulie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil: <https://goo.gl/N3DMRD>; Proiectul de lege nr. 366 din 20 decembrie 2016 pentru modificarea și completarea unor

alte, că infracțiunile prevăzute la art. 185¹-185², 238-242², 244-246², 250¹-257 și 259-261¹ CP RM lezează sau pun în pericol „relațiile sociale cu privire la practicarea legală a activității de întreprinzător și organizarea în condiții de legalitate a afacerilor”³¹².

În replică, V. Stati a demonstrat că „despre atingerea adusă relațiilor sociale sus-menționate se poate vorbi cu certitudine doar în ipoteza infracțiunilor specificate la art. 241, 241¹, 242, 242¹ și 242² CP RM”³¹³. În toate celelalte cazuri, o astfel de atingere este puțin probabilă sau chiar imposibilă. În aceste condiții, efectul adoptării Proiectului nr. 443/2017 s-ar fi extins nejustificat asupra unor situații care nu au nicio tangență cu mediul de afaceri”³¹⁴. Cu o altă ocazie, V. Moraru și V. Stati au accentuat că „«[o]rganizarea în condiții de legalitate a afacerilor» reprezintă o formulare inutilă inventată de către autorii Proiectului [de lege] [...]. [...] [O]rganizarea în condiții de legalitate a afacerilor nu este decât o fațetă a practicării legale a activității de întreprinzător”³¹⁵, opinie la care aderăm.

Astfel, relațiile sociale cu privire la practicarea activității de întreprinzător reprezintă obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor prevăzute la art. 241 (practicarea ilegală a activității de întreprinzător), 241¹ (practicarea ilegală a activității financiare), 242 (pseudoactivitatea de întreprinzător), 242¹ (manipularea unui eveniment) și 242² (pariurile aranjate) CP RM³¹⁶. Corespunzător, în tipologia infracțiunilor economice³¹⁷, infracțiunile specificate la art. 242¹ și 242² CP RM se înscriu în rândul infracțiunilor comise în sfera activității de întreprinzător³¹⁸. Legislatorul a așezat, pe bună dreptate, infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în Codul penal după infracțiunea de pseudoactivitate de întreprinzător.

acte legislative. Disponibil: <https://goo.gl/a37B79>; Proiectul de lege nr. 443 din 31 octombrie 2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil: <https://goo.gl/xqW7dM>; Proiectul de lege nr. 203 din 20 decembrie 2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil: <https://goo.gl/f8RtcQ>; Proiectul de lege nr. 283 din 24 iulie 2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil: <https://goo.gl/b7Mbgf>

³¹² Nota informativă la proiectul de lege nr. 443 din 31 octombrie 2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil: <https://goo.gl/xqW7dM>

³¹³ Stati V. *Îmbunătățirea climatului investițional văzută prin prisma unei recente inițiative legislative de amendare a legii penale a Republicii Moldova*. В: Актуальные научные исследования в современном мире: Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2018, Выпуск 3(35), Часть 8, с. 141.

³¹⁴ Stati V. *Ameliorarea măsurilor de influențare juridico-penală asupra infracționalității în sfera activității de întreprinzător: analiza proiectului de remaniere a legii penale a Republicii Moldova*. В: Актуальные научные исследования в современном мире: XXXI Международная научная конференция, 26-27 ноября 2017 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2017, Выпуск 11(31), Часть 8, с. 121.

³¹⁵ Moraru V. și Stati V. *Din nou despre inițiativa legislativă privind așa-numita „decriminalizare a infracțiunilor economice” în Republica Moldova*. В: Актуальные научные исследования в современном мире: XXXIII Международная научная конференция, 26-27 января 2018 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2018, Выпуск 1(33), Часть 2, с. 21.

³¹⁶ Reniță Gh. *Manipularea unui eveniment și pariurile aranjate: locul art. 242¹ și 242² din Codul penal în tipologia infracțiunilor economice*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională (Chișinău, 9-10 noiembrie 2017). Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2017, p. 46-50.

³¹⁷ Reniță Gh. *Manipularea unui eveniment și pariurile aranjate: locul art. 242¹ și 242² din Codul penal în tipologia infracțiunilor economice*, p. 50.

³¹⁸ *Ibidem*.

2.1.2. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM

Obiectul juridic special este valoarea socială concretă și relațiile sociale generate de aceasta cărora li se aduce atingere prin comiterea unei infracțiuni³¹⁹.

Cu privire la *obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM*, cu titlu preliminar, reținem că articolul 165 alin. (2) din Tratatul privind funcționarea UE stabilește că unul dintre obiectivele UE constă în dezvoltarea dimensiunii europene a sportului, prin promovarea spiritului de echitate și de deschidere în competițiile sportive și a cooperării între organizațiile cu responsabilități în domeniul sportului, precum și prin protejarea integrității fizice și morale a sportivilor, îndeosebi a celor mai tineri dintre aceștia. Această prevedere își găsește detalieri în mai multe acte adoptate sub auspiciile UE și Consiliului Europei. Spre exemplu:

- Sportul asigură un context pentru deprinderea valorilor importante promovate de Consiliul Europei, precum toleranța și *fair-play*-ul, experiența faptului de a câștiga și a pierde, coeziunea socială, respectul pentru mediu și educația pentru o cetățenie democratică (Recomandarea nr. 6/2003 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei despre îmbunătățirea educației fizice și sportului pentru copii și tineri în toate țările europene³²⁰);

- Parlamentul European reafirmă interesul legitim al UE pentru sport, în special pentru aspectele sociale și culturale ale acestuia, precum și pentru valorile educaționale și sociale pe care le transmite, ca autodisciplina, autodepășirea, solidaritatea, competiția onestă, respectul pentru adversar, integrarea socială, opoziția față de orice formă de discriminare, spiritul de echipă, toleranța și sportivitatea³²¹; sportul reprezintă un mijloc de socializare, comunicare, integrare socială și [...] promovează spiritul de echipă, corectitudinea și respectarea normelor (Rezoluția Parlamentului European din 13 noiembrie 2007 privind rolul sportului în educație³²²);

- Sportul deține un rol special în societate, fiind un instrument de incluziune și integrare socială. El constituie un important instrument de promovare a dialogului intercultural și are o contribuție remarcabilă la dezvoltarea și promovarea unor importante valori culturale, educaționale și privind societatea, precum corectitudinea, toleranța și respectul reciproc, solidaritatea, respectul pentru reguli, spiritul de echipă și autodisciplina; sportul poate inocula tinerilor valorile toleranței și respectului reciproc, ale onestității și respectului pentru

³¹⁹ Iacuboi V. *Obiectul juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”, 2008, nr. 1, p. 96.

³²⁰ Recommendation Rec(2003)6 of the Committee of Ministers to member states on improving physical education and sport for children and young people in all European countries. Disponibil: <https://goo.gl/rFfr1z>

³²¹ European Parliament resolution of 13 November 2007 on the role of sport in education (2007/2086(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/c2hfNr>

³²² *Ibidem*.

corectitudine, având un rol profilactic (Rezoluția Parlamentului European din 8 mai 2008 referitoare la Cartea albă privind sportul³²³);

– Sportul are o contribuție uriașă la promovarea valorilor pozitive, cum ar fi *fair-play*-ul, respectul și integrarea socială; sportul la nivel înalt este exponentul anumitor valori sportive fundamentale, pe care le transmite în general societății, încurajând participarea la activitățile sportive (Rezoluția Parlamentului European din 2 februarie 2012 privind dimensiunea europeană a sportului)³²⁴;

– Sportul îi atrage pe cetățeni, majoritatea cărora participă în mod regulat la activități sportive. Acesta generează valori importante precum: spiritul de echipă, solidaritatea, toleranța și *fair-play*-ul, contribuind la dezvoltarea și împlinirea personală (Cartea albă privind sportul³²⁵);

– Sportul este perceput ca un drept fundamental universal; toți ar trebui să aibă drepturi egale de acces la activități fizice și sportive; atât sportul profesionist, cât și cel de masă joacă un rol-cheie în promovarea globală a păcii, respectarea drepturilor omului și solidaritate, comportând beneficii economice și de sănătate pentru societate și având un rol esențial în evidențierea valorilor educaționale și culturale fundamentale, promovând, totodată, incluziunea socială (Rezoluția Parlamentului European din 2 februarie 2017 referitoare la o abordare integrată a politicii în domeniul sportului: bună guvernare, accesibilitate și integritate³²⁶).

Cele etalate mai sus sunt caracteristice sportului practicat nu doar la nivelul UE sau la nivelul Consiliului Europei. Astfel, la nivel mondial, în Carta Olimpică³²⁷ se menționează că „[p]racticarea sportului este un drept al omului. Orice persoană trebuie să aibă posibilitatea de a practica sportul fără nici un fel de discriminare și conform idealului olimpic, care presupune înțelegere reciprocă, spirit de prietenie, solidaritate și *fair-play* [...]”. Din același document aflăm că rolul Comitetului Internațional Olimpic este de a încuraja și sprijini, între altele, promovarea eticii în sport, precum și de a educa tineretul prin sport și de a-i forma atașamentul față de spiritul de *fair-play* care trebuie să domnească în sport.

Esența sportului este competiția, care s-a dezvoltat sub aspect istoric pe parcursul evoluției societății și prin care se comparau performanțele fizice, inteligența și capacitatea de creație³²⁸.

³²³ European Parliament resolution of 8 May 2008 on the White Paper on Sport (2007/2261(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/725YFr>

³²⁴ European Parliament resolution of 2 February 2012 on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/NY3riW>

³²⁵ White Paper on Sport. Disponibil: <https://goo.gl/jpn6Mb>

³²⁶ European Parliament resolution of 2 February 2017 on an integrated approach to Sport Policy: good governance, accessibility and integrity (2016/2143(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/p1ik8X>

³²⁷ Olympic Charter. Disponibil: <https://goo.gl/w1heQk>

³²⁸ Plan de dezvoltare pe termen lung a sistemului de sport și tineret în România (2016-2032). Disponibil: <https://goo.gl/tcNENv>

Sportul și, respectiv, evenimentele sportive trebuie subordonate eticii sportive, să fie integre, imprevizibile și să se desfășoare conform principiului *fair-play*. Aceste valori sunt caracteristice și domeniului pariurilor. Ele pot fi deduse din art. 50 alin. (5) al Constituției: „[a]utoritățile publice asigură condiții pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării”. Cu siguranță, statul trebuie să dea eficiență prevederilor citate nu doar în raport cu tinerii, ci și în raport cu persoanele de orice vârstă.

Și actele normative infraconstituționale garantează valorile menționate și relațiile sociale pe care acestea le generează.

Cu privire la domeniul sportului, în corespundere cu art. 9 alin. (1) din Legea nr. 330 din 25 martie 199 cu privire la cultura fizică și sport, „[a]ctivitatea sportivă se organizează pornindu-se de la principiul asigurării unui climat civilizat, de *fair-play* și sportivitate”.

Totodată, în conformitate cu art. 3 alin. (2) din Legea nr. 185 din 11 iulie 2012 pentru prevenirea și combaterea dopajului în sport³²⁹, „[p]rezentă lege, alte acte legislative și normative în vigoare garantează dreptul cetățenilor la practicarea unui sport curat cu respectarea principiilor de *fair-play*”.

În contrast, cu privire la domeniul pariurilor, în conformitate cu art. 3 alin. (5) din Legea nr. 291/2016, „[p]rincipiile politicii de stat în domeniul organizării și desfășurării jocurilor de noroc sunt: a) protecția drepturilor, intereselor legitime, vieții și sănătății cetățenilor; b) asigurarea condițiilor de participare la jocul de noroc unice pentru toți jucătorii și a respectării acestora de către participanți; c) asigurarea echității și obiectivității la desfășurarea activității în domeniul jocurilor de noroc; [...]”.

După ce am stabilit că valorile (și, implicit, relațiile sociale pe care acestea le generează) caracteristice sportului și pariurilor sunt garantate de legislație, trebuie să elucidăm noțiunile „integritate”, „imprevizibilitate”, „etică sportivă”, „*fair-play*”. Să le luăm pe rând.

Astfel, integritatea este văzută ca o virtute³³⁰. În Rezoluția Parlamentului European din 2 februarie 2017 referitoare la o abordare integrată a politicii în domeniul sportului: bună guvernare, accesibilitate și integritate³³¹ se menționează că integritatea sportului este de o importanță crucială pentru a-i promova credibilitatea și atractivitatea. Articolul 3 alin. (5) lit. d) din Legea nr. 291/2016 stabilește că asigurarea imposibilității influențării din exterior asupra rezultatelor jocului de noroc constituie unul dintre principiile politicii de stat în domeniul organizării și desfășurării jocurilor de noroc. Prin urmare, integritatea presupune organizarea și

³²⁹ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 1-5.

³³⁰ Archer A. *On Sporting Integrity*. În: *Sport, Ethics and Philosophy*, 2016, vol. 10, no. 2, p. 128.

³³¹ European Parliament resolution of 2 February 2017 on an integrated approach to Sport Policy: good governance, accessibility and integrity (2016/2143(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/p1k8X>

desfășurarea unui eveniment sportiv sau a unui eveniment de pariat în condiții de probitate, fără influențe necuvenite asupra parcursului sau rezultatului final al acestora.

Strâns legată de integritate este și imprevizibilitatea evenimentelor sportive³³² și a celor de pariat. Această trăsătură este inherentă evenimentelor în discuție și captează atenția persoanelor.

În Recomandarea CM/Rec(2011)10 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind promovarea integrității sportului pentru combaterea manipulării rezultatelor, în special a meciurilor aranjate, se accentuează că „sportul bazat pe o competiție corectă și echitabilă este imprevizibil”³³³. Exact aceeași afirmație se conține și în preambulul Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive.

Totodată, art. 2 din Legea nr. 291/2016 stabilește că pariul presupune plasarea unei mize pe un eveniment viitor și incert, ce se va produce fără implicarea organizatorului.

Din analiza acestor prevederi, pe de o parte, rezultă că participanții la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat au obligația pozitivă de a evolua la reala lor valoare, precum și de a acționa la nivelul cel mai înalt al pregătirii și abilităților lor. Pe de altă parte, persoanele în discuție au și o obligație negativă: de a se abține de la orice comportament care afectează sau ar putea afecta integritatea evenimentelor la care participă.

În sprijinul celor enunțate, invocăm prevederile art. 12 „Integritatea meciurilor și competițiilor” din Regulamentul disciplinar al Uniunii Asociațiilor Europene de Fotbal (în continuare – UEFA)³³⁴, conform cărora: „[t]oate persoanele vizate de regulile și reglementările UEFA sunt obligate să se abțină de la orice comportament care afectează sau ar putea afecta integritatea meciurilor și competițiilor organizate de UEFA, și trebuie să coopereze cu UEFA ori de câte ori se impune contracararea unui asemenea comportament” [alin. (1)]; „[i]ntegritatea meciurilor și a competițiilor este încălcată, de exemplu, de orice persoană care acționează într-o manieră care ar putea exercita o influență ilegală sau nejustificată asupra cursului și/sau rezultatului unui meci sau al unei competiții în vederea obținerii unui avantaj pentru sine sau pentru o altă persoană” [alin. (2) lit. a)].

³³² Breuer M. & Kaiser S. Match-fixing and Manipulation in Sport. În: Schulenkorf N. & Frawley S. (eds.). *Critical Issues in Global Sport Management*. London and New York: Routledge, 2017, p. 64; Andreff W. Different Types of Manipulation in Sport. În: Breuer M. & Forrest D. (eds.). *The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*. Cham: Palgrave Macmillan, Springer, 2018, p. 13; Harms M. & Kaiser-Jovy S. The Impact of Manipulation on the Global Demand for Sport. În: Breuer M. and Forrest D. (eds.). *The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*. Cham: Palgrave Macmillan, Springer, 2018, p. 39-41; Harvey A. & Levi H. *Match fixing in international sport*. În: Byers T. (ed.). *Contemporary Issues in Sport Management: A Critical Introduction*. Los Angeles: Sage, 2016, p. 296-314; McNamee M. *The integrity of sport: Unregulated gambling, match fixing and corruption*. În: *Sport, Ethics and Philosophy*, 2013, vol. 7, no. 2, p. 173-174; Park J.-H., et al. *How should sports match fixing be classified?* În: *Cogent Social Sciences*, 2019, p. 1-2.

³³³ Recommendation CM/Rec(2011)10 of the Committee of Ministers to member states on promotion of the integrity of sport against manipulation of results, notably match-fixing. Disponibil: <https://goo.gl/1Rb4Uo>

³³⁴ UEFA, Disciplinary Regulations, Edition 2019. Disponibil: <https://goo.gl/pYkF2Y>

Așadar, parcursul sau rezultatul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria (susceptibile de a fi manipulate în sensul art. 242¹ CP RM) trebuie să fie incert, iar cel mai bun participant să câștige. Evenimentele sportive și evenimentele de pariat sunt guvernate de principiul incertitudinii, aidoma unei artere care planează asupra hazardului.

În contextul celor elucidate, în conformitate cu art. 5 din Codul eticii sportive, revizuit prin Recomandarea nr. 9/2010 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei³³⁵, etica sportivă reprezintă „un concept pozitiv care ghidează conduita umană”, iar sportul este o activitate socială și culturală care trebuie practică în mod corect. Din art. 6 al aceluiași cod rezultă, între altele, că etica sportivă vizează nu doar o modalitate de a se comporta, ci și o modalitate de a gândi. Ea vizează eliminarea trișării, urmărește neutilizarea unor strategii incorecte etc.

Considerăm că termenul „corect” este cel care imprimă valența cea mai grea noțiunii „etică sportivă”. Evenimentele sportive trebuie să aibă loc în baza unor reguli acceptate și respectate de către participanți. Desigur, și în cazul evenimentelor de pariat (susceptibile de a fi manipulate în sensul art. 242¹ CP RM) participanții trebuie să se ghideze de normele etice. Aceste norme reprezintă „lentila morală” pentru persoanele implicate în evenimentele în discuție.

Cu privire la semnificația principiului *fair-play*, remarcăm că fundamentul acestuia a fost ancorat odată cu apariția competițiilor ca atare³³⁶. Idealul antic „*Kalos kai agathos*” (armonizarea esteticului cu eticul) este izvorul *fair-play*-ului de astăzi, miezul olimpismului modern³³⁷. Etimologic, expresia *fair-play* provine din limba engleză și constituie o juxtaapunere dintre cuvintele *fair* (corect) și *play* (joc). Utilizată pentru prima dată de către W. Shakespeare în piesa *King John* (1598)³³⁸, această expresie, ca element constitutiv și valoare intrinsecă a sportului, ocupă actualmente un loc central în Codul eticii sportive (aprobat de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei)³³⁹. Potrivit art. 6 din Codul menționat, *fair-play*-ul constă în desfășurarea jocului conform regulilor. El include noțiunile de prietenie, respect pentru alții și sportivitate³⁴⁰.

Această idee este împărtășită de către federațiile sportive și de către Parlament. De exemplu, art. 1 din Codul de etică al Federației Moldovenești de Fotbal³⁴¹ (în continuare – FMF)

³³⁵ Recommendation CM/Rec(2010)9 of the Committee of Ministers to member states on the revised Code of Sports Ethics. Disponibil: <https://goo.gl/acyEf9>

³³⁶ Renson R. *Fair play: its origins and meanings in sport and society*. În: Kinesiology, 2009, vol. 41, iss. 1, p. 5-15.

³³⁷ Stenograma ședinței Camerei Deputaților a Parlamentului României din 25 februarie 2014. Disponibil: <https://goo.gl/zX5M8S>

³³⁸ Loland S. *Fair play in sport: a modern norm system*. London: Routledge, 2002, p. 12.

³³⁹ Recommendation CM/Rec(2010)9 of the Committee of Ministers to member states on the revised Code of Sports Ethics. Disponibil: <https://goo.gl/acyEf9>

³⁴⁰ *Ibidem*.

³⁴¹ Codul de etică al Federației Moldovenești de Fotbal, aprobat la 10 iunie 2015 prin Hotărârea nr. 155 a Comitetului executiv al Federației Moldovenești de Fotbal. Disponibil: <https://goo.gl/TVybK5>

prevede că fotbalul moldovenesc are la bază principiile: legalității, integrității, solidarității, loialității și *fair-play*-ului. Conform art. 3 din Regulamentul *fair-play* al FMF³⁴², prin „*fair-play*” se înțelege „acțiunea în conformitate cu principiile etice care, în special, sunt contrare conceptului de succes sportiv cu orice preț; promovarea integrității și egalității de șanse tuturor concurenților, precum și accentuarea respectului pentru personalitatea și valoarea fiecărui participant la competiția sportivă”.

În mod similar, potrivit art. 4 din Legea nr. 185 din 11 iulie 2012 pentru prevenirea și combaterea dopajului în sport, principiul *fair-play* constă în „acționarea conform principiilor impuse de etică care se opune conceptului de succes cu orice preț, promovarea integrității și a oportunităților egale pentru toți concurenții, accentuarea respectului pentru personalitatea și valoarea fiecărui participant la un eveniment sportiv”.

Observăm că art. 3 din Regulamentul *fair-play* al FMF³⁴³ a preluat (cu mici retușări redacționale) definiția legislativă a principiului *fair-play* redată în art. 4 din Legea nr. 185 din 11 iulie 2012 pentru prevenirea și combaterea dopajului în sport.

Deși acest principiu este adesea asociat doar cu evenimentele sportive, el este aplicabil în egală măsură și în privința evenimentelor de alt gen pe care se poate paria. După C. Valentin, „[c]onceptul de *fair-play* este bine-cunoscut în toate sistemele de drept care funcționează în mod efectiv conform principiului *rule of law*. *Fair-play* sau sinonimul *fairness* desemnează o atitudine fundamentală față de regulile, principiile și standardele unui sistem normativ³⁴⁴. Corect, loial, fidel, curat, dezinteresat, imparțial, fiecare din [aceste] adjective surprinde câte o fațetă a atitudinii fundamentale numite *fair-play*. Atitudinea poate fi consacrată ca obligație juridică, prin adoptarea unui principiu de drept care să o protejeze, sau poate funcționa în sistem ca regulă morală, ca directivă morală, care îi poate determina pe actorii din sistem să-și autolimiteze comportamentele”³⁴⁵. În cazul Republicii Moldova, principiul *fair-play* se materializează atât ca o regulă morală, cât și ca o obligație juridică (instituită *ope legis*), pe care participanții la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat trebuie să-l respecte.

Principiul *fair-play* presupune: 1) respectarea regulilor de joc scrise și/sau nescrise³⁴⁶; 2) subordonarea conduitei persoanelor conform principiilor impuse de etică care, de altfel, se opune conceptului de succes cu orice preț; 3) promovarea integrității evenimentului; 4) asigurarea

³⁴² Regulamentul *fair-play* al Federației Moldovenești de Fotbal, aprobat la 22 iulie 2015 prin Hotărârea nr. 159 a Comitetului Executiv al Federației Moldovenești de Fotbal. Disponibil: <https://goo.gl/xoRdC9>

³⁴³ *Ibidem*.

³⁴⁴ Valentin C. *Curtea Constituțională între fair-play și „motivarea de subzistență”*. În: Noua Revistă pentru Drepturile Omului, 2010, nr. 3, p. 4.

³⁴⁵ *Ibidem*, p. 4.

³⁴⁶ McLaren R.H. *Fair play: Ideals and Realities*. În: Global Corruption Report: Sport, Transparency International. London: Routledge, 2016, p. 12.

oportunităților egale pentru toți concurenții; 5) respectarea personalității fiecărui participant la un eveniment. Aceste trăsături (tributare regulilor eticii) sunt caracteristice atât pentru evenimentele sportive, cât și pentru evenimentele de altă natură care oferă ocazii de a paria.

După această clarificare conceptuală, reținem că:

– „[a]ranjarea meciurilor vine în contradicție cu principiul *fair-play*-ului în cadrul competițiilor sportive, unul dintre obiectivele acțiunii UE în domeniul sportului (art. 165 al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene)”³⁴⁷;

– „cazurile [...] de aranjare a meciurilor în sport [...] dăunează integrității sportului în ochii suporterilor și constituie o amenințare la adresa contribuției economice a sportului”³⁴⁸;

– „[a]ranjarea meciurilor încalcă etica și integritatea sportului”³⁴⁹;

– „[a]ranjarea meciurilor [...] subminează valorile promovate de sport – integritatea, *fair-play*-ul și respectul față de ceilalți”³⁵⁰;

– „[a]ranjarea meciurilor [...] prejudiciază imaginea sportului prin punerea în pericol a integrității și a imprevizibilității competiției sportive”³⁵¹.

Așadar, valorile generate de sport sunt lezate prin manipularea unui eveniment sportiv. Această afirmație este valabilă, *mutatis mutandis*, și în privința altor evenimente care oferă ocazii de a paria și care sunt susceptibile de a fi manipulate în sensul art. 242¹ CP RM.

În opinia lui M.Iu. Dvoretcki și A.S. Nenahova, fapta de manipulare a unui eveniment deformează percepția publicului și exclude posibilitatea desfășurării unor competiții corecte³⁵².

La rândul lor, S. Brînza și V. Stati consideră că desfășurarea unui eveniment sportiv sau a unui eveniment de pariat – eveniment care implică inevitabil angajarea unui risc în activitatea de întreprinzător – trebuie să corespundă ordinii de drept sub aspectul integrității și

³⁴⁷ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „Towards a comprehensive European framework for online gambling” (COM/2012/0596). Disponibil: <https://goo.gl/eHCt5e>

³⁴⁸ Opinion of the Committee on Economic and Monetary Affairs (23.9.2011) for the Committee on Culture and Education on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/VfQwkH>

³⁴⁹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Developing the European Dimension in Sport. Brussels, 18.1.2011, COM(2011) 12 final. Disponibil: <https://goo.gl/NCn1wQ>

³⁵⁰ Proposal for a Council decision on the signing, on behalf of the European Union, of the Council of Europe Convention on the manipulation of sports competitions with regard to matters related to substantive criminal law and judicial cooperation in criminal matters. Brussels, 2.3.2015, COM(2015) 86 final 2015/0043 (NLE). Disponibil: <https://goo.gl/3UHfHq>

³⁵¹ Council conclusions on combating match-fixing (2011/C 378/01). În: *Official Journal of the European Union*, C 378/1. Disponibil: <https://goo.gl/jb1nzz>; Parliamentary Assembly. Resolution 1876 (2012). The Need to Combat Match-Fixing. Disponibil: <https://goo.gl/YuYY1r>; Parliamentary Assembly. Recommendation 1997 (2012). The need to combat match-fixing. Disponibil: <https://goo.gl/ApGbpF>

³⁵² Дворецкий М.Ю. и Ненахова А.С. Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов: проблемы теории и практики применения. В: Вестник Томского государственного университета. Серия «Гуманитарные науки. Право», 2011, Выпуск 4 (96), с. 311-316.

imprevizibilității³⁵³. Din acest motiv, s-a apreciat³⁵⁴ că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea și imprevizibilitatea evenimentului sportiv sau a evenimentului de pariat în legătură cu care se desfășoară o activitate economică.

În opinia noastră, aspectul crucial avut în vedere de legislator la redactarea art. 242¹ CP RM a fost integritatea și imprevizibilitatea evenimentului sportiv sau de altă natură care oferă ocazii de a paria. Încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană aduce atingere integrității și imprevizibilității evenimentelor în discuție. Prin comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM se alterează parcursul sau rezultatul firesc (obișnuit) al unui eveniment sportiv sau al unui alt eveniment de pariat. Manipularea unui eveniment sportiv sau a unui eveniment de pariat este o dovadă a lipsei de *fair-play*. Această infracțiune îi îndepărtează pe fani, pe spectatori³⁵⁵, pe sponsori³⁵⁶, pe radiodifuzori³⁵⁷ etc. de la asemenea evenimente și îi inhibă pe oameni să facă sport³⁵⁸. Mai mult, având în vedere raționamentele CtEDO din hotărârea sa pronunțată pe 18 ianuarie 2018 în urma judecării cazului *Fédération nationale des associations et des syndicats sportifs (FNASS) și alții v. Franța*, considerăm că infracțiunea de manipulare a unui eveniment îi privează pe spectatori de o competiție loială la care se așteaptă în mod legitim³⁵⁹.

Conștientizând acest fapt, în Rezoluția Parlamentului European din 10 martie 2009 referitoare la integritatea jocurilor de noroc online se subliniază că „amenințarea integrității sportului și a competițiilor sportive afectează considerabil participarea populației, un element-cheie al sănătății publice și al integrării sociale. [...] [D]acă un sport este perceput ca fiind

³⁵³ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 106; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 11, p. 12; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 192; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, p. 213; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 210.

³⁵⁴ *Ibidem*.

³⁵⁵ Preston I. & Szymanski S. *Cheating in Contests*. În: Oxford Review of Economic Policy, 2003, vol. 19, iss. 4, p. 613.

³⁵⁶ Andreff W. *An Economic Roadmap to the Dark Side of Sport*. Vol. I. Sport Manipulations. Cham: Palgrave Macmillan, Springer, 2019, p. 10.

³⁵⁷ Carpenter K. *Match-Fixing – The Biggest Threat to Sport in the 21st Century?* În: The International Sports Law Review, 2012, iss. 2, p. 13; Hosmer-Henner A. *Preventing Game Fixing: Sports Books as Information Markets*. În: Gaming Law Review, 2010, vol. 14, no. 1, p. 32.

³⁵⁸ Vaillant A. et al. *Criminalization Approaches to Combat Match-fixing and Illegal/Irregular Betting: A Global Perspective*. Lausanne/Vienna: International Olympic Committee and the United Nations Office on Drugs and Crime, 2013, p. 13.

³⁵⁹ *Fédération nationale des associations et syndicats de sportifs (FNASS) et autres c. France*, nos. 48151/11 et 77769/13, 18 janvier 2018, § 155-156, § 166, § 191. CEDH. Disponibil: <https://goo.gl/TBJ3R2>

manipulat pentru câștigul financiar al jucătorilor, al funcționarilor sau al unor terțe persoane, în loc să fie practicat conform valorilor și regulilor sale și pentru plăcerea suporterilor, acest lucru ar putea duce la pierderea încrederii publicului”³⁶⁰.

În acest context, este ilustrativ următorul exemplu: în anul 2011, la meciul din Divizia națională de fotbal a Republicii Moldova dintre FC „D.” și FC „Z.”, după ce prima echipă a deschis scorul, suporterii celei de-a doua echipe au afișat un banner cu textul „Noi pe stadioane – din plăcere, voi – pentru mâncare și bere”, scandând că ei, de fapt, sunt spiritul echipei FC „Z.”, nu jucătorii acesteia care ar fi „vândut” meciul celor de la FC „D.”. Fotbaliștii FC „Z.” ar fi jucat cu „frâna de mână trasă”. Lejeritatea cu care conducea meciul FC „D.” a determinat fanii FC „Z.” să părăsească tribunele stadionului în semn de protest că ar fi asistat la un meci trucat³⁶¹. Și în raport cu evenimente de alt gen, *e.g.*, Eurovision, Premiul Nobel, unii au susținut că ar fi trucate³⁶². Uneori, „amprenta” faptei incriminate la art. 242¹ CP RM este atât de proeminentă, încât singurii care nu știu rezultatul evenimentului disputat sunt persoanele care urmăresc un scenariu regizat din timp.

Prin urmare, obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea și impredictibilitatea evenimentului sportiv sau a evenimentului de pariat susceptibile de a fi manipulate.

În funcție de structura obiectului juridic, doctrina juridică distinge între infracțiunile monoofensive și infracțiunile pluriofensive³⁶³. În cazul infracțiunilor monoofensive este suficientă lezarea unei singure valori sociale pentru existența infracțiunii, pe când în cazul celor pluriofensive este necesară lezarea mai multor valori sociale³⁶⁴.

Sub acest aspect, s-a arătat³⁶⁵ că „[o]biectul juridic special al infracțiunii de manipulare a unui eveniment poate avea nu numai un caracter simplu, dar și un caracter multiplu. Aceasta pentru că, în sensul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect

³⁶⁰ European Parliament resolution of 10 September 2013 on online gambling in the internal market (2012/2322(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/jNH7XU>

³⁶¹ *Derb(i)lat între FC „Dacia” și FC „Zimbru”?* Disponibil: <https://goo.gl/V5vuMJ>

³⁶² *Franco a trucat Eurovisionul*. Disponibil: <https://goo.gl/v6p1Yg>; *Eurovision: nihilismul postmodern*. Disponibil: <https://goo.gl/fxf3Qz>. De exemplu, în opinia lui Donald Trump, „ecuația este simplă: el merită Premiul Nobel pentru Pace din mai multe motive, însă zarurile sunt măsluite”. Această afirmație sugerează ideea că evenimentul în discuție ar fi unul „trucat”. Vezi: *Donald Trump nu se îndoiește că el merită Nobelul pentru Pace*. Disponibil: <https://bit.ly/38N7QFK>

³⁶³ Fiore C. *Diritto penale: Parte generale*. Torino: UTET, 2001, p. 190; Pagliaro A. *Principi di diritto penale. Parte generale*. Milano: Giuffrè, 2000, p. 234-236; Mantovani F. *Diritto penale*. Padova: CEDAM, 1992, p. 222. *Apud*: Streteanu F. *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I. București: C.H. Beck, 2008, p. 348.

³⁶⁴ Antolisei F. *Manuale di diritto penale: Parte generale*. Milano: Giuffrè, 2000, p. 182. *Apud*: Rîșniță A. *Teoria obiectului juridic – între exigență și derizoriu*. În: *Studia Universitatis Babeș Bolyai. Seria „Jurisprudentia”*, 2014, nr. 2, p. 142.

³⁶⁵ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 210.

viciat asupra evenimentului respectiv poate presupune: aplicarea violenței; amenințare; înșelăciune; distrugerea sau deteriorarea bunurilor etc. Drept urmare, infracțiunea de manipulare a unui eveniment poate aduce atingere în plan secundar relațiilor sociale cu privire la: integritatea corporală a persoanei; sănătatea persoanei, libertatea psihică a persoanei; libertatea manifestării de voință a persoanei; substanța, integritatea și potențialul de utilizare a bunurilor etc.”³⁶⁶, opinie la care ne raliem și noi.

Astfel, atunci când infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM presupune influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ca să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, se aduce atingere mai multor valori sociale și, implicit, relațiilor sociale aferente. În particular, relațiile sociale cu privire la integritatea și imprevizibilitatea evenimentului sportiv sau a evenimentului de pariat în legătură cu care se desfășoară o activitate economică reprezintă obiectul juridic principal al infracțiunii de manipulare a unui eveniment³⁶⁷.

Corelativ, obiectul juridic secundar al acestei infracțiuni este constituit din relațiile sociale cu privire la: integritatea corporală a persoanei; sănătatea persoanei, libertatea psihică a persoanei; libertatea manifestării de voință a persoanei; substanța, integritatea și potențialul de utilizare a bunurilor etc. În această situație, infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM poate fi considerată o infracțiune pluriofensivă³⁶⁸.

În altă ordine de idei, după S. Brînza și V. Stati, **obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM** îl constituie relațiile sociale cu privire la practicarea activității de întreprinzător cu respectarea regulilor de desfășurare a unui pariu³⁶⁹.

De asemenea, în opinia lui K.P. Zadoia, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 369³ alin. (3) din Codul penal al Ucrainei (acest articol stabilește răspunderea pentru încălcarea interdicției de a paria pe o competiție sportivă oficială manipulată; acest articol reprezintă o normă similară cu art. 242² CP RM) pericolul social al faptei constă în încălcarea interdicției stabilite de lege

³⁶⁶ *Ibidem*.

³⁶⁷ Reniță Gh. *Social values impaired by the manipulation of sports and betting events: the case of the Republic of Moldova*. În: Eastern Journal of European Studies, 2019, vol. 10, iss. 1, p. 195.

³⁶⁸ *Ibidem*.

³⁶⁹ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 115; Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I*. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 1, p. 10; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 192; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, p. 234; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 229; Брынза С.М. и Стати В.А. *Об обоснованности некоторых нововведений в Главе X «Экономические преступления» Особенной части УК Республики Молдова*. В: Уголовное право в эпоху финансово-экономических перемен: Материалы IX Российского Конгресса уголовного права (Москва, 29-30 мая 2014 г.) / Отв. ред.: Комиссаров В.С. Москва: Юрлитинформ, 2014, с. 383-388; Стати В.А. *Уголовная ответственность за противоправное влияние на результаты официальных спортивных соревнований по законодательству Украины и Республики Молдова*. În: Перспективи розвитку сучасної науки (частина II): Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 15-16 липня 2017 року. Київ: МЦНД, 2017, с. 67.

privind pariarea pe competiții sportive³⁷⁰. Astfel, s-a dedus³⁷¹ că obiectul juridic special al infracțiunii de pariuri aranjate l-ar constitui relațiile sociale cu privire la asigurarea respectării interdicției stabilite de lege privind pariarea pe competiții sportive³⁷².

Nu în ultimul rând, O.I. Bezpalova susține că „obiectul juridic special al contravenției prevăzute la art. 172⁻⁹⁻¹ „Încălcarea interdicției de a paria pe competiții sportive oficiale manipulate” din Codul contravențional al Ucrainei [diferența dintre contravenția prevăzută la art. 172⁻⁹⁻¹ din Codul contravențional al Ucrainei și infracțiunea specificată la art. 369³ alin. (3) din Codul penal al Ucrainei constă în mărimea daunelor cauzate; pentru intervenția legii penale făptuitorul trebuie să obțină un câștig ilicit din pariu pentru sine sau pentru o altă persoană ce depășește 20 de salarii minime pe economie³⁷³; dacă mărimea daunelor cauzate nu depășește acest prag, atunci se aplică răspunderea contravențională] îl reprezintă relațiile sociale cu privire la organizarea și desfășurarea [corectă a] competițiilor sportive oficiale, precum și relațiile sociale cu privire la asigurarea respectării regulilor de pariare pe competiții sportive”³⁷⁴.

Din analiza acestor opinii rezultă că pariurile se organizează și se desfășoară în baza unor reguli. Desigur, nu orice regulă/interdicție de desfășurare a unui pariu încălcată de către făptuitor poate să atragă răspunderea în baza art. 242² CP RM. Dar care sunt regulile ce au relevanță juridică în contextul infracțiunii de pariuri aranjate?

În conformitate cu art. 7 alin. (1) lit. a) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive: „[f]iecare Parte va încuraja organizațiile sportive și organizatorii de competiții să adopte și să implementeze reguli pentru combaterea manipulării competițiilor sportive, precum și principii ale bunei-guvernante, relaționate, între altele, cu prevenirea conflictelor de interes, inclusiv: interzicerea titularilor de pariuri [se are în vedere: 1) sportivii; 2) personalul asistent al sportivilor; și 3) oficialii unei competiții sportive] de a paria pe competițiile sportive în care sunt implicați; *interzicerea utilizării abuzive sau răspândirea informației confidențiale*; [...]” [evid. ns.].

³⁷⁰ Задоя К.П. *Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»*. В: Право і громадянське суспільство, 2015, № 2, с. 146-157.

³⁷¹ Стати В.А. *Нарушение запрета размещения ставок на спорт, связанных с манипулированием официальным спортивным соревнованием, по законодательству Украины и Республики Молдова (сравнительно-правовое исследование)*. В: Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки (частина II): Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 6-7 грудня 2017 року. Київ.: МЦНД, 2017, с. 62-63.

³⁷² *Ibidem*.

³⁷³ Задоя К.П. *Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»*. В: Право і громадянське суспільство, 2015, № 2, с. 146-157.

³⁷⁴ Бугайчук К.Л., Безпалова О.І., Джафарова О.В. et al. *Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією*. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016, с. 95.

În sensul acestui articol, prin „informație confidențială” se are în vedere datele relaționate cu orice competiție pe care o persoană le posedă în virtutea poziției sale în raport cu un sport sau competiție, cu excepția oricărei informații deja publicate sau cunoscute publicului, accesibile ușor membrilor interesați ai publicului sau divulgate în conformitate cu normele și regulile ce gestionează competiția relevantă [art. 3 alin. (7) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive].

Datele despre existența unei înțelegeri privind manipularea unui eveniment sportiv sau de alta natură s-ar putea preta conceptului de „informație confidențială”.

Aceste dispoziții sunt transpuse și în cadrul normativ autohton. Astfel, în conformitate cu art. 12 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 291/2016, „[o]rganizatorul [de jocuri de noroc] este obligat: [...] să asigure condiții de participare la jocul de noroc identice pentru toți jucătorii și să prevină influența externă asupra rezultatului jocului de noroc; [...]”.

Pentru realizarea acestui obiectiv, art. 46 alin. (1) din legea enunțată interzice participarea la pariuri:

a) a fondatorilor (membrilor, acționarilor/asociaților), conducătorilor organizatorului de pariuri la agenții de pariuri și totalizatoare;

b) a persoanelor care pot deține informații despre rezultatele evenimentului (în cazul în care participanții sau organizatorii evenimentului au convenit în prealabil asupra rezultatului evenimentului respectiv, care nu este încă cunoscut organizatorului de pariuri la agenții de pariuri și totalizatoare la momentul primirii mizei de la persoanele menționate în acest punct); și

c) a persoanelor care au posibilitatea de a influența asupra rezultatului evenimentului, participanților la eveniment sau asupra mărimii achitării câștigurilor.

Aceleași prevederi sunt redată și în Regulamentul-tip privind organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 777 din 1 august 2018 [pct. 3) subpct. 2) lit. c) și pct. 11) din Anexa nr. 3 la această hotărâre de Guvern]³⁷⁵. Dispoziții privind desfășurarea pariurilor conțin și regulamentele unor operatori de jocuri de noroc. De exemplu, potrivit pct. 2) subpct. 4) din Regulamentul companiei „1xBet”, pariurile nu sunt acceptate de la persoanele care: [...] reprezintă interesele altor case de pariuri; sunt implicate în evenimentele pe care se pariază (sportivi, antrenori, arbitri, proprietari sau funcționari de cluburi și alte persoane care au posibilitatea de a influența rezultatul evenimentului) și, de asemenea, de la persoane care acționează în numele lor sau care sunt afiliate acestora, precum și de la persoanele care au interdicție de a paria, stabilită prin lege³⁷⁶.

³⁷⁵ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 358-364.

³⁷⁶ Regulamentul Casei de pariuri „1xBet”. Disponibil: <https://bit.ly/2WqMDLa>

Astfel, cei care dețin informații despre parcursul sau rezultatul unui eveniment sportiv ori de altă natură (asupra căruia s-a convenit în prealabil) trebuie să nu parieze pe acel eveniment și să disemineze informația în discuție altor persoane pentru a le determina să participe la pariu. În caz contrar, ei încalcă interdicțiile prevăzute la art. 7 alin. (1) lit. a) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, precum și cele prevăzute la art. 46 alin. (1) lit. b) și c) din Legea nr. 291/2016 și la pct. 11) subpct. 1) lit. b) din Regulamentul-tip privind organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive și, prin urmare, comit infracțiunea de pariuri aranjate. Infracțiunea în discuție tinde să asigure respectarea acestor interdicții și doar ele au relevanță juridică în contextul art. 242² CP RM.

În consecință, considerăm că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții corecte, fără utilizarea sau diseminarea informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului pe care se poate paria³⁷⁷.

2.2. Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM

Printre semnele care se raportează la obiectul infracțiunii se numără și obiectul material (format din entități care au o natură corporală, de regulă, este vorba fie de un bun, fie de corpul persoanei) sau, după caz, obiectul imaterial (entități incorporale – informația, bunuri intelectuale, energia etc.). Spre deosebire de obiectul juridic, „nu toate infracțiunile au obiect material, ci numai acelea în cazul săvârșirii cărora valoarea socială ocrotită se proiectează (nu constă, nici nu se exprimă) într-o entitate materială, astfel că valoarea socială și, implicit, relațiile sociale ocrotite de legea penală pot fi vătămate sau amenințate prin influențarea asupra acestei entități”³⁷⁸. Această teză este valabilă, cu ajustările de rigoare, și în privința obiectului imaterial al infracțiunii. Prin conduita sa ilicită, făptuitorul poate leza sau pune în pericol valorile și relațiile sociale protegute de o normă de incriminare nu neapărat prin influențarea unui obiect material ori imaterial. Astfel, atestăm prezența obiectului material/imaterial doar în cazul acelor infracțiuni pentru care comiterea lor implică o faptă exercitată asupra unei entități materiale sau imateriale.

În cele ce urmează, ne propunem să stabilim dacă infracțiunile supuse analizei au sau nu obiect material/imaterial.

³⁷⁷ Reniță Gh. *Obiectul juridic special al infracțiunii de pariuri aranjate*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională: Științe juridice și economice: Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 233-237.

³⁷⁸ Brînză S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p. 98.

Cu titlu preliminar, trebuie remarcat că în pct. 24 și 25 din Decizia Curții Constituționale a României nr. 363 din 7 mai 2015 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 6 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale se menționează că „în ipoteza infracțiunilor [...] legislatorul trebuie să indice în mod clar și neechivoc obiectul material al acestora în chiar cuprinsul normei legale sau acesta să poată fi identificat cu ușurință prin trimiterea la un alt act normativ de rang legal cu care textul incriminator se află în conexiune, în vederea stabilirii existenței/inexistenței infracțiunii”³⁷⁹. Prin aceeași decizie s-a constatat că, dacă legislatorul își respectă numai din punct de vedere formal competența constituțională de a legifera, fără ca prin conținutul normativ al textului incriminator să stabilească cu claritate și precizie obiectul material al infracțiunii, aceasta poate determina o lipsă de previzibilitate a respectivului text³⁸⁰. Așadar, legislatorul trebuie să respecte standardul calității legii penale (accesibilitatea și previzibilitatea), inclusiv atunci când descrie obiectul material/imaterial al infracțiunii. Altminteri, norma penală nu va trece testul de previzibilitate.

Cu privire la **obiectul material/imaterial al infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM**, *prima facie*, textul „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă” din articolul menționat pare să dezvăluie obiectul material/imaterial al infracțiunii de manipulare a unui eveniment. La o analiză mai atentă, constatăm că locuțiunea luată în vizor se referă nu la obiectul material/imaterial al infracțiunii, ci la scopul infracțiunii și, prin urmare, ține de latura subiectivă a infracțiunii. Aceasta rezultă din expresia care însoțește textul în discuție, *i.e.* „cu scopul de a obține”. Mai mult, nu ne putem imagina cum ar putea fi, spre exemplu, influențate, în sensul art. 242¹ CP RM, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă. Prin comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, făptuitorul urmărește ca participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv (scopul imediat) și, totodată, dorește să obțină bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană (scopul mediat). Conduita ilicită a făptuitorului nu este îndreptată nemijlocit spre influențarea infracțională a entităților pe care acesta urmărește să le obțină. A raționa *per a contrario*, ar însemna distorsionarea naturii juridice a infracțiunii de manipulare a unui eveniment și, în consecință, alunecarea în arbitrar.

Astfel, din conținutul legislativ al art. 242¹ CP RM nu putem deduce, în mod explicit, existența unui obiect material/imaterial al infracțiunii.

³⁷⁹ Decizia Curții Constituționale a României nr. 363 din 7 mai 2015 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 6 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale. În: *Monitorul Oficial al României*, 2015, nr. 495.

³⁸⁰ *Ibidem*.

Poate obiectul material/imaterial al infracțiunii rezultă implicit din modul de descriere a conduitei infracționale?

Având în vedere semnificația conceptelor „încurajare” și „instruire”, cu care legislatorul operează la descrierea textului incriminator prevăzut la art. 242¹ CP RM, considerăm că în aceste ipoteze infracțiunea de manipulare a unui eveniment nu poate să aibă obiect material/imaterial. Încurajarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu presupune, prin definiție, exercitarea unor acțiuni asupra unei entități materiale sau imateriale³⁸¹. Totuși, infracțiunea de manipulare a unui eveniment are obiect material doar în acele ipoteze când influențarea, în sensul art. 242¹ CP RM, presupune acțiuni exercitate fie asupra corpului unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat (*e.g.*, aplicarea violenței), fie asupra unui bun mobil sau imobil care aparține acestuia (*e.g.*, distrugerea unui bun).

Poate să apară în calitate de obiect material al infracțiunii de manipulare a unui eveniment și corpul unui animal (potrivit art. 458 din Codul civil, „[a]nimalele nu sunt lucruri. Ele sunt ocrotite prin legi speciale. În privința animalelor se aplică în mod corespunzător dispozițiile legale referitoare la lucruri, cu excepția cazurilor stabilite de lege”). În particular, avem în vedere situația în care făptuitorul ar comite agresiuni asupra unui animal ce aparține unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ca să-l determine pe acesta din urmă să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv. În fine, este posibil ca relațiile sociale apărute împotriva infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM să se proiecteze și în entități imateriale. Avansând pe această linie de gândire, s-ar putea întâmpla ca făptuitorul să influențeze, de exemplu, un program pentru calculator care aparține victimei infracțiunii, pentru ca aceasta să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra unui eveniment sportiv sau de altă natură și care oferă ocazii de a paria³⁸².

Așadar, doar în cazurile în care infracțiunea de manipulare a unui eveniment se exprimă în influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat putem, implicit, să identificăm prezența: 1) doar a obiectului material al infracțiunii; 2) doar a obiectului imaterial al infracțiunii; 3) atât a obiectului material al infracțiunii, cât și a obiectului imaterial al infracțiunii. În celelalte ipoteze infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM nu are obiect material/imaterial. Împrejurarea că anume în mod implicit putem stabili prezența sau lipsa obiectului material/imaterial nu pare să antameze o problemă de previzibilitate a legii penale.

³⁸¹ Reniță Gh. *Obiectul material/imaterial al infracțiunii de manipulare a unui eveniment*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională. Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 273-277.

³⁸² *Ibidem*.

Cu privire la *obiectul material/imaterial al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM*, reținem că persoana trebuie să pună o miză pentru a putea participa la pariu. Unii autori susțin că miza de joc constă dintr-o sumă de bani³⁸³ [potrivit art. 459 alin. (5) din Codul civil, banii fac parte din categoria bunurilor mobile], alții însă atribuie, adițional, și alte bunuri³⁸⁴. Rămâne de văzut care dintre aceste opinii și-a găsit reflectare în legislația Republicii Moldova.

Sub acest aspect, art. 2 din Legea nr. 291/2016 distinge între:

1) *taxa de participare directă (miză de joc)* – sumă de bani, sau echivalentul acesteia, percepută direct de la jucător în schimbul dreptului de participare la joc; și

2) *taxa de participare indirectă* – sumă încasată sau solicitată suplimentar față de contravaloarea percepută de la aceeași persoană de același agent economic pentru vânzarea unor bunuri ori produse sau pentru efectuarea unor servicii similare ori identice, indiferent dacă aceasta este încasată sau solicitată direct de către organizatorul activității ori de către o altă persoană care participă sub orice formă la desfășurarea activității, având ca finalitate permisiunea dreptului de participare la jocul de noroc.

Observăm că, în plan legislativ, miza se concretizează într-o sumă de bani sau în echivalentul acesteia. Sintagma „echivalentul acesteia” din noțiunea „taxă de participare directă (miză de joc)”, redată mai sus, acreditează teza că în calitate de miză ar putea fi și un alt bun, oricum, urmând a fi convertit în bani de către organizatorul pariului (în speță, Loteria Națională a Moldovei) sau de către o terță persoană. Pentru „convertirea” în discuție se achită, oricât ar părea de ciudat, tot o sumă de bani – taxă de participare indirectă. Această „taxă de participare indirectă” nu reprezintă altceva decât o plată pentru vânzarea bunului pus ca miză, iar, cel mai probabil, contravaloarea acestuia se va înscrie în contul de joc al pariorului. Legea nr. 291/2016 pune accentul pe o sumă de bani în vederea admiterii persoanei să participe la pariu.

Această optică este în consonanță cu prevederile art. 3 din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, din care reiese că miza presupune o valoare monetară în așteptarea unui premiu bănesc, iar pariul este supus unui incident nesigur și viitor, relaționat cu o competiție sportivă.

Și regulamentele unor operatori de jocuri de noroc stabilesc că miza (taxa pentru a putea participa la pariu) se exprimă într-o sumă de bani³⁸⁵.

³⁸³ Afrăsinie M., et al. *Noul Cod civil: comentarii, doctrină, jurisprudență*, Vol. III. București: Hamangiu, 2012, p. 554.

³⁸⁴ Papadopoulos T. *The Evolution of the European Court of Justice's Case Law on Gambling and Sports Betting: An Internal Market Perspective*. În: Panagiotopoulos D.P. (ed.). *Sports Law: An Emerging Legal Order, Human Rights of Athletes*. Athens: Nomiki Vivliothiki, 2009, p. 415-429.

³⁸⁵ Regulamentul din 25 iunie 2019 privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către S.A. „Loteria Națională a Moldovei”. Disponibil: <https://bit.ly/2QG8mhV>; Regulamentul Casei

Potrivit art. 1963 alin. (2) din Codul civil, „[c]ontractul [de joc sau de pariu] este valabil dacă se referă la exercițiile și jocurile licite care cer îndemânări sau exerciții fizice numai din partea participanților, cu excepția cazurilor când sumele în joc sunt excesive în raport cu circumstanțele, precum și cu starea și facultățile părților”. Din această prevedere rezultă că mizele nu trebuie să fie excesive. Excentricitatea sau exorbitanța mizei sunt tocmai cele care au îngrijorat legislatorul, motivându-l să considere nul contractul de pariu. Cu cât este mai mare miza, cu atât cresc șansele ruinării patrimoniale a perdantului și a familiei sale, de unde și necesitatea ocrotirii legale a acestuia în raport cu propriile pasiuni, prin plasarea sa la adăpost de demersurile executorii ale creditorului³⁸⁶. Dar legea păstrează tăcerea în privința faptului când o miză ar putea fi considerată excesivă³⁸⁷. Desigur, în cele din urmă, instanțelor de judecată le revine sarcina aprecierii, în fiecare caz concret, dacă o miză a fost sau nu excesivă, luând în considerare toate circumstanțele relevante ale cazului³⁸⁸.

Spre deosebire de legislator, operatorii de jocuri de noroc plafonează mizele. De exemplu, Regulamentul Casei de pariuri „1xBet” stabilește că miza minimă pe orice eveniment constituie 0,3 dolari SUA sau 0,2 euro. Miza maximă este determinată de Casa de Pariuri pentru fiecare eveniment în parte. Totodată, miza maximă depinde de tipul de sport și de eveniment. În fine, câștigul maxim pentru un pariu poate fi de 600.000 de euro³⁸⁹.

Totuși, împrejurarea dacă un contract de pariu este declarat nul datorită exorbitanței mizei nu are relevanță la stabilirea elementelor infracțiunii de pariuri aranjate. Pentru aplicarea răspunderii în baza art. 242² CP RM este ineluctabil ca persoana care pune o miză pe un eveniment sportiv sau pe un eveniment de altă natură să cunoască cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment.

Achitarea taxei de participare la pariu oferă persoanei dreptul de a primi câștigul în cazul în care pronosticul pe care acesta a mizat s-a adeverit. Potrivit art. 2 din Legea nr. 291/2016, prin „câștig” se înțelege mijloace bănești, lucruri susceptibile apropierei individuale sau colective și drepturi patrimoniale, bilete ale loteriilor care se transmit în proprietate jucătorului câștigător al jocului de noroc pe baza rezultatelor favorabile acestuia la finalizarea jocului de noroc. Având în

de pariuri „1xBet”. Disponibil: <https://bit.ly/2WqMDLa>; „Unibet”. Reguli de pariere. Disponibil: <https://goo.gl/RB6KK8>; Regulamentul de joc pentru pariuri în cotă fixă la distanță a companiei „Sea-Bet Limited”. Disponibil: <https://goo.gl/SGixwQ>; Regulamentul „New Mozzart” SRL de joc pentru pariuri în cotă fixă la distanță. Disponibil: <https://goo.gl/KV74FJ> etc.

³⁸⁶ Goicovici J. *Contractele de joc și pariu, în reglementarea art. 2264-2266 din Noul Cod civil*. În: Curierul Judiciar, 2010, nr. 6, p. 327.

³⁸⁷ Reniță Gh. *Rolul și conținutul mizei în contextul infracțiunii de pariuri aranjate*. În: Sharing the Results of Research towards Closer Global Cooperation among Scientists: Results of the 13 International Conference: Collection of Research Papers (April 24, 2018) / Montreal, Canada: Accent Graphics Communications, 2018, p. 44.

³⁸⁸ *Ibidem*.

³⁸⁹ Regulamentul Casei de pariuri „1xBet”. Disponibil: <https://bit.ly/2WqMDLa>

vedere specificul pariurilor și în virtutea principiului simetriei juridice, considerăm că câștigul din pariuri este constituit, de asemenea, doar dintr-o sumă de bani.

Organizatorului de jocuri de noroc îi revine obligația de a plăti câștigul participantului care a câștigat pariul. În acest sens, J. Goicovici utilizează noțiunile „miză de participare” sau „miză de acces” (a cărei achitare de către fiecare participant condiționează însăși prezența acestuia la pariu) și „miză de câștigare” (care reprezintă motivația patrimonială a încheșării ludice)³⁹⁰. În plan tehnic, pentru fiecare jucător particular „miza de participare” și „miza de câștigare” se întrepătrund: în ipoteza succesului, pierderea momentană înregistrată patrimonial prin remiterea „mizei de acces” este acoperită integral, în baza creanței-miză de câștigare; în caz de insucces, singura sa datorie de joc – deja achitată, prin ipoteză – este dată de suma reprezentând „miza de participare”³⁹¹. Dacă privim fapta de pariuri aranjate din perspectiva acestei explicații, conchidem că „miza de participare” reprezintă prețul contractului de pariu, fără de care nu se poate realiza parierea pe un eveniment trucat, iar „miza de câștigare” îndeplinește rolul de obiect material al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM³⁹².

În consecință, suma de bani, pe care făptuitorul ar fi „câștigat-o” și, respectiv, pe care ar trebui să o încaseze de la organizatorul pariului, în urma parierii pe un eveniment sportiv sau pe un eveniment de altă natură în legătură cu care ar fi cunoscut despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului, reprezintă obiectul material al infracțiunii de pariuri aranjate.

2.3. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM

În accepție juridico-penală, „victima infracțiunii este subiectul relației sociale apărute de norma penală corespunzătoare”³⁹³.

Totodată, din perspectivă procesual-penală, potrivit art. 58 alin. (1) din Codul de procedură penală, „[s]e consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”.

După această deslușire, cu privire la **victima infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM**, prin încurajarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat (primele două modalități ale laturii obiective a infracțiunii de manipulare a unui

³⁹⁰ Goicovici J. *Contractele de joc și pariu, în reglementarea art. 2264-2266 din noul Cod civil*. În: Curierul Judiciar, 2010, nr. 6, p. 327.

³⁹¹ *Ibidem*, p. 328.

³⁹² Reniță Gh. *Rolul și conținutul mizei în contextul infracțiunii de pariuri aranjate*. În: Sharing the Results of Research towards Closer Global Cooperation among Scientists: Results of the 13 International Conference: Collection of Research Papers (April 24, 2018) / Montreal, Canada: Accent Graphics Communications, 2018, p. 44.

³⁹³ Brînză S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*, p. 115; Manea V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Chișinău: CEP USM, 2010, p. 105.

eveniment), astfel încât acesta să producă un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, nu se cauzează participantului în discuție vreun prejudiciu. În asemenea condiții, nu putem vorbi despre victimă a infracțiunii.

Infracțiunea de manipulare a unui eveniment are victimă doar în acele cazuri în care presupune o influențare (a treia modalitate normativă a infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM) ce a cauzat participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat anumite prejudicii. În astfel de cazuri, victimă a infracțiunii în discuție este participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat³⁹⁴. Aceste noțiuni nu sunt definite de legea penală.

În schimb, în literatura de specialitate, prin „participant la un eveniment sportiv” se înțelege persoana (sportivul) sau echipa implicată într-un eveniment ce presupune realizarea unei activități orientate spre dezvoltarea posibilităților extreme ale omului în condiții competiționale sau în procesul sportiv-pedagogic³⁹⁵. Mai mult, în conformitate cu art. 3 alin. (6) lit. a) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, „sportiv” înseamnă orice persoană sau grup de persoane care participă la competiții sportive. Astfel, prin „participant la un eveniment sportiv” desemnăm persoana fizică sau grupul de persoane fizice care își manifestă abilitățile fizice/intelectuale în cadrul unei competiții. El ar putea evolua „pe teren” („pe ring”, „pe scenă” etc.) cu un adversar sau cu mai mulți, în condiții competiționale (după cuvintele lui G. Orwell – „într-un război fără împușcături”³⁹⁶). Această definiție este valabilă atât în contextul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, cât și în ipoteza infracțiunilor de dare și, corelativ, de luare de mită de către un participant la un eveniment sportiv.

În acest sens, într-un caz din practica judiciară – *Mungiu*³⁹⁷ și *Beședin*³⁹⁸ –, Judecătoria Ciocana, municipiul Chișinău, a constatat, în fapt, că *pe 3 august 2013, M.V., prin înțelegere prealabilă cu B.S. și cu alte persoane, neidentificate de organul de urmărire penală, a promis în cadrul unei convorbiri telefonice antrenorului selecționatei Moldovei de fotbal feminin „U17”, A.S., care este participant la un eveniment sportiv [sic!], bani ce nu i se cuvin în sumă de 8.000*

³⁹⁴ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 107; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 11, p. 12; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 210-211.

³⁹⁵ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 107; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*, p. 13; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 175; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, p. 216; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 213.

³⁹⁶ Orwell G. *The Sporting Spirit*. Disponibil: <https://bit.ly/2znr08w>

³⁹⁷ Sentința Judecătoriei Ciocana, municipiul Chișinău, din 17 februarie 2015. Dosarul nr. 1-636/2014. Disponibil: <https://bit.ly/2sg447C>

³⁹⁸ Sentința Judecătoriei Ciocana, municipiul Chișinău, din 2 iulie 2015. Dosarul nr. 1-131/14. Disponibil: <https://bit.ly/304D7jJ>

de dolari SUA (conform cursului oficial al valutei naționale stabilit de Banca Națională a Moldovei la momentul promiterii banilor constituiau 101.704 lei), pentru ca ultima să organizeze înfrângerea selecționatei Republicii Moldova de fotbal feminin în fața selecționatei Letoniei în meciul din cadrul Campionatului Europei „U17” preconizat pentru 4 august 2013, ora 18:00, pe stadionul Centrului de pregătire a echipelor naționale de fotbal din or. Vadul lui Vodă, la o diferență de două goluri în defavoarea selecționatei de fotbal „U17” a Republicii Moldova. Pe 4 august 2013, înainte de începerea meciului, V.M. și B.S., aflându-se pe teritoriul unei baze de odihnă amplasate în or. Vadul lui Vodă, municipiul Chișinău, au reiterat propunerea făcută anterior de M.V.

În drept, instanța de judecată a calificat acțiunile lui M.V. și B.S. în baza art. 334 alin. (3) lit. a) CP RM: promiterea unui participant la un eveniment sportiv de bunuri ce nu i se cuvin, pentru sine și pentru o altă persoană, pentru îndeplinirea unei acțiuni contrar funcției acesteia în cadrul unui eveniment sportiv, comisă în proporții deosebit de mai.

Considerăm că instanța a decis eronat atunci când i-a atribuit antrenorului calitatea de participant la un eveniment sportiv. Recurgând la interpretarea sistemică, deducem în mod rezonabil că antrenorul este subiect special al infracțiunii de manipulare a unui eveniment [art. 242¹ alin. (2) CP RM], iar cu riscul de a ne reitera, afirmăm că participantul la un eveniment sportiv poate fi victimă a infracțiunii în discuție. Antrenorul nu poate fi, în același timp, subiect al infracțiunii de manipulare a unui eveniment și victimă a acestei infracțiuni. Aceste calități sunt incompatibile: fie una, fie alta. Din identitate de rațiuni, nu pot fi considerați participanți la un eveniment sportiv și, respectiv, victime ale infracțiunii: agentul sportivului, membrul juriului, proprietarul de club sportiv sau o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive.

Această concluzie decurge și din analiza art. 3 alin. (6) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. Această prevedere distinge între următoarele noțiuni: a) *sportiv* [...] (noțiune redată mai sus); b) *personalul asistent al sportivilor* – orice antrenor, instructor, manager, agent, echipa de personal, oficialul echipei, personalul medical sau paramedical care activează cu sau tratează sportivii ce participă la sau se pregătesc pentru competițiile sportive, precum și celelalte persoane care lucrează cu sportivii; și c) *oficial* – orice persoană care este proprietarul, titular de pariuri, directorul sau membrul personalului entității care organizează și promovează competițiile sportive, precum și arbitrul, membrul juriului și oricare altă persoană acreditată. De asemenea, acest termen include directorii și personalul organizațiilor sportive sau, unde este cazul, al altor organizații sportive competente care admite competiția.

Aplicând regula terțului exclus, constatăm că nu poate fi considerat participant la un eveniment sportiv și, implicit, victimă a infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM „personalul asistent al sportivilor” și „oficialii”.

În cazul *Mungiu și Beședin* s-a constatat că A.S. se afla în raporturi de muncă cu un club sportiv de fotbal (FC „N.”). Din punct de vedere juridic, această entitate reprezintă o asociație obștească. Astfel, A.S. este o persoană care lucrează pentru o organizație obștească. Prin urmare, instanța de judecată trebuia să folosească în sentința pe care a pronunțat-o textul „persoană care lucrează pentru o organizație obștească” (care, de altfel, se conține în art. 334 CP RM), nu sintagma „participant la un eveniment sportiv”.

Și în fața judecătorilor Curții de la Strasbourg s-a pus problema stabilirii cercului de persoane care pot fi considerate „participanți la un eveniment sportiv”. Este vorba de cazul *Milewski v. Polonia*³⁹⁹.

Faptele au fost următoarele. Reclamantul, președinte al clubului de fotbal „Arka Gdynia”, a fost învinuit că a condus un grup criminal organizat, care în perioada iulie 2003 – iunie 2006 a dat mită arbitrilor și observatorilor desemnați de Asociația de Fotbal Poloneză, în vederea influențării rezultatelor a circa 40 de meciuri disputate de „Arka Gdynia” cu mai multe echipe.

Acuzarea s-a bazat pe art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei. Acest articol a intrat în vigoare pe 1 iulie 2003, ca urmare a unui amendament legislativ, și stabilea răspunderea pentru oferirea sau promiterea unui avantaj financiar sau personal oricărei persoane care organizează o competiție sportivă profesională sau care participă la o astfel de competiție în schimbul unei conduite incorecte care ar putea afecta rezultatul competiției⁴⁰⁰.

În anul 2009, o instanță de judecată l-a găsit vinovat pe reclamant și i-a aplicat pedeapsa închisorii pe un termen de patru ani și o amendă⁴⁰¹.

Reclamantul a contestat această sentință și a negat orice implicare în aranjarea meciurilor. El a invocat, între altele, că, în conformitate cu o interpretare *ad litteram* a art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei, nici arbitrul și nici observatorul Asociației de Fotbal nu poate fi considerat „persoană care organizează o competiție sportivă” sau „care participă la o competiție sportivă”. Reclamantul a făcut trimitere la o opinie doctrinară exprimată într-un articol dintr-o revistă de drept din 2007, care confirma poziția sa⁴⁰². El a mai subliniat că Legea Poloniei din 29 iulie 2005 privind sportul profesionist stabilește că sunt participanți la evenimente sportive cluburile sportive, sportivii profesioniști, precum și cei amatori. Această lege deosebește

³⁹⁹ *Milewski v. Poland* (dec.), no. 22552/12, 2 July 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35p1WrD>

⁴⁰⁰ *Ibidem*, § 3-5.

⁴⁰¹ *Ibidem*, § 6.

⁴⁰² *Ibidem*.

participantul la un eveniment sportiv de arbitru⁴⁰³. Prin urmare, reclamantul a sugerat că fapta sa nu ar intra în câmpul de aplicare al normei imputate.

În anul 2010, Curtea de Apel Wrocław a repudiat argumentele reclamantului. Ea a remarcat diferența dintre conceptele de „participant la un eveniment sportiv”, în sensul Legii Poloniei privind sportul profesionist, și „participant la o competiție sportivă”, în sensul Codului penal al Poloniei. Instanța de apel a explicat că noțiunea de „eveniment sportiv” a fost definită în Legea Poloniei din 18 ianuarie 1996 cu privire la cultura fizică ca fiind un eveniment individual sau de echipă, desfășurat în cadrul unei competiții sportive și care urmărește îmbunătățirea rezultatelor sau învingerea concurenților. În opinia Curții de Apel, această noțiune este mai restrânsă decât cea de „competiție sportivă”. Ea a notat că o noțiune legală poate avea un conținut și un înțeles autonom diferit de la o lege la alta sau chiar de la o ramură de drept la alta. Instanța de apel a reținut că Legea Poloniei privind sportul profesionist delega asociațiilor sportive prerogativa stabilirii condițiilor detaliate de participare la evenimente sportive. Prin urmare, ea a precizat că noțiunea de „participant la o competiție sportivă” trebuie interpretată prin prisma „legilor jocului” stabilite de FIFA și transpuse de Asociația de Fotbal Poloneză în regulamentele sale interne. Din această perspectivă, instanța de apel a subliniat rolul esențial al arbitrului; el asigură respectarea regulilor de fotbal și fără de care ar fi imposibil de a organiza orice meci de fotbal. Prin urmare, arbitrii sunt „participanți” la o competiție sportivă, precum și „organizatorii” acesteia. Pentru consolidarea concluziei sale, Curtea de Apel a citat opiniile mai multor autori exprimate în numeroase articole publicate în reviste de drept la momentul comiterii infracțiunii, care susțin că arbitrul este „participant la o competiție sportivă”. Mai mult, ea a observat că și autorul, opinia căruia a fost citată de către reclamant în susținerea poziției sale, a afirmat într-o altă lucrare științifică (*i.e.* în ediția din 2004 a comentariului la Codul penal al Poloniei) că arbitrul și reprezentanții asociațiilor sportive au calitatea de participanți la o competiție sportivă. Cu privire la observatorii desemnați de Asociația de Fotbal, instanța de apel a notat că aceste persoane trebuie recunoscute ca organizatori ai unei competiții sportive. În fine, ea a făcut trimitere la actele pregătitoare ale amendamentului care a stat la baza adoptării art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei și a constatat că intenția deputaților a fost să incrimineze orice faptă de corupție care ar putea afecta sportul profesionist. Așadar, Curtea de Apel Wrocław a confirmat că faptele reclamantului întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute la art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei. Totuși, ea a considerat disproporționată mărimea pedepsei închisorii aplicate reclamantului și i-a redus-o cu un an⁴⁰⁴.

⁴⁰³ *Ibidem*, § 12.

⁴⁰⁴ *Ibidem*, § 14-24.

Cazul a ajuns pe masa judecătorilor CtEDO. În cererea sa, reclamantul s-a plâns, între altele, în baza art. 7 din CEDO, că instanțele au interpretat dispozițiile relevante ale dreptului penal în detrimentul său și l-au condamnat pentru o faptă care, atunci când a fost comisă, nu constituia infracțiune. El a mai invocat absența unei definiții legale a noțiunilor „organizator de competiții sportive” și „participant la o competiție sportivă” în dreptul penal intern⁴⁰⁵.

Curtea de la Strasbourg și-a început analiza prin a trece în revistă principiile care decurg din art. 7 al CEDO. Ea a reiterat că infracțiunea și pedeapsa trebuie să aibă o bază legală și să fie prevăzute de lege. Expresia „prevăzută de lege” presupune ca legea să întrunească standardul calității, i.e. aceasta trebuie să fie accesibilă și previzibilă.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a notat: „[c]ondiția accesibilității presupune ca textele de lege să poată fi cunoscute de către destinatari. Orice persoană trebuie să poată să dispună de informații privind normele juridice aplicabile într-un caz concret [...]. Accesibilitatea legii are în vedere aducerea la cunoștința publică a actelor normative și intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în baza art. 76 din Constituție, legea publicându-se în Monitorul Oficial”⁴⁰⁶. În cazul de față această condiție a fost îndeplinită.

La rândul ei, condiția previzibilității este îndeplinită atunci când justițiabilul poate cunoaște, din chiar textul normei juridice pertinente, iar, în caz de necesitate, cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe sau cu ajutorul unei asistențe juridice⁴⁰⁷, care sunt acțiunile și omisiunile ce-i pot angaja răspunderea penală și care este pedeapsa care îi poate fi aplicată, în situația încălcării unei norme⁴⁰⁸. Având în vedere principiul aplicabilității generale a legilor, formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Experiența arată că acest lucru este imposibil de atins⁴⁰⁹. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, termeni mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare va exista întotdeauna. Deși certitudinea în redactarea unei legi este

⁴⁰⁵ *Ibidem*, § 32 și § 39.

⁴⁰⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 14 mai 2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 361 alin. (2) lit. c) din Codul penal (confeccionarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor de importanță deosebită false). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 176-180.

⁴⁰⁷ Noțiunea de „asistență juridică” se referă la posibilitatea de a beneficia de consultația unui avocat sau a unui jurist. Vezi: Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, § 26. Disponibil: <https://bit.ly/2N3GamJ>

⁴⁰⁸ *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [GC], nos. 1828/06 and 2 others, 28 June 2018, § 242, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2uomrrD>

⁴⁰⁹ *Kudrevičius and Others v. Lithuania* [GC], no. 37553/05, 15 October 2015, § 109, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3awOHIX>

dezirabilă, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă. Legea trebuie să fie capabilă să se adapteze schimbărilor de situație. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor. Articolul 7 din CEDO nu poate fi citit ca interzicând clarificarea graduală a regulilor răspunderii penale prin intermediul interpretării judiciare de la caz la caz, cu condiția ca evoluția care rezultă să fie conformă cu esența infracțiunii și să fie previzibilă în mod rezonabil⁴¹⁰. Atunci când examinează previzibilitatea unei norme penale, CtEDO verifică dacă interpretarea judiciară a legii penale a continuat o linie perceptibilă a dezvoltării jurisprudențiale⁴¹¹.

CtEDO a reamintit că instanțelor naționale le revine sarcina interpretării și aplicării dreptului intern. Ea a constatat lipsa de precedente relevante, cazul reclamantului fiind primul de acest gen. Acest aspect nu este decisiv pentru a determina dacă o normă a fost previzibilă, de vreme ce trebuie să vină o zi în care o anumită normă juridică este aplicată pentru prima dată⁴¹². Va exista întotdeauna un element de incertitudine cu privire la sensul unei noi dispoziții legale până când va fi interpretat și aplicat de instanțe⁴¹³. O normă nu poate fi considerată imprevizibilă doar pentru că judecătorii se confruntă cu o problemă juridică nouă, care nu a fost clarificată încă prin interpretare judiciară⁴¹⁴. Acolo unde instanțele naționale sunt chemate să interpreteze o prevedere de drept penal pentru prima dată, o interpretare rezonabilă a câmpului de aplicare al infracțiunii, conformă cu esența acesteia, este considerată de CtEDO, de regulă, previzibilă⁴¹⁵.

În cazul *Milewski v. Polonia*, sarcina Curții de la Strasbourg a constat în a verifica dacă interpretarea instanțelor a fost rezonabilă și conformă cu esența infracțiunii, precum și dacă interpretarea în discuție a fost suficient de previzibilă pentru reclamant.

În acest sens, CtEDO a notat, mai întâi, că amendamentul din 2003 la Codul penal al Poloniei a urmărit armonizarea legislației Poloniei cu standardele internaționale. Apoi, ea a observat că interpretarea noțiunilor „organizator” și „participant la o competiție sportivă” dată de

⁴¹⁰ *Berardi and Mularoni v. San Marino*, nos. 24705/16 and 24818/16, 10 January 2019, § 44, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2uRFyea>

⁴¹¹ *Parmak and Bakir v. Turkey*, nos. 22429/07 and 25195/07, 3 December 2019, § 65, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35tQyuk>

⁴¹² *Sekmadienis Ltd. v. Lithuania*, no. 69317/14, 30 January 2018, § 67, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2ugcnAL>

⁴¹³ *Jobe v. United Kingdom* (dec.), no. 48278/09, 14 June 2011, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/37DkyFK>

⁴¹⁴ Decizia Curții Constituționale nr. 126 din 15 noiembrie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 152g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 190 alin. (1) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 76-85; Decizia Curții Constituționale nr. 19 din 11 februarie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 24g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 163 alin. (1) din Codul penal (lăsarea în primejdie în cazul în care făptuitorul știa despre primejdie). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 178-184.

⁴¹⁵ *Jorgic v. Germany*, no. 74613/01, 12 July 2007, § 109, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35w2xro>; *Huhtamäki v. Finland*, no. 54468/09, 6 March 2012, § 46-54, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/nbjVeu>; *Perinçek v. Switzerland* [GC], no. 27510/08, 15 October 2015, § 135, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/HUPNhd>; *Dmitriyevskiy v. Russia*, no. 42168/06, 3 October 2017, § 82, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/qSn8FP>; *Savva Terentyev v. Russia*, no. 10692/09, 28 August 2018, § 58, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/frfxYW>

către instanțele naționale își găsește sprijin în literatura juridică majoritară a timpului. Reclamantul a contestat interpretarea instanțelor, bazându-se pe opinia doctrinară minoritară, care a fost avansată după comiterea infracțiunilor imputate. CtEDO nu a acceptat argumentul reclamantului că previzibilitatea dispozițiilor art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei trebuie apreciată în coroborare cu Legea privind sportul profesionist (care redă definiția noțiunii de „participant la un eveniment sportiv”), pentru că această lege a fost adoptată pe 29 iulie 2005, când deja unele infracțiuni au fost comise. Ea a mai adăugat că, în orice caz, așa cum au arătat instanțele interne, interpretarea art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei în conformitate cu Legea privind sportul profesionist făcută de reclamant părea incorectă⁴¹⁶.

Având în vedere conținutul art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei, contextul adoptării acestui articol, precum și opiniile exprimate în revistele de drept la momentul comiterii infracțiunilor, CtEDO a considerat că, în ciuda lipsei unor definiții legale ale noțiunilor „organizator” și „participant la o competiție sportivă” în dreptul penal intern, reclamantul putea, în mod rezonabil, iar la nevoie cu ajutorul consultației unui jurist, să prevadă că darea de mită arbitrilor și observatorilor Asociației de Fotbal constituie o infracțiune⁴¹⁷.

Curtea de la Strasbourg nu s-a oprit aici. În continuare, ea a notat că reclamantul era managerul unui club de fotbal profesionist și, în virtutea acestei calități, cunoștea regulile fotbalului, precum și rolul esențial al arbitrilor și al observatorilor Asociației de Fotbal. Persoanele care au o activitate profesională trebuie să dea dovadă de o prudență mai mare în cadrul activității lor și este de așteptat ca acestea să-și asume riscurile inerente activității lor⁴¹⁸. Reclamantul trebuia să știe că deciziile arbitrului puteau influența rezultatele meciurilor jucate de „Arka Gdynia” și că scopul art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei era să prevină orice conduită incorectă susceptibilă să aibă vreun impact asupra competițiilor sportive⁴¹⁹.

Plecând de la aceste premise, CtEDO a constatat că textul incriminator, în baza căruia reclamantul a fost condamnat, era redactat cu suficientă precizie și că interpretarea dată de instanțele naționale a fost conformă cu esența infracțiunii⁴²⁰. În concluzie, reclamantul putea să prevadă, în mod rezonabil, că pentru faptele sale va răspunde penal, conform art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei⁴²¹.

Din aceste motive, Curtea de la Strasbourg a decis, în unanimitate, să respingă cererea reclamantului ca vădit nefondată.

⁴¹⁶ *Milewski v. Poland* (dec.), § 47.

⁴¹⁷ *Ibidem*, § 47-48.

⁴¹⁸ *Ibidem*, § 49.

⁴¹⁹ *Ibidem*.

⁴²⁰ *Ibidem*.

⁴²¹ *Ibidem*, § 50.

Motivarea CtEDO este discutabilă. Este adevărat că nivelul de precizie al legislației depinde într-o măsură considerabilă de conținutul legii în cauză, de domeniul pe care îl reglementează, precum și de numărul și statutul destinatarilor săi⁴²². Nu mai puțin adevărat este și faptul că doctrina juridică poate contribui la aplicarea previzibilă a legii penale⁴²³. În aceste condiții, ar fi rizibil să credem că reclamantul – o persoană care cunoaște îndeaproape „bucătăria interioară” a fotbalului – nu conștientiza, la epoca faptei, că săvârșește o infracțiune. El nu putea susține cu bună-credință că darea de mită unui arbitru sau unui observator al Asociației de Fotbal pentru influențarea unor meciuri a fost permisă de lege. Ar fi fost o naivitate evidentă.

Totuși, în acest caz, problema centrală a constatat în a determina dacă are sau nu vreun impact asupra câmpului de aplicare al infracțiunii de dare de mită unui participant la o competiție sportivă adoptarea ulterioară a unei legi extrapenale, care conține, aparent, norme de referință pentru infracțiunea în discuție. Textul „participant la o competiție sportivă” din art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei trebuia sau nu raportat la definiția noțiunii de „participant la un eveniment sportiv” din Legea Poloniei privind sportul profesionist? Dacă răspunsul este afirmativ, atunci darea de mită unui arbitru sau unui observator al Asociației sportive nu se circumscrie art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei. Acest articol ar fi fost aplicabil doar pentru darea de mită sportivilor sau echipelor sportive. Dacă răspunsul este negativ, atunci există o incertitudine cu privire la calificarea juridică a faptelor. Judecătorul nu ar fi fost „legat” de acea definiție legală și ar fi putut interpreta textul de lege în discuție, după cum ar fi considerat de cuviință. H.L.A. Hart afirmă că „[s]ituațiile de fapt nu ne așteaptă etichetate cu grijă, netezite și pliate; nici calificarea lor juridică nu este scrisă pe ele pentru a fi pur și simplu citită de judecător. Dimpotrivă, aplicarea normelor juridice presupune ca cineva să-și asume răspunderea luării deciziei dacă cuvintele [unei norme juridice] acoperă sau nu o anumită situație de fapt, cu toate consecințele practice pe care le implică această decizie”⁴²⁴. Aici vorbim despre o putere discreționară⁴²⁵, care trebuie exercitată cu bun-simț de către cei care aplică legea.

Curtea de la Strasbourg a respins ideea aprecierii previzibilității art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei în conformitate cu Legea Poloniei privind sportul profesionist. În opinia CtEDO, acest lucru nu este posibil, deoarece Legea Poloniei privind sportul profesionist a fost adoptată când deja reclamantul comisese mai multe infracțiuni. Intervalul de timp (de circa doi

⁴²² *Mariya Alekhina and Others v. Russia*, no. 38004/12, 17 July 2018, § 255, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35zNlty>; *Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary* [GC], no. 201/17, 20 January 2020, § 94, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3761bob>

⁴²³ *K.A. et A.D. c. Belgique*, nos. 42758/98 et 45558/99, 17 février 2005, § 59, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/2tBBldY>

⁴²⁴ Hart H.L.A. *Positivism and the Separation of Law and Morals*. În: *Harvard Law Review*, 1958, vol. 71, no. 4, p. 607.

⁴²⁵ Hart H.L.A. *Discretion*. În: *Harvard Law Review*, 2013, vol. 127, no. 2, p. 652-665.

ani) dintre adoptarea acestor acte a determinat CtEDO să creadă că ele trebuie privite separat. Oare ce ar fi spus Curtea de la Strasbourg dacă actele normative în discuție ar fi fost adoptate în aceeași zi sau dacă Legea Poloniei privind sportul profesionist ar fi fost adoptată după ce a intrat în vigoare art. 296b alin. (2) din Codul penal al Poloniei, însă înainte de comiterea infracțiunilor de către Milewski? Ar fi admis CtEDO teza că persoana avea o așteptare legitimă că arbitrul și observatorul Asociației sportive nu sunt participanți la o competiție sportivă?

Legea penală nu poate să exceleze în texte explicative⁴²⁶. În schimb, o lege extrapenală poate conține anumite definiții și, prin urmare, poate contribui la aplicarea previzibilă a unei norme penale. Această afirmație este valabilă chiar și în situația în care o lege extrapenală a fost adoptată ulterior unei legi penale. Fiind sesizată să verifice previzibilitatea textului „valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite” din art. 330² CP RM (acest articol a intrat în vigoare pe 25 februarie 2014 și stabilește răspunderea penală pentru îmbogățirea ilicită), Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reținut că, pe 17 iunie 2016, Parlamentul a adoptat Legea nr. 133 privind declararea averii și a intereselor personale. În art. 2 din această lege este definită noțiunea de „diferență substanțială”, i.e.: diferență care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie între averea dobândită și veniturile obținute de către subiectul declarării împreună cu membrii familiei, concubinul/concubina pe parcursul exercitării mandatelor sau a funcțiilor publice ori de demnitate publică în aceeași perioadă. Curtea Constituțională a Republicii Moldova a conchis că textul contestat este previzibil și că sensul său poate fi înțeles de orice destinatar, pentru ca să-și poată adapta conduita la exigențele legii⁴²⁷. Prin urmare, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a confirmat posibilitatea interpretării unor norme penale prin raportare la alte legi de altă natură.

De altfel, însăși CtEDO a recunoscut în cazul *Khodorkovskiy și Lebedev v. Rusia* că instanțele naționale pot invoca noțiuni juridice din alte ramuri de drept pentru a stabili dacă o anumită faptă constituie o infracțiune, în sensul legii penale⁴²⁸. De ce CtEDO nu a aplicat același raționament și în cazul *Milewski v. Polonia*? Probabil, pentru că acest lucru echivala cu impunitatea persoanei. Acest fapt nu ar fi fost conform cu scopul adoptării art. 296b din Codul

⁴²⁶ Decizia Curții Constituționale nr. 127 din 15 noiembrie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 153g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 189 alin. (1) din Codul penal (șantajul comis prin amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 76-85; Decizia Curții Constituționale nr. 117 din 14 noiembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 165g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „indicat la alin. (1)” conținut în articolul 326 alin. (1¹) din Codul penal (traficul de influență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 7-13.

⁴²⁷ Decizia Curții Constituționale nr. 131 din 5 decembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 158g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 330² și 352¹ din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 14-23.

⁴²⁸ *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, nos. 11082/06 and 13772/05, 25 July 2013, § 791, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2R0rsOw>

penal al Poloniei. Instanțele din Polonia, de asemenea, au dat preferință interpretării teleologice, nu celei sistematice și/sau gramaticale, care ar fi condus la achitarea făptuitorului.

Potrivit unei reguli de tehnică legislativă, terminologia utilizată într-un act normativ trebuie să fie constantă, uniformă și să corespundă celei utilizate în alte acte normative, în legislația UE, precum și în alte instrumente internaționale ratificate de Stat [art. 54 alin. (1) lit. c) din Legea Republicii Moldova nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative⁴²⁹]. Preeminența dreptului reclamă, între altele, asigurarea coerenței dintre norme⁴³⁰. Eșecul de a asigura coerența dintre norme subminează, după cuvintele lui L. Fuller, încrederea și respectul oamenilor față de drept în general⁴³¹. Atunci când a adoptat Legea privind sportul profesionist, legislatorul polonez trebuia să țină cont de dispozițiile art. 296b din Codul penal al Poloniei, ca să nu genereze incertitudine. CtEDO nu a reproșat acest fapt Statului reclamat.

Curtea de la Strasbourg putea să mai arunce o privire peste dispozițiile Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive pentru a se convinge că noțiunile de „participant la un eveniment sportiv” și „participant la o competiție sportivă” sunt echipolente. De asemenea, din lecturarea acestui act normativ, CtEDO s-ar fi putut convinge că arbitrul și observatorul Asociației sportive nu sunt participanți la o competiție sportivă, ci oficiali [art. 3 alin. (6) din Convenție]. Convenția privind manipularea în competițiile sportive a intrat în vigoare pe 1 septembrie 2019, însă CtEDO a pronunțat decizia în cazul *Milewski v. Polonia* pe 2 iulie 2019. Cu toate acestea, CtEDO trebuia să manifeste deferință față de consensul european.

În subsidiar, Curtea de la Strasbourg putea să aibă în vedere modificările legislative ulterioare care au avut loc în această materie. În ajunul organizării Campionatului European de Fotbal din 2012, Parlamentul Poloniei a exclus art. 296b din Codul penal și, totodată, a inclus mai multe dispoziții relevante în Legea sportului care stabilesc răspunderea pentru darea și luarea de mită (art. 46), pentru folosirea informației privind competițiile sportive manipulate (art. 47), precum și pentru traficul de influență în sport (art. 48)⁴³². Noile prevederi operează cu textul „orice persoană care în legătură cu o competiție sportivă [...]”. Într-un studiu elaborat în 2012 sub auspiciile Comisiei Europene s-a arătat că necesitatea adoptării acestui amendament (în 2010) a fost dictată de faptul că textul art. 296b din Codul penal al Poloniei nu era suficient de

⁴²⁹ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17.

⁴³⁰ Fuller L. *The Morality of Law*. Revised edition. New Haven/London: Yale University Press, 1969, p. 42; Marmor A. *Law in The Age of Pluralism*. New York: Oxford University Press, 2007, p. 8.

⁴³¹ Fuller L. *The Morality of Law*. Revised edition. New Haven/London: Yale University Press, 1969, p. 222.

⁴³² Husting A., Kern P., Buinickaite Z. et al. *Match-fixing in Sport: A Mapping of Criminal Law Provisions EU 27*. Brussels: KEA European Affairs, 2012, p. 37, p. 92. Disponibil: <https://bit.ly/2RqGZZo>; Bösing J. Manipulationen im Sport und staatliche Sanktionsmöglichkeiten. Zur Notwendigkeit eines neuen Straftatbestandes gegen Bestechlichkeit und Bestechung im Sport. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der juristischen Doktorwürde, Marburg, 2014, p. 200. Disponibil: <https://bit.ly/3aNa21g>

previzibil. În particular, nu era clar dacă acest articol incrimina faptele arbitrilor și ale altor oficiali privind aranjarea meciurilor⁴³³. CtEDO a făcut abstracție de aceste elemente.

Din punct de vedere metodologic, CtEDO verifică dacă o normă penală, așa cum a fost interpretată aceasta de către instanțe, a fost previzibilă pentru persoană la momentul comiterii faptei. Cu excepția cazurilor care prezintă o practică arbitrară sau nerezonabilă în mod evident, CtEDO nu pune la îndoială interpretarea dreptului național de către instanțe⁴³⁴.

Așadar, Curții de la Strasbourg nu i s-a părut arbitrară sau nerezonabilă condamnarea reclamantului pentru dare de mită unui arbitru și unui observator al Asociației de Fotbal. Efectele interpretării dreptului intern de către instanțele naționale au fost compatibile cu prevederile CEDO. Rezultă că interesul public de a preveni corupția în sport și meciurile aranjate a avut o pondere mai mare decât pretinsa incertitudine din dreptul intern.

Raportând fapta din cazul *Milewski v. Polonia* la cadrul normativ din Republica Moldova, precizăm că aceasta ar fi căzut sub incidența art. 334 CP RM (darea de mită). Arbitrul este desemnat expres de această normă ca destinatar al remunerației ilicite. Observatorul Asociației sportive trebuie considerat, în sensul art. 334 CP RM, persoană care lucrează pentru o organizație obștească. Aceste persoane nu au calitatea de „participant la un eveniment sportiv”.

În altă ordine de idei, conform Clasificației Sportive Unice a Republicii Moldova⁴³⁵ pentru anii 2018-2021, sportivilor li se conferă:

1) titluri onorifice sportive de: a) maestru emerit al sportului; b) antrenor emerit al republicii moldova; c) lucrător emerit în domeniul culturii fizice și sportului;

2) titlurile sportive de: a) maestru internațional al sportului sau mare maestru internațional; b) maestru al sportului;

3) categoriile sportive de: a) candidat în maeștri ai sportului; b) categoria I; c) categoria a II-a; d) categoria a III-a; e) categoria I juniori; f) categoria a II-a juniori; g) categoria a III-a juniori.

potrivit aceluiași act normativ, în ramurile de sport practicate de către persoanele cu dizabilități, sportivilor li se conferă:

1) titlurile sportive de: a) maestru internațional al sportului; b) maestru al sportului;

2) categoriile sportive de: a) candidat în maeștri ai sportului; b) categoria I; c) categoria a II-a; d) categoria a III-a; e) categoria I juniori; f) categoria a II-a juniori; g) categoria a III-a juniori.

⁴³³ Husting A., Kern P., Buinickaite Z. et al. *Match-fixing in Sport: A Mapping of Criminal Law Provisions EU 27*. Brussels: KEA European Affairs, 2012, p. 37. Disponibil: <https://bit.ly/2RqGZZo>

⁴³⁴ *Jidic v. România*, no. 45776/16, 18 February 2020, § 78, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3dNsCqQ>

⁴³⁵ Clasificația Sportivă Unică a Republicii Moldova pentru anii 2018-2021. Disponibil: <https://bit.ly/2GQ5g4O>

Sportivilor li se mai acordă titluri și categorii sportive pentru performanțele obținute la concursuri de rang diferit. Dar „la calificarea faptei în baza art. 242¹ CP RM, nu are niciun impact titlul sau categoria participantului la evenimentul sportiv”⁴³⁶. Aceste împrejurări (de rând cu altele, *e.g.*, statutul de căpitan al echipei, atacant, mijlocaș, fundaș, portar etc.) ar trebui luate în considerare la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea de manipulare a unui eveniment. De asemenea, la calificarea faptei în baza art. 242¹ CP RM nu contează dacă participantul la un eveniment sportiv este minor sau dacă infracțiunea a fost comisă în raport cu doi ori mai mulți participanți la un eveniment sportiv. Unii legislatori au agravat răspunderea penală în astfel de ipoteze. De exemplu, art. 307d alin. (1) din Codul penal al Bulgariei⁴³⁷, între altele, pedepsește cu închisoare de la doi la opt ani și amendă de la zece mii până la douăzeci de mii de leve, dacă fapta prevăzută la art. 307b (care, de altfel, se pedepsește cu închisoare de la un an la șase ani și o amendă de la o mie la zece mii de leve; acest articol reprezintă o normă similară cu art. 242¹ CP RM) sau art. 307c (care, de altfel, se pedepsește cu închisoare de la un an la șase ani și o amendă de la cinci mii la cincisprezece mii de leve; acest articol stabilește răspunderea pentru darea și luarea de mită de către un participant la un eveniment sportiv) a fost comisă: 1) cu privire la un participant la un eveniment sportiv care nu a împlinit vârsta de 18 ani; 2) cu privire la doi sau mai mulți participanți la un eveniment sportiv.

Inspirați de acest model legislativ și având în vedere numărul relativ mare al minorilor implicați în evenimente sportive sau de pariat (*e.g.*, conform datelor statistice ale FMF din 2020, în Republica Moldova sunt înregistrați 17.987 de jucători de fotbal sub 18 ani⁴³⁸), precum și faptul că, de regulă, pentru a manipula cu „succes” un eveniment, sunt abordate mai multe persoane, propunem completarea art. 242¹ CP RM cu asemenea circumstanțe agravante. În consecință, răspunderea penală va fi dozată corespunzător.

La rândul său, prin „participant la un eveniment de pariat” se are în vedere persoana fizică sau un grup de persoane fizice care evoluează cu un adversar (sau cu mai mulți) în cadrul unei competiții (concurs etc.) sportive sau de altă natură care oferă ocazii de a paria. Nu trebuie confundat „participantul la un eveniment de pariat” cu „participantul la pariu”. Prin definiție, participantul la pariu (pariorul) este persoana care a pus o miză pe un eveniment sportiv sau pe un eveniment de altă natură. Altfel spus, este persoana care a încheiat cu organizatorul jocurilor de noroc un contract de pariu. Una și aceeași persoană ar putea să întrunească ambele calități (de

⁴³⁶ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 107; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*, p. 13; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 175; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 213.

⁴³⁷ Criminal Code of Bulgaria. Disponibil: <https://bit.ly/38ortT4>; UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 65. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

⁴³⁸ Federația Moldovenească de Fotbal. Statistica. Disponibil: <https://fmf.md>

„participant la evenimentul de pariat” și de „participant la pariu”) în cazul în care participantul la un eveniment ar încălca interdicția prevăzută la art. 46 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 291/2016 și, respectiv, ar paria pe evenimentul în care el evoluează, fie pe victoria, fie pe înfrângerea sa sau a echipei din care acesta face parte. Chiar și așa, nu putem echivala conceptele confruntate; acestea au o încărcătură juridică diferită.

Semnificația noțiunilor de „eveniment sportiv” și „eveniment de pariat” va fi elucidată în contextul analizei laturii obiective a infracțiunii de pariuri aranjate. În acest segment de cercetare, mai adăugăm că în cadrul unui eveniment sportiv, precum și în cadrul unui eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria, participanții își manifestă aptitudinile în conformitate cu anumite reguli, astfel încât să învingă cel bun.

Într-un eveniment sportiv, sunt vizați în mod obligatoriu oameni, priviți ca indivizi sau reușiți în cadrul unor echipe. Din contră, într-un eveniment de pariat, care nu are un caracter sportiv, este posibil să nu fie vizați oameni. Mai exact, este posibil să fie vizate animale (*e.g.*, cursele de câini) sau să nu fie vizați nici oameni, nici animale (*e.g.*, un eveniment astronomic)⁴³⁹.

Totuși, „în sensul art. 242¹ CP RM, oamenii sunt cei considerați participanți atât la un eveniment sportiv, cât și la un eveniment de pariat. Acești oameni sunt cei pe care făptuitorul îi încurajează, îi influențează sau îi instruieste să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului sportiv sau a evenimentului de pariat, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană”⁴⁴⁰. Cineva „ar putea” încuraja, influența sau instrui și un animal implicat într-un eveniment pentru ca acesta să întreprindă acțiuni care ar afecta parcursul sau rezultatul aceluia eveniment. În asemenea situații răspunderea nu poate fi aplicată conform art. 242¹ CP RM, ci, eventual, în baza regulilor privind organizarea evenimentului în cauză (care pot să stabilească fie o interdicție de a mai participa la asemenea evenimente, fie o depunctare etc.).

Ca o paranteză, pe 19 august 2019, în Parlamentul Republicii Moldova a fost înregistrat un proiect de lege, prin care se preconizează, între altele, stabilirea răspunderii penale pentru organizarea, finanțarea, încurajarea, inclusiv prin pariuri, a luptelor între animale sau a oricăror spectacole sângeroase cu implicarea animalelor, precum și oferirea terenului ori spațiului în scopul desfășurării acestor activități⁴⁴¹. A trecut un an de la înregistrarea acestui proiect de lege, dar așa și nu a fost inclus pe agenda legislativului.

⁴³⁹ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*, p. 13; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 214.

⁴⁴⁰ *Ibidem*.

⁴⁴¹ Proiectul Legii nr. 179 din 19 august 2019 pentru modificarea unor acte legislative. Disponibil: <https://bit.ly/3cJv8gw>

Revenind la subiectul analizat, reținem că „art. 242¹ CP RM este inaplicabil în cazul în care o persoană, care nu are calitatea de participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, este încurajată, influențată sau instruită să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin făptuitorului, pentru acesta sau pentru o altă persoană”⁴⁴², pentru că persoanele nominalizate nu pot avea calitatea de victimă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Nu pot avea calitatea de victimă a infracțiunii în discuție nici rudele sau persoanele apropiate participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat⁴⁴³. Aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea violenței asupra acestor persoane ar putea constitui o împrejurare determinantă pentru ca participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să adopte conduita dorită de către făptuitor în cadrul evenimentului respectiv. Atunci când făptuitorul comite acțiunile incriminate de art. 242¹ CP RM în raport cu alte persoane, decât participantul la evenimentul sportiv sau la evenimentul de pariat, nu vom fi în prezența infracțiunii de manipulare a unui eveniment. În asemenea situații, răspunderea poate fi aplicată în baza altor norme, în funcție de rezultatul survenit (*e.g.*, vătămarea ușoară sau medie a integrității corporale etc.).

În aceste cazuri, făptuitorul știe că exercită o influență infracțională în raport cu alte persoane, altele decât participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Unii legislatori au recunoscut calitatea de victime ale infracțiunii de manipulare a unui eveniment și rudelor apropiate ale sportivilor, arbitrilor, antrenorilor și sponsorilor. Este cazul legislatorului azer, care la art. 192² alin. (4) din Codul penal al Azerbaidjanului a stabilit, între altele, răspunderea pentru aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea violenței comisă în privința unui sportiv, arbitru, antrenor, sponsor, altor persoane sau asupra rudelor apropiate ale acestora, în vederea manipulării unei competiții sportive.

După St. Copețchi și Ig. Hadîrcă: „[a]tunci când victima infracțiunii are un statut special, eroarea făptuitorului față de statutul special al victimei are importanță la calificare. În orice caz, calificarea se face în funcție de orientarea intenției făptuitorului”⁴⁴⁴. Aici vorbim despre o eroare esențială *in personam*. Astfel, în ipoteza în care făptuitorul consideră eronat că o persoană are calitatea de participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat și, respectiv, a instruit-o, a încurajat-o sau a influențat-o să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului în discuție, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje

⁴⁴² Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială, vol. II*, p. 108; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 214.

⁴⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴⁴ Copețchi St. și Hadîrcă Ig. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 181.

sub orice formă, care nu i se cuvin făptuitorului, pentru acesta sau pentru o altă persoană, răspunderea penală se aplică în conformitate cu art. 27 și art. 242¹ CP RM, adică pentru tentativă la infracțiunea de manipulare a unui eveniment, pentru că făptuitorul nu și-a realizat intenția infracțională din motive independente de voința lui. Această soluție se justifică prin prisma principiului incriminării subiective, care stă la baza Codului penal al Republicii Moldova.

În fine, nu poate avea calitatea de victimă a infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM entitatea (e.g., o federație de sport, un club sportiv, o companie de televiziune etc.) sub egida căreia are loc un eveniment sportiv sau de altă natură susceptibil de a fi manipulat. Acțiunile incriminate de articolul în discuție nu pot fi comise în raport cu entitatea care organizează și/sau desfășoară un eveniment sportiv sau un eveniment de alt gen pe care se poate paria. Comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM poate avea repercusiuni asupra activității organizatorilor acestor evenimente. Ei pot pierde încrederea spectatorilor, a fanilor, a partenerilor de afaceri, a sponsorilor etc. În cazul *Beședin* (menționat *supra*), prima instanță a subliniat că „fapta inculpatului [de a promite bani unui antrenor în vederea trucării unui meci de fotbal organizat de Federația Moldovenească de Fotbal] a putut prejudicia imaginea [a se citi – reputația profesională a] Federației Moldovenești de Fotbal”⁴⁴⁵. Această împrejurare a fost avută în vedere la individualizarea pedepsei. Mai mult, entitatea care organizează și/sau desfășoară un eveniment sportiv sau un eveniment de altă natură, care a fost manipulat, ar putea cere (în cadrul unui proces civil) de la făptuitor despăgubiri pentru prejudiciul cauzat (în mod indirect).

Cu privire la **victima infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM**, reținem că informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, comisă de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acestui eveniment, nu presupune cauzarea unor daune.

În schimb, pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment conduce la obținerea unui câștig ilicit. Încasarea de către făptuitor a acestui câștig implică cauzarea unui prejudiciu material organizatorului pariului sau altor participanți la pariu.

Pariurilor li se pot cauza daune materiale (prin încasarea de către făptuitor a câștigului ilicit) în ipoteza pariurilor mutuale (totalizator), pentru că în cadrul acestui tip de pariu câștigul se distribuie jucătorilor, proporțional cu numărul variantelor câștigătoare deținute de fiecare dintre aceștia, organizatorul fiind implicat doar în procesul de colectare a mizelor și de

⁴⁴⁵ Sentința Judecătoreiei Ciocana, municipiul Chișinău, din 2 iulie 2015. Dosarul nr. 1-131/14. Disponibil: <https://bit.ly/304D7jJ>

distribuire a câștigurilor potrivit regulilor de desfășurare a pariului. Câștigul, în cazul pariului mutual, depinde de volumul total al mizelor, precum și de numărul jucătorilor câștigători [art. 43 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 291/2016]. În această situație, participantului la pariu i se cauzează o daună materială de mărimea mizei pe care a pus-o.

Organizatorului pariului i se cauzează un prejudiciu material (prin plata câștigului ilicit) în cazul pariurilor în cotă fixă (bookmaker). În cadrul acestui tip de pariu organizatorul este cel ce stabilește, pe baza unor criterii proprii, și aduce la cunoștința jucătorilor cotele de multiplicare a mizei în cazul în care variantele jucate sunt declarate câștigătoare în conformitate cu regulile de desfășurare a pariului [art. 43 alin. (2) lit. b) din Legea nr. 291/2016]. În această ipoteză, masa patrimonială a organizatorului pariului este diminuată prin plata câștigului în aceeași proporție în care sporește masa patrimonială a făptuitorului.

Astfel, în ipoteza infracțiunii de pariuri aranjate, atestăm existența unei victime doar atunci când, ca rezultat al comiterii infracțiunii, participantul la pariu (în cazul pariurilor mutuale) sau organizatorul pariului (în cazul pariului în cotă fixă) suferă daune materiale⁴⁴⁶.

Dacă participantul la pariu sau organizatorul pariului nu suferă daune materiale ca rezultat al comiterii infracțiunii, nu se poate vorbi despre existența unei victime a infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM. O asemenea situație este posibilă, de exemplu, atunci când însuși făptuitorul sau însăși persoana pe care o ajută făptuitorul (prin informarea despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment sportiv sau a unui alt eveniment de pariat) suferă daune materiale, ca urmare a unei mize greșite⁴⁴⁷.

Prin prisma art. 2 din Legea nr. 291/2016, prin „participant la pariu” (jucător) vom înțelege persoana fizică care a încheiat un acord de participare la jocul de noroc cu organizatorul jocurilor de noroc sau cu alți jucători prin achitarea taxei (mizei) pentru participarea la jocul de noroc.

În regulamentele de funcționare ale unor operatori de pariuri, „participantul la pariu” este numit „jucător” (i.e. persoana fizică ce a împlinit vârsta de 18 ani, cu capacitate de exercițiu deplină, fără restricții de participare la jocuri, care nu este colaboratorul, acționarul sau membrul instituției de conducere a organizatorului, care a depus miza și/sau a cumpărat biletul⁴⁴⁸; persoana fizică majoră care a încheiat cu organizatorul un acord conform căruia va deține o chitanță a sumei plătite⁴⁴⁹) sau „client” (i.e. persoana fizică care a împlinit 18 ani și care a

⁴⁴⁶ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM)*. Partea I, p. 10; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 193; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, p. 235; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 230.

⁴⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁴⁸ Regulamentul din 25 iunie 2019 privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către S.A. „Loteria Națională a Moldovei”. Disponibil: <https://bit.ly/2QG8mhV>

⁴⁴⁹ Regulamentul de joc pentru pariuri al „Get’s Bet” SRL. Disponibil: <https://bit.ly/2VL2IDS>

încheiat un contract de joc cu organizatorul, fapt dovedit exclusiv de deținerea biletului⁴⁵⁰; persoana care face pariul pe rezultatul unui eveniment⁴⁵¹).

Potrivit redacției inițiale a Legii nr. 291/2016, puteau să participe la pariuri (și, în genere, la toate jocurile de noroc permise de această lege) persoanele care au împlinit vârsta de 21 de ani. La aproape nici un an de la intrarea în vigoare, Legea nr. 291/2016 a fost modificată prin Legea nr. 197 din 21 iulie 2017⁴⁵².

Conform amendamentelor operate în Legea nr. 291/2016, se interzice, între altele, participarea la jocurile de noroc a persoanelor care nu au împlinit vârsta de 21 de ani – pentru jocurile de noroc cu risc social sporit (*i.e.* jocurile de noroc din cazinouri, automatele de joc cu câștiguri bănești, indiferent de modul lor de organizare) și a persoanelor care nu au împlinit vârsta de 18 de ani – pentru jocurile de noroc cu risc social scăzut (*i.e.* loteriile și pariurile la competițiile/evenimentele sportive) [art. 13 alin. (3) lit. b) și art. 46 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 291/2016].

Astfel, persoanele care n-au atins vârsta de 18 ani nu pot paria. Minorul nu poate avea calitatea de participant la pariu și, prin urmare, nu poate fi victimă a infracțiunii de pariuri aranjate.

La rândul său, prin „organizator al pariului” vom înțelege persoană juridică, înregistrată în modul stabilit în Republica Moldova, autorizată să organizeze și să exploateze jocuri de noroc în condițiile Legii nr. 291/2016. Reiterăm că organizarea și desfășurarea pariurilor constituie o activitate monopolizată de către stat.

În acest sens, art. 2 din Legea nr. 291/2016 definește și noțiunea de „organizator al jocurilor de noroc care constituie monopol de stat”: S.A. „Loteria Națională a Moldovei”, agent economic cu cotă integrală de stat, împuternicit să desfășoare jocuri de noroc ce constituie monopol de stat.

Potrivit Regulamentului privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către S.A. „Loteria Națională a Moldovei”, „organizator” semnifică S.A. „Loteria Națională a Moldovei”, în parteneriat cu S.R.L. „NGM Company”, cărora li s-a atribuit sarcina de organizare și desfășurare a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat⁴⁵³.

S.A. „Loteria Națională a Moldovei” a fost creată în anul 2011, în baza Hotărârii Guvernului nr. 371 din 24 mai 2011, cu capital social în mărime de 250.000 de lei, divizat în

⁴⁵⁰ Regulamentul de funcționare pentru pariurile în cotă fixă al SRL „Fly Point”. Disponibil: <https://bit.ly/2JdgTFG>

⁴⁵¹ Regulamentul Casei de pariuri „1xBet”. Disponibil: <https://bit.ly/2WqMDLa>

⁴⁵² Legea nr. 197 din 21 iulie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 291/2016 cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 277-288.

⁴⁵³ Regulamentul din 28 iunie 2019 privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către S.A. „Loteria Națională a Moldovei”. Disponibil: <https://bit.ly/2QG8mhV>

2.500 de acțiuni ordinare nominative (acțiunile statului), cu valoare nominală de 100 de lei fiecare, unicul acționar fiind statul, reprezentat de către Ministerul Finanțelor⁴⁵⁴.

Mai târziu, în baza Hotărârii Guvernului nr. 126 din 6 martie 2017⁴⁵⁵, acțiunile statului au fost transmise (cu titlu gratuit) Agenției Proprietății Publice (entitate care se află în subordinea Ministerului Economiei), din considerentul că este unicul organ abilitat cu funcția de administrare și deetatzare a proprietății de stat, iar una dintre competențele pe care le are această entitate constă în exercitarea funcțiilor de deținător de acțiuni în societățile comerciale cu capital integral sau parțial de stat⁴⁵⁶.

În asemenea condiții, trebuie să stabilim dacă statul poate fi victimă a infracțiunii de pariuri aranjate. În practica judiciară există cazuri în care s-a recunoscut, deși într-un alt context, că statul poate fi victimă a infracțiunii⁴⁵⁷. Sub acest aspect, susținem opinia conform căreia „[d]oar în conjunctura dreptului penal internațional un stat poate evolua ca victimă a infracțiunii (de exemplu, ca victimă a agresiunii din partea unui alt stat). În contrast, în conjunctura dreptului penal național, în calitate de victimă poate să apară o persoană juridică care reprezintă statul, nu statul însuși. Statul este cel care apără ordinea de drept împotriva infracțiunilor. Această concluzie reiese din art. 2 alin. (1) CP RM. Ar fi impropriu ca din postura de victimă a infracțiunii statul să-și exercite calitatea de apărător al ordinii de drept. Un stat care evoluează în această postură este un stat care se declară incapabil să-și apere cetățenii împotriva infracțiunilor. Este un stat ca și cum inexistent”⁴⁵⁸.

O societate cu capital statutar alimentat de stat – așa cum este în cazul Loteriei Naționale a Moldovei –, indiferent de proporția participării statului, are o individualitate separată și nu se confundă din punct de vedere juridic cu statul. Mai mult, statul este înzestrat în exclusivitate cu forța coercitivă (*ius puniendi*). Acest atribut este incompatibil cu noțiunea de victimă a infracțiunii (cu excepția crimei de agresiune)⁴⁵⁹. Așadar, statul nu poate figura în calitate de

⁴⁵⁴ Hotărârea Guvernului nr. 371 din 24 mai 2011 cu privire la crearea Societății pe Acțiuni „Loteria Națională a Moldovei”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 87-90.

⁴⁵⁵ Hotărârea Guvernului nr. 126 din 6 martie 2017 cu privire la transmiterea unor acțiuni ale statului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 73-77.

⁴⁵⁶ Nota informativă la proiectul de hotărâre a Guvernului cu privire la transmiterea unor acțiuni ale statului. Disponibil: <https://bit.ly/2DN8aq4>

⁴⁵⁷ Decizia Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 5 octombrie 2016. Dosarul nr. 1ra-1775/2016. Disponibil: <https://bit.ly/2H2qA8D>; Decizia Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 5 iunie 2018. Dosarul nr. 1ra-768/2018. Disponibil: <https://bit.ly/2H1qJHQ>

⁴⁵⁸ Selevestru I. *Victima infracțiunilor prevăzute la art. 191 CP RM*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 3(83), p. 195. Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 112.

⁴⁵⁹ Stati V. și Reniță Gh. *Efectele adoptării Legii Republicii Moldova nr. 291/2016 asupra aplicării răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate*. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXI Международная научная конференция, 26-27 мая 2017 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2017, Выпуск 5(25), Часть 10, с. 101.

victimă a infracțiunii de pariuri aranjate, chiar dacă în Republica Moldova activitatea de organizare și desfășurare a pariurilor constituie monopolul statului⁴⁶⁰.

În baza Legii nr. 291/2016, doar Loteria Națională a Moldovei este împuternicită să organizeze și să desfășoare pariuri. Orice altă entitate nu ar putea, în mod legal, să accepte pariuri. În legătură cu această constatare, reținem că, în contextul Campionatului Mondial de Fotbal din 2018, din Rusia, o companie de telefonie mobilă din Republica Moldova a lansat pentru perioada 6 iunie 2018 – 15 iulie 2018 (perioadă cât a durat campionatul menționat) concursul „Ghicește scorul și câștigă”. Pentru a transmite pronosticurile meciurilor disputate, utilizatorii serviciilor de telefonie mobilă ale organizatorului trebuiau să procure opțiunea „Internet Mobil 10MB” sau opțiunea voce „3 min în rețea” și să expedieze un SMS contra cost. Participanții care au acumulat un anumit număr de puncte puteau câștiga smartphone-uri și chiar premiul mare – un automobil⁴⁶¹.

Fără a acuza pe nimeni, dar din punct de vedere juridic aici suntem, cu siguranță, în prezența unor pariuri, care, de altfel, puteau fi organizate și desfășurate doar de către Loteria Națională a Moldovei. Plata pentru procurarea opțiunilor și pentru expedierea prin SMS a scorului evenimentului sportiv constituie, indubitabil, miza de joc (taxă de participare), iar premiile oferite – câștiguri. Oricum am numi lucrurile, esența nu se schimbă. Încă o precizare trebuie făcută: în contextul exemplificat părțile nu s-ar putea prevala de dispozițiile art. 993 alin. (8) din Codul civil, în virtutea cărora se permite încheierea contractelor care nu sunt prevăzute de lege (contracte nenumite). Legea nr. 291/2016 stabilește, fără echivoc, că organizarea și desfășurarea pariurilor este atribuită în exclusivitate Loteriei Naționale a Moldovei. Nu este vorba de un contract neprevăzut de lege și nu persistă dubii privind cercul de subiecți care ar putea oferi ocazii de a paria. Așadar, compania de telefonie mobilă în discuție, care a oferit ocazii de a paria, nu poate fi considerată victimă a infracțiunii de pariuri aranjate în ipoteza în care i s-ar fi cauzat daune materiale, ca urmare a parierii pe un eveniment trucat.

Nu putem pierde din vedere faptul că, în cazul *Ladbroke's Worldwide Betting v. Suedia*, CtEDO a reținut că reclamanta, o companie britanică de jocuri de noroc, a solicitat guvernului suedez eliberarea unei autorizații care să îi permită să organizeze pariuri și alte jocuri de noroc în Suedia. Guvernul a respins cererea, menționând că pariurile și alte jocuri de noroc în Suedia sunt rezervate statului și că profiturile rezultate din aceste activități trebuie să fie în beneficiul publicului sau de utilitate publică. În acest caz, Curtea de la Strasbourg a considerat că trebuie să

⁴⁶⁰ Reniță Gh. *The impact of monopolization of the gambling sector in the Republic of Moldova on criminal liability for manipulation of an event and arranged bets*. În: Juridical Tribune, 2018, vol. 8, special issue, p. 94.

⁴⁶¹ Regulamentul Concurșului „Ghicește scorul și câștigă” al ÎM „Orange Moldova” SA. Disponibil: <https://goo.gl/kB6xQF>

se stabilească, mai întâi, dacă a existat un drept despre care se putea spune că era recunoscut de dreptul intern al statului reclamat. Cu alte cuvinte, CtEDO a trebuit să cerceteze dacă problema ridicată de către reclamantă intră în câmpul de aplicare al unuia dintre drepturile garantate de CEDO. „Unde nu putem vorbi despre existența unui drept, nu putem vorbi despre testul de proporționalitate”⁴⁶², la care apelează Curtea de la Strasbourg. Sub acest aspect, s-a remarcat că, potrivit legislației din Suedia, pariurile și alte jocuri de noroc sunt supuse autorizării rezervate asociațiilor suedeze non-profit care îndeplinesc anumite condiții⁴⁶³. Așa stând lucrurile, Curtea de la Strasbourg a decis că reclamanta nu putea pretinde că avea un drept actual recunoscut de legea internă și, prin urmare, a respins cererea ca fiind incompatibilă *ratione materiae*⁴⁶⁴. Astfel, absența în legislația internă a dreptului de a obține (de către alte entități decât cele prevăzute de lege) un document permisiv pentru organizarea pariurilor și a altor jocuri de noroc nu a ridicat o problemă din perspectiva prevederilor CEDO.

Bazându-ne pe aceste constatări, putem afirma că, *de lege lata*, orice altă entitate decât Loteria Națională a Moldovei nu ar putea cere înregistrarea și, respectiv, organizarea și desfășurarea pe teritoriul Republicii Moldova a activității de acceptare a pariurilor.

Până la instituirea monopolului de stat asupra pariurilor, în Republica Moldova existau 65 de organizatori privați de jocuri de noroc⁴⁶⁵ (societăți comerciale), dintre care 14 dețineau licențe pentru genul de activitate – stabilirea mizelor la competiții sportive; 47 dețineau licențe pentru genul de activitate – exploatarea automatelor de joc cu câștiguri bănești, iar 4 dețineau licențe pentru activitatea de întreținere a cazinourilor. Așadar, până la adoptarea Legii nr. 291/2016 au existat 14 organizatori de pariuri – potențiale victime ale infracțiunii de pariuri aranjate.

În conformitate cu art. 55 alin. (4) din Legea nr. 291/2016, licențele pentru efectuarea genurilor de activitate monopolizate de către stat au fost declarate ca fiind nule. Așadar, pe 6 ianuarie 2017 (data când a intrat în vigoare Legea nr. 291/2016), prin efectul legii, au fost anulate licențele acordate operatorilor de jocuri de noroc pentru următoarele genuri de activitate: organizarea și desfășurarea loteriilor, organizarea funcționării sălilor de joc cu automate de joc cu câștiguri bănești, organizarea și desfășurarea pariurilor.

Întâmplător sau nu, dar până la intrarea în vigoare a Legii nr. 291/2016, Judecătoria Centru, municipiul Chișinău, a dispus, printr-o hotărâre din 17 noiembrie 2016, suspendarea a 61

⁴⁶² Papuc T. *Principiul proporționalității. Teorie și jurisprudența Curții de la Strasbourg*. București: Solomon, 2019, p. 48.

⁴⁶³ *Ladbrokes Worldwide Betting v. Sweden* (dec.), no. 27968/05, 6 May 2008, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/Fafdic>

⁴⁶⁴ *Ibidem*.

⁴⁶⁵ Hotărârea Judecătoria Centru, municipiul Chișinău, din 17 noiembrie 2016. Dosarul nr. 2c-934/16. Disponibil: <https://goo.gl/vQUZVv>; Decizia Curții de Apel Chișinău din 7 noiembrie 2017. Dosarul nr. 2ac-1153/16. Disponibil: <https://goo.gl/ZETA1W>

de licențe pentru activitatea în domeniul jocurilor de noroc (rezultă că patru operatori de jocuri de noroc au rămas neatinși, intuim că este vorba de acei operatori de jocuri de noroc al căror gen de activitate constă în întreținerea cazinourilor) pentru o serie de încălcări, printre care: admiterea participării la jocurile de noroc a persoanelor sub 18 ani; neplata sau plata întârziată a taxelor pentru licență; nerespectarea de către titularul de licență a termenului de depunere a cererii de eliberare a duplicatului licenței pierdute sau deteriorate; desfășurarea de către filială sau altă subdiviziune a titularului de licență a activității licențiate fără copia autorizată de pe licență; organizarea jocurilor de noroc în locuri neprevăzute de condițiile licenței eliberate; necorespunderea locului pentru desfășurarea jocurilor, indicat în autorizația pentru organizarea lor, etc.⁴⁶⁶. La aceeași concluzie a subscris instanța de apel⁴⁶⁷, precum și cea de recurs⁴⁶⁸. În așa fel, probabil, s-a pregătit terenul pentru instituirea monopolului de stat asupra jocurilor de noroc.

Un scurt periplu prin jurisprudența CtEDO ne permite să constatăm că licența de a desfășura o anumită activitate a fost considerată (de către CtEDO) în mod constant un „bun” în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 la CEDO⁴⁶⁹, articol care garantează dreptul de proprietate. Suspendarea sau anularea unei licențe de desfășurare a unor activități comerciale, inclusiv a celor ce vizează domeniul jocurilor de noroc⁴⁷⁰, reprezintă o ingerință în exercitarea dreptului de proprietate⁴⁷¹. Măsura în discuție ar putea să-i lipsească pe organizatorii jocurilor de noroc de o „speranță legitimă” de a desfășura o activitate și, în consecință, de a obține un profit. Dar dreptul de proprietate nu este unul absolut, ci unul relativ. Acesta poate constitui obiectul unor limitări (restrângeri), care trebuie să fie prevăzute de lege, să urmărească un scop legitim și să fie proporționale.

În cazul *Laurus Invest Hungary KFT și alții v. Ungaria*, reclamantii s-au plâns în fața Curții de la Strasbourg că anularea licențelor de organizare a sălilor de joc cu automate de joc de tip „slot-machine” a constituit o ingerință nejustificată în dreptul lor de proprietate. CtEDO a amintit că o ingerință în dreptul de proprietate trebuie să păstreze un „echilibru corect” între cerințele interesului general al comunității și imperativele protecției drepturilor fundamentale ale

⁴⁶⁶ Hotărârea Judecătorei Centru, municipiul Chișinău, din 17 noiembrie 2016. Dosarul nr. 2c-934/16. Disponibil: <https://goo.gl/vQUZVv>

⁴⁶⁷ Decizia Curții de Apel Chișinău din 7 noiembrie 2017. Dosarul nr. 2ac-1153/16. Disponibil: <https://goo.gl/ZETA1W>

⁴⁶⁸ Încheierea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 13 iunie 2018. Dosarul nr. 2rac-184/18. Disponibil: <https://bit.ly/2vE5hDK>

⁴⁶⁹ *Bimer S.A. v. Moldova*, no. 15084/03, 10 July 2007, § 49, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/CgxxHq>; *Megadat.com S.R.L. v. Moldova*, no. 21151/04, 8 April 2008, §§ 62-63, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/EbQpWL>; *Pecotox Air S.R.L. v. Moldova*, no. 45506/09, 15 January 2019, § 23, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2XIlqDR>

⁴⁷⁰ *Laurus Invest Hungary KFT and Continental Holding Corporation (and five other applications) v. Hungary* (dec.), no. 23265/13, 8 September 2015, § 29, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/zXr7Jq>

⁴⁷¹ *S.C. Antares Transport S.A. and S.C. Transroby S.R.L. v. România*, no. 27227/08, 15 December 2015, § 39. ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/UMJ35H>

omului. Cerința unui echilibru corect între interesul general și cel individual nu va fi îndeplinită în cazul în care persoana este obligată să suporte o sarcină excesivă. Existența sau lipsa unui sistem de compensare în legislația relevantă poate fi un factor crucial la aprecierea faptului dacă măsura contestată respectă echilibrul corect și, în special, dacă aceasta impune persoanei o sarcină disproporționată⁴⁷². În acest caz, s-a pus problema caracterului justificat al ingerinței. CtEDO nu a ajuns să efectueze un test de proporționalitate din perspectiva art. 1 din Protocolul nr. 1 la CEDO. Ea a declarat inadmisibilă cererea reclamantilor, din motiv că aceștia nu au epuizat căile de atac interne. Pe rolul instanțelor din Ungaria exista un litigiu inițiat de reclamanti, obiectul căruia era legitimitatea anulării licențelor pentru organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc.

Spre deosebire de acest caz, în *Tipp 24 AG v. Germania*, reclamanta a epuizat căile de atac interne, însă fără succes. În cererea sa adresată CtEDO, reclamanta a invocat că anularea licenței de intermediere a jocurilor de noroc online ca urmare a monopolizării de către stat a acestui sector ar contraveni art. 1 din Protocolul nr. 1 la CEDO. Curtea de la Strasbourg a constatat că această măsură constituie o ingerință în dreptul de proprietate al reclamatei. Ingerința a avut o bază legală și urmărea prevenirea dependenței față de jocurile de noroc și asigurarea protecției minorilor⁴⁷³. CtEDO a considerat rezonabilă interdicția intermedierei online a jocurilor de noroc. Jocurile de noroc online generează pericole și statul poate interveni în acest domeniu prin stabilirea unor restricții. În aceste condiții, CtEDO nu a găsit motive suficiente pentru a susține presupusa așteptare a reclamantei că va putea să-și continue activitatea (*i.e.* de intermediere a jocurilor de noroc online) la nesfârșit. Anularea licenței a fost precedată de o perioadă de tranziție de un an de zile. Având în vedere marja largă de apreciere acordată statului în acest domeniu și importanța intereselor care trebuie protejate, CtEDO a apreciat că nu există niciun indiciu că reclamanta a suferit o sarcină excesivă. Nu a existat nicio aparență de încălcare a dreptului de proprietate. Prin urmare, CtEDO a respins cererea reclamantei ca vădit nefondată⁴⁷⁴.

Din punct de vedere metodologic, în această cauză, CtEDO a comparat (1) importanța socială a evitării lezării dreptului persoanei cu (2) importanța socială a beneficiului câștigat prin îndeplinirea scopului legitim urmărit de către stat⁴⁷⁵. Ultima a avut o pondere mai mare și, în consecință, a înclinat balanța în partea lipsei încălcării dreptului de proprietate.

⁴⁷² Reniță Gh. *Annulment of licenses for gambling activities: experience of the Republic of Moldova*. În: *Gaming Law Review*, 2018, vol. 22, iss. 10, p. 649.

⁴⁷³ *Tipp 24 AG v. Germany* (dec.), no. 21252/09, 27 November 2012, § 33, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/MsVaMa>

⁴⁷⁴ *Ibidem*, § 34-36.

⁴⁷⁵ Barak A. *Proportionality Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012, p. 350.

În Republica Moldova anularea licențelor pentru activitatea în domeniul jocurilor de noroc a constituit o consecință firească a monopolizării de către stat a domeniului în discuție. Această măsură a fost dispusă în mare grabă, fără largi dezbateri, fără efectuarea unor studii, fără instituirea unei perioade de tranziție și fără aplicarea unui sistem de compensare rezonabil, fapt care ar putea ridica o problemă din perspectiva respectării dreptului de proprietate⁴⁷⁶.

După această divagație, ne întrebăm: ce se întâmplă în cazul în care infracțiunea de pariuri aranjate a fost comisă în privința unui organizator privat de jocuri de noroc până la monopolizarea de către stat a domeniului pariurilor, iar pe parcursul examinării cauzei penale acestuia i se anulează licența de activitate? Organizatorul de pariu va pierde sau nu calitatea de victimă a infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM? Anularea licenței de activitate a unei persoane juridice, ca urmare a monopolizării de către stat a activității în discuție (sau din alt motiv), nu conduce, *ipso facto*, la dispariția acestei entități. Ea continuă să existe, chiar dacă îi este „paralizată” activitatea, și, prin urmare, nu-și va pierde calitatea de victimă a infracțiunii. În cazul reorganizării sau lichidării persoanei juridice, în calitate de victimă a infracțiunii ar trebui recunoscut un succesor (eventual, entitatea nou formată).

În alt context, se pare că Loteria Națională a Moldovei nu reprezintă o alternativă fiabilă pentru organizarea jocurilor de noroc ce constituie monopolul statului. Ea nu a fost gata și nici nu a dispus de resursele necesare pentru a gestiona jocurile de noroc supuse monopolului de stat. Această supoziție o putem desprinde din aprobarea de către Guvernul Republicii Moldova, prin Hotărârea nr. 639 din 14 august 2017, a obiectivelor și condițiilor parteneriatului public-privat pentru dezvoltarea activităților Loteriei Naționale a Moldovei, precum și a cerințelor generale privind selectarea partenerului privat⁴⁷⁷.

Potrivit pct. 5 al hotărârii prenotate, termenul contractelor de parteneriat public-privat (contracte de societate civilă) este stabilit de părți, dar nu va fi mai mic de 15 ani.

Conform pct. 7 al aceluiași act normativ, repartizarea veniturilor din implementarea proiectului de parteneriat public-privat se va realiza în cote procentuale. Loteria Națională a Moldovei va deține 75% din totalul veniturilor în sectorul loteriilor, iar partenerul privat – 25%. În ceea ce privește veniturile din sectorul pariurilor la competiții sau evenimente sportive, 90% vor aparține Loteriei Naționale a Moldovei, respectiv, 10% – partenerului ce urmează a fi selectat. Din venitul brut pe sectorul automatelor de joc, 51% vor fi ale Loteriei Naționale a Moldovei, iar 49% ale partenerului privat.

⁴⁷⁶ Reniță Gh. *Annulment of licenses for gambling activities: experience of the Republic of Moldova*, p. 649.

⁴⁷⁷ Hotărârea Guvernului nr. 639 din 14 august 2017 cu privire la aprobarea obiectivelor și condițiilor parteneriatului public-privat pentru dezvoltarea activităților S.A. „Loteria Națională a Moldovei”, precum și a cerințelor generale privind selectarea partenerului privat. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 301-315.

Se estimează că în urma implementării parteneriatului public-privat în domeniul jocurilor de noroc statul va beneficia de venituri la bugetul public național sub formă de dividende achitate de către Loteria Națională a Moldovei în sumă de 42.000.000 de euro, pe perioada de executare a contractului, în sectorul loteriei cifrice, loteriei momentane și pariurilor sportive și de circa 98.000.000 de euro în domeniul automatelor de joc⁴⁷⁸.

De asemenea, se preconizează venituri la bugetul public sub formă de taxe și impozite achitate de partenerii proiectului în sumă de 10.000.000 de euro, pe parcursul executării contractului, în sectorul loteriei cifrice, loteriei momentane, pariurilor sportive și de 22.000.000 de euro în cel al automatelor de joc.

După mai multe prorogări ale termenului⁴⁷⁹ pentru depunerea ofertelor de către investitorii privați în vederea încheierii contractelor de parteneriat public-privat pentru dezvoltarea activităților Loteriei Naționale a Moldovei, într-un final, pe 23 aprilie 2018, au fost semnate contractele de parteneriat public-privat cu:

1) Novo Gaming M Technologies GmbH (în numele asocierii operatorilor economici Novo Gaming M Technologies GmbH, Novomatic Gaming Industries GmbH și Novomatic AG) pentru dezvoltarea activităților Loteriei Naționale a Moldovei din sectorul automatelor de joc cu câștiguri bănești, inclusiv prin intermediul rețelelor de comunicații electronice; și

2) NGM SPC Limited (în numele asocierii operatorilor economici New Games AD, National Lottery AD și NGM SPC Limited) pentru dezvoltarea activităților Loteriei Naționale a Moldovei din sectorul loteriilor și pariurilor la competițiile/eventimentele sportive, inclusiv prin intermediul rețelelor de comunicații electronice⁴⁸⁰. Apoi, această companie a fondat pe teritoriul Republicii Moldova S.R.L. „NGM Company”, care realizează parteneriatul public-privat.

De jure, Loteria Națională a Moldovei împreună cu partenerul său privat dețin dreptul exclusiv pentru organizarea și desfășurarea de loterii, pariuri pentru competițiile sportive, jocuri de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, precum și organizarea funcționarea sălilor cu automate de joc cu câștiguri bănești. *De facto*, Loteria Națională a Moldovei s-a limitat, mai mult timp, să ofere jucătorilor posibilitatea de a participa doar la loterii. În particular, de la suspendarea licențelor operatorilor privați de jocuri de noroc (i.e. 17 noiembrie 2016) și până la mijlocul anului 2019, pe teritoriul Republicii Moldova, Loteria

⁴⁷⁸ Se caută un partener privat pentru dezvoltarea Loteriei Moldovei. Disponibil: <https://goo.gl/sr4P>

⁴⁷⁹ Agenția Proprietății Publice anunță concursul public de selectare a partenerilor privați pentru implementarea proiectului de PPP „Serviciile din domeniile ce constituie monopol de stat, gestionate de S.A. «Loteria Națională a Moldovei»”. Disponibil: <https://goo.gl/8hFVbG>; Agenția Proprietății Publice anunță prelungirea până la 22 februarie 2018. Disponibil: <https://goo.gl/LvQ8Mg>

⁴⁸⁰ Comunicat privind acțiunile întreprinse în vederea implementării proiectului parteneriatul public privat „Serviciile din domeniile ce constituie monopol de stat gestionate de S.A. «Loteria Națională a Moldovei»”. Disponibil: <https://goo.gl/v7ty9>

Națională a Moldovei a organizat și a desfășurat doar loterii. Rezultă că în această perioadă nici nu putea fi comisă pe teritoriul Republicii Moldova infracțiunea de pariuri aranjate (în raport cu Loteria Națională a Moldovei) în modalitatea normativă de pariere pe un eveniment sportiv în legătură cu care se știe cu certitudine că ar fi unul trucat. Abia în vara anului 2019 (i.e. 25 iunie 2019) Loteria Națională a Moldovei (împreună cu partenerul său privat) a început să ofere ocazii de a paria pe site-ul „www.7777.md”⁴⁸¹. Această activitate nu a durat mult. Să fim mai expliciți. Pe 15 august 2019, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat o lege⁴⁸², prin care au fost supuse impozitării câștigurile de la loterii și/sau pariuri sportive în partea în care valoarea fiecărui câștig care depășește 1% din scutirea personală stabilită la art. 33 alin. (1) din Codul fiscal al Republicii Moldova. Adică câștigurile de la loterii și/sau pariuri sportive în mărime de peste 240 de lei sunt impozitate cu 12%. De exemplu, în cazul unui pariu de 1.000 de lei pe un eveniment, la un coeficient de 1,08 pe victoria favoritului, pariorul va obține un câștig de 1.080 de lei. Însă statul va impozita toată suma (1.080 de lei), nu câștigul net (80 de lei). La un pariu de succes de 1.080 de lei, persoana va rămâne cu 979,2 de lei⁴⁸³, o sumă mai mică decât miza pusă.

Acest amendament a intrat în vigoare pe 1 ianuarie 2020. Până la această dată, câștigurile de la loterii și/sau pariuri sportive nu erau impozitate. Această rocadă legislativă l-a nemulțumit pe partenerul privat al Loteriei Naționale a Moldovei – S.R.L. „NGM Company”. El a atenționat că „piața pariurilor sportive din Republica Moldova este de aproximativ două miliarde de lei pe an și impozitarea câștigurilor din pariuri va lăsa acest sector într-o zonă gri. Statul va pierde anual 20 de milioane de lei, iar dacă va renunța la impozitare, va câștiga o sumă de cinci ori mai mare. Introducerea de taxe pe câștigul din loterii sau pariuri va lovi mai degrabă în stat”⁴⁸⁴. Aceste date par exagerate. Parlamentul nu s-a lăsat edulcorat de aceste afirmații și a votat în lectură finală legea în discuție. Drept reacție, pe 23 decembrie 2019, Comisia de monitorizare a contractului de parteneriat public-privat a suspendat primirea mizelor de la utilizatorii site-ului www.7777.md începând cu 31 decembrie 2019, ora 00:00. Până acum nu s-a schimbat nimic.

Dreptul exclusiv de a organiza și desfășura pariuri conferit Loteriei Naționale a Moldovei a rămas pe hârtie, el nu a devenit unul practic și efectiv. Încă nu a început să dea „roade” parteneriatul public-privat. Această stare de lucruri poate direcționa persoanele din Republica Moldova spre jocuri de noroc neautorizate și clandestine sau spre case de pariuri din străinătate.

⁴⁸¹ Regulamentul din 25 iunie 2019 privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către S.A. „Loteria Națională a Moldovei”. Disponibil: <https://bit.ly/2QG8mhV>

⁴⁸² Legea nr. 115 din 15 august 2019 pentru modificarea Codului fiscal nr. 1163/1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 274-278.

⁴⁸³ *Singurul site autorizat de pariuri sportive din Moldova, 7777.md, ar putea fi închis*. Disponibil: <https://bit.ly/2FsFvqI>

⁴⁸⁴ *Ibidem*. Vezi și *Impozitarea câștigurilor de loterie sau pariuri sportive va lăsa în zona gri o piață de 2 miliarde lei*. Disponibil: <https://bit.ly/2ST5dwN>

Așadar, după instituirea monopolului de stat asupra pariurilor, în Republica Moldova, organizator al pariului, privit ca victimă a infracțiunii de pariuri aranjate, poate fi S.A. „Loteria Națională a Moldovei” și S.R.L. „NGM Company”.

Studiul practicii judiciare⁴⁸⁵ denotă că cei care cunosc despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment sportiv sau de altă natură pariază pe acesta, de regulă, în mediul digital, la case de pariuri din străinătate. În acest sens, apare în mod firesc întrebarea: pot oare operatorii din străinătate care oferă ocazii de a paria online să aibă calitatea de victimă a infracțiunii de pariuri aranjate? De principiu, pentru ca organizatorul de pariu să aibă calitatea de victimă a infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM, acesta trebuie să desfășoare activitatea de acceptare a mizelor în condiții de legalitate.

În raport cu statele membre ale UE s-a susținut că „o întreprindere se poate stabili în statul membru A, în care dispozițiile privind dreptul societăților sunt mai puțin riguroase, și să-și desfășoare întreaga activitate în alt stat membru B. Totuși, din punctul de vedere al liberei prestări a serviciilor, [...] această întreprindere nu poate opera fără autorizație pe piața statului membru B pentru simplul motiv că ea are autorizație eliberată de statul membru A”⁴⁸⁶. S-a argumentat că „recunoașterea reciprocă a autorizațiilor în materia jocurilor de noroc nu este posibilă în stadiul actual al dreptului UE, pentru că:

(i) în primul rând, funcționarea omogenă a unui sistem de recunoaștere reciprocă a licențelor în materie de jocuri este incompatibilă cu jurisprudența CJUE⁴⁸⁷, care admite în mod clar și ferm monopolurile și alte restricții privind numărul de operatori din sectorul jocurilor de noroc, atât timp cât sunt îndeplinite anumite condiții. Dacă un stat membru al UE în care a fost instituit un monopol în materie de jocuri, cu respectarea cerințelor Tratatului de funcționare al UE, ar fi obligat să ia în considerare autorizațiile eliberate de celelalte state membre, jurisprudența CJUE în materie ar fi inaplicabilă și ar deveni lipsită de sens;

(ii) în al doilea rând, recunoașterea reciprocă pare imposibilă în lipsa unei armonizări a sectorului jocurilor, armonizare care nu se profilează în viitorul apropiat. Fără armonizare,

⁴⁸⁵ Încheierea Judecătorei sectorului Buiucani, municipiul Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr. 10-731/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2J22b4Z>; Raportul de activitate al Centrului Național Anticorupție al Republicii Moldova pentru anul 2012, p. 27. Disponibil: <https://bit.ly/2IZoNmR>; Sentința Judecătorei Chișinău din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/2ZZLEnC>; Sentința Judecătorei Chișinău din 1 martie 2019. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/2Ve2ost>

⁴⁸⁶ Opinion of Advocate general Mengozzi delivered on 3 March 2010 in case C-46/08, *Carmen Media Group Ltd v. Land Schleswig-Holstein*, § 41. Disponibil: <https://bit.ly/2YaegIZ>

⁴⁸⁷ Court of Justice of the European Union, Judgment of 11 September 2003, *Anomar*, Case C-6/01, EU:C:2003:446, § 79-80. Judgment of 8 September 2009, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional*, Case C-42/07, EU:C:2009:519, §§ 25-26, 58, 63, 73. Disponibil: <https://goo.gl/EugFUT>; Judgment of 24 January 2013, *Stanleybet International Ltd and Others*, Joined Cases C186/11 and C-209/11, EU:C:2013:33, § 36. Disponibil: <https://goo.gl/RwssZf>; Judgment of 30 April 2014, *Pfleger and Others*, Joined Cases C-186/11 and C-209/11, EU:C:2014:281, § 54-56. Disponibil: <https://goo.gl/PK9rS9> etc.

aplicarea liberei circulații ar continua să fie limitată, iar sarcina instanței constă în mod clar în delimitarea restricțiilor, care, în acest domeniu nearmonizat, sunt conforme cu dreptul UE⁴⁸⁸;

(iii) în al treilea rând, inexistența unei cooperări administrative organizate suficient face dificilă punerea în aplicare a unui sistem de recunoaștere reciprocă în acest sector”⁴⁸⁹.

În același sens, în Rezoluția Parlamentului European din 10 septembrie 2013 referitoare la jocurile de noroc online de pe piața internă⁴⁹⁰ se accentuează importanța definirii noțiunii de „operator legal de jocuri de noroc”, astfel încât statele membre ale UE, în conformitate cu legislația UE, să autorizeze doar operatorii care îndeplinesc cel puțin următoarele cerințe și care sunt, prin urmare, considerați a fi legali: a) operatorul trebuie să dețină o licență care îi dă dreptul să își desfășoare activitatea în statul membru al jucătorului; b) operatorul nu este considerat ilegal în baza legislației aplicabile din oricare alt stat membru. Reiese că acei operatori care nu îndeplinesc cel puțin una din aceste condiții sunt considerați operatori ilegali.

Parlamentul European a solicitat „mai multă cooperare la nivel european, sub coordonarea Comisiei Europene, pentru a identifica și a interzice operatorii de pariuri online implicați în activități ilegale, precum, printre altele, aranjarea meciurilor sau pariurile privind competiții în care sunt implicați minori, și se așteaptă ca sectorul jocurilor de noroc online să respecte această interdicție prin autoreglementare”⁴⁹¹.

Sub acest aspect, Comisia Europeană⁴⁹² a semnalat (încă în 2011) că „[a]pariția internetului și înmulțirea rapidă a posibilităților de a participa la jocuri de noroc online, combinate cu reglementările naționale, care diferă în mod considerabil, au condus nu numai la creșterea ofertei legale de servicii de jocuri de noroc în unele state membre, ci și la dezvoltarea unei piețe transfrontaliere neautorizate semnificative. Aceasta constă atât dintr-o piață neagră (jocuri și pariuri clandestine, fără licență, provenind inclusiv din țări terțe), cât și dintr-o piață așa-numită «gri» (pe care operatori licențiați în modul corespunzător în unul sau mai multe state membre promovează și/sau furnizează servicii de jocuri de noroc cetățenilor din alte state membre fără să fi obținut în țările respective o autorizație specifică). Piața transfrontalieră neautorizată rămâne accesibilă consumatorilor, ca urmare fie a toleranței *de facto*, fie a lipsei unei impunerii eficiente a normelor, și completează ofertele naționale legale disponibile consumatorilor, în funcție de situația juridică existentă în statele membre în care se află aceștia

⁴⁸⁸ Opinion of Advocate general Mengozzi delivered on 3 March 2010 in case C-46/08, *Carmen Media Group Ltd v. Land Schleswig-Holstein*, § 48-51. Disponibil: <https://bit.ly/2YaegIZ>

⁴⁸⁹ *Ibidem*.

⁴⁹⁰ European Parliament resolution of 10 September 2013 on online gambling in the internal market (2012/2322(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/B1RGVj>

⁴⁹¹ *Ibidem*.

⁴⁹² European Commission. Green Paper on online gambling in the Internal Market (COM(2011) 128 final). Disponibil: <https://goo.gl/dvFYma>

[...]. Mai mult, din 14.823 de site-uri active de jocuri de noroc din Europa, peste 85% funcționau fără licență”.

Cifrele sunt alarmante. Pentru rezolvarea acestei probleme unele state blochează site-urile care oferă fără drept posibilități de a paria online⁴⁹³ (e.g., Cehia, Danemarca⁴⁹⁴, Olanda⁴⁹⁵).

Curtea Constituțională a Cehiei a stabilit că prevederile ce reglementează blocarea site-urilor care oferă, în mod ilegal, ocazii de a paria online sunt constituționale. Pentru a decide astfel, ea a pus accentul pe faptul că există un control judecătoresc care poate cenzura orice pretins abuz al autorității care a blocat vreun site⁴⁹⁶.

La nivelul UE, în cazul C-258/08, CJUE a reținut că instanțele din Olanda au obligat două companii – *Ladbrokes Betting & Gaming Ltd* și *Ladbrokes International Ltd* – titularele unei autorizații în domeniul jocurilor de noroc, eliberate de autoritățile din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, să blocheze accesul la site-ul lor de pe internet pentru persoanele cu reședința în Țările de Jos și să elimine posibilitatea acestora de a participa la pariuri prin telefon. CJUE a subliniat că această măsură este indispensabilă pentru protecția pe care un stat membru al UE dorește să o asigure pe teritoriul său în materie de jocuri de noroc. Ca urmare a lipsei contactului direct dintre consumator și operator, jocurile de noroc accesibile prin internet implică riscuri de natură diferită și de o importanță sporită în raport cu piețele tradiționale ale unor asemenea jocuri în ceea ce privește eventualele fraude comise de operatori împotriva consumatorilor⁴⁹⁷.

Într-un alt caz (C-46/08), CJUE a adăugat că facilitatea deosebită și permanența accesului la jocurile de noroc propuse pe internet, precum și volumul și frecvența potențial ridicate ale unei astfel de oferte cu caracter internațional, într-un mediu care se caracterizează prin izolarea jucătorului, anonim și absența unui control social, constituie tot atâția factori de natură să favorizeze dezvoltarea dependenței de joc și cheltuieli excesive legate de acesta, precum și, prin urmare, să determine creșterea consecințelor sociale și morale negative care au legătură cu acesta. CJUE a decis că interzicerea ofertelor de jocuri de noroc de pe internet poate, în principiu, să fie considerată aptă să permită urmărirea obiectivelor legitime de prevenire a incitării la cheltuieli excesive legate de joc și de luptă împotriva dependenței de acesta, precum și

⁴⁹³ Reniță Gh. & Brînza S. *Victim of bet-fixing offense: Under Criminal Code of Republic of Moldova*. În: *Gaming Law Review*, 2020, Volume 24, Issue 8. Disponibil: <https://www.liebertpub.com/doi/10.1089/qlr.2020.0016>

⁴⁹⁴ Hansen T.G. *Blocking illegal online gambling in a deregulated market. Experiences from Denmark*. Disponibil: <https://bit.ly/30oXBm7>

⁴⁹⁵ Judgment of 3 June 2010, *Ladbrokes Betting & Gaming Ltd*, Case C-258/08, EU:C:2010:308, § 11. Disponibil: <https://goo.gl/oraQqP>

⁴⁹⁶ Judgment of Constitutional Court of Czech Republic of 14 February 2017. Disponibil: <https://goo.gl/m414M9>

⁴⁹⁷ Judgment of 3 June 2010, *Ladbrokes Betting & Gaming Ltd*, Case C-258/08, EU:C:2010:308, § 11, § 43, § 53. Disponibil: <https://goo.gl/oraQqP>

de protecție a tinerilor, chiar în condițiile în care oferta de astfel de jocuri rămâne autorizată pe canale tradiționale⁴⁹⁸ (*i.e.* offline).

Așadar, Curtea de la Luxemburg a confirmat că blocarea site-urilor care oferă, fără drept, ocazii de a paria online este justificată și proporțională cu scopul urmărit. Republica Moldova nu este receptivă la acest mesaj. O banală culegere a textului „pariuri.md” pe motoarele de căutare de pe internet ne oferă posibilitatea de a miza pe evenimente sportive la mai multe case de pariuri online, cărora nu li s-a conferit vreun drept în acest sens.

Articolul 3 alin. (5) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive distinge între: a) pariuri sportive ilegale – orice pariu sportiv al cărui tip sau al cărui operator nu este autorizat potrivit legislației aplicabile în jurisdicția în care se află consumatorul; b) pariuri sportive nereglementare – orice activitate de pariuri sportive care nu se potrivește cu modelele obișnuite și anticipate ale pieței în cauză sau relaționate cu pariarea pe competițiile sportive al căror curs are caracteristici neobișnuite; c) pariuri sportive dubioase – orice activitate de pariuri sportive, care în conformitate cu probele fiabile și coerente, este relaționată cu manipularea competițiilor sportive pentru care sunt oferite. Cu ajustările de rigoare, calificativele – „ilegal”, „nereglementat” sau „dubios” – cu care operează această Convenție în contextul pariurilor ar putea fi raportate și la operatorii de jocuri de noroc.

Unele state membre ale UE au pus la îndoială corespunderea noțiunii „pariuri sportive ilegale” din Convenție cu art. 18 (care garantează principiul nondiscriminării), art. 49 (care garantează libertatea de stabilire a serviciilor) și cu art. 56 (care garantează libertatea de furnizare a serviciilor) din Tratatul de funcționare al UE. Este cazul Maltei, care nu a semnat Convenția în discuție și a sesizat CJUE⁴⁹⁹. Putem înțelege reticența acestui stat. Malta promovează o piață deschisă a jocurilor de noroc, inclusiv online. Totuși, din conținutul art. 3 alin. (5) lit. a) din Convenția privind manipularea în competițiile sportive rezultă că orice pariu pus online dintr-o țară „X” la un operator de jocuri de noroc din Malta, în care operatorul în discuție (*i.e.* din Malta) nu ar deține un act permisiv de a oferi ocazii de a paria (din diferite motive, inclusiv din motivul că în acel stat organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc constituie monopol de stat) este considerat ilegal. Curtea de la Luxemburg încă nu s-a pronunțat în acest sens.

Astfel, activitatea de acceptare a mizelor are loc în condiții de legalitate doar dacă organizatorul de pariuri este abilitat cu dreptul de a desfășura această activitate în statul în care se află pariorul. Acesta este standardul Consiliului Europei.

⁴⁹⁸ Judgment of 8 September 2010, *Carmen Media Group Ltd and Others*, Case C-46/08, EU:C:2010:505, § 103, § 105, § 111. Disponibil: <https://goo.gl/5bRMQY>

⁴⁹⁹ Request for an opinion submitted by the Republic of Malta pursuant to Article 218(11) TFEU (Opinion 1/14) 2014/C 315/37. Disponibil: <https://goo.gl/yik2Hq>

În Republica Moldova jocurile de noroc organizate prin intermediul rețelelor de comunicații electronice constituie monopol de stat și se desfășoară de către Loteria Națională a Moldovei împreună cu S.R.L. „NGM Company” prin intermediul site-ului www.7777.md.

Conform art. 47 alin. (4) din Legea nr. 291/2016, „[d]esfășurarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, precum și importul acestora, de către persoane neautorizate sunt interzise”.

Mai mult, alin. (5) al aceluiași articol stabilește că „[e]chipamentul și programele informatice utilizate la organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice trebuie să se afle în mod obligatoriu pe teritoriul Republicii Moldova. Pagina web trebuie să dețină domeniu pe teritoriul Republicii Moldova. Sistemul de control (serverul) al organizatorului jocului de noroc trebuie să fie amplasat pe teritoriul Republicii Moldova”.

Așadar, în cazul în care o persoană aflată în Republica Moldova ar pune online o miză la un operator de jocuri de noroc din străinătate pe un eveniment sportiv desfășurat fie în statul în care operatorul de jocuri de noroc își are sediul, fie într-un alt stat terț, pariul va fi considerat ilegal în accepțiunea art. 3 alin. (5) lit. a) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive și art. 47 din Legea nr. 291/2016, pentru simplul motiv că operatorul de jocuri de noroc din străinătate nu este abilitat cu dreptul de a oferi persoanelor din țara noastră ocazii de a paria, asta chiar dacă operatorul de pariuri în discuție ar avea dreptul să organizeze și să desfășoare jocuri de noroc online în statul în care acesta își are sediul.

Unii organizatori de pariuri au conștientizat acest lucru și au adoptat măsuri de precauție. De exemplu, potrivit Regulamentului Casei de pariuri „1xBet” (acest operator de jocuri de noroc oferă ocazii de a paria online pe www.1xbet.com și deține licență eliberată de statul Curaçao), înainte de a utiliza site-ul www.1xbet.com, jucătorul trebuie să se asigure că pe teritoriul de reședință acesta nu încalcă legile și alte acte normative privind jocurile de noroc. Jocurile de noroc online sunt interzise în unele țări și, prin urmare, plățile și transferurile legate de jocurile de noroc, de asemenea, pot fi interzise. Jucătorului i se recomandă să efectueze o consultație la un jurist înainte de a se înregistra pe site-ul menționat⁵⁰⁰. În conformitate cu politica companiei, nu se acceptă înregistrarea utilizatorilor din următoarele țări: Austria, Belgia, Bulgaria, Croația, Cipru, Cehia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Ungaria, Iran, Italia, Marea Britanie, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia, Spania, Statele Unite ale Americii și Suedia. Republica Moldova nu se regăsește în această listă. Același regulament⁵⁰¹ admite că legile țărilor pot fi schimbate, iar participantul la pariuri trebuie să se informeze despre

⁵⁰⁰ Regulamentul Casei de pariuri „1xBet”. Disponibil: <https://bit.ly/2WqMDLa>

⁵⁰¹ *Ibidem*.

toate schimbările de sine stătător. Dacă operatorul de pariuri va afla că participantul la pariuri este rezident al unei țări unde jocurile de noroc sunt interzise prin lege, operatorul de pariuri își rezervă dreptul de a opri activitățile contului prin: a) anularea pariurilor; b) închiderea contului participantului și rambursarea mijloacelor bănești care au fost depuse în cont.

În concluzie, de vreme ce în Republica Moldova desfășurarea pariurilor constituie monopol de stat, organizatorii de jocuri de noroc din străinătate care oferă ocazii de a paria online (disponibile persoanelor din Republica Moldova) nu pot să aibă calitatea de victimă a infracțiunii de pariuri aranjate, prevăzute la art. 242² CP RM. Dacă un făptuitor aflat în Republica Moldova ar cauza daune materiale unui organizator de pariuri din alt stat, ca urmare a parierii online pe un eveniment despre care știa cu certitudine că este unul trucat, atunci acel organizator de pariuri ar putea fi considerat victimă a infracțiunii de escrocherie. Asta doar dacă daunele cauzate ar fi considerabile, mari sau deosebit de mari. În caz contrar, răspunderea se va aplica în baza art. 105 din Codul contravențional (sustragerea în proporții mici).

2.4. Concluzii la Capitolul 2

Ca rezultat al analizei obiectului juridic, obiectului material și a victimei infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, considerăm necesară formularea următoarelor concluzii:

1) este justificată plasarea art. 242¹ și 242² în Capitolul X „Infracțiuni economice” din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova;

2) este neîntemeiată concepția Legii integrității de a considera infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate acte de corupție;

3) infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate pot fi comise chiar și acolo unde domeniul pariurilor constituie monopol de stat, așa cum este în cazul Republicii Moldova;

4) evenimentele susceptibile de manipulare în contextul art. 242¹ CP RM și pe care s-ar putea paria (sau informa alte persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentelor în discuție) în sensul art. 242² CP RM nu trebuie să fie clandestine și interzise;

5) organizarea și desfășurarea, fără drept, a activității de acceptare a pariurilor pe evenimente sportive sau de altă natură nu cade sub incidența art. 241 CP RM (practicarea ilegală a activității de întreprinzător). Unii practicieni din domeniul dreptului nu au înțeles acest lucru;

6) infracțiunea de pariuri aranjate protejează relațiile sociale cu privire la organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții corecte, fără utilizarea sau diseminarea informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului pe care se poate paria;

7) infracțiunea de manipulare a unui eveniment îi privează pe spectatori/fani de o competiție loială și imprevizibilă la care se așteaptă în mod legitim;

8) doar în cazurile în care infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM se exprimă în influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat putem, implicit, să identificăm prezența: (i) doar a obiectului material al infracțiunii; (ii) doar a obiectului imaterial al infracțiunii; (iii) atât a obiectului material al infracțiunii, cât și a obiectului imaterial al infracțiunii. În celelalte ipoteze infracțiunea de manipulare a unui eveniment nu are obiect material/imaterial. Faptul că anume în mod implicit putem stabili prezența sau lipsa obiectului material/imaterial nu ridică o problemă de previzibilitate a legii penale;

9) suma de bani pe care făptuitorul ar fi „câștigat-o” și, respectiv, pe care ar trebui să o încaseze în urma parierii pe un eveniment sportiv sau pe un eveniment de altă natură în legătură cu care ar fi cunoscut despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului, reprezintă obiectul material al infracțiunii de pariuri aranjate;

10) în practica judiciară s-a decis în mod eronat că antrenorul este „participant la un eveniment sportiv”. Din interpretarea sistemică și *per a contrario* a dispozițiilor normative relevante am ajuns la concluzia că antrenorul nu poate avea calitatea de participant la un eveniment sportiv și, respectiv, de victimă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment. El este unul dintre subiecții speciali ai infracțiunii prevăzute de art. 242¹ alin. (2) CP RM;

11) prin „participant la un eveniment de pariat” se are în vedere persoana fizică sau un grup de persoane fizice care evoluează cu un adversar (sau cu mai mulți) în cadrul unei competiții (concurs etc.) sportive sau sau de altă natură care oferă ocazii de a paria. Nu trebuie confundat „participantul la un eveniment de pariat” cu „participantul la pariu”. Prin definiție, participantul la pariu (pariorul) este persoana care a pus o miză pe un eveniment sportiv sau pe un eveniment de altă natură;

12) la calificarea faptei în baza art. 242¹ CP RM nu contează dacă participantul la un eveniment sportiv/de pariat este minor sau dacă infracțiunea a fost comisă în raport cu doi ori mai mulți participanți la asemenea evenimente, precum și distincțiile (titlurile) sau statutul acestora. Astfel de împrejurări pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei;

13) nu poate avea calitatea de victimă a infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM entitatea (e.g., o federație de sport, un club sportiv, o companie de televiziune etc.) sub egida căreia are loc un eveniment sportiv sau de altă natură susceptibil de a fi manipulat. În schimb, entitatea care organizează și/sau desfășoară un eveniment sportiv sau un eveniment de altă natură care a fost manipulat ar putea cere (în cadrul unui proces civil) de la făptuitor despăgubiri pentru prejudiciul cauzat (în mod indirect);

14) în ipoteza în care făptuitorul consideră eronat că o persoană are calitatea de participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat și, respectiv, a instruit-o, a încurajat-o sau a influențat-o să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului în discuție, răspunderea penală se aplică în conformitate cu art. 27 și 242¹ CP RM, adică pentru tentativă la infracțiunea de manipulare a unui eveniment;

15) victimă a infracțiunii de pariuri aranjate poate fi: (i) participantul la pariu (în cazul pariurilor mutuale) sau (ii) organizatorul pariului (în cazul pariurilor în cotă fixă, bookmaker);

16) *de lege lata*, persoanele care n-au atins vârsta de 18 ani nu pot paria. Rezultă că minorul nu poate avea calitatea de participant la pariu și, prin urmare, nu poate fi victimă a infracțiunii de pariuri aranjate;

17) pentru a beneficia de protecția conferită de art. 242² CP RM, organizatorul de pariu trebuie să desfășoare activitatea de acceptare a mizelor în condiții de legalitate. Activitatea de acceptare a mizelor are loc în condiții de legalitate în ipoteza în care organizatorul de pariuri este abilitat cu dreptul de a desfășura această activitate în statul în care se află pariorul. Acesta este standardul Consiliului Europei și care a fost transpus în legislația Republicii Moldova;

18) în Republica Moldova organizarea și desfășurarea pariurilor constituie monopol de stat, însă statul nu poate avea calitatea de victimă a infracțiunii de pariuri aranjate;

19) este inadmisibilă echivalarea unei societăți pe acțiuni în care cota statului este de 100% cu o întreprindere de stat;

20) doar Loteria Națională a Moldovei împreună cu partenerul său privat (*i.e.* S.R.L. „NGM Company”) poate organiza și desfășura pariuri. Astfel, în cazul pariurilor în cotă fixă (bookmaker), doar aceste entități pot avea calitatea de victimă a infracțiunii de pariuri aranjate;

21) în cazul în care o persoană aflată în Republica Moldova ar pune online o miză la un operator de jocuri de noroc din străinătate pe un eveniment desfășurat în statul în care operatorul de jocuri de noroc își are sediul sau într-un alt stat terț, pariul va fi considerat unul ilegal în accepțiunea art. 3 alin. (5) lit. a) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive și art. 47 din Legea nr. 291/2016, pentru simplul motiv că operatorul de jocuri de noroc din străinătate nu este abilitat cu dreptul de a oferi persoanelor din țara noastră ocazii de a paria, asta chiar dacă operatorul de pariuri în discuție ar avea dreptul să organizeze și să desfășoare jocuri de noroc online în statul în care acesta își are sediul;

22) casele de pariuri din străinătate pot fi considerate victime ale infracțiunii de escrocherie în ipoteza în care un făptuitor aflat în Republica Moldova ar cauza daune materiale (considerabile, mari sau deosebit de mari) ca urmare a parierii online pe un eveniment despre care știa cu certitudine că este unul trucat.

3. LATURA OBIECTIVĂ A INFRACTIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT ȘI DE PARIURI ARANJATE

3.1. Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM

Latura obiectivă a infracțiunii cuprinde o totalitate de semne relevante în plan juridic care dau pecetea sau amprenta exterioară a infracțiunii.

Din punct de vedere structural⁵⁰², manifestarea extrinsecă a conduitei umane, implicând lezarea efectivă sau potențială a valorilor și relațiilor sociale protegute de legea penală, include: 1) fapta (acțiunea sau inacțiunea) prejudiciabilă; 2) urmările prejudiciabile (după caz); 3) legătura cauzală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile (după caz); 4) locul, timpul, metoda, mijlocul sau ambianța comiterii infracțiunii (după caz).

Din această perspectivă, latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM este alcătuită doar dintr-un singur semn – fapta prejudiciabilă. La rândul ei, fapta prejudiciabilă a acestei infracțiuni constă în acțiunea de încurajare, instruire sau influențare a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat⁵⁰³.

Conduita infracțională descrisă la art. 242¹ CP RM nu poate fi realizată prin inacțiune, ci doar prin acțiune. Printr-o omisiune nu poate fi încurajat, instruit sau influențat un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Dacă s-ar admite contrariul, ar fi încălcate regulile logicii.

Omisiunea unui factor de decizie implicat în desfășurarea unui eveniment sportiv sau a unui eveniment de pariat (*i.e.* a unui antrenor, arbitru, membru al juriului etc.) de a oferi participanților instrucțiunile corespunzătoare poate avea un impact asupra parcursului sau rezultatului evenimentului. Totuși, o asemenea inacțiune nu cade sub incidența infracțiunii de manipulare a unui eveniment, ci, eventual, în baza altor norme, *e.g.*, cele care stabilesc răspunderea disciplinară.

Din conținutul normativ al art. 242¹ CP RM rezultă că acțiunea prejudiciabilă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment se poate manifesta prin trei modalități cu caracter alternativ:

⁵⁰² Бриллиантов А.В. *Уголовное право России: Части Общая и Особенная: Учебник*. Москва: Проспект, 2011, p. 149.

⁵⁰³ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 108; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 12, p. 7; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 177; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, p. 218; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 214.

- 1) încurajarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat;
- 2) instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat;
- 3) influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat.

Spre deosebire de legislatorul Republicii Moldova, legislatorii din alte state au optat, atunci când au descris conținutul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, pentru o structură sau o „textură deschisă” (*open-textured*), cum ar spune H.L.A. Hart⁵⁰⁴. De exemplu, potrivit art. 197/a din Codul penal al Albaniei⁵⁰⁵, constituie contravenție acțiunile sau inacțiunile îndreptate spre predeterminarea rezultatelor competițiilor sportive naționale și internaționale, contrar principiului *fair-play*. Aceeași faptă constituie infracțiune dacă este comisă pentru obținerea unor bunuri. De asemenea, în conformitate cu art. 212¹ alin. (1) din Codul penal al Letoniei⁵⁰⁶, constituie infracțiune manipularea unei competiții sportive desfășurate de o organizație sportivă. În subsecvent, art. 15¹ din Legea sportului a Letoniei prevede că manipularea unei competiții sportive înseamnă orice operațiune care încalcă incertitudinea referitoare la parcursul sau rezultatul unei competiții sportive⁵⁰⁷. *Ad similibis*, art. 182¹ alin. (1) din Codul penal al Lituaniei⁵⁰⁸ stabilește răspunderea pentru afectarea în mod ilegal a parcursului sau a rezultatului corect al unei competiții sportive profesionale. Totodată, art. 2 alin. (13) din Legea Lituaniei privind educația fizică și sportul redă definiția noțiunii de „manipulare a unei competiții sportive”, *i.e.*: un aranjament, o acțiune sau o omisiune intenționată prin care se încearcă să se influențeze parcursul sau rezultatul unei competiții sportive pentru a elimina, în totalitate sau parțial, imprevizibilitatea competiției respective cu scopul de a obține un avantaj necuvenit⁵⁰⁹.

Meritul acestei concepții normative rezidă în aceea că ea acoperă toate modalitățile faptice posibile de comitere a infracțiunii în discuție. În perspectivă, vom cugeta asupra receptării acestei optici în Republica Moldova.

Revenind la cadrul normativ al Republicii Moldova, cu privire la ***prima modalitate normativă a acțiunii prejudiciabile a infracțiunii de manipulare a unui eveniment*** – încurajarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat –, reținem că „a încuraja” semnifică, *ad litteram*, a îmbărbăta, a sprijini, a stimula⁵¹⁰ pe cineva.

⁵⁰⁴ Hart H.L.A. *The Concept of Law*. Second Edition. Oxford: Clarendon Press, 1994, p. 128. *Apud*: Papuc T. *Principiul proporționalității. Teorie și jurisprudența Curții de la Strasbourg*. București: Solomon, 2019, p. 12.

⁵⁰⁵ Criminal Code of the Republic of Albania. Disponibil: <https://bit.ly/2QpEshA>

⁵⁰⁶ Criminal Code of Latvia. Disponibil: <https://bit.ly/2QRz71E>; UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 82. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

⁵⁰⁷ Sports Law of Latvia. Disponibil: <https://bit.ly/2Vc1pHt>

⁵⁰⁸ Criminal Code of Lithuania. Disponibil: <https://bit.ly/35xlyKl>

⁵⁰⁹ Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo Nr. I-1151 pakeitimo įstatymas. Disponibil: <https://bit.ly/2PhzJgW>

⁵¹⁰ *Dictionarul explicativ al limbii române / Conducătorii lucrării*: Coteanu I., Seche L. și Seche M. Ediția a II-a, revăzută. București: Univers Enciclopedic Gold, 2012, p. 543.

În doctrină⁵¹¹ s-a remarcat că, „în sensul art. 242¹ CP RM, încurajarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat presupune sprijinirea, îndemnarea, stimularea acestui participant”⁵¹², opinie la care subscriem.

În acest context, nu poate fi trecută cu vederea polemica din literatura de specialitate privind faptul dacă stimularea unui participant la un eveniment sportiv poate sau nu angaja răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment. Astfel, după B.V. Voljenkin, stimularea unui participant la un eveniment sportiv, neprevăzută de contract, în vederea atingerii celor mai bune performanțe în cadrul competiției se circumscrie normei prevăzute la art. 184 din Codul penal al Federației Ruse⁵¹³ (normă similară cu art. 242¹, 333 și 334 CP RM). Dimpotrivă, A.S. Gribov este de părere că stimularea unui participant la un eveniment sportiv pentru ca acesta să depună tot efortul ca să câștige o competiție onestă nu reprezintă o faptă prejudiciabilă⁵¹⁴.

În acest sens, reținem că, în conformitate cu art. 203 din Codul muncii⁵¹⁵, pentru succese în muncă, angajatorul poate aplica stimulări sub formă de: a) mulțumiri; b) premii; c) cadouri de preț; d) diplome de onoare. Regulamentul intern al unității, statutele și regulamentele disciplinare pot să prevadă și alte modalități de stimulare a salariaților.

Totodată, potrivit art. 204 al aceluiași act normativ, stimulările se aplică de către angajator după consultarea reprezentanților salariaților. Stimulările se consemnează într-un ordin (dispoziție, decizie, hotărâre) și se aduc la cunoștința colectivului de muncă.

Aceste prevederi devin aplicabile în cazul încheierii unui contract de muncă (fie și verbal, pentru că forma scrisă a contractului de muncă nu este o condiție *ad validitatem*, ci *ad probationem*). Participanții la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ar putea încheia un contract de muncă cu un club sportiv, o organizație sportivă sau o companie de televiziune etc. Unele federații sportive au aprobat un contract tip de muncă al sportivului⁵¹⁶.

Totuși, se poate întâmpla, din varii motive, ca organizatorii de evenimente sportive sau de alte evenimente de pariat să încheie cu participanții la asemenea evenimente alte tipuri de

⁵¹¹ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 109; Stati V. *Infrațiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 7; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, p. 178; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, 2016, p. 219; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 215.

⁵¹² *Ibidem*.

⁵¹³ *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный). 2-е издание, исправленное, переработанное и дополненное* / Под ред. Чучаева А.И. Москва: Инфра-М, Контракт, 2010. Disponibil: <https://bit.ly/2K84D8y>

⁵¹⁴ Грибов А.С. *Пробелы в регламентации отдельных признаков оказания противоправного влияния на результаты спортивных соревнований или зрелищных коммерческих конкурсов (ст. 184 УК РФ)*. В: Юридическая наука, 2014, № 2, с. 100-102.

⁵¹⁵ Codul muncii al Republicii Moldova, nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162.

⁵¹⁶ Contractul de muncă tip al jucătorului de fotbal, aprobat de Federația Moldovenească de Fotbal. Disponibil: <https://bit.ly/2VN4m2n>

contracte, *e.g.*, „contract de joc”, „contract sportiv”, „acord de participare” sau contract de prestări servicii. În astfel de situații, la acordarea stimulentei va trebui să se ia în considerare clauzele contractuale și, după caz, regulamentul de desfășurare a evenimentului.

În continuare, reținem că, în conformitate cu pct. 50 al Normelor financiare pentru activitatea sportivă, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 1552 din 4 decembrie 2002 (Anexa nr. 1 la această hotărâre), pentru performanțele deosebite obținute în competițiile sportive, organul central de specialitate în domeniul culturii fizice și sportului, celelalte autorități ale administrației publice centrale și locale, care au în subordine unități sportive, Comitetul Național Olimpic și Sportiv, federațiile, asociațiile, cluburile și școlile sportive, după caz, pot acorda sportivilor, în funcție de valoarea performanței, de importanța competiției, de aportul personal și în limita bugetului aprobat, premii în lei sau obiecte, până la valoarea sumelor prevăzute de această hotărâre de Guvern⁵¹⁷.

Acest act normativ stabilește că sportivilor li se oferă premii pentru locurile I-III sau, după caz, pentru locurile I-VI obținute la: a) Campionatele mondiale; b) Campionatele europene; c) Universiada Mondială; d) Jocurile Mondiale; e) Jocurile Olimpice pentru tineret; f) Festivalul (Zilele) Olimpic(e) al(e) Tineretului European; g) Campionatele mondiale universitare militare, feroviare etc.; h) Cupele mondiale; i) Cupele europene; j) Competițiile internaționale (turnee), cu participarea sportivilor (echipelor) din mai multe țări, inclusiv competițiile cu participarea mai multor ramuri de sport; k) Competițiile internaționale bilaterale; l) Campionatele naționale; m) Cupa Republicii Moldova. Spre exemplu, pentru sportivii care reprezintă Republica Moldova în cadrul campionatelor mondiale sunt preconizate următoarele premii:

(i) pentru seniori: locul I – 225.000 de lei, locul II – 120.000 de lei, locul III – 90.000 de lei, locul IV – 50.000 de lei, locul V – 40.000 de lei, locul VI – 30.000 de lei;

(ii) pentru juniorii de categoria I-a (tineret): locul I – 45.000 de lei, locul II – 30.000 de lei, locul III – 21.000 de lei, locul IV – 13.000 de lei, locul V – 10.000 de lei, locul VI – 70.00 de lei;

(iii) pentru juniorii de categoria a II-a (cadeți): locul I – 20.000 de lei, locul II – 13.500 de lei, locul III – 9.000 de lei, locul IV – 5.000 de lei, locul V – 4.000 de lei, locul VI – 3.000 de lei.

În cadrul competiției „Cupa Republicii Moldova” sportivilor li se conferă premii pentru obținerea: locului I – 3.500 de lei; locului II – 2.500 de lei; locului III – 1.500 de lei.

Potrivit pct. 54 al Normelor financiare pentru activitatea sportivă, valoarea premiilor pentru deținătorii locurilor I-VI la Jocurile Olimpice este stabilită prin hotărâre de Guvern. De exemplu, prin Hotărârea Guvernului nr. 491 din 6 iulie 2012 a fost aprobat cuantumul premiilor

⁵¹⁷ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1552 din 4 decembrie 2002 pentru aprobarea Normelor financiare pentru activitatea sportivă. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 174-176.

pentru performanțele sportivilor obținute la ediția a XXX-a a Jocurilor Olimpice de vară și ediția a XIV-a a Jocurilor Paralimpice din anul 2012 (care au avut loc în orașul Londra, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord)⁵¹⁸, după cum urmează: medalia de aur – 100.000 de euro; medalia de argint – 90.000 de euro; medalia de bronz – 80.000 de euro; locul IV – 70.000 de euro; locul V – 60.000 de euro; locul VI – 50.000 de euro; locul VII – 40.000 de euro; locul VIII – 30.000 de euro; locul IX – 20.000 de euro; locul X – 10.000 de euro; locul XI – 7.000 de euro; locul XII – 5.000 de euro.

Pentru sportivii care au reprezentat Republica Moldova la ediția a XXXI-a a Jocurilor Olimpice de vară și la ediția a XV-a a Jocurilor Paralimpice din anul 2016 (care s-au desfășurat în orașul Rio de Janeiro, Brazilia)⁵¹⁹ au fost preconizate premii în mărime de: 3.000.000 de lei pentru obținerea medaliei de aur; 2.600.000 de lei pentru obținerea medaliei de argint; 2.000.000 de lei pentru obținerea medaliei de bronz; 600.000 de lei pentru obținerea locului IV; 500.000 de lei pentru obținerea locului V; 400.000 de lei pentru obținerea locului VI; 300.000 de lei pentru obținerea locului VII; 200.000 de lei pentru obținerea locului VIII.

De asemenea, cuantumul premiilor pentru performanțele sportivilor care au reprezentat Republica Moldova la Jocurile Olimpice de Tineret din anul 2018 (ediția de vară) (care au fost găzduite de orașul Buenos Aires, Argentina) variază în dependență de locul obținut de către aceștia: locul I (medalia de aur) – 120.000 de lei; locul II (medalia de argint) – 90.000 de lei; locul III (medalia de bronz) – 70.000 de lei; locul IV – 50.000 de lei; locul V – 38.000 de lei; locul VI – 28.000 de lei; locul VII – 21.000 de lei; locul VIII – 16.000 de lei⁵²⁰.

Au fost premiați și sportivii care au obținut performanțe la ediția a II-a a Jocurilor Europene din anul 2019 (care au avut loc în or. Minsk, Republica Belarus) la ramurile de sport: badminton, box, canoe, ciclism, judo, lupte, sambo, tenis de masă, tir și tir cu arcul, *i.e.*: locul I (medalia de aur) – 220.000 de lei; locul II (medalia de argint) – 160.000 de lei; locul III (medalia de bronz) – 120.000 de lei; locul IV – 50.000 de lei; locul V – 30.000 de lei⁵²¹.

Distinct de cele conturate *supra*, din pct. 55 al Normelor financiare pentru activitatea sportivă aflăm că Președintele Comitetului Național Olimpic poate suplimenta din bugetul

⁵¹⁸ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 142.

⁵¹⁹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 610 din 17 mai 2016 cu privire la aprobarea cuantumului premiilor pentru performanțele obținute la ediția a XXXI-a a Jocurilor Olimpice de vară și ediția a XV-a a Jocurilor Paralimpice din anul 2016, or. Rio de Janeiro, Brazilia. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 134-139.

⁵²⁰ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1040 din 24 octombrie 2018 cu privire la aprobarea cuantumului premiilor pentru performanțele obținute la Jocurile Olimpice de Tineret din anul 2018 (ediția de vară), or. Buenos Aires, Argentina. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 400-409.

⁵²¹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 344 din 18 iulie 2019 Cu privire la aprobarea cuantumului premiilor pentru performanțele obținute la ediția a II-a a Jocurilor Europene din anul 2019, or. Minsk, Republica Belarus. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 238.

propriu cu până la 100% premiile acordate deținătorilor locurilor I-VI la Jocurile Olimpice conform hotărârii Guvernului. Mai mult, în baza pct. 66 al actului normativ prenotat, și sportivii care au obținut recorduri omologate de forurile sportive pot fi premiați (e.g., sportivul care a realizat un record olimpic poate obține un premiu în valoare de până la 50.000 de lei).

Așadar, acordarea de stimulente participanților la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu reprezintă o faptă ilicită, atunci când acestea sunt preconizate și repartizate conform meritelor (performanțelor) obținute.

Din contra, stimularea unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat, astfel încât acesta să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, cade sub incidența art. 242¹ CP RM. O astfel de ipoteză ar exista atunci când participantului la un eveniment sportiv sau de pariat i se oferă un „stimulent” („premiu”) pentru a avea o prestație proastă în cadrul unui eveniment sportiv sau de pariat. În plan comparat, art. 11 alin. (5) din Legea Turciei cu privire la prevenirea violenței și dezordinii în sport incriminează stimularea participantului la un eveniment sportiv (prin promiterea sau oferirea de „bonusuri”) în vederea aranjării meciului⁵²². În baza acestei norme, pedeapsa aplicabilă se reduce în jumătate dacă stimularea s-a făcut în interesul clubului sportiv (adică de a învinge).

Stimularea, privită ca o modalitate faptică de comitere a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, nu trebuie să se exprime în promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat de bunuri (inclusiv premii bănești), servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă. În această ipoteză răspunderea se aplică conform art. 334 „Darea de mită” din Codul penal.

Acest aspect nu a fost înțeles în cazul *Kmit*, în care un procuror din cadrul Procuraturii Anticorupție a Republicii Moldova l-a învinuit pe R.K. (managerul FC „D.”) de comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242¹ alin. (2) CP RM, pentru că el (R.K.) *ar fi încurajat financiar sportivii echipei FC „D.” (Moldova) la meciurile de fotbal ale etapei preliminare din cadrul „Ligii Europei”, desfășurate pe 4 iulie 2013, în orașul Tirana și pe 11 iulie 2013, în orașul Chișinău între FC „D.” (Moldova) și KS „T.” (Albania). Prin urmare, au fost viciate rezultatele acestor evenimente sportive, după cum urmează: 3:1 în favoarea KS „T.” (la meciul din 4 iulie 2013) și, respectiv, 2:0 în favoarea FC „D.” (la meciul din 11 iulie 2013). De asemenea, R.K. ar fi încurajat financiar participanții la evenimentul sportiv care a avut loc pe 29 august 2014, ora*

⁵²² *Apud*: UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 101-102. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

16:00, dintre echipele de fotbal FC „M.” (Orhei) și FC „D.” (Tiraspol), și anume sportivii echipei FC „D.”. În așa mod, s-ar fi produs un efect viciat asupra rezultatului acestui eveniment, înregistrându-se un scor de 6:0 în favoarea FC „M.”⁵²³.

Pretinsa „încurajare financiară” a participanților la un eveniment sportiv nu reprezintă altceva decât o remunerație ilicită în sensul art. 334 CP RM și, prin urmare, lui R.K. trebuia să i se impute infracțiunea de dare de mită unui participant la un eveniment sportiv. Așa s-a procedat, de exemplu, într-un caz din practica judiciară a României (cunoscut sub denumirea sugestivă „dosarul valiza”; această denumire își are sorginea în împrejurarea că făptuitorul ar fi pus banii promiși sportivilor într-o valiză, care, într-un final, a fost preluată de către oamenii legii), în care s-a constatat că *finanțatorul și acționarul clubului de fotbal „S.B.”, B.G., și-a construit un plan infracțional, conform căruia urma să stimuleze financiar cu suma de 1,7 milioane de euro jucătorii și conducerea clubului de fotbal „U.C.” (aproximativ 100.000 de euro pentru fiecare), în scopul obținerii unui rezultat favorabil (egalitate sau victorie) în meciul cu echipa „C.F.R.C.” din etapa a 34-a a Campionatului Național de Fotbal – Liga I (sezonul 2007-2008), fapt care ar fi avut drept consecință situarea pe primul loc a echipei „S.B.”. S-a accentuat că nu se poate accepta, sub nicio formă, un sistem de premiere financiară sau de altă natură între cluburile de fotbal aflate în aceeași competiție sportivă oficială, sub masca motivației că un astfel de stimul duce la obținerea unui joc mai bun și a unor performanțe îmbunătățite. Sportivul are o obligație de diligență bine determinată, și anume să joace fotbal la capacitate maximă pentru obținerea unor performanțe, fără a putea stabili anticipat scorul final. Dacă toți finanțatorii sau acționarii cluburilor aflate într-un campionat ar avea astfel de inițiative (de premiere a echipelor), atunci s-ar pierde noțiunea de competiție, fără a se mai cunoaște când se joacă corect și când predomină interese oculte, generate de așa-zisele „premieri”, care pot reprezenta o „mită mascată”. Înalta Curte de Casație și Justiție a României a conchis că B.G. trebuie să răspundă penal pentru comiterea infracțiunii de dare de mită (prevăzută de art. 255 din Codul penal al României din 1968) și l-a condamnat la trei ani închisoare cu executare*⁵²⁴.

Așadar, încurajarea în sensul art. 242¹ CP RM nu se poate concretiza în promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat de bunuri, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă.

În sensul aceluiași articol, „instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat (cea de-a doua modalitate normativă a acțiunii prejudiciabile a

⁵²³ Încheierea Judecătorei sectorului Buiucani, municipiul Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr. 10-731/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2J22b4Z>

⁵²⁴ Decizia nr. 156/2013 din 4 iunie 2013 a Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Disponibil: <https://bit.ly/2W2nERm>

infracțiunii de manipulare a unui eveniment – n.a.) presupune furnizarea de instrucțiuni acestui participant”⁵²⁵, astfel încât acesta să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv.

Darea de instrucțiuni unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat poate face parte dintr-o anumită strategie/tactică. Dar nu orice strategie/tactică este permisă și, respectiv, aceasta poate fi considerată o manipulare. Adesea, limita de demarcație între o strategie/tactică „corectă” și alta „interzisă” nu poate fi trasată cu ușurință⁵²⁶. Așa cum observă S. Zaksaitė⁵²⁷, „conceptul de manipulare poate depinde de tipul sportului: în timp ce într-o ramură de sport unele acțiuni pot fi considerate o manipulare și, prin urmare, ilegale și sancționate, dimpotrivă, într-o altă ramură de sport aceleași acțiuni pot constitui doar o tactică răspândită”.

De exemplu, în cazul wrestlingului (*i.e.* o formă de sport de origine americană, derivată din lupta greco-romană, care combină sportul și efectele teatrale în care oponentii luptă corp la corp, încercând fiecare să îl arunce sau să îl imobilizeze pe celălalt la podea, folosind diverse prize în conformitate cu un cod de reguli⁵²⁸) ar fi greu de învinuit persoanele de manipulare a unui eveniment, de vreme ce, prin definiție, acest tip de sport implică un spectacol regizat din timp. Aceasta se explică prin faptul că „tehnicile și manevrele executate în ring sunt dureroase, forța manevrelor și gradul mare de risc făcând aproape imposibilă evitarea coliziunilor dureroase, iar executarea lor implică multe riscuri dacă nu sunt efectuate corect. Aspectul «simulat» al unei manevre de wrestling constă în faptul că ambii luptători încearcă să evite consecințele negative, cum ar fi rănille interne sau fracturile oaselor, și nu încearcă neapărat evitarea durerii, durere imposibil de eliminat, în cazul majorității manevrelor. Pe parcursul meciului, sportivii implicați în ring comunică folosind gesturi sau termeni specifici pentru a informa adversarul în legătură cu manevrele pe care urmează să le execute. Și arbitrul are rolul său, semnalând uneori momentele în care trebuie să aibă loc evenimentele prestabilite sau care implică un grad de risc ridicat. Într-un meci de wrestling rezultatul final și anumite momente cheie ale meciului sunt predeterminate în culise și repetate de wrestleri pe parcursul antrenamentelor, restul partidei fiind improvizate”⁵²⁹. În astfel de cazuri, datorită naturii și esenței acestui tip de sport, art. 242¹ CP RM nu pare a fi incident, cel puțin în cea de-a doua modalitate a acțiunii prejudiciabile a infracțiunii prevăzute de acest articol. În schimb, dacă într-o altă ramură de sport cineva ar oferi

⁵²⁵ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială, vol. II*, p. 109; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, 2019, p. 215.

⁵²⁶ Reniță Gh. *Fapta prejudiciabilă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Partea I*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2020, nr. 3, p. 37-42.

⁵²⁷ Zaksaitė S. *Match-fixing: the shifting interplay between tactics, disciplinary offence and crime*. În: The International Sports Law Journal, 2013, vol. 13, p. 289.

⁵²⁸ International Wrestling Rules. Disponibil: <https://bit.ly/2WamZNE>

⁵²⁹ Wrestling. Disponibil: <https://bit.ly/3b6bjzl>

instrucțiuni sportivilor ca aceștia să predetermine anumite momente sau rezultatul final al unui meci, atunci s-ar putea aplica răspunderea pentru manipularea unui eveniment.

În contextul celor elucidate, reținem că opt jucătoare de badminton (două perechi din China clasate pe locul întâi și, respectiv, doi, la nivel mondial, una din Indonezia și una din Coreea de Sud) au fost descalificate la Jocurile Olimpice de vară de la Londra din 2012, după ce Federația Internațională de Badminton a concluzionat că jucătoarele ar fi încercat să manipuleze clasamentul grupelor din primul tur, prin înfrângere deliberată. În ciuda observațiilor arbitrilor, acestea ar fi făcut greșeli intenționate și nu ar fi depus „cele mai bune eforturi” pentru a învinge. În replică, jucătoarele au susținut că adversarele lor din prima etapă erau mai puternice și, în consecință, nu ar fi avut șanse reale să câștige. În aceste condiții, ele au rezervat energia pentru meciurile cu adversare mai slabe în faza următoare⁵³⁰.

Federația Internațională de Badminton a apreciat că această tactică nu este permisă și constituie o abatere disciplinară, opinie împărtășită de unii autori⁵³¹. Totuși, în literatura de specialitate există voci care afirmă că atunci când alți sportivi de top, *e.g.*, Usain Bolt (atlet, multiplu campion olimpic și mondial) sau Michael Phelps (multiplu campion olimpic și mondial la înot) economisesc energia în toiu unei competiții, nimeni nu califică acțiunile lor ca fiind contrare eticii sportive, însă sunt privite ca o tactică sportivă acceptată. K. Blair susține că acest lucru reflectă prejudecățile olimpice occidentale față de sportul practicat de femei⁵³².

Pentru a aprecia dacă anumite instrucțiuni fac parte dintr-o tactică corectă sau nu, trebuie avute în vedere mai multe aspecte, *e.g.*: tipul sportului; specificul evenimentului; regulile de desfășurare a evenimentului în discuție; faptul dacă instrucțiunile sunt pe larg acceptate sau contestate de participanți; cum s-ar comporta un „exemplar-model” care participă la eveniment; împrejurarea dacă instrucțiunile pot afecta principiul *fair-play*.

În cazul de mai sus, decizia de a pierde în mod deliberat anumite meciuri nu a fost inoculată de terțe persoane, ci le-a aparținut sportivelor. Atunci când sportivul manipulează unilateral evenimentul la care participă sau o etapă din acesta fără ca o altă persoană să exercite asupra lui o influență infracțională reprezintă, după J.T. Holden și R.M. Rodenberg, o „aranjare a meciului de către un lup singuratic” (*lone-wolf match-fixing*)⁵³³. Această conduită încalcă integritatea evenimentelor sportive și, prin urmare, contravine principiului *fair-play*. Ea nu poate

⁵³⁰ Blair K. *The 2012 Olympic Badminton Scandal: Match-Fixing, Code of Conduct Documents, and Women's Sport*. În: *The International Journal of the History of Sport*, 2018, p. 1-13; Sailors P.R., Teetzel S. & Weaving C. *Lentius, Inferius, Debilius: The Ethics of "Not Trying" on the Olympic Stage*. În: *Sport in Society*, 2015, vol. 18, no. 1, p. 17-27.

⁵³¹ Zaksaitė S. *Match-fixing: the shifting interplay between tactics, disciplinary offence and crime*, p. 289.

⁵³² Blair K., *Op. cit.*, p. 9.

⁵³³ Holden J.T. & Rodenberg R.M. *Lone-wolf match-fixing: global policy considerations*. În: *International Journal of Sport Policy and Politics*, 2016, vol. 9, iss. 1, p. 4.

fi comparată cu ipoteza în care persoana nu depune din start toată străduința ca mai apoi să învingă în competiție, așa cum au procedat de mai multe ori Usain Bolt sau Michael Phelps. Sunt situații diferite. Pierderea deliberată a unui meci, astfel încât sportivii implicați să părăsească terenul în „huiduielile” suporterilor și ale fanilor, așa cum s-a întâmplat în cazul celor opt jucătoare de badminton, nu poate fi considerată o tactică sportivă acceptată. De asemenea, ar fi ridicul să credem că poate face parte dintr-o tactică sportivă corectă ipoteza în care un jucător de fotbal nu lovește balonul în poartă atunci când are o posibilitate adecvată sau când se „împiedică” chiar lângă poartă etc. Sunt cazuri când sportivul nu se manifestă la capacitatea sa maximă. Pentru orice persoană rezonabilă este clar că asemenea acțiuni afectează parcursul sau rezultatul evenimentului și nu trebuie tolerate. În această situație, este justificată aplicarea răspunderii disciplinare în privința participantului la un eveniment sportiv/de pariat.

Spre deosebire de cazul jucătoarelor de badminton, care este unul pur disciplinar⁵³⁴, în dosarul *Mungiu și Beședin*, pentru asigurarea înfrângerii selecționatei Republicii Moldova de fotbal feminin în fața selecționatei Letoniei în meciul din 4 august 2013 din cadrul Campionatului Europei U17 la o diferență de două goluri, făptuitorii i-au cerut antrenorei A.S. (promițându-i în schimb 8.000 de dolari SUA) modificarea planului tactic și a componenței selecționatei de fotbal a Republicii Moldova, i.e. schimbarea rolurilor și poziției în teren a jucătoarelor, precum și înlocuirea jucătoarelor celor mai puternice cu cele mai slabe. A.S. nu a dat curs acestor solicitări și a anunțat conducerea FMF și Centrul Național Anticorupție. Într-un final, meciul în discuție a fost corect și s-a încheiat cu scorul de 1-1, iar făptuitorii (S.B. și V.M.) au fost reținuți și, apoi, trimiși în judecată și condamnați pentru dare de mită. Dacă A.S. ar fi dat instrucțiuni sportivelor selecționatei Republicii Moldova de fotbal feminin, astfel încât să piardă meciul, atunci A.S. ar fi comis, între altele, infracțiunea de manipulare a unui eveniment în modalitatea normativă de care ne ocupăm aici (instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat).

Alegerea unei anumite tactici pentru un eveniment sportiv sau de pariat poate constitui „cheia” succesului. Prin urmare, darea de instrucțiuni unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat pentru ca acesta să aibă o conduită care ar afecta parcursul sau rezultatul firesc al evenimentului în care evoluează cade sub incidența art. 242¹ CP RM.

Făptuitorul ar putea instrui un participant la un eveniment sportiv/de pariat sau mai mulți participanți, dar acest aspect nu contează la calificarea faptei. În cazul fotbalului, s-a arătat⁵³⁵ că, „în principiu, cel care manipulează meciurile are nevoie de trei persoane: portarul, cel care

⁵³⁴ Zaksaitė S. *Match-fixing: the shifting interplay between tactics, disciplinary offence and crime*, p. 289.

⁵³⁵ *Trucarea meciurilor de fotbal: cum funcționează sistemul?* Disponibil: <https://bit.ly/3d4B5FH>

coordonează apărarea și încă un fundaș sau, uneori, un atacant. Minimum ar putea implica doar portarul și un apărător. Doar cu portarul este dificil de a vicia un eveniment sportiv, pentru că el și-ar putea manifesta interesul, însă fără un fundaș «tocmit» se poate ca portarul să nu se afle în situația de a ceda un gol. Fundașul este esențial, pentru că el poate «greși» decisiv sau poate acorda un penalty. De asemenea, când se apelează la un atacant, se mizează pe faptul că el nu va marca goluri, datoria lui fiind de a irosi mingile primite. Importantă în manipularea meciurilor este menținerea aparențelor, lucru care necesită profesionalism. Cei implicați vor trebui să fie profesioniști și să nu facă lucrurile prea evidente⁵³⁶. Totuși, numărul de participanți instruiți pentru a vicia evenimentul trebuie avut în vedere la individualizarea pedepsei.

În fine, cu privire la cea de-a *treia modalitate normativă a acțiunii prejudiciabile a infracțiunii de manipulare a unui eveniment* – influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat –, în doctrină s-a menționat că aceasta „se poate concretiza în: aplicarea violenței; înșelare; intimidare; amenințare; măgulire; provocarea sentimentului de răzbunare, a invidiei etc.; determinarea pe altă cale ilegală. Indiferent de forma pe care o îmbracă, influențarea presupune întotdeauna realizarea unei acțiuni asupra unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, nu o simplă tolerare de către făptuitor a intenției de comitere de către participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat a unor acțiuni care ar produce un efect viciat asupra respectivului eveniment”⁵³⁷.

Acest model de interpretare este inspirat din art. 307b din Codul penal al Bulgariei. În baza acestui articol, oricine care, prin violență, înșelăciune, amenințare sau în altă modalitate ilegală determină o persoană să influențeze evoluția sau rezultatul unui eveniment sportiv, administrat de o organizație sportivă, dacă fapta comisă nu constituie o infracțiune mai gravă, se pedepsește cu închisoarea de la un an la șase ani și o amendă de la o mie la zece mii de leve⁵³⁸.

Aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea violenței poate fi privită ca o modalitate faptică de influențare a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat pentru ca acesta să aibă o conduită care ar afecta parcursul sau rezultatul evenimentului în care evoluează. În același sens, s-a pronunțat și J. Peurala⁵³⁹, care face trimitere la un studiu al Interpolului. În continuare, trebuie să stabilim tipurile și gradul de intensitate al violenței care ar putea cădea sub incidența infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM.

⁵³⁶ *Ibidem*.

⁵³⁷ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 109; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 12, p. 7-8; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 178. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs, ediția a III-a*, p. 215.

⁵³⁸ Criminal Code of Bulgaria. Disponibil: <https://bit.ly/38ortT4>

⁵³⁹ Peurala J. *Match-manipulation in football – the challenges faced in Finland*. În: *The International Sports Law Journal*, 2013, vol. 13, iss. 3-4, p. 271.

Per definitionem, „violența reprezintă acțiunea ilegală și intenționată asupra corpului și/sau psihicului unei persoane, săvârșită contrar sau în pofida voinței acesteia, cauzându-i-se un prejudiciu considerabil sau fiind pusă în pericol de a i se cauza un astfel de prejudiciu”⁵⁴⁰.

Așadar, noțiunea generică de „violență” poate îngloba atât violența fizică (*vis absoluta*), cât și violența psihică (*vis compulsiva*).

Din pct. 25 al Regulamentului nr. 199 din 27 iunie 2003 de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății nr. 99 din 27 iunie 2003, putem distinge următoarele grade de gravitate a vătămării integrității corporale sau a sănătății⁵⁴¹: (i) vătămări grave; (ii) vătămări medii; (iii) vătămări ușoare; și (iv) vătămări neînsemnate. Faptele care implică astfel de vătămări constituie contravenții sau, după caz, infracțiuni. De principiu, se știe că infracțiunea/contravenția absorbantă trebuie să fie mai gravă decât infracțiunea/contravenția absorbită.

Așa stând lucrurile, apelând la metoda comparării sancțiunilor, deducem că violența în contextul infracțiunii de manipulare a unui eveniment poate presupune acțiuni care au cauzat vătămarea neînsemnată [art. 78 alin. (1) din Codul contravențional] sau ușoară [art. 78 alin. (2) din Codul contravențional] a integrității corporale. În astfel de cazuri răspunderea se aplică doar în baza art. 242¹ CP RM.

Pășind spre o altă treaptă a violenței, constatăm că infracțiunea de manipulare a unui eveniment nu poate să absoarbă violența ce implică vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății. Aceasta deoarece infracțiunile prevăzute la art. 151 și 152 CP RM au un tratament sancționator mai aspru decât infracțiunea specificată la art. 242¹ CP RM și, în consecință, sunt mai grave. Primele infracțiuni se pedepsesc, în varianta-tip, cu închisoare de la 5 la 10 ani și, respectiv, cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore sau cu închisoare de până la 5 ani. Cea din urmă infracțiune se pedepsește, în varianta-tip, cu amendă de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 6.000 la 9.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

În aceste condiții, fapta de aplicare a violenței în vederea influențării unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat soldată cu vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății trebuie calificată juridic doar potrivit art. 151 CP RM sau, după caz, conform art. 152 CP RM.

⁵⁴⁰ Gurev D. *Răspunderea penală pentru răpirea unei persoane*. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 125.

⁵⁴¹ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 170-172.

Referitor la violența psihică, reținem că aceasta se poate concretiza, între altele, în amenințare. Amenințarea presupune „efectuarea de către făptuitor a unui act de natură să inspire victimei temere, care o pune în situația de a nu mai avea resursele psihice necesare pentru a rezista constrângerii”⁵⁴². Anumite tipuri de amenințare sunt incriminate *nomen juris* și pedepsite. În particular, potrivit art. 155 CP RM, amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări, se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 750 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 1 la 3 ani. Atât infracțiunea de manipulare a unui eveniment în varianta sa tip [prevăzută la art. 242¹ alin. (1) CP RM], cât și infracțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății pot fi pedepsite cu închisoarea de până la trei ani. Aici nu putem vorbi despre absorbție. Totuși, dacă influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat se manifestă în amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății pentru ca acesta să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, faptă comisă cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, atunci răspunderea ar trebui aplicată doar în conformitate cu art. 242¹ CP RM. Această soluție se justifică prin prisma regulii prevăzute la art. 118 alin. (2) CP RM, potrivit căreia calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o parte și un întreg se efectuează în baza normei care cuprinde în întregime toate semnele faptei prejudiciabile săvârșite. În acest sens, partea este norma care instituie răspunderea pentru infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM), iar întregul – norma care stabilește răspunderea pentru amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (art. 155 CP RM).

În schimb, în varianta sa agravată (care se pedepsește cu amendă de la 3.350 la 5.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 4 la 7 ani), prevăzută la art. 242¹ alin. (2) CP RM (care presupune că infracțiunea în discuție este comisă de către un antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive), infracțiunea de manipulare a unui eveniment absoarbe infracțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.

⁵⁴² Arhiliuc I. și Brînza S. *Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei*. În: Poalelungi M., Dolea Ig. și Sîrcu D. (coord. ed.). *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 496; Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea specială*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p. 283-284; Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 420.

Analizând jurisprudența recentă a CtEDO, M. Lupu⁵⁴³ a conchis că „alegerea corectă a unei prevederi legale incriminatoare, în cazul unei concurențe dintre norme, nu face incident principiul *ne bis in idem*. Această problemă ține de interpretarea corectă a legii penale și de principiile *nullum crimen sine lege* și *nulla poena sine lege*”⁵⁴⁴.

Din această perspectivă, în toate situațiile descrise *supra*, aplicarea răspunderii conform regulilor concursului de infracțiuni/contravenții nu va reprezenta altceva decât o interpretare extensivă defavorabilă a legii penale/contravenționale.

Pentru consolidarea acestei teze, vom face apel la constatările judecătorului Pinto de Albuquerque din opinia sa concordantă în cazul *Rohlena v. Cehia*, judecat de Marea Cameră a CtEDO. Acesta susține că „[î]n tradiția juridică europeană, normele care reglementează concursul de infracțiuni sunt atașate principiului legalității. Principiul legalității, privit atât sub latura *nullum crimen sine lege praevia*, cât și sub latura *nulla poena sine lege praevia*, obligă procurorul să stabilească elementele constitutive ale unei infracțiuni în conformitate cu legea în vigoare la data comiterii faptei, precum și să ceară instanței condamnarea inculpatului și aplicarea pedepselor corespunzătoare prevăzute de legea în vigoare la data comiterii faptelor. Acest fapt exclude, în principiu, o trimitere în judecată sau o condamnare alternativă, cumulativă ori multiplă pentru aceeași atingere adusă unei valori sociale, precum și aplicarea unor pedepse imprevizibile sau nedefinite. Principiul legalității pedepselor nu ar trebui încălcat prin impunerea, de o manieră discreționară, a pedepselor contopite și/sau consecutive”⁵⁴⁵.

Totodată, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a subliniat că „instanțele de judecată nu sunt îndreptățite să recurgă la o interpretare extensivă defavorabilă a legii penale sau la o aplicare defavorabilă prin analogie. O asemenea abordare este interzisă de art. 22 din Constituție și de art. 7 din CEDO⁵⁴⁶”. Această afirmație este valabilă, în modul corespunzător, și în raport cu legea contravențională. Pornind de la raționamentele invocate în cauza *Ziliberberg v. Moldova* din 1 februarie 2005, s-a constatat că caracterul general al legii contravenționale și scopul pedepsei, care este atât de a pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că sunt aplicabile principii similare celor două legi: contravențională și penală⁵⁴⁷.

⁵⁴³ Lupu M. *Inflația de interpretări ale principiului ne bis in idem*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2020, nr. 2, p. 25.

⁵⁴⁴ *Ibidem*.

⁵⁴⁵ Concurring opinion of Judge Pinto de Albuquerque in Case of *Rohlena v. the Czech Republic* [GC], no. 59552/08, 27 January 2015, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2Junb2K>

⁵⁴⁶ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 22 din 1 octombrie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 416-422.

⁵⁴⁷ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 10 din 10 mai 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin. (2) din Codul contravențional (individualizarea sancțiunii). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 204-205.

Așadar, calificarea în baza concursului de infracțiuni/contravenții a unei fapte care trebuie calificată ca o infracțiune/contravenție unică constituie o încălcare a art. 22 din Constituție și a art. 7 din CEDO, articole care garantează principiul legalității incriminării și al legalității pedepsei. Este inamisibilă circumscrierea a acelorași acte de violență în baza a două sau mai multe norme de incriminare și, implicit, sancționarea multiplă a acestora. Totodată, va exista o încălcare a principiului *ne bis in idem* (garantat de art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO) în situația în care aceeași acuzație ar face obiectul a două sau mai multe procese separate⁵⁴⁸. De exemplu, atunci când o persoană ar fi achitată sau condamnată (*lato sensu*)⁵⁴⁹ în baza art. 242¹ CP RM, iar ulterior s-ar porni un alt dosar penal/contravențional pentru aceeași faptă, conform art. 151, 152 sau 155 CP RM sau, după caz, în baza art. 78 din Codul contravențional.

Revenind la analiza subiectului antamat mai sus, considerăm că alte tipuri de violență psihică (e.g., amenințarea cu răpirea persoanei sau a rudelor sale apropiate, amenințarea cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, amenințarea cu divulgarea unor informații defăimătoare sau compromițătoare, amenințarea cu divulgarea unor informații despre viața privată a persoanei, hipnoza, tehnica influențării psihologice graduale, tehnica influențării psiholingvistice etc.) ar putea, de asemenea, cădea sub incidența noțiunii de „influențare” a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, în sensul art. 242¹ CP RM.

În privința participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat pot fi exercitate diferite presiuni ca acesta să adopte conduita cerută de făptuitor, i.e. care ar afecta parcursul sau rezultatul corect al evenimentului. Într-un caz inițiat la plângerea a șapte jucători de fotbal⁵⁵⁰, Curtea Națională de Arbitraj Sportiv de pe lângă FMF a constatat că președintele de onoare al unui club sportiv le-ar fi spus mai multor jucători de fotbal că nu le va achita salariul dacă nu vor urma instrucțiunile sale și ale antrenorului echipei ca să piardă anumite meciuri, iar cei care urmau instrucțiunile erau apoi premiați cu câte 1.000 de lei. În condițiile economice din Republica Moldova, neplata salariului/remunerației poate constitui o „pârghie” eficientă de influențare a participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria. În acest caz, fapta se pretează infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM atât în modalitatea normativă de instruire, cât și în cea de influențare a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Această împrejurare trebuie luată în considerare la individualizarea pedepsei. Totuși, la data comiterii faptei – în perioada campionatului național de fotbal al Republicii Moldova, ediția din 2010-2011 –, Codul penal al Republicii Moldova nu

⁵⁴⁸ Lupu M. *Inflația de interpretări ale principiului ne bis in idem*, p. 24.

⁵⁴⁹ *Mihalache v. România* [GC], no. 54012/10, 8 July 2019, § 97-98. ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2yvZWD1>

⁵⁵⁰ Decizia Curții de Arbitraj Sportiv de pe lângă Federația Moldovenească de Fotbal din 7 mai 2012. Dosarul nr.1/2012. Nepublicată.

incrimina fapta de manipulare a unui eveniment. Reamintim că abia în anul 2013 Codul penal al Republicii Moldova a fost completat, prin Legea nr. 38/2013 (în vigoare din 12 aprilie 2013), între altele, cu două articole noi: art. 242¹ intitulat „Manipularea unui eveniment” și art. 242² denumit „Pariurile aranjate”. Prin urmare, făptuitorii au fost sancționați doar disciplinar.

Ca și în cazul primei modalități (i.e. încurajarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat) a acțiunii prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, „influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu se poate concretiza în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui asemenea participant”⁵⁵¹. Aceasta se deduce, în mod rezonabil, dintr-o interpretare sistematică. Din nou, reiterăm că promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat cade sub incidența art. 334 CP RM, articol care incriminează darea de mită. Infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și, respectiv, la art. 334 CP RM au un câmp de aplicare diferit⁵⁵².

Acest lucru a fost înțeles corect în unele cazuri din practica judiciară (e.g., dosarele *Mungiu*⁵⁵³, *Beședin*⁵⁵⁴, *Periasamy și Keong*⁵⁵⁵). De exemplu, în cazul *Periasamy și Keong* s-a constatat, în fapt, că pe 27 februarie 2015, T.P. și P.B. (originari din Singapore), acționând în baza unor înțelegeri anterior prestabilite, au organizat prin intermediul lui H.I. o întâlnire cu vicepreședintele FMF, T.I., care a avut loc în incinta Centrului comercial „Malldova” din municipiul Chișinău, str. Arborilor, 21. În cadrul discuției T.P. și P.B. i-au promis lui T.I. 50.000 de dolari SUA, în scopul de a influența jucătorii echipei naționale de fotbal de juniori (sub 21 de ani) a Republicii Moldova, astfel încât aceștia să piardă cu un anumit scor meciul cu naționala Regatului Belgiei, eveniment sportiv care urma să se desfășoare pe 30 martie 2015. În

⁵⁵¹ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 110; Stati V. *Unele implicații ale adoptării Legii nr.38 din 21.03.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică (Chișinău, 26-28 septembrie 2013). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice, științe economice. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 115-117; Stati V. *Luarea de mită de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Darea de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Analiză de drept penal*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2013, nr. 8(68), p. 106; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 8; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 180; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 217.

⁵⁵² Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 8; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 217.

⁵⁵³ Sentința Judecătorei Ciocana, municipiul Chișinău, din 17 februarie 2015. Dosarul nr. 1-636/2014. Disponibil: <https://bit.ly/2sg447C>

⁵⁵⁴ Sentința Judecătorei Ciocana, municipiul Chișinău, din 2 iulie 2015. Dosarul nr. 1-131/14. Disponibil: <https://bit.ly/304D7jJ>

⁵⁵⁵ Sentința Judecătorei Buiucani, municipiul Chișinău, din 13 iulie 2015. Dosarul nr. 1-1223/15. Disponibil: <https://bit.ly/2XiByiS>; Decizia Curții de Apel Chișinău din 15 decembrie 2015. Dosarul nr. 1a-1537/15. Disponibil: <https://bit.ly/2xbfhbN>

continuarea intențiilor lor, aceștia, pe 3 martie 2015, ora 13.00, au organizat o întâlnire suplimentară cu T.I. în cafeneaua „Geografica” din municipiul Chișinău, str. Veronica Micle, 1/1. În cursul discuțiilor, în scopul de a-l determina pe T.I. să se implice în vederea influențării jucătorilor, i-au promis că vor organiza parierea banilor promiși pe meciul care urma să fie trucat și că beneficiile îi vor aparține în exclusivitate lui. Totodată, i-au solicitat lista jucătorilor care urmau să joace acel meci și întâlniri cu fotbaliștii care vor juca pe post de fundaș și portar. În vederea confirmării intențiilor lor, aceștia i-au transmis lui T.I. 500 de dolari SUA și un Iphone 6. Pe 19 martie 2015, T.P. și P.B. au organizat o întâlnire cu M.R., portarul echipei naționale de fotbal de juniori a Republicii Moldova, în incinta restaurantului „Pekin” din municipiul Chișinău, str. Pușkin, 16. Aceștia i-au cerut lui M.R. să piardă la o diferență de cel puțin trei goluri, neapărat în prima repriză, și să provoace un penalty (o lovitură de la 11 metri), fapt pentru care inițial i-au transmis 300 de dolari SUA și i-au promis că vor organiza transferul acestuia la o echipă dintr-un campionat din vestul Europei. Iar lui T.I., vicepreședintele FMF, i-au transmis 4.250 de dolari SUA în vederea organizării întâlnirii cu fundașii echipei naționale de fotbal⁵⁵⁶. În drept, atât prima instanță, cât și cea de apel au calificat acțiunile lui T.P. și P.B. în baza art. 334 alin. (3) lit. a) CP RM: promiterea unui participant la un eveniment sportiv de bunuri ce nu i se cuvin, pentru sine și pentru o altă persoană, pentru îndeplinirea unei acțiuni contrar funcției acesteia în cadrul unui eveniment sportiv, care este în același timp și un eveniment de pariat, comisă în proporții deosebit de mari. Decizia instanței de apel nu a fost contestată cu recurs.

În cazul *Beședin*, deși inculpatul și avocatul său nu au contestat cu apel sentința primei instanțe prin care Beședin a fost condamnat pentru dare de mită în proporții deosebit de mari, ei au pledat în procesul examinării cererii de apel depuse de procuror pentru recalificarea faptei din art. 334 alin. (3) lit. a) CP RM în art. 242¹ alin. (1) CP RM. Partea apărării a invocat că inculpatul a urmărit să trucheze meciul dintre selecționata Republicii Moldova de fotbal feminin și selecționata corespunzătoare a Letoniei⁵⁵⁷; echipa de fotbal feminin a Republicii Moldova trebuia să piardă meciul la un scor determinat pentru ca făptuitorul să obțină câștig ca urmare a parierii pe acest scor la casele de pariuri⁵⁵⁸. La rândul ei, Curtea de Apel Chișinău⁵⁵⁹ a subliniat că nu se întrevăd elementele constitutive ale unei alte infracțiuni și, în consecință, nu există niciun temei pentru a recalifica acțiunile inculpatului.

⁵⁵⁶ Sentința Judecătorei Buiucani, municipiul Chișinău, din 13 iulie 2015. Dosarul nr. 1-1223/15. Disponibil: <https://bit.ly/2XiByiS>

⁵⁵⁷ Decizia Curții de Apel Chișinău din 11 februarie 2016. Dosarul nr. 1a-1311/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2R3yIt1>

⁵⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁵⁹ *Ibidem*.

Acest caz nu a fost deferit judecății Curții Supreme de Justiție. Soluția instanței de apel este corectă, însă nemotivată. După T. Vizdoagă și A. Eșanu, „reîncadrarea juridică a faptei imputate inculpatului este posibilă doar în cazul respectării cumulative a două condiții: 1) să nu se agraveze situația inculpatului⁵⁶⁰; 2) să nu se lezeze dreptul la apărare al inculpatului”⁵⁶¹. Sub acest aspect, infracțiunea prevăzută la art. 242¹ alin. (1) CP RM are un tratament sancționator mai blând decât infracțiunea prevăzută la art. 334 alin. (3) lit. a) CP RM (care, de altfel, se pedepsește cu amendă în mărime de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 9.000 la 13.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate). Posibil, anume din acest motiv, partea apărării a solicitat recalificarea faptei. Prin urmare, recalificarea faptei din dare de mită în manipularea unui eveniment nu ar fi agravat situația inculpatului, numai că nu ar fi fost o soluție corectă. Totodată, dreptul la apărare al inculpatului este asigurat, în măsura în care noua calificare juridică a faptei este pusă în discuție în cadrul ședinței de judecată, fie chiar și în contextul exercitării căilor de atac (în special, a apelului). Și CtEDO⁵⁶² a subliniat că recalificarea juridică a faptei nu încalcă drepturile apărării dacă acuzatul beneficiază, în cadrul procedurii de control, de posibilitatea adecvată de a se apăra. Așadar, în speță, au fost întrunite condițiile procesuale pentru recalificarea faptei. Dar ne interesează mai mult aspectele de drept penal substanțial. În această privință, Curtea de Apel Chișinău nu a explicat de ce în acest caz nu este incident art. 242¹ CP RM. Ea a ratat șansa să arate că promiterea de bani pentru asigurarea înfrângerii unei echipe sportive constituie dare de mită. Textul „pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat” din art. 334 CP RM poate implica trucarea unui eveniment sportiv sau de pariat. Diferența dintre infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de dare de mită trebuie trasată din perspectiva laturii obiective, mai exact, a conduitei infracționale. Aplicând regula logică a terțului exclus, constatăm că infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM nu se poate concretiza în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria. Această conduită se circumscrie art. 334 CP RM.

Afirmația instanței de apel privind lipsa temeiurilor pentru recalificarea faptei este vagă. Ea ar putea servi în calitate de „șablon” pentru a respinge de fiecare dată argumentul că fapta a fost

⁵⁶⁰ Vizdoagă T. și Eșanu A. *Reîncadrarea juridică a faptei inculpatului în sensul atenuării: probleme de drept penal material și procesual*. În Revista Institutului Național al Justiției, 2016, nr. 1, p. 23.

⁵⁶¹ *Ibidem*.

⁵⁶² *Gelenidze v. Georgia*, no. 72916/10, 7 November 2019, § 30. ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/39XSOWc>

calificată greșit. Această practică încalcă dreptul la un proces echitabil, garantat de art. 20 din Constituție și de art. 6 CEDO. Republica Moldova a fost condamnată de către CtEDO de mai multe ori în baza art. 6 CEDO pentru nemotivarea hotărârilor judecătorești. De exemplu, în cazul *Mitrofan v. Republica Moldova*, CtEDO a apreciat că constatarea [Curții Supreme de Justiție] că „argumentele părții apărării [că fapta a fost calificată greșit] sunt neîntemeiate și contravin materialelor din dosar” este atât de generală, încât poate fi inserată în orice hotărâre judecătorească, fără a oferi detalii adiționale sau motive specifice acestei hotărâri⁵⁶³. Hotărârea CtEDO în cazul *Mitrofan v. Republica Moldova* pre-datează deciziei pronunțate de către Curtea de Apel Chișinău în speța Beședin. Totuși, instanțele judecătorești din Republica Moldova nu au învățat din greșelile comise anterior.

Dimpotrivă, într-un alt caz – *Gluhoi și alții* –, Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani) a constatat, între altele, că *pe 9 februarie 2017, 20 martie 2017 și pe 22 martie 2017, G.N. ar fi trimis de pe pagina sa de Facebook câte un mesaj lui T.I. (participant la competiția de tenis „ITF Woman” din Hammamet, Tunisia), G.B. (participant la competiția de tenis „ITF Mens F2 Futures” din Ramat Hasharon, Israel) și lui M.K. (participant la competiția de tenis „ITF F11 Futures” din Hammamet, Tunisia) pentru a-i influența să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului sportiv la care participau, contra sumei de 500 de dolari SUA, 700 de euro și, respectiv, 600 de euro. Astfel, prin acțiunile sale intenționate, G.N. a comis trei infracțiuni de manipulare a unui eveniment, caracterizate prin încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, infracțiuni prevăzute de art. 242¹ alin. (1) CP RM*⁵⁶⁴.

Sentința primei instanțe a fost menținută de către instanța de apel⁵⁶⁵. Cazul este pendinte la Curtea Supremă de Justiție⁵⁶⁶.

Atât prima instanță, cât și cea de apel au stabilit, în fapt, că G.N. a influențat trei sportivi să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului sportiv la care participau. Totuși, în drept, instanțele au circumscris această conduită ca „încurajare, influențare sau instruire [...]”. Există o lipsă de sincronizare dintre situația de fapt descrisă și calificarea juridică a acesteia. În acest caz, subiectele dotate cu competența aplicării legii trebuiau să rețină la

⁵⁶³ *Mitrofan v. the Republic of Moldova*, no. 50054/07, 15 January 2013, § 53. ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/34kQ3nI>

⁵⁶⁴ Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/3aYeRnQ>

⁵⁶⁵ Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Nepublicată.

⁵⁶⁶ Agenda Curții Supreme de Justiție în dosarul nr. 1ra-1161/2020. Disponibil: <http://agenda.csj.md/penal.php>

calificare doar modalitatea normativă de influențare a unui participant la un eveniment sportiv, nu și pe celelalte două.

Folosirea conjuncției „sau” în dispoziția art. 242¹ alin. (1) CP RM denotă faptul că modalitățile normative de comitere a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, precum și evenimentele susceptibile de manipulare (un eveniment sportiv sau de pariat) sunt alternative. Desigur, este posibil ca făptuitorul să comită infracțiunea de manipulare a unui eveniment prin toate cele trei modalități alternative: încurajare, instruire și influențare. În asemenea situații trebuie reținute toate modalitățile acțiunii prejudiciabile a infracțiunii și utilizarea termenului „și”, nu „sau”. Așadar, constatăm că, atunci când au calificat acțiunile inculpatului, instanțele au preluat „orbește” textul incriminator de la art. 242¹ alin. (1) CP RM, fără a-l adapta la circumstanțele particulare ale cazului deferit justiției, ceea ce este inadmisibil.

Trecând peste asemenea erori judiciare strecurate în practică, observăm că și în acest caz pretinsa influențare s-a manifestat prin promiterea unor sume de bani. Având în vedere argumentele menționate *supra*, considerăm că fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de dare de mită.

Rezumând, constatăm că practica judiciară oscilează cu verdicte divergente. În timp ce unele instanțe (majoritatea) au decis că promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat, pentru ca acesta să aibă o conduită contrară principiului *fair-play*, se circumscrie art. 334 CP RM, dimpotrivă, altele (minoritatea) au considerat că în această ipoteză este aplicabil art. 242¹ CP RM.

Hotărârile instanțelor de judecată „nu vorbesc cu o singură voce”⁵⁶⁷, diferențele nefiind de nuanță, ci de esență. Legea penală (și nu doar) trebuie să aibă același înțeles⁵⁶⁸ și să producă aceleași consecințe, indiferent de instanța care o aplică⁵⁶⁹. Existența soluțiilor opuse cu privire la aceleași probleme juridice poate să transforme justiția într-o loterie⁵⁷⁰. Această situație generează insecuritate și incertitudine, precum și știrbește rolul judecătorilor de „gardieni ai drepturilor omului și libertăților fundamentale”⁵⁷¹. Este adevărat că „atingerea unui consens jurisprudențial

⁵⁶⁷ House of Lords, Opinions of the Lords of Appeal for judgment in the case *Al-Skeini and others (Appellants) v. Secretary of State for Defence (Respondent) (Consolidated Appeals)*. Al Skeini, [2007] UKHL 26, parag. 67. Disponibil: <https://goo.gl/RDzan1>

⁵⁶⁸ Lupașcu D. *Recursul în interesul legii în proiectele noilor Coduri de procedură din România*. În: Lex ET Scientia International Journal, 2009, vol. I, p. 100.

⁵⁶⁹ *Ibidem*.

⁵⁷⁰ Lupu M. *Independența judecătorului vs jurisprudența unitară: două concepte ireconciliabile?* Disponibil: <https://bit.ly/3emHLAc>

⁵⁷¹ Hotărârea Curții Constituționale nr.23 din 25 iulie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 27 din Legea nr.151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental (acțiunea în regres). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 361-367.

este un proces care poate dura și existența unei divergențe poate fi tolerată atât timp cât ordinea juridică internă are capacitatea de a o resorbi”⁵⁷². Dar soluția *non liquet* nu poate fi acceptată. În cazul *Gluhoi și alții*, CSJ are o bună ocazie de a tranșa această problemă juridică și, prin urmare, „de a scuti practica judiciară de multe controverse inutile, de numeroase soluții neunitare contraproductive și de o doză sporită de frustrare determinată, în rândul destinatarilor legii, față de sistemul de justiție, ca urmare a inechității pronunțării unor soluții diferite, plecându-se însă de la situații juridice similare”⁵⁷³. Vom vedea ce va decide instanța de recurs.

După *modus operandi*, infracțiunea de manipulare a unui eveniment poate fi comisă atât offline, cât și online, în cyberspațiu. Cyberspațiul – în care existența virtuală devine tot mai mult o a doua natură umană – reprezintă un mediu propice (sau un „vest sălbatic”, după cuvintele lui B. Sandywell⁵⁷⁴) pentru comiterea unor infracțiuni. Făptuitorul ar putea alege, așa cum s-a întâmplat în cazul *Gluhoi și alții* sau în cazul *David Savic v. Profesional Tennis Integrity Officers* (în care făptuitorul a abordat un jucător de tenis pe Skype și pe telefon ca acesta să piardă primul set dintr-un meci de tenis, contra sumei de 30.000 de dolari SUA, iar adversarul său îl va lăsa să câștige setul doi și trei al meciului)⁵⁷⁵, să transmită de pe un dispozitiv conectat la rețeaua internet mesaje sau efectua apeluri ce presupun încurajarea, influențarea (cu excepția modalității faptice manifestate în aplicarea violenței fizice) sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv (care, în același timp, poate fi și un eveniment de pariat) să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. În această situație este aplicabil art. 242¹ CP RM⁵⁷⁶. Modul de comitere a faptei prejudiciabile trebuie luat în considerare la individualizarea pedepsei.

Cu privire la **momentul consumării infracțiunii**, constatăm că art. 242¹ CP RM descrie doar fapta, nu și urmarea prejudiciabilă. Rezultă că infracțiunea de manipulare a unui eveniment este una formală⁵⁷⁷. Ea se consideră consumată din momentul comiterii uneia dintre acțiunile (alternative) enumerate la art. 242¹ CP RM, i.e.: încurajarea, influențarea sau instruirea unui

⁵⁷² *Borcea c. Roumanie* (dec.), no. 55959/14, 22 septembrie 2015, § 66, CEDH. Disponibil: <https://goo.gl/gRzNMg>

⁵⁷³ Dunea M. *Despre claritate și obscuritate normativă în materia conținutului infracțiunii atunci când se reglementează tendințe atenuante sau agravante ale legiuitorului penal. Reflecții privind determinarea unei anumite naturi juridice a dispoziției legale din art. 308 Cod penal român astfel cum a fost aceasta stabilită prin jurisprudența obligatorie a instanței supreme*. În: *Revista de Științe Juridice*, 2015, vol. 30, Supliment, p. 133.

⁵⁷⁴ Sandywell B. *On the globalisation of crime: The Internet and new criminality*. În: Jewkes Y. & Yar M. (eds.). *Handbook of Internet Crime*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2011, p. 39.

⁵⁷⁵ *David Savic v. Profesional Tennis Integrity Officers*, Arbitration CAS 2011/a/2621, Award of 5 September 2012. Disponibil: <https://bit.ly/2zsYRfS>

⁵⁷⁶ Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”*, 2017, nr. 8(108), p. 234.

⁵⁷⁷ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 110.

participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. În conformitate cu art. 30 alin. (1) CP RM, „[s]e consideră infracțiune prelungită fapta săvârșită cu intenție unică, caracterizată prin două sau mai multe acțiuni infracționale identice, comise cu un singur scop, alcătuind în ansamblu o infracțiune”. Alin. (2) al aceluiași articol prevede că „[i]nfracțiunea prelungită se consumă din momentul săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni infracționale”.

Prin prisma acestei norme, deducem că infracțiunea de manipulare a unui eveniment poate fi, în anumite circumstanțe, una prelungită (continuată). Această concluzie este confirmată de practica judiciară. Astfel, în cazul *Kmit*⁵⁷⁸, acuzatorul de stat a apreciat că pretinsa manipulare a trei meciuri de fotbal care au avut loc pe 4 iulie 2013 în Tirana și, respectiv, pe 11 iulie 2013 și pe 29 august 2014 în Chișinău ar constitui o singură infracțiune. În schimb, în cazul *Gluhoi și alții*⁵⁷⁹ atât prima instanță, cât și cea de apel au considerat că influențarea a trei sportivi să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului la care aceștia participau, fapte comise pe 9 februarie 2017, pe 20 martie 2017 și, respectiv, pe 22 martie 2017, constituie o pluralitate de infracțiuni. O asemenea abordare poate nedumeri un observator independent.

După V. Berliba și R. Cojocar, „prin repetarea acțiunilor/inacțiunilor infracțiunea prelungită se aseamănă cu concursul de infracțiuni, deosebirea fiind sub aspectul laturii subiective, la infracțiunile prelungite existând o intenție unică (un singur scop), iar la concursul de infracțiuni – atâtea intenții, câte infracțiuni se află în concurs”⁵⁸⁰. Totodată, St. Copețchi susține că, „[î]n ipoteza unor acțiuni/inacțiuni infracționale identice, în prezența unei intenții unice față de respectivele acțiuni/inacțiuni, indiferent de numărul acestora, cele comise trebuie calificate potrivit regulilor infracțiunii unice prelungite, în timp ce în prezența concursului de intenții față de acestea, cele comise trebuie calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni”⁵⁸¹. Ne raliem la aceste păreri.

În consecință, deși „în cazul infracțiunii unice prelungite, orice episod infracțional poate constitui în sine o infracțiune”⁵⁸², aspectual crucial care l-a determinat pe legislator să considere că este vorba de o singură infracțiune constă în unitatea intenției infracționale. Pentru aplicarea art. 30 CP RM trebuie să se constate că făptuitorul a fost „mănat” de aceeași rezoluție infracțională, în vederea atingerii unui singur scop. Intenția unică poate fi dedusă din anumite

⁵⁷⁸ Încheierea Judecătorei sectorului Buiucani, municipiul Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr. 10-731/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2J22b4Z>

⁵⁷⁹ Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Nepublicată.

⁵⁸⁰ Berliba V. și Cojocar R. *Controverse referitoare la interpretarea și incriminarea infracțiunii unice prelungite*. În: Avocatul poporului, 2004, nr. 12, p. 13-15.

⁵⁸¹ Copețchi St. *Delimitarea infracțiunii unice prelungite de concursul de infracțiuni, precum și de unele forme ale unității infracționale*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2016, nr. 8(98), p. 145.

⁵⁸² *Ibidem*.

împrejurări obiective. În acest sens, un factor relevant îl poate constitui intervalul de timp dintre acțiuni/inacțiuni. Cu cât este mai scurt intervalul de timp dintre acțiuni/inacțiuni, cu atât mai convingătoare este afirmația că făptuitorul a comis o singură infracțiune. Și invers: cu cât este mai mare intervalul de timp dintre acțiuni/inacțiuni, cu atât mai puțin probabil este că făptuitorul a comis o singură infracțiune.

În primul caz, intervalul de timp de un an de zile dintre acțiuni (meciul al doilea și cel de-al treilea) nu a ridicat vreo problemă de a constata că făptuitorul a fost ghidat de o singură rezoluție infracțională. În cel de-al doilea caz, distanța de câteva zile dintre acțiuni nu a avut vreo pondere pentru a aprecia că a fost comisă o infracțiune unică. Mai mult, în cel de-al doilea caz, cu toate că avocatul inculpatului a pledat pentru aplicarea art. 30 alin. (1) CP RM, instanțele de judecată au respins această solicitare, invocând că ar fi o „metodă de apărare”⁵⁸³ și că acțiunile făptuitorului trebuie calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Ciudată abordare. Ca atare, procurorul trebuie să probeze în fiecare caz particular dacă făptuitorul a avut o singură sau mai multe intenții infracționale. În cazurile analizate au fost lăsate sub tăcere aceste aspecte. Instanțele au acceptat poziția acuzatorului de stat, fără să argumenteze, în baza probelor din dosar, de ce partea acuzării ar avea dreptate, și nu partea apărării. Între altele, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (în continuare – Comisia de la Veneția) a semnalat că, adesea, judecătorii nu îndrăznesc să pună la îndoială rechizitoriile înaintate de către procuror, fapt care conduce la pronunțarea unui număr mare de condamnări. Din acest motiv, Comisia de la Veneția atenționează că judecătorii trebuie să depășească această „simpatie pentru procurori”⁵⁸⁴. Mai există și o „frică” în rândul unor judecători față de procurori, pentru că Procurorul General ar putea intenta dosare penale împotriva acestora pentru pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii (art. 307 CP RM).

Admitem că chiar și la un interval de un an de zile dintre acțiuni/inacțiuni făptuitorul ar putea fi ghidat de o singură rezoluție infracțională. În această situație trebuie să existe argumente și probe plauzibile care să convingă de acest lucru un observator independent. De exemplu, în cadrul unui campionat sau turneu, făptuitorul ar putea decide din start să încurajeze, să influențeze sau să instruiască participanții la diferite meciuri/evenimente sau etape, astfel încât, într-un final, să învingă persoana/echipa sa favorită. Aici făptuitorul urmărește un scop unic.

În cazul *Kmit* este greu de crezut că făptuitorul a luat hotărârea pe 4 iulie 2013 în Tirana să manipuleze și meciul de pe 29 august 2014, care s-a desfășurat în Chișinău, sub egida unei alte

⁵⁸³ Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Nepublicată.

⁵⁸⁴ *Amicus curiae* brief on the immunity of judges for the Constitutional Court of Moldova, Adopted by the Venice Commission at its 94th Plenary Session (Venice, 8-9 March 2013), Opinion no. 698/2012, CDL-AD(2013)008. Disponibil: <https://goo.gl/QCZfu6>

organizații sportive. Aceste meciuri s-au desfășurat cu diferiți adversari în contextul unor competiții diferite: unul în cadrul etapelor preliminare ale Ligii Europei din 2013, iar altul – în cadrul campionatului național de fotbal al Republicii Moldova din 2014. Atunci când s-a jucat meciul de pe 4 iulie 2013, nici nu era preconizat meciul din 29 august 2014. Aceste împrejurări ne permit să tragem concluzia că faptele din acest caz trebuiau calificate potrivit regulilor concursului de infracțiuni. Faptele din 4 iulie 2013 și, respectiv, din 11 iulie 2013, care au avut loc între aceleași echipe sportive și în cadrul aceluiași campionat de fotbal, constituie o singură infracțiune, iar acțiunile din 29 august 2014 – a doua infracțiune. Dimpotrivă, în cazul *Gluhoi și alții*, având în vedere intervalul relativ scurt dintre acțiuni, în lipsa unor probe care ar atesta că este vorba despre mai multe intenții infracționale și în virtutea principiului *in dubio pro reo*, faptele trebuiau considerate o infracțiune unică prelungită (continuată).

Pot să apară controverse legate de momentul de consumare a infracțiunii de manipulare a unui eveniment în situația în care făptuitorul va acționa prin intermediul sistemelor informatice sau al rețelelor de comunicații electronice⁵⁸⁵. În acest context, identificăm momentul expedierii, recepționării sau luării de cunoștință a informației referitoare la încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv. Elementele constitutive ale infracțiunii cercetate vor fi întrunite în situația în care mesajul/apelul a fost recepționat și, corespunzător, s-a luat cunoștință de conținutul acestuia. De regulă, între aceste momente există o relativă concomitență. Totuși, anume luarea de cunoștință este punctul marcant⁵⁸⁶. În fundamentarea acestei opțiuni subliniem că încurajarea, influențarea sau instruirea urmează a fi transpusă în privința unui participant la un eveniment sportiv, care percepe caracterul infracțional al faptei. Până când informația nu va ajunge la cunoștința adresantului, infracțiunea prevăzută la art. 242¹ CP RM nu-și va dobândi încă fizionomia definitivă. Dacă mesajul nu va ajunge la persoana preconizată din varii motive străine de voința făptuitorului (*e.g.*, din cauza unei defecțiuni tehnice sau a unei erori a sistemului informatic ori a rețelei de comunicații electronice), cele comise vor alcătui o tentativă la infracțiune, pentru că nu va exista o perfectă coincidență între fapta concret comisă de autor și tiparul descris în norma de incriminare. De asemenea, se va reține tentativa de infracțiune dacă destinatarul (*i.e.* participantul la un eveniment sportiv sau de pariat) a recepționat mesajul în discuție pe un dispozitiv tehnic, însă nu l-a putut citi din cauza unor defecțiuni tehnice etc., sau a luat cunoștință de conținutul acestuia după ce a avut loc

⁵⁸⁵ Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*, În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 8(108), p. 234-235.

⁵⁸⁶ *Ibidem*.

evenimentul sportiv sau de pariat propriu-zis. În această ipoteză, eforturile făptuitorului îndreptate spre manipularea unui eveniment au rămas fără ecou.

După aceste precizări, S. Brînza și V. Stati susțin, în final, că „[a]supra calificării faptei conform art. 242¹ CP RM nu influențează nici dacă participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat va întreprinde sau nu acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, nici dacă făptuitorul va obține sau nu bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Astfel de circumstanțe pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei”⁵⁸⁷.

Suntem de acord cu această opinie. Într-adevăr, aceste aspecte nu au vreun impact asupra sferei de aplicare a infracțiunii de manipulare a unui eveniment.

3.1.1. Răspunderea participantului la un eveniment sportiv sau de pariat pentru manipularea evenimentului în care evoluează

Persoana care încurajează, instruește sau influențează un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să aibă o conduită care ar vicia evenimentul respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, va răspunde penal în conformitate cu art. 242¹ CP RM. La rândul său, participantul la un eveniment sportiv sau de pariat nu trebuie să fie „ascultător” și să urmeze instrucțiunile de a vicia evenimentul sportiv sau de pariat în care evoluează. Acesta are obligația de a raporta orice influență necorespunzătoare federațiilor de resort sau altor structuri sub egida cărora se desfășoară evenimentul. Așa au procedat sportivii abordați de către făptuitor în cazul *Gluhoi și alții*, care, în scurt timp după ce au primit pe Facebook mesaje de la G.N. cu propunerea de a manipula evenimentul sportiv la care participau, au anunțat Federația Internațională de Tenis.

În Republica Moldova, dacă participantul la un eveniment sportiv sau de pariat nu-și va îndeplini obligația în discuție și va adopta conduita cerută de subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, atunci acesta poate fi tras la răspundere disciplinară/contractuală atât pentru neraportare, cât și pentru comportamentul său contrar principiului *fair-play* din cadrul evenimentului, dar nu la răspundere penală. Preluând terminologia legislatorului elvețian, am putea spune că subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM comite o „manipulare indirectă”, iar participantul la un eveniment sportiv sau de pariat – o „manipulare directă”⁵⁸⁸.

⁵⁸⁷ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 217.

⁵⁸⁸ Boss Ph.V. *Op. cit.*, p. 53.

În ipoteza în care participantul la un eveniment sportiv/de pariat va adopta conduita cerută de subiectul infracțiunii de manipulare a unui eveniment ca rezultat al aplicării violenței fizice sau psihice, trebuie să analizăm posibilitatea excluderii răspunderii disciplinare/contractuale. În acest sens, intensitatea violenței trebuie să fie de așa natură, încât să nu poată fi înlăturată în alt mod decât prin întreprinderea de către participantul la un eveniment sportiv/de pariat a unor acțiuni/inacțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului în care el evoluează. Ne putem imagina o situație în care, înainte de începerea meciului, unui sportiv i se aduce la cunoștință că făptuitorul îi va ucide copiii/soția sau alte persoane/rude apropiate (iar această amenințare este una reală, *e.g.*, făptuitorul este un recidivist care se află în preajma lor cu o armă) dacă nu va urma instrucțiunile de a vicia evenimentul la care participă. În acest caz, persoana a fost pusă în situația în care nu a mai avut resursele psihice necesare pentru a rezista amenințării, fapt ce exclude vinovăția. Așadar, participantul la un eveniment sportiv sau de pariat nu trebuie tras la răspundere în cazul în care se constată că în urma influenței infracționale exercitate el nu putea să-și dirijeze conduita.

Cu privire la răspunderea participantului la un eveniment sportiv/de pariat, de exemplu, reținem că, în conformitate cu art. 59 denumit „Manipularea rezultatelor unui meci (meciul trucat)” din Codul disciplinar al FMF (ediția din 2020)⁵⁸⁹, constituite abatere disciplinară manipularea rezultatului meciului, adică aranjamentul intenționat, acțiune sau omisiune care vizează o modificare necorespunzătoare a rezultatului sau a cursului unei competiții sportive pentru a elimina integral sau parțial natura imprevizibilă a competiției sportive și a obține un avantaj necuvenit pentru sine sau pentru alte persoane. În mare parte, această definiție este preluată din art. 3 alin. (4) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. Diferența constă în faptul că Convenția în discuție operează cu noțiunea de „manipulare în competiții sportive”, care este mai potrivită decât cea de „manipulare a rezultatului meciului” din art. 59 din Codul disciplinar al FMF. Articolul 59 alin. (1) din Codul disciplinar al FMF oferă câteva scenarii de manipulare a meciurilor. Acesta distinge între:

a) *acțiuni în afara terenului de joc*: orice acord sau conspirație între un *match-fixer* și orice altă persoană care este îndreptat spre influențarea sau modificarea ilegală a rezultatului unui meci; acceptarea, acordarea, oferirea, promiterea, primirea sau solicitarea oricăror avantaje pecuniare sau de altă natură în legătură cu manipularea meciurilor;

b) *acțiuni pe terenul de joc*: pierderea deliberată a unui meci sau a unei etape din meci (*e.g.*, acordarea de goluri, acordarea de cartonașe galbene și roșii, acordarea de penalizări etc.);

⁵⁸⁹ Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal (redacția anului 2020). Disponibil: <https://bit.ly/2RyFWWZ>

evoluția intenționat slabă a unui jucător de fotbal în timpul meciului (e.g., apărarea sau atacul slab); aplicarea greșită a legilor jocului de către arbitru și/sau alt oficial al meciului (e.g., acordarea eronată a cartonașelor roșii și galbene, penalizări); intervenția în joc, pe suprafața de joc sau la vreun echipament (e.g., tăierea sursei de energie a unui stadion de fotbal); acordul de a primi compensații de la un terț în schimbul obținerii unui rezultat pozitiv într-un meci sau competiție (e.g., acceptarea unui bonus de la o terță parte care ar dori să ofere o anumită „motivație suplimentară” unui jucător sau arbitru);

c) *omisiuni*: inacțiuni pe teren atunci când în baza legilor jocului se cere de a acționa (e.g., neacordarea de cartonașe roșii și galbene, penalități); nerespectarea obligației de a raporta imediat o abordare de manipulare a rezultatelor meciului, incident sau suspiciune; nedenunțarea imediată la FMF a comportamentelor ce intră sub incidența dispozițiilor prezentului articol.

Această listă nu este exhaustivă, ci exemplificativă. Pe scurt, art. 59 din Codul disciplinar al FMF trebuie să fie aplicabil în cazul comiterii unor acțiuni sau inacțiuni care afectează parcursul sau rezultatul unei competiții sportive. Practic, în raport cu toate evenimentele sportive sau de pariat trebuie să existe regulamente/coduri care să sancționeze disciplinar/contractual conduita participantului contrară principiului *fair-play*.

În legătură cu această constatare, trebuie să punem în discuție problema dacă nu există vreo discriminare (din perspectiva răspunderii) dintre subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM și participantul la un eveniment sportiv sau de pariat. Aceasta, mai ales, în condițiile în care acțiunea de încurajare a unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat reprezintă, în fapt, o instigare, în sensul art. 42 alin. (4) CP RM (conform căruia „[s]e consideră instigator persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să săvârșească o infracțiune”), iar acțiunea de instruire constituie, la rândul ei, o modalitate a complicității, potrivit alin. (5) al aceluiași articol (care prevede că „[s]e consideră complice persoana care a contribuit la săvârșirea infracțiunii prin sfaturi, indicații, prestare de informații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole, precum și persoana care a promis dinainte că îl va favoriza pe infractor, va tăinuși mijloacele sau instrumentele de săvârșire a infracțiunii, urmele acestora sau obiectele dobândite pe cale criminală ori persoana care a promis din timp că va procura sau va vinde atare obiecte”). Rezultă că subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM poate să răspundă penal pentru instigarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să comită o abatere disciplinară/contractuală, precum și pentru complicitate la comiterea abaterii în discuție.

Astfel, instigatorul sau complicele va răspunde penal, însă autorul, care nemijlocit a viciat evenimentul sportiv sau de pariat la care a participat, va răspunde disciplinar/contractual. Oare această concepție este conformă cu principiul egalității în fața legii?

O problemă similară a fost ridicată în fața Curții Constituționale a României, deși într-un alt context. Astfel, începând cu 1 februarie 2014, în România a intrat în vigoare un nou Cod penal⁵⁹⁰. Acest act normativ a scos din sfera ilicitului penal practicarea prostituției. Totuși, răspunderea penală pentru proxenetism este prevăzută la art. 213 din Cod. Alineatul (1) al acestui articol stabilește că determinarea sau înlesnirea practicării prostituției ori obținerea de foloase patrimoniale de pe urma practicării prostituției de către una sau mai multe persoane se pedepsește cu închisoarea de la doi la șapte ani și interzicerea exercitării unor drepturi. În opinia Curții Constituționale a României, critica privind încălcarea principiului egalității cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări – pe motiv că, deși persoana care practică prostituția nu răspunde penal, instigatorul și complicele răspund, fiind încălcat principiul egalității, care presupune aceeași pedeapsă pentru toți participanții la infracțiune – nu poate fi reținută. Curtea Constituțională a României a constatat că nu este vorba de una și aceeași faptă, la care să participe atât autorul, adică persoana care se prostituează, cât și cel care determină sau înlesnește practicarea prostituției, întrucât participarea la prostituție sub forma instigării sau a complicității este incriminată distinct ca faptă autonomă în raport cu care ar putea exista acte distincte de participație. Proxenetul este autorul unei infracțiuni de sine stătătoare, nefiind aplicabile dispozițiile cu privire la participația penală prin raportare la practicarea prostituției, care nu constituie infracțiune conform noului Cod penal al României, fără ca prin aceasta să se aducă vreo atingere principiului egalității cetățenilor în fața legii⁵⁹¹.

De asemenea, cu privire la legislația Republicii Moldova, un avocat a susținut într-o excepție de neconstituționalitate adresată Curții Constituționale a Republicii Moldova că cel care îndeamnă sau determină ori cel care înlesnește practicarea prostituției trebuie să răspundă penal în baza art. 220 CP RM. La rândul ei, persoana care practică prostituția poate fi trasă la răspundere contravențională conform art. 89 din Codul contravențional. Astfel, în opinia autorului excepției de neconstituționalitate, există un tratament discriminatoriu, de vreme ce prima persoană este considerată infractor, iar cea de-a doua contravenient. Prin Decizia nr. 49 din 31 mai 2018, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a precizat că principiul egalității este încălcat atunci când se aplică un tratament diferențiat în situații similare, fără să existe o justificare obiectivă și rezonabilă. În acest sens, ea a notat:

„49. Incriminarea faptei de proxenetism constituie un mijloc de protecție a persoanelor vulnerabile din punctul de vedere al exploatarei sexuale. În schimb, în cazul art. 89 din Codul

⁵⁹⁰ Codul penal al României, nr. 286 din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 510.

⁵⁹¹ Decizia Curții Constituționale a României nr. 874 din 15 decembrie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 213 alin. (1) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al României*, 2016, nr. 170.

contravențional, persoana ia decizia de a practica prostituția, fără a fi exploatată de proxenet. Din acest motiv, este firesc ca proxenetismul să fie sancționat mai dur decât practicarea prostituției.

50. Prin urmare, persoana care comite fapta de proxenetism nu se află într-o situație similară cu persoana care practică prostituția. Fapta incriminată de art. 220 CP RM și, respectiv, fapta prevăzută la art. 89 din Codul contravențional diferă atât din perspectiva materialității lor, cât și din perspectiva gradului de prejudiciabilitate. [...]

51. Mai mult, în contextul infracțiunii de proxenetism, persoana care este convinsă să practice prostituția are calitatea de victimă a infracțiunii prevăzute la art. 220 CP RM. [...]

52. În consecință, Curtea consideră nefondată critica autorului excepției de neconstituționalitate privind pretinsa încălcare a principiului egalității⁵⁹².

Raționamentele celor două Curți Constituționale pot fi extrapolate, cu ajustările de rigoare, și în raport cu dilema antamată de noi. Subiectul infracțiunii de manipulare a unui eveniment și participantul la un eveniment sportiv sau de pariat se află în situații distincte și, prin urmare, nu pot pretinde aplicarea unui tratament identic. Egalitatea între persoane presupune un tratament egal în situații egale sau similare. Situațiile diferite trebuie tratate în mod diferit.

În particular, subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM și, respectiv, participantul la un eveniment sportiv sau de pariat comit acțiuni diferite. Primul îi inoculează celui din urmă decizia de a vicia evenimentul în care acesta evoluează. Făptuitorul ar putea „folosi” participantul la un eveniment sportiv/de pariat ca „obiect” sau ca „mijloc” pentru a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, adică pentru realizarea unui scop infracțional. Dar „persoanele trebuie tratate ca subiecte, nu ca obiecte”⁵⁹³ sau ca mijloace.

Desigur, nu este exclus ca între subiectul infracțiunii de manipulare a unui eveniment și sportivul sau persoana care participă la un eveniment de pariat să existe o „cooperare” acceptată și bine pusă la punct, nu o exploatare din partea primului. Mai mult, este posibil ca inițiativa de a vicia un eveniment sportiv sau de pariat să vină chiar de la o persoană care participă la asemenea evenimente, iar subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM să sprijine această propunere prin încurajarea persoanei sau prin oferirea de instrucțiuni, ca mai apoi să obțină câștig la casele de pariuri. Prin urmare, trebuie să abordăm oportunitatea stabilirii răspunderii penale pentru participantul la un eveniment sportiv sau de pariat care va întreprinde acțiuni/inacțiuni susceptibile să vicieze (manipuleze) evenimentul în care evoluează.

⁵⁹² Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 49 din 31 mai 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 62g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 220 din Codul penal (proxenetismul). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 285-294.

⁵⁹³ Papuc T. *Principiul proporționalității. Teorie și jurisprudența Curții de la Strasbourg*. București: Solomon, 2019, p. 31.

Deocamdată, cu privire la sancțiunile aplicabile participantului la un eveniment sportiv sau de pariat, cu titlu exemplificativ, reținem că, în baza art. 59 alin. (2) din Codul disciplinar al FMF din 2020 și pct. 47 din Anexa la Cod, pentru tentativa manipulării rezultatului unui meci, inclusiv al unei părți a acestuia, se aplică cumulativ următoarele sancțiuni:

(i) pentru oficiali, arbitri, jucători, antrenori persoane fizice – amendă de la 50.000 de lei (limita maximă a amenzii este de 2 milioane de lei) și suspendarea din activitatea fotbalistică minimum pentru 1 (un) an;

(ii) pentru persoane juridice (cluburi) – amendă de la 200.000 de lei, depunctare minim 6 puncte, excluderea din campionatul actual și retrogradarea echipei clubului într-o divizie imediat inferioară.

Pentru organizarea manipulării rezultatului unui meci, inclusiv al unei părți a acestuia, se aplică, în conformitate cu alin. (3) al aceluiași articol și pct. 48 din Anexa la Codul disciplinar al FMF din 2020, următoarele sancțiuni:

(i) pentru oficiali, arbitri, jucători, antrenori persoane fizice – amendă de la 50.000 de lei și suspendarea jucătorului de la 1 (un) an până la 2 (doi) ani sau suspendarea jucătorului din activitatea fotbalistică de la 3 (trei) ani sau pe viață;

(ii) pentru persoane juridice (cluburi) – amendă de la 500.000 de lei, 15 puncte (depunctarea echipei), anularea trofeelor sportive, excluderea din campionatul actual sau retrogradarea într-o divizie imediat inferioară.

Articolul 76 din vechiul Cod disciplinar al FMF⁵⁹⁴ (care a fost în vigoare până la aprobarea pe 6 martie 2020 de către Comitetul executiv al FMF a unui nou Cod disciplinar) sancționa orice persoană care participa la denaturarea rezultatului unui meci într-un mod care contravine eticii sportive cu suspendarea de la meci și cu amendă minimă de 8.000 de dolari SUA (maximul amenzii fiind de 200.000 de dolari SUA). De asemenea, se aplica o interdicție de desfășurare a oricărei activități fotbalistice; în cazuri grave, această sancțiune era aplicată pe viață.

În mod similar, art. 61 din Regulamentul disciplinar al FRF⁵⁹⁵ prevede că oricine conspiră sau face înțelegeri pentru a influența rezultatul unui joc într-o manieră incompatibilă cu etica sportivă și principiile de conduită prevăzute de acest regulament va fi sancționat cu interzicerea oricărei activități legate de fotbal de la 1 la 2 ani și cu o penalitate sportivă de minim 200.000 de lei (RON).

La nivel european, în baza art. 6 din Regulamentul disciplinar al UEFA, cel care va întreprinde acțiuni/inacțiuni (prevăzute la art. 12 din același Regulament) susceptibile să afecteze

⁵⁹⁴ Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal (ediția 2003). Disponibil: <https://bit.ly/34Ef1yl>

⁵⁹⁵ Regulamentul disciplinar al Federației Române de Fotbal. Disponibil: <https://bit.ly/2RYKuGD>

integritatea și imprevizibilitatea unei competiții sportive poate fi sancționat, între altele, cu interdicția de a desfășura orice activitate fotbalistică (chiar și pe viață) și cu amendă. Amenda nu trebuie să fie mai mică de 100 de euro și nu poate depăși suma de 1.000.000 de euro. În cazul persoanelor fizice, amenda nu poate depăși 100.000 de euro⁵⁹⁶.

În baza acestei prevederi au fost sancționați mai mulți sportivi⁵⁹⁷ (e.g., Emanuel Briffa⁵⁹⁸, Kyle Cesare⁵⁹⁹, Kevin Sammut⁶⁰⁰, Samir Arab⁶⁰¹), antrenori (e.g., Nikolce Zdraveski⁶⁰²), arbitri (e.g., Oleg Oriekhov⁶⁰³), manageri de cluburi (e.g., Aleksandar Zabrcanec⁶⁰⁴), cluburi sportive (e.g., Pobeda⁶⁰⁵, Metalist⁶⁰⁶, Beşiktaş⁶⁰⁷, Fenerbahçe⁶⁰⁸, Eskişehirspor⁶⁰⁹, Sivasspor⁶¹⁰, Panathinaikos⁶¹¹, Skënderbeu⁶¹²). În 2018, UEFA⁶¹³ i-a aplicat clubului sportiv „Skënderbeu”, pentru aranjarea meciurilor de fotbal, amenda maximă de un milion de euro și o interdicție de 10 ani de a participa la campionatele europene. S-a accentuat că „nimeni în istoria fotbalului nu a mai aranjat meciurile într-un asemenea mod”⁶¹⁴. Acest club sportiv ar fi fost implicat în cel puțin

⁵⁹⁶ United European Football Association, Disciplinary Regulations, Edition 2019. Disponibil: <https://goo.gl/pYkF2Y>

⁵⁹⁷ Case of *N. & V. v. UEFA*, Arbitration CAS 2010/A/2266, Award of 5 May 2011. Disponibil: <https://bit.ly/2W2LLO3>

⁵⁹⁸ *UEFA bans six Malta under-21 players for match-fixing offences*. Disponibil: <https://bit.ly/3aGwwzo>

⁵⁹⁹ *Ibidem*.

⁶⁰⁰ Case of *Kevin Sammut v. UEFA*, Arbitration CAS 2013/A/3062, Award of 28 May 2014. Disponibil: <https://bit.ly/3azFLkV>

⁶⁰¹ Case of *Samir Arab v. UEFA*, Arbitration CAS 2018/A/5800. Award of 14 November 2018. În: Bulletin TAS/CAS Bulletin, 2019, no. 1, p. 111-120. Disponibil: <https://bit.ly/2xZMCab>

⁶⁰² Case of *FK Pobeda, Aleksandar Zabrcanec, Nikolce Zdraveski v. UEFA*, Arbitration CAS 2009/A/1920, Award of 15 April 2010. Disponibil: <https://bit.ly/2VStd2P>

⁶⁰³ Case of *Oleg Oriekhov v. UEFA*, Arbitration CAS 2010/A/2172, Award of 18 January 2011. Disponibil: <https://bit.ly/3eTUElu>

⁶⁰⁴ Case of *FK Pobeda, Aleksandar Zabrcanec, Nikolce Zdraveski v. UEFA*, Arbitration CAS 2009/A/1920, Award of 15 April 2010. Disponibil: <https://bit.ly/2VStd2P>

⁶⁰⁵ Case of *FK Pobeda, Aleksandar Zabrcanec, Nikolce Zdraveski v. UEFA*, Arbitration CAS 2009/A/1920, Award of 15 April 2010. Disponibil: <https://bit.ly/2VStd2P>; Leuba J.-S. *Match-Fixing. FK Pobeda et al. v. UEFA (CAS 2009/A/1920)*. În: The International Sports Law Journal, 2010, iss. 3-4, p. 162-165; Leuba J.-S. *Match-Fixing: FK Pobeda et al. v. UEFA (CAS 2009/A/1920)*. În: Anderson P.M., Blackshaw I.S., Siekmann R.C.R., et al. (eds.). *Sports Betting: Law and Policy*. Hague: T.M.C. Asser Press, 2012, p. 162-172; Leuba J.-S. *Match Fixing*. În: Wild A. (ed.). *CAS and Football: Landmark Cases*. Hague: T.M.C. Asser Press, 2012, p. 209-226.

⁶⁰⁶ Case of *Public Joint-Stock Company "Football Club Metalist" v. UEFA & PAOK FC*, Arbitration CAS 2013/A/3297, Award of 29 November 2013. Disponibil: <https://bit.ly/2VPZNCp>

⁶⁰⁷ Case of *Besiktas Jimnastik Kulübü v. UEFA*, Arbitration CAS 2013/A/3258, Award of 23 January 2014. Disponibil: <https://bit.ly/2yAZseX>

⁶⁰⁸ Case of *Fenerbahçe Spor Kulübü v. UEFA*, Arbitration CAS 2013/A/3256, Award of 11 April 2014. Disponibil: <https://bit.ly/2VxmGMb>

⁶⁰⁹ Case of *Eskişehirspor Kulübü v. UEFA*, Arbitration CAS 2014/A/3628, Award of 2 September 2014. Disponibil: <https://bit.ly/2yEkppc>

⁶¹⁰ Case of *Sivasspor Kulübü v. UEFA*, Arbitration CAS 2014/A/3625, Award of 3 November 2014. Disponibil: <https://bit.ly/3byCtzI>

⁶¹¹ Case of *Panathinaikos FC v. UEFA & Olympiakos FC*, Arbitration CAS 2015/A/4151, Award of 26 November 2015. Disponibil: <https://bit.ly/2VvJzzp>

⁶¹² Case of *Klubi Sportiv Skenderbeu v. UEFA*, Arbitration CAS 2016/A/4650, Award of 21 November 2016. Disponibil: <https://bit.ly/2Vx25aB>

⁶¹³ *UEFA v. KF Skënderbeu*. Ethics and Disciplinary Inspector Report. Disponibil: <https://bit.ly/2xTQfOv>

⁶¹⁴ *Ibidem*.

53 de meciuri truate, în perioada 2010-2016. Este vorba de meciuri din campionatul intern al Albaniei și din cupele europene, cu adversari precum Dinamo Zagreb, Sporting Lisabona, Lokomotiv Moscova și Crusaders⁶¹⁵. Pe 12 iulie 2019, CAS a menținut sancțiunile aplicate, precizând că acestea sunt justificate și proporționale în raport cu faptele comise⁶¹⁶. Este cea mai aspră „condamnare” pronunțată vreodată de CAS pentru meciuri aranjate. Astfel, s-a reconfirmat optica „toleranță zero” față de faptele ce atentează la integritatea și imprevizibilitatea evenimentelor sportive și, totodată, s-a transmis un semnal puternic în vederea prevenirii și combaterii meciurilor aranjate.

La nivel internațional, art. 18 alin. (1) din Codul disciplinar al FIFA⁶¹⁷ stabilește că orice persoană care, direct sau indirect, printr-o acțiune sau omisiune, influențează sau manipulează în mod ilegal cursul, rezultatul sau orice alt aspect al unui meci și/sau al unei competiții sau conspiră ori încearcă să facă acest lucru prin orice mijloace, va fi sancționat cu o interdicție de minim cinci ani de a participa la orice activitate legată de fotbal, precum și cu o amendă de cel puțin 100.000 de franci elvețieni (CHF). În cazuri grave, interdicția de a participa la orice activitate legată de fotbal va fi aplicată pe viață⁶¹⁸. Din art. 4 al aceluiași Cod aflăm că limita maximă a amenzii este de un milion de franci elvețieni (CHF).

Șirul unor astfel de exemple poate fi continuat și în raport cu alte ramuri de sport sau evenimente de pariat. Totuși, din toate aceste exemple, este cert că sancțiunile aplicabile participantului la un eveniment sportiv sau de pariat pot depăși limitele amenzii penale, precum și cele ale privării de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, prevăzute de art. 242¹ CP RM. Tratatamentul sancționator al participantului la un eveniment sportiv sau de pariat poate fi, în unele cazuri, mai dur decât cel aplicat subiectului infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Este adevărat că, în baza prevederilor disciplinare/contractuale, participantul la un eveniment sportiv sau de pariat nu poate fi lipsit de libertate. Dar pedeapsa închisorii nu pare a fi cea mai potrivită pentru a curma faptele care produc un efect viciat asupra unui eveniment sportiv sau de pariat. Alte sancțiuni ar putea fi mai adecvate. Intuim că amenziile exorbitante aplicabile participanților la un eveniment sportiv sau de pariat se datorează sumelor uriașe de bani care roiesc în jurul acestor evenimente și venitului obținut de către aceștia.

În cazul *Skënderbeu*, pentru a argumenta proporționalitatea amenzii de un milion de euro, UEFA a făcut trimitere la venitul total obținut de acest club sportiv din diferite meciuri, *i.e.* de

⁶¹⁵ *Ibidem*.

⁶¹⁶ The Court of Arbitration for Sport has dismissed the appeal filed by the KS Skënderbeu. Media release. Disponibil: <https://bit.ly/2SbO4NH>

⁶¹⁷ FIFA Disciplinary Code (2019 edition). Disponibil: <https://bit.ly/3b7FjLN>

⁶¹⁸ De exemplu, vezi: *FIFA bans eight for life over match-fixing*. Disponibil: <https://bit.ly/2VX09Hy>; *FIFA ban Kenyan trio and Ugandan player for match-fixing*. Disponibil: <https://bit.ly/2xddVgN>

circa opt milioane de euro⁶¹⁹. În doctrină s-a susținut că „o amendă de câteva mii de euro poate genera ruina unei mici întreprinderi, dar totodată poate părea ca o «gură de apă în deșert» pentru o companie transnațională”⁶²⁰. Ajustând acest citat, putem afirma că, într-adevăr, uneori, sancțiunile pecuniare pot să nu-i „sperie” pe participanții la un eveniment sportiv și/sau de pariat, în special, cluburile sportive, și să nu inhibe dorința de a comite pe viitor fapte care ar afecta parcursul sau rezultatul evenimentului în care aceștia evoluează. În schimb, interdicția pe o perioadă îndelungată sau chiar pe viață de a desfășura activitatea sportivă sau o activitate de altă natură este văzută de către persoanele în discuție ca o „condamnare la moarte”⁶²¹. Sub acest aspect, E. Musco relevă că „[s]uspendarea activității sportive, activitate generatoare de succes, bani și glorie, are un puternic efect de descurajare și este mult mai simțitor decât cel al unei pedepse penale, care până la urmă poate fi mai redus”⁶²². De asemenea, M.A. Procopeț și D.M. Jubrin punctează că „[s]anctiunile sportive (a se citi – disciplinare – *n.a.*) pot fi mai efective decât pedepsele penale, *e.g.*, pentru majoritatea lipsirea de dreptul de a desfășura orice activitate legată de fotbal ar reprezenta pierderea mijloacelor de existență și ar dicta schimbarea profesiei”⁶²³. Aceste păreri sunt valabile și în raport cu evenimentele de altă natură care oferă ocazii de a paria. Așadar, în cumul, sancțiunile disciplinare/contractuale aplicabile participantului la un eveniment sportiv sau de pariat sunt disuasive.

Totuși, propunem instituirea răspunderii penale pentru participantul la un eveniment sportiv sau de pariat care va adopta conduita cerută de către subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, având în vedere faptul că: (i) răspunderea disciplinară aplicată de organizațiile sportive sau de altă natură nu exclude răspunderea penală, civilă sau administrativă (*e.g.*, art. 7 din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive); (ii) manipularea unui eveniment sportiv sau de pariat de către participantul implicat direct (pe teren, pe ring, pe scenă) în asemenea evenimente este suficient de gravă ca să atragă incidența legii penale ca *ultima ratio*; (iii) UE (*e.g.*, Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2013 referitoare la aranjarea meciurilor și corupția în sport; Rezoluția Parlamentului European din 2 februarie 2017 referitoare la o abordare integrată a politicii în domeniul sportului: bună guvernare, accesibilitate și integritate) și Consiliul Europei (*e.g.*, art. 15 din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive) solicită incriminarea faptelor ce atentează la

⁶¹⁹ UEFA v. KF Skënderbeu. Ethics and Disciplinary Inspector Report. Disponibil: <https://bit.ly/2xTQfOv>

⁶²⁰ Delage P.-J. *Brèves propositions pour une effectivité de la responsabilité pénale des personnes morales*. În: *Droit Pénal*, 2005, no. 2, p. 13.

⁶²¹ *Cea mai mare pedeapsă din istoria UEFA: 10 ani de suspendare pentru clubul vinovat de blaturi în Europa*. Disponibil: <https://bit.ly/2VDStef>

⁶²² Musco E. *El fraude en la actividad deportiva*. În: *Revista Penal*, 2001, no. 7, p. 89.

⁶²³ Прокопец М.А. и Жубрин Д.М. *Борьба с договорными матчами (на примере практики УЕФА и Спортивного арбитражного суда в г. Лозанна)*. В: Спорт: экономика, право, управление, 2012, № 2, с. 23.

integritatea și imprevizibilitatea evenimentelor sportive; (iv) în baza legii penale poate fi aplicată, în prezența anumitor condiții, confiscarea specială sau confiscarea extinsă, fapt care ar lipsi persoana de o parte semnificativă din bunuri; (v) spre deosebire de federațiile de sport sau alte entități sub egida cărora se desfășoară evenimente sportive și/sau de pariat susceptibile de a fi manipulate, organul de urmărire penală (în speță, Procuratura Anticorupție) dispune de un arsenal bine dotat de mijloace procesuale de a investiga (în particular, prin intermediul măsurilor speciale de investigație, *e.g.*, interceptarea și înregistrarea comunicărilor), de a preveni și combate manipularea unor evenimente sportive și/sau de pariat, fapte care au un caracter latent și, de regulă, vizează actori care nu au niciun interes să divulge fapta; (vi) procesul penal oferă persoanei garanții efective (spre deosebire de procedura disciplinară, procesul penal implică standarde mai înalte) și se desfășoară după reguli previzibile; și (vii) majoritatea statelor au stabilit răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment sportiv sau de pariat, inclusiv de către participantul implicat nemijlocit în asemenea evenimente.

Din aceste motive, recomandăm completarea art. 242¹ CP RM cu un nou alineat, cu următorul conținut: „[s]ăvârșirea de către participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat a unor acțiuni sau inacțiuni care ar produce un efect manipulat asupra parcursului sau asupra rezultatului evenimentului respectiv, cu scopul de a obține o remunerație necuvenită pentru sine sau pentru o altă persoană, se pedepsește cu [...]”.

În virtutea principiului simetriei juridice, pentru fapta în discuție ar trebui stabilite aceleași pedepse ca și în cazul infracțiunii corelative prevăzute la art. 242¹ alin. (1) CP RM. În această ipoteză, răspunderea penală trebuie aplicată ca ultim resort (*ultima ratio*), adică doar dacă sancțiunile disciplinare nu ar putea fi suficiente/eficace.

3.1.2. Cumulul răspunderii disciplinare cu răspunderea penală

Dacă subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM este o persoană afiliată în vreun fel sau altul unei entități care organizează evenimente sportive și/sau de pariat (*e.g.*, unei federații sportive, unei companii de televiziune), atunci acesta poate fi tras atât la răspundere penală, cât și la răspundere disciplinară (*e.g.*, în baza art. 59 din Codul disciplinar al FMF din 2020) pentru încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține o remunerație necuvenită, pentru sine sau pentru o altă persoană. Este oare posibil un asemenea cumul de răspunderi? Se încalcă sau nu în această ipoteză principiul *ne bis in idem*?

În această privință, în jurisprudența sa, Curtea de la Strasbourg a decis că CEDO nu exclude că o faptă poate conduce la inițierea atât a unor proceduri penale, cât și la inițierea altor proceduri sau că se pot desfășura două proceduri în paralel⁶²⁴. Chiar și exonerarea de răspundere penală nu exclude, ca atare, stabilirea răspunderii civile sau a altor forme de răspundere care rezultă din aceeași faptă pe baza unei sarcini mai puțin stricte a probei⁶²⁵.

Totodată, Comisia de la Veneția a subliniat că „răspunderea disciplinară [...] are elemente constitutive diferite față de răspunderea penală și implică un standard diferit al probei. [...] [R]ăspunderea penală și cea disciplinară nu se exclud reciproc. Sancțiunile disciplinare pot fi în continuare potrivite în cazul unei achitări în materie penală. De asemenea, faptul că procedurile penale nu au fost inițiate din cauza eșecului stabilirii vinovăției penale sau a faptelor într-un caz penal, nu înseamnă că nu a fost comisă nicio încălcare disciplinară de către [...] [persoana] în discuție, aceasta mai ales din cauza caracterului diferit al celor două tipuri de răspundere. [...] [Î]n procesul penal nu se analizează aspectul disciplinar particular al abaterii, ci vinovăția penală. În orice caz, este important ca ambele tipuri de răspundere să fie utilizate cu măsură, pentru a nu provoca un efect stigmatizant [...]”⁶²⁶.

Nu în ultimul rând, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a stabilit că dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori pentru aceeași faptă „nu se [încalcă] [...] în situația concursului ideal de infracțiuni, adică atunci când una și aceeași faptă constituie două infracțiuni distincte [...], [și] nu împiedică faptul ca aceeași persoană să facă obiectul, pentru același act, atât al urmăririi penale, cât și al unei alte acțiuni cu caracter diferit, spre exemplu, al unei proceduri disciplinare. [...] Cumulul răspunderii disciplinare cu răspunderea penală este posibil numai dacă fapta săvârșită cu vinovăție de către salariat constituie atât o abatere disciplinară, cât și o infracțiune. [...] [A]ceastă formă de cumul este posibilă fără a se încălca principiul *ne bis in idem*, dat fiind faptul că fiecare dintre normele juridice avute în vedere ocrotesc relații sociale diferite, iar principiul interzice numai aplicarea pentru aceeași faptă ilicită a două sau mai multe sancțiuni de aceeași natură”⁶²⁷.

Așadar, aplicarea pentru aceeași faptă atât a răspunderii penale, cât și a răspunderii disciplinare nu ridică, *per se*, o problemă din perspectiva Constituției și a CEDO. În acest caz,

⁶²⁴ *Güç v. Turkey*, no. 15374/11, 23 January 2018, § 39. ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2y76Kat>

⁶²⁵ *Ibidem*.

⁶²⁶ *Amicus curiae* brief for the Constitutional Court on the criminal liability of judges, Adopted by the Venice Commission at its 110th Plenary Session, CDL-AD(2017)002. Disponibil: <https://bit.ly/2VP3jhu>

⁶²⁷ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 24 din 14 septembrie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 55 alin. (2) și alin. (8) din Legea nr. 320 din 27 decembrie 2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului și pct. 59 subpct. 2) și 5) și pct. 65 din Statutul disciplinar al polițistului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 502 din 9 iulie 2013 (audierea în cadrul anchetei disciplinare). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 369-378.

„penalul nu ține în loc disciplinarul”. Aceasta înseamnă că pot fi inițiate procese paralele. În asemenea situații, H. Lorgat susține că există riscul ca procedura disciplinară să „obstrucționeze justiția”⁶²⁸, adică procesul penal. În replică, B.V. Rompuy relevă că „nu există o regulă generală conform căreia procesul penal trebuie să preceadă procesului disciplinar sau că investigațiile sau procedurile disciplinare trebuie să aștepte rezultatul unei urmăriri sau al unui proces penal”⁶²⁹. El concretizează că „[a]tunci când există o suspiciune inițială cu privire la manipularea evenimentelor sportive, natura exactă sau gravitatea cazului poate fi încă neclară. Organele de guvernare din domeniul sportului vor fi în general mai bine plasate să adune rapid informații cuprinzătoare, astfel încât să stabilească dacă ar fi potrivită o urmărire penală. Totuși, chiar și atunci când există suficiente indicii cu privire la o potențială activitate infracțională, organul de guvernare din domeniul sportului nu ar trebui să ia loc în spate. Dimpotrivă, trebuie avută în vedere abordarea procesului pe două căi: disciplinară și penală”⁶³⁰, pentru a se crea o sinergie.

Suntem de acord cu acest din urmă autor, cu următoarele precizări. În situația în care persoana este sancționată mai întâi disciplinar, autoritățile disciplinare trebuie să dea dovadă de prudență prin motivarea lor sau prin limbajul folosit în deciziile lor ca să nu apară vreun dubiu privind vinovăția persoanei în comiterea infracțiunii în cauza penală care este încă pendinte⁶³¹. În caz contrar, se va încălca principiul prezumției nevinovăției⁶³². Și cel mai important, *per ansamblu*, răspunderea aplicată – disciplinară și penală – nu trebuie să fie disproporționată.

În cazul cumulului răspunderii penale cu cea disciplinară nu se încalcă principiul *ne bis in idem*, pentru că acest principiu este incident doar în cazul unei „acuzății în materie penală”.

Curtea de la Strasbourg⁶³³ a dezvoltat în jurisprudența sa următoarele condiții care trebuie întrunite pentru a se putea invoca acest principiu: 1) existența unei decizii definitive de achitare sau de condamnare; 2) existența unui al doilea set de proceduri intentate în privința reclamantului (aspect care face referire la elementul *bis*); 3) natura penală a procedurilor în discuție; 4) raportarea procedurilor penale la aceeași faptă (aspect care face referire la elementul *idem*) presupus a fi comisă de către persoană.

⁶²⁸ Lorgat H. *Sport needs ethical leadership in an area of fixing*. În: ICSS Journal, 2013, vol. I, no. 2, p. 51.

⁶²⁹ Rompuy B.V. *Effective Sanctioning of Match-Fixing: The Need for a Two-Track Approach*. În: ICSS Journal, 2013, vol. I, no. 3, p. 72.

⁶³⁰ *Ibidem*.

⁶³¹ *Güç v. Turkey*, no. 15374/11, 23 January 2018, § 39, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2y76Kat>; *Kemal Coşkun v. Turkey*, no. 45028/07, 28 March 2017, § 44, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3aZnRZl>; *Vella v. Malta*, no. 69122/10, 11 February 2014, §§ 56-57, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3aZnWf>; *Jakumas v. Lithuania*, no. 6924/02, 18 July 2006, § 57, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30uv1mq>

⁶³² Azkanar O. *The Role of Presumption of Innocence in Match-Fixing Allegations in Terms of Football Clubs*. În: Human Rights Review, 2017, iss. 14, p. 145-160.

⁶³³ *Šimkus v. Lithuania*, no. 41788/11, 13 June 2017, § 41-51, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2KRhvAB>; *Mihalache v. România* [GC], no. 54012/10, 8 July 2019, § 49, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2yvZWD1>; *Nodet c. France*, no. 47342/14, 6 juin 2019, §§ 44-54, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3bQHSS>

În acest context, ne întrebăm: oare amenzile și interdicțiile (chiar și pe viață) de a desfășura o anumită activitate, aplicabile, în baza prevederilor disciplinare, subiectului infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM și/sau participantului la un eveniment sportiv/de pariat, au o natură „pur disciplinară”?

În cazul inițiat la plângerea celor șapte jucători de fotbal⁶³⁴, pentru manipularea mai multor meciuri din campionatul național de fotbal al Republicii Moldova, ediția din 2010-2011, Curtea Națională de Arbitraj Sportiv de pe lângă FMF le-a aplicat persoanelor vinovate, în baza art. 76 din vechiul Cod disciplinar al FMF, următoarele sancțiuni: 1) președintelui de onoare al clubului sportiv – amendă în mărime de 15.000 de dolari SUA și interdicția de a desfășura orice activitate fotbalistică pe un termen de 5 ani; 2) antrenorului echipei – amendă în mărime de 8.000 de dolari SUA și interdicția de a desfășura orice activitate fotbalistică pe un termen de 2 ani⁶³⁵.

Aceste sancțiuni nu par nici pe departe a fi „disciplinare”, ci mai degrabă penale. Mai mult, dacă la data comiterii faptelor ar fi fost în vigoare art. 242¹ CP RM, atunci instanța de judecată ar fi putut aplica persoanelor, între altele, o amendă penală cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate. Aceste pedepse nu diferă, în esență, de sancțiunile disciplinare aplicabile în baza Codului disciplinar al FMF (doar quantumul diferă și beneficiarul amenzilor: în timp ce amenzile penale se varsă la bugetul de stat, amenzile disciplinare se varsă la bugetul entității sub egida căreia s-a organizat și desfășurat evenimentul sportiv/de pariat care a fost manipulat, în speță FMF).

Pentru a determina dacă o anumită acuzație/sancțiune are sau nu un caracter „penal” (în sensul art. 6 și 7 CEDO), CtEDO aplică testul *Engel* (denumit astfel după cauza eponimă *Engel și alții v. Olanda*⁶³⁶, în care a fost inaugurată teoria conceptelor autonome⁶³⁷). Conform acestuia, trebuie avute în vedere următoarele criterii: 1) calificarea faptei conform dreptului național; 2) natura juridică a încălcării; precum și 3) gradul de severitate al sancțiunii de care este pasibilă persoana. Aceste criterii sunt alternative, și nu cumulative, fără a exclude însă o examinare deplină a acestora, atunci când analiza separată a fiecărui criteriu nu permite o concluzie clară cu privire la existența unei acuzații/sancțiuni în materie penală.

Primul criteriu are o valoare formală și relativă. Calificarea conform dreptului intern a unei încălcări/sancțiuni constituie un simplu punct de plecare în aprecierea naturii penale a acesteia,

⁶³⁴ Decizia din 7 mai 2012 a Curții de Arbitraj Sportiv de pe lângă Federația Moldovenească de Fotbal. Dosarul nr. 1/2012. Nepublicată.

⁶³⁵ *Ibidem*.

⁶³⁶ *Engel and others v. The Netherlands*, no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, 8 June 1976, §§ 80-86, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/X5nWH1>

⁶³⁷ Letsas G. *The Truth in Autonomous Concepts: How to Interpret the ECHR*. În: European Journal of International Law, 2004, vol. 5, iss. 2, p. 279-305; Letsas G. *A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 43.

nu „stații terminus”⁶³⁸. CtEDO nu este ținută de calificarea atribuită unei încălcări/sancțiuni în dreptul intern. Din contra, CtEDO trebuie să rămână liberă să treacă dincolo de aparențe și să aprecieze, ea însăși, dacă o anumită încălcare/sancțiune se transpune în fond într-o „acuză în materie penală/pedeapsă” în sensul autonom al articolelor din CEDO⁶³⁹. Acestea sunt concepte interpretative, iar aplicarea lor nu este determinată de practica lingvistică convergentă, ci de cea mai bună interpretare a valorii efective în mediul în care se desfășoară acestea⁶⁴⁰.

Pentru examinarea celui de-al doilea criteriu, care este considerat ca fiind cel mai important, pot fi luați în considerare următorii factori: dacă norma juridică în cauză se adresează exclusiv unui grup specific sau se impune tuturor prin natura ei; dacă procedura este declanșată de o autoritate publică în baza unor atribuții legale de execuție; dacă norma juridică are o funcție represivă sau disuasivă; dacă aplicarea pedepsei depinde de constatarea vinovăției; modul în care proceduri comparabile sunt calificate în alte state membre ale Consiliului Europei⁶⁴¹.

Al treilea criteriu este stabilit prin referire la pedeapsa maximă posibilă, prevăzută de legislația aplicabilă⁶⁴². Acest criteriu nu are o pondere decisivă, cu excepția cazurilor când este în joc privarea de libertate (chiar și pentru o durată scurtă de timp). Referirea la natura „nu prea gravă” a faptelor sau a sancțiunilor nu exclude, în sine, calificarea acestora ca fiind „penale” în sensul autonom al CEDO, deoarece nu există nimic în CEDO pentru a sugera faptul că natura penală a unei încălcări/sancțiuni trebuie să aibă în mod necesar, potrivit criteriilor *Engel*, o anumită gravitate⁶⁴³. Pentru stabilirea caracterului penal al unei reglementări, este important dacă reglementarea în discuție are ca obiective principale sancționarea și descurajarea⁶⁴⁴.

Aplicând acest test în cazul *Mutu și Pechstein v. Elveția*⁶⁴⁵, Curtea de la Strasbourg a reținut că obligarea primului reclamant, un fotbalist profesionist, să plătească daune de aproximativ 17 milioane de euro clubului de fotbal „Chelsea” pentru încetarea unilaterală a contractului de muncă în urma testării pozitive cu cocaină cade sub incidența aspectului civil al

⁶³⁸ Papuc T. *Principiul proporționalității. Teorie și jurisprudența Curții de la Strasbourg*. București: Solomon, 2019, p. 15.

⁶³⁹ *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [GC], nos. 1828/06 and 2 others, 28 June 2018, § 210, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2uomrrD>

⁶⁴⁰ Dworkin R. *Law's Empire*. Cambridge, Massachusetts/London, England: Harvard University Press, 1986, p. 46 et seq. Apud: Papuc T. *Principiul proporționalității. Teorie și jurisprudența Curții de la Strasbourg*. București: Solomon, 2019, p. 56.

⁶⁴¹ Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb). Disponibil: <https://bit.ly/2z1dLd0>

⁶⁴² *Ibidem*, § 21.

⁶⁴³ *Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [GC], nos. 39665/98 and 40086/98, 9 October 2003, § 104, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3c09jtG>

⁶⁴⁴ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 28 din 22 noiembrie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 78¹ din Codul contravențional. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 448-460.

⁶⁴⁵ *Mutu and Pechstein v. Switzerland*, nos. 40575/10 and 67474/10, 2 October 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2zhZA3u>

art. 6 CEDO (articol care garantează dreptul la un proces echitabil)⁶⁴⁶. CtEDO a constatat că această obligație pecuniară a urmărit să acopere daunele provocate clubului de fotbal și a rezultat dintr-o relație contractuală dintre persoane private. Cu privire la cea de-a doua reclamantă, o patinatoare la nivel mondial, CtEDO a considerat că suspendarea pe o durată de doi ani de la orice activitatea sportivă pentru dopaj constituie, de asemenea, o măsură de natură civilă. În acest sens, s-a avut în vedere că interdicția în discuție a fost aplicată în cadrul unor proceduri disciplinare desfășurate în fața unor organe corporatiste (i.e. Comisia disciplinară a Uniunii Internaționale de Patinaj și CAS) în care se dezbătea dreptul de a practica o profesie⁶⁴⁷.

Din identitate de rațiuni, în *Bakker v. Elveția*, CtEDO a apreciat că interdicția pe viață de a participa la competiții sportive aplicată unui ciclist profesionist după ce acesta a fost depistat pozitiv la testul antidopaj nu reprezintă o pedeapsă penală, ci o măsură de natură civilă⁶⁴⁸.

În cazul *Platini v. Elveția*, reclamantul, președinte al UEFA și vicepreședinte al FIFA, a încasat un „supliment” la salariu de două milioane de franci elvețieni (CHF), convenit în mod verbal cu președintele FIFA. Ca urmare a deschiderii procedurilor penale împotriva președintelui FIFA în legătură cu această plată, au fost inițiate proceduri disciplinare împotriva reclamantului, pentru încălcarea Codului de etică al FIFA. FIFA i-a aplicat (în 2015) reclamantului o sancțiune compusă dintr-o suspendare de șase ani de la orice activitate profesională legată de fotbal, la nivel național și internațional, plus o amendă de 80.000 CHF⁶⁴⁹. CAS a redus perioada de suspendare de la șase ani la patru și a scăzut amenda la 60.000 CHF⁶⁵⁰. Curtea Supremă Federală a Elveției a respins recursul reclamantului. În fața CtEDO, reclamantul s-a plâns, între altele, de încălcarea art. 7 CEDO (articol care garantează principiul *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*), invocând că FIFA și CAS ar fi refuzat să aplice dispozițiile relevante ale Codului de etică în vigoare la data comiterii faptelor, care erau mai favorabile persoanei⁶⁵¹. La rândul ei, CtEDO a respins acest capăt de cerere ca incompatibil *ratione materiae*, precizând că măsura imputată nu a constituit o „pedeapsă” pentru comiterea unei „infracțiuni”, ci pentru încălcarea unor norme interne precise, aplicabile unui membru al unui grup mic cu un statut special⁶⁵².

Prezintă relevanță și cazul *Ali Rıza și alții v. Turcia*, în care au fost găsiți vinovați, între altele, trei jucători amatori de fotbal pentru influențarea rezultatului unui meci la care aceștia au participat. Comisia disciplinară a Federației de Fotbal a Turciei le-a aplicat reclamanților

⁶⁴⁶ *Mutu and Pechstein v. Switzerland*, nos. 40575/10 and 67474/10, 2 October 2018, § 57-58, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2zhZA3u>

⁶⁴⁷ *Ibidem*.

⁶⁴⁸ *Bakker c. Suisse* (dec.), no. 7198/07, 3 septembre 2019, § 28-29, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3cee0Qz>

⁶⁴⁹ *Platini c. Suisse* (dec.), no. 526/18, 11 février 2020, §§ 48-49, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3fo7U2d>

⁶⁵⁰ *Ibidem*.

⁶⁵¹ *Ibidem*.

⁶⁵² *Ibidem*.

sanctiunea interzicerii de a participa la orice activitate legată de fotbal pentru un termen de un an de zile⁶⁵³. Cu privire la primul criteriu al testului *Engel* – calificarea măsurii conform dreptului național –, CtEDO a observat că la data comiterii faptelor (14 martie 2010), influențarea rezultatului meciului a constituit doar o abatere disciplinară conform dreptului turc⁶⁵⁴. Parlamentul Turciei a incriminat fapta de manipulare a unui eveniment sportiv prin Legea nr. 6222 cu privire la prevenirea violenței și dezordinii în sport, lege care a intrat în vigoare pe 14 aprilie 2011. Cu privire la celelalte două criterii ale testului *Engel* – natura încălcării și gradul de severitate al pedepsei –, CtEDO⁶⁵⁵ a remarcat că influențarea rezultatului meciului este o conduită nesportivă, care contravine regulilor *fair-play*, și că sancțiunea maximă pe care reclamanții riscau să o primească a fost o interdicție de trei ani de a participa la orice activitate legată de fotbal⁶⁵⁶. Așadar, CtEDO a considerat că niciunul dintre elementele de mai sus, luate în mod alternativ sau cumulativ, nu sunt suficiente pentru a ajunge la concluzia că procedura disciplinară împotriva reclamanților a vizat determinarea unei „acuzății în materie penală” în sensul art. 6 CEDO⁶⁵⁷.

Intuim că această constatare va fi reluată și în cazul *Ekşioğlu și Mosturoğlu v. Turcia*, care este pendinte la CtEDO⁶⁵⁸. De data aceasta, reclamanții, directorii unui club profesionist de fotbal, au fost sancționați disciplinar pentru tentativa de manipulare a rezultatelor unor meciuri cu o interdicție de trei ani și, respectiv, de un an de a participa la orice activitate legată de fotbal, în timp ce procesul penal intentat împotriva lor referitor la aceeași faptă era pe rolul instanței de judecată⁶⁵⁹. Aici, CtEDO ar putea reitera jurisprudența sa anterioară, în care a menționat că împrejurarea potrivit căreia aceeași faptă constituie atât o abatere disciplinară, cât și o infracțiune nu este suficientă pentru a considera încălcarea/sancțiunea disciplinară în discuție ca având a natură penală⁶⁶⁰.

Așadar, din analiza acestor cazuri, rezultă că, în concepția CtEDO, abaterea disciplinară de manipulare a unui eveniment sportiv sau de pariat și, respectiv, sancțiunile corespunzătoare aplicabile nu au o natură „penală” în sensul autonom al termenului. Această concluzie este

⁶⁵³ *Ali Rıza and Others v. Turkey*, nos. 30226/10 and 4 others, 28 January 2020, §§ 25-34, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3dsjUOb>

⁶⁵⁴ *Ibidem*, § 154.

⁶⁵⁵ *Ibidem*.

⁶⁵⁶ *Ibidem*.

⁶⁵⁷ *Ibidem*.

⁶⁵⁸ *Ekşioğlu and Mosturoğlu v. Turkey*, Applications nos. 2006/13 and 10857/13, Communicated on 4 April 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2yvcRWr>

⁶⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁶⁰ *Müller-Hartburg v. Austria*, no. 47195/06, 19 February 2013, § 44, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3fzgFpY>; *Biagioli v. San Marino* (dec.), no. 64735/14, 13 September 2016, § 54, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2zulhOi>; Schabas W.A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. New York: Oxford University Press, 2015, p. 278.

discutabilă. În mai multe cauze, CtEDO a avut o abordare diferită. De exemplu, CtEDO nu a avut niciun dubiu că n-ar reprezenta o „pedeapsă penală” o amendă de circa trei mii de euro aplicată unui primar pentru că nu a arborat drapelul național pe frontonul primăriei și pentru traducerea denumirii localității într-o limbă străină pe antetul unui document al municipalității⁶⁶¹. De asemenea, CtEDO nu a ezitat să considere ca o „pedeapsă penală” o interdicție de trei ani de practicare a jurnalismului aplicată pentru promovarea extremismului în contextul conflictului din Cecenia⁶⁶², o interdicție de 10 ani de a ocupa funcții publice impusă unui fost colaborator al securității sovietice în contextul lustrației⁶⁶³, precum și o interdicție pe viață de a practica medicina⁶⁶⁴.

Deși contextul este diferit, sancțiunile sunt similare. În aceste condiții, unii se pot întreba plastic: „Ce stat dintre cele contractante se va pregăti de luptă, atunci când trompeta Strasbourgului va scoate un sunet confuz?”⁶⁶⁵.

Astfel, chiar și în cazul în care conduita interzisă nu constituie o infracțiune, natura și gradul de severitate al sancțiunii la care e supusă persoana vizată poate face cauza să intre în sfera penală⁶⁶⁶. Sub acest aspect, considerăm că împrejurarea că sancțiunile în discuție sunt aplicate în baza unor reglementări interne de către anumite entități disciplinare, și nu de către un procuror sau de către instanța de judecată în baza Codului penal, nu reflectă natura juridică a acestora. Este irelevantă autoritatea care aplică sancțiunea, precum și suportul normativ. Pentru a fi mai convingători, invocăm că în cazul *Engel și alții v. Olanda* o entitate disciplinară a aplicat, în baza unor reglementări interne, pedeapsa închisorii⁶⁶⁷. Mai mult, pentru descongestionarea activității instanțelor de judecată și pentru realizarea economiei de resurse, competența aplicării unor sancțiuni poate fi conferită, în principiu, și unei autorități administrative.

Nu rezistă criticii nici afirmația precum că natura „civilă” a sancțiunilor disciplinare pentru manipularea unui eveniment sportiv sau de pariat este configurată de faptul că acestea sunt incidente doar unui grup specific de persoane. În acest context, în opinia concordantă a judecătorului Pinto de Albuquerque la hotărârea CtEDO pronunțată în cazul *Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugalia*, pe care o susținem, acest argument „[i]gnoră o tradiție îndelungată de calificare ca infracțiune a faptelor care au un domeniu de aplicare personal limitat și care se referă doar la anumite persoane care se disting prin caracteristici personale sau profesionale

⁶⁶¹ *Albert c. Roumanie*, no. 31911/03, 16 février 2010, § 33, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/2xPzVid>

⁶⁶² *Stomakhin v. Russia*, no. 52273/07, 9 May 2018, § 128-132, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3blCar0>

⁶⁶³ *Matyjek v. Poland* (dec.), no. 38184/03, 30 May 2006, § 54-59, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3drVV1y>

⁶⁶⁴ *Gouarré Patte c. Andorre*, no. 33427/10, 12 janvier 2016, § 30, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/2Ad2E17>

⁶⁶⁵ Lord Lester of Herne Hill. *Universality versus Subsidiarity: A Reply*. În: *European Human Rights Law Review*, 1998, p. 81. Apud: Papuc T. *Principiul proporționalității. Teorie și jurisprudența Curții de la Strasbourg*, p. 61.

⁶⁶⁶ *Brown v. United Kingdom* (dec.), no. 38644/97, 24 November 1998, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WL9xyb>

⁶⁶⁷ *Engel and others v. The Netherlands*, §§ 80-86.

speciale”⁶⁶⁸. Este vorba de infracțiunile cu subiect special (*delicta propria*)⁶⁶⁹. Dar simplul fapt că o încălcare/sancțiune nu se referă decât la o anumită categorie profesională nu îi stabilește natura⁶⁷⁰.

Astfel, nu ne par plauzibile argumentele CtEDO precum că sancțiunile disciplinare aplicabile pentru manipularea unui eveniment sportiv/de pariat – amenzile de până la câteva milioane de lei și interzicerea chiar și pe viață de a practica o anumită activitate (sportivă) –, nu ar avea o natură „penală” în sensul autonom al prevederilor CEDO.

Sancțiunile în discuție sunt, prin gravitatea lor, suficient de represive și, totodată, preventive. Ele urmăresc sancționarea și împiedicarea repetării comportamentului ilicit. Aceste obiective pot fi mult mai proeminente decât în cazul unei amenzi penale (care poate fi de maxim 267.500 de lei) sau al interzicerii desfășurării unei activități (de până la șapte ani), pedepse pe care persoana le riscă în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM.

Prin urmare, considerăm că sancțiunea amenzii și cea a interzicerii desfășurării unei activități sportive, aplicabile conform art. 59 din Codul disciplinar al FMF din 2020 (*ex aequa*, potrivit normelor analogice din Regulamentul disciplinar al UEFA sau din Codul disciplinar al FIFA), au, în esență, o natură „penală” în sensul autonom al termenului.

O concluzie similară a fost avansată și de FRF într-un caz⁶⁷¹ în care 4 antrenori și 15 fotbaliști au fost sancționați disciplinar (în baza art. 60 din Regulamentul disciplinar al FRF) pentru manipularea rezultatului mai multor meciuri, în vederea parierii pe acestea. FRF a subliniat că în astfel de cazuri se aplică aceleași garanții ca în materie penală, în special cele prevăzute de art. 7 CEDO. Această abordare a fost confirmată de CAS⁶⁷².

Includerea sancțiunilor disciplinare în cadrul „pedepselor” atrage după sine aplicarea garanțiilor prevăzute de art. 7 CEDO. *Bref*, aceasta înseamnă că dispozițiile privind sancțiunea disciplinară a amenzii sau a interzicerii desfășurării unei activități sportive/de pariat trebuie să fie accesibile și previzibile și că acestea nu pot fi aplicate retroactiv în detrimentul persoanei.

Pentru că am admis că amenda și interzicerea desfășurării unei activități sportive aplicabile conform art. 59 din Codul disciplinar al FMF din 2020 constituie „pedepse” în accepțiunea art. 7 CEDO, trebuie să facem câteva precizări referitoare la incidența principiului *ne bis in idem*. Vom începe prin a menționa că în cazul *Mungiu*, Judecătoria Ciocana, municipiul Chișinău, i-a aplicat

⁶⁶⁸ Concurring opinion of Judge Pinto de Albuquerque in Case of *Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal* [GC], nos. 55391/13, 57728/13 and 74041/13, 6 November 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WjgGWx>

⁶⁶⁹ Hallevy G. *The Matrix of Derivative Criminal Liability*. Heidelberg, New York, London: Springer, 2012, p. 186.

⁶⁷⁰ Concurring opinion of Judge Pinto de Albuquerque in Case of *Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal* [GC], nos. 55391/13, 57728/13 and 74041/13, 6 November 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WjgGWx>

⁶⁷¹ *Ion Viorel v. Romanian Football Federation*, Arbitration CAS 2017/A/4947, Award of 6 October 2017. Disponibil: <https://bit.ly/3bFLI1a>

⁶⁷² *Ibidem*.

antrenorului M.V., în conformitate cu art. 334 alin. (3) lit. a) CP RM (darea de mită în proporții deosebit de mari), pedeapsa închisorii de doi ani și, totodată, a dispus suspendarea condiționată a acesteia pentru un termen de probă de doi ani și șase luni⁶⁷³. După ce sentința primei instanțe a devenit definitivă, FIFA i-a aplicat lui M.V., pentru aceeași faptă, interdicția pe viață de a exercita și de a participa la orice activitate fotbalistică (administrativă, sportivă și altele) pe plan mondial⁶⁷⁴. La rândul ei, FMF i-a aplicat lui M.V. aceeași interdicție pe teritoriul Republicii Moldova⁶⁷⁵. Acest caz nu reclamă vreo problemă din perspectiva principiului *ne bis in idem*, pentru că persoanei i-au fost aplicate pentru aceeași faptă sancțiuni de natură diferită și care, *in esse*, urmăresc scopuri distincte.

Conchidem că nu va exista o încălcare a principiului în discuție în situația în care în conformitate cu art. 242¹ CP RM (sau potrivit art. 334 CP RM) se va aplica pedeapsa închisorii, iar în baza reglementărilor disciplinare – amenda și interzicerea desfășurării unei activități sportive/de pariat. Sau atunci când potrivit art. 242¹ CP RM (sau conform art. 334 CP RM) se va aplica doar pedeapsa amenzii, iar conform reglementărilor disciplinare – interzicerea desfășurării unei activități sportive/de pariat.

Până aici totul este clar. Lucrurile se complică în ipoteza în care atât conform legii penale, cât și conform reglementărilor disciplinare vor fi aplicate sancțiuni de aceeași natură, de exemplu, amenda sau privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate. În astfel de situații trebuie avute în vedere raționamentele CtEDO din cazul *A și B v. Norvegia*.

În acest caz, Curtea de la Strasbourg a stabilit că art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO nu interzice desfășurarea a două proceduri concomitente privind același comportament ilicit – una administrativă, însă care este considerată de natură „penală” în sens autonom, și alta penală propriu-zisă. Încălcărilor/sancțiunile care sunt considerate de natură penală în baza celui de-al doilea și/sau al treilea criteriu *Engel* fac parte din „periferia” dreptului penal⁶⁷⁶, iar cele prevăzute în legea penală aparțin „nucleului dur” al dreptului penal.

Așadar, este posibilă aplicarea pentru aceeași faptă în procese paralele atât a unei sancțiuni din „periferia” dreptului penal, cât și a unei pedepse din „nucleul dur” al dreptului penal. Dar acest cumul este posibil dacă sunt respectate câteva condiții.

Sub acest aspect, pentru a evita dublarea unei pedepse (*bis*), autoritățile statale trebuie să demonstreze în mod convingător că procedurile dublate în discuție au „o legătură suficientă, din

⁶⁷³ Sentința Judecătorei Ciocana, municipiul Chișinău, din 17 februarie 2015. Dosarul nr. 1-636/2014. Disponibil: <https://bit.ly/2sg447C>

⁶⁷⁴ *FIFA extends sanction against Moldovan official for match manipulation*. Disponibil: <https://bit.ly/2WlY4Xd>

⁶⁷⁵ Încheierea Comitetului de etică al Federației Moldovenești de Fotbal din 16 iulie 2015. Nepublicată.

⁶⁷⁶ Andrijauskaite A. *Exploring the penumbra of punishment under the ECHR*. În: *New Journal of European Criminal Law*, 2019, vol. 10(4), p. 363-375.

punct de vedere substanțial și temporal”⁶⁷⁷. Cu alte cuvinte, trebuie să se demonstreze că acestea au fost combinate de o manieră integrată, astfel încât să formeze un întreg coerent. Acest fapt nu presupune doar că scopurile urmărite și mijloacele utilizate pentru a le realiza ar trebui să fie, în esență, complementare și legate din punct de vedere temporal, ci și că posibilele consecințe ale organizării tratamentului juridic al conduitei în discuție de o asemenea manieră ar trebui să fie proporționale și previzibile pentru justițiabili⁶⁷⁸.

Pentru a se stabili dacă există o legătură materială suficient de strânsă între procedurile duale de sancționare, trebuie să se aibă în vedere în special următoarele criterii: (i) dacă procedurile diferite urmăresc scopuri complementare și abordează, astfel, diferite aspecte ale faptei în discuție nu doar în abstract, ci și în concret; (ii) dacă dublarea procedurilor vizate reprezintă o consecință previzibilă, atât din punct de vedere juridic, cât și în practică, a aceleiași conduite imputate (*idem*); (iii) dacă seturile de proceduri sunt desfășurate de o asemenea manieră încât să evite, în măsura posibilului, orice dublare în colectarea, ca și în aprecierea probelor, în special dacă interacțiunea adecvată dintre diferitele autorități competente care stabilesc faptele în primul set are loc, de asemenea, în celălalt set⁶⁷⁹; (iv) dacă calculul și luarea în considerare a sancțiunii impuse în prima procedură la momentul aplicării sancțiunii din cea de-a doua procedură nu implică o sarcină excesivă pentru persoana în discuție, fiind indicat să existe o procedură de compensare pentru evitarea unui asemenea risc⁶⁸⁰.

Legătura în timp dintre procese trebuie să fie suficient de strânsă pentru a proteja justițiabilul de incertitudine, de întârziere și de proceduri care se prelungesc în timp. Cu cât legătura este mai slabă în timp, cu atât mai dificilă este sarcina statului pârât de a explica și de a justifica orice întârziere care poate fi atribuită procedurilor⁶⁸¹.

Hotărârea *A și B v. Norvegia* a scos în evidență „umbrele gri”⁶⁸² ale principiului *ne bis in idem*. În opinia CtEDO, statele pot opta pentru „răspunsuri juridice complementare față de anumite fapte socialmente periculoase [...] prin diferite proceduri care formează un ansamblu coerent, astfel încât să abordeze diferite aspecte ale faptei în cauză, cu condiția ca răspunderea juridică combinată să nu impună persoanei o sarcină excesivă”⁶⁸³.

⁶⁷⁷ *A and B v. Norway* [GC], nos. 24130/11 and 29758/11, 15 November 2016, § 130-132, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30ljxtD>

⁶⁷⁸ *Ibidem*.

⁶⁷⁹ *Ibidem*.

⁶⁸⁰ *Ibidem*.

⁶⁸¹ *Ibidem*, § 134.

⁶⁸² Bailleux A. The Fiftieth Shade of Grey. Competition Law, “Criministrative Law” and “Fairly Fair Trials”. In: Galli F. & Weyembergh A. (eds.). *Do Labels Still Matter? Blurring Boundaries Between Administrative and Criminal Law. The Influence of the EU*. Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles, 2014, p. 137-152.

⁶⁸³ *A and B v. Norway* [GC], nos. 24130/11 and 29758/11, 15 November 2016, § 121, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30ljxtD>

În acest context, CtEDO a apreciat că trebuie găsit „un echilibru corect între prezervarea intereselor individului protejate de principiul *ne bis in idem*, pe de o parte, și luarea în considerare a interesului societății de a putea reglementa într-un mod calibrat domeniul în cauză, pe de altă parte”⁶⁸⁴. În consecință, Curtea de la Strasbourg a militat pentru punerea în balanță a principiului garantat de art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO cu interesul general al statului de a combate și de a preveni efectiv anumite conduite ilicite. Unii au contestat abordarea din hotărârea *A și B v. Norvegia*. Într-o exprimare critică, s-a arătat că „[d]upă ce a răsturnat logica principiului *ne bis in idem*, prezenta hotărâre deschide poarta unei politici represive fără precedent, demnă de un Laviathan, bazată pe inițierea de către stat a procedurilor multiple, articulate strategic și puse în operă cu scopul de a atinge efectul represiv maxim”⁶⁸⁵. Așadar, este clar că standardul de protecție oferit de acest principiu a fost diminuat⁶⁸⁶. În schimb, a fost extins domeniul material de aplicare a principiului proporționalității⁶⁸⁷.

Același test (al unei „suficient de strânse legături din punct de vedere material și în timp”) a fost receptat și de către CJUE. Curtea de la Luxemburg a decis că art. 50 din Carta drepturilor fundamentale a UE (care garantează principiul *ne bis in idem*) trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale în baza căreia procesul penal poate fi inițiat împotriva unei persoane pentru o faptă, deși acestei persoane i s-a aplicat deja, pentru fapta în discuție, o sancțiune administrativă definitivă de natură „penală”, dacă această reglementare: 1) vizează un obiectiv de interes general care este de natură să justifice un astfel de cumul de proceduri și de sancțiuni, iar sancțiunile trebuie să aibă scopuri complementare; 2) conține norme de asigurare a unei coordonări care să limiteze la strictul necesar sarcina suplimentară care rezultă, pentru persoanele vizate, dintr-un cumul de proceduri; și 3) prevede norme care permit să se asigure limitarea severității ansamblului sancțiunilor aplicate la ceea ce este strict necesar în raport cu gravitatea infracțiunii vizate⁶⁸⁸. A treia cerință decurge din principiul proporționalității pedepselor și pentru realizarea acesteia trebuie edictate norme care să prevadă obligația autorităților competente, în cazul aplicării unei a doua sancțiuni, de a se asigura că severitatea ansamblului sancțiunilor impuse nu excedează gravității încălcării constatate⁶⁸⁹.

⁶⁸⁴ *Ibidem*, § 124.

⁶⁸⁵ Dissenting Opinion of Judge Pinto de Albuquerque in Case of *A and B v. Norway* [GC], nos. 24130/11 and 29758/11, 15 November 2016, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30ljxtD>

⁶⁸⁶ Valentin C. *Dificultatea de a consolida o soluție judiciară la Curtea Europeană a Drepturilor Omului*. În: Noua Revistă pentru Drepturile Omului, 2017, nr. 2, p. 24.

⁶⁸⁷ Mareș M. și Mazilu-Babel M. *CEDO. Cauza A. și B. împotriva Norvegiei. Sancțiuni fiscale și penale. Proceduri paralele. Implicații în procesul penal român*. În: Pandectele Române, 2017, nr. 1, p. 121.

⁶⁸⁸ Judgment of 20 March 2018, *Luca Menci*, Case C-524/15, EU:C:2018:197, § 63. Disponibil: <https://bit.ly/2LkimK8>

⁶⁸⁹ Judgment of 20 March 2018, *Garlsson Real Estate*, Case C-537/16, EU:C:2018:193, § 56. Disponibil: <https://bit.ly/2LleSY2>

Așadar, nu se va încălca art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, în ipoteza în care atât conform legii penale, cât și în baza reglementărilor disciplinare vor fi aplicate pentru manipularea unui eveniment sportiv sau de pariat sancțiuni de aceeași natură, dacă autoritatea care va aplica a doua sancțiune (pedeapsă) va respecta, între altele, principiul proporționalității. În acest sens, trebuie luată în calcul prima sancțiune impusă și de analizat dacă aceasta nu este suficientă în raport cu scopurile urmărite și care altă sancțiune trebuie aplicată, ca, într-un final, să nu se supraaprecieze pericolul social al faptei și al persoanei. Această analiză trebuie efectuată de la caz la caz. Aici contează argumentele. Recurgerea la mijloacele represive trebuie să se facă în mod previzibil, dozat (atât cât este necesar) și doar pentru realizarea unor scopuri legitime.

3.2. Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM

Latura obiectivă a infracțiunii de pariuri aranjate are următoarea structură: 1) fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de pariere pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat ori de informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment; 2) mijloacele de comitere a infracțiunii, și anume: a) banii pe care făptuitorul îi depune în vederea participării la pariu sau b) informația despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, pe care făptuitorul o furnizează⁶⁹⁰.

Fapta prejudiciabilă a infracțiunii în discuție constă în două acțiuni cu caracter alternativ: 1) pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat; 2) informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat.

Observăm că modalitățile în cauză sunt similare cu cele două modalități ale infracțiunii specificate la alin. (1) art. 42 „Trișarea” din Legea cu privire la jocurile de noroc a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord: „[o] persoană comite o infracțiune dacă: a) trișează la un joc de noroc sau b) face orice pentru a permite unei alte persoane sau a asista o altă persoană să trișeze la un joc de noroc”⁶⁹¹.

Și mai izbitoare este asemănarea cu infracțiunea prevăzută la art. 47 din Legea sportului a Polonei⁶⁹². Acest articol stabilește răspunderea penală pentru orice persoană care, după ce a obținut informații privind manipularea unei competiții sportive, participă la pariuri care privesc

⁶⁹⁰ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 115; Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I*. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr. 1, p. 11; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 194; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 232.

⁶⁹¹ Gambling Act 2005. Disponibil: <https://goo.gl/emw2p7>; UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 34. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

⁶⁹² *Apud*: UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation, p. 90. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

competiții sportive la care se referă aceste informații sau dezvăluie aceste informații pentru a încuraja o altă persoană să participe la pariuri. Cel mai probabil, acest articol a servit legislatorului Republicii Moldova ca model de elevație juridică pentru incriminarea infracțiunii de pariuri aranjate.

Nu în ultimul rând, legislația penală a Australiei [*i.e.* art. 443D din Codul penal al statului Queensland⁶⁹³, art. 363G din Codul penal al Teritoriului Capitalei Australiene⁶⁹⁴, art. 237L din Codul penal al Teritoriului de Nord⁶⁹⁵, art. 144K alin. (1) din Legea penală a Australiei de Sud⁶⁹⁶, art. 195F din Legea penală a statului Victoria⁶⁹⁷, precum și art. 193Q alin. (1) din Legea penală a Noii Galezii de Sud⁶⁹⁸] stabilește răspunderea penală pentru persoana care (i) deține informația că un eveniment ar fi manipulat și pariază pe acesta, (ii) încurajează alte persoane să parieze pe un eveniment manipulat sau (iii) comunică informația privind manipularea unui eveniment unei alte persoane despre care prima persoană știe sau ar trebui să știe în mod rezonabil că aceasta ar vrea sau ar putea paria pe evenimentul în discuție⁶⁹⁹. Mai mult, legislația penală a Australiei stabilește răspunderea penală și pentru parierea cu folosirea unor informații confidențiale⁷⁰⁰ (*e.g.*, componența echipei, starea de sănătate a unor sportivi, planul tactic etc.).

Astfel, în Australia, fapta prejudiciabilă a infracțiunii de pariuri aranjate este alcătuită din trei acțiuni alternative. Dimpotrivă, alte state [*e.g.*, Ucraina, art. 369³ alin. (3) din Codul penal al Ucrainei] incriminează doar acțiunea persoanei care cunoaște despre manipularea unui eveniment sportiv și pariază pe acesta. În fine, există state⁷⁰¹ (*e.g.*, Bulgaria, Grecia, Italia, Portugalia, Spania, Turcia) care privesc parierea pe un eveniment trucat ca pe o circumstanță agravantă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment⁷⁰². Totuși, această din urmă concepție este contestată. Pentru a asigura cea mai mare eficiență posibilă în lupta împotriva aranjării meciurilor și pentru ca legislația să corespundă obiectivelor Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Crime⁷⁰³, precum și Comitetul Internațional Olimpic recomandă statelor incriminarea infracțiunii de pariuri aranjate distinct de fapta de manipulare a unui eveniment.

⁶⁹³ Criminal Code Act 1899, Queensland (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/2Wqc9CK>

⁶⁹⁴ Criminal Code 2002, Australian Capital Territory (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/3fGJRvD>

⁶⁹⁵ Criminal Code Act 1983, Northern Territory (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/3dCiBfC>

⁶⁹⁶ Criminal Law Consolidation Act 1935, South Australia (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/2Wqyccx>

⁶⁹⁷ Crimes Act 1958, Victoria (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/3bwxP4q>

⁶⁹⁸ Crimes Act 1900, New South Wales (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/3bxl9dE>

⁶⁹⁹ Opie H. & Lim G. The Australian legal framework for countering match-fixing. In: Steele S. & Opie H. *Match-fixing in sport. Comparative Studies from Australia, Japan, Korea and Beyond*. London: Routledge, 2018, p. 59-74.

⁷⁰⁰ *Ibidem*.

⁷⁰¹ *Apud*: UNODC IOC Booklet for legislators. Model Criminal Law provisions for the prosecution of competition manipulation, p. 18. Disponibil: <https://bit.ly/2z2Ze0C>

⁷⁰² *Ibidem*.

⁷⁰³ *Ibidem*.

Revenind la cadrul normativ al Republicii Moldova, reținem că ***prima acțiune alternativă a faptei prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM*** – pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat trucat – presupune punerea unui pariu⁷⁰⁴ pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment.

Punerea unei mize pe un eveniment sportiv sau pe un eveniment de altă natură se materializează prin încheierea unui contract.

Într-o optică doctrinară, „pariul constă într-o înțelegere între doua sau mai multe persoane pentru ca o anumită sumă de bani sau alte valori, la care contribuie cu toții, să devină proprietatea exclusivă a unuia sau unora dintre ei în momentul în care, în viitor, un eveniment nesigur în prezent se va îndeplini, sau dacă o chestiune disputată între ei este hotărâtă de o manieră sau alta”⁷⁰⁵. De asemenea, s-a apreciat că „pariul este un contract prin care părțile se obligă reciproc a plăti o sumă de bani câștigătorului, în caz de producere sau nu a unui eveniment, a cărui realizare depinde de forța, îndemânarea, cunoștințele etc. ale unor persoane sau de hazard și în care există șanse de câștig sau pierdere pentru ambele părți”⁷⁰⁶. Nu în ultimul rând, într-o formulare sintetică, la care aderăm și noi, se arată că „pariul reprezintă o varietate a contractului de joc purtând asupra unui eveniment viitor și incert, câștigător devenind pariorul ce a mizat pe evenimentul care se realizează efectiv”⁷⁰⁷.

Aceste definiții își găsesc suport normativ. Astfel, conform art. 1963 din Codul civil, „[c]ontractul privind jocul și pariul este valabil doar în cazurile expres prevăzute de lege”. În același sens, din art. 2264 din Codul civil al României rezultă, fără echivoc, că pariul este proiectat într-o matrice contractuală: „[p]entru plata unei datorii născute dintr-un contract de joc sau de pariu nu există drept la acțiune” [alin. (1)]; „[d]atoriile născute din contractul de joc sau de pariu nu pot constitui obiect de tranzacție, recunoaștere de datorie, compensație, novație, remitere de datorie cu sarcină ori alte asemenea acte juridice” [alin. (3)]. Aceste dispoziții sunt dezvoltate în actele normative dedicate în exclusivitate reglementării jocurilor de noroc.

În sensul art. 1 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 285/1999, pariul era perceput ca un joc de noroc al cărui rezultat este generat parțial de elemente aleatorii, când jucătorul mizează pe caracterul real sau ireal al unui oarecare eveniment, iar organizatorul jocului se obligă să plătească câștigătorului suma câștigului.

⁷⁰⁴ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 233.

⁷⁰⁵ Black H.C. *Black's Law Dictionary: Definition of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern*, Fifth edition, West Publishing Co, St. Paul, Minn, 1979, p. 146. *Apud*: Papadopoulos T. *Op. cit.*, p. 415-429.

⁷⁰⁶ Afrăsinie M. et al. *Noul Cod civil: comentarii, doctrină, jurisprudență*, vol. III. București: Hamangiu, 2012, p. 554.

⁷⁰⁷ Malaurie Ph., Aynès L., Gautier P.-Y. *Drept civil: Contractele speciale* (traducere de Diana Dănișor). București: Wolters Kluwer, 2009, p. 533.

Articolul 38 al aceleiași legi stabilea că „[p]ariul (totalizatorul) este un joc de noroc, bazat pe miză nemijlocit între jucători sau între jucători și organizatorul jocului, în ceea ce privește rezultatul unui eveniment discutabil; totodată, premiul depinde de volumul total al mizelor, precum și de numărul participanților câștigători. Repartizarea câștigurilor se efectuează după sistemul stabilit de regulile jocului”.

Ne-am exprimat la timpul trecut, pentru că Legea nr. 285/1999 nu mai este în vigoare (începând cu 6 ianuarie 2017). Actualmente, la art. 2 din Legea nr. 291/2016 găsim următoarea explicație: „pariu pentru competițiile/evenimentele sportive (pariu) – joc de noroc desfășurat între organizator și jucător sau între jucători, în care sunt folosite rezultatele unor competiții/evenimente sportive ce se vor produce fără implicarea organizatorului, cu condiția ca rezultatele pe care se pariază să nu fie determinate pur aleatoriu”.

În opoziție, conform art. 10 alin. (1) din Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 77 din 24 iunie 2009 privind organizarea și exploatarea jocurilor de noroc⁷⁰⁸, „[j]ocurile de noroc se clasifică după cum urmează: [...] b) *pariuri*, – joc tradițional – dacă sunt folosite rezultatele unor evenimente ce se vor produce fără implicarea organizatorilor. Pariul este un joc de noroc în care participantul trebuie să indice rezultatele unor evenimente ce urmează să aibă loc sau care sunt generate aleatoriu de un sistem informatic independent”.

Prin suprapunere, se poate observa că definițiile reproduse mai sus converg spre concepția că pariurile sunt jocuri de noroc. La organizarea și desfășurarea pariurilor sunt folosite rezultatele unor evenimente ce se vor produce fără implicarea organizatorilor, adică aceste evenimente trebuie să fie incerte. Sub acest aspect, s-a arătat⁷⁰⁹, pe bună dreptate, că antiteza „joc – pariu” este construită pe ideea că, în cazul pariului, părțile plasează miza pe veritatea unui eveniment pe care nu-l pot influența și a cărei natură, întindere ori producere nu este – la momentul pariului – certă, pentru ele⁷¹⁰. Spre deosebire de Legea nr. 291/2016, Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 77 din 24 iunie 2009 prevede că participantul trebuie să indice rezultatele unor evenimente ce urmează să aibă loc. O astfel de condiție reprezintă o consecință logică ce derivă din specificul pariurilor.

La nivelul Consiliului Europei, reținem prevederile art. 3 din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, care, printre altele, stabilesc că „pariuri sportive” semnifică orice pariu pe o miză cu valoare monetară în așteptarea unui premiu bănesc, supus unui incident nesigur și viitor, relaționat cu o competiție sportivă.

⁷⁰⁸ Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 77 din 24 iunie 2009 privind organizarea și exploatarea jocurilor de noroc. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 439.

⁷⁰⁹ Goicovici J. *Natura juridică a contractelor de joc și pariuri*. În: *Dreptul*, 2008, nr. 1, p. 79.

⁷¹⁰ *Ibidem*.

Meritul acestei explicații rezidă în faptul că accentul este pus nu pe rezultatele unui eveniment (susceptibil de a fi manipulat în sensul art. 242¹ CP RM), așa cum s-a procedat în Legea nr. 291/2016 și în Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 77 din 24 iunie 2009, ci pe un incident nesigur și viitor referitor la o competiție sportivă. Adică se sugerează că s-ar putea paria și pe elementele separate (manipulate) ale unei competiții sportive, nu neapărat pe rezultatul final al acesteia. Această interpretare trebuie acceptată și în contextul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate.

Așadar, pariurile au o dublă natură juridică: de contract civil și de joc de noroc. Cu privire la caracterele juridice ale pariului, reținem că acesta este un contract *real*. Contractul de pariu se formează progresiv, în două etape, consensul părților în direcția plății mizei trebuind dublat de tradițiunea efectivă a bunului pus în joc, pentru ca formarea valabilă a contractului să se definitiveze⁷¹¹. După achitarea mizei, organizatorul pariului îi eliberează pariorului un bilet sau orice alt înscris/confirmare electronică, care, în esență, reprezintă dovada încheierii contractului de pariu. În acest sens, art. 2 din Legea nr. 291/2016 prevede că mijloace de joc specifice sunt echivalente ale mijloacelor bănești, purtătoare ale dreptului de a participa la jocul de noroc și de a primi câștigul în cazul rezultatului favorabil al jocului (bilete, inclusiv de loterie, imprimări oficiale ale informației pe hârtie, cupoane, jetoane, impulsuri, blanchete, fise etc.), care pot fi exprimate în formă materială sau electronică. De cele mai dese ori, pariul este un contract de *adeziune*. Condițiile acestuia sunt prestabilite de operatorul de jocuri de noroc pentru un număr nedeterminat de contracte. De asemenea, pariul este *sinalagmatic*, deoarece părțile se obligă la câte o prestație fiecare. Principala obligație a jucătorului (participantului la un pariu) este aceea de plată a mizei (taxei), iar principala obligație a organizatorului constă în plata câștigului în ipoteza în care se adevărește pronosticul. În fine, pariul este un contract *aleatoriu*, deoarece obligațiile asumate depind de un eveniment viitor și incert. Altfel spus, „părțile sunt de acord ca echilibrul dintre prestații să fie stabilit de hazard”⁷¹². Acest eveniment comportă pentru fiecare dintre părți o șansă de câștig al unor sume de bani sau un risc de pierdere a mizei plasate. Din acest motiv, s-a semnalat, cu drept cuvânt, că „pariurile trebuie privite ca activități de prezicere a rezultatelor sportive sau nonsportive prin punerea unei mize pe eventualul rezultat al unui eveniment sportiv sau al unui alt eveniment de pariat. [...] Adepții pariurilor interpretează această activitate ca pe un hobby pentru fanii sportivi și cei nonsportivi, al căror interes crește prin efectuarea de pariuri pe evenimente sportive sau pe alte evenimente de pariat. De cealaltă parte, oponentii pariurilor nu-și ascund temerea că în spatele acestor considerente se amenință

⁷¹¹ *Ibidem*, p. 108.

⁷¹² Goicovici J. *Formarea progresivă a contractului*. București: Wolters Kluwer, 2008, p. 162.

integritatea sportului și a unor activități nonsportive, prin existența a numeroase încercări reușite de evenimente sportive sau alte evenimente de pariat aranjate”⁷¹³.

Cu privire la cerințele de punere a unui pariu/încheiere a unui contract de pariu, conform art. 43 alin. (3) din Legea nr. 291/2016, mijlocul de joc specific la pariuri urmează să conțină datele prevăzute în regulile de desfășurare a pariurilor, dar nu mai puțin de următoarele: a) denumirea jocului de noroc; b) denumirea și codul IDNO al organizatorului; c) data efectuării mizei; d) valoarea (suma) mizei; e) codul sau numărul de identificare; f) alegerile jucătorului și coeficienții. Alin. (4) al aceluiași articol prevede că organizatorului i se interzice orice reținere a oricărui comision din câștig, cu excepția impozitelor. Din alin. (5)-(10) ale articolului menționat aflăm că locurile de primire a mizelor trebuie să fie dotate cu mijloacele de joc auxiliare folosite la organizarea și desfășurarea pariurilor, care constituie dispozitive electronice cu ajutorul cărora sunt primite mizele. Mijloacele de joc auxiliare folosite pentru primirea mizelor trebuie să fie dotate cu dispozitive tehnice pentru a fi conectate la sistemul de monitorizare online de stat. Aceste dispozitive electronice trebuie să corespundă prevederilor actelor normative, aprobate de către Guvern, cu privire la aplicarea mașinilor de casă și control cu memorie fiscală pentru efectuarea decontărilor în numerar, să fie dotate cu program informatic pentru înregistrarea mizelor la competițiile/evenimentele sportive și să fie conectate la sistemul informatic central al organizatorului aflat pe teritoriul Republicii Moldova. Aceste terminale îndeplinesc și funcția mașinii de casă și control, iar folosirea altor mașini de casă și control nu este necesară și obligatorie. Sistemul informatic central al organizatorului trebuie să dețină interfață care să ofere Serviciului Fiscal de Stat posibilitatea de a se conecta la acesta permanent în scopul verificării vânzărilor organizatorului. Deținerea interfeței exclude obligația utilizării mașinii de casă și control pentru această activitate. Fondul de câștiguri la desfășurarea pariurilor mutuale trebuie să constituie cel puțin 65% din suma totală a mizelor acceptate anual.

Capitala Republicii Moldova a fost împânzită cu diferite terminale de plată (e.g., „Qiwî”, „Bpay”) la care se poate de pus mize sportive la mai mulți operatori de pariuri, i.e. Loteria Națională a Moldovei (prin intermediul www.7777.md), „1Xbet” și „Pari-Match”. Ultimii doi operatori nu au dreptul să organizeze și să desfășoare pariuri pe teritoriul Republicii Moldova, însă autoritățile „închid ochii” la acest fapt. Terminalele în discuție simplifică încheierea contractelor de pariuri.

Și mai mult simplifică punerea unei mize rețelele de comunicații electronice. Prin intermediul acestora pot fi organizate și desfășurate pariuri.

⁷¹³ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I*, p. 9; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, p. 232; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 227.

Saga reglementărilor legislative în Republica Moldova privind organizarea și desfășurarea pariurilor online a început prin adoptarea de către Parlament a Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative⁷¹⁴ (în vigoare din 1 ianuarie 2014), prin care, *inter alia*, Legea nr. 285/1999 a fost suplinită cu Titlul IV¹ „Jocurile de noroc organizate prin intermediul sistemelor de comunicații”.

Printr-un efect de oglindă, dispozițiile normative ale Titlului menționat și-au găsit reflectare în noua lege în materia dată – Legea nr. 291/2016. În acord cu art. 47 alin. (2)-(4) din legea prenotată, prin intermediul rețelelor de comunicații electronice poate fi desfășurat orice joc de noroc dacă sunt respectate prevederile acestei legi și regulile aprobate de Ministerul Finanțelor, care poate elabora cerințe specifice de desfășurare a jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice. Desfășurarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, precum și importul acestora de către persoane neautorizate sunt interzise.

Cerințele specifice pentru desfășurarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice sunt prevăzute la art. 49 din legea enunțată.

Acestea sunt: a) să asigure conectarea permanentă, în timp real, cu platformele de joc utilizate, prin conexiuni securizate; b) să dispună de o platformă de joc accesibilă jucătorilor prin intermediul mijloacelor de comunicare la distanță, care să asigure corectitudinea, integritatea, siguranța, transparența și confidențialitatea activităților și funcțiilor exercitate; c) să arhiveze toate tranzacțiile financiare efectuate între organizatorul de jocuri de noroc și jucător în ambele sensuri și să păstreze bazele de date respective pe o perioadă de 5 ani; d) să-și onoreze în termen obligațiile de plată către bugetul de stat.

Nu în ultimul rând, art. 50 din aceeași lege stabilește condițiile pentru participarea la jocurile de noroc desfășurate prin intermediul rețelelor de comunicații electronice.

Astfel, jucătorul trebuie să fie înregistrat la organizatorul acestor jocuri de noroc, care îi atribuie un cont de joc.

Organizatorul jocurilor de noroc creează un singur cont de joc pentru un jucător înregistrat. În vederea înregistrării, jucătorul furnizează organizatorului cel puțin următoarele informații:

- 1) pentru cetățenii Republicii Moldova – numele, prenumele și numărul de identificare;
- 2) pentru cetățenii străini și apatrizii cu reședința în Republica Moldova – numele, prenumele și numărul de identificare, numărul și seria documentului de identitate, data nașterii și o adresă validă.

⁷¹⁴ Legea nr.324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 320-321

Nu mai târziu de momentul transferului mijloacelor bănești în contul de joc al jucătorului, organizatorul trebuie să verifice datele înregistrate și să rețină numărul contului bancar de pe care s-a efectuat transferul, pentru a efectua plățile corespunzătoare, conform regulilor de joc publicate. În procesul de colectare, stocare și gestionare a datelor furnizate de către jucători, organizatorul trebuie să respecte legislația privind protecția datelor cu caracter personal. Plățile, transferurile ori retragerile de bani în/din contul de joc al jucătorului la jocurile de noroc organizate prin rețelele de comunicații electronice se fac prin intermediul unui cont bancar deschis în țările ce nu fac parte din Lista jurisdicțiilor ce nu implementează standardele internaționale de transparență, stabilită prin actele normative ale Băncii Naționale a Moldovei, inclusiv prin intermediul cardurilor bancare de credit și/sau debit.

În Regulamentul privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelilor de comunicații electronice de către Loteria Națională a Moldovei sunt prevăzute mai multe cerințe de participare la pariurile online. În conformitate cu art. 3 din Regulamentul prenotat⁷¹⁵, înregistrarea pe www.7777.md se efectuează prin completarea personală a formularului de înregistrare de către participant și expedierea acestuia către organizator. Participanții trebuie să se înregistreze personal pe site și să fie pe deplin responsabili pentru exactitatea datelor furnizate de ei. Orice participant are dreptul să înregistreze un singur cont de utilizator. La modificarea datelor personale participantul este obligat să actualizeze informațiile furnizate de el la înregistrarea inițială. Participantul/jucătorul este responsabil pentru furnizarea informațiilor actuale în cont. Organizatorul nu este responsabil pentru înregistrarea care nu a fost făcută personal de participant/jucător, precum și pentru înregistrarea la care au fost introduse date personale eronate, incorecte sau neactualizate ale participantului. În aceste cazuri, organizatorul are dreptul să închidă contul participantului. În cazul în care înregistrarea se face cu informații incorecte, contul se închide. În astfel de cazuri, după realizarea unei examinări, după caz, toate fondurile din contul de joc vor fi returnate participantului/jucătorului sau confiscate în favoarea Organizatorului. Înregistrarea oricărui participant/jucător poate fi respinsă sau întreruptă la discreția Organizatorului, dar angajamentele convenite anterior vor fi îndeplinite. Totodată, potrivit art. 4 din același act normativ, pentru a beneficia de serviciile oferite de organizator, participantul trebuie să aibă o înregistrare valabilă și să dețină în contul său o sumă suficientă de mijloace bănești. Suma minimă a depozitului în cont este determinată de organizator. Depozitele în cont pot fi făcute într-una din valutele indicate pe site. Organizatorul poate percepe un comision la retragerea mijloacelor bănești. Tarifele pentru retragerea mijloacelor sunt indicate pe

⁷¹⁵ Regulamentul din 25 iunie 2019 privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelilor de comunicații electronice de către S.A. „Loteria Națională a Moldovei”. Disponibil: <https://bit.ly/2QG8mhV>

site-ul organizatorului. Depozitele mijloacelor dintr-un cont de joc al participantului nu pot fi transferate într-un alt cont de joc. Achitarea sumelor din contul participantului va fi efectuată folosind metodele utilizate de organizator pentru plăți prin virament. Organizatorul își rezervă dreptul, până și după autorizarea plății (introducerea/retragerea mijloacelor), de a solicita o copie clară și vizibilă a documentului de identitate cu fotografie, card de debit/credit și/sau a altor documente care confirmă autenticitatea informațiilor privind contul și garantează originea mijloacelor (extrasul de la bancă, factura pentru serviciile comunale etc.). Organizatorul poate decide asupra veridicității copiilor și a documentelor furnizate. Fiecare participant este obligat să păstreze datele contului său de joc, inclusiv numele de utilizator, numărul contului de joc și parola, precum și să întreprindă toate măsurile necesare împotriva divulgării acestor date terților. Organizatorul nu își asumă răspunderea dacă oricare dintre participanți și-a divulgat în vreun fel numele de utilizator, numărul contului personal și parola altor persoane. Organizatorul nu rambursează pierderile suportate în rezultatul utilizării datelor participantului/jucătorului de către terți. Participantul nu are dreptul la nici o obiecție bazată pe relația sa cu terți. Participantul/jucătorul nu trebuie să permită oricărei terțe părți să utilizeze datele sale pentru legitimizarea (autorizarea) pe site-ul web, respectiv în ceea ce privește organizatorul.

Rațiunea atribuirii pariorilor unui cont de joc constă, între altele, în monitorizarea pariurilor plasate. Într-un caz⁷¹⁶ examinat de Federația Engleză de Fotbal, s-a decis că Joseph Barton, un fotbalist de la clubul de fotbal „Manchester City”, trebuie să achite o amendă în mărime de 30.000 de lire sterline și să fie suspendat pe o perioadă de un an de zile de la orice activități fotbalistice⁷¹⁷. Pentru a se hotărî astfel, s-a constatat că în perioada 2005-2016 jucătorul a plasat 1.260 de pariuri online (miza totală a acestor pariuri fiind de 205.172,79 de lire sterline, ridicând în total câștiguri de 88.196,72 de lire sterline) de pe contul său de joc pe meciuri de fotbal, dintre care 42 pariuri au fost puse pe evenimentele sportive ce vizau echipele de fotbal pentru care juca (15 pariuri pentru victoria echipei sale, 15 – pentru ca echipa sa să piardă, iar 12 – pentru o remiză sau alt rezultat)⁷¹⁸. În acest caz, Federația Engleză de Fotbal a conchis că nu există niciun indiciu care să sugereze că meciurile pe care s-a pariat ar fi fost manipulate. Totuși, s-a apreciat că a fost încălcată regula conform căreia se interzice sportivilor să participe direct sau indirect la pariuri. De altfel, în Marea Britanie această interdicție a fost extinsă în cazul sportivilor asupra tuturor evenimentelor sportive, indiferent de faptul dacă sportivul ia parte sau nu la eveniment.

⁷¹⁶ Case of *Joseph Barton v. The FA*. Appeal Board. Disponibil: <https://bit.ly/2zqbxV7>

⁷¹⁷ Apud: De Marco N. *Betting and football's ticking time bomb: Joey Barton v The FA*. Disponibil: <https://bit.ly/2yr6ymu>

⁷¹⁸ Case of *Joseph Barton v. The FA*. Appeal Board. Disponibil: <https://bit.ly/2zqbxV7>

Deși mizele puse online sunt monitorizate, pariorii ar putea da preferință parierii în cyberspațiu din mai multe motive⁷¹⁹: 1) lipsa contactului direct dintre participantul la evenimentul de pariat și operatorul unor astfel de jocuri de noroc; 2) posibilitatea de a paria nonstop din orice colț al lumii⁷²⁰; 3) oferta mai bogată; 4) oferirea suportului tehnic la orice oră; 5) flexibilitate înaltă (fiind posibilă editarea pariului, anularea acestuia etc.); 6) transmiterea „live” a principalelor evenimente sportive; 7) posibilitatea de a paria „live” și în timp real (chiar și în timpul meciului pe anumite aspecte, cum ar fi numărul de cartonașe galbene sau roșii) etc.

După această clarificare, reținem că „jocurile de noroc, din cauza intereselor foarte mari pe care le implică, se pot preta la manipulări din partea organizatorului, care poate dori să facă în așa fel, încât rezultatul extragerii sau al competiției sportive să îi fie cât se poate de favorabil”⁷²¹. În cazul C-42/07, CJUE a stabilit⁷²² că „nu este exclusă posibilitatea ca un operator care sponsorizează anumite competiții sportive cu privire la care acceptă pariuri, precum și anumite echipe care participă la aceste competiții să se găsească într-o situație care să îi permită să influențeze direct sau indirect rezultatul acestora și să își sporească astfel profiturile”⁷²³. Un asemenea scenariu este verosimil.

Conștientizând acest aspect, reiterăm că legislatorul a interzis, în conformitate cu art. 46 alin. (1) din Legea nr. 291/2016, participarea la pariuri: a) a fondatorilor (membrilor, acționarilor/asociaților), a conducătorilor organizatorului de pariuri la agenții de pariuri și totalizatoare; b) a persoanelor care pot deține informații despre rezultatele evenimentului (în cazul în care participanții sau organizatorii evenimentului au convenit în prealabil asupra rezultatului evenimentului respectiv, care nu este încă cunoscut organizatorului de pariuri la agenții de pariuri și totalizatoare la momentul primirii mizei); și c) a persoanelor care au posibilitatea de a influența asupra rezultatului evenimentului, participanților la eveniment sau asupra mărimii achitării câștigurilor.

Prin urmare, dacă persoanele care dețin informații despre rezultatele evenimentului sau care pot influența rezultatul evenimentului vor paria pe acest eveniment, atunci acestea vor răspunde penal în baza art. 242² CP RM.

⁷¹⁹ Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 8(108), p. 234.

⁷²⁰ McMullan J.L. & Rege A. *Online crime and internet gambling*. În: Journal of Gambling Issues, 2010, iss. 24, p. 54-85.

⁷²¹ Opinion of Advocate General Bot delivered on 14 October 2008 in Case C-42/07, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional (CA/LPFP) Baw International Ltd v Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa*, § 32. Disponibil: <https://goo.gl/pXETqP>

⁷²² Judgment of 8 September 2009, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional*, EU:C:2009:519, Case C-42/07, § 71. Disponibil: <https://goo.gl/EugFUT>

⁷²³ *Ibidem*.

Dar care sunt evenimentele susceptibile de manipulare și, respectiv, de pariat? În contextul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, în calitate de eveniment manipulat poate să apară un eveniment sportiv sau un eveniment de pariat care poate să nu aibă un caracter sportiv. Corelativ, în cazul infracțiunii consemnate la art. 242² CP RM, pariarea poate avea loc în privința unui eveniment sportiv sau a unui eveniment de altă natură, de către o persoană care știe cu certitudine că acest eveniment este viciat.

Noțiunile în discuție nu sunt definite în legislația Republicii Moldova. Totuși, cu privire la semnificația noțiunii de „eveniment sportiv”, nu putem să nu remarcăm că la alin. (1) și (2) art. 1 al Legii nr. 330/1999 sunt redate definițiile noțiunilor de „cultură fizică” și de „sport”. Astfel, cultura fizică este un domeniu al culturii societății, orientat spre menținerea și fortificarea sănătății, dezvoltarea calităților fizice, morale și intelectuale ale omului. Sportul este privit ca o parte componentă a culturii fizice, o sferă specifică de activitate, orientată spre dezvoltarea posibilităților extreme ale omului în condiții competiționale și în procesul sportiv-pedagogic. Conform alin. (3) al aceluiași articol, cultura fizică și sportul cuprind: educația fizică, sportul pentru toți, sportul de performanță, exercițiile fizice practicate cu scop de întremare, profilactic și terapeutic.

Plecând de la aceste premise legislative, în doctrina juridică s-a arătat că prin „eveniment sportiv” se înțelege evenimentul în care doi sau mai mulți participanți – persoane (sportivi) sau echipe – realizează o activitate orientată spre dezvoltarea posibilităților extreme ale omului în condiții competiționale sau în procesul sportiv-pedagogic⁷²⁴. Observăm că această explicație scoate în evidență următoarele trăsături caracteristice ale evenimentului sportiv: 1) presupune prezența a doi sau mai mulți participanți – persoane (sportivi) sau echipe; 2) participanții trebuie să întreprindă acțiuni îndreptate spre dezvoltarea posibilităților extreme ale omului; 3) aceste acțiuni prind contur în condiții competiționale sau în procesul sportiv-pedagogic.

În comparație cu dispozițiile normative relevante din Republica Moldova, Legea României nr. 4 din 9 ianuarie 2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive⁷²⁵ distinge la art. 1 între: a) competiție sportivă – întrecere sportivă organizată pe ramuri de sport, între mai multe echipe sau concurenți independenți, pe baza unui regulament și a unui program, având drept scop stabilirea unei ordini ierarhice a competitorilor în clasamentul final; și b) joc sportiv – întrecere sportivă desfășurată în cadrul sau în afara unei competiții sportive, care poate avea caracter oficial sau amical, intern ori internațional și se

⁷²⁴ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II., p. 107; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 175; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 213.

⁷²⁵ Legea României nr. 4 din 9 ianuarie 2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive. În: *Monitorul Oficial al României*, 2008, nr. 24.

dispută pe baza unui regulament, având drept scop stabilirea unui învingător. În această optică, între conceptele de „joc sportiv” și „competiție sportivă” există o relație de tip „parte – întreg”. De asemenea, ambele noțiuni implică, *ope legis*, o întrecere sportivă, al cărei scop constă în identificarea celui mai bun participant. Această confruntare poate avea un caracter oficial sau amical, intern ori internațional, și se realizează între doi sau mai mulți sportivi sau echipe sportive. Nu în ultimul rând, din prevederile citate rezultă, fără echivoc, că jocul sportiv și competiția sportivă trebuie să se desfășoare în baza unui regulament. Astfel, competiția sportivă este reglementată de „norme” consimțite de participanți.

Noțiunea de „eveniment sportiv” este utilizată, printre altele, în Convenția Europeană din 19 august 1985 privind violența și ieșirile necontrolate ale spectatorilor cu ocazia evenimentelor sportive și în special la meciurile de fotbal⁷²⁶. Dar ea nu este definită. Sub aspectul examinat, ne ajută să facem claritate art. 3 alin. (1) al Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. Conform acestui articol, „competiție sportivă” semnifică orice eveniment sportiv organizat în conformitate cu regulile stabilite de organizația sportivă, enumerate de Comitetul pentru întreprinderea măsurilor ulterioare al Convenției și recunoscute de organizațiile sportive internaționale sau, acolo unde este cazul, de alte organizații sportive competente. Meritul acestei deslușiri constă în aceea că ea pune accentul pe faptul că regulile după care se desfășoară un eveniment sportiv sunt edictate de o organizație sportivă. În subsecvent, organizația sportivă trebuie să fie recunoscută de către organizațiile sportive internaționale ori de alte organizații sportive competente. În așa fel, evenimentului sportiv i se imprimă un caracter oficial și, deci, de legitimitate.

În efortul de precizare a textului normativ precitat, în Raportul explicativ al Convenției nominalizate se arată că termenul „competiție” se referă la orice eveniment, întrecere, meci, dar nu cuprinde, în mod necesar, întregul turneu (spre exemplu, un campionat unde câștigătorul este determinat în urma unei serii de competiții) sau la toate competițiile care au loc în cadrul unui eveniment care implică mai multe selecții sau turnee (*e.g.*, Jocurile Olimpice)⁷²⁷.

Așadar, reiese că noțiunea de „competiție sportivă” înglobează noțiunile de „eveniment sportiv”, de „meci” și de „întrecere”. Se pare că acest amănunt nu a fost înțeles de către promotorii Legii nr. 291/2016, atunci când au stabilit regulile ce guvernează pariurile pentru competițiile/evenimentele sportive. Folosirea barei verticale pentru a crea o condiție de tip „sau” acreditează *prima facie* ideea falsă că, din punct de vedere conceptual, noțiunile „competiție

⁷²⁶ European Convention on Spectator Violence and Misbehaviour at Sports Events and in particular at Football Matches. Strasbourg, 19.VIII.1985. Disponibil: <https://goo.gl/zdyRRf>

⁷²⁷ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. Magglingen, 18.IX.2014. Disponibil: <https://goo.gl/PR9BxA>

sportivă” și „eveniment sportiv” au o conotație juridică distinctă. În realitate, așa cum s-a putut sesiza, în sensul art. 3 alin. (1) al Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, competiție sportivă semnifică orice eveniment sportiv. De aici derivă și fireasca constatare: sintagmele confruntate au aceeași încărcătură juridică⁷²⁸.

Sinonimia în legislație este de natură să creeze incertitudini și contravine regulii de tehnică legislativă, conform căreia terminologia utilizată trebuie să fie constantă, uniformă și să corespundă celei utilizate în alte acte normative. Din acest motiv, pledăm pentru coerența normativă și sugerăm utilizarea doar a unei singure expresii, astfel încât să existe o conexiune între cadrul normativ extrapenal și legea penală. Totuși, care este formula cea mai potrivită? În această privință, în unul dintre actele preparatorii, care au stat la baza incriminării infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și pariuri aranjate, s-a subliniat că: „La art. 394 (se are în vedere art. 394 „Fraudarea meciurilor”, care ar fi urmat să completeze Codul penal în corespundere cu Proiectul de Lege nr. 1246 din 8 iunie 2012, promovat de un grup de deputați – *n.a.*), în redacția propusă, în titlul și în dispoziția normei prescise, termenul «meci» presupune o întrecere sportivă disputată între doi participanți sau între două echipe. Acest fapt va permite interpretarea normei ca fiind aplicabilă doar în cazul unui meci între două echipe (meci de fotbal, baschet etc.) sau între două persoane (meci de șah, tenis etc.), excluzând prin urmare alte competiții sportive. [...] [P]entru a nu admite interpretarea normei în funcție de interesul urmărit, recomandăm substituirea cuvântului «meci» prin termenul «competiție»⁷²⁹. La rândul său, legislatorul a decis să utilizeze în art. 242¹ și 242² CP RM sintagma „eveniment sportiv”.

Printr-un *obiter dictum*, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a stabilit, deși într-un alt context, că termenul „eveniment” comportă un caracter ambiguu; acesta poate implica atât prezența factorului uman (manifestații, întrevederi, reuniuni, proteste etc.), cât și lipsa acestuia (de exemplu, evenimente naturale de origine tehnogenă etc.)⁷³⁰. Altfel spus, este o noțiune susceptibilă să se transforme într-un „sac fără fund”. Considerăm că nu s-ar putea ajunge la aceeași concluzie dacă am juxtapune cuvântul în discuție cu termenul de „sport”. Aceasta pentru că avem o noțiune legislativă a termenului de „sport”.

Din perspectiva dreptului comparat, în timp ce unii legislatorii (*e.g.*, al Australiei, al Republicii Africii de Sud) au optat, în contextul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și

⁷²⁸ Stati V. și Reniță Gh. *Efectele adoptării Legii Republicii Moldova nr. 291/2016 asupra aplicării răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate*, p. 97.

⁷²⁹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 850 din 12 noiembrie 2012 privind aprobarea Avizului la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 237-241.

⁷³⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 27 mai 2014 pentru controlul constituționalității Art. II al Legii nr. 56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 364-365.

de pariuri aranjate, pentru utilizarea noțiunii de „eveniment sportiv”, alții (printre care cel al Bulgariei, Chinei, Germaniei, Italiei, Lituaniei, Salvadorului, Turciei etc.), dimpotrivă, au dat preferință expresiei „competiție sportivă”⁷³¹.

De vreme ce competiție sportivă semnifică orice eveniment sportiv, nu considerăm necesar să propunem înlocuirea în legea penală a termenului „eveniment” cu cel de „competiție”. În schimb, legislatorul ar trebui să opereze doar cu termenul „eveniment” în Legea nr. 291/2016.

În sensul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, evenimentul sportiv poate avea un caracter oficial (programat într-un campionat sau altă competiție desfășurată sub egida unei organizații sportive; rezultatul jocului contează sub aspectul câștigării de puncte în clasament sau al calificării în fazele următoare) sau amical (organizat de un club, asociație sportivă sau persoane autorizate între sportivi sau echipe alese de organizator; scorul are efect numai în privința jocului respectiv sau, după caz, a turneului), intern ori internațional (se realizează între două echipe aparținând de două federații naționale, două cluburi, un club și o echipă națională sau două echipe naționale). Substratul logic al acestei constatări decurge din regula *ubi lex non distinguit, nec nec distinguere debemus*.

Referitor la caracterul oficial al evenimentului sportiv (care, de altfel, este menționat expres, de exemplu, în art. 184 din Codul penal al Federației Ruse, în art. 369³ din Codul penal al Ucrainei etc.), precizăm că, potrivit Clasificației Sportive Unice a Republicii Moldova pentru anii 2018-2021, prin „concursuri oficiale” se are în vedere: concursuri incluse anual în Calendarul acțiunilor sportive internaționale al autorităților administrative publice centrale de specialitate, calendarele organizațiilor sportive internaționale, calendarele structurilor din Republica Moldova coordonate cu federațiile sportive naționale de specialitate⁷³².

În același act, se stabilesc următoarele niveluri pentru concursurile oficiale: Jocurile Olimpice, Jocurile Paralimpice, campionatele mondiale, cupele mondiale, campionatele europene, cupele europene, Universiada Mondială de Vară, campionatele mondiale universitare, concursuri internaționale după lista aprobată de Comisia republicană de conferire a titlurilor și categoriilor sportive, universiadele și cupele Republicii Moldova, concursuri republicane locale.

Totuși, pentru calificarea faptei în baza art. 242¹ și 242² CP RM nu are importanță nivelul concursului oficial la care se raportează evenimentul sportiv. Această împrejurare poate fi luată în calcul la individualizarea pedepsei penale⁷³³. De exemplu, în cazul *Periasamy și Keong*, pentru a argumenta necesitatea aplicării pedepsei închisorii pe un termen de patru ani și patru

⁷³¹ UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>

⁷³² Clasificația Sportivă Unică a Republicii Moldova pentru anii 2018-2021. Disponibil: <https://bit.ly/2GQ5g4O>

⁷³³ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 213.

luni cu executare, Curtea de Apel Chișinău a accentuat, *inter alia*, că „prima instanță [care le-a aplicat persoanelor pedeapsa amenzii în mărime de 14.000 de lei] n-a dat apreciere faptului că nu s-a realizat trucarea unui simplu meci de fotbal, ci a unui eveniment în care era implicată echipa națională, fapt care duce nemijlocit la denigrarea FMF, a echipelor de fotbal și, *per ansamblu*, a imaginii Republicii Moldova în fața organizațiilor sportive internaționale”⁷³⁴. Deși acest discurs argumentativ este avansat în contextul infracțiunii de dare de mită, el poate fi extrapolat cu ușurință și la infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate⁷³⁵.

O problemă aparte ce necesită a fi pusă sub lupa analizei rezidă în aceea dacă, în contextul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, evenimentul sportiv trebuie să fie unul la care participă sportivi amatori și/sau profesioniști. În această privință, conform alin. (8) art. 16 al Legii nr. 330/1999, sportivii amatori sunt cei ce nu obțin venituri din practicarea sportului. Nu sunt considerate venituri bursele și indemnizațiile sportive, diurnele de deplasare, alocațiile pentru hrană, medicamente și susținătoare de efort, precum și premiile sportive. În opoziție, potrivit alin. (2) art. 17 din aceeași lege, sportivii profesioniști sunt persoane care practică sportul ca profesie și obțin venituri pe baza contractului de muncă încheiat cu asociația sau clubul sportiv la care sunt membri. Dând eficiență regulii de interpretare conform căreia unde legea nu distinge, nici noi nu trebuie să distingem, credem că, în sensul infracțiunilor în discuție, la evenimentul sportiv susceptibil de a fi manipulat și care ar oferi ocazii de a paria pot să participe sportivi amatori și/sau profesioniști. Dar este oare justificată o asemenea concepție? În căutarea răspunsului la întrebarea enunțată, reținem că în doctrina juridică există voci care susțin că trebuie să intre în vizorul legii penale atât manipularea unui eveniment sportiv la care participă sportivi profesioniști, cât și manipularea unui eveniment sportiv la care participă sportivi amatori⁷³⁶. În fundamentarea acestei păreri se invocă faptul că există o serie de evenimente sportive la care participă sportivi amatori, printre care și Jocurile Olimpice (în genere, până în anul 1988 sportivilor profesioniști li se interzicea să participe la Jocurile Olimpice). Cu titlu de drept comparat, potrivit § 265d din Codul penal al Germaniei, precum și conform art. 286 bis din Codul penal al Spaniei, răspunderea penală poate fi aplicată doar în ipoteza în care este

⁷³⁴ Decizia Curții de Apel Chișinău din 15 decembrie 2015. Dosarul nr. 1a-1537/15. Disponibil: <https://goo.gl/uEmpZH>

⁷³⁵ Reniță Gh. *Noțiunea de „eveniment sportiv” în contextul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate*. În: Актуальные научные исследования в современном мире. Журнал. Переяслав-Хмельницкий, 2018, Вып. 5(37), ч. 10, с. 12-21.

⁷³⁶ Ларчикова М.Л., Савченкова А.Ю. *Проблемы определения терминов «официальное спортивное соревнование» и «зрелищный коммерческий конкурс»*. В: Проблемы материального и процессуального уголовного права: Сборник материалов научного кружка при кафедре уголовно-правовых дисциплин. Вып. 9 / Под ред.: М.А. Алпеевой и А.Г. Никольской. Москва: РИО Российской таможенной академии, 2016, с. 18-23; Ганус А.С. *Проблемы толкования правового понятия «официальное спортивное соревнование»*. В: Вопросы экономики и права, 2016, № 2, с. 22-24.

manipulată o competiție sportivă profesionistă. Probabil, legislatorul german și cel spaniol au apreciat, din perspectiva principiului *ultima ratio*, că nu este necesar să intervină mijloacele represive de drept penal pentru manipularea unui eveniment sportiv la care participă sportivi amatori. Totuși, H. Satzger consideră incorectă concepția legislatorului german de a excepta de la protecția legii penale evenimentele sportive la care participă amatorii⁷³⁷, invocând că manipularea poate viza sporturi în care sunt implicați sportivi de performanță sau amatorii⁷³⁸.

Într-adevăr, se știe că politica în domeniul sportului trebuie elaborată astfel încât să promoveze și să sprijine atât scopurile și obiectivele sportului profesionist, cât și pe acelea ale sportului pentru amatori. De asemenea, este adevărat că voluntariatul reprezintă piatra unghiulară pentru majoritatea sporturilor de amatori din întreaga lume. Chiar și așa, nu întrevădem vreun argument juridic rațional și rezonabil ca doar relațiile sociale privind integritatea și imprevizibilitatea evenimentului sportiv la care participă sportivi profesioniști să fie apărute împotriva faptei incriminate la art. 242¹ CP RM. Și cei care urmăresc un eveniment sportiv la care participă sportivi amatori au așteptarea rezonabilă că se va respecta principiul *fair-play*. Evenimentele sportive în care evoluează amatorii pot fi manipulate. Totodată, pe aceste evenimente se poate paria. Este axiomatic faptul că se interzice orice tip de discriminare, în domeniul sportului profesionist și de amatori. Dacă am admite, *arguendo*, că sunt evenimente sportive la care participă doar amatorii și care nu implică o rezonanță socială (e.g., meciurile desfășurate la disciplina școlară obligatorie de educație fizică, care au doar un aspect pedagogic și recreativ), atunci tragerea la răspundere penală în cazul încurajării, influențării sau instruirii unui participant la evenimentul respectiv să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra aceluia eveniment, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, poate să pară disproporționată în raport cu scopul urmărit. În astfel de ipoteze, nu este exclusă aplicarea art. 14 alin. (2) CP RM, conform căruia nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care, deși formal, conține semnele unei fapte prevăzute de Codul penal, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni⁷³⁹. Astfel, se poate paria pe un eveniment sportiv la care participă atât sportivi amatori, cât și pe un eveniment sportiv la care participă sportivi profesioniști.

Evenimentul sportiv trebuie să implice desfășurarea unei activități economice. Această condiție rezultă implicit din locul în care sunt plasate în Partea specială a Codului penal infracțiunile de manipulare a unui eveniment și pariuri aranjate – Capitolul X „Infracțiuni

⁷³⁷ Satzger H. »Sportwettbetrug« und »Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben« – zwei neue Tatbestände mit zweifelhafter Existenzberechtigung. În: Juristische Ausbildung, 2016, Band 38, Heft 10, p. 1151.

⁷³⁸ Ibidem, p. 1148.

⁷³⁹ Reniță Gh. Noțiunea de „eveniment sportiv”..., p. 21.

economice”. În acest sens, oare „proba sportivă” se circumscrie conceptului de „eveniment sportiv”? Răspunzând la această întrebare, consemnăm că, potrivit Clasificației Sportive Unice a Republicii Moldova pentru anii 2018-2021, prin „probă sportivă” se are în vedere ansamblul de exerciții fizice complexe, specializate printr-o tehnică destinată și un profil propriu de efort, care face parte dintr-o ramură de sport, având reguli de concurs specifice și o performanță de un anumit gen, evaluată după un anumit cod și printr-un sistem de unități de măsură proprii. De exemplu, din același act aflăm că la probele de alergări 100 metri plat, 100 și 110 metri garduri titlul de maestru al sportului se conferă cu condiția îndeplinirii de două ori a normativului cronometrat manual pe parcursul anului. O probă sportivă poate presupune „testarea” doar a unui singur sportiv, neimplicând condiții competiționale. Totodată, este posibil ca o probă sportivă să nu vizeze desfășurarea unor activități economice. Din aceste motive, se pare că proba sportivă nu se pretează noțiunii de „eveniment sportiv”. Această concluzie este confirmată implicit de unele reglementări din perimetrul dreptului comparat. Astfel, observăm că art. 286 bis. 4 din Codul penal al Spaniei pe lângă formula „competiții sportive profesionale” conține și termenul „test” (*alias* „probă sportivă”).

Referitor la întinderea noțiunii de „eveniment sportiv”, în Raportul explicativ al Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive se menționează că „procesul de tragere la sorți a adversarilor sau de desemnare a arbitrilor trebuie privit ca o parte integrantă a competiției sportive”. Stabilirea oponentilor, desemnarea arbitrilor, alegerea statului care va fi gazda unui eveniment sportiv etc. prezintă relevanță pentru bunul mers al unui eveniment sportiv. Mai mult, nu este exclus faptul că pe asemenea „evenimente” s-ar putea paria. Totuși, privite individual, acestea nu pot constitui evenimente sportive în accepțiunea art. 242¹ CP RM, ci pot fi percepute ca fiind acțiuni organizatorice, a căror asigurare și implementare cade pe umerii organizațiilor sportive. Ca o paranteză, în Rezoluția Parlamentului European din 11 iunie 2015 referitoare la dezvăluirile recente privind cazurile de corupție la nivel înalt din cadrul FIFA se subliniază, între altele, că FIFA și-a desfășurat timp de mai mulți ani activitatea ca o organizație necontrolată, opacă și notoriu de coruptă; arestările recente confirmă faptul că fraudă și corupția din cadrul FIFA au caracter sistemic, larg răspândit și persistent; transparența, răspunderea și democrația – cu alte cuvinte, buna guvernare – în cadrul organizațiilor sportive sunt condiții indispensabile pentru un astfel de regim de autoreglementare și pentru ca mișcarea sportivă să poată preveni și combate în mod eficace și la nivel structural fraudă și corupția din sport; în fine, Parlamentul European a accentuat că este extrem de important ca autoritățile judiciare din Elveția și SUA să cerceteze deciziile luate de comitetul executiv al FIFA privind atribuirea organizării Cupei Mondiale în 1998, 2010, 2018 și 2022 Franței, Africii de Sud, Rusiei

și, respectiv, Qatarului⁷⁴⁰. Astfel, Parlamentul European a pus la îndoială corectitudinea votului acordat de FIFA în favoarea Franței, Africii de Sud, Rusiei și, respectiv, Qatarului pentru organizarea Cupei Mondiale în 1998, 2010, 2018 și 2022. Desigur, persoanele au putut face pronosticuri și paria pe faptul care țară va fi desemnată câștigătoare pentru organizarea Cupei Mondiale, dar acest proces de selecție, prin definiție, nu poate fi considerat un eveniment sportiv.

Potrivit Regulamentului de joc pentru pariuri în cotă fixă la distanță a unui operator de jocuri de noroc⁷⁴¹, se acceptă pariuri pentru următoarele categorii de evenimente sportive: fotbal, fotbal pe plajă, fotbal de sală, baschet, handbal, hochei, hochei pe iarbă, tenis, baseball, fotbal american, snooker, darts, volei, polo, Formula-1 [chiar și competițiile din „Formula-1” pot fi manipulate⁷⁴²], golf, sporturi de contact, atletism, ciclism, rugby, sporturi de iarnă, curse de automobile și de motociclete, bandy, fotbal australian, volei pe plajă, crichet, in-line hochei, tenis de masă, șah, curling, bowls, badminton, floorball etc. Pe scurt, practic, orice sport din lume poate oferi un prilej de a paria.

Legea regnului animal nr. 439 din 27 aprilie 1995, în art. 2 definește noțiunile de „pescuit sportiv și de amatori” (i.e. dobândire a peștelui pentru folosire particulară), precum și de „vânătoare sportivă și de amatori” (i.e. căutarea, depistarea și urmărirea de către om a animalelor în scopul de a le vâna pentru folosire particulară)⁷⁴³.

Prin urmare, s-ar putea pune pariuri și pe aceste evenimente. Referitor la vânătoarea privită ca „sport”, în cazul *Friend și alții v. Regatul Unit*⁷⁴⁴ s-au pus în discuție interdicțiile legale aplicate practicii tradiționale a vânătoriei cu câini, introduse în Regatul Unit prin Legea din 2002 privind protejarea mamiferelor sălbatice (Scoția) și Legea vânătoriei din 2004. Reclamantii, o organizație neguvernamentală și 11 persoane fizice, au contestat legislația în fața instanțelor interne, însă apelurile acestora în fața Camerei Lorzilor au fost respinse. În fața CtEDO, reclamantii s-au plâns de încălcarea dreptului lor la respectarea vieții private și a domiciliului. Curtea de la Strasbourg a declarat inadmisibile, ca fiind vădit nefondate, plângerile formulate în baza art. 8 (care garantează dreptul la respectarea vieții private și a domiciliului) CEDO. Ea a observat că, deși viața privată este un concept cuprinzător, nu înseamnă că protejează orice activitate pe care o persoană ar putea dori să o desfășoare împreună cu alte persoane pentru a

⁷⁴⁰ European Parliament resolution of 11 June 2015 on recent revelations on high-level corruption cases in FIFA. Disponibil: <https://goo.gl/1p7xja>

⁷⁴¹ Regulamentul de joc pentru pariuri în cotă fixă la distanță a companiei „Sea-Bet Limited”. Disponibil: <https://goo.gl/SGixwQ>

⁷⁴² Zaksaitė S. & Raduševičius K. *Manipulation of competitions in Formula-1: where policy ends and cheating begins*. În: The International Sports Law Journal, 2017, vol. 16, p. 240-246.

⁷⁴³ Legea regnului animal nr. 439 din 27 aprilie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 62-63.

⁷⁴⁴ *Friend and Others v. the United Kingdom* (dec.), nos. 16072/06 and 27809/08, 24 November 2009, §§ 40-46, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WWfdXG>

stabili și dezvolta relații cu acestea. În ciuda distracției evidente și a sentimentului de împlinire personală de care se bucurau reclamanții ca urmare a acestei activități și a relațiilor interpersonale stabilite prin intermediul ei, vânătoria are o legătură prea slabă cu autonomia personală a reclamanților, iar relațiile interpersonale invocate de aceștia au o întindere prea amplă și neclară pentru ca interdicțiile privind vânătoria să constituie o ingerință în drepturile acestora prevăzute la art. 8 CEDO. Cu privire la argumentul reclamanților potrivit căruia imposibilitatea de a vâna pe terenul lor constituie o ingerință în dreptul lor la respectarea domiciliului, CtEDO a subliniat că noțiunea de „domiciliu” nu include terenul pe care proprietarul autorizează sau organizează practicarea unui sport, iar extinderea noțiunii de domiciliu în acest fel ar constitui o deformare a acesteia.

Într-un alt caz – *Herrmann v. Germania* –, CtEDO a fost chemată să examineze plângerea unui proprietar de terenuri, care a fost obligat să accepte vânătoria pe terenurile sale, deși se opunea vânătorii din considerente morale. În opinia sa, această obligație a constituit o încălcare a dreptului la respectarea bunurilor sale. De data aceasta, CtEDO a hotărât că a fost încălcat art. 1 (protecția proprietății) din Protocolul nr. 1 la CEDO, constatând că obligarea la tolerarea vânătorii pe proprietatea lor a impus o sarcină disproporționată proprietarilor de teren care, din motive etice, se opun vânătorii⁷⁴⁵. Curtea de la Strasbourg a confirmat abordarea din cazurile sale anterioare, i.e.: *Chassagnou și alții v. Franța*⁷⁴⁶ și *Schneider v. Luxemburg*⁷⁴⁷.

Astfel, se pare că vânătoria, privită ca „sport”, nu are o pondere grea din perspectiva prevederilor CEDO. De altfel, în doctrină este contestată concepția precum că vânătoria ar putea fi considerată o ramură de sport. S-a arătat că, în cel mai bun caz, utilizarea termenului „sport” pentru a face referire la vânătoare este un eufemism⁷⁴⁸.

În ultimul timp au luat amploare așa-numitele „evenimente sportive electronice”. La nivel internațional este organizată (de către compania Sud Coreeană *World Cyber Games*, cu suportul financiar al companiilor Samsung și Microsoft) competiția de jocuri-video *World Cyber Games*. În anul 2019, echipa SUA a învins în această competiție la *Counter Strike* și a câștigat un milion de dolari SUA. Marea finală, disputată între echipa Statelor Unite ale Americii și cea a Franței, a fost urmărită de circa 15.000 de spectatori⁷⁴⁹. Apropos, cel de-al șaptelea Summit Olimpic de la Lausanne al Comitetului Internațional Olimpic a avut ca principal subiect de discuție includerea

⁷⁴⁵ *Herrmann v. Germany* [GC], no. 9300/07, 26 June 2012, §§ 93-94, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WYLPQH>

⁷⁴⁶ *Chassagnou and Others v. France* [GC], nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95, 29 April 1999, §§ 80-85, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3e900bo>

⁷⁴⁷ *Schneider c. Luxembourg*, no. 2113/04, 10 juillet 2007, §§ 53-55, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3dbWFZj>

⁷⁴⁸ Cohan J.A. Is Hunting a “Sport”? În: Caplan A.L. & Parent B. *The Ethics of Sport: Essential Readings*. New York: Oxford University Press, 2017, p. 445.

⁷⁴⁹ *Echipa Statelor Unite este noua campioană mondială la Counter Strike și a obținut un milion de dolari*. Disponibil: <https://bit.ly/2A2OnnR>

jocurilor electronice în catalogul Olimpiadei. În urma discuțiilor s-a ajuns la concluzia că acest lucru este posibil în viitorul apropiat, probabil chiar în anul 2024, la Olimpiada din Paris. Totuși, mai multe voci și-au exprimat rezervele față de e-sporturile care includ violență, numindu-le „jocuri care nu sunt în concordanță cu valorile olimpice” și au considerat că includerea lor în Jocurile Olimpice este prematură. Comitetul Internațional Olimpic și-a exprimat sprijinul pentru jocurile video care imită diferite discipline sportive și au solicitat o cooperare accelerată cu aceste jocuri virtuale, solicitând membrilor federațiilor sportive să cerceteze în mod activ potențialele beneficii ale versiunilor electronice și virtuale⁷⁵⁰. Din perspectivă juridico-penală, H. Satzger notează că legislatorului îi revine sarcina să stabilească dacă anumite jocuri electronice pot fi atribuite la categoria „competițiilor sportive”⁷⁵¹. Susținem această opinie, numai că, uneori, opțiunile legislatorului ar putea părea cel puțin ciudate. De exemplu, în Republica Moldova, aproximativ doi ani și-a produs efectele juridice un act normativ care considera „pokerul” (inclusiv cel online) o ramură de sport⁷⁵². Prin urmare, în măsura în care anumite jocuri video vor fi considerate, *ope legis*, ca „sport”, atunci eventuala manipulare și, respectiv, pariere pe acestea ar putea să cadă sub incidența art. 242¹ și 242² CP RM.

În fine, evenimentul sportiv trebuie să se desfășoare în condiții de legalitate. În România, pentru îndeplinirea acestei condiții, s-a pus problema achitării unei sume organizatorului evenimentului sportiv din totalul mizelor acceptate de către operatorul de jocuri de noroc. În acest sens, s-a dezbătut „aprins” un proiect de lege prin care se propunea instituirea obligației pentru organizatorul de pariuri de a obține o licență de la federațiile sportive naționale spre a putea oferi pariuri pe rezultate ale evenimentelor din respectivul sport. Mai exact, se urmărea ca operatorii de pariuri să fie obligați să plătească un anumit procent din câștigurile obținute federațiilor sportive, în baza unor contracte negociate între federații și operatorii de pariuri. Propunerea a fost inspirată din modelul francez, având la bază ideea că federațiile pot exploata în orice fel rezultatul competițiilor pe care le organizează⁷⁵³. În fundamentarea acestei opțiuni, fuseseră invocate două Rapoarte emise de Comisii ale Parlamentului European, respectiv: Raportul referitor la jocurile de noroc online în piața internă și Raportul referitor la o abordare integrată a politicii în domeniul sportului: buna-guvernare, accesibilitate și integritate⁷⁵⁴. Potrivit acestora, se recomandă ca toate competițiile sportive să fie protejate împotriva utilizării

⁷⁵⁰ *Cât de curând am putea face pariuri pe eSporturi la Jocurile Olimpice? 5 sporturi noi la Tokyo 2020*. Disponibil: <https://bit.ly/3c2oHoo>

⁷⁵¹ Satzger H., *Op. cit.*, p. 1148.

⁷⁵² Ordinul Ministerului Tineretului și Sportului nr. 321 din 8 iunie 2010 cu privire la recunoașterea ramurii de sport „Poker Sportiv” (abrogat). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 252-253.

⁷⁵³ FRF nu are nicio bază de argumentare pentru încercările de a dobândi dreptul de a licenția pe linie sportivă operatorii de pariuri. Disponibil: <https://goo.gl/U4r6C5>

⁷⁵⁴ *Ibidem*.

lor comerciale fără autorizație, prin recunoașterea dreptului de proprietate al organizatorului competiției, nu doar pentru a asigura o redistribuire financiară corectă pentru beneficiul tuturor nivelurilor sportive profesionale și amatoare, dar și ca o modalitate de întărire a luptei împotriva fraudei în sport, în special a manipulării rezultatelor sportive⁷⁵⁵.

Situându-se pe poziții divergente, mai mulți actori implicați în acest proces au obiectat împotriva propunerii în discuție. În special, prezintă interes alegațiile Patronatului Organizatorilor de Pariuri din România (*Romanian Bookmakers*). În opinia acestei entități, „[e]ste evident că un eveniment sportiv este o informație de presă și, mai mult, este un simplu fapt public, după cum rezultatele sportive sunt simple date, fapte și, de asemenea, informații de presă, deci nu pot face obiectul unui drept comercial. Fiind o informație publică, evenimentul sportiv și rezultatul acestuia pot fi reutilizate de oricine, fie și în scop comercial, fără a comporta accesarea contra cost a unui drept comercial sau a fi necesară o licențiere prealabilă”⁷⁵⁶. Pentru a combate argumentele promotorilor instituirii unei taxe pentru utilizarea evenimentelor sportive la pariuri s-a făcut apel și la jurisprudența CJUE. În cazul *William Hill v. British Horse Racing Board* (C-203/02), CJUE a stabilit că operatorul de pariuri nu este grevat de a plăti organizatorului evenimentelor sportive drepturi ce rezidă din utilizarea informațiilor privind aceste evenimente în oferta de pariuri. Operatorul de pariuri nu datorează achitarea unui drept comercial către organizatorul de evenimente ale căror rezultate sunt folosite în ofertele de pariuri, deoarece aceste informații sunt interpretate ca având calitatea de bază de date. Astfel, rezultatele evenimentelor sportive nu pot face obiectul revendicării unor drepturi comerciale⁷⁵⁷.

Se pare că aceste argumente au fost auzite și, până la urmă, proiectul de lege în discuție nu a fost votat. Totuși, nu doar federațiile sportive din România au încercat să le impună operatorilor de pariuri o taxă pentru exploatarea competițiilor sportive. Până chiar și UEFA în anul 2010 a solicitat unu la sută din sumele care se pariază pe meciurile din competițiile organizate sub egida forului fotbalistic continental: Liga Campionilor, Europa League, Euro 2012 și Campionatul European de tineret⁷⁵⁸. Dar această cerere nu a fost admisă.

În perspectivă, lucrurile ar putea lua o altă întorsătură. Aici putem face o paralelă cu taxa impusă pentru drepturile TV, în special de difuzare/imagine a unor evenimente sportive. CJUE a subliniat că „evenimentele sportive nu pot fi considerate creații intelectuale care pot fi calificate drept opere în sensul Directivei [UE] privind dreptul de autor. Acest lucru este valabil în special pentru meciurile de fotbal, cărora li se aplică reguli de joc ce nu lasă loc niciunei libertăți

⁷⁵⁵ *Ibidem*.

⁷⁵⁶ *Ibidem*.

⁷⁵⁷ *Ibidem*.

⁷⁵⁸ UEFA pretinde bani de la casele de pariuri. Disponibil: <https://goo.gl/7628PS>

creative în sensul dreptului de autor. În aceste condiții, evenimentele respective nu pot fi protejate prin dreptul de autor. Totuși, evenimentele sportive prezintă, ca atare, un caracter unic și, în această măsură, original, care le poate transforma în obiecte demne de o protecție comparabilă cu protecția operelor, această protecție putând fi acordată, dacă este cazul, de diferitele ordini juridice interne⁷⁵⁹. [...] [S]tatului membru [al UE] i se permite să protejeze evenimentele sportive, eventual în baza prevederilor referitoare la proprietatea intelectuală, prin instituirea unei reglementări naționale specifice sau prin recunoașterea, cu respectarea dreptului UE, a unei protecții acordate acestor evenimente prin instrumente convenționale încheiate între persoanele care au dreptul de a pune la dispoziția publicului conținutul audiovizual al respectivelor evenimente și persoanele care doresc difuzarea acestui conținut către publicul selectat de ele. [...] [Î]n ipoteza în care reglementarea națională acordă o protecție evenimentelor sportive [...], dreptul UE nu se opune, în principiu, acestei protecții și o asemenea reglementare poate justifica, astfel, o restricție privind libera circulație a serviciilor”⁷⁶⁰. CJUE a acceptat că statele pot stabili în dreptul intern un nivel de protecție mai ridicat al evenimentelor sportive decât cel stabilit de dreptul UE. Curtea de la Luxemburg ar putea să decidă, ulterior, că nu este o problemă dacă dreptul de a organiza și de a desfășura pariuri pe evenimente sportive va fi condiționat, conform dreptului intern, de plata unui anumit procent din totalul mizelor organizatorului evenimentului sportiv. Vom vedea.

Cu privire la noțiunea de „eveniment de pariat”, constatăm că orice eveniment sportiv ar putea fi, în același timp, și un eveniment de pariat, dar nu orice eveniment de pariat poate avea un caracter sportiv. În literatura de specialitate⁷⁶¹ s-au identificat și evenimente care nu au un caracter sportiv, însă pe care s-ar putea paria, i.e.: premiile Oscar sau alte premii de film; Miss World; Eurovision; concursurile și emisiunile TV de muzică; reality show-urile TV; evenimentele politice; evenimentele financiare etc.

Potrivit art. 42 din Legea nr. 285/1999, „[p]entru desfășurarea pariurilor nemijlocit la competiții sportive și la alte competiții și acțiuni, este necesar acordul organizatorilor competițiilor și acțiunilor de a folosi rezultatele lor”. Astfel, din această prevedere reieșea, indubitabil, că mizele se puteau plasa pe evenimente sportive și evenimente de altă natură.

Prevederile citate mai sus și-au găsit reflectare, cu anumite nuanțări, și în noul cadru legislativ din Republica Moldova ce reglementează domeniul jocurilor de noroc. Mai exact,

⁷⁵⁹ Judgment of 4 October 2011, *Football Association Premier League*, EU:C:2011:631, Joined Cases C-403/08 and C-429/08, §§ 98-100, § 102, § 104. Disponibil: <https://bit.ly/2yzc9HG>

⁷⁶⁰ *Ibidem*.

⁷⁶¹ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 107; Stati V. *Infrațiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I*, p. 13; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, p. 176; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 217.

conform art. 44 din Legea nr. 291/2016: „[p]entru desfășurarea pariurilor nemijlocit la locul desfășurării competițiilor sportive și la alte competiții și acțiuni este necesar acordul organizatorilor competițiilor și acțiunilor de a folosi rezultatele lor”.

Privit în mod izolat și interpretat *ad litteram*, articolul precitat denotă că, în continuare, pariurile pot fi desfășurate atât în privința unor competiții sportive, cât și în privința altor competiții și acțiuni care pot să nu aibă un caracter sportiv. Dar „o dispoziție legală nu poate fi ruptă din sistemul normativ din care face parte și nu poate acționa în mod izolat. Dimpotrivă, ea trebuie citită în coroborare cu celelalte dispoziții legale incidente, ca făcând parte dintr-un sistem juridic coerent”⁷⁶². La o analiză de ansamblu a prevederilor Legii nr. 291/2016 și recurgând la interpretarea sistemică, ajungem la o altă concluzie. În particular, trebuie observat că art. 44 este plasat în Capitolul VIII „Organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive” din Legea nr. 291/2016. În așa fel, s-ar acredita teza că pariurile pot fi desfășurate doar în privința competițiilor sportive, nu însă și pentru alte competiții și acțiuni, așa cum sugerează art. 44 din Legea nr. 291/2016.

În același timp, din definiția noțiunii legislative de „pariu” enunțată la art. 2 din Legea nr. 291/2016 ar reieși că se poate de pariat doar pe evenimente sportive. Această supoziție este consolidată și de alte prevederi ale Legii nr. 291/2016:

– „Este considerată activitate în domeniul jocurilor de noroc: [...] d) organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive” [art. 6 alin. (1)];

– „Jocurile de noroc ce nu corespund cerințelor prezentei legi *sunt interzise*, inclusiv: [...] c) *jocurile de tip pariu*, indiferent de forma de organizare și mijloacele de joc utilizate, care folosesc ca suport (obiect) de joc rezultatele loteriilor, indiferent de modul în care se organizează aceste jocuri și în care participanții au posibilitatea să indice (pronosticheze) rezultatele acestor evenimente; d) *alte jocuri de noroc care nu sunt prevăzute de prezenta lege*” [art. 6 alin. (4)];

– „Prin intermediul rețelelor de comunicații electronice poate fi desfășurat *orice joc de noroc dacă sunt respectate prevederile prezentei legi* și regulile aprobate de Ministerul Finanțelor” [art. 47 alin. (2)] [evid. ns.];

– „Încalcări ale prezentei legi se consideră: a) organizarea și desfășurarea jocului de noroc interzis [...]” [art. 54 alin. (2)].

Din analiza coroborată a acestor dispoziții rezultă că se interzice desfășurarea și organizarea pariurilor în privința unor evenimente ce nu au un caracter sportiv. Constatăm că

⁷⁶² Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 10 februarie 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr.191a/2019 privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 84 alin. (1) din Codul penal (aplicarea pedepsei pentru concurs de infracțiuni persoanelor care au atins vârsta de 18 ani, dar care nu au atins vârsta de 21 de ani și care nu au mai fost condamnate). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 102.

prevederile art. 44 din Legea nr. 291/2016 contravin celorlalte dispoziții din aceeași lege. Există un hățiș legislativ. Presupunem că la redactarea art. 44 din Legea nr. 291/2016 legislatorul a preluat „orbește” conținutul art. 42 din Legea nr. 285/1999 (singura diferență constă în faptul că art. 44 din Legea nr. 291/2016 prevede și expresia „la locul desfășurării”), fără a ține cont de alte prevederi din Legea nr. 291/2016. Parlamentul a încălcat regula (de tehnică legislativă) conform căreia „legea trebuie să asigure o legătură logico-juridică între dispozițiile pe care le conține și să evite paralelismele legislative, care generează incertitudine și insecuritate juridică”⁷⁶³. Dacă am admite că legislatorul a vrut să permită, în noua configurație legislativă, pariurile doar pe evenimente sportive, atunci reiese că sintagmele „sau la un eveniment de pariat”, „sau pe un alt eveniment de pariat” din alin. (1) art. 242¹ CP RM și, respectiv, din alin. (1) art. 242² CP RM sunt decorative și, prin urmare, de prisos. În consecință, în sensul art. 242¹ CP RM, ar putea fi încurajat, influențat sau instruit un participant la un eveniment sportiv să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Corespunzător, art. 242² CP RM devine aplicabil în situația în care făptuitorul pariază pe un eveniment sportiv fie informează alte persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment în intenția de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment. Simplificând: sfera de incidență a infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM este limitată doar la evenimente sportive și, respectiv, la pariuri sportive.

Așa stând lucrurile, ne întrebăm: este oare îndreptățită această optică? Profilăm un răspuns negativ. Este adevărat că majoritatea pariurilor sunt organizate și desfășurate în legătură cu anumite evenimente sportive. Totuși, nu există niciun argument obiectiv și rezonabil pentru a interzice pariurile pe evenimente de altă natură susceptibile de a fi manipulate în sensul art. 242¹ CP RM. Mai mult, evenimentele de pariat permit, în contextul infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM, aplicarea binomului „sportiv – nesportiv”⁷⁶⁴.

Din aceste motive, considerăm că legislatorul Republicii Moldova ar trebui să-și regândească concepția privind desfășurarea și organizarea pariurilor. *In concreto*, milităm pentru

⁷⁶³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 23 ianuarie 2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală (definiția noțiunii de „eroare gravă de fapt”). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 44-54; Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 2 din 30 ianuarie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 10 pct. 4 din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 108-112.

⁷⁶⁴ Reniță Gh. *Conceptul de „pariu” în contextul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate*. În: Studii și cercetări juridice europene: Conferința internațională a doctoranzilor în drept, Ediția a X-a, Timișoara, 8 iunie 2018. București: Universul Juridic, 2018, p. 664.

reglementarea posibilității de a plasa mize nu numai pe evenimente sportive, dar și pe evenimente de altă natură. În așa mod, lucrurile vor reveni în albia lor firească. Pentru ca aceasta să devină realitate, venim cu următoarele recomandări *de lege ferenda*:

1) expunerea într-o nouă redacție a noțiunii de „pariu” din art. 2 al Legii nr. 291/2016, *i.e.*: „pariu – joc de noroc ce presupune plasarea unei mize pe un eveniment viitor și incert, ce se va produce fără implicarea organizatorului”;

2) excluderea expresiei „pentru competițiile/evenimentele sportive” din art. 6 alin. (1) lit. d), art. 43 alin. (1), precum și din titlul Capitolului VIII al Legii nr. 291/2016;

3) abrogarea lit. c) alin. (4) art. 6) al Legii nr. 291/2016, normă care interzice jocurile de tip pariu, indiferent de forma de organizare și mijloacele de joc utilizate, care folosesc ca suport (obiect) de joc rezultatele loteriilor, indiferent de modul în care se organizează aceste jocuri și în care participanții au posibilitatea să indice (pronosticizeze) rezultatele acestor evenimente⁷⁶⁵.

Pentru a fi aplicabil art. 242² CP RM – în prima modalitate normativă a faptei prejudiciabile –, făptuitorul trebuie să parieze pe un eveniment sportiv sau pe un eveniment de altă natură „trucată”. În schimb, în contextul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, legislatorul vorbește (în denumire) despre „manipulare”. Conform art. 54 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 100 din 22 februarie 2017 cu privire la actele normative, terminologia utilizată în actul normativ trebuie să fie constantă, uniformă și să corespundă celei utilizate în alte acte normative, în legislația UE și în alte instrumente internaționale la care Republica Moldova este parte.

Astfel, pentru a asigura o coerență normativă, recomandăm ca în dispoziția art. 242² CP RM, de asemenea, să se opereze cu termenul „manipulat”, termen care se regăsește și în textul Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive.

În sensul infracțiunii de pariuri aranjate, evenimentul sportiv sau nonsportiv ar putea fi manipulat ca rezultat al comiterii infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ sau la art. 334 CP RM. De asemenea, reiterăm că în aceste evenimente trebuie să fie implicați oameni⁷⁶⁶. În ipoteza în care s-ar vicia printr-o altă modalitate (*e.g.*, prin administrarea unei substanțe dopante) un eveniment în care sunt implicate doar animalele (*e.g.*, cursele de câini) și s-ar paria pe acest eveniment, atunci ar putea fi aplicată răspunderea disciplinară/contractuală, precum și răspunderea penală conform art. 190 (escrocheria) CP RM, sub rezerva cauzării daunelor considerabile, mari sau deosebit de mari organizatorului pariului sau altor pariuri.

Infracțiunea de pariuri aranjate poate să se afle în conexitate etiologică cu infracțiunea de manipulare a unui eveniment sau cu una din infracțiunile reunite sub denumirea marginală „de

⁷⁶⁵ *Ibidem*.

⁷⁶⁶ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 214.

dare de mită”. Conexitatea etiologică presupune ca ambele infracțiuni să fie comise cu intenție, iar făptuitorul să știe în momentul comiterii primei infracțiuni că o va comite și pe a doua⁷⁶⁷. Posibilitatea de a obține bunuri, ca urmare a parierii pe un rezultat „cert”, este catalizatorul pentru comiterea faptei de manipulare a unui eveniment.

Sub acest aspect, din Raportul de activitate pentru anul 2012 al Centrului Național Anticorupție aflăm că într-un caz s-a constatat, în fapt, că *atât factorii de decizie ai cluburilor de fotbal FC „D.”, FC „Z.” FC „S.G.” și FC „C.”, cât și fotbaliștii acestora au organizat parierea pe scorul meciurilor de fotbal din Divizia națională la diferite case de pariuri din străinătate („B.I.E.”, „A.G.”, „B.E.” etc.). Ulterior, unii conducători de cluburi au exercitat presiuni și au impus fotbaliștii să depună eforturi pentru obținerea unui anumit scor în anumite meciuri, care poartă un caracter „trucată”. Pariurile au fost plasate în regim online, iar câștigurile au fost încasate nominal prin intermediul companiilor de pariuri „M.” Ltd și „F.” Ltd (din Marea Britanie)*⁷⁶⁸. În aceste circumstanțe, algoritmul de calificare trebuia să fie următorul: art.242¹ alin. (2) și art. 242² alin. (1) CP RM (concurs real de infracțiuni). Spunem „trebuia să fie”, deoarece în Raportul de activitate pentru anul 2012 al Centrului Național Anticorupție speța analizată este inclusă în Capitolul 4 „Prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului”, § 4.1 „Tipologii de spălare de bani identificate și anihilate”. Se pare că acțiunile factorilor de decizie ai cluburilor de fotbal în discuție au fost calificate în baza art. 243 (spălarea banilor) CP RM. Nu suntem de acord cu această soluție de calificare. Dar cum trebuiau să fie calificate acțiunile făptuitorilor în anul 2012, an în care au fost comise? Aplicarea răspunderii penale conform art. 242¹ și 242² CP RM a devenit posibilă abia începând cu 12 aprilie 2013. Este evident că, la epoca faptei, nicidecum nu puteau fi incidente prevederile referitoare la infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Așadar, dacă pariarea pe un eveniment sportiv manipulat ar fi fost soldată cu obținerea de bunuri care depășesc proporțiile mici, în detrimentul organizatorului de pariu, atunci ar fi fost aplicabil art. 190 (escrocheria) CP RM. Exact așa au procedat instanțele din Germania în cazul *Hoyzer*, apreciind că pariarea pe un eveniment sportiv manipulat întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de escrocherie. Această abordare a fost criticată în literatura de specialitate, invocându-se că ar fi vorba despre o interpretare extensivă defavorabilă a legii penale⁷⁶⁹. În contrast, până la amendamentele din 2018 operate în Legea Elveției privind promovarea sportului și a activității fizice (prin care s-a incriminat fapta de manipulare a competițiilor sportive, inclusiv cu scopul de a paria pe acestea),

⁷⁶⁷ Hotca M.A. *Codul penal: comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2007, p. 384-385.

⁷⁶⁸ Raportul de activitate pentru anul 2012 al Centrului Național Anticorupție. Disponibil: <https://bit.ly/3ejAhxa>

⁷⁶⁹ Hofmann J., Axtmann J. & Maier J. *Try to fix you – a critical analysis of Germany’s attempt at ensuring a better protection of sports integrity by introducing new criminal laws*, p. 495.

Curtea Supremă de Justiție Federală a Elveției a menținut decizia de achitare a unei persoane care a fost învinuită de comiterea infracțiunii de escrocherie. S-a reținut că făptuitorul ar fi făcut aranjamente cu mai mulți jucători de fotbal ca aceștia să manipuleze rezultatul evenimentului la care participau, iar mai apoi, a plasat online mize pe aceste evenimente la diferite case de pariuri din străinătate. Curtea Supremă de Justiție Federală a Elveției a constatat că procurorul a solicitat operatorilor de pariuri potențial prejudiciați să intervină în proces în calitate de victime ale infracțiunii/părți vătămate, însă ei nu au dat curs acestei solicitări și nici nu au ales că le-ar fi fost cauzat vreun prejudiciu prin acțiunile făptuitorului. Instanța supremă din Elveția nu a fost convinsă că prin conduita făptuitorului ar fi fost cauzat un prejudiciu material vreunei persoane pentru a fi aplicată răspunderea penală pentru escrocherie și, în consecință, ea a decis să mențină achitarea făptuitorului de învinuirea înaintată⁷⁷⁰. Având în vedere dificultățile legate de stabilirea și probarea prejudiciului material în contextul escrocheriei, se impunea edictarea unei norme speciale (în raport cu escrocheria) care ar institui răspunderea penală pentru parierea pe un eveniment manipulat, fără a mai fi necesară producerea unor urmări prejudiciabile. Revenind la speța analizată, precizăm că în privința episodului legat de exercitarea de presiuni asupra participanților la evenimentul sportiv pentru a obține un anumit scor, în funcție de rezultatul survenit, putea fi aplicat art. 151, 152, 155 CP RM sau art. 78 din Codul contravențional. Soluțiile propuse reprezintă o alternativă incompletă. Acest caz ne demonstrează că incriminarea faptelor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM este oportună și s-a lăsat așteptată.

În cazul *Kmit*⁷⁷¹, în fapt, s-a constatat, între altele, că *în urma raportului analitic (Match Report Radar) recepționat de la reprezentanții oficiali ai UEFA s-a stabilit manipularea rezultatelor sportive de către FC „D.” (Moldova) și KS „T.” (Albania) a meciurilor de fotbal din cadrul etapei preliminare a „Ligii Europei”, desfășurate pe 4 iulie 2013 în Albania și pe 11 iulie 2013 în Republica Moldova. S-a constatat că R.K. a încurajat financiar și a influențat participanții la evenimentele sportive menționate, fiind astfel obținut un rezultat viciat al acestora după cum urmează: 3:1 în favoarea KS „T.” și, respectiv, 2:0 în favoarea FC „D.”. Suplimentar, s-a mai stabilit că pe 11 iulie 2013, prin intermediul companiilor de pariuri „Betfair”, persoana fizică străină, cetățeanul Federației Ruse P.R., care anterior a deținut funcția de președinte a FC „D.”, a efectuat pariuri pe meciul de fotbal din cadrul etapei preliminare a „Ligii Europei”, desfășurat între echipele de fotbal FC „D.” (Moldova) și K.S. „T.” (Albania), iar suma pariată a fost stabilită în mărime de 6812 dolari SUA.*

⁷⁷⁰ Bundesgericht. Tribunal federal. Strafrechtliche Abteilung. Urteil vom 11. Dezember 2017. 6B_544/2017. Disponibil: <https://bit.ly/3glRtUs>

⁷⁷¹ Încheierea Judecătoriei sectorului Buiucani, municipiul Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr. 10-731/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2J22b4Z>

Acuzatorul de stat a calificat această conduită doar în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM, *i.e.* manipularea unui eveniment⁷⁷². Această calificare este incompletă. *Supra* am arătat că pretinsa încurajare financiară a sportivilor în vederea manipulării meciului cade sub incidența art. 334 CP RM (darea de mită). Totodată, în speță, nu este clar sub ce formă s-a manifestat pretinsa influențare a sportivilor. Dacă aceasta s-a concretizat în: „aplicarea violenței; înșelare; intimidare; amenințare; măgulire; provocarea sentimentului de răzbunare, a invidiei etc.; determinarea pe altă cale ilegală”⁷⁷³, atunci devine aplicabil și art. 242¹ CP RM. În fine, fapta lui P.R. de pariere pe un eveniment sportiv trucat se circumscrie infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM (pariurile aranjate) în prima modalitate normativă. Prin urmare, se atestă un concurs real de infracțiuni cu conexitate etiologică. Dar procurorul a făcut abstracție de aceste aspecte și a lăsat fără apreciere juridico-penală mai multe circumstanțe relevante.

Așadar, persoanele care cunosc despre manipularea unui eveniment sportiv sau de altă natură și pariază pe acesta vor comite infracțiunea de pariuri aranjate în prima modalitate normativă a faptei prejudiciabile. Concretizăm că „[p]ariurile se pot face atât pe rezultatul final al unui eveniment, cât și pe elementele separate ale acestuia”⁷⁷⁴. Totodată, pentru aplicarea răspunderii conform art. 242² CP RM nu se cere, mai întâi, pronunțarea unei sentințe de condamnare în baza art. 242¹ CP RM sau, după caz, potrivit art. 334 CP RM. Este suficient să existe probe care să demonstreze că evenimentul pe care s-a pariat a fost viciat și că pariorul a știut cu certitudine despre acest fapt. Este o concepție similară aplicării art. 243 CP RM.

Deoarece pariarea implică încheierea unui contract de pariu, pentru a fi aplicabil art. 242² CP RM este ineluctabilă anularea acestui contract. Această concluzie o deducem și din analiza, *mutatis mutandis*, a cazului *Khodorkovskiy și Lebedev v. Rusia* (nr. 2) din 14 ianuarie 2020, în care Curtea de la Strasbourg a menționat că nu poate fi aplicată răspunderea penală pentru însușire sau delapidare atunci când contractele civile în baza cărora se pretinde că a avut loc sustragerea sunt valabile. În opinia CtEDO, „[a] susține contrariul ar însemna că orice contract de vânzare-cumpărare care este legal potrivit legislației civile ar putea fi recunoscut drept infracțiune de sustragere, în cazul în care apare o dispută cu privire la prețurile stabilite în contract”⁷⁷⁵. Această practică este arbitrară⁷⁷⁶. Procedând astfel, CtEDO a confirmat abordarea Curții Constituționale a Federației Ruse din Hotărârea sa nr. 1037-O-O din 2 iulie 2009. Într-

⁷⁷² *Ibidem*.

⁷⁷³ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 109; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 7-8; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 215.

⁷⁷⁴ *Apud*: Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 2.

⁷⁷⁵ *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia* (No. 2), nos. 51111/07 and 42757/07, 14 January 2020, § 582, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2XuCOh9>

⁷⁷⁶ *Ibidem*.

adevăr, ar fi imposibilă aplicarea răspunderii penale în baza art. 242² CP RM, de vreme ce contractul de pariu este considerat legal. Atunci când făptuitorul cunoaște cu certitudine despre manipularea unui eveniment și pune o miză pe acesta, el induce în eroare operatorul de pariuri și alți pariori care cred că evenimentul în discuție este unul corect.

În acest sens, pct. 11) subpct. 3) din Regulamentul-tip privind organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive prevede că este nul pariul făcut de către persoana care încalcă interdicțiile prevăzute de acest regulament (*i.e.* acest regulament interzice persoanei care cunoaște despre manipularea unui eveniment sau care ar putea să-l manipuleze să parieze pe evenimentul în cauză) și/sau regulile de desfășurare a pariurilor. În acest caz, organizatorul nu efectuează achitarea câștigurilor în beneficiul acestei persoane. În situația în care organizatorul a achitat câștigul acestei persoane, suma plătită se returnează integral organizatorului. Organizatorul de pariuri este obligat să returneze persoanei respective miza, din care va deduce cheltuielile legate de returnare.

Nulitatea contractului de pariu poate fi declarată de organizatorul pariului. *A fortiori*, acest lucru îl poate face și instanța de judecată, nu neapărat într-un proces civil separat. În această privință, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a stabilit că „sarcina de a constata dacă fapta imputată persoanei constituie un «dol penal» îi revine, în ultimă instanță, judecătorului care judecă cauza penală. De asemenea, având în vedere că în astfel de cazuri este înaintată, de regulă, și o acțiune civilă, judecătorul care judecă cauza penală poate anula actul juridic încheiat prin dol și poate restabili situația anterioară încheierii contractului⁷⁷⁷. Cu alte cuvinte, nu este necesară constatarea de către o instanță civilă a nulității actului juridic încheiat prin dol pentru a putea pune în mișcare o cauză penală⁷⁷⁸. Deși în doctrină a fost exprimată și o opinie contrară, în sensul că mai întâi ar trebui declarat nul contractul într-un proces civil, iar mai apoi, de intentat o cauză penală⁷⁷⁹, subliniem că raționamentele Curții Constituționale sunt obligatorii pentru toate autoritățile, inclusiv pentru instanțele de judecată.

Cea de-a doua acțiune alternativă a faptei prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM – informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment –, presupune furnizarea de informații referitoare la manipularea unui eveniment, în vederea determinării altor persoane să parieze pe evenimentul în discuție. Informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat trebuie

⁷⁷⁷ Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 126 din 15 noiembrie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 152g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 190 alin. (1) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 76-85.

⁷⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁷⁹ Brînza S. și Stati V. *Escrocheria și delapidarea averii străine: efectele adoptării Legii nr. 179/2018*. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2019, nr. 3, p. 59-73.

privită ca un exemplu de așa-numita „complicitate calificată”. Aceasta pentru că fapta celui care informează alte persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucrării evenimentului de pariat se asimilează faptei autorului infracțiunii⁷⁸⁰. Din aceste motive, în cazul comiterii celei de-a doua acțiuni alternative a faptei prejudiciabile a infracțiunii de pariuri aranjate, nu este necesară referirea suplimentară la art. 42 alin. (5) CP RM (care prevede noțiunea de complice al infracțiunii). Această regulă nu a fost respectată în cazul Ciumac⁷⁸¹, precum și în cazul Gluhoi și alții⁷⁸². În cazul Ciumac instanțele judecătorești au stabilit că:

Pe 21 august 2017, C.A. i-a transmis lui G.N. informația că evenimentul sportiv, și anume meciul de tenis de câmp care va avea loc în cadrul campionatului de tenis „ITF Budapesta F6 Quol” (Ungaria), partida „Tomas Koleutti (Marea Britanie) – Roman Baiciu (Ucraina)”, va fi manipulat, după cum urmează: în primul set, al treilea joc va fi câștigat de jucătorul din Marea Britanie, circumstanțe care au avut loc ulterior, iar jucătorul de tenis Tomas Koleutti a câștigat partida cu scorul de 2-1, 7-6. La rândul său, G.N., după ce a primit această informație, a pariat pe acest meci 130 de dolari SUA pe site-urile de pariuri care acceptau mize pe acest eveniment, obținând un câștig net de 130 de dolari SUA. Apoi, din suma câștigului net, G.N. i-a dat lui C.A. 65 de dolari SUA, 50% din câștigul net.

Pe 23 august 2017, C.A. i-a transmis lui G.N. informația că evenimentul sportiv, și anume meciul de tenis de câmp care va avea loc în cadrul campionatului de tenis „București 7 ITF 2017” (România), partida „Bilardo F. – Davidescu G.”, va fi manipulat, după cum urmează: în primul set, va avea loc a doua deviere de minge a lui Davidescu G., iar al treilea sau al patrulea set va fi ratat de Davidescu G., circumstanțe care au avut loc ulterior, iar, într-un final, jucătorul de tenis Bilardo F. a câștigat partida cu scorul de 6-2, 6-0. La rândul său, după ce a primit această informație, G.N. a pariat pe acest meci 500 de dolari SUA pe site-urile de pariuri care acceptau mize pe acest eveniment. Apoi, din suma net câștigată (i.e. 250 de dolari SUA), G.N. i-a dat lui C.A. 125 de dolari SUA, 50% din câștigul net.

Pe 14 septembrie 2017, C.A. i-a transmis lui G.N. informația că evenimentul sportiv, și anume meciul de fotbal de plajă pentru promovarea în Divizia A din cadrul Campionatului european al fotbalului de plajă din 2017 (Euro Beach Soccer League 2017), care urma să aibă loc între echipa națională a Republicii Moldova și echipa națională a Ungariei, va fi manipulat, astfel încât echipa națională a Ungariei să învingă echipa națională a Republicii Moldova cu o

⁷⁸⁰ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 233-234.

⁷⁸¹ Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 1 martie 2019. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/3eaWFJG>; Decizia Curții de Apel Chișinău din 4 iunie 2019. Dosarul nr. 1r-121/19. Disponibil: <https://bit.ly/2Xq4TaW>

⁷⁸² Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/3aYeRnQ>; Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Nepublicată.

diferență de scor de 3 (trei) goluri. Evenimentul sportiv s-a încheiat cu scorul final de 3-8 în favoarea echipei naționale a Ungariei. La rândul său, după ce a primit această informație, G.N. a pariat pe acest meci 800 de dolari SUA pe site-ul www.marathonbet.com, obținând un câștig net de 450 de dolari SUA. Ulterior, din suma totală câștigată (i.e. 450 de dolari SUA), G.N. i-a dat lui C.A. 225 de dolari SUA, 50% din câștigul net.

Pe 15 septembrie 2017, C.N. i-a transmis lui G.N. informația că evenimentul sportiv, și anume meciul de fotbal de plajă din Italia desfășurat în cadrul „Euro Beach Soccer League” (pentru promovarea în finala Terracina 2017), care urma să aibă loc între echipa națională a României și echipa națională a Estoniei, va fi manipulat, după cum urmează: echipa națională a Estoniei va învinge echipa națională a României. Evenimentul sportiv s-a încheiat cu scorul final de 2-5 în favoarea echipei naționale a Estoniei. La rândul său, după ce a primit această informație, G.N. a pariat 400 de dolari SUA pe acest meci pe site-ul de pariuri www.marathonbet.com, obținând un câștig net de 250 de dolari SUA. Ulterior, din suma totală câștigată (i.e. 250 de dolari SUA), G.N. i-a dat lui C.A. 125 dolari SUA, 50% din câștigul net.

De asemenea, pe 19 septembrie 2017, C.A. i-a transmis lui G.N. informația că evenimentul sportiv, și anume meciul de tenis de câmp care va avea loc în cadrul campionatului de tenis „Turneu Women, Vama” (Bulgaria), partida „Dovidescu Gabriela – Arshinkova Petia”, va fi manipulat, după cum urmează: Dovidescu Gabriela va pierde al doilea set, circumstanțe care au avut loc ulterior, iar jucătoarea de tenis Arshinkova Petia a câștigat partida cu scorul de 2-0. La rândul său, după ce a primit această informație, G.N. a pariat pe acest meci 250 de dolari SUA pe site-urile de pariuri care acceptau mize pe acest eveniment, obținând un venit de 250 de dolari SUA. Apoi, din suma totală câștigată (i.e. 250 de dolari SUA), G.N. i-a dat lui C.A. 125 de dolari SUA, 50% din câștigul net.

În fine, pe 31 octombrie 2017, C.A. i-a transmis lui G.N. informația că evenimentul sportiv, și anume meciul de tenis de câmp, care va avea loc în cadrul campionatului de tenis „ITF Women, Heraklion, Singles”, partida „Klincov B. - Staiculescu A.” va fi manipulat, după cum urmează: în cel de-al doilea set, jucătoarea de tenis Staiculescu A. urmează să rateze 1 serviciu, circumstanțe care au avut loc ulterior, iar jucătoarea de tenis Klincov B. a câștigat partida cu scorul de 2-0. G.N. a pariat pe acest meci 130 de dolari SUA pe site-urile de pariuri care acceptau mize pe acest eveniment, obținând un câștig net de 130 de dolari SUA. Ulterior, G.N. i-a dat lui C.A. 65 de dolari SUA, 50 % din câștigul net.

Atât prima instanță, cât și cea de recurs (în speță, Curtea de Apel Chișinău) au considerat că C.A. este complice la infracțiunea prevăzută la art. 242² alin. (1) CP RM, făcând abstracție de faptul că autor al infracțiunii de pariuri aranjate poate fi și persoana care furnizează informații

despre manipularea unui eveniment, în vederea determinării unei alte persoane să parieze pe evenimentul în discuție. În acest caz, C.A. și G.N. sunt coautori ai infracțiunii de pariuri aranjate. În timp ce C.A. a comis infracțiunea de pariuri aranjate conform celei de-a doua acțiuni (alternative) prejudiciabile, dimpotrivă, G.N. a comis infracțiunea în discuție potrivit primei modalități (alternative) a faptei prejudiciabile. Totuși, nu este clar de unde C.A. știa despre manipularea evenimentelor. Acest aspect nu a fost elucidat, fapt care creează impresia că nu a fost efectuată o investigație completă și efectivă. Se pare că nu a fost depusă toată diligența necesară pentru a găsi și făptuitorul infracțiunii de manipulare a unui eveniment.

Spre deosebire de cazul *Ciumac*, în cazul *Gluhoi și alții*⁷⁸³ au fost judecați conform procedurii prevăzute de art. 364¹ din Codul de procedură penală, pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, G.N. și alte două persoane (C.D. și G.A.). În acest caz, după ce G.N. a primit de la C.A. (care a fost judecat într-un proces separat) informațiile referitoare la manipularea evenimentelor sportive menționate *supra*, pe lângă faptul că G.N. a pariat online pe acestea, el a mai comunicat lui C.D. și lui G.A. că evenimentele sportive în discuție vor fi manipulate. La rândul lor, C.D. și G.A. au pus online mize sportive. Câștigurile obținute de C.D. (10.979 de lei) și G.A. (17.806,72 de lei) au fost împărțite în jumătate cu G.N., în calitate de „recompensă” pentru informația furnizată. Observăm că G.N. a comis infracțiunea de pariuri aranjate prin ambele modalități normative ale faptei prejudiciabile. Acest aspect trebuie luat în considerare la individualizarea pedepsei. Și de data aceasta, atât prima instanță, cât și cea de apel au considerat că furnizarea de informații privind existența unei înțelegeri de manipulare a unui eveniment reprezintă o complicitate la infracțiunea prevăzută de art. 242² alin. (1) CP RM, reținând suplimentar la calificare art. 42 alin. (5) CP RM. Aceasta chiar dacă în partea motivatoare a deciziei, instanța de apel menționează că „informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat trebuie privită ca un exemplu de așa-numita «complicitate calificată» și că, în acest caz, nu mai trebuie reținut la calificare art. 42 alin. (5) CP RM”⁷⁸⁴. Curtea de Apel Chișinău a comis o eroare logică, un *non sequitur* (concluzia nu decurge din premise)⁷⁸⁵. Instanța de apel „a spus una, dar a făcut altceva”. Se pare că instanța de apel a preluat „orbește” în motivarea deciziei sale explicațiile oferite de V. Stati⁷⁸⁶ în mai multe lucrări, fără a înțelege semnificația celor redată. Vom vedea dacă această eroare va fi sau nu corectată de către instanța de recurs. Cazul este pendinte la CSJ.

⁷⁸³ Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/3aYeRnQ>; Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Nepublicată.

⁷⁸⁴ Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Nepublicată.

⁷⁸⁵ *Ibidem*.

⁷⁸⁶ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 2, p. 2; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 197-198.

Cele relatate mai sus nu trebuie să conducă la concluzia că în cazul infracțiunii de pariuri aranjate nu ar fi posibilă complicitatea. Astfel, „răspunderea se va aplica în baza alin. (5) art. 42 și art. 242² CP RM în cazul contribuirii la parierea – de către o persoană care cunoaște cu certitudine că există o înțelegere privind trucarea unui eveniment sportiv sau a unui alt eveniment de pariat – pe acel eveniment, fie prin sfaturi, indicații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole, fie prin promiterea dinainte de favorizare a autorului infracțiunii, de tănuire a mijloacelor sau instrumentelor de săvârșire a infracțiunii, a urmelor acesteia sau a obiectelor dobândite pe cale criminală, fie prin promiterea din timp autorului infracțiunii a procurării sau a vinderii unor asemenea obiecte”⁷⁸⁷.

Cel care cunoaște cu certitudine că există o înțelegere privind trucarea unui eveniment (sportiv) de pariat ar putea înștiința despre aceasta, prin intermediul sistemelor informatice sau al rețelelor de comunicații electronice, alte persoane cu scopul de a le determina să participe la pariul dat. Grație anonimatului, modului în care informația este propagată etc., o atare cale poate fi utilizată cu precădere. Aceasta mai ales în condițiile în care informația în cauză (înțelegerea privind trucarea unui eveniment de pariat) ar putea fi catalogată ca un „bun perisabil”⁷⁸⁸. O întârziere în răspândirea acestei informații riscă să o priveze de orice valoare și de orice interes, pentru că după ce evenimentul a luat sfârșit, ea nu mai este „actuală”.

Reprezentând o „comunicare” ținută în spațiul virtual (care *prima facie* ar părea inocentă), o astfel de conduită trebuie privită inclusiv prin prisma dreptului la respectarea vieții private, garantat de art. 28 din Constituție și de art. 8 CEDO. Marea Cameră a CtEDO a notat în cazul *Bărbulescu v. România*⁷⁸⁹ că tipul de serviciu – mesagerie instantanee prin internet – este doar unul dintre formele de comunicare care permit persoanei să desfășoare o viață privată socială. Totodată, CtEDO a stabilit că expedierea și primirea de comunicații intră în câmpul de aplicare al noțiunii „corespondență” (se are în vedere în sensul art. 8 CEDO), chiar dacă acestea sunt trimise de pe computerul angajatorului.

În cazul infracțiunii de pariuri aranjate, diseminarea informației în mediul digital ce dă în vileag existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment (sportiv) de pariat ar putea fi uneori solicitată și așteptată de către participanții la evenimentul dat, însă altele – nu (trimise la întâmplare). Pentru această din urmă ipoteză, prezintă relevanță raționamentele din cazul *Muscio v. Italia*⁷⁹⁰, care sunt aplicabile *mutatis mutandis* și în contextul art. 242² CP RM. Astfel, în acest caz, CtEDO a apreciat că primirea corespondenței nedorite sau șocante poate fi analizată ca o

⁷⁸⁷ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs, ediția a III-a*, p. 234.

⁷⁸⁸ *Ahmet Yildirim v. Turkey*, no. 3111/10, 18 December 2012, § 47, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/36uIXhv>

⁷⁸⁹ *Bărbulescu v. România* [GC], no. 61496/08, 5 September 2017, § 74, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2X0Wr1l>

⁷⁹⁰ *Muscio c. l'Italie*, no. 31358/03, 13 novembre 2007, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/2TG9XoV>

ingerință în viața privată⁷⁹¹. Odată conectați la internet, utilizatorii sistemelor de schimb de scrisori electronice nu se bucură de o protecție efectivă a vieții lor private, expunându-se primirii de mesaje, imagini și informații adesea nesolicitate. În opinia CtEDO, acest inconvenient poate fi redus prin instalarea de „filtre” informatice⁷⁹².

Așadar, o imixtiune în dreptul la viața privată în sensul examinat nu poate să influențeze câmpul de aplicare al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM. Această împrejurare ar putea fi valorificată la individualizarea pedepsei, precum și la repararea prejudiciului cauzat prin comiterea infracțiunii⁷⁹³.

Informația referitoare la existența unui eveniment sportiv sau a unui eveniment de altă natură manipulat ar putea să ajungă pe site-uri (pagini web)⁷⁹⁴, bloguri, videobloguri, pagini de pe rețelele de socializare etc. Altfel spus, în spațiul public virtual.

În acest sens, într-un cotidian de știri⁷⁹⁵, s-a arătat că *înfrângerea FC „Z.” cu 0-3 în fața FC „S.” din cadrul etapei a 21-a a Diviziei Naționale de Fotbal (meci disputat pe 1 martie 2017) a trezit suspiciuni conducerii clubului FC „Z.”. Potrivit vicepreședintelui clubului FC „Z.”, V.P., există bănuieli de trucare a meciului, acestea fiind alimentate de unele comentarii la adresa FC „Z.” pe rețelele de socializare. Zvonurile și suspiciunile au apărut imediat după ce casele de pariuri au luat-o razna chiar în ziua meciului dintre FC „S.” și FC „Z.”. În doar 24 de ore echipa FC „Z.” s-a transformat din favorită în outsider. Cu o zi înainte de meci, FC „S.” avea coeficientul 8 la 1 pentru victorie, iar cu o oră înainte de fluierul de start acesta a scăzut la 2 la 1, ceea ce înseamnă că s-a pariat masiv pe victoria FC „S.”. Altfel, pe o rețea de socializare din Rusia se anunța, cu o zi înainte de desfășurarea meciului, că acest eveniment sportiv va fi „aranjat”. Acolo, de asemenea, se susținea că în cadrul etapei a 22-a a Diviziei Naționale de Fotbal și partida dintre FC „A.C.” și FC „D.-A.” ar fi trucată. A fost anunțat că FC „D.-A.” va învinge, lucru care s-a și întâmplat de fapt, și încă într-un mod neobișnuit. Scorul final a fost de 2:1, echipa FC „D.-A.” marcând golurile victoriei în primele minute de prelungire⁷⁹⁶. În acest caz, a avut loc o informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, comisă de către o persoană care cunoștea cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment. Prin urmare, art. 242² CP RM este aplicabil.*

⁷⁹¹ Ibidem.

⁷⁹² Ibidem.

⁷⁹³ Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*, p. 226.

⁷⁹⁴ Carpenter K. *Match-Fixing – The Biggest Threat to Sport in the 21st Century?* În: *International Sports Law Review*, 2012, iss. 2, p. 19.

⁷⁹⁵ *Suspiciuni de blat la Saxan-Zimbru*. Disponibil: <https://bit.ly/2X17eIT>

⁷⁹⁶ Ibidem.

În această ordine de idei, într-un studiu realizat sub auspiciile companiei „Sportradar” s-a estimat (în 2017) că există circa 11 pagini specializate pe rețeaua de socializare „Facebook” și, respectiv, 4 – pe „Twitter”, pe care se plasează cu regularitate postări (mesaje, anunțuri) referitoare la existența înțelegerii privind trucarea unor evenimente sportive („100% sigure”), postări care sunt distribuite rapid de diferiți utilizatori, invitând și încurajând astfel persoanele din diferite colțuri ale lumii să parieze pe respectivele evenimente⁷⁹⁷.

De cele mai dese ori, mai întâi s-a arătat că pentru a determina persoanele să pună pariuri pe presupusul eveniment sportiv manipulat sunt prezentate comentarii semnate de persoanele care au avut de câștigat din informațiile furnizate. De asemenea, sunt postate poze ale biletelor „jucate” online cu mize exorbitante. Adică, sunt oferite dovezi precum că informația referitoare la existența înțelegerii privind trucarea unor evenimente sportive de pariat este veridică. Apoi, după ce plasa a fost întinsă, așa-numita „informație confidențială” este „vândută” contra sumei ce variază de la 50 la 100 de euro per meci. Este vorba despre procedeul „cârligul” („*The Hook*”) ⁷⁹⁸. Cheia acestui procedeu constă în oferirea unor rezultate diferite unor grupuri de persoane distincte, asigurându-se în așa fel faptul că cel puțin un grup de persoane va obține rezultatul „corect” și va avea de câștigat de pe urma pariului. Prețul și informația suplimentară nefiind postată public, ci trimisă într-o conversație privată (bineînțeles, pe rețeaua de socializare), la cererea persoanei interesate. În fine, se poate oferi uneori o garanție de returnare a banilor celor care au avut de pierdut la pariu⁷⁹⁹. Posibil, această presupusă „garanție” este o „momeală” pentru a-i atrage pe acești indivizi într-un alt „cârlig”.

Fapta manifestată în publicarea în cyberspațiu într-un mediu privat (transmiterea unui e-mail etc.) sau public (afișarea pe un site sau pe o rețea de socializare, la care accesul nu este restricționat, etc.) a informației precum că un eveniment de pariat ar fi manipulat, cu scopul de a determina alte persoane să participe la pariul respectiv, de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat, indiferent de faptul dacă în prealabil a primit o „contravaloare” sau nu, se circumscrie infracțiunii de pariuri aranjate. În această situație are loc o informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat – reprezentând în plan juridic cea de-a doua modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzute la art. 242² CP RM.

Dimpotrivă, nu poate fi aplicată răspunderea penală potrivit art. 242² CP RM atunci când fapta se concretizează doar într-o simplă redistribuire în cyberspațiu a unei postări ce conține

⁷⁹⁷ Sportradar Integrity Services. „Fixed Match” Scams – A Social Media Investigation. Disponibil: <https://bit.ly/2ZCMV6k>

⁷⁹⁸ *Ibidem*.

⁷⁹⁹ *Ibidem*.

informația cu pricina și fără a dori determinarea altor persoane să participe la pariul respectiv, acțiunea fiind comisă doar pentru a iniția o eventuală dezbatere publică a subiectului. Nu poate fi aplicat art. 242² CP RM nici în situația în care din conținutul informației publicate în mediul virtual nu rezultă că autorul acesteia ar avea certitudinea despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat în discuție. De exemplu, conțin formulări din care ar rezulta probabilități, ezitări sau doar că este vorba de un pronostic, care, prin definiție, este nesigur. Substratul logic al acestei teze rezidă în faptul că nu este prefigurată calitatea specială a subiectului infracțiunii de pariuri aranjate, *i.e.* persoană care cunoaște cu certitudine despre manipularea unui eveniment. Nu este exclus ca mesajul să fie redactat într-o formă voalată (chiar codificată) și să fie pe înțelesul doar al unui cerc restrâns de persoane, nu însă și pe înțelesul celor îndrituiți cu aplicarea legii penale. Totuși, pentru a disipa orice îndoială, este ineluctabilă o cantonare pe tărâmul probatoriu pentru a stabili dincolo de orice dubiu rezonabil dacă a avut loc o informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, de către o persoană care știe cu certitudine despre existența unei atare înțelegeri.

Dacă pentru furnizarea informației, prin infrastructuri cibernetice, despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat se solicită și, în consecință, se remit bunuri făptuitorului, deși în realitate acesta nu are certitudinea că evenimentul dat este unul manipulat, atunci cele săvârșite nu vor putea fi calificate potrivit art. 242² CP RM⁸⁰⁰. În astfel de cazuri, cele comise, într-un prim reflex, vor întruni elementele componenței uneia dintre infracțiunile reunite sub denumirea marginală de „Escrocherie” prevăzute la art. 190 CP RM sau, după caz, conform art. 105 din Codul contravențional (în situația în care valoarea bunurilor nu depășește cuantumul proporțiilor mici). În ipoteza nominalizată, anume prin înșelăciune se dobândesc ilicit (se sustrag) bunurile altei persoane. Avansând pe această linie de gândire, precizăm că, în contextul comiterii sustragerii, făptuitorul ar putea susține că știe cu certitudine despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat, deși nu deține o asemenea informație. Această „susținere” trebuie să fie una credibilă, și nu absurdă sau imposibilă de a exista și a avea efect. Astfel, rezultă că făptuitorul face uz de manopere frauduloase sau exploatează raporturile de încredere pentru a obține bunurile victimei. În consecință, sub imperiul înșelăciunii, bunul este scos din patrimoniul lezat și trecut în stăpânirea (definitivă) de fapt a făptuitorului, care este în măsură să efectueze orice fel de acte materiale cu bunul, manifestând *animus sibi habendi*.

Am spus „într-un prim reflex”, deoarece demersul nostru nu ar fi plenar, dacă nu am analiza în acest context și posibilitatea aplicării art. 260⁶ (frauda informatică) CP RM. Conținutul

⁸⁰⁰ Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*, p. 230.

legislativ al acestui articol se rezumă la: introducerea, modificarea sau ștergerea datelor informatice, restricționarea accesului la aceste date ori împiedicarea în orice mod a funcționării unui sistem informatic, în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 1350 la 1850 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani [alin. (1)]; aceleași acțiuni: a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală; b) care au cauzat daune în proporții deosebit de mari, se pedepsesc cu închisoare de la 4 la 9 ani [alin. (2)].

În doctrină⁸⁰¹ se susține că „în raport cu infracțiunile prevăzute la art. 190 [escrocheria] și 196 [cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere] CP RM, infracțiunea specificată la art. 260⁶ alin. (1) CP RM se distinge prin recurgerea la mijloace informatice (e-mail, mesagerie instantanee, pagină web etc.), aplicate într-un mediu informatic. Tocmai aceste mijloace speciale de săvârșire a infracțiunii au ca efect că art. 260⁶ alin. (1) CP RM reprezintă o normă specială față de art. 190 și 196 CP RM. În consecință, aplicarea art. 260⁶ alin. (1) CP RM exclude reținerea la calificare a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 190 și 196 CP RM”.

Rezultă că art. 260⁶ CP RM reprezintă o normă specială în raport cu art. 190 și 196 CP RM. Totodată, fraudă informatică nu implică în mod obligatoriu inducerea în eroare a unei persoane. În cazul în care făptuitorul exercită o influențare psihică asupra conștiinței și voinței victimei făcând uz de mijloace informatice, aplicate într-un mediu virtual, care conduce la cedarea (cvasibenevolă) a bunurilor sale făptuitorului (spre exemplu, prin transferarea unei sume de bani pe un cont de card), presupunând în mod eronat că ultimul este îndrituit a le lua, în rezultat victimei fiindu-i cauzate daune în proporții mari sau deosebit de mari, se va aplica doar art. 260⁶ CP RM⁸⁰². Această soluție se bazează pe regula *lex specialis derogat generali*, regulă prevăzută la art. 116 alin. (2) CP RM.

Așadar, făptuitorii care recurg la procedeul „cârligul” (descriș *supra*) trebuie trași la răspundere conform art. 260⁶ CP RM în cazul în care se atestă introducerea datelor informatice în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari sau deosebit de mari⁸⁰³. Dacă quantumul daunelor cauzate victimei nu va depăși 20 sau 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul comiterii faptei, atunci va deveni aplicabil art. 190 CP RM, desigur, cu excepția alin. (4) și (5) ale aceluiași articol sau, după caz, potrivit art. 105 din Codul contravențional. Este puțin probabil ca cei care cunosc cu certitudine despre existența

⁸⁰¹ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 391.

⁸⁰² Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*, p. 230.

⁸⁰³ *Ibidem*.

unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat să disemineze această informație la prețuri derizorii (în comparație cu eventualele câștiguri obținute în urma parierii). Mai mult, la ce bun făptuitorul oferă contra plată informații diferite în privința aceluiași eveniment sportiv (chipurile, manipulat) unor grupuri de persoane distincte? Răspunsul este clar: pentru ca măcar cineva să tragă foloase de pe urma pariului. Se pare că cei care procedează astfel fac doar pronosticuri⁸⁰⁴. De aici decurge și constatarea: eventualele câștiguri se datorează unui prognostic adevărat. Prin așa-numita „garanție” de returnare a banilor pierduți la pariu se urmărește atragerea mai multor persoane și, până la urmă, înșelarea acestora și sustragerea bunurilor. De altfel, nu este exclus ca în spatele acestor „pagini specializate” pe rețelele de socializare să se afle însuși organizatorul pariului (casele de pariuri care sunt în continuă goană după clienți și profit) sau persoane afiliate acestuia⁸⁰⁵.

Cel care va utiliza informația referitoare la pretinsa existență a unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat (*i.e.* victima infracțiunii de fraudă informatică sau, după caz, a escrocheriei ori a contravenției prevăzute la art. 105 din Codul contravențional), prin aducerea la cunoștința altor persoane despre aceasta, cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv sau, așa cum se întâmplă, de regulă, prin plasarea online a unor mize, trebuie tras la răspundere penală pentru tentativă la infracțiunea de pariuri aranjate. Această soluție se impune în virtutea principiului incriminării subiective. Persoana nu-și dă seama că a fost înșelată; din contra, având falsă percepție că știe cu siguranță despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat, crede că săvârșește infracțiunea prevăzută la art. 242² CP RM.

Într-un alt registru, analizând o speță din practica judiciară a Curții de Casație a Franței⁸⁰⁶, ne întrebăm dacă ar exista cumva o provocare la comiterea infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM în ipoteza în care cei dotați cu competența de a lupta contra fenomenului infracțional ar crea și exploata un site de pariuri (în scopul de a identifica făptuitorii), pe care ar putea fi publicate informații referitoare la eventualele evenimente sportive de pariat care ar fi, chipurile, „manipulate” și ar exista facultatea de a plasa pariuri pe aceste evenimente?

Cu referire la crearea și exploatarea unui site pornografic, instanța supremă franceză a răspuns în sens afirmativ, argumentând: *primo* – faptul că autoritățile s-au folosit de un site unde accesul este liber și gratuit reprezintă un fapt caracteristic provocării polițienești; *secundo* – oferirea pe respectivul site oricărei persoane a posibilității de a accesa ori de a primi liber și sub protecția anonimatului imagini interzise reprezintă o incitare la adresa oricărui internaut de a

⁸⁰⁴ *Ibidem*.

⁸⁰⁵ *Ibidem*.

⁸⁰⁶ Cour de Cassation, Chambre Criminelle, 7 février 2007. N° de pourvoi: 06-87753. Disponibil: <https://bit.ly/2zwvLfw>

comite o infracțiune și *tertio* – nu există nicio suspiciune legală prealabilă de infracționalitate cu privire la internauții care se conectau la site-ul în discuție⁸⁰⁷.

Este oare plauzibilă această denotație? Pentru ca provocarea să lipsească, este necesar ca intenția infracțională să-i aparțină în exclusivitate persoanei care a comis fapta penală. Această condiție este conectată în mod inerent cu alta, *i.e.*: autoritățile statului trebuie să manifeste un comportament pasiv – „să monitorizeze comportamentul făptuitorului, nu însă să influențeze decizia celui din urmă în direcția realizării intenției infracționale”⁸⁰⁸.

Plecând de la aceste premise, se pare că cei care au pus pe „tejghea” o întreagă platformă ce putea da naștere unei activități infracționale, în sensul art. 242² CP RM, nu pot fi considerați, fără anumite pregetări, ca având un veritabil rol pasiv în identificarea și prinderea făptuitorului. Totuși, limita nu a fost depășită. Afirmatia își găsește suport în doctrina juridică. *In concreto*, s-a arătat că „atunci când organele statale creează doar condițiile favorabile săvârșirii unei fapte concepute de autorul ei, nu putem discuta despre provocare. În schimb, atunci când se acționează în vederea insuflării hotărârii infracționale unei persoane, care altfel nu ar fi săvârșit o astfel de faptă, instigarea își face simțită prezența”⁸⁰⁹, opinie la care achiesăm și noi. Fondarea unui site reprezintă crearea mediului propice de comitere a infracțiuni și nu este echipolentă cu o acțiune propriu-zisă de instigare. De fapt, prin aceasta se dorește colectarea de date temeinice în ceea ce privește posibilia făptuitori (în contextul măsurilor speciale de investigație). Crearea unui site nu este susceptibilă *de plano* de a genera sub aspect intelectual luarea deciziei de a comite infracțiunea. Aceasta pentru că făptuitorul nu este îndemnat să acceseze site-ul și să informeze alte persoane despre faptul că știe cu certitudine că unele evenimente sportive ar fi trucate sau să utilizeze asemenea informații prin punerea unui pariu, el fiind cel care a căutat un astfel de site și a intrat de bunăvoie pe acesta. Rezoluția infracțională a făptuitorului de a comite infracțiunea de pariuri aranjate prinde contur fără rugăminți insistente, promisiuni false, solicitări repetate bazate pe simpatii personale, amenințări etc. din partea celor înzestrați cu atribuția de a lupta contra criminalității. Conchidem că prin crearea și exploatarea (de către organul de urmărire penală) a unui site de pariuri în scopul de a identifica posibilia făptuitori, *per se*, nu putem vorbi despre o provocare la comiterea infracțiunii de pariuri aranjate⁸¹⁰.

În contextul infracțiunii de pariuri aranjate (atunci când se concretizează în informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat cu

⁸⁰⁷ *Ibidem*.

⁸⁰⁸ Copețchi S. *Provocarea infracțiunii în contextul măsurilor speciale de investigație (I)*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2017, nr. 2, p. 26-32.

⁸⁰⁹ Zlati G. *Infracțiuni provocate – provocarea din partea statului și internetul*. Disponibil: <https://bit.ly/36wx9uW>

⁸¹⁰ Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*, p. 235.

scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, comisă de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment), făptuitorul, animat de anumiți factori conjuncturali, ar putea invoca argumentul că doar și-a expus opinia cu ajutorul tehnologiilor informaționale, exercitându-și în acest sens dreptul la libera exprimare (garantat, între altele, de art. 32 din Constituție și de art. 10 CEDO) în mediul virtual și, în consecință, fapta neputându-se repercuta în câmpul dreptului penal. Dreptul la libera exprimare trebuie să se încadreze în anumite limite, deoarece nu face parte din categoria drepturilor absolute, a căror restrângere se exclude. Discursul incompatibil cu valorile proclamate și garantate de CEDO nu este protejat de art. 10 CEDO. Această concluzie este valabilă și în contextul Constituției. Atât Constituția, cât și CEDO nu interzic exprimarea ideilor sau opiniilor, însă doar în măsura în care nu sunt lezate de o manieră disproporționată alte valori și relații sociale cu o pondere mai mare. Așa stând lucrurile, considerăm că informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, comisă de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment, reprezintă un comportament subversiv ce transgresează exercitarea dreptului la libera exprimare, pășind în sfera dreptului penal. Este de neconceput ca exercitarea dreptului la libera exprimare, în marja admisă de lege, în cyberspațiu să constituie în același timp un ilicit penal⁸¹¹.

În continuare, ne vom concentra atenția asupra următoarei probleme: dacă ar putea fi sau nu imputată răspunderea persoanei juridice (cu excepția autorităților publice) care administrează un portal internet de știri⁸¹² (e.g., dacă la rubrica „comentarii” la o știre prin care se anunță desfășurarea în curând a unui eveniment sportiv cineva, care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment, ar scrie că acesta va fi unul manipulat și/sau va invita alte persoane să pună pariuri), un site, o rețea de socializare etc., în cazul în care nu ar opri publicarea sau dacă nu ar șterge postările, anunțurile, comentariile din care ar rezulta comiterea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și/sau de pariuri aranjate.

Omisiunea de a împiedica publicarea sau de a radia de pe site postările, anunțurile, comentariile din care ar rezulta comiterea infracțiunii de pariuri aranjate nu cade sub incidența textului incriminator prevăzut la art. 242² CP RM. Totuși, înaintarea unei acțiuni civile pentru o asemenea faptă ar putea avea șanse de succes. În cazul *Delfi AS v. Estonia*⁸¹³, Marea Cameră a CtEDO a decis că „pentru a proteja drepturile și interesele persoanelor și ale societății în

⁸¹¹ Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*, p. 230-231.

⁸¹² *Ibidem*.

⁸¹³ *Delfi AS v. Estonia* [GC], no. 64569/09, 16 June 2015, § 159, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3d5LBfY>

ansamblu, statele contractante [se are în vedere statele membre la CEDO – *n.a.*] pot fi îndreptățite să considere răspunzătoare portalurile internet de știri, fără ca aceasta să constituie o încălcare a art. 10 CEDO, în cazul în care portalurile nu iau măsuri pentru a elimina comentariile vădit ilegale imediat după publicarea lor, chiar și în absența unei sesizări din partea presupusei victime sau a terților”. Acest raționament poate fi aplicat în modul corespunzător și în privința altor platforme web, prin intermediul cărora s-ar putea comite infracțiunea de pariuri aranjate.

Generalizând analiza celor două modalități normative ale acțiunii prejudiciabile, prevăzute la art. 242² alin. (1) CP RM, constatăm că⁸¹⁴ infracțiunea de pariuri aranjate constituie o formă specifică a:

(i) pregătirii de escrocherie (atunci când infracțiunea în discuție apare în modalitatea normativă de pariere pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat), deoarece presupune crearea intenționată de condiții pentru dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin inducerea în eroare a uneia sau a mai multor persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în privința naturii, calităților substanțiale ale obiectului, părților (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, ori dacă încheierea acestuia este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean care a produs daune considerabile, implicând utilizarea informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului sportiv de pariat;

(ii) complicității la pregătirea de escrocherie (atunci când infracțiunea de pariuri aranjate apare în modalitatea normativă de informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat), deoarece presupune înlesnirea creării intenționate de condiții pentru dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin inducerea în eroare a uneia sau a mai multor persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în privința naturii, calităților substanțiale ale obiectului, părților (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, ori dacă încheierea acestuia este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean care a produs daune considerabile, implicând punerea la dispoziție a informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului sportiv de pariat.

În astfel de cazuri, aplicarea răspunderii potrivit art. 242² alin. (1) CP RM exclude aplicarea suplimentară fie a art. 26 și art. 190 CP RM, fie a alin. (5) art. 42, art. 26 și art. 190 CP RM⁸¹⁵. Aici se aplica regula *lex specialis derogat generali*.

⁸¹⁴ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 234.

⁸¹⁵ *Ibidem*.

În continuare, se impun câteva precizări privind **mijloacele de comitere a infracțiunii** de pariuri aranjate. Prin „mijloc de comitere a infracțiunii” se înțelege entitatea, substanța sau fenomenul ale cărui calități sunt utilizate de către făptuitor pentru comiterea infracțiunii⁸¹⁶.

Din această perspectivă, rezultă că banii pe care făptuitorul îi depune în vederea participării la pariu sau informația despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, pe care făptuitorul o furnizează, îndeplinesc rolul de mijloace de comitere a infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM.

Cu privire la banii pe care făptuitorul îi depune în vederea participării la pariu, antamăm problema dacă acești bani trebuie să aibă o proveniență licită sau ilicită. Având în vedere regulile *in claris non fit interpretatio* (textele clare nu trebuie interpretate) și *ubi lex non distinguit, nec noc distinguere debemus* (unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă), considerăm că pentru aplicarea art. 242² CP RM nu contează proveniența banilor pe care făptuitorul îi depune în vederea participării la pariu.

Totuși, dacă acești bani au o proveniență ilicită, apare întrebarea privind reținerea suplimentară la calificare a art. 243 CP RM (acest articol stabilește răspunderea pentru spălarea banilor). În ipoteza în care, mai întâi, banii iliciți vor fi depuși/transferăți pe un cont bancar sau vor fi comise orice alte acțiuni dintre cele prevăzute la art. 243 alin. (1) CP RM ca să le confere o aparență „curată”, iar mai apoi, făptuitorul va paria cu acești bani pe un eveniment sportiv sau de altă natură manipulat, vom fi în prezența concursului real dintre infracțiunile de spălare a banilor și de pariuri aranjate.

Dacă făptuitorul nu va întreprinde nicio acțiune cu banii iliciți ca aceștia să se întoarcă la el într-o formă „spălată” și, respectiv, dacă îi va pune ca miză la pariu pe un eveniment sportiv sau de altă natură manipulat, atunci în baza cărei norme trebuie calificată fapta?

După M. Mutu-Strulea, în cadrul operațiunilor ce țin de spălarea banilor se pot utiliza și vânzările de bilete de loterie sau pariuri cu premii. Spălarea banilor ar căpăta în așa caz următoarea desfășurare: 1) obținerea unui premiu la jocurile de loterie, pariuri sau alte jocuri oficiale; 2) persoana care obține premiul vinde biletul unui terț pentru o sumă superioară premiului⁸¹⁷. Prin această modalitate se spală o sumă egală premiului⁸¹⁸.

Considerăm că această schemă de spălare a banilor nu este aplicabilă în ipoteza parierii pe un eveniment sportiv sau de altă natură manipulat. Explicația constă în următoarele: în contextul spălării banilor, făptuitorul trebuie să urmărească scopul de atribuire a unui aspect legal sursei și

⁸¹⁶ Reșetnicov A. *Obiectul material al infracțiunii și mijlocul de săvârșire a infracțiunii: criterii de delimitare*. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 6, p. 17-22.

⁸¹⁷ Mutu-Strulea M. *Analiza juridico-penală a spălării banilor*. Monografie. Chișinău: CEP USM, 2006, p. 133-134.

⁸¹⁸ *Ibidem*, p. 134.

provenienței veniturilor ilicite, adică introducerii în circuitul legal a bunurilor despre care se știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite⁸¹⁹. Acest scop nu poate fi realizat prin pariarea pe un eveniment sportiv sau de altă natură manipulat. Prin comiterea acestei fapte infracționale, făptuitorul poate obține venituri ilicite, care, la rândul lor, pot constitui obiect material al infracțiunii de spălare de bani. De altfel, în cazul *Kmit*⁸²⁰, s-a constatat că banii obținuți din pariarea (online) pe un meci de fotbal manipulat au fost transferați de către făptuitor pe contul unor companii offshore, iar aceste companii ar fi dat, între altele, banii în discuție (6.812 dolari SUA) FC „D.” cu titlu de împrumut.

În consecință, pariarea cu bani iliciți pe un eveniment sportiv sau de altă natură manipulat se circumscrie infracțiunii de pariuri aranjate. O altă soluție ar fi contrară principiului legalității.

Butler v. Regatul Unit este un caz judecat de CtEDO, în care s-a admis că banii destinați pariurilor ar fi provenit din traficul de droguri⁸²¹.

În fapt, CtEDO a constatat că reclamantul, un parior pe cursele de cai, deținea frecvent sume importante de bani lichizi pentru a putea pune mize. Constatând că poate evita plata unor impozite dacă pariază în străinătate, reclamantul a decis să-și cumpere un apartament în Spania. Pentru că i-a fost frică să transporte banii el însuși, i-a dat 240.000 de lire sterline unui prieten, H., ce urma să-și petreacă vacanța în Spania, spunându-i că are nevoie de o parte din bani pentru a-și cumpăra apartamentul și de o parte pentru a paria la cursa hipică de la Paris, unde urmau să se întâlnească. Autoritățile vamale au controlat mașina lui H. și au găsit banii. Acesta a explicat care era destinația sumei, însă în baza unei legi privind traficul de stupefiante, o instanță de judecată a dispus confiscarea banilor, dat fiind că legea stabilea o prezumție că astfel de sume de bani sunt utilizate pentru traficul de droguri⁸²². Ea a mai afirmat că pe bani s-au găsit urme de canabis, iar banii erau în bancnote scoțiene, utilizate cu precădere de către traficanții de droguri. Mai mult, instanța a mai luat în calcul faptul că sudul Spaniei este un important nod în traficul de droguri. Prin urmare, instanța a considerat că explicațiile reclamantului sunt insuficiente și a stabilit că există o probabilitate mare ca suma să fie destinată cumpărării de droguri. Reclamantul nu a prezentat nici o probă asupra faptului că ar fi câștigat sume mari de bani la pariuri⁸²³.

În drept, CtEDO a constatat că reclamantul nu a fost judecat într-un proces penal. Decizia de confiscare a fost una de ordin preventiv și nu poate fi asimilată unei sancțiuni penale, pentru

⁸¹⁹ Decizia Curții Constituționale nr. 109 din 7 noiembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 138g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 243 alineatul (1) literele a) și c) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 58-66.

⁸²⁰ Încheierea Judecătorei sectorului Buiucani, municipiul Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr. 10-731/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2J22b4Z>

⁸²¹ *Butler v. United Kingdom* (dec.), no. 41661/98, 27 June 2002, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3gqWSty>

⁸²² *Ibidem*.

⁸²³ *Ibidem*.

că se referă la retragerea de pe piață a unor sume de bani prezumate a fi utilizate în traficul internațional de droguri. Procedura nu a implicat o „acuză în materie penală”. Reclamantul nu a fost considerat acuzat. Prin urmare, CtEDO a decis că art. 6 § 2 CEDO (care garantează prezumția de nevinovăție) nu este aplicabil⁸²⁴. Din perspectiva art. 1 din Protocolul nr. 1 la CEDO (care garantează dreptul de proprietate), chiar dacă decizia de confiscare l-a privat pe reclamant de acea sumă de bani definitiv, CtEDO a considerat că măsura ține de dreptul statului de a reglementa folosința lucrurilor în interesul general al societății. Pentru a verifica dacă s-a respectat un echilibru corect între interesul general al societății de a combate traficul de droguri și dreptul de proprietate al reclamantului, trebuie plecat de la marja de apreciere pe care o au statele în luarea unor măsuri concrete care să împiedice traficul cu droguri. CtEDO a considerat că utilizarea unor prezumții de fapt, în măsura în care astfel de prezumții sunt rezonabile, nu este în contradicție cu prevederile CEDO. Această concluzie este cu atât mai mult valabilă în speță, unde nu a existat vreun proces penal pe fond, care să conducă la condamnarea penală a reclamantului. CtEDO a constatat că, pentru a justifica confiscarea, autoritățile s-au bazat pe anumite elemente circumstanțiale, pe care reclamantul a putut să le conteste în fața unei instanțe. El a putut să probeze legitimitatea scopurilor deplasării sale în Spania și a faptului că transportă o sumă de bani atât de mare în numerar. Din aceste motive, CtEDO a considerat că ingerința adusă dreptului de proprietate al reclamantului nu este disproporționată și, prin urmare, a declarat cererea reclamantului inadmisibilă ca vădit nefondată.

Așadar, imperativul prevenirii introducerii în circuitul civil a unor bani cu proveniență ilicită, eventual, ca urmare a parierii pe evenimente sportive, are o pondere mai mare decât pretinsul drept de proprietate al făptuitorului asupra acestor bani.

Raționamentele CtEDO din acest caz pot fi aplicate, *mutatis mutandis*, în raport cu banii folosiți pentru comiterea infracțiunii de pariuri aranjate, precum și în raport cu banii obținuți din comiterea infracțiunii în discuție. Totuși, sub acest aspect, practica judiciară nu este uniformă. În cazul *Ciumac*⁸²⁵, instanțele de judecată au dispus confiscarea (specială) sumei de 730 de dolari SUA, sumă pe care făptuitorul (C.A.), un jucător profesionist de tenis din Republica Moldova, a primit-o de la G.N. ca recompensă (50% din câștigurile obținute din pariarea pe evenimente sportive manipulate) pentru informația furnizată privind manipularea unor evenimente sportive. S-a decis că acești bani reprezintă bunuri rezultate din comiterea infracțiunii de pariuri aranjate.

Dimpotrivă, în cazul *Gluhoi și alții*, prima instanță nu s-a pronunțat pe marginea banilor pe care făptuitorii i-au pariat pe evenimentele sportive manipulate și, respectiv, pe care i-au

⁸²⁴ *Ibidem*.

⁸²⁵ Decizia Curții de Apel Chișinău din 4 iunie 2019. Dosarul nr. 1r-121/19. Disponibil: <https://bit.ly/2Xq4TaW>

„câștigat”⁸²⁶. La rândul ei, instanța de apel a conchis că este neîntemeiată solicitarea procurorului de a confisca acești bani în folosul statului, după cum urmează: de la G.N. – 41.697,39 de lei; de la C.D. – 10.979 de lei; precum și de G.A. – 17.806,72 de lei. În argumentare, ea a menționat că: (i) procurorul nu a solicitat confiscarea acestor sume de bani în prima instanță; (ii) pe aceste sume de bani nu a fost aplicat sechestrul; (iii) nu s-a probat că banii în discuție provin din comiterea infracțiunii de pariuri aranjate; și că (iv) inculpații nu sunt obligați să dovedească caracterul licit al bunurilor deținute⁸²⁷.

Considerăm nejustificate aceste argumente. În fundamentarea acestei păreri, reținem că, în conformitate cu art. 46 alin. (4) din Constituție, „[b]unurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii”. Această dispoziție constituțională, cu caracter de principiu, este dezvoltată, între altele, de prevederile art. 106 CP RM. Potrivit art. 106 alin. (2) CP RM, „[s]unt supuse confiscării speciale bunurile (inclusiv valorile valutare): a) utilizate sau destinate pentru săvârșirea unei infracțiuni; b) rezultate din infracțiuni, precum și orice venituri din valorificarea acestor bunuri; [...]”. Prin „bunuri utilizate” se are în vedere lucrurile folosite efectiv de către făptuitor la comiterea infracțiunii, care ar servi sau facilita executarea faptei⁸²⁸.

Din această perspectivă, banii folosiți pentru pariarea pe un eveniment manipulat sunt bunuri utilizate (*instrumentum sceleris*) pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 242² CP RM. Totodată, pretinsul „câștig” obținut din pariarea pe un eveniment manipulat constituie bunuri rezultate (*productum sceleris*) din comiterea infracțiunii de pariuri aranjate, infracțiune generatoare de venituri ilicite. Aceste categorii de bunuri cad sub incidența art. 106 alin. (2) lit. a) și b) CP RM. În literatura de specialitate s-a punctat că: „[o]dată identificate bunurile ca făcând parte din categoria celor supuse confiscării, luarea măsurii de siguranță a confiscării speciale este *obligatorie*”⁸²⁹ [evid. ns.]. Această teză o confirmă formularea imperativă cu care debutează art. 106 alin. (2) CP RM: „[s]unt supuse confiscării speciale bunurile [...]” [evid. ns.]. Aplicarea confiscării speciale nu este condiționată de înaintarea unei cereri de către acuzatorul de stat. Atât în cazul *Ciumac*, cât și în cazul *Gluhoi și alții* acuzarea de stat a fost prezentată de către unul și același procuror, însă instanțele au avut o abordare diferită. Astfel, este lipsit de suport normativ argumentul instanței de apel că nu s-ar putea dispune confiscarea specială a bunurilor, pentru că procurorul nu ar fi solicitat acest lucru în prima instanță.

⁸²⁶ Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/3aYeRnQ>

⁸²⁷ Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Nepublicată.

⁸²⁸ Reniță Gh. *Poate fi confiscat mijlocul de transport folosit pentru trecerea ilegală a mărfurilor peste frontiera vamală? Partea a I-a*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr. 4, p. 52.

⁸²⁹ Mitrache C. și Mitrache Cr. *Drept penal român. Partea generală: conform noului Cod penal*, p. 273.

De asemenea, din analiza art. 203 alin. (2) din Codul de procedură penală deducem că, în procesul penal, sechestrul poate fi aplicat pentru a asigura repararea prejudiciului cauzat prin comiterea infracțiunii și acțiunea civilă sau pentru a asigura eventuala confiscare a bunurilor ori a contravalorii bunurilor folosite sau dobândite din comiterea de infracțiuni, precum și în cazul posibilității aplicării pedepsei amenzii. Totodată, art. 205 alin.(1) din Codul de procedură penală stabilește motivele care justifică aplicarea sechestrului, *i.e.*: dacă există o bănuială rezonabilă că bunurile urmărite vor fi tănuite, deteriorate sau cheltuite. Totuși, faptul că bunurile folosite și/sau rezultate din comiterea infracțiunii nu au fost puse sub sechestr nu reprezintă un impediment juridic pentru dispunerea confiscării acestora în baza art. 106 CP RM.

Nu rezistă criticii nici argumentul privind lipsa probării că bunurile din speță ar fi avut o proveniență infracțională. Este axiomatic faptul că sarcina probei îi revine acuzării, iar orice dubiu trebuie interpretat în favoarea persoanei învinuite (*in dubio pro reo*). În acest caz, instanța de apel a reținut în partea constatatoare a deciziei sale sumele pe care făptuitorii le-au pariat pe evenimente sportive manipulate și care au fost câștigurile. Rezultă că ea a stabilit dincolo de orice îndoială rezonabilă care au fost bunurile utilizate și, respectiv, cele care au rezultat din comiterea infracțiunii de pariuri aranjate. În schimb, atunci când s-a pronunțat cu privire la confiscarea bunurilor în discuție, instanța de apel a menționat că nu s-a probat că banii în discuție provin din comiterea infracțiunii de pariuri aranjate. Este cert că instanța de apel se contrazice. Vom vedea dacă instanța de recurs va corecta această eroare. Acest caz este pe rolul CSJ.

Așadar, mijloacele financiare folosite pentru parierea pe un eveniment manipulat, precum și pretinsul „câștig” obținut de făptuitor trebuie confiscate.

Tot în acest segment de cercetare, precizăm că alte informații decât cele care vizează existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, pe care făptuitorul o furnizează, nu pot îndeplini rolul de mijloc de comitere a infracțiunii de pariuri aranjate. De exemplu, nu pot avea această calitate informațiile confidențiale privind starea de sănătate a participanților la un eveniment sportiv sau de altă natură, componența echipei, planul tactic etc., chiar dacă aceste informații ar putea ajuta pariorul să facă o miză „reușită”. Pentru oferirea unor asemenea informații poate fi aplicată răspunderea extrapenală.

Vom încheia analiza laturii obiective a infracțiunii de pariuri aranjate prin a preciza **momentul consumării infracțiunii**. Ca și în cazul art. 242¹ CP RM, în art. 242² alin. (1) CP RM nu sunt specificate urmările prejudiciabile. Rezultă că această infracțiune este una formală. Ea se consideră consumată din momentul fie al parierii pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, fie al informării altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluși eveniment. Adică din momentul comiterii faptei prejudiciabile.

Ca și în cazul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, infracțiunea de pariuri aranjate poate fi prelungită (continuată). În opinia CtEDO, infracțiunea prelungită constă în comiterea a mai multor acțiuni sau inacțiuni la intervale mici de timp și care întrunesc elementele aceleiași infracțiuni (sau similare). Pedepsa aplicată în cazul infracțiunii prelunghite este, în mod invariabil, mai ușoară decât pedepsele cumulate, consecutive sau simultane pronunțate pentru infracțiuni multiple [a se citi – concurs de infracțiuni – *n.a.*]. Aplicarea dispozițiilor interne pentru pedepsirea infracțiunilor de acest gen nu încalcă, în principiu, art. 7 CEDO⁸³⁰.

După ce a efectuat un studiu de drept comparat (*i.e.* s-a analizat legislația a 47 de state membre ale Consiliului Europei), CtEDO a constatat că există un consens rezultat dintr-o lungă tradiție europeană cu privire la caracteristicile infracțiunii prelunghite (continue). Unitatea juridică a faptelor în cauză este stabilită atât prin elemente obiective (*actus reus*), cât și prin elemente subiective (*mens rea*):

a) autorul comite un anumit număr de acte infracționale identice, similare sau diferite contra aceleiași valori sociale și, de cele mai multe ori, aceasta și victima sunt aceleași;

b) este necesar să existe cel puțin o asemănare a modurilor de operare a actelor individuale (*modus operandi*) sau alte circumstanțe materiale care să unească actele respective într-un întreg (*actus reus*);

c) între actele distincte trebuie să existe o legătură temporală, aceasta fiind apreciată în funcție de circumstanțele fiecărui caz în parte;

d) toate actele prezintă aceeași intenție sau același scop infracțional repetat (*mens rea*), chiar dacă nu toate au fost plănuite *ab initio*;

e) actele distincte trebuie să întrunească, în mod explicit sau implicit, elementele constitutive ale aceleiași infracțiuni⁸³¹.

Din această perspectivă, accentuăm că în contextul infracțiunii prelunghite (continue) nu se cere ca victima infracțiunii să fie aceeași. De altfel, în Decizia nr. 368 din 30 mai 2017 Curtea Constituțională a României⁸³² a constatat că imposibilitatea reținerii infracțiunii în formă continuată – dacă nu este îndeplinită condiția unității subiectului pasiv [a se citi – victimei – *n.a.*] în cazul săvârșirii de către o persoană la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții, a unor acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni –, având drept consecință obligarea instanței de judecată să aplice regulile concursului

⁸³⁰ *Rohlena v. the Czech Republic* [GC], no. 59552/08, 27 January 2015, § 28, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2Junb2K>

⁸³¹ *Ibidem*, § 33.

⁸³² Decizia Curții Constituționale a României nr. 368 din 30 mai 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) și ale art. 39 alin. (1) lit. b) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al României*, 2017, nr. 566.

de infracțiuni, creează discriminare între autorul faptei și o persoană care săvârșește la diferite intervale de timp, în realizarea aceleiași rezoluții, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni ca și în cazul primului făptuitor, însă cu îndeplinirea condiției unității subiectului pasiv [a se citi – victimei – *n.a.*]. Persoanele în cauză se află în situații similare, din perspectiva gravității faptei săvârșite și a pericolozității făptuitorului, indiferent dacă este sau nu îndeplinită condiția unității subiectului pasiv [a se citi – victimei – *n.a.*]. Cu toate acestea, autorii faptelor menționate beneficiază de un tratament juridic diferit, ce are efect asupra regimului sancționator aplicabil. Tratamentul diferențiat nu își găsește însă nicio justificare obiectivă și rezonabilă, având în vedere că unitatea subiectului pasiv [a se citi – victimei – *n.a.*] poate fi un element necunoscut făptuitorului și, prin urmare, aleatoriu și exterior voinței acestuia, astfel încât nu poate constitui un criteriu legal/obligatoriu de diferențiere între infracțiunea continuată și concursul de infracțiuni. Astfel, în timp ce unitatea rezoluției infracționale este un criteriu obiectiv, intrinsec, care ține de procesul cognitiv specific comportamentului infracțional, fiind, implicit, controlabil de către subiectul activ [a se citi – făptuitor – *n.a.*], unitatea subiectului pasiv [a se citi – victimei – *n.a.*] constituie un criteriu exterior voinței făptuitorului, independent de acesta, și, pentru acest motiv, nejustificat. Prin urmare, Curtea Constituțională a României a conchis că sintagma „și împotriva aceluiași subiect pasiv” [a se citi – împotriva aceleiași victime – *n.a.*] din cuprinsul dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal al României din 2009 – care impune condiția unității subiectului pasiv [a se citi – victimei – *n.a.*] în cazul infracțiunii continuate – creează o diferență de tratament juridic în cadrul aceleiași categorii de făptuitori, fără a exista vreo justificare obiectivă și rezonabilă, ceea ce atrage încălcarea prevederilor art. 16 alin. (1) din Constituția României cu privire la egalitatea cetățenilor în fața legii, fără privilegii și fără discriminări.

În cazul *Ciumac*, precum și în cazul *Gluhoi și alții*, făptuitorii au pariat online la diferiți operatori de pariuri pe evenimente sportive manipulate. Având în vedere timpul relativ scurt dintre acțiuni (de câteva zile), modul identic de operare și principiul *in dubio pro reo*, instanțele de judecată trebuiau să analizeze posibilitatea calificării faptelor ca o infracțiune unică prelungită. Conform art. 385 alin. (1) pct. 3) din Codul de procedură penală, la adoptarea sentinței, instanța de judecată verifică, între altele, dacă fapta persoanei întrunește elementele infracțiunii de comiterea căreia este învinuită. Astfel, instanța trebuie să verifice corectitudinea calificării și nu este obligată să accepte calificarea juridică a faptelor dată de către procuror⁸³³. Se pare că acest lucru nu s-a întâmplat în cazurile analizate.

⁸³³ Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 40 din 8 mai 2018 de inadmisibilitate a sesizării privind excepția de neconstituționalitate a art. 364¹ din Codul de procedură penală. Disponibil: <https://bit.ly/2BbtWFW>

Pot să apară probleme legate de stabilirea locului comiterii infracțiunii⁸³⁴ prevăzute la art. 242² CP RM și, respectiv, de determinare aplicării legii penale în spațiu, în ipoteza în care făptuitorul ar paria online. În acest sens, pentru a evita orice controverse, art. 15 alin. (13) din Regulamentul privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către Loteria Națională a Moldovei stabilește că toate mizele depuse pe www.7777.md sunt considerate făcute și primite în Republica Moldova. Toate contractele dintre organizator și participanți/jucători sunt considerate încheiate în Republica Moldova. Astfel, în baza acestei prevederi, indiferent de faptul din ce colț al lumii a fost pusă online miza, contractul de pariu se consideră încheiat pe teritoriul Republicii Moldova.

3.3. Concluzii la Capitolul 3

Ca rezultat al analizei laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, pot fi formulate următoarele concluzii:

1) în cazul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM în calitate de eveniment manipulat poate să apară un eveniment sportiv sau un eveniment de pariat care poate să nu aibă un caracter sportiv. Corelativ, în cazul infracțiunii consemnate la art. 242² CP RM, pariarea poate avea loc în privința unui eveniment sportiv sau a unui eveniment de altă natură, de către o persoană care știe cu certitudine că evenimentul respectiv este viciat. În contextul infracțiunilor în discuție, atât evenimentul sportiv, cât și evenimentul de pariat trebuie să se desfășoare în condiții de legalitate;

2) în sensul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, evenimentul sportiv poate avea un caracter oficial (programat într-un campionat sau altă competiție desfășurată sub egida unei organizații sportive) sau amical (organizat de un club, asociație sportivă sau persoane autorizate, între sportivi sau echipe alese de organizator), intern ori internațional (se realizează între două echipe aparținând de două federații naționale, două cluburi, un club și o echipă națională sau două echipe naționale);

3) orice eveniment sportiv ar putea fi, în același timp, și un eveniment de pariat, dar nu orice eveniment de pariat poate avea un caracter sportiv;

4) stabilirea oponentilor, desemnarea arbitrului, alegerea statului care va fi gazda unui eveniment sportiv etc. constituie factori importanți pentru bunul mers al unui eveniment sportiv. Mai mult, nu este exclus faptul că pe asemenea „evenimente” s-ar putea paria. Totuși, privite individual, acestea nu pot reprezenta evenimente sportive în accepțiunea art. 242¹ și 242² CP

⁸³⁴ Ulianovschi Gh. și Ulianovschi I. *Locul săvârșirii infracțiunii. Importanța și criteriile de stabilire a lui*. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 7, p. 16-19.

RM, dar pot fi percepute ca acțiuni organizatorice, asigurarea și implementarea acestora căzând pe umerii organizațiilor sportive;

5) în cazul în care anumite jocuri video (*esports*) vor fi considerate, *ope legis*, ca „sport”, atunci eventuala manipulare și, respectiv, pariere pe acestea ar trebui să cadă sub incidența art. 242¹ și 242² CP RM;

6) latura obiectivă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment este alcătuită doar dintr-un singur semn – fapta prejudiciabilă. Fapta prejudiciabilă a acestei infracțiuni constă în acțiunea de încurajare, instruire sau influențare a unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Dacă participantul la un eveniment sportiv sau de pariat va adopta conduita cerută de subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, atunci acesta poate fi tras la răspundere disciplinară/contractuală atât pentru neraportarea influenței infracționale, cât și pentru comportamentul său contrar principiului *fair-play*, nu la răspundere penală;

7) în cazul manipulării unor evenimente sportive care nu au o rezonanță socială (*e.g.*, meciurile desfășurate la disciplina școlară obligatorie de educație fizică, care au doar un aspect pedagogic și recreativ) trebuie aplicat art. 14 alin. (2) CP RM, conform căruia nu constituie infracțiune acțiunea sau inacțiunea care, deși formal, conține semnele unei fapte prevăzute de Codul penal, dar, fiind lipsită de importanță, nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni;

8) folosirea conjuncției „sau” în dispoziția art. 242¹ alin. (1) CP RM denotă faptul că modalitățile de comitere a a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, precum și evenimentele susceptibile de manipulat (un eveniment sportiv/de pariat) sunt alternative. Există cazuri în care instanțele de judecată au preluat „orbește” la calificarea faptei textul incriminator de la art. 242¹ CP RM, fără a-l adapta la circumstanțele particulare ale cazului deferit justiției, ceea ce este inadmisibil. Subiectele dotate cu competența aplicării legii trebuie să rețină la calificare doar acea modalitate normativă care își găsește reflectare în fapta comisă;

9) acordarea de stimulente participanților la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu reprezintă o faptă ilicită, atunci când acestea sunt preconizate și repartizate conform performanțelor obținute. Stimularea unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat, astfel încât acesta să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, cade sub incidența art. 242¹ CP RM;

10) alegerea unei anumite tactici pentru un eveniment sportiv sau de pariat poate constitui „cheia” succesului. Prin urmare, darea de instrucțiuni unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat pentru ca acesta să aibă o conduită care ar afecta parcursul sau rezultatul evenimentului în care evoluează cade sub incidența art. 242¹ CP RM;

11) pentru a aprecia dacă anumite instrucțiuni fac parte dintr-o tactică corectă sau nu trebuie avute în vedere mai multe aspecte, *e.g.*: ramura sportului; specificul evenimentului; regulile de desfășurare a evenimentului în discuție; faptul dacă instrucțiunile sunt pe larg acceptate sau contestate de participanți; cum s-ar comporta un „exemplar-model” care participă la eveniment; împrejurarea dacă instrucțiunile pot afecta principiul *fair-play*;

12) în practica judiciară nu există un punct de vedere unitar referitor la calificarea juridică a faptei concretizate în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui participant la un eveniment sportiv sau de pariat pentru ca acesta să aibă o conduită contrară principiului *fair-play* (*i.e.* pentru a vicia evenimentul în care evoluează). În timp ce unele instanțe (majoritatea) au decis că în această ipoteză este aplicabil art. 334 CP RM, dimpotrivă, altele (minoritatea) au considerat incident art. 242¹ CP RM;

13) în sensul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, atât încurajarea, cât și influențarea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat nu se poate concretiza în promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui asemenea participant. Promisiunea, oferirea sau darea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă ce nu i se cuvin unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat cade sub incidența art. 334 CP RM, articol care incriminează darea de mită. Infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și, respectiv, la art. 334 CP RM au un câmp de aplicare diferit;

14) prin prisma testului *Engel*, sancțiunea amenzii și cea a interzicerii desfășurării unei activități sportive aplicabile conform art. 59 (manipulare a rezultatului meciului) din Codul disciplinar al FMF din 2020 (*ex aequa*, potrivit normelor analogice din Regulamentul disciplinar al UEFA sau din Codul disciplinar al FIFA) au, în esență, o natură „penală”;

15) nu va exista o încălcare a principiului *ne bis in idem* în situația în care, în conformitate cu art. 242¹ CP RM (sau potrivit art. 334 CP RM), se va aplica pedeapsa închisorii, iar în baza reglementărilor disciplinare – amenda și interzicerea desfășurării unei activități sportive/de pariat. Sau atunci când, potrivit art. 242¹ CP RM (sau conform art. 334 CP RM), se va aplica doar pedeapsa amenzii, iar conform reglementărilor disciplinare – interzicerea desfășurării unei activități sportive/de pariat. Nu se va încălca acest principiu nici în ipoteza în care atât conform legii penale, cât și în baza reglementărilor disciplinare vor fi aplicate pentru manipularea unui eveniment sportiv/de pariat sau pentru pariurile aranjate sancțiuni de aceeași natură, dacă autoritatea care va aplica a doua sancțiune va respecta, între altele, principiul proporționalității;

16) infracțiunea de pariuri aranjate are un caracter special în raport cu infracțiunea de escrocherie. În baza regulii *lex specialis derogat generali*, aplicarea răspunderii potrivit art. 242² CP RM exclude aplicarea suplimentară a art. 190 CP RM;

17) pentru a fi aplicabil art. 242² CP RM – în prima modalitate normativă a faptei prejudiciabile –, făptuitorul trebuie să parieze pe un eveniment sportiv sau pe un eveniment de altă natură „trucată”. Așadar, infracțiunea de pariuri aranjate poate să se afle în conexitate etiologică cu infracțiunea de manipulare a unui eveniment sau cu una din infracțiunile reunite sub denumirea marginală de „dare de mită”;

18) în vederea aplicării răspunderii pentru infracțiunea de pariuri aranjate nu se cere, mai întâi, pronunțarea unei sentințe de condamnare în baza art. 242¹ CP RM sau, după caz, în baza art. 334 CP RM. Este suficient să existe probe care să demonstreze că evenimentul pe care s-a pariat a fost viciat și că pariorul a știut cu certitudine despre acest fapt;

19) având în vedere faptul că pariarea implică încheierea unui contract de pariu, pentru a fi aplicabil art. 242² CP RM este ineluctabilă anularea acestui contract. Nulitatea contractului de pariu poate fi declarată de organizatorul pariului. *A fortiori*, acest lucru îl poate face și instanța de judecată, nu neapărat într-un proces civil separat;

20) în ipoteza în care s-ar vicia printr-o altă modalitate (*e.g.*, prin administrarea unei substanțe dopante) un eveniment în care sunt implicate animale (*e.g.*, cursele de câini) și s-ar paria pe acest eveniment, atunci ar putea fi aplicată răspunderea disciplinară/contractuală, precum și răspunderea penală conform art. 190 (escrocheria) CP RM, sub rezerva cauzării daunelor considerabile, mari sau deosebit de mari organizatorului pariului sau altor pariori;

21) se poate paria atât pe un eveniment sportiv în care participă atât sportivi amatori, cât și pe un eveniment sportiv în care participă sportivi profesioniști. Totodată, pariurile se pot face atât pe rezultatul final al unui eveniment, cât și pe elemente separate ale acestuia;

22) pentru aplicarea art. 242² CP RM, nu contează proveniența banilor pe care făptuitorul îi depune în vederea participării la pariu. Dacă făptuitorul nu va întreprinde nicio acțiune ca banii iliciți să se întoarcă la el într-o formă „spălată” și dacă îi va pune ca miză la pariu pe un eveniment sportiv sau de altă natură manipulat, atunci răspunderea trebuie aplicată doar conform art. 242² CP RM. O altă soluție ar fi contrară principiului legalității. Prin comiterea infracțiunii de pariuri aranjate nu se pot „curăți” bani „murdari”;

23) banii folosiți pentru pariarea pe un eveniment manipulat sunt bunuri utilizate pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 242² CP RM. Totodată, pretinsul „câștig” obținut din pariarea pe un eveniment manipulat constituie bunuri rezultate din comiterea infracțiunii de pariuri aranjate, infracțiune generatoare de venituri ilicite. Aceste categorii de bunuri cad sub incidența art. 106 alin. (2) lit. a) și b) CP RM și, prin urmare, trebuie confiscate;

24) alte informații decât cele care vizează existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment de pariat, pe care făptuitorul o furnizează, nu pot îndeplini rolul de mijloc de comitere

a infracțiunii de pariuri aranjate. Nu pot avea această calitate informațiile confidențiale privind starea de sănătate a participanților la un eveniment sportiv/de altă natură, componența echipei, planul tactic etc., chiar dacă aceste informații ar putea ajuta pariorul să facă o miză „reușită”. Pentru oferirea unor asemenea informații poate fi aplicată răspunderea extrapenală;

25) după *modus operandi*, infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM pot fi comise atât offline, cât și online, în cyberspațiu. De altfel, cyberspațiul constituie un mediu propice pentru comiterea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate;

26) dacă pentru furnizarea informației, prin infrastructuri cibernetice, despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat se solicită și, în consecință, se remit bunuri făptuitorului, deși în realitate acesta nu are certitudinea că evenimentul dat este unul manipulat, atunci cele comise nu vor putea fi calificate potrivit art. 242² CP RM. În astfel de cazuri, soluția trebuie nuanțată. În baza regulii de calificare *lex specialis derogat generali*, cele comise vor întruni elementele componenței uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 260⁶ CP RM atunci când se atestă introducerea datelor informatice în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari sau deosebit de mari. Dacă fapta nu va atinge pragul acestor daune, răspunderea se va aplica potrivit art. 190 CP RM, cu excepția variantelor-tip consemnate la alin. (4) și (5) ale aceluiași articol sau, după caz, potrivit art. 105 din Codul contravențional. Corelativ, persoana care va utiliza informația referitoare la pretinsa existență a unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment de pariat (*i.e.*: victima infracțiunii de fraudă informatică sau, după caz, a escrocheriei sau a contravenției prevăzute la art. 105 din Codul contravențional), prin aducerea acesteia la cunoștința altor persoane cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv sau (așa cum se întâmplă, de regulă) prin plasarea online a unor mize, trebuie trasă la răspundere penală pentru tentativă la infracțiunea de pariuri aranjate;

27) crearea și exploatarea unui site de pariuri de către persoanele care au misiunea de a lupta contra criminalității (în scopul de a identifica posibili făptuitori), pe care ar putea fi publicate informații referitoare la eventualele evenimente sportive de pariat care ar fi manipulate și ar exista facultatea de a plasa pariuri pe aceste evenimente, *ipso facto*, nu poate fi percepută ca o provocare la săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM;

28) omisiunea de a împiedica publicarea sau de a elimina de pe un site postări, anunțuri, comentarii din care ar rezulta săvârșirea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și/sau de pariuri aranjate nu poate să se circumscrie textului incriminator prevăzut la art. 242¹ și 242² CP RM. Pentru o astfel de conduită ar putea interveni răspunderea civilă delictuală.

4. ELEMENTELE SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT ȘI DE PARIURI ARANJATE

4.1. Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM

Latura subiectivă a infracțiunii vizează aspectul interior al făptuitorului față de conduita sa prejudiciabilă. La analiza laturii subiective a infracțiunii sunt avute în vedere următoarele semne: vinovăția, motivul și scopul. Unii autori atribuie și emoțiile⁸³⁵ la latura subiectivă a infracțiunii.

Cu privire la **vinovăție**, în cazul *G.I.E.M. S.r.l. și alții v. Italia* Marea Cameră a Curții de la Strasbourg a subscris la teza potrivit căreia logica „pedepsei” și a „pedepsirii”, precum și noțiunea de „guilty”/„*personne coupable*” (în limba engleză și, respectiv, în limba franceză) și noțiunea corespondentă de „persoană vinovată”, susțin o interpretare a art. 7 CEDO care impune, pentru a putea aplica o pedeapsă, existența unei legături de natură intelectuală. Existența unei legături de natură intelectuală permite identificarea elementului subiectiv al răspunderii în comportamentul făptuitorului infracțiunii⁸³⁶.

Totuși, CtEDO a precizat că „această cerință nu împiedică existența anumitor forme de răspundere obiectivă, care decurge din prezumții de răspundere, cu condiția ca acestea să respecte CEDO. În acest sens, CtEDO a reamintit jurisprudența sa întemeiată pe art. 6 § 2 CEDO”. Conform căreia, „statele contractante sunt libere, în principiu, să pedepsească penal o faptă săvârșită în afara exercitării normale a unui drept protejat de CEDO [...] și, prin urmare, să definească elementele constitutive ale unei astfel de infracțiuni. În special, acestea pot, în anumite condiții, să pedepsească o faptă materială sau obiectivă considerată ca atare, indiferent dacă este rezultatul unei intenții infracționale sau al unei neglijențe; exemple de astfel de infracțiuni pot fi găsite în legislațiile statelor contractante [se are în vedere statele membre ale Consiliului European – *n.a.*]. Prezumții de fapt sau de drept operează în orice sistem juridic; CEDO nu se opune, în principiu, unor astfel de prezumții, dar, în materie penală, obligă statele contractante să nu depășească un anumit prag în această privință. [...] [A]cest prag este depășit atunci când o prezumție are ca efect privarea unei persoane de orice posibilitate de a se disculpa în raport cu faptele de care este acuzată, privând-o astfel de beneficiul art. 6 § 2 CEDO [...]”⁸³⁷.

Având în vedere aspectul pe care îl au în comun art. 7 și art. 6 § 2 CEDO, în cadrul domeniilor lor respective, și anume protejarea dreptului oricărei persoane de a nu fi pedepsită

⁸³⁵ Spain E. *The Role of Emotions in Criminal Law Defences. Duress, Necessity and Lesser Evils*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p. 66-112.

⁸³⁶ *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [GC], § 242.

⁸³⁷ *Ibidem*, § 243.

fără să fi fost stabilită în modul corespunzător răspunderea sa personală, inclusiv existența unei legături de natură intelectuală cu infracțiunea în cauză, CtEDO apreciază că jurisprudența descrisă anterior se aplică, *mutatis mutandis*, în baza art. 7 CEDO.

Așadar, în opinia CtEDO, principiul *nulla poena sine lege* nu se opune aplicării răspunderii penale subiective (*i.e.* care implică constatarea vinovăției) sau, după caz, în anumite condiții, a răspunderii penale obiective (*i.e.* care nu implică constatarea vinovăției, ci doar a faptei).

Școala clasică de drept penal a ridicat fundamentarea răspunderii penale pe vinovăția făptuitorului la rang de principiu⁸³⁸. S-a arătat că „[f]ără vinovăție nu există infracțiune și fără infracțiune nu există răspundere penală”⁸³⁹.

Această concepție stă la baza legii penale a Republicii Moldova. Astfel, conform art. 6 alin. (1) CP RM, „[p]ersoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale *numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție*” [evid. ns.]. Nu fac excepție de la această regulă infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Astfel, pentru aplicarea răspunderii penale în baza art. 242¹ și 242² CP RM trebuie de stabilit dacă subiectul infracțiunii a acționat cu vinovăție sau nu la momentul comiterii faptei prejudiciabile.

În literatura de specialitate se susține că „[v]inovăția este atitudinea psihică a persoanei care, săvârșind cu voință neconstrânsă o faptă prevăzută de legea penală, a avut în momentul executării reprezentarea faptei și a urmărilor socialmente periculoase ale acesteia sau, deși nu a avut reprezentarea faptei și a urmărilor, a avut posibilitatea reală a acestei reprezentări. Factorul intelectual este preponderent față de factorul volitiv, conștiința răsfrângându-se, prin intermediul voinței, asupra faptei și asupra urmărilor ei. Reprezentarea efectivă sau cel puțin existența posibilității acestei reprezentări a urmărilor faptei este elementul determinant pentru existența vinovăției și a formelor sale”⁸⁴⁰. Totodată, „[v]inovăția nu se reduce [...] la simplă reprezentare sau posibilitate a reprezentării faptei și urmărilor. Ea reflectă atitudinea subiectului [infracțiunii] față de valorile sociale pe care le încalcă, conștiința clară sau mai puțin clară a necesității respectării acestor valori”⁸⁴¹. Din acest motiv, „cunoașterea voinței este necesară nu numai pentru stabilirea existenței infracțiunii, dar și pentru cunoașterea personalității infractorului și a necesității reinsertiei sociale”⁸⁴².

Fiind de acord cu această opinie, precizăm că formele vinovăției penale sunt: (i) intenția și (ii) imprudența. În acest sens, art. 6 alin. (2) CP RM prevede că „[r]ăspunderii penale și pedepsei

⁸³⁸ Stanilă L.-M. *Răspunderea penală obiectivă și formele sale în dreptul penal român*. În: Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria „Drept”, 2011, nr. 1, p. 87-96.

⁸³⁹ Pașca V. și Mancaș V. *Drept penal. Partea generală*. Timișoara: Universitas Timisiensis, 2002, p. 412.

⁸⁴⁰ Lefterache L.V. *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*. București: Hamangiu, 2016, p. 167.

⁸⁴¹ *Ibidem*.

⁸⁴² *Ibidem*.

penale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală”.

Această prevedere își găsește dezvoltarea în art. 17 CP RM (infracțiunea săvârșită cu intenție) și, respectiv, în art. 18 CP RM (infracțiunea săvârșită din imprudență).

Din art. 17 CP RM reiese că intenția infracțională poate fi directă (în ipoteza în care persoana care a comis infracțiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a dorit survenirea acestora) sau indirectă (în cazul în care persoana care a comis infracțiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a admis, în mod conștient, survenirea acestor urmări).

Din această perspectivă, infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate pot fi comise doar cu intenție directă.

În sensul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, persoana conștientizează și dorește să încurajeze, să influențeze sau să instruiască un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv. În egală măsură, în contextul infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM, făptuitorul conștientizează și dorește să parieze pe un eveniment sportiv/de pariat sau să informeze alte persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluia eveniment.

În fundamentarea acestei opinii, reiterăm că infracțiunile în discuție sunt formale. Ele se consideră consumate din momentul comiterii faptei prejudiciabile. S-a demonstrat că vinovăția în cazul infracțiunilor formale se poate manifesta doar sub forma intenției directe⁸⁴³. Astfel, „[l]a comiterea infracțiunilor, în cazul cărora legiuitorul le fixează momentul de consumare în momentul comiterii acțiunii sau inacțiunii, intenția indirectă nu este posibilă”⁸⁴⁴. Făptuitorul nu poate să admită, în mod conștient, survenirea unor urmări prejudiciabile (pentru a putea constata intenția indirectă), de vreme ce ele nu sunt descrise în norma de incriminare. Intenția indirectă este posibilă în contextul infracțiunilor materiale⁸⁴⁵. Cu privire la infracțiunile formale, prezintă relevanță următoarea opinie exprimată în literatura juridică: „cum poate făptuitorul să admită conștient că săvârșește o acțiune (inacțiune) prejudiciabilă? Odată ce el o săvârșește, rezultă în mod inevitabil că o și dorește. O altă concluzie ar intra în contradicție cu regulile logicii”⁸⁴⁶.

⁸⁴³ Ермакова Л.Д. и др. *Уголовное право Российской Федерации: Общая часть* / Под ред. А.И. Рарога. Москва: Юрист, 2001, с. 158.

⁸⁴⁴ *Курс уголовного права. Часть общая. Том I*. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой. Москва: Зерцало, 1999, с. 313.

⁸⁴⁵ Botnaru S., et al. *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ediția a-II-a, Chișinău: Cartier, 2005, p. 206.

⁸⁴⁶ Hadîrcă I. *Răspunderea pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora*. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 218.

Un alt argument care consolidează opinia că infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate pot fi comise doar cu intenție directă derivă din conținutul textului incriminator prevăzut la art. 242¹ și 242² CP RM. În cazul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, art. 242¹ CP RM stabilește expres scopul infracțional spre a cărui realizare tinde făptuitorul. În cazul infracțiunii de pariuri aranjate, deducem din art. 242² CP RM existența unui scop special în contextul celei de-a doua modalități normative de comitere a faptei prejudiciabile – informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluiași eveniment.

În doctrină s-a arătat că „[n]ici infracțiunile săvârșite cu intenție indirectă, nici infracțiunile imprudente nu pot include în componența lor un scop special”⁸⁴⁷. Dimpotrivă, existența scopului special condiționează manifestarea de către făptuitor doar a intenției directe de a comite infracțiunile în discuție. Și Curtea Constituțională a Republicii Moldova s-a pronunțat în același sens în raport cu infracțiunea de trafic de influență⁸⁴⁸. Vom analiza *infra* particularitățile scopului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate.

Deocamdată, reținem că prin „**motiv al infracțiunii**” se are în vedere „impulsul intern al actului de conduită”⁸⁴⁹. O faptă umană voluntară este de neconceput în lipsa unui motiv⁸⁵⁰. Motivul apare ca un element psihic care contribuie la luarea deciziei de a acționa într-un anumit fel și la impulsivitatea voinței de a realiza decizia adoptată⁸⁵¹. Prezența motivului în comiterea oricărei infracțiuni este un indiciu al normalității psihice a persoanei⁸⁵². Motivul presupune existența unei explicații pentru care s-a dorit comiterea faptei⁸⁵³. Altfel spus, motivul răspunde la întrebarea: „De ce persoana comite o acțiune (inacțiune)?”⁸⁵⁴.

De regulă, motivul infracțiunii de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate se exprimă în interesul material⁸⁵⁵, fapt reținut și în practica judiciară⁸⁵⁶. Totodată, în cazul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, motivul infracțiunii se poate concretiza în dorința

⁸⁴⁷ Mureșan M. *Aspecte teoretico-normative și practice ale motivului și scopului infracțiunii*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2009, p. 74.

⁸⁴⁸ Decizia Curții Constituționale nr. 117 din 15 noiembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 165g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „indicat la alin. (1)” conținut în articolul 326 alin. (1¹) din Codul penal (traficul de influență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 7-13.

⁸⁴⁹ Lefterache L.V. *Op. cit.*, p. 178.

⁸⁵⁰ Georgian D. *Vinovăția penală: concept și caracterizare*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2016, p. 78.

⁸⁵¹ Lefterache L.V. *Op. cit.*, p. 178.

⁸⁵² *Ibidem*.

⁸⁵³ *Ibidem*.

⁸⁵⁴ Brînză S. Rolul scopului în procesul de stabilire a gradului prejudiciabil al faptei. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe Sociale”, 2007, nr. 3, p. 94-98.

⁸⁵⁵ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 8; Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 3; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 217.

⁸⁵⁶ Decizia Curții de Apel Chișinău din 4 iunie 2019. Dosarul nr. 1r-121/19. Disponibil: <https://bit.ly/2Xq4TaW>; Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/3aYeRnQ>

de a obține unele avantaje nepatrimoniale⁸⁵⁷. Alte motive care impulsionează făptuitorul să manipuleze un eveniment sportiv sau de altă natură și, respectiv, să parieze pe acesta sau să informeze alte persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment ar putea fi: interesul „sportiv”, interesul profesional, curiozitatea, motive nihiliste, dorința de a participa la meciuri aranjate, dorința de a se impune în fața adversarilor, dorința de a se îmbogăți „peste noapte”, dorința de a „păta” imaginea unor participanți la un eveniment sportiv sau de pariat, dorința persoanei de a testa sistemul UEFA (sau alte sisteme) de detectare a fraudelor legate de pariuri (*Betting Fraud Detection System*) și a vigilanței persoanelor care administrează acest sistem (i.e. compania „Sportradar”), dorința de a „ruina” anumite case de pariuri etc.

Oricare ar fi motivul, acesta trebuie stabilit de către persoanele dotate cu competența aplicării legii penale. Potrivit art. 394 alin. (1) pct. 1) din Codul de procedură penală, în partea descriptivă a sentinței de condamnare trebuie să se indice, între altele, motivele infracțiunii. Astfel, stabilirea motivului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate are relevanță în contextul îndeplinirii justiției.

În continuare, ne vom concentra atenția spre analiza scopului infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate. Prin scopul infracțiunii se înțelege „finalitatea urmărită [de către făptuitor] prin comiterea infracțiunii”⁸⁵⁸, „obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale”⁸⁵⁹. Scopul infracțiunii răspunde la întrebarea: „Pentru ce persoana comite o acțiune (inacțiune)?”⁸⁶⁰.

Cu privire la *scopul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM*, din textul acestui articol distingem:

(i) *scopul imediat* al făptuitorului, care presupune ca participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv; și

(ii) *scopul mediat*, care rezidă în năzuința făptuitorului de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană⁸⁶¹.

Cât privește scopul imediat al infracțiunii de manipulare a unui eveniment, făptuitorul încurajează, influențează sau instruiește un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă nu oarecare acțiuni, ci acele acțiuni care ar produce un efect

⁸⁵⁷ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 8.

⁸⁵⁸ Mărculescu-Michinici M.-I. și Dunea M. *Drept penal. Partea generală*. București: Hamangiu, 2017, p. 599.

⁸⁵⁹ Bulai C. și Bulai N.N. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2007, p. 195.

⁸⁶⁰ Brînza S. *Rolul scopului în procesul de stabilire a gradului prejudiciabil al faptei*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe Sociale”, 2007, nr. 3, p. 94-98.

⁸⁶¹ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 217.

viciat asupra unui eveniment sportiv sau asupra unui eveniment de pariat⁸⁶². Pentru a se asigura coerența normativă, cuvântul „viciat” trebuie înlocuit cu termenul „manipulat”.

Într-o accepție, acțiunile participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ar produce un efect viciat asupra evenimentului în discuție numai în acele cazuri în care ar denatura rezultatul final al acestui eveniment⁸⁶³.

Dimpotrivă, există voci⁸⁶⁴ care afirmă că „meciul aranjat” presupune denaturarea în mod deliberat a rezultatului unei competiții sportive sau al oricărui alt element al acesteia. În același sens, s-a arătat că „acțiunile participantului la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ar produce un efect viciat asupra respectivului eveniment în oricare din următoarele două ipoteze: 1) ar fi deviat cursul firesc al întregului eveniment sportiv sau de pariat, al unei anumite părți a respectivului eveniment sau chiar al unor elemente separate ale evenimentului sportiv sau de pariat; 2) ar fi denaturat rezultatul final al respectivului eveniment”⁸⁶⁵.

Susținem această din urmă opinie. Ea corespunde voinței legislatorului. Pentru a ne convinge, redăm un fragment din Nota informativă la unul dintre cele două proiecte de lege, care stau la baza adoptării art. 242¹ CP RM: „[i]nfracțiunea de manipulare a unui eveniment nu se limitează doar la rezultatul final al unui eveniment, ci se referă la producerea unui efect viciat, având în vedere atât elementele separate ale evenimentului, cât și rezultatul final”⁸⁶⁶. Această interpretare se impune în virtutea art. 71 alin. (4) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative, care stabilește că „[l]a interpretarea actului normativ se ține cont de nota informativă care a însoțit proiectul actului normativ respectiv și de alte documente care permit identificarea voinței autorității publice care a adoptat, a aprobat sau a emis actul normativ”.

De altfel, UE și Consiliul Europei promovează aceeași concepție. De exemplu, Parlamentul European în Rezoluția din 2 februarie 2012 privind dimensiunea europeană a sportului a îndemnat statele membre ale UE să ia toate măsurile necesare pentru a preveni și a pedepsi activitățile ilicite care afectează integritatea sportului și să incrimineze aceste activități, în special atunci când sunt legate de pariuri, înțelegând prin aceasta că ele implică manipularea cu bună

⁸⁶² *Ibidem*.

⁸⁶³ Carpenter K. *Global Match-Fixing and the United States' Role in Upholding Sporting Integrity*. În: *Berkeley Journal of Entertainment and Sports Law*, 2013, vol. 2, iss. 1, p. 214-229; Азберген К.С. *Op. cit.*, p. 11; Кузьмин С.В., *Op. cit.*, p. 8-9.

⁸⁶⁴ Vidal L., Cornu P., Donzel J., et al. *Fighting Against the Manipulation of Sports Competitions: Report: Part 1. Context and Forms of the Manipulation of sports Competitions*. Paris: University Paris 1 Panthéon-Sorbonne and the International Centre for Sport Security, 2014, p. 160; Zaksaitė S. *Concept of match fixing*. В: Пятая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н. и Соловьев А.А. Москва, 2011, с. 13-18.

⁸⁶⁵ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM)*. Partea II, p. 8.

⁸⁶⁶ *Apud*: Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 218.

știință și în mod fraudulos a rezultatelor unei competiții sportive sau ale unei etape a acesteia cu scopul de a dobândi avantaje care nu se bazează exclusiv pe practicile sportive obișnuite sau pe incertitudinea asociată acestora⁸⁶⁷.

Și mai explicit, în Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2013 referitoare la aranjarea meciurilor și corupția în sport se subliniază că jocul trucat (*spot-fixing*) reprezintă o activitate ilegală în sport care constă din aranjarea anticipată a unei anumite părți a jocului, însă nu neapărat a rezultatului final⁸⁶⁸.

În fine, conform art. 3 alin. (4) din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, „manipularea competițiilor sportive” semnifică o înțelegere intenționată, acțiune sau omisiune care vizează o modificare necorespunzătoare a rezultatului sau parcursului competiției sportive pentru a îndepărta în totalitate sau parțial imprevizibilitatea competiției sportive, cu scopul de a obține un avantaj necuvenit pentru sine sau pentru alte persoane.

Totuși, pentru a exclude interpretările divergente și pentru a asigura previzibilitatea normei penale, ar fi oportun să se prevadă expres în art. 242¹ CP RM că este vorba despre vicierea parcursului sau rezultatului evenimentului.

Totodată, participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ar putea vicia evenimentul în discuție nu doar printr-o conduită comisivă, ci și printr-o conduită omisivă. Din acest motiv, propunem completarea dispoziției art. 242¹ CP RM după cuvântul „acțiuni”, cu sintagma „sau inacțiuni”.

Referitor la scopul mediat al infracțiunii de manipulare a unui eveniment, reținem că acesta trebuie să îndeplinească următoarele trei condiții: 1) să presupună dorința făptuitorului de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă; 2) bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă – pe care urmărește să le obțină făptuitorul – să nu i se cuvină; 3) făptuitorul să urmărească să obțină respectivele bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă fie pentru sine, fie pentru o altă persoană⁸⁶⁹.

Noțiunea de „bun” este redată la art. 455 din Codul civil. Potrivit acestui articol, sunt bunuri toate lucrurile susceptibile aproprierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale. În Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 113 din 24 octombrie 2019 se menționează: „[c]ategoria de lucruri includ obiectele corporale în raport cu care pot exista drepturi și obligații civile. Categoria de drepturi patrimoniale include orice altă valoare

⁸⁶⁷ European Parliament resolution of 2 February 2012 on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/NY3riW>

⁸⁶⁸ European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). Disponibil: <https://goo.gl/9nsEnq>

⁸⁶⁹ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 8; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 218.

patrimonială nematerială (incorporală), inclusiv titlurile de valoare, obiectele de proprietate intelectuală, bunurile digitale, creanțele, cotele părți în capitalul social al persoanelor juridice. Noțiunea de «bun» în înțelesul CEDO a fost extinsă și asupra drepturilor ce decurg din exercitarea unei profesii, asupra intereselor economice, speranțelor legitime și indemnizațiilor⁸⁷⁰. J.C. Smith afirmă că noțiunile din dreptul civil nu ar trebui invocate la interpretarea unor norme penale decât dacă contextul impune acest lucru sau dacă scopul normei penale poate fi cel mai bine atins prin aceasta⁸⁷¹. Nu vedem vreo problemă dacă noțiunea de „bun” din art. 455 din Codul civil va fi avută în vedere la interpretarea art. 242¹ CP RM. În subsecvent, se poate recurge și la dispozițiile art. 2 lit. d) din Convenția ONU împotriva corupției, care prevăd că „prin „bunuri” se înțelege orice tip de bun, corporal sau incorporal, mobil sau imobil, tangibil sau intangibil, precum și actele juridice ori documentele atestând proprietatea acestor bunuri sau drepturile referitoare la acestea.

Totodată, considerăm că nu contează la calificare dacă bunul face parte din categoria de bunuri care se află în circuitul civil general sau este supus unui regim special de circulație. Astfel, nu este exclus ca în sensul infracțiunii de manipulare a unui eveniment prin „bunuri” să se aibă în vedere: droguri, precursori, etnobotanice, arme ori muniții etc. În același sens s-a pronunțat și CSJ în raport cu infracțiunile de corupție⁸⁷². În cele din urmă, reținem că, pentru a avea calitatea de bun, este obligatoriu ca entitatea ce presupune remunerația ilicită să aibă o valoare economică⁸⁷³.

În sensul art. 242¹ CP RM, serviciile reprezintă activitățile, altele decât cele din care rezultă produse, desfășurate în scopul satisfacerii unor necesități ale făptuitorului⁸⁷⁴. La categoria serviciilor se referă⁸⁷⁵: serviciile de transport, de turism, de asigurări, de comunicație, de instruire, serviciile juridice, de asistență medicală, de publicitate etc. Nu este exclus ca serviciile să aibă o natură sexuală⁸⁷⁶ (raport sexual, act sexual, inclusiv satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse). De altfel, în cazul *Ding Si Yang v. Public Prosecutor*, Curtea Supremă de Justiție din

⁸⁷⁰ Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 113 din 24 octombrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 175g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 326 alin. (1¹) din Codul penal (noțiunile de „bunuri” și „avantaje” în contextul infracțiunii de trafic de influență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 388-392.

⁸⁷¹ Smith J.C. *Civil Law Concepts in the Criminal Law*. În: Cambridge Law Journal, 1972, vol. 31(1), p. 224.

⁸⁷² Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 22 decembrie 2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție. Disponibil: <https://bit.ly/3e1yY68>

⁸⁷³ *Ibidem*.

⁸⁷⁴ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 9; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 219.

⁸⁷⁵ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 22 decembrie 2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție. Disponibil: <https://bit.ly/3e1yY68>

⁸⁷⁶ *Ibidem*.

Singapore a constatat că făptuitorul a beneficiat de servicii sexuale ca rezultat al manipulării unor meciuri de fotbal⁸⁷⁷.

De asemenea, în sensul art. 242¹ CP RM, prin „privilegii” se are în vedere după caz: 1) scutirea de obligații (către stat); 2) oferirea de drepturi sau distincții sociale care se acordă în situații speciale⁸⁷⁸. Exact aceeași interpretare a fost dată și de CSJ în contextul infracțiunilor de corupție⁸⁷⁹.

În sensul aceluiași articol, s-a explicat⁸⁸⁰ că prin „avantaje” trebuie înțelese favorurile, scutirile de obligații sau alte foloase care ameliorează nemeritat situația în raport cu aceea pe care făptuitorul o avusese înainte de comiterea infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Avantajele sunt, în general, de natură economică sau financiară, însă pot avea și un caracter nepatrimonial. Avantajele pot consta în: premii; accesul echipei pe care o reprezintă făptuitorul în etapa (faza) următoare a competiției; obținerea de către echipa pe care o reprezintă făptuitorul a dreptului de a evolua într-o competiție internațională etc. Cu alte cuvinte, avantajele ar putea viza atingerea unor obiective sportive. De exemplu, în cazul *Periasamy și Keong*, Curtea de Apel Chișinău a constatat că făptuitorii ar fi promis portarului echipei naționale de fotbal de juniori a Republicii Moldova că, dacă acesta va urma instrucțiunile și va pierde meciul, atunci ei îi vor organiza transferul la o echipă din vestul Europei⁸⁸¹. Dar atingerea unor obiective sportive ar putea fi însoțită și de obținerea unor bunuri/premii. În acest sens, în dosarul „valiza”, cu privire la interesul inculpatului B.G. de a stimula financiar o echipă de fotbal care nu mai avea nici o confruntare directă cu echipa „S.B.” în ediția de campionat, Înalta Curte de Justiție și Casație a României a constatat următoarele: *înainte de ultima etapă a campionatului Național de Fotbal – Liga I, echipele de fotbal „C.F.R.C.” și „S.B.” se aflau pe primele două locuri ale clasamentului, la o diferență de numai un punct una de cealaltă. În aceste condiții, în eventualitatea unui rezultat de egalitate sau înfrângere înregistrat de echipa „C.F.R.C.”, echipa „S.B.” era propulsată definitiv pe primul loc al clasamentului. Miza acestui meci de fotbal implica interese duble, respectiv, cele de ordin sportiv, ce țin de palmaresul fiecărui club de fotbal, echipa campioană națională a României având acces direct în cea mai prestigioasă*

⁸⁷⁷ *Ding Si Yang v. Public Prosecutor* [2015] SGHC 34. Criminal Motion No. 58 of 2014. High Court. Disponibil: <https://bit.ly/3d57oo4>

⁸⁷⁸ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 9; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 219.

⁸⁷⁹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 22 decembrie 2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție. Disponibil: <https://bit.ly/3e1yY68>

⁸⁸⁰ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 9; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 219.

⁸⁸¹ Decizia Curții de Apel Chișinău din 15 decembrie 2015. Dosarul nr. 1a-1537/15. Disponibil: <https://bit.ly/2xbfhbN>

competiție europeană intercluburi, și anume în Liga Campionilor Europeni, aflată sub egida UEFA, precum și avantaje financiare, reprezentând drepturi acordate de UEFA pentru fiecare echipă calificată în grupele Ligii Campionilor Europeni (în sumă de 5,5 milioane de euro pentru fiecare echipă calificată în grupele „Champions League”)⁸⁸². În ultimele patru etape ale Ligii I, sezonul 2007-2008, cele două echipe de fotbal „S.B.” și „C.F.R.C.” au ocupat, succesiv, prima poziție a clasamentului, însă după meciul din 4 mai 2008, jucat în etapa a 33-a, poziția în clasament a echipei „S.B.” s-a schimbat, aceasta trecând pe locul secund, ca urmare a înfrângerii din meciul cu echipa „D.B.”⁸⁸³. Așadar, s-a constatat că clubul „S.B.” avea 72 de puncte, iar „C.F.R.C.” – 73 de puncte (aflat pe prima poziție), singura șansă de câștigare a campionatului de către „S.B.” era ca, în ultima etapă, echipa „U.C.” să facă un meci egal sau să câștige în fața echipei „C.F.R.C.”⁸⁸⁴.

După această clarificare, este de remarcat că bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă – pe care urmărește să le obțină făptuitorul – trebuie să nu i se cuvină. Sub acest aspect, în unele acte cu vocație internațională se folosește, deși într-un alt context (i.e. în contextul infracțiunilor de corupție), sintagma „avantaj necuvenit” (i.e. art. 7 și 8 din Convenția penală a Consiliului Europei cu privire la corupție; art. 2 din Convenția civilă a Consiliului Europei cu privire la corupție) sau sintagma „folos necuvenit” (i.e. art. 21 din Convenția ONU împotriva corupției; art. 2-4 din Protocolul adițional la Convenția penală privind corupția). În Raportul explicativ asupra Convenției penale a Consiliului Europei cu privire la corupție se arată: „[a]vantajele nedatorate au, de regulă, o natură economică. Totuși, ele pot avea și o natură nepatrimonială. Important este ca infractorul (sau oricare altă persoană, de exemplu, o rudă a acestuia) să fie plasată într-o poziție mai bună decât cea dinaintea comiterii infracțiunii, precum și să nu aibă dreptul de a i se presta respectivul avantaj. [...] În sensul Convenției, cuvântul «nedatorate» ar trebui interpretat ca ceva pe care destinatarul nu are dreptul în mod legal să-l accepte ori să-l primească. Pentru autorii Convenției, scopul folosirii adjectivului «nedatorate» este de a excepta avantajele permise de lege sau de normele administrative”⁸⁸⁵. În același sens, în pct. 25 din Raportul explicativ asupra Protocolului adițional la Convenția penală privind corupția se relevă: „[c]eea ce constituie folos necuvenit va avea importanță crucială în transpunerea Protocolului în legislația națională. «Necuvenit», în sensul Protocolului, precum și al Convenției, ar trebui interpretat ca ceva pe care destinatarul nu are dreptul în mod legal să-l primească. În

⁸⁸² Decizia nr. 156/2013 a Înaltei Curții de Casație și Justiție a României din 4 iunie 2013. Disponibil: <https://bit.ly/2W2nERm>

⁸⁸³ *Ibidem*.

⁸⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁸⁵ Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. Strasbourg, 27.I.1999. Disponibil: <https://bit.ly/2B80vo4>

opinia autorilor Protocolului, adjectivul «necuvenit» nu se referă la avantaje permise de lege sau de regulile administrative»⁸⁸⁶.

În special, în pct. 55 din Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive se notează că avantajul este necuvenit pentru că rezultă dintr-un aranjament, o acțiune sau o inacțiune necorespunzătoare⁸⁸⁷. *Bref*, dintr-o faptă ilicită.

Rezultă că sintagma „care nu i se cuvin” din art. 242¹ CP RM presupune că bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă – pe care făptuitorul preconizează să le obțină – nu au un suport normativ, adică „nu-i sunt legal datorate”⁸⁸⁸. Altfel spus, la momentul comiterii infracțiunii, nu există niciun temei legal ca făptuitorul să fie îndreptățit să obțină respectivele bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă⁸⁸⁹. Această interpretare este conformă cu voința legislatorului. Ne putem convinge de aceasta din Nota informativă la unul dintre cele două proiecte de lege care stau la baza adoptării art. 242¹ CP RM: „[f]apta prevăzută la art. 242¹ CP RM este săvârșită cu un anumit scop, și anume obținerea unui avantaj sub orice formă, care nu i se cuvine persoanei ce comite această faptă, obținut pentru aceasta sau pentru o altă persoană. Este accentuată anume obținerea unui avantaj ce nu i se cuvine persoanei ce comite fapta prevăzută la art. 242¹ CP RM, deoarece, spre exemplu, în cadrul unei competiții sportive antrenorului unei echipe îi pot fi promise anumite premii dacă echipa va obține un anumit rezultat (scor). În acest din urmă caz, fapta antrenorului care a influențat, instruit sau încurajat jucătorii din echipă nu va putea fi calificată ca manipulare a evenimentului sportiv respectiv. Însă, atunci când influența se exercită pentru a obține un anumit rezultat, care ar aduce un beneficiu persoanei care exercită influența sau altor persoane în rezultatul parierii anume pe acest scor, fapta acesteia va putea fi calificată ca manipulare a evenimentului”⁸⁹⁰.

După V. Stati⁸⁹¹, sintagma „remunerația necuvenită” ar trebui să substituie, între altele, textul „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin” din art. 242¹ CP RM. Totodată, autorul citat⁸⁹² a propus completarea Capitolului XIII din Partea generală a Codului penal cu art. 134¹⁴ „Remunerația necuvenită” cu următoarea dispoziție: „Prin

⁸⁸⁶ Explanatory Report to the Additional Protocol to the Criminal Law Convention on Corruption. Strasbourg, 15.V.2003. Disponibil: <https://bit.ly/30Iu8aj>

⁸⁸⁷ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. Disponibil: <https://bit.ly/3cXDBNi>

⁸⁸⁸ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM)*. Partea II, p. 9; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 219.

⁸⁸⁹ *Ibidem*.

⁸⁹⁰ *Apud*: Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM)*. Partea II, p. 9.

⁸⁹¹ Stati V. *Soluții de uniformizare a terminologiei art. 256 din Codul penal și a unor norme conexe*. В: Актуальные научные исследования в современном мире: XXVI Международная научная конференция (26-27 июня 2017 г., Переяслав Хмельницкий) // Сборник научных трудов. Переяслав Хмельницкий, 2017, Вып. 6, ч. 6, с. 29-34. Disponibil: <https://bit.ly/2X5TqNj>

⁸⁹² *Ibidem*.

remunerație necuvenită se înțeleg bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă, care nu i se cuvin destinatarului în temeiul unor prevederi normative”. Susținem această recomandare. Ea va da eficiență regulii prevăzute la art. 54 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. Acest articol stabilește că limbajul normativ trebuie să fie simplu, clar și concis. De asemenea, se va asigura coerența normativă.

Cu privire la *scopul infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM*, în cazul primei modalități normative a faptei prejudiciabile – pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat trucat –, am putea admite că făptuitorul urmărește scopul de cupiditate. Scopul de cupiditate reprezintă anticiparea în conștiința făptuitorului a stăpânirii sale definitive asupra bunurilor luate, când el va avea posibilitatea de a poseda, a folosi și a dispune de aceste bunuri ca și cum ele ar fi ale lui proprii⁸⁹³. S-a arătat că⁸⁹⁴:

„Este lipsit de relevanță în al cui folos urmează să fie trecute bunurile sustrase. Este la discreția făptuitorului să dispună așa cum își dorește de bunurile care au aparținut victimei. Este posibilă comiterea sustragerii în scopul transmiterii bunurilor unor terțe persoane dintr-un sentiment de grațitudine față de acestea, în vederea achitării către ele a datoriilor nestinse etc. Și în acest caz sustragerea este comisă în scop de cupiditate (la concret – în scop de înavuțire a unor terțe persoane), deoarece, văzându-se în postura de pretins proprietar, făptuitorul nu face decât să realizeze atributul de dispoziție care derivă din dreptul de proprietate. [...] [C]hiar dacă făptuitorul urmărește scopul de cupiditate, el nu urmărește totuși să obțină profitul pentru sine personal⁸⁹⁵.

Esențial este că făptuitorul se comportă de parcă ar fi proprietarul acelor bunuri, arogându-și rolul pe care trebuie să-l îndeplinească victima. Prin comportamentul său, făptuitorul demonstrează că a trecut bunurile în stăpânirea lui definitivă. Nu pentru o perioadă nesemnificativă de timp sau pentru un timp strict determinat. Dorința de a dispune de bunurile victimei, mai puțin dorința de a poseda sau de a folosi aceste bunuri, este în măsură să mărturisească cel mai pregnant despre prezența scopului de însușire (sustragere), opus scopului de folosință temporară”.

Din această perspectivă, punând o miză pe un eveniment sportiv sau de altă natură trucat, făptuitorul urmărește să obțină bunuri în detrimentul organizatorului pariului și altor pariuri.

Mai mult, în raport cu pretinsul „câștig” obținut din pariu, făptuitorul se comportă ca un „veritabil proprietar”, manifestând *animus sibi habendi*.

În cazul celei de-a doua modalități normative a faptei prejudiciabile – informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment sportiv sau a unui alt eveniment de pariat –, s-a dedus că scopul infracțiunii este unul special, *i.e.*: scopul de a

⁸⁹³ Brînza S. *Noțiunea și semnele sustragerii: aspecte teoretice și practice*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 8(78), p. 61.

⁸⁹⁴ *Ibidem*, p. 60.

⁸⁹⁵ *Ibidem*.

determina persoanele, care au fost informate cu privire la existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat, să participe la pariul respectiv⁸⁹⁶.

În această ipoteză, pentru desemnarea scopului infracțiunii, legislatorul a utilizat sintagma „în intenția”. Această sintagmă este nepotrivită și generează confuzii. Scopul infracțiunii reprezintă „anticiparea în conștiința persoanei a rezultatului, spre a cărui realizare sunt îndreptate acțiunile sale, arătând ce anume tinde persoana să atingă prin conduita sa”⁸⁹⁷. În schimb, intenția este definită ca acea „atitudine psihică a unei persoane care, prevăzând consecințele (urmare, rezultatul) certe sau posibile/probabile consecutive adoptării unei anumite conduite, în anumite împrejurări determinate, trece la săvârșirea respectivei fapte (adoptă comportamentul în cauză), urmărind sau (după caz) cel puțin acceptând, astfel, producerea urmării respective/posibilitatea producerii urmării respective”⁸⁹⁸. Intenția și scopul infracțiunii sunt noțiuni juridice diferite, ele nu trebuie confundate. Așadar, considerăm oportună înlocuirea expresiei „în intenția” din conținutul art. 242² CP RM cu formula „cu scopul”.

În fine, pentru aplicarea răspunderii în baza art. 242¹ și art. 242² CP RM, nu este obligatoriu ca scopul infracțiunii să-și găsească realizarea. Scopul infracțiunii trebuie să fie prezent în conștiința făptuitorului la momentul comiterii faptei⁸⁹⁹. Problema realizării scopului infracțiunii trebuie luată în considerare la individualizarea pedepsei.

4.2. Subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM

Un ultim element constitutiv obligatoriu al componenței de infracțiune (*corpus delicti*) îl reprezintă subiectul infracțiunii. În opinia lui V. Grosu, „subiect al infracțiunii este persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală”⁹⁰⁰.

Bref, în sensul legii penale a Republicii Moldova, prin „subiect al infracțiunii” trebuie de înțeles persoana care comite infracțiunea. Subiect al infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM poate fi: 1) persoana fizică și 2) persoana juridică.

Cu privire la **subiectul infracțiunii-persoană fizică**, conform art. 17 din Codul civil, „[p]ersoană fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile”.

⁸⁹⁶ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 9.

⁸⁹⁷ Елисеев С.А. *Преступления против собственности по уголовному законодательству России (вопросы теории)*. Томск: ТГУ, 1999, p. 135. Apud: Brînza S. *Noțiunea și semnele sustragerii*, p. 61.

⁸⁹⁸ Mărculescu-Michinici M.-I. și Dunea M., *Op. cit.*, p. 577.

⁸⁹⁹ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 10; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 220-221.

⁹⁰⁰ Grama M., Botnaru S., Șavga A. et al. *Drept penal. Partea generală*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 207.

Este știut faptul că pentru aplicarea răspunderii penale subiectul infracțiunii-persoană fizică trebuie să aibă o anumită vârstă. În doctrină se susține că: „[c]apacitatea persoanei de a înțelege caracterul prejudiciabil al celor comise, precum și de a dirija propriile acțiuni sunt în strictă dependență de vârsta subiectului [infracțiunii]. Prin urmare, vârsta nu constituie, pur și simplu, un număr de ani trăiți de persoana fizică. În dreptul penal vârsta are o altă semnificație, și anume: aceea de categorie juridică ce determină aptitudinea persoanei de a discerne între bine și rău”⁹⁰¹.

În cazurile *T. v. Regatul Unit*⁹⁰² și *V. v. Regatul Unit*⁹⁰³, CtEDO a notat că, în ciuda faptului că Marea Britanie a stabilit o vârstă minimă pentru răspunderea penală foarte scăzută, de 10 ani, în raport de alte state europene, instituirea unei astfel de limite nu poate fi considerată disproporționată. Prin urmare, CtEDO a decis că tragerea la răspundere penală a unor minori de 10 ani [în speță, doi minori de 10 ani au fost trași la răspundere penală pentru răpirea și uciderea unui copil de 2 ani] nu constituie, în sine, o încălcare a art. 3 CEDO (conform căruia „[n]imeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”).

Din art. 21 alin. (1) și (2) CP RM desprindem că poate fi tras la răspundere penală pentru manipularea unui eveniment și pentru pariurile aranjate subiectul infracțiunii-persoană fizică care a împlinit vârsta de 16 ani. Persoana poate conștientiza, la această vârstă, caracterul ilegal al faptei manifestate în încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană (art. 242¹ CP RM), precum și al faptei de pariere pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat, fie în informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării acelui eveniment cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, comisă de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea acelui eveniment (art. 242² CP RM).

Nu este suficient ca persoana să fi atins o anumită vârstă pentru a fi trasă la răspundere penală. Mai este necesar ca aceasta să fie aptă de a conștientiza caracterul prejudiciabil al faptei comise, precum și să aibă posibilitatea de a-și dirija propriul comportament⁹⁰⁴. Conform art. 22 CP RM, responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija

⁹⁰¹ Serbinov A. *Răspunderea penală pentru infracțiunile contra securității publice exprimate în manipulări ilegale cu arme și muniții*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2019, p. 113.

⁹⁰² *T. v. the United Kingdom* [GC], no. 24724/94, 16 December 1999, §§ 92-100, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30Mq7BF>

⁹⁰³ *V. v. the United Kingdom* [GC], no. 24888/94, 16 December 1999, §§ 62-80, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3dbhiDL>

⁹⁰⁴ Serbinov A. *Răspunderea penală pentru infracțiunile contra securității publice exprimate în manipulări ilegale cu arme și muniții*, p. 117.

acțiunile. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM (și nu doar), legislatorul prezumă că persoana care a atins vârsta de 16 ani are facultatea de a conștientiza caracterul prejudiciabil al faptei comise, precum și posibilitatea de a-și dirija conduita. Această prezumție este relativă. Astfel, art. 143 alin. (1) pct. 3) din Codul de procedură penală prevede că organul de urmărire penală sau instanța de judecată dispune efectuarea expertizei judiciare în cazurile în care apar îndoieli privind starea de responsabilitate a bănuțului, învinutului sau inculpatului.

În varianta-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment prevăzută la art. 242¹ alin. (1) CP RM, legislatorul nu a conferit făptuitorului o anumită calitate specială⁹⁰⁵. În schimb, în cazul variantei agravate a infracțiunii consemnate la art. 242¹ alin. (2) CP RM, manipularea unui eveniment este comisă de un antrenor, un agent al sportivului, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive. Astfel, doar în cazul dispoziției de la art. 242¹ alin. (2) CP RM atestăm expres prezența unui subiect special al infracțiunii de manipulare a unui eveniment, care, de altfel, va fi analizat în capitolul următor al prezentului studiu.

Totuși, în baza art. 242¹ alin. (1) CP RM, pe lângă pedeapsa amenzii sau a închisorii, persoana fizică trebuie privată de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani. Totodată, potrivit art. 65 alin. (1) CP RM, „[p]rivarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate constă în interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o activitate de natura aceleia *de care s-a folosit condamnatul la săvârșirea infracțiunii*” [evid. ns.]. Astfel, pedeapsa în discuție poate fi aplicată doar unui subiect special. În cazul art. 242¹ alin. (1) CP RM, ea are un câmp de aplicare restrâns, *i.e.*: doar la acele ipoteze în care făptuitorul a făcut uz de funcția pe care o ocupă sau de activitatea pe care o exercită pentru încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană.

Reiterăm că infracțiunea de manipulare a unui eveniment în varianta tip nu implică *eo ipso* existența unui subiect special. Această constatare rezultă din textul art. 242¹ alin. (1) CP RM. În consecință, suscită reticență descrierea categoriilor de pedepse aplicate subiectului-persoană fizică în sancțiunea de la art. 242¹ alin. (1) CP RM.

Cel mai probabil, a fost comisă o eroare tehnico-legislativă, care are ca efect imposibilitatea aplicării art. 242¹ alin. (1) CP RM în situațiile când subiectul-persoană fizică al

⁹⁰⁵ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 111; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art.242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 10.

infracțiunii în discuție nu ocupă o anumită funcție fie nu exercită o anumită activitate de care să se folosească la comiterea ilicitului penal analizat⁹⁰⁶.

Realizând un excurs istoric indispensabil, constatăm că această eroare a fost sesizată *ab initio*. În particular, în Avizul Direcției Juridice a Parlamentului Republicii Moldova la unul dintre proiectele de lege care au stat la baza adoptării art. 242¹ CP RM s-a atenționat că: „[d]ispoziția art. 394 CP RM (*i.e.* infracțiunea proiectată de fraudare a meciurilor, prototipul art. 242¹ CP RM – *n.a.*) indică cercul de subiecți ai acestei componente de infracțiuni, însă considerăm că la fraudarea rezultatului în sport pot participa și persoane din afara participanților sau celor care au o atribuție nemijlocită la sport, dar care sunt interesate de rezultatul competiției sportive [...]. Având în vedere că la fraudarea rezultatelor sportive pot participa nu doar persoanele care au funcții de conducere în sport, în sancțiunea propusă în art. 394 CP RM urmează să fie revăzută expresia «cu privarea de dreptul de a conduce organizații sportive pe un termen de până la 5 ani»⁹⁰⁷. Această sugestie, care, de altfel, este valabilă, *mutatis mutandis*, și în contextul art. 242¹ alin. (1) CP RM, a fost ignorată.

S-ar putea să ni se reproșeze și să se afirme că pedeapsa – privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate – poate fi aplicată chiar și atunci când nu ar exista neapărat un subiect special (cu excepția poziției de antrenor, agent al sportivului, membru al juriului, proprietar de club sportiv sau de persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive), deoarece pedeapsa în discuție este impusă de lege cu titlu obligatoriu (nefiind lăsată la discreția instanței de judecată) și ar îndeplini rolul unei obligații negative pe viitor, *i.e.*: prohibiția pentru persoana fizică de a accede a în anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate. Dar această deslușire reprezintă o interpretare izolată a art. 242¹ alin. (1) CP RM, fără o corelare cu prevederile art. 65 alin. (1) CP RM, și este în detrimentul făptuitorului, ceea ce este interzis *ope legis* [art. 3 alin. (2) CP RM]. În practica judiciară a României au fost considerate nelegale soluțiile potrivit cărora inculpatul a fost condamnat la pedeapsa complementară analizată, chiar dacă acesta nu s-a folosit în activitatea infracțională de funcția sau activitatea pe care o desfășura în mod normal⁹⁰⁸. Mai mult, în jurisprudența⁹⁰⁹ sa constantă, CtEDO a menționat că imperfecțiunile legislative legate de stabilirea pedepsei nu pot fi suportate de către făptuitor. În caz contrar, se va încălca principiul *nulla poena sine lege*.

⁹⁰⁶ Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 10; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 221.

⁹⁰⁷ Avizul Direcției Juridice a Parlamentului Republicii Moldova la proiectul de lege nr.1246 din 8 septembrie 2012 pentru modificarea și completarea Codului penal nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Disponibil: <https://bit.ly/3gumIN6>

⁹⁰⁸ Apud: Bulai C., Mitache C., Mitache Cr., et al. *Drept penal. Partea generală*, ediția a VII-a. București: Universul Juridic, 2012, p. 369.

⁹⁰⁹ *Alimuçaj v. Albania*, no. 20134/05, 7 February 2012, § 161, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3c7nBYz>; *Koprivnikar v. Slovenia*, no. 67503/13, 24 January 2017, § 57, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2TJ83UC>

Așadar, este nejustificată restrângerea cercului de subiecți ai infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Din acest motiv, achiesăm recomandarea autorilor S. Brînza și V. Stati ca sancțiunea de la art. 242¹ alin. (1) CP RM să fie modificată, după cum urmează: textul „în ambele cazuri cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate” trebuie să substituie expresia „în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate”⁹¹⁰. În eventualitatea unei asemenea rocade legislative, instanței de judecată i-ar reveni sarcina să stabilească în fiecare caz particular dedus judecății, mai întâi, dacă făptuitorul a făcut uz sau nu de funcția pe care o ocupă ori de activitatea pe care o exercită⁹¹¹, iar mai apoi, în funcție de răspuns, să aplice (în caz afirmativ) sau nu (în caz negativ) pedeapsa menționată⁹¹².

Cu privire la **subiectul infracțiunii-persoană juridică**, conform art. 171 alin. (1) din Codul civil, „[p]ersoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri”.

Din art. 173 al Codului civil aflăm că persoanele juridice pot fi de drept public sau de drept privat. Totodată, art. 174 din același act normativ stabilește că statul și unitățile administrativ-teritoriale sunt persoane juridice de drept public.

Totuși, din perspectivă juridico-penală, statul și autoritățile publice sunt exceptate de la răspundere penală. Această constatare decurge din art. 21 alin. (3) CP RM.

În doctrină s-a susținut că toate persoanele juridice, inclusiv statul și autoritățile publice, pot fi trase la răspundere penală, propunându-se ca expresia „cu excepția statului și a autorităților publice” să fie înlăturată din Codul penal al României din 2009 [art. 135 alin. (1)]⁹¹³. Și în raport cu Codul penal al Republicii Moldova s-a pledat în favoarea angajării răspunderii penale a persoanelor juridice de drept public. S-a invocat că, în virtutea principiului constituțional al egalității persoanelor în fața legii, este inechitabil ca pentru aceeași faptă o persoană juridică să fie sancționată sau nu în dependență de faptul dacă aparține dreptului public sau privat⁹¹⁴. În contrast, s-a afirmat că „răspunderea penală a statului ar fi o aberație juridică, întrucât statul,

⁹¹⁰ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 111; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art.242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II*, p. 10; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, p. 185; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 222.

⁹¹¹ Reniță Gh. *Tratamentul sancționator al infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate (art.242¹ și 242² CP RM)*. În: *Perspectivile și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației: Conferință științifică internațională (7 iunie 2016, Cahul)*. Vol. I. Cahul: Tipografia Centrografic, 2017, p. 87-93.

⁹¹² *Ibidem*.

⁹¹³ Antoniu G. (coord.). *Explicații preliminare ale noului Cod penal: Art. 53-187*, vol. II. București: Universul Juridic, 2011, p. 380.

⁹¹⁴ Ulianovschi X. și Dogaru M. *Sfera persoanelor juridice care răspund din punct de vedere penal*. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr. 11, p. 2-8.

având monopolul dreptului de a pedepsi, nu se poate pedepsi pe sine însuși”⁹¹⁵. Deși limbajul acestei afirmații pare „tăios”, în esență, suntem de acord cu ea, cu precizarea că statul ar putea fi tras la răspundere în contextul dreptului internațional penal.

Prin urmare, doar persoana juridică de drept privat poate fi subiect al infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate.

Spre deosebire de art. 242² CP RM, în cazul art. 242¹ CP RM persoana juridică poate fi trasă la răspundere doar în ipoteza variantei-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Aceasta deoarece varianta agravată a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, prevăzută la art. 242¹ alin. (2) CP RM, nu prevede pedepse pentru persoana juridică, iar în conformitate cu art. 21 alin. (4) CP RM, „[p]ersoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în Partea specială din prezentul cod”.

Persoana juridică (de drept privat) poate răspunde penal pentru comiterea infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate în condițiile art. 21 alin. (3) CP RM. Acest articol prevede că persoana juridică, cu excepția autorităților publice, poate fi trasă la răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală dacă aceasta nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată cel puțin una din următoarele circumstanțe:

a) fapta a fost comisă în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice;

b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere;

c) fapta a fost comisă datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere.

Aceste condiții sunt alternative. Totodată, alin. (3¹) al aceluiași articol prevede că o persoană fizică se consideră împuternicită cu funcții de conducere dacă are cel puțin una din următoarele funcții: (i) de reprezentare a persoanei juridice; (ii) de luare a deciziilor în numele persoanei juridice; (iii) de exercitare a controlului în cadrul persoanei juridice.

În același sens, conform art. 18 din Convenția Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive, „[f]iecare Parte va adopta astfel de măsuri legislative și de altă natură necesare pentru a asigura că persoanele juridice pot fi trase la răspundere pentru infracțiunile

⁹¹⁵ Basarab M., Pașca V., Mateuț Gh. et al. *Codul penal comentat: Partea generală*, vol. I. București: Hamangiu, 2007, p. 104.

menționate în articolele 15 [infracțiunile relaționate cu manipularea competițiilor sportive], 16 [ascunderea veniturilor infracțiunilor relaționate cu manipularea competițiilor sportive] și 17 [complicitatea și tăinuirea] din Convenție, dacă ele au fost comise pentru beneficiul lor de către altă persoană fizică, care a acționat fie individual sau în calitate de membru al unei organizații a persoanei juridice, care deține funcție de conducere în cadrul companiei, în baza: a) unei procuri de reprezentare a persoanei juridice; b) împuternicirii de a lua decizii în numele persoanei juridice; c) împuternicirii de a exercita control în cadrul companiei”.

Astfel, se pare că este vorba de o răspundere penală prin „ricoșeu”. În contextul art. 242² CP RM, subiect al infracțiunii-persoană juridică poate fi chiar organizatorul pariului⁹¹⁶, i.e. Loteria Națională a Moldovei (împreună cu partenerul său privat). Aceasta rezultă implicit din prevederea de la art. 46 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 291/2016, normă care interzice participarea la pariuri a fondatorilor (membrilor, acționarilor/asociaților), conducătorilor organizatorului de pariuri la agenții de pariuri și totalizatoare. Desigur, în această ipoteză, victimă a infracțiunii de pariuri aranjate poate fi doar participantul la pariul prejudiciat, nu și organizatorul pariului⁹¹⁷.

Persoanele juridice aflate în conflict cu legea penală ar putea întreprinde diferite acțiuni pentru a evita răspunderea penală, e.g., fuziune, dizolvare etc. Unii legislatori au conștientizat acest lucru. În acest sens, conform art. 493 alin. (1) lit. b) din Codul de procedură penală al României⁹¹⁸, judecătorul de drepturi și libertăți, fie cel de cameră preliminară, fie instanța de judecată poate dispune interdicția inițierii sau suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice care a început anterior. Art. 495 alin. (4) din Cod impune obligația unei persoane juridice implicate într-un proces penal să comunice în 24 de ore orice intenție de fuziune, divizare, dizolvare, reorganizare, lichidare sau reducere a capitalului social.

În literatura juridică s-a sugerat legislatorului Republicii Moldova să completeze Codul de procedură penală cu un articol care ar stabili un șir de măsuri preventive aplicabile persoanei juridice. Conform prevederilor propuse, judecătorul, în cursul urmăririi penale, la propunerea procurorului, sau instanța, în cursul judecății, poate dispune, dacă există motive temeinice ce justifică presupunerea rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, una sau mai multe dintre următoarele măsuri preventive: a) suspendarea procedurii de dizolvare sau lichidare a persoanei juridice; b) suspendarea fuziunii, divizării sau reducerii capitalului social al persoanei juridice; c) interzicerea unor operațiuni patrimoniale specifice, susceptibile de a antrena diminuarea

⁹¹⁶ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 235.

⁹¹⁷ *Ibidem*.

⁹¹⁸ Codul de procedură penală al României, nr. 135 din 1 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr.486.

semnificativă a activelor patrimoniale sau insolvența persoanei juridice; d) interzicerea de a încheia anumite acte juridice, stabilite de organul judiciar; e) interzicerea de a desfășura activități de natura celor în exercițiu sau cu ocazia cărora a fost comisă infracțiunea⁹¹⁹.

Ar fi oportun ca legislatorul Republicii Moldova să mediteze asupra posibilității implementării acestei recomandări.

Legislatorul României a mers și mai departe. Astfel, art. 151 alin. (1) din Codul penal al României din 2009 instituie regula transferării răspunderii penale, în sensul că în cazul pierderii personalității juridice prin fuziune, absorbție sau divizare, intervenită după comiterea infracțiunii, răspunderea penală și consecințele acesteia se vor angaja în sarcina persoanei juridice create prin fuziune, în sarcina persoanei juridice absorbante, în sarcina persoanelor juridice care au fost create prin divizare sau care au dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate. Aceeași regulă este garantată și în faza execuțională a pedepsei de prevederile art. 496 din Codul de procedură penală al României, care stabilesc că persoana juridică rezultată prin fuziune, absorbție sau care a dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate preia obligațiile și interdicțiile persoanei juridice condamnate.

În cazul *Varvara v. Italia*, CtEDO a subliniat că „din principiul legalității din dreptul penal decurge o consecință de importanță cardinală: interdicția de a pedepsi o persoană în cazul în care infracțiunea a fost comisă de o altă persoană”⁹²⁰. Ea a accentuat că, „deși este adevărat că orice persoană trebuie să poată stabili în orice moment ceea ce este permis și ceea ce este interzis, prin intermediul unor legi clare și detaliate, este de neconceput existența unui sistem care să pedepsească o persoană pentru o faptă comisă de altcineva”⁹²¹. Acest raționament a fost reluat de Marea Cameră a CtEDO în cazul *G.I.E.M. S.r.l. și alții v. Italia* în raport cu patru persoane juridice care, deși au fost pedepsite, ele nu au avut nicio calitate în procesul penal. În consecință, Curtea de la Strasbourg a constatat încălcarea art. 7 CEDO⁹²².

Prin urmare, regula transferării răspunderii penale în cazul persoanei juridice pare discutabilă din perspectiva principiului caracterului personal al răspunderii penale, prevăzut la art. 6 CP RM. În orice caz, amintim că răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru infracțiunea comisă [art. 21 alin. (5) CP RM]. Pentru comiterea uneia și aceleiași infracțiuni, la răspundere penală poate fi trasă atât persoana juridică, cât și persoana fizică care activează în cadrul persoanei juridice. Potrivit Curții Constituționale,

⁹¹⁹ Botnaru S. și Buruiană O. *Răspunderea penală a persoanei juridice*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 8(88), p. 77-80.

⁹²⁰ *Varvara v. Italy*, no. 17475/09, 29 October 2013, § 63, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2Bj87UA>

⁹²¹ *Ibidem*, § 66.

⁹²² *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [GC], nos. 1828/06 and 2 others, 28 June 2018, § 274, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2uomrrD>

„[a]ceastă politică a legislatorului [...] se încadrează în marja sa de discreție și nu contravine Constituției”⁹²³. În această ipoteză nu se încalcă principiul *ne bis in idem*, pentru că sunt trase la răspundere penală două persoane diferite: o persoană fizică și alta juridică. Această concluzie decurge și din jurisprudența CtEDO⁹²⁴, precum și din jurisprudența CJUE⁹²⁵.

Trebuie să mai facem o precizare: subiectul infracțiunii de pariuri aranjate – indiferent de faptul dacă este vorba de o persoană fizică sau de o persoană juridică de drept privat – are calitatea specială de persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat. Ar putea cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat: participantul la un eveniment sportiv și/sau de pariat; antrenorul; agentul de jucători; membrul juriului; proprietarul de club sportiv; persoana care face parte din conducerea unei organizații sportive⁹²⁶ etc. De regulă, informația despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat este „vândută”, fapt confirmat în practica judiciară⁹²⁷. Dar acest aspect nu contează la calificare, ci poate fi luat în considerare la individualizarea pedepsei. În fine, dacă persoana nu cunoaște cu certitudine că evenimentul este trucat și pune o miză pe acesta, atunci art. 242² CP RM nu poate fi aplicat.

În altă ordine de idei, cei care comit fapte prejudiciabile în cyberspațiu, susceptibile să angajeze răspunderea penală potrivit art. 242¹ și 242² CP RM (și nu doar), nu pot rămâne *incognito*. Oricât de important ar fi, anonimatul pe internet trebuie totuși să se concilieze cu alte imperative⁹²⁸. În acest sens, în Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2013 referitoare la aranjarea meciurilor și corupția în sport se accentuează că „este necesar să se adopte măsuri pentru a combate [...] pariarea anonimă”⁹²⁹.

Și CtEDO a subliniat în cazul *K.U. v. Finlanda*⁹³⁰ că protecția intereselor victimelor infracțiunilor reclamă existența unui remediu apt să identifice adevăratul făptuitor, chiar dacă acesta a acționat pe internet sub protecția anonimatului, și, respectiv, să fie deferit justiției. În caz

⁹²³ Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 68 din 14 mai 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.87g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 362¹ din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 230-237.

⁹²⁴ *Pirttimäki v. Finland*, no. 35232/11, 20 May 2014, § 51, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3hEeWRx>

⁹²⁵ Judgment of the 5 April 2017, *Orsi*, Cases C-217/15 and C-350/15, § 19, EU:C:2017:264. Disponibil: <https://bit.ly/2UXBkLY>

⁹²⁶ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 4; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 235.

⁹²⁷ Decizia Curții de Apel Chișinău din 4 iunie 2019. Dosarul nr. 1r-121/19. Disponibil: <https://bit.ly/2Xq4TaW>; Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 1 martie 2019. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/3eaWFJG>; Sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/3aYeRnQ>

⁹²⁸ Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*, p. 238.

⁹²⁹ European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). Disponibil: <https://goo.gl/9nsEnq>

⁹³⁰ *K.U. v. Finland*, no. 2872/02, 2 December 2008, §§ 47-50, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3eFKeFt>

contrar, statul nu-și va respecta obligațiile pozitive care i se incumbă în baza CEDO⁹³¹. Sub acest aspect, potrivit alin. (1) art. 18 din Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, „[f]iecare parte va adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a conferi autorităților sale competente dreptul de a ordona: a) unei persoane prezente pe teritoriul său să comunice datele informatice menționate, aflate în posesia sau sub controlul său, care sunt stocate într-un sistem informatic ori pe un suport de stocare informatic și b) unui furnizor de servicii care oferă prestații pe teritoriul părții să comunice datele din posesia sau de sub controlul său referitoare la abonați și la astfel de servicii”.

La nivel național, această prevedere a fost implementată în art. 5 și 7 din Legea nr. 20 din 3 februarie 2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice⁹³².

Sintetizând, constatăm că, *de lege lata*, există o obligație specifică din partea furnizorilor de servicii de telecomunicații să prezinte date informatice, inclusiv date despre abonați, ca răspuns la o cerere formulată de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată.

În consecință, necesitatea identificării făptuitorului în vederea tragerii la răspundere penală prevalează asupra respectării confidențialității (anonimatului) în cyberspațiu.

4.3. Concluzii la Capitolul 4

Efectuând o radiografiere a elementelor subiective ale infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM, putem formula următoarele concluzii:

1) conform jurisprudenței CtEDO, principiul *nulla poena sine lege* nu se opune aplicării răspunderii penale subiective (*i.e.* care implică constatarea vinovăției) sau, după caz, în anumite condiții, a răspunderii penale obiective (*i.e.* care nu implică constatarea vinovăției, ci doar a faptei). Totuși, potrivit concepției legii penale a Republicii Moldova, persoana poate fi supusă răspunderii penale și pedepsei penale doar pentru fapte comise cu vinovăție;

2) infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate pot fi comise doar cu vinovăție sub forma intenției directe, deoarece infracțiunile în discuție sunt formale și, totodată, în art. 242¹ și 242² CP RM este prevăzut scopul special urmărit de făptuitor. Existența scopului special presupune manifestarea de către făptuitor doar a intenției directe de a comite infracțiunea;

3) în contextul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM, scopul imediat al făptuitorului constă în producerea de către participantul la un eveniment sportiv/de pariat a unui efect viciat asupra rezultatului sau asupra oricărui element al evenimentului în care evoluează;

⁹³¹ Ashworth A. *Positive Obligations in Criminal Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart, 2013, p. 197-211.

⁹³² *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 11-12.

4) se poate produce un efect viciat asupra unui eveniment sportiv sau de pariat prin comiterea unor acțiuni sau inacțiuni contrare principiului *fair-play*;

5) manipularea unui eveniment ar putea fi comisă nu doar pentru a obține o remunerație necuvenită, ci și pentru a atinge anumite obiective sportive (*e.g.*, accesarea echipei pe care o reprezintă făptuitorul în etapa următoare a competiției; obținerea de către echipa pe care o reprezintă făptuitorul a dreptului de a evolua într-o competiție internațională) sau de altă natură (*e.g.*, accesarea participantului în etapă finală a unui concurs). Totuși, atingerea unor asemenea obiective ar putea fi însoțită și de obținerea unor bunuri/premii;

6) textul „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană” din art. 242¹ CP RM se raportează la scopul mediat al infracțiunii de manipulare a unui eveniment;

7) în sensul infracțiunii de manipulare a unui eveniment, nu este exclus ca serviciile să aibă o natură sexuală. Acest lucru îl confirmă unele cazuri din practica judiciară a altor state;

8) în cazul primei modalități normative a faptei prejudiciabile prevăzute la art. 242² CP RM – pariarea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat trucat –, făptuitorul ar putea urmări scopul de cupiditate. Punând o miză pe un eveniment sportiv sau de altă natură trucat, făptuitorul urmărește (printr-o modalitate specifică a escrocheriei) să obțină (*alias* să sustragă) bunuri în detrimentul organizatorului pariului și al altor pariuri;

9) în cazul celei de-a doua modalități normative a faptei prejudiciabile prevăzute la art. 242² CP RM – informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment sportiv sau a unui alt eveniment de pariat –, scopul infracțiunii este unul special, *i.e.*: scopul de a determina persoanele, care au fost informate cu privire la existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat, să pună o miză pe acel eveniment;

10) pentru desemnarea scopului infracțiunii de pariuri aranjate, atunci când ea se concretizează în informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri privind trucarea unui eveniment sportiv sau a unui alt eveniment de pariat, legislatorul a utilizat sintagma „în intenția”;

11) de regulă, informația privind existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat este „vândută”, fapt constatat în practica judiciară. Dar acest aspect nu contează la calificare, ci poate fi luat în considerare la individualizarea pedepsei;

12) pentru aplicarea răspunderii în baza art. 242¹ și art. 242² CP RM, nu este obligatoriu ca scopul infracțiunii să-și găsească realizarea. Împrejurarea dacă scopul infracțiunii a fost atins sau nu trebuie luată în considerare la individualizarea pedepsei;

13) motivele care impulsionează făptuitorul să manipuleze un eveniment sportiv sau de altă natură și, respectiv, să parieze pe acesta sau să informeze alte persoane despre existența unei

înțelegeri privind trucarea unui eveniment ar putea fi următoarele: interesul material, interesul „sportiv”, interesul profesional, curiozitatea, motive nihiliste, dorința de a participa la meciuri aranjate, dorința de a se impune în fața adversarilor, dorința de a se îmbogăți „peste noapte”, dorința de a „păta” imaginea unor participanți la un eveniment sportiv sau de pariat, dorința persoanei de a testa sistemele de detectare a fraudelor legate de pariuri și a vigilenței persoanelor care administrează aceste sisteme, dorința de a „ruina” anumiți operatori de pariuri etc.;

14) în varianta-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, prevăzută la art. 242¹ alin. (1) CP RM, legislatorul nu a conferit făptuitorului o anumită calitate specială. Din acest motiv, suscită reticență textul „în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate” din art. 242¹ alin. (1) CP RM;

15) subiectul infracțiunii de pariuri aranjate are calitatea specială de persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat. Ar putea cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea evenimentului de pariat: participantul la un eveniment sportiv și/sau de pariat; antrenorul; agentul de jucători; membrul juriului; proprietarul de club sportiv; persoana care face parte din conducerea unei organizații sportive etc. Dacă persoana nu cunoaște cu certitudine că evenimentul este trucat și pune o miză pe acesta, atunci art. 242² CP RM nu poate fi aplicat;

16) nu este exclus ca subiect al infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM să fie chiar organizatorul pariului. De altfel, aceste jocuri de noroc nu pot să funcționeze și să se mențină decât dacă cei care pun mize, în marea lor majoritate, pierd mai mult decât câștigă;

17) atât persoana care știe cu certitudine despre manipularea unui eveniment (sportiv sau de altă natură) și pariază pe acesta, cât și persoana care comunică unei alte persoane despre existența unei înțelegeri privind manipularea unui eveniment pentru a o determina să parieze pe evenimentul în discuție sunt considerate autori ai infracțiunii prevăzute la art. 242² CP RM. Acest aspect nu este înțeles de unele subiecte dotate cu competența aplicării legii penale, care, de altfel, au reținut la calificare în cazul celei de-a doua modalități normative a faptei prejudiciabile – informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării unui eveniment sportiv sau de altă natură – art. 42 alin. (5) CP RM (complicitatea);

18) cei care comit fapte prejudiciabile în cyberspațiu, susceptibile să angajeze răspunderea penală potrivit art. 242¹ și 242² CP RM (și nu doar), nu pot rămâne *incognito*. Oricât de important ar fi, anonimatul pe internet trebuie totuși să se concilieze cu alte imperative. În acest sens, imperativul identificării făptuitorului care a comis infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariruri aranjate (în vederea tragerii la răspundere penală) prevalează asupra respectării confidențialității (anonimatului) în cyberspațiu.

5. CIRCUMSTANȚELE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNILOR DE MANIPULARE A UNUI EVENIMENT ȘI DE PARIURI ARANJATE

5.1. Circumstanța agravantă prevăzută la art. 242¹ alin. (2) CP RM

Prin definiție, circumstanțele agravante reprezintă date, stări, situații, împrejurări, calități, de ordin obiectiv și subiectiv, prevăzute de lege, anterioare, concomitente sau subsecvente comiterii infracțiunii, care relevă gradul prejudiciabil sporit al infracțiunii și/sau al persoanei, influențând la realizarea formelor răspunderii penale, inclusiv la stabilirea categoriei și cuantumului pedepsei penale⁹³³.

În cele ce urmează, vom analiza circumstanța agravantă prevăzută la art. 242¹ alin. (2) CP RM. Astfel, răspunderea se agravează, conform art. 242¹ alin. (2) CP RM, dacă subiectul-persoană fizică al infracțiunii de manipulare a unui eveniment are calitatea specială de antrenor, de agent al sportivului, de membru al juriului, de proprietar de club sportiv sau de persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive. Persoanele care au una dintre aceste calități speciale sunt considerate în mod generic – „oficiali”.

Justificarea agravării răspunderii penale în această ipoteză rezidă în faptul că persoanele enumerate la art. 242¹ alin. (2) CP RM nu trebuie să facă abuz de pozițiile pe care le dețin, mai ales să profite de acestea în scopuri personale sau pentru a obține o remunerație necuvenită. În acest context, D. Hill⁹³⁴ susține că oficialii oferă cea mai mare rată de succes în manipularea unui eveniment sportiv⁹³⁵. Această afirmație este valabilă și în raport cu manipularea unui eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria.

Dar care este conținutul noțiunilor: (i) antrenor; (ii) agent al sportivului; (iii) membru al juriului; (iv) proprietar de club sportiv; (v) persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive? Trebuie să clarificăm sensul acestor concepte, deoarece cu cât pedeapsa aplicabilă este mai aspră, cu atât prevederile legale incidente trebuie să fie mai clare⁹³⁶.

De la bun început, reținem că noțiunile în discuție nu sunt elucidate în legea penală a Republicii Moldova.

Alți legislatori au procedat altfel. De exemplu, cu privire la noțiunea de „**antrenor**”, § 265c alin. (6) din Codul penal al Germaniei prevede că „[...] antrenor este persoana care decide în

⁹³³ Popescu D. *Circumstanțele atenuante și agravante în dreptul penal al Republicii Moldova*. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2015, p. 20.

⁹³⁴ Hill D. *To Fix or Not to Fix? How Corruptors Decide to Fix Football Matches*. În: *Global Crime*, 2009, vol. 10, no. 3, p. 157-177.

⁹³⁵ *Ibidem*.

⁹³⁶ Hopwood S. *Clarity in Criminal Law*. În: *American Criminal Law Review*, 2017, vol. 54, p. 740.

cadru competiției sportive cu privire la participarea și îndrumarea sportivilor. Antrenorului îi sunt asimilate persoanele care, în baza poziției profesionale sau financiare, pot influența considerabil participarea sau îndrumarea sportivilor”.

Observăm că accentul este pus pe îndrumarea sportivilor. În Preambulul Convenției privind antrenorii, UEFA menționează că asigurarea calității fotbalului în viitor depinde, în mare măsură, de antrenori, aceștia având un rol vital în dezvoltarea jucătorilor și a jocului de fotbal și i-a conferit activității de antrenor de fotbal statutul de profesie recunoscută și reglementată⁹³⁷.

La nivel național, în conformitate cu art. 2 din Regulamentul FMF privind statutul antrenorului⁹³⁸: „[a]ntrenorul de fotbal este persoana atestată pe baza diplomei de licență, a diplomei de absolvire sau a certificatului de absolvire, după caz, pentru a se ocupa de selecția, pregătirea și participarea la competiții a jucătorilor de fotbal”. Această definiție poate fi aplicată (cu ajustările de rigoare) și în cazul altor probe și discipline sportive sau al unor activități relevante care nu au un caracter sportiv⁹³⁹.

Așadar, antrenorul trebuie să fie o persoană calificată pentru a pregăti și îndruma participanții la un eveniment. Antrenorul ar putea desemna sportivi care să participe la un eveniment și să le ofere acestora instrucțiuni.

Având în vedere aceste atribuții, deducem că antrenorul ar putea cu „ușurință” să manipuleze un eveniment sportiv și/sau de pariat.

Conștientizând acest fapt, în dosarul *Mungiu*⁹⁴⁰ și *Beședin*⁹⁴¹, făptuitorii (un antrenor și un jurnalist) au apelat la antrenoarea selecționatei Moldovei de fotbal feminin „U17” în vederea organizării înfrângerii echipei de fotbal a Republicii Moldova în fața selecționatei Letoniei. Dacă ar fi dat curs acestei solicitări și, respectiv, ar fi dat sportivelor instrucțiuni ca să piardă meciul, atunci antrenoarea în discuție putea fi trasă la răspundere în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM. Este salutar că acest lucru nu s-a întâmplat și, în consecință, meciul dintre echipele menționate nu a fost manipulat. Pentru verticalitatea sa, antrenoarea a fost premiată de către UEFA.

Din pct. 4.22 al Regulamentului campionatului Republicii Moldova la fotbal din 2019, precum și din pct. 1.17 al Regulamentului cupei „Orange” (ediția 2019-2020) aflăm că sub

⁹³⁷ Coaching Convention (2015 Edition). Disponibil: <https://bit.ly/3gDZa8M>

⁹³⁸ Regulamentul privind statutul antrenorului, aprobat prin Hotărârea Comitetului Executiv al FMF din 12 iulie 2012. Disponibil: <https://bit.ly/2MfpnMJ>

⁹³⁹ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 112; Stati V. *Infrațiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal, Partea II*, p. 10; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 223.

⁹⁴⁰ Sentința Judecătoriei Ciocana, municipiul Chișinău, din 2 iulie 2015. Dosarul nr. 1-131/14. Disponibil: <https://bit.ly/304D7jJ>; Decizia Curții de Apel Chișinău din 11 februarie 2016. Dosarul nr. 1a-1311/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2R3yIt1>

⁹⁴¹ Sentința Judecătoriei Ciocana, municipiul Chișinău, din 2 iulie 2015. Dosarul nr. 1-131/14. Disponibil: <https://bit.ly/304D7jJ>

incidența noțiunii de antrenor intră: 1) antrenorul principal; 2) antrenorul secund (asistentul antrenorului principal); 3) antrenorul de portari; 4) antrenorul de pregătire fizică⁹⁴².

Dar la calificarea faptei potrivit art. 242¹ alin. (2) CP RM nu contează dacă persoana care a încurajat, a influențat sau a instruit un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să aibă o conduită care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, are calitatea de antrenor principal, secund sau de simplu antrenor. Acest fapt poate fi luat în considerare la individualizarea pedepsei.

Cu privire la noțiunea de „*agent al sportivului*”, remarcăm că aceasta este definită în art. 3 din Regulamentul UEFA de licențiere a cluburilor și de *fair-play* financiar (ediția 2018)⁹⁴³, după cum urmează: „[p]ersoană *fizică sau juridică* care, contra cost sau gratuit, reprezintă jucătorii și/sau cluburile în negocieri în vederea încheierii unui contract de muncă sau a unui acord de transfer” [evid. ns.]. Această definiție este preluată în art. 3 al Regulamentului de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal FMF – Licența UEFA (ediția 2018)⁹⁴⁴, precum și în art. 3 al Regulamentului de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal FMF – Licența N (ediția 2017)⁹⁴⁵.

În schimb, potrivit pct. 1 art. 1 al Regulamentului FMF privind agenții de jucători din Moldova, „[a]gentul de jucători este o *persoană fizică* a cărei activitate constă în a prezenta în mod regulat jucători cluburilor în vederea angajării sau în a pune în legătură două cluburi pentru semnarea unui contract de transfer, primind pentru aceasta un comision”⁹⁴⁶ [evid. ns.].

Prin suprapunere, constatăm că în timp ce conform ultimului act agentul sportivului este o persoană fizică, dimpotrivă, potrivit primelor aceste poate fi atât o persoană fizică, cât și o persoană juridică. Cel mai probabil, dispozițiile Regulamentului FMF privind agenții de jucători din Moldova nu au fost aduse în conformitate cu art. 3 din Regulamentul UEFA de licențiere a cluburilor și de *fair-play* financiar. Reiterăm că art. 242¹ alin. (2) CP RM nu prevede pedepse pentru persoana juridică. Având în vedere dispozițiile de la art. 21 alin. (4) CP RM (conform căroră „[p]ersoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în Partea specială din prezentul cod”), deducem că doar agentul sportivului-persoană fizică poate fi tras la răspundere

⁹⁴² Regulamentul campionatului Republicii Moldova la fotbal, aprobat prin Hotărârea Comitetului Executiv al FMF nr. 178 din 24 decembrie 2019. Disponibil: <https://bit.ly/36HaFaW>; Regulamentul cupei „Orange” (ediția 2019-2020), aprobat prin Hotărârea Comitetului de Urgență al FMF din 11 aprilie 2019. Disponibil: <https://bit.ly/3gFIzkL>

⁹⁴³ UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations (Edition 2018). Disponibil: <https://bit.ly/2XeNGAU>

⁹⁴⁴ Regulamentul de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal FMF – Licența UEFA (ediția 2018). Disponibil: <https://bit.ly/3eybfKF>

⁹⁴⁵ Regulamentul de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal FMF – Licența N (ediția 2017). Disponibil: <https://bit.ly/3coOWG5>

⁹⁴⁶ Regulamentul FMF privind agenții de jucători din Moldova. Disponibil: <https://bit.ly/2MfwLIc>

în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM. Agentul sportivului-persoană juridică ar putea fi tras la răspundere în baza art. 242¹ alin. (1) CP RM, adică în varianta-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment (neagravată). Totodată, atât UEFA, cât și FMF pun semnul egalității între noțiunea de „agent” și cea de „intermediar”. Și în literatura de specialitate aceste noțiuni sunt utilizate în mod interșanjabil⁹⁴⁷. Prin urmare, agentul sportivului este un intermediar care facilitează încheierea unor contracte (de muncă sau de transfer) dintre sportivi și cluburile sportive. După G. Ioannidis, acești intermediari pot comite acțiuni neetice și ilegale, care rămân în secret⁹⁴⁸. În acest sens, prezintă interes punctul de vedere exprimat de V.V. Saraev: „[c]ât privește agenții sportivilor, influența lor asupra sportivilor este subestimată în mod vădit atât de către legislator, cât și de către cei care aplică legea penală. Fluctuația agenților sportivilor este foarte redusă, deoarece colaborarea acestora cu sportivii începe la o etapă timpurie a activității sportive, agenții și sportivii se adaptează și au încredere unii în alții reciproc. Deseori, sportivii intră sub influența nelimitată a agenților care-i reprezintă, fiind gata să execute orice ordine ale acestora, chiar și cele ilegale. Agenții sportivilor se asociază formal sau informal după criterii de grup și pot constitui o forță deloc de neglijat în vederea atingerii celor mai diverse scopuri, inclusiv scopul de a influența rezultatele unor competiții sportive”⁹⁴⁹. Din aceste motive, considerăm justificată agravarea răspunderii penale în situația în care infracțiunea de manipulare a unui eveniment este comisă de către un agent al sportivului.

Cu privire la noțiunea de „**membru al juriului**”, s-a explicat că se are în vedere specialistul din cadrul unei comisii desemnate pentru clasificarea participanților la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat și pentru decernarea unor premii în cadrul acestor evenimente⁹⁵⁰. Un juriu poate fi desemnat atât în cadrul unui eveniment sportiv, cât și în cadrul unui eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria⁹⁵¹ (e.g., Eurovision, Premiul Nobel etc.).

Sub acest aspect, într-un caz⁹⁵² dedus judecății în procedura civilă s-a invocat că selecția pentru desemnarea reprezentantului Republicii Moldova la concursul internațional „Junior Eurovision Song Contest 2013” a fost trucată. Aceasta deoarece din start era clar cine va fi

⁹⁴⁷ Ioannidis G. *Football intermediaries and self-regulation: the need for greater transparency through disciplinary law, sanctioning and qualifying criteria*. În: The International Sports Law Journal, 2019, vol. 19, p. 154-170.

⁹⁴⁸ *Ibidem*.

⁹⁴⁹ Сараев В.В. Пути повышения эффективности уголовно-правового запрета на договорные матчи по ст.184 УК РФ. В: Российский следователь, 2012, № 9, с. 23-26. Apud: Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal, Partea I*, p. 12; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 212.

⁹⁵⁰ Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 113; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal, Partea II*, p. 11; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 224.

⁹⁵¹ *Ibidem*.

⁹⁵² Hotărârea Judecătorei sectorului Centru, municipiul Chișinău, din 25 iunie 2015. Dosarul nr. 3-915/14. Disponibil: <https://bit.ly/2An0iwU>

câștigătorul din partea Republicii Moldova la acest eveniment, iar desfășurarea propriu-zisă a selecției a fost o simplă formalitate. În acest sens, s-a invocat că unii membrii ai juriului au fost părținitori, pentru că se aflau în relații de colaborare cu un participant la acest eveniment. Este adevărat că în acest caz membrii juriului erau obligați să confirme pe propria răspundere, în scris, că nu sunt în relații de colaborare sau de rudenie cu participanții (interpreți sau autori) înscriși în concurs. Totuși, încălcarea acestei obligații nu poate să atragă răspunderea în conformitate cu art. 242¹ alin. (2) CP RM. De asemenea, din circumstanțele cazului, nu rezultă că membrii juriului au încurajat, au influențat sau au instruit vreun participant la selecția pentru concursul internațional în discuție să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Adică acțiuni relevante în plan juridic, care ne-ar permite să susținem că evenimentul a fost manipulat.

Astfel, în acest caz, faptele invocate nu se circumscriu infracțiunii prevăzute la art. 242¹ alin. (2) CP RM.

Cu privire la noțiunea de „*proprietar de club sportiv*”, R. Hoekman, H. van der Werff, S. Nagel și C. Breuer au constatat că în Europa nu există o concepție normativă uniformă privind reglementarea cluburilor sportive⁹⁵³. Există diferențe privind persoanele care pot fonda un club sportiv, aportul acestora, forma juridică de organizare etc.

În cazul Republicii Moldova, conform art. 19 alin. (2) din Legea nr. 330 din 25 martie 1999 cu privire la cultura fizică și sport, „[c]luburile sportive sunt structuri ale sportului cu personalitate juridică. Pentru participare la competițiile sportive naționale și internaționale, cluburile urmează să se afilieze la federația națională corespunzătoare”. Trei cluburi sportive pot fonda o federație sportivă (pct. 8 subpct. 2 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 176 din 15 martie 2019 cu privire la aprobarea Regulamentului de activitate a federațiilor sportive naționale⁹⁵⁴).

Potrivit art. 19 alin. (3) și (4) din Legea nr. 330 din 25 martie 1999 cu privire la cultura fizică și sport, cluburile sportive își au propriul regim de administrare și de gestionare a bugetului și patrimoniului, aprobat de adunările generale ale membrilor acestora.

Cluburile sportive dețin exclusivitatea: a) dreptului asupra imaginii de grup sau individuale, statice sau în mișcare a sportivilor săi; b) dreptului de folosință asupra siglei – emblemei proprii; c) drepturilor de reclamă (publicitate) la competițiile pe care le organizează.

⁹⁵³ Hoekman R., Werff van der H., Nagel S. & Breuer C. A Cross-National Comparative Perspective on Sport Clubs in Europe. În: Breuer C., Hoekman R., Nagel S. & Werff van der H. (eds.). *Sport Clubs in Europe. A Cross-National Comparative Perspective*. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer, 2015, p. 419-435.

⁹⁵⁴ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 101-107.

Totodată, din alin. (5) al aceluiași articol aflăm că cluburile sportive ale căror echipe participă la competițiile sportive oficiale cu caracter profesionist adoptă forma cluburilor sportive profesionale.

Dar la calificarea faptei conform art. 242¹ alin. (2) CP RM nu contează dacă este vorba de un proprietar de club sportiv profesionist sau amator. La data redactării acestor rânduri (*i.e.* iunie 2020), în Republica Moldova existau: 11 cluburi de fotbal profesionale și 147 de cluburi de fotbal de amatori, iar echipe de fotbal – 2.053. Totodată, în cadrul acestor echipe sunt înregistrați în total 43.216 jucători de fotbal⁹⁵⁵.

Legea nr. 330 din 25 martie 1999 cu privire la cultura fizică și sport nu oferă alte detalii privind constituirea cluburilor sportive. În schimb, în sensul art. 15 alin. (1) lit. m) din Codul educației al Republicii Moldova⁹⁵⁶, clubul sportiv reprezintă o „instituție de învățământ extrașcolar”. Totodată, în baza art. 106 alin. (8) din același act normativ, instituțiile de învățământ superior au posibilitatea de a crea, independent sau în parteneriat, prin decizii ale Consiliului pentru dezvoltare strategică instituțională, cu votul a 2/3 din numărul membrilor, inclusiv al reprezentantului Ministerului Finanțelor, cluburi sportive.

Rezultă că cluburile sportive au o dublă natură juridică: (i) organizație sportivă și (ii) instituție de învățământ extrașcolar.

În acest context, apare întrebarea dacă cluburile sportive pot fi persoane juridice de drept privat sau/și de drept public. Conform art. 26 alin. (2) din Legea României nr. 69 din 28 aprilie 2000 a educației fizice și a sportului⁹⁵⁷, cluburile sportive pot fi: a) persoane juridice de drept privat, structuri fără scop lucrativ sau societăți comerciale sportive pe acțiuni; b) persoane juridice de drept public. Legislația Republicii Moldova nu oferă un răspuns explicit la întrebarea formulată. Totuși, există și cluburi sportive-persoane juridice de drept public.

În acest context, din pct. 2 al Regulamentului privind organizarea și funcționarea Clubului sportiv „Dinamo” al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova aflăm că acest club sportiv „reprezintă o *autoritate administrativă* subordonată Ministerului Afacerilor Interne, cu personalitate juridică, are patrimoniu distinct, bilanț autonom, conturi curente în instituțiile bancare, ștampilă cu denumirea sa și alte rechizite necesare” [evid. ns.]⁹⁵⁸. Este vorba despre o persoană juridică de drept public. Astfel, în acest caz, nu ar fi posibilă tragerea la răspundere penală a „proprietarului” de club sportiv în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM. Dacă un membru al

⁹⁵⁵ Federația Moldovenească de Fotbal. Statistica. Disponibil: <https://fmf.md>

⁹⁵⁶ Codul educației al Republicii Moldova, nr. 152 din 17 iulie 2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 319-324.

⁹⁵⁷ Legea educației fizice și sportului, nr. 69 din 28 aprilie 2000. În: *Monitorul Oficial al României*, 2000, nr. 200.

⁹⁵⁸ Regulamentul privind organizarea și funcționarea Clubului sportiv „Dinamo” al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Disponibil: <https://bit.ly/3eiHpKv>

conducerii clubului sportiv în discuție ar incuraja, ar influența sau ar instrui un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să aibă o conduită care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, atunci ar deveni aplicabil art. 242¹ alin. (2) CP RM. În această ipoteză, la calificarea faptei se va reține expresia „infracțiune comisă de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive”.

Majoritatea cluburilor sportive din Republica Moldova sunt constituite sub forma unor asociații obștești. Dar forma juridică de organizare a clubului sportiv și faptul dacă acesta are sau nu scop lucrativ nu are impact asupra calificării faptei conform art. 242¹ alin. (2) CP RM. Este important să se constate că proprietarul acestuia este o persoană fizică.

Alte detalii privind cluburile sportive le găsim în actele adoptate sub auspiciile UEFA. În particular, potrivit art. 12 alin. (1) din Regulamentul UEFA de licențiere a cluburilor și de *fair-play* financiar (ediția 2018)⁹⁵⁹, club sportiv înseamnă persoana juridică care este pe deplin responsabilă de echipa de fotbal care participă la competițiile naționale și internaționale și care este membru afiliat la UEFA.

Această definiție este transpusă în actele FMF [*i.e.* în art. 12 alin. (1) din Regulamentul de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal FMF – Licența UEFA (ediția 2018)⁹⁶⁰, precum și în art. 12 alin. (1) din Regulamentul de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal FMF – Licența N (ediția 2017)⁹⁶¹], cu diferența că persoana juridică (*i.e.* clubul sportiv) trebuie să fie afiliat la FMF. Această definiție poate fi extrapolată (cu ajustările de rigoare) la alte probe și discipline sportive sau activități relevante care nu au un caracter sportiv⁹⁶².

În cele din urmă, conform art. 500 alin. (1) din Codul civil, „[p]roprietarul are drept de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra bunului”.

Prin juxtapunerea prevederilor normative enunțate mai sus, considerăm că „proprietar de club sportiv” semnifică persoana care poate exercita atributele dreptului de proprietate (posesiunea, folosința și dispoziția) în condițiile legii față de capitalul social al unui club sportiv. O astfel de persoană poate fi fondatorul (doar persoana fizică) al unei persoane juridice care este pe deplin responsabilă de echipa de sport care participă la competițiile naționale și internaționale și care este afiliată la o federație de sport.

⁹⁵⁹ UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations (Edition 2018). Disponibil: <https://bit.ly/2XeNGAU>

⁹⁶⁰ Regulamentul de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal FMF – Licența UEFA (ediția 2018). Disponibil: <https://bit.ly/3eybfKF>

⁹⁶¹ Regulamentul de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal FMF – Licența N (ediția 2017). Disponibil: <https://bit.ly/3coOWG5>

⁹⁶² Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 113; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal, Partea II*, p. 11; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 224.

Pornind de la premisa conform căreia „folosirea unui cuvânt la singular presupune și pluralul acestuia, și viceversa”⁹⁶³, considerăm că în sensul art. 242¹ alin. (2) CP RM nu contează dacă proprietar al clubului sportiv este o singură persoană sau mai multe persoane (coproprietari). Aceste împrejurări ar putea fi avute în vedere la individualizarea pedepsei.

Proprietar de club sportiv ar putea fi și o persoană juridică. Suportul normativ al acestei afirmații decurge din art. 245 alin. (3) din Codul civil, conform căruia „[s]ocietatea comercială poate fi fondator (asociat) al unei alte societăți comerciale, cu excepția cazurilor prevăzute de prezentul cod și de alte legi”.

În situația în care proprietarul unui club sportiv este o societate comercială, răspunderea poate fi aplicată conform variantei-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment [art. 242¹ alin. (1) CP RM] atât în raport cu persoana fizică care a comis fapta, cât și în raport cu persoana juridică. Din identitate de rațiuni, în cazul în care proprietarul de club sportiv-persoană fizică care a comis infracțiunea de manipulare a unui eveniment întrunește una dintre condițiile prevăzute la art. 21 alin. (3) și alin. (3¹) CP RM, atunci acesta trebuie tras la răspundere în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM, iar clubul sportiv – conform art. 242¹ alin. (1) CP RM.

Cu privire la noțiunea de „*persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive*”, din analiza art. 18 al Legii nr. 330 din 25 martie 1999 cu privire la cultura fizică și sport deducem că sunt organizații sportive: a) asociațiile sportive; b) cluburile sportive; c) școlile sportive; d) centrele de pregătire olimpică; e) federațiile sportive naționale; f) ligile profesioniste; g) Comitetul Național Olimpic și Sportiv; h) centrele sportive de pregătire a loturilor naționale; i) Comitetul Paralimpic al Republicii Moldova. Autoritatea centrală de specialitate (*i.e.* Ministerul educației, culturii și cercetării) ține evidența organizațiilor sportive în Registrul sportiv, atribuind fiecărei organizații înscrise un număr de identificare.

Persoanele care ocupă funcții de conducere (*e.g.*, președinte, vicepreședinte, director, director adjunct) în cadrul entităților enumerate mai sus cad sub incidența noțiunii de „persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive”. Funcțiile de conducere sunt stabilite în acte normative sau în actele de constituire a organizației sportive în discuție.

De exemplu, din interpretarea prevederilor Ordinului Ministerului Tineretului și Sportului al Republicii Moldova nr. B/33 din 24 februarie 2012 cu privire la obligațiile de serviciu ale angajaților din școlile sportive și actele obligatorii în activitatea acestora⁹⁶⁴ s-a constatat că (i) au calitatea de persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive: directorul școlii

⁹⁶³ Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolvabilitate*. Chișinău: CE USM, 2003, p. 95.

⁹⁶⁴ Ordinului Ministerului Tineretului și Sportului al Republicii Moldova nr. B/33 din 24 februarie 2012 cu privire la obligațiile de serviciu ale angajaților din școlile sportive și actele obligatorii în activitatea acestora. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 76-80.

sportive; directorul adjunct pentru activitatea didactică al școlii sportive; (ii) nu au calitatea de persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive: instructorul-metodist; profesorul-antrenor; medicul; coregraful⁹⁶⁵.

De asemenea, din pct. 19 al Regulamentului de activitate a federațiilor sportive naționale (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 176 din 13 martie 2019)⁹⁶⁶ aflăm că „[o]rganele de conducere ale federației [sportive] sunt: 1) adunarea generală; 2) președintele federației; 3) consiliul de administrare; 4) comisia de cenzori (cenzorul)”.

Nu în ultimul rând, în conformitate cu pct. 22 subpct. 4) din același act normativ, „[f]ederația [sportivă] [în Republica Moldova sunt înregistrate 87 de federații sportive⁹⁶⁷] este obligată să respecte spiritul de *fair-play* la organizarea competițiilor sportive și să nu participe la acțiuni legate de manipularea sportivă”.

Astfel, în ipoteza în care persoanele care fac parte din conducerea unei federații sportive ar încălca obligația în discuție și ar incuraja, ar influența sau ar instrui un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, răspunderea poate fi aplicată potrivit art. 242¹ alin. (2) CP RM.

Din pct. 19 al Regulamentului de activitate a federațiilor sportive naționale rezultă că membrii unui organ colegial ar putea cădea sub incidența noțiunii de „persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive”.

În context, se pune problema răspunderii penale a membrilor organelor colegiale. Pentru prima dată, în doctrina dreptului penal al Republicii Moldova, problema răspunderii membrilor organelor colegiale a fost abordată tangențial de către V. Stati⁹⁶⁸ în contextul infracțiunilor de insolabilitate: „[c]onducătorul unui debitor este, prin natura lucrurilor, dinamizatorul activității acesteia. [...] [C]onducătorul poate, prin voința sa, să orienteze acțiunile (inacțiunile) angajaților din cadrul persoanei juridice debitoare. Dată fiind cerința imputabilității faptei penale, cerință necesară pentru angajarea răspunderii penale, și răspunderea penală a conducătorului unui debitor este o răspundere personală, conform principiului caracterului personal al răspunderii penale. Sancțiunile penale aplicabile conducătorului îl privesc numai pe acesta, iar dacă există o pluralitate de conducători, numai pe aceia dintre ei care au participat la săvârșirea infracțiunii. Pe

⁹⁶⁵ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 114; Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal, Partea II*, p. 11.

⁹⁶⁶ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 176 din 15 martie 2019 cu privire la aprobarea Regulamentului de activitate a federațiilor sportive naționale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 101-107.

⁹⁶⁷ Federații sportive. Disponibil: <https://bit.ly/2V1RRi0>

⁹⁶⁸ Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolabilitate*, p. 134.

de altă parte, deseori, acțiunile conducătorului debitorului pot fi canalizate de deciziile organelor diriguitoare ale debitorului, decizii obligatorii pentru el. Cu alte cuvinte, voința conducătorului nu se formează întotdeauna liber. Asupra formării voinței conducătorului influențează voința obligatorie – individuală sau colectivă – a altor persoane sau organe (adunarea generală a acționarilor, consiliul directorilor etc.). Aceste circumstanțe trebuie, indiscutabil, luate în calcul la soluționarea chestiunilor legate de răspunderea penală a conducătorului debitorului, precum și la stabilirea cercului de participanți la comiterea infracțiunii”⁹⁶⁹.

În același sens, după R. Popov: „[f]aptul că [...] două sau mai multe persoane care săvârșesc infracțiuni fac parte dintr-un organism colegial (așa cum este și consiliul local) nu înseamnă deloc că tragerea la răspundere penală a acestora ar echivala cu aplicarea unei răspunderi colective în raport cu membrii acelui organism colegial. Așa cum votul consilierului local este unul personal, este imposibil ca acesta să poarte răspundere pentru altcineva. Consilierul local, care nu a votat pentru decizii ce contravin legii penale, nu are cum să răspundă penal. Așa cum nu este posibil ca răspunderea penală a consilierului local, care a votat pentru decizii ce contravin legii penale, să «ricoșeze» asupra unui consilier local care nu a votat pentru asemenea decizii. Indiferent care este numărul de consilieri locali dintr-un consiliu, aceștia sunt pasibili de răspundere pentru fapte infracționale”⁹⁷⁰.

Având în vedere aceste explicații doctrinare, Ministerul Justiției al Republicii Moldova a elaborat un Proiect de Lege⁹⁷¹, prin care se preconizează completarea Codului penal și a Codului contravențional cu un articol care să stabilească condițiile răspunderii penale și, respectiv, contravenționale a membrilor organelor colegiale. S. Brînza a observat că inițiativa în discuție pornește de la faptul că autoritățile publice nu pot fi subiecți ai răspunderii penale⁹⁷².

Astfel, din perspectiva infracțiunii de manipulare a unui eveniment, considerăm că poate fi aplicată răspunderea penală în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM doar în raport cu acel membru al organului colegial de conducere al unei organizații sportive care a încurajat, a influențat sau a instruit un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Dacă persoana în discuție va comite fapta în interesul organizației sportive-persoană

⁹⁶⁹ *Ibidem*.

⁹⁷⁰ Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea specială a Codului penal*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 205-206.

⁹⁷¹ Proiectul de Lege nr. 3657 din 14 noiembrie 2016 privind completarea unor acte legislative. Disponibil: <https://bit.ly/3hJqvqt>

⁹⁷² Brînza S. *Răspunderea penală a membrilor organelor colegiale: opinii pe marginea unui proiect de lege*. В: Актуальные научные исследования в современном мире: XX Междунар. научн. конф., 21-22 декабря 2016 г., Переяслав-Хмельницкий // Сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2016, Вып. 12, ч. 3, с. 72-78.

juridică de drept privat, atunci organizația respectivă ar putea fi trasă la răspundere în conformitate cu art. 242¹ alin. (1) CP RM.

Uneori, persoana care face parte din conducerea unei organizații sportive ar putea avea, în același timp, și o altă calitate dintre cele enumerate la art. 242² alin. (2) CP RM. Așa s-a întâmplat în cazul *Kmit*⁹⁷³. În acest caz, acuzatorul de stat a sugerat că datorită influenței pe care o poate exercita asupra participanților la un eveniment sportiv sau de pariat persoana care conduce o organizație sportivă ar putea să comită facil fapta de manipulare a unui eveniment: „*de facto*”, activitatea FC „D.-A.” este gestionată de către conducătorul FC „D.”, K.R., iar majoritatea jucătorilor legitimați ai FC „D.-A.” au activat anterior la clubul menționat, însă în continuare fiind remunerați de către conducerea FC „D.”, fapt care denotă influența directă asupra activității și rezultatelor FC „D.-A.” exercitată de către K.R. (învinit). Prin urmare, una și aceeași persoană ar putea avea două calități: de proprietar de club sportiv și, totodată, de persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive. Această împrejurare trebuie valorificată atât la calificarea faptei, cât și la individualizarea pedepsei.

Pentru aplicarea răspunderii în baza art. 242¹ CP RM nu contează dacă subiectul infracțiunii și participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, care este încurajat, influențat sau instruit să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, fac parte sau nu din aceeași organizație (e.g., din același club sportiv)⁹⁷⁴. De asemenea, pentru calificarea faptei în conformitate cu art. 242¹ CP RM nu are importanță dacă subiectul infracțiunii și/sau participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat este cetățean al Republicii Moldova sau cetățean străin⁹⁷⁵. În caz contrar, ar exista o discriminare. Pentru consolidarea acestei concluzii, invocăm raționamentele CJUE din cazul *Bosman*: dreptul UE se opune aplicării unor norme adoptate de asociații sportive, potrivit cărora, în cadrul meciurilor din competițiile pe care le organizează, cluburile de fotbal nu pot utiliza decât un număr limitat de jucători profesioniști resortisanți ai altor state membre ale UE⁹⁷⁶. Această constatare este aplicabilă, *mutatis mutandis*, și sportivilor amatori.

În alt context, potrivit art. 5 lit. i) din Convenția FMF cu arbitrii privind integritatea meciurilor de fotbal⁹⁷⁷, arbitrii sunt obligați „să nu influențeze colegii, antrenorii, personalul din subordine, jucătorii, alți arbitri, observatorii, delegații, alți reprezentanți sau oficiali de meci ca

⁹⁷³ Încheierea Judecătorei sectorului Buiucani, municipiul Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr. 10-731/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2J22b4Z>

⁹⁷⁴ Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 224.

⁹⁷⁵ *Ibidem*.

⁹⁷⁶ Judgment of 15 December 1995, *Bosman*, Case C-415/93, EU:C:1995:463, § 137. Disponibil: <https://bit.ly/2XgP8mf>

⁹⁷⁷ Convenția cu arbitrii privind integritatea meciurilor de fotbal, aprobată prin Hotărârea Comitetului Executiv al FMF din 17 iulie 2014. Disponibil: <https://bit.ly/2ZZbfQ5>

aceștia să cedeze meciul, să joace într-un fel anume pentru a obține un anumit scor, să aibă înțelegeri sau să se implice în vreun fel în mersul normal și natural al unui meci de fotbal sau al unui alt eveniment fotbalistic”. Totodată, art. 9 din același act interzice arbitrilor să participe sau să se implice direct sau indirect la aranjarea (manipularea) unui meci de fotbal. Aceste obligații sunt valabile și în raport cu alte evenimente sportive și/sau de pariat.

K. Carpenter sugerează că arbitrul ar putea cu ușurință să manipuleze un eveniment sportiv⁹⁷⁸. Autorul invocă în sprijinul afirmației sale cazul *Oriekhov v. UEFA*, examinat de către CAS⁹⁷⁹. *In casu*, în urma investigațiilor efectuate de organele de urmărire penală din Germania s-a constatat că meciul disputat pe 5 noiembrie 2009 între „FC Basel 1893” și „PFC CSKA Sofia” în cadrul calificărilor din grupa „E” a Campionatului European, arbitrat de către O., a fost manipulat. Arbitrul ar fi acceptat 50.000 de euro de la persoane din „lumea interlopă” (care urmau să parieze pe acest meci), pentru ca echipa „FC Basel 1893” să se impună cu o diferență de două goluri față de echipa „PFC CSKA Sofia”. Ceea ce s-a adevărit. Astfel, scorul final al meciului disputat între „FC Basel 1893” și „PFC CSKA Sofia” a fost de 3:1.

În mod similar, într-un caz din practica judiciară a României (cazul *Penescu*) s-a constatat, în fapt, că pe 18 martie 2009, *S.I., în calitate de arbitru delegat de Comisia Centrală a Arbitrilor din cadrul FRF, a primit efectiv suma de 21.000 de dolari SUA (echivalentul a 15.960 de euro) de la P.C., acționar majoritar al FC „A.P.”. Bani au fost remiși înainte de disputarea meciului de fotbal dintre echipele FC „A.P.” și FC „S.B.”, programat a avea loc pe 20 martie 2009, prin intermediul F.L. și M.M., pentru ca echipa FC „A.P.” să obțină un rezultat favorabil în meciul pe care urma să-l dispute, pentru ca jucători din cadrul echipei gazdă să nu primească sancțiuni disciplinare (e.g. cartonaș galben sau cartonaș roșu) și să fie aplicate astfel de sancțiuni fotbalistilor din echipa FC „S.B.”*⁹⁸⁰.

Din perspectiva cadrului penal incriminator al Republicii Moldova, reținem că în aceste spețe nu s-a demonstrat că arbitrul ar fi încurajat, influențat sau ar fi instruit unul sau mai mulți participanți la evenimentul sportiv în discuție să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Prin urmare, art. 242¹ CP RM nu este aplicabil. Este adevărat că prin felul cum s-a arbitrat meciul disputat dintre echipele menționate s-a denaturat rezultatul final al acestuia. Totuși, arbitrarea incorectă a

⁹⁷⁸ Carpenter K. *Match-Fixing – The Biggest Threat to Sport in the 21st Century?* În: *The International Sports Law Review*, 2012, iss. 2, p. 13-24.

⁹⁷⁹ Case of *Oriekhov v. UEFA*, Arbitration CAS 2010/A/2172, Award of 18 January 2011. Disponibil: <https://bit.ly/3eTUElu>

⁹⁸⁰ Decizia nr. 1929 din 4 iunie 2014 a Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Dosarul nr. 6891/105/2010. Disponibil: <https://bit.ly/2ZSCU51>

fost consecința promisiunii și, corelativ, a acceptării unei remunerații ilicite. În aceste circumstanțe, faptele arbitrilor reprezintă, în plan juridic, o luare de mită (art. 333 CP RM). În subsecvent, persoana poate fi trasă la răspundere disciplinară/contractuală pentru arbitrarea incorectă (contrară eticii sportive și bunelor practici) a unui eveniment sportiv.

Există și alte cazuri în care s-a constatat că prin acțiunile lor arbitrii au manipulat rezultatul unui eveniment sportiv, în vederea parierii pe acesta (*e.g.*, cazul *Lamptey v. FIFA*⁹⁸¹).

Dar dispoziția art. 242¹ alin. (2) CP RM nu prevede arbitrul printre subiecții speciali ai infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Această omisiune este nejustificată. Având în vedere statutul juridic și atribuțiile de care ar putea face uz un arbitru pentru a încuraja, a influența sau a instrui un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, propunem *de lege ferenda* completarea art. 242¹ alin. (2) CP RM cu termenul „arbitru”. Până la implementarea acestei recomandări, pentru fapta de manipulare a unui eveniment, arbitrul ar putea fi tras la răspundere conform art. 242¹ alin. (1) CP RM. Adică pentru infracțiunea de manipulare a unui eveniment în varianta-tip, neagravată.

În fine, reținem că în Rezoluția Parlamentului European din 14 martie 2013 referitoare la aranjarea meciurilor și corupția în sport se menționează că „aranjarea meciurilor are legătură cu crima organizată și este o sursă majoră de risc pentru mediile sportive din practic toate statele membre [ale UE]; [...] aranjarea meciurilor este folosită de către organizațiile criminale în cadrul activităților lor ilegale, precum spălarea banilor și traficul de ființe umane și de droguri; [...] organizațiile criminale operează la nivel internațional și au legături pe întreg globul”⁹⁸².

În același sens, în Preambulul Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive sunt exprimate îngrijorări cu privire la implicarea crimei organizate în manipularea competițiilor sportive, precum și cu privire la caracterul său transnațional.

În doctrină s-a notat că există mai multe cazuri când grupurile criminale sau organizațiile criminale au manipulat evenimente sportive pentru a câștiga sume exorbitante din pariuri. Spre exemplu, T. Spapens a făcut o radiografie a cazurilor de aranjare a meciurilor de către structurile crimei organizate. Acesta a arătat că în cazul *Calciopoli* din Italia (2006)⁹⁸³, organizația mafiotă „Cammorra” ar fi fost implicată în manipularea mai multor meciuri de fotbal de top (circa 380,

⁹⁸¹ Case of *Lamptey v. FIFA*, Arbitration CAS 2017/A/5173, Award of 4 December 2017. Disponibil: <https://bit.ly/2XgA484>

⁹⁸² European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). Disponibil: <https://goo.gl/9nsEnq>

⁹⁸³ Boeri T. & Severgnini B. Match rigging in Italian professional soccer: The economic determinants of corruption. În: Haberfeld M. & Sheehan D. (eds.), *Op. cit.*, p. 101-112.

unele cu implicarea echipelor AC „Milan” și FC „Juventus”) din Seria A și Seria B a Ligii Campionilor. În Grecia, proprietarului clubului de fotbal „Olympiakos” i s-a imputat că ar fi făcut parte dintr-un grup criminal organizat care ar fi manipulat rezultatele mai multor meciuri din 2011-2013, în vederea parierii pe acestea⁹⁸⁴. În 2015, instanțele din Finlanda au condamnat un cetățean din Singapore pentru manipularea unor evenimente sportive. Acesta acționa la indicațiile unui sindicat criminal din Asia, care opera în Singapore, Croația, Bulgaria, Slovenia și Ungaria⁹⁸⁵. Mai recent, S. Yilmaz, A.E. Manoli și G.A. Antonopoulos au analizat cazul *Fenerbahçe* (judecat de Curtea Supremă de Justiție a Turciei), în care proprietarul clubului de fotbal „Fenerbahçe” a fost învinuit că ar fi creat și condus un grup criminal organizat, în vederea manipulării unor evenimente sportive⁹⁸⁶. Și CtEDO a constatat în cazul *Milewski v. Polonia*⁹⁸⁷ din 2 iulie 2019 că reclamantul, președintele clubului sportiv „Arka Gdynia”, a creat și a condus un grup criminal organizat, în vederea influențării rezultatelor a circa 40 de meciuri de fotbal.

Șirul unor astfel de exemple poate continua. Totuși, este clar că dacă fapta a fost comisă de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală, atunci pericolul social al faptei în discuție este mai ridicat.

Legislatorii unor state au conștientizat acest lucru și, în consecință, au agravat răspunderea penală în cazul în care infracțiunea de manipulare a unui eveniment este comisă de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală [e.g., art. 192-2 alin. (3) pct. 2) din Codul penal al Azerbaidjanului, art. 307d alin. (2) pct. 1) din Codul penal al Bulgariei, art. 184 alin. (2) din Codul penal al Federației Ruse, art. 212¹ alin. (3) din Codul penal al Letoniei].

Rezumând cele enunțate *supra*, considerăm că este justificată agravarea răspunderii penale în ipoteza în care infracțiunea de manipulare a unui eveniment a fost comisă de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală. În acest sens, propunem completarea art. 242¹ alin. (2) CP RM cu o nouă circumstanță agravantă, i.e.: comiterea infracțiunii în discuție de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.

5.2. Circumstanțele agravante prevăzute la art. 242² alin. (2) lit. a) și b) CP RM

Răspunderea penală este agravată, în baza art. 242² alin. (2) CP RM, dacă infracțiunea de pariuri aranjate (a) este comisă de către un grup criminal organizat/organizație criminală sau (b)

⁹⁸⁴ Spapens T. Match-Fixing. În: Nelen H. & Siegel D. *Contemporary Organized Crime: Developments, Challenges and Responses*. Cham: Springer, 2017, p. 139-156.

⁹⁸⁵ *Ibidem*, p. 148.

⁹⁸⁶ Yilmaz S., Manoli A.E. & Antonopoulos G.A. *An anatomy of Turkish football match-fixing*. În: *Trends in Organized Crime*, 2019, vol. 22, p. 375-393.

⁹⁸⁷ *Milewski v. Poland* (dec.), no. 22552/12, 2 July 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35p1WrD>

dacă a cauzat daune în proporții deosebit de mari. În acest caz, persoana fizică se pedepsește cu amendă de la 3.350 la 5.350 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 9.000 la 11.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

Cu privire la *circumstanța agravantă prevăzută la art. 242² alin. (2) lit. a) CP RM* – comiterea infracțiunii de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală –, reținem că „Republica Moldova, ca oricare altă țară din lume, se confruntă cu diversitatea criminalității organizate [...]. Dimensiunile criminalității organizate reprezintă un risc la adresa securității statului, prin afectarea majorității domeniilor de manifestare ale mediului economic și social [...]. Comiterea infracțiunilor de către grupurile criminale organizate este în permanentă creștere”, iar „euroconformizarea legislației referitoare domeniului de reglementare”⁹⁸⁸ este un obiectiv central⁹⁸⁹. Dar ce înseamnă „grup criminal organizat” și „organizație criminală”?

La nivel internațional, art. 2 din Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate⁹⁹⁰ distinge între:

1) *grupul infracțional organizat* – un grup structurat alcătuit din *trei sau mai multe persoane*, care există de o anumită perioadă și acționează în înțelegere, cu scopul comiterii uneia ori mai multor infracțiuni grave sau infracțiuni prevăzute de prezenta convenție, pentru a obține, direct ori indirect, un avantaj financiar sau un alt avantaj material [evid. ns.];

2) *grupul structurat* – un grup care nu s-a constituit la întâmplare pentru a comite neapărat o infracțiune și care nu deține neapărat un anumit rol de continuitate sau de structură elaborată pentru membrii săi.

La nivelul UE, art. 1 din Decizia-cadru 2008/841/JAI a Consiliului din 24 octombrie 2008 privind lupta împotriva crimei organizate⁹⁹¹ operează cu următoarele noțiuni:

(i) *organizație criminală* – asociație structurată, stabilită în timp, *de mai mult de două persoane*, care acționează concertat în vederea comiterii de infracțiuni pasibile de o pedeapsă privativă de libertate sau de aplicarea unei măsuri de siguranță privative de libertate cu o durată maximă de cel puțin patru ani, sau de o pedeapsă mai severă, pentru a obține, direct sau indirect, un beneficiu financiar sau de altă natură materială [evid. ns.];

⁹⁸⁸ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 480 din 30 iunie 2011 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a criminalității organizate pe anii 2011-2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 110-112.

⁹⁸⁹ Obadă D. și Cazaciov A. *Grupul infracțional organizat în contextul criminalității transnaționale*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2018, nr. 2, p. 25.

⁹⁹⁰ United Nations Convention against transnational organized crime. General Assembly Resolution no. 55/25 of 15 November 2000. Disponibil: <https://bit.ly/3dkE2lT>

⁹⁹¹ Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime. Disponibil: <https://bit.ly/2BsXb6U>

(ii) *asociație structurată* – asociație care nu este formată la întâmplare pentru comiterea imediată a unei infracțiuni și care nu prezintă în mod necesar roluri definite formal pentru membrii săi, continuitatea membrilor sau o structură dezvoltată.

Observăm că UE a preluat prevederile art. 2 din Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate cu anumite discrepanțe terminologice, fapt care poate genera confuzii și incertitudine juridică. Considerăm că în contextul Deciziei-cadru 2008/841/JAI a Consiliului din 24 octombrie 2008 prin noțiunile de „organizație criminală” și de „asociație structurată” se au în vedere conceptele de „grup infracțional organizat” și, respectiv, de „grup structurat” din art. 2 din Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate.

În Rezoluția Parlamentului European din 25 octombrie 2011 referitoare la criminalitatea organizată în UE se menționează despre impactul extrem de limitat asupra sistemelor legislative ale statelor membre ale UE al Directivei-cadru 2008/841/JAI privind lupta împotriva crimei organizate, care nu a dus încă la îmbunătățirea semnificativă a legilor naționale sau la colaborare operațională pentru combaterea criminalității organizate. Parlamentul European a solicitat Comisiei Europene să prezinte, până la sfârșitul lui 2013, o propunere de directivă care să cuprindă o definiție mai concretă a criminalității organizate și care să identifice mai bine caracteristicile esențiale ale acestui fenomen, axându-se în special pe conceptul-cheie de organizare și ținând seama de noile tipuri de criminalitate organizată⁹⁹². De asemenea, s-a solicitat, în ceea ce privește infracțiunea de apartenență la o organizație criminală și cu respectarea caracteristicilor specifice ale diferitelor sisteme legislative, realizarea unui studiu privind eliminarea actualei abordări duble (care incriminează și apartenența, și complicitatea) și identificarea unei serii de infracțiuni comise frecvent de criminalitatea organizată, care, indiferent de pedeapsa maximă permisă de sistemele juridice din statele membre, pot fi considerate fapte penale de acest tip. În cele din urmă, Parlamentul European a solicitat o verificare mai riguroasă a aspectelor privind incriminarea tuturor formelor de susținere a organizațiilor infracționale⁹⁹³, îndemnând⁹⁹⁴ Comisia Europeană să elaboreze o propunere de directivă prin care asocierea cu mafia sau cu alte organizații infracționale să devină faptă penală în toate statele membre ale UE, astfel încât să fie trase la răspundere organizațiile criminale care obțin profituri prin simpla lor existență, prin capacitatea de a intimida chiar și în absența unor acte concrete de violență sau amenințare, cu scopul de a comite infracțiuni, de a influența administrarea economiei, administrația publică, serviciile publice și sistemul electoral.

⁹⁹² European Parliament resolution of 25 October 2011 on organised crime in the European Union (2010/2309(INI)), § 7. Disponibil: <https://bit.ly/3enanc3>

⁹⁹³ *Ibidem*.

⁹⁹⁴ *Ibidem*, § 14.

Au trecut nouă ani de atunci, dar așa și nu a mai fost elaborată o propunere de directivă în materia analizată. Se pare că nu este atât de ușor de elaborat o concepție privind criminalitatea organizată valabilă pentru toate sistemele de drept.

La nivel național, în conformitate cu art. 46 CP RM, „[g]rupul criminal organizat este o reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni”. Totodată, noțiunea de „organizație criminală” este redată în art. 47 alin. (1) CP RM, după cum urmează: „[s]e consideră organizație (asociație) criminală o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației în scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice”. Între noțiunile grup criminal organizat și organizație criminală există un coraport de tipul „parte-întreg”.

Din conținutul art. 46 CP RM se desprind următoarele trăsături definitorii ale grupului criminal organizat: a) constituie o reuniune de persoane; b) este o reuniune de persoane stabilă; c) este o reuniune organizată în prealabil; d) scopul reuniunii constă în comiterea uneia sau mai multor infracțiuni⁹⁹⁵.

Prima condiție presupune comiterea infracțiunii de pariuri aranjate de către mai multe persoane. În literatura de specialitate se susține că, „[s]ub aspect numeric, grupul criminal organizat trebuie să reunească cel puțin două persoane”⁹⁹⁶. În același sens, au decis și unele instanțe de judecată⁹⁹⁷. Această optică decurge din interpretarea gramaticală a termenului „persoane”, precum și din interpretarea sistemică⁹⁹⁸ a prevederilor de la art. 41 (conform căruia „[s]e consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate”) și art. 43 lit. c) CP RM (potrivit căruia „[î]n funcție de gradul de coordonare a acțiunilor participanților, se deosebesc următoarele forme de participație: [...] grup criminal organizat”). Dimpotrivă, în pct. 6.5 al Hotărârii Plenului CSJ⁹⁹⁹ nr. 37 din 22 noiembrie 2004 „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii” s-a explicat că grupul criminal organizat trebuie să reunească trei sau mai multe

⁹⁹⁵ Manea V. și Cojocaru V.M. *Actul terorist: analiza elementelor circumstanțiale agravante*. În: Realități și perspective ale învățământului juridic național: Conferința științifică națională cu participare internațională (1-2 octombrie 2019). Culegerea comunicărilor. Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2020, p. 274-287.

⁹⁹⁶ Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*. Chișinău: CEP USM, p. 257.

⁹⁹⁷ Decizia Curții Supreme de Justiție din 31 octombrie 2018. Dosarul nr. 1ra-1945/2018. Disponibil: <https://bit.ly/2YlPnx1>

⁹⁹⁸ Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*, p. 257.

⁹⁹⁹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 37 din 22 noiembrie 2004 „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”. Disponibil: <https://bit.ly/3hQQKLA>

persoane. În sprijinul acestei afirmații, instanța supremă a făcut trimitere la noțiunea de „grup infracțional organizat” din art. 2 al Convenției ONU împotriva criminalității transnaționale organizate. Această abordare este reflectată și în art. 1 din Decizia-cadru a UE privind lupta împotriva crimei organizate, care conține sintagma „de mai mult de două persoane”. Plafonul minim de trei membri ai grupului criminal organizat este instituit și în legislația penală a unor state (*e.g.*, România, Bulgaria, Irlanda de Nord¹⁰⁰⁰, Italia, Spania etc.). Republica Moldova a ratificat Convenția menționată¹⁰⁰¹, dar nu a sincronizat prevederile acesteia cu dispozițiile art. 46 CP RM. Pretinsul obiectiv central de „euroconformizare a legislației” privind criminalitatea organizată a rămas pe hârtie. Având în vedere dispozițiile art. 8 din Constituție, care reclamă necesitatea respectării dreptului internațional și a tratatelor internaționale, considerăm că atât în contextul art. 46 CP RM, cât și în contextul infracțiunii de pariuri aranjate grupul criminal organizat trebuie să reunească cel puțin trei persoane. *Ad similes*, s-a pronunțat și T. Spapens în raport cu infracțiunea de manipulare a unui eveniment¹⁰⁰². Totodată, în componența unui grup criminal organizat ar putea intra nu doar persoane fizice, ci și persoane juridice, fapt confirmat în practica judiciară¹⁰⁰³.

A doua condiție presupune ca reuniunea de persoane să fie stabilă. Ca trăsătură specifică grupului criminal organizat, stabilitatea presupune durata și persistența legăturilor între participanți, aceștia conștientizând faptul că sunt încadrați în reuniunea respectivă¹⁰⁰⁴ în vederea comiterii uneia sau mai multor infracțiuni. Stabilitatea grupului criminal organizat o denotă lipsa de fluctuație sau fluctuația redusă în cadrul grupului respectiv, secundată de existența unor legături de durată între membrii grupului criminal organizat¹⁰⁰⁵. Totuși, condiția stabilității este relativă, pentru că se poate întâmpla, din diferite motive, o resetare a unor membri ai grupului criminal organizat. Mai mult, sub aspect temporal, este greu de constatat caracterul stabil al grupului criminal organizat atunci când acesta a fost creat pentru comiterea unei singure infracțiuni. De altfel, în Decizia nr. 472 din 27 iunie 2017 Curtea Constituțională a României a precizat următoarele: „nu poate constitui grup infracțional organizat grupul format ocazional în scopul comiterii imediate a uneia sau a mai multor infracțiuni și care nu are continuitate. Cerința

¹⁰⁰⁰ *Apud*: Obadă D. și Cazacicov A. *Grupul infracțional organizat în contextul criminalității transnaționale*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr. 2, p. 27.

¹⁰⁰¹ Legea nr. 15 din 17 februarie 2005 pentru ratificarea Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate. În: *Monitorul Oficial al Republica Moldova*, 2005, nr. 36-38.

¹⁰⁰² Spapens T. Match-Fixing. În: Nelen H. & Siegel D. *Contemporary Organized Crime: Developments, Challenges and Responses*. Cham: Springer, 2017, p. 141.

¹⁰⁰³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 ianuarie 2020. Dosarul nr. 1ra-343/2020. Disponibil: <https://bit.ly/2zPBnlx>; Decizia Curții Supreme de Justiție din 24 martie 2020. Dosarul nr. 4-1re-99/2020. Disponibil: <https://bit.ly/37N4geR>

¹⁰⁰⁴ Brinza S. et al. *Drept penal: Partea specială*, ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2005, p. 104.

¹⁰⁰⁵ Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*, p. 259.

ca gruparea să fie constituită pe o anumită perioadă de timp semnifică tocmai faptul că ea nu trebuie să aibă caracter ocazional. Aceasta înseamnă că între membrii grupului infracțional organizat trebuie să existe o înțelegere care conferă stabilitate și durabilitate. [...] [I]ntervalul de timp care trebuie să se scurgă de la constituirea grupului pentru ca acesta să dobândească un caracter infracțional distinct de cel al infracțiunilor care intră în scopul său nu poate fi stabilit cu o precizie absolută, prin raportarea la unități de timp, ci se poate determina numai în funcție de circumstanțele fiecărui caz în parte. Astfel, îndeplinirea condiției referitoare la existența grupului infracțional organizat de a fi «constituit pentru o anumită perioadă de timp» reprezintă, în mod necesar, un element de interpretare judiciară, care se impune a fi lăsat de legislator la aprecierea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești, destinatarii legii penale având posibilitatea să cunoască, din însuși textul normei juridice criticate – la nevoie cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe și în urma obținerii unei asistențe judiciare adecvate – care sunt actele și omisiunile ce pot angaja răspunderea lor penală și care este pedeapsa pe care o riscă”¹⁰⁰⁶. Prin urmare, Curtea Constituțională a României a conchis că textul „constituit pentru o anumită perioadă de timp” nu ridică vreo problemă din perspectiva Constituției. S-a dat prevalență principiul aplicabilității generale a legii.

În contextul celor elucidate, ne vine în ajutor cea de-a treia condiție – organizarea grupului în prealabil. Ea implică existența unei discipline interne, a unei ierarhii bine conturate cu un „centru unic de comandă”, a unor reguli de accesare de noi membri, de acționare și de repartizare a rolurilor fiecărui participant al grupului criminal organizat. Nu este vorba despre o organizarea spontană, ci una care ar putea avea o structură și un „program” de realizare (*i.e.* comiterea de infracțiuni).

Cu privire la ultima condiție – scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni –, observăm că legislatorul nu a precizat despre ce fel de infracțiuni este vorba. Conform art. 16 alin. (1) CP RM, „[î]n funcție de caracterul și gradul prejudiciabil, infracțiunile prevăzute de prezentul cod sunt clasificate în următoarele categorii: ușoare, mai puțin grave, grave, deosebit de grave și excepțional de grave”. Rezultă că oricare din aceste infracțiuni ar putea fi comise de un grup criminal organizat. În contrast, în sensul art. 2 din Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate, grupul infracțional organizat este constituit în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave. În sensul aceluiași act normativ internațional, expresia „infracțiune gravă” înseamnă un act care constituie o infracțiune pasibilă de o pedeapsă privativă de libertate al cărei maximum nu trebuie să fie mai mic de patru ani sau de o pedeapsă

¹⁰⁰⁶ Decizia Curții Constituționale a României nr. 472 din 27 iunie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.367 alin.(6) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al României*, 2017, nr.760.

mai grea. O concepție similară este reflectată în art. 1 din Decizia-cadru a UE privind lupta împotriva crimei organizate. Deși probabilitatea comiterii unei infracțiuni ușoare de către un grup criminal organizat este redusă, oricum, aceasta nu este exclusă în sensul legii penale a Republicii Moldova. Din analiza coroborată a prevederilor art. 16 alin. (3) și art. 242² alin. (2) CP RM, reiese că infracțiunea de pariuri aranjate comisă de către un grup criminal organizat este una mai puțin gravă. Ea nu prevede în varianta agravată de infracțiune pedeapsa închisorii pe un termen de patru sau mai muți ani, ci de maxim trei ani. Acest lucru ar putea ridica probleme din perspectiva respectării prevederilor art. 2 din Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate. Din nou, constatăm că legislatorul Republicii Moldova nu a dat eficiență principiului *pacta sunt servanda*.

Aceste patru condiții sunt cumulative. Ele nu au fost întrunite în cazul *Ciumac*, precum și în cazul *Gluhoi și alții*, pe care le-am analizat în contextul infracțiunii de pariuri aranjate.

Dispozițiile art. 46 CP RM au fost contestate în fața Curții Constituționale. Astfel, s-a susținut că prevederile articolului menționat încalcă dispozițiile art. 22 din Constituție privind neretroactivitatea legii, deoarece instanțele de judecată le aplică unor fapte care au avut loc până la intrarea în vigoare a Codului penal al Republicii Moldova (*i.e.* 12 iunie 2003). Codul penal al RSSM din 1961 opera cu noțiunea de „grup organizat” în mai multe articole, însă nu-l definea.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reținut că autorul excepției de neconstituționalitate a solicitat declararea neconstituționalității textului de lege criticat prin raportare nu la conținutul său normativ, ci la circumstanțele speței, chestiune care vizează modul de aplicare a legii¹⁰⁰⁷. Însă examinarea unor asemenea critici, precum ar fi aplicarea legii în raport cu situațiile de fapt, nu intră în competența Curții Constituționale, care, potrivit art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor¹⁰⁰⁸. Competența de a aprecia dacă legea a fost aplicată corect revine instanțelor de judecată investite prin lege cu atribuții de control judecătoresc, fiind aspecte inerente înfăptuirii justiției¹⁰⁰⁹. Curtea Constituțională a mai stabilit că textul contestat nu conține nicio dispoziție cu caracter retroactiv și nici nu rezultă că ar urmări să producă efecte retroactive¹⁰¹⁰. Norma criticată nu reglementează conținutul unei infracțiuni sau pedepse, dar stabilește, pe de o parte, o formă de participație, care poate exista în cazurile de comitere a unor infracțiuni, iar, pe de altă parte, definește, în mod generic, prin anumite elemente definitorii, sensul noțiunii de „grup criminal organizat”. Din

¹⁰⁰⁷ Decizia Curții Constituționale nr. 4 din 5 ianuarie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 166g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 46 din Codul penal (grupul criminal organizat). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 142-148.

¹⁰⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁰⁹ *Ibidem*.

¹⁰¹⁰ *Ibidem*.

aceste motive, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a art. 46 CP RM¹⁰¹¹. Într-adevăr, autorul sesizării nu a ridicat o veritabilă excepție de neconstituționalitate, ci a abordat o problemă de aplicare a legii, care nu ține de competența Curții Constituționale.

Prevederile art. 46 CP RM ar putea antama mai multe probleme, *e.g.*: dacă se aplică sau nu răspunderea penală pentru constituirea grupului criminal; dacă toți membrii grupului criminal răspund în calitate de coautori sau în funcție de rolul executat efectiv; dacă toți membrii grupului criminal răspund penal sau doar acei care nemijlocit au participat la comiterea infracțiunii; dacă pot fi recrutate persoane din afara grupului criminal organizat la comiterea infracțiunii; întinderea răspunderii organizatorului și conducătorului grupului criminal organizat; etc.

Este adevărat că „simpla existență a grupului criminal organizat reprezintă un atac asupra statului. Mai exact, prin existența acestuia se pune în pericol forța coercitivă a statului, el ajungând să nu mai reprezinte singura sursă de autoritate în comunitate”¹⁰¹². Totuși, legislatorul trebuia să ofere răspunsuri la aspectele menționate. În condițiile în care legislatorul păstrează tăcerea, doctrinei i-a revenit sarcina să aducă mai multă claritate în acest sens.

În opinia lui St. Copețchi și Ig. Hadîrcă, „[c]rearea unui grup criminal organizat fără ca acesta să fi recurs la săvârșirea vreunei infracțiuni trebuie calificată ca pregătire la infracțiunea în scopul săvârșirii căreia a și fost creat grupul”¹⁰¹³. Astfel, cei care vor crea grupul criminal organizat în vederea comiterii infracțiunii de pariuri aranjate (parierea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat fie informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării aceluiași eveniment cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind trucarea aceluiași eveniment) trebuie trași la răspundere conform art. 26, art. 242² alin. (2) lit. a) CP RM. În legislația penală a unor state, constituirea grupului criminal organizat reprezintă o infracțiune de sine stătătoare. De exemplu, art. 367 alin. (1) din Codul penal al României incriminează inițierea sau constituirea unui grup infracțional organizat, aderarea sau sprijinirea, sub orice formă, a unui astfel de grup. Această faptă se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani și interzicerea exercitării unor drepturi. Alin. (6) al aceluiași articol prevede că prin „grup infracțional organizat” se înțelege grupul structurat, format din trei sau mai multe persoane, constituit pentru o anumită perioadă de timp și pentru a acționa în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni. Potrivit Curții Constituționale a României, dispozițiile

¹⁰¹¹ *Ibidem*, § 23.

¹⁰¹² Meliá M.C. *The Wrongfulness of Crimes of Unlawful Association*. În: *New Criminal Law Review*, 2008, vol. 11, no. 4, 2008, p. 584.

¹⁰¹³ Copețchi St. și Hadîrcă Ig., *Op. cit.*, p. 329.

citare nu reprezintă o reglementare excesivă¹⁰¹⁴. Cu privire la previzibilitatea noțiunilor „inițiere”, „constituire”, „aderare” și „sprijinire”, cuprinse în dispozițiile art. 367 alin. (1) din Codul penal al României, Curtea Constituțională a României a reținut că „dreptul, ca operă a legislatorului, nu poate fi exhaustiv, iar dacă este lacunar, neclar, sistemul de drept recunoaște judecătorului competența de a tranșa ceea ce a scăpat atenției legislatorului, printr-o interpretare judiciară, cauzală a normei. Sensul legii nu este dat pentru totdeauna în momentul creării ei, ci trebuie să se admită că adaptarea conținutului legii se face pe cale de interpretare – ca etapă a aplicării normei juridice la cazul concret –, în materie penală, cu respectarea principiului potrivit căruia legea penală este de strictă interpretare”. Ea a mai reținut că „interpretarea autentică, legală poate constitui o premisă a bunei aplicări a normei juridice, prin faptul că dă o explicație corectă înțelesului, scopului și finalității acesteia, însă legiuitorul nu poate și nu trebuie să prevadă totul. În concret, orice normă juridică, ce urmează a fi aplicată pentru rezolvarea unui caz concret, urmează a fi interpretată de instanțele judecătorești (interpretare judiciară, cazuală), pentru a emite un act de aplicare legal”¹⁰¹⁵. Prin urmare, lipsa unor definiții legale ale unor noțiuni folosite în legea penală denotă intenția legislatorului de a le conferi acestora înțelesul care decurge din sensul lor comun¹⁰¹⁶. În acest caz, ne poate ajuta și scopul normei.

Continuând firul logic, reținem că potrivit doctrinei¹⁰¹⁷, „[i]ndiferent de rolul executat la comiterea infracțiunii, toți membrii grupului criminal organizat [sau ai organizației criminale] răspund în calitate de coautori. [...] [Din acest motiv], la calificarea celor săvârșite de ei nu este necesară trimiterea la art. 42 CP RM – normă care definește participanții la infracțiune. [...] [D]acă articolul din Partea specială a Codului penal conține semnul calificativ «de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală», atunci calificarea se va face în corespundere cu acest semn, fără invocarea suplimentară a art. 46 CP RM” sau a art. 47 CP RM. În caz contrar, s-ar da o dublă valență juridică uneia și aceleiași împrejurări. Prin urmare, fapta de pariuri aranjate comisă de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală trebuie

¹⁰¹⁴ Decizia Curții Constituționale a României nr. 559 din 12 iulie 2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 367 alin. (1), (3) și (6) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al României*, 2016, nr. 818.

¹⁰¹⁵ Decizia Curții Constituționale a României nr. 460 din 5 iulie 2018 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 367 alin. (1) și alin. (3) din Codul penal, art. 3 alin. (3) și alin. (4) și ale art. 4 alin. (9), alin. (11) și alin. (13) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 74/2013 privind unele măsuri pentru îmbunătățirea și reorganizarea activității Agenției Naționale de Administrare Fiscală, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, a dispozițiilor art. 172 alin. (10) și alin. (12), art. 375 și art. 377 din Codul de procedură penală, ale art. 248 din Codul penal din 1969 și ale art. 297 alin. (1) din Codul penal cu referire la art. 132 din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție. În: *Monitorul Oficial al României*, 2018, nr. 979.

¹⁰¹⁶ Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 60g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 173 din Codul penal (hărțuirea sexuală). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 203-207.

¹⁰¹⁷ Copețchi St. și Hadîrcă Ig., *Op. cit.*, p. 328.

calificată doar în conformitate cu art. 242² alin. (2) lit. a) CP RM. Această opinie își găsește sprijin în literatura de specialitate¹⁰¹⁸. Dar rolul persoanelor din cadrul grupului criminal organizat trebuie luat în considerare la individualizarea pedepsei penale.

După A. Barbăneagră, „[m]embrii de rând ai grupului criminal organizat pot să nu știe de unele infracțiuni concrete, săvârșite de alți membri ai acestui grup¹⁰¹⁹. În asemenea situații, ei poartă răspundere penală doar pentru participarea la grupul criminal organizat și pentru faptele lor personale, săvârșite de ei pentru executarea planului activității criminale a grupului organizat, conform articolelor respective ale Părții speciale a Codului penal”¹⁰²⁰. Observăm că accentul este pus pe elementul subiectiv. Această opinie are în vedere ipoteza în care unii membri ai grupului criminal organizat nu cunosc despre comiterea unor infracțiuni de către alți membri din același grup criminal organizat. Acest lucru se poate întâmpla mai ales în cazul grupurilor criminale cu o componență numerică relativ mare. Raționând *per a contrario*, ne întrebăm dacă se va schimba soluția în situația în care unii membri de „rând” ai grupului criminal organizat au știut (însă nu au contribuit cu nimic) despre comiterea anumitor infracțiuni de către alți membri ai aceluiași grup criminal organizat? Răspunsul ar trebui să fie negativ. În acest sens, art. 47 alin. (5) CP RM prevede că membrul organizației criminale poate fi tras la răspundere penală numai pentru infracțiunile la a căror pregătire sau comitere a participat. Considerăm că aceeași concepție trebuie aplicată, *a fortiori*, și în cazul membrilor grupului criminal organizat.

Totodată, spre deosebire de grupul criminal organizat, în cazul organizației criminale legislatorul a prevăzut expres că organizatorul (*i.e.* cel care a creat organizația criminală) și conducătorul (*i.e.* cel care o dirijează) organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile comise de această organizație [art. 47 alin. (3) și (4) CP RM]. Această optică poate fi aplicabilă și în cazul organizatorului sau al conducătorului grupului criminal organizat. Explicația constă în faptul că aceste persoane pot „aproba” sau ordona „din umbră” comiterea infracțiunilor de către membrii grupului criminal organizat. Pentru a consolida această idee, facem trimitere la Rezoluția celui de al șaptelea Congres al Asociației Internaționale de Drept Penal (Budapesta, 5-11 septembrie 1999)¹⁰²¹, conform căreia, „reieșind din faptul că deseori este dificil a demonstra că liderii și membrii grupărilor criminale organizate au participat de fapt la comiterea unor infracțiuni concrete, formele tradiționale de comitere a infracțiunilor și răspunderea accesorie pot fi insuficiente pentru a reține răspunderea penală a acestor persoane.

¹⁰¹⁸ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 4; Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 236.

¹⁰¹⁹ Barbăneagră A., et al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009, p. 101-102.

¹⁰²⁰ *Ibidem*.

¹⁰²¹ XVIth International Congress of Penal Law. Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (Budapest, 5-11 September 1999). Disponibil: <https://bit.ly/2CXk2s6>

În măsură în care legislația tradițională este considerată insuficientă pentru a reține răspunderea penală a unor astfel de persoane, urmează să fie luată în considerare o modernizare atentă bazată pe principiul responsabilității organizaționale. Astfel, în organizațiile cu ierarhie structurală persoanele cu putere de decizie și control vor fi ținute să răspundă penal pentru actele celorlalți membri aflați sub controlul lor, dacă au ordonat comiterea acestor infracțiuni sau au omis în mod conștient prevenirea comiterii lor”. Așadar, organizatorul sau conducătorul grupului criminal organizat ar trebui trași la răspundere pentru toate infracțiunile comise de persoanele care au acționat la „indicațiilor” lor.

În continuare, conform art. 47 alin. (2) CP RM, „[i]nfracțiunea se consideră comisă de o organizație criminală dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia”. Nu găsim o prevedere similară în cazul grupului criminal organizat. Totuși, în doctrină se admite că „membrii grupului [criminal organizat] pot stabili participarea tuturor sau numai a unora, pot recruta chiar și executanți din afară”¹⁰²².

Astfel, infracțiunea poate fi comisă nemijlocit și de către o singură persoană, care a acționat la însărcinarea grupului criminal organizat¹⁰²³. Persoana trebuie să cunoască că acționează la însărcinarea grupului criminal organizat. Într-un caz examinat de Curtea Supremă a SUA¹⁰²⁴ s-a constatat că *inculpatul (Burke) era un asociat al familiei mafiotе „Lucchese”, la însărcinarea căreia paria pe meciurile disputate cu echipa de baschet a Colegiului din Boston, despre care știa cu certitudine că sunt trucate*¹⁰²⁵. Această faptă cade sub incidența art. 242² alin. (2) lit. a) CP RM.

Cu privire la „executanții” din afara grupului criminal organizat, în cazul *Contrada v. Italia* (nr. 3), CtEDO a constatat că prevederile legale incidente din dreptul intern nu incriminau expres asocierea externă a unei persoane cu o grupare de tip mafiot, ci fapta persoanei ce face parte dintr-o grupare de acest tip (art. 416bis din Codul penal al Italiei)¹⁰²⁶. Mai mult, CtEDO a reținut că jurisprudența în materie era contradictorie: în timp ce unele instanțe au considerat că „asocierea externă” cu o grupare de tip mafiot constituie infracțiune, altele – nu¹⁰²⁷. În aceste condiții, Curtea de la Strasbourg a constatat încălcarea art. 7 CEDO¹⁰²⁸. Din această perspectivă, în cazul organizației criminale, nu există niciun dubiu că răspunderea poate fi aplicată în baza

¹⁰²² Ciuncan D. *Constituirea unui grup infracțional organizat*. Disponibil: <https://bit.ly/2zW9MPO>

¹⁰²³ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 4.

¹⁰²⁴ Apud: Porter D. *Fixed: How Goodfellas Bought Boston College Basketball*. New York and Oxford: Taylor Trade Publishing, 2000, p. 152-171.

¹⁰²⁵ *Ibidem*.

¹⁰²⁶ *Contrada c. Italie* (no. 3), no. 66655/13, 14 april 2015, §§ 64-76, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3hOG5Bb>

¹⁰²⁷ *Ibidem*.

¹⁰²⁸ *Ibidem*.

art. 242² alin. (2) lit. a) CP RM atunci când infracțiunea de pariuri aranjate a fost comisă de către o persoană care nu este membru al organizației criminale, însă care a acționat la însărcinarea acesteia. În schimb, în cazul grupului criminal organizat, ar putea să apară probleme de interpretare. În această situație, pentru a conferi previzibilitatea cerută de art. 7 CEDO, ar fi oportun de aplicat în modul corespunzător regula prevăzută la art. 47 alin. (2) CP RM.

În continuare, potrivit art. 47 alin. (6) CP RM, „[m]embrul organizației criminale poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a declarat benevol despre existența organizației criminale și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ea ori a contribuit la demascarea organizatorilor, a conducătorilor sau a membrilor organizației respective”. Legislatorul nu a prevăzut aceeași posibilitate pentru membrul grupului criminal organizat.

Împrejurarea potrivit căreia infracțiunea de pariuri aranjate a fost comisă de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală trebuie luată în considerare la individualizarea pedepsei¹⁰²⁹.

Mai reținem că aplicarea răspunderii în baza art. 242² alin. (2) lit. a) CP RM exclude incidența circumstanței agravante de la art. 77 alin. (1) lit. c) CP RM (săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participare)¹⁰³⁰. Suportul normativ al acestei concluzii decurge din art. 77 alin. (2) CP RM: „[d]acă circumstanțele menționate la alin. (1) sunt prevăzute la articolele corespunzătoare din Partea specială a prezentului cod în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni, ele nu pot fi concomitent considerate drept circumstanțe agravante”.

În fine, pentru evitarea unor divergențe jurisprudențiale și, respectiv, a unei eventuale condamnări a Republicii Moldova de către CtEDO, considerăm că este oportun de a specifica expres că regulile prevăzute la art. 47 alin. (2)-(6) CP RM sunt aplicabile, *mutatis mutandis*, în raport cu grupul criminal organizat.

Cu privire la ***circumstanța agravantă prevăzută la art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM*** – dacă infracțiunea a cauzat daune în proporții deosebit de mari –, reținem că, în conformitate cu art. 126 alin. (1¹) CP RM, „[s]e consideră proporții deosebit de mari valoarea bunurilor sustrase, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei”. Alin. (1) al aceluiași articol prevede că proporțiile mari depășesc 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul comiterii faptei.

¹⁰²⁹ Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 4.

¹⁰³⁰ *Ibidem*.

Cuantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2020, este de 7.953 de lei¹⁰³¹. Rezultă că în anul 2020 proporțiile deosebit de mari trebuie să depășească suma de 318.120 de lei (40 x 7953). În ipoteza în care mărimea daunelor cauzate nu atinge proporțiile deosebit de mari, ca și în cazul în care în genere nu se cauzează daune, răspunderea se va aplica în conformitate cu art. 242² alin. (1) CP RM¹⁰³².

Această modalitate de calculare a daunelor a fost introdusă prin Legea nr. 207 din 29 iulie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative¹⁰³³. Anterior intrării în vigoare a acestei legi (*i.e.* 7 noiembrie 2016), proporțiile mari și deosebit de mari se stabileau conform criteriului unităților convenționale (depășirea a 2.500 de unități convenționale pentru proporțiile mari și, respectiv, depășirea a 5.000 de unități convenționale pentru proporțiile deosebit de mari). Noua concepție legislativă – de a stabili proporțiile mari și deosebit de mari conform salariului mediu lunar pe economie prognozat – ține pasul cu realitățile dinamice ale economiei naționale.

Această concepție a fost contestată în fața Curții Constituționale a Republicii Moldova, invocându-se că ea instituie un tratament discriminatoriu. De asemenea, s-a susținut că mărimea salariului mediu lunar pe economie prognozat se aprobă în fiecare an de către Guvern, fiind diferită, generează imprevizibilitatea normei legale și, în consecință, afectează principiul retroactivității legii penale¹⁰³⁴.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a subliniat că „momentul în raport cu care se stabilește cuantumul proporțiilor mari și deosebit de mari are o reglementare *expressis verbis* și nu creează incertitudini”. Ea a mai constatat că „opțiunea legislativă de a lua în considerare salariul mediu lunar pe economie prognozat, stabilit prin hotărâre de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei, la determinarea proporțiilor mari și deosebit de mari nu instituie pentru destinatarii legii penale un tratament diferențiat. [...] [În situații identice sau comparabile este aplicabil același mecanism de calcul al proporțiilor mari și deosebit de mari]”¹⁰³⁵.

Prin urmare, Curtea Constituțională a respins sesizarea ca inadmisibilă. În opinia sa separată, judecătorul Curții Constituționale Ig. Dolea a notat următoarele:

„Dintr-un punct de vedere, construcția gramaticală poate crea impresia că organul de urmărire penală, sau instanța, efectuând încadrarea juridică a faptei, urmează să se ghideze de momentul

¹⁰³¹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 678 din 27 decembrie 2019 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 400-406.

¹⁰³² Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal*, vol. II, p. 120; Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II*, p. 6; Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 236.

¹⁰³³ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 369-378.

¹⁰³⁴ Decizia Curții Constituționale nr. 2 din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 159g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin. (1) și alin. (1¹) din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 119-126.

¹⁰³⁵ *Ibidem*, § 23 și § 29.

comiterii infracțiunii, indiferent dacă ulterior a fost sau nu modificat salariul mediu lunar pe economie prognozat. În perspectiva în care salariul mediu pe economie va crește, o asemenea interpretare va duce, implicit, la afectarea art. 10 CP RM și, în mod firesc, a principiului retroactivității legii penale mai favorabile¹⁰³⁶.

Din alt punct de vedere, la aplicarea retroactivă a legii penale mai favorabile, organele judiciare vor fi obligate să recalifice fapta de fiecare dată când vor pronunța hotărârea, pentru a asigura exactitatea acesteia, în cazul în care fapta infracțională, urmărirea sau judecarea cauzei (inclusiv în apel și recurs) se vor produce în diferiți ani bugetari. [...] În cazul de față consider că norma supusă analizei generează probleme sub aspectul stabilității, ca un element al calității legii penale”¹⁰³⁷.

Peste un an și ceva, Curtea Constituțională a Republicii Moldova și-a reconfirmat, în unanimitate, decizia pronunțată anterior, reiterând că „efectul retroactiv al legii penale ține de aplicabilitatea noii legi penale mai favorabile în raport cu legea anterioară. O eventuală problemă de aplicare a legii mai favorabile de către instanțele de drept comun nu ține de competența Curții Constituționale în cazurile din categoria din care face parte prezenta cauză”¹⁰³⁸.

Astfel, în viziunea Curții Constituționale, faptul că salariul mediu prognozat pe economie se modifică în fiecare an printr-o Hotărâre de Guvern nu intră în câmpul de aplicare al principiului *lex mitior*. De altfel, conform jurisprudenței CtEDO, acest principiu nu se aplică decât dispozițiilor care definesc infracțiunile și care prevăd pedepsele aplicabile pentru acestea¹⁰³⁹. Principiul *lex mitior* este incident în raport cu prevederile anterioare (care au avut la bază criteriul unităților convenționale) și, respectiv, dispozițiile actuale penale de stabilire a proporțiilor mari/deosebit de mari (care au drept bază de calcul salariul mediu lunar pe economie prognozat, stabilit prin hotărâre de Guvern, în vigoare la momentul comiterii faptei). Dacă persoana ar fi comis infracțiunea de pariuri aranjate până la intrarea în vigoare a Legii nr. 207 din 29 iulie 2016, iar la data pronunțării sentinței ar fi în vigoare noua formulă de calcul al proporțiilor, atunci instanța de judecată ar trebui să compare *in concreto* care formulă de calcul este mai favorabilă persoanei și, în consecință, să o aplice.

Prin urmare, rezultă că proporțiile deosebit de mari se vor raporta la cuantumul salariului mediu lunar pe economie, stabilit prin hotărâre de Guvern, în vigoare la momentul comiterii faptei, indiferent de faptul dacă la data trimerii cauzei în judecată, pronunțării sentinței,

¹⁰³⁶ Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale Ig. Dolea la Decizia Curții Constituționale nr. 2 din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 159g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin. (1) și alin. (1¹) din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 119-126.

¹⁰³⁷ *Ibidem*.

¹⁰³⁸ Decizia Curții Constituționale nr. 38 din 8 mai 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 45g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 235-244.

¹⁰³⁹ *Borcea c. Roumanie* (dec.), no. 55959/14, 22 septembrie 2015, § 60, CEDH. Disponibil: <https://goo.gl/gRzNMg>

rejudecării cauzei etc. va exista un alt quantum al salariului mediu lunar pe economie aprobat de Guvern. Deși în doctrină a fost exprimată o opinie contrară¹⁰⁴⁰, reiterăm că raționamentele Curții Constituționale sunt obligatorii pentru toate autoritățile, inclusiv pentru instanțele de judecată.

În prezența circumstanței agravante specificate la art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM, sunt cauzate daune în proporții deosebit de mari participantului la pariu (în cazul pariurilor mutuale) sau organizatorului pariului (în cazul pariurilor bookmaker).

Daunele sunt cauzate de plata „câștigului”. Punctul 13) din Regulamentul-tip privind organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/eventimentele sportive (Anexa nr. 3 la Hotărârea Guvernului nr. 777 din 1 august 2018) stabilește condițiile de plată a câștigului. Astfel, câștigul poate fi eliberat numai persoanei care prezintă mijloacele de joc specifice care confirmă câștigul. Pentru primirea câștigului, jucătorul urmează să prezinte mijloacele specifice de joc (biletul de joc, confirmarea primirii mizei) în termen de 14 zile calendaristice de la data anunțării rezultatelor jocului de noroc, dacă în regulile de desfășurare a acestuia nu este stabilit un termen mai mare, termen în care cheltuielile de păstrare și conservare a câștigului îi revin organizatorului jocurilor de noroc. Prezentarea mijlocului de joc specific peste termenul menționat, dar în decurs de trei luni de la anunțarea rezultatelor jocului, presupune dreptul organizatorului de a pretinde de la jucător achitarea cheltuielilor de păstrare și conservare a câștigului (jucătorul nu are dreptul la dobânzi pentru câștigul ridicat).

Organizatorul pariului este obligat să achite câștigul la locul și în termenul indicat în regulile de desfășurare a jocului de noroc, iar în cazul imposibilității achitării câștigului, organizatorul înmânează jucătorului un act ce conține denumirea organizatorului, codul IDNO, suma câștigului ce urmează a fi ridicată, data și locul unde va fi înmănat câștigul, semnătura factorului de decizie al organizatorului și ștampila acestuia.

Termenul de achitare a câștigului nu poate depăși, de la momentul prezentării mijlocului specific de joc pentru primirea câștigului: a) 5 zile lucrătoare – pentru câștigurile de până la 10.000 de lei; b) 30 de zile lucrătoare – pentru sumele de la 10.000 de lei până la 150.000 de lei; c) 45 de zile lucrătoare – pentru sumele de la 150.000 de lei până la 300.000 de lei; d) 90 de zile lucrătoare – pentru sumele ce depășesc 300.000 de lei.

Organizatorul nu va achita câștigurile în baza mijlocului de joc specific, ce confirmă dreptul de participare la joc și de ridicare a câștigului, al cărui autenticitate nu poate fi verificată. În cazul pierderii de către jucător sau al deteriorării din vina acestuia a mijlocului de joc specific ori a altui document sau obiect ce confirmă dreptul de a participa la joc și de a primi câștigul,

¹⁰⁴⁰ Berliba V. și Osoianu T. *Procedee de aplicare a efectului retroactiv în raport cu norma art. 126 alin. (1)-(1¹) C. pen. al RM, introdusă recent prin Legea nr. 207/2016*. Disponibil: <https://bit.ly/3gFai5f>

organizatorul nu are obligația de a satisface pretențiile înaintate de către jucător. După trei luni de la data anunțării rezultatelor jocului, câștigurile pentru care nu au fost prezentate mijloacele de joc specifice trec în proprietatea organizatorului.

Alte reguli de achitare a câștigului sunt prevăzute în art. 21 din Regulamentul privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către Loteria Națională a Moldovei¹⁰⁴¹. Potrivit acestui articol, câștigul este considerat achitat atunci când numerarul este transferat în contul jucătorului.

Am redat toate aceste detalii pentru a scoate în evidență particularitățile mecanismului de cauzare a daunelor în cazul infracțiunii de pariuri aranjate. Astfel, circumstanța agravantă analizată devine incidentă atunci când pretinsul „câștig” a fost eliberat făptuitorului.

După această clarificare, trebuie să reținem că, în prezența circumstanței agravante consemnate la art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM, infracțiunea de pariuri aranjate poate constitui o formă specifică:

(i) a escrocheriei în formă consumată comisă în proporții deosebit de mari, adică a faptei specificate la art. 190 alin. (5) CP RM (atunci când infracțiunea în discuție apare în modalitatea normativă de pariere pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat), deoarece presupune dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin inducerea în eroare a uneia sau a mai multor persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în privința naturii, calităților substanțiale ale obiectului, părților (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, ori dacă încheierea acestuia este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean care a produs daune considerabile, implicând utilizarea informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului sportiv de pariat;

(ii) a complicității la escrocheria în formă consumată comisă în proporții deosebit de mari, (atunci când infracțiunea de pariuri aranjate apare în modalitatea normativă de informare a altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului de pariat), deoarece presupune înlesnirea creării intenționate de condiții pentru dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin inducerea în eroare a uneia sau a mai multor persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în privința naturii, calităților substanțiale ale obiectului, părților (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, ori dacă încheierea acestuia este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean care a produs daune

¹⁰⁴¹ Regulamentul din 25 iunie 2019 privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către S.A. „Loteria Națională a Moldovei”. Disponibil: <https://bit.ly/2QG8mhV>

considerabile, implicând punerea la dispoziție a informației despre existența unei înțelegeri în privința trucării evenimentului sportiv de pariat¹⁰⁴².

În asemenea situații, în baza regulii *lex specialis derogat generali*, răspunderea se va aplica doar potrivit art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM. O altă soluție ar fi contrară principiului legalității.

În cazul incidenței circumstanței agravante consemnate la art. 242² alin. (2) lit. b) CP RM, infracțiunea de pariuri aranjate este o infracțiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii daunelor în proporții deosebit de mari¹⁰⁴³. În această ipoteză, trebuie să se constate legătura de cauzalitate (legătura cauzală, în calitate de construcție abstractă, presupune existența cauzei și a efectului¹⁰⁴⁴) dintre fapta comisă și daunele provocate.

5.3. Concluzii la Capitolul 5

În urma analizei circumstanțelor agravante ale infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate, formulăm concluziile *infra*:

1) oficialii (*i.e.* antrenorul, arbitrul, agentul sportivului, membrul juriului, proprietarul de club sportiv, persoana care face parte din conducerea unei organizații sportive) ar putea cu ușurință să încurajeze, să influențeze sau să instruiască un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat ca să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Din acest motiv, este justificată agravarea răspunderii penale în această ipoteză;

2) antrenorul este persoana calificată desemnată pentru a pregăti și îndruma participanții la un eveniment. La calificarea faptei potrivit art. 242¹ alin. (2) CP RM nu contează dacă antrenorul principal, cel secund sau un alt antrenor a încurajat, a influențat sau a instruit un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să aibă o conduită care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Aceste împrejurări pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei;

3) agentul sportivului este un intermediar care facilitează încheierea unor contracte (de muncă sau de transfer) dintre sportivi și cluburile sportive. Agent al sportivului ar putea fi atât o persoană fizică, cât și o persoană juridică. Agentul sportivului-persoană juridică nu poate fi tras

¹⁰⁴² Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, p. 236.

¹⁰⁴³ Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II, p. 120.

¹⁰⁴⁴ Ciobanu Ig. și Nedelcu N. *Coraportul legăturii cauzale cu alte elemente ale componenței de infracțiune*. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 2, p. 16.

la răspundere în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM (pentru că manipularea unui eveniment în varianta agravată nu prevede pedepse pentru persoana juridică), ci în baza alin. (1) al aceluiași articol, adică în varianta tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment;

4) un juriu poate fi desemnat atât în cadrul unui eveniment sportiv, cât și în cadrul unui eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria;

5) „proprietar de club sportiv” semnifică persoana care exercită attributele dreptului de proprietate (posesiunea, folosința și dispoziția) în condițiile legii față de capitalul social al clubului sportiv (i.e. persoană juridică);

6) cluburile sportive au o dublă natură juridică: (i) organizație sportivă și (ii) instituție de învățământ extrașcolară. De asemenea, cluburile sportive pot fi persoane juridice de drept privat și de drept public. Proprietarul de club sportiv-persoană juridică de drept public nu poate fi tras la răspundere penală pentru manipularea unui eveniment;

7) forma juridică de organizare a clubului sportiv și faptul dacă are sau nu scop lucrativ nu are impact asupra calificării faptei conform art. 242¹ alin. (2) CP RM. Este important să se constate că proprietarul acestuia este o persoană fizică;

8) în situația în care proprietarul unui club sportiv este o societate comercială, răspunderea poate fi aplicată conform variantei-tip a infracțiunii de manipulare a unui eveniment [art. 242¹ alin. (1) CP RM] atât în raport cu persoana fizică care a comis fapta, cât și în raport cu persoana juridică;

9) în cazul în care proprietarul de club sportiv-persoană fizică care a comis infracțiunea de manipulare a unui eveniment întrunește una dintre condițiile prevăzute la art. 21 alin. (3) și la alin. (3¹) CP RM, atunci acesta trebuie tras la răspundere în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM, iar clubul sportiv – în baza art. 242¹ alin. (1) CP RM;

10) sunt organizații sportive: a) asociațiile sportive; b) cluburile sportive; c) școlile sportive; d) centrele de pregătire olimpică; e) federațiile sportive naționale; f) ligile profesioniste; g) Comitetul Național Olimpic și Sportiv; h) centrele sportive de pregătire a loturilor naționale; i) Comitetul Paralimpic al Republicii Moldova. Persoanele care ocupă funcții de conducere (e.g., președintele, vicepreședintele, directorul, directorul adjunct) în cadrul acestor entități cad sub incidența noțiunii de „persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive”;

11) membrii unui organ colegial ar putea cădea sub incidența noțiunii de „persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive”;

12) poate fi aplicată răspunderea penală în baza art. 242¹ alin. (2) CP RM doar în raport cu acel membru al organului colegial de conducere al unei organizații sportive care a incurajat, a influențat sau a instruit un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să

întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, cu scopul de a obține bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană. Dacă persoana în discuție va comite fapta în interesul organizației sportive-persoană juridică de drept privat, atunci organizația respectivă ar putea fi trasă la răspundere în conformitate cu art. 242¹ alin. (1) CP RM;

13) persoana care face parte din conducerea unei organizații sportive poate în același timp să aibă calitatea de proprietar de club sportiv;

14) pentru calificarea faptei în baza art. 242¹ CP RM nu contează dacă subiectul infracțiunii și participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, care este încurajat, influențat sau instruit să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv, fac parte sau nu din aceeași organizație (*e.g.*, din același club sportiv);

15) manipularea unor evenimente sportive în vederea parierii pe acestea constituie una dintre activitățile infracționale ale grupurilor criminale și ale organizațiilor criminale;

16) sub aspect numeric, grupul criminal organizat trebuie să reunească cel puțin trei persoane. Acesta este standardul Convenției ONU împotriva criminalității transnaționale organizate, care trebuie luat în considerare (în baza art. 8 din Constituție) la aplicarea circumstanței agravante prevăzute la art. 242² alin. (2) lit. a) CP RM;

17) grupul criminal organizat implică existența unei discipline interne, a unei ierarhii bine conturate cu un „centru unic de comandă”, a unor reguli de recrutare de noi membri, de acționare și de repartizare a rolurilor către fiecare membru al grupului criminal organizat. Nu este vorba despre o organizarea spontană, ci una care ar putea avea o structură și un „program” de realizare;

18) cei care vor crea un grup criminal organizat în vederea comiterii infracțiunii de pariuri aranjate trebuie trași la răspundere conform art. 26, art. 242² alin. (2) lit. a) CP RM, adică pentru pregătirea la comiterea infracțiunii de pariuri aranjate;

19) practica judiciară demonstrează că dintr-un grup criminal organizat ar putea face parte nu doar persoane fizice, ci și persoane juridice;

20) pentru a asigura cerința de previzibilitate impusă de art. 7 CEDO, considerăm că este oportun de a specifica expres că regulile prevăzute la art. 47 alin. (2)-(6) CP RM sunt aplicabile, *mutatis mutandis*, în raport cu grupul criminal organizat;

21) proporțiile deosebit de mari se vor raporta la quantumul salariului mediu lunar pe economie, stabilit de Guvern, în vigoare la momentul comiterii faptei, indiferent de faptul dacă la data trimiterii cauzei în judecată, pronunțării sentinței, rejudecării cauzei etc. va exista un alt quantum al salariului mediu lunar pe economie aprobat de Guvern.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Ca rezultat al studiului efectuat, realizând o sinteză, ajungem la următoarele **concluzii generale**:

1) infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate nu se circumscriu trăsăturilor definitorii ale corupției și, prin urmare, ele nu pot fi considerate infracțiuni de corupție. În schimb, comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM generează repercusiuni asupra activităților economice desfășurate în legătură cu un eveniment sportiv sau cu un eveniment de altă natură care oferă ocazii de a paria;

2) organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții de legalitate, precum și a evenimentelor care oferă ocazii de a paria, reprezintă o premisă *sine qua non* pentru aplicarea răspunderii conform art. 242¹ și 242² CP RM;

3) *de lege lata*, nu există un mijloc represiv pentru fapta de organizare și desfășurare fără drept a jocurilor de noroc (printre care și a pariurilor) asupra cărora a fost instituit monopolul de stat. Există o lacună legislativă, de care făptuitorii beneficiază și care trebuie remediată;

4) eveniment sportiv semnifică orice competiție sportivă. Aceasta este concepția Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. Prin urmare, în actele normative extrapenale ar trebui utilizată doar o singură sintagmă (*e.g.*, cea de „eveniment sportiv”, conținută în legea penală) în locul expresiei „competiții/evenimente sportive”;

5) nu există niciun argument obiectiv și rezonabil de a interzice pariurile pe evenimente de altă natură (decât cele sportive) susceptibile de a fi manipulate în sensul art. 242¹ CP RM. Limitarea unor categorii de pariuri nu poate inhiba dorința de a comite infracțiunea în discuție;

6) pariurile se pot face atât pe rezultatul final al unui eveniment, cât și pe elementele separate ale acestuia. Corelativ, ar putea fi manipulată doar o parte dintr-un eveniment sportiv sau de pariat, însă nu neapărat rezultatul final al acestuia. Dar în dispoziția art. 242¹ CP RM nu se menționează despre manipularea parcursului unui eveniment sportiv sau de pariat, fapt care ar putea genera probleme de interpretare și, respectiv, de aplicare a normei în cauză;

7) participantul la un eveniment sportiv/de pariat ar putea vicia evenimentul în discuție nu doar printr-o conduită comisivă (așa cum este menționat în art. 242¹ CP RM), ci și printr-o conduită omisivă (așa cum prevede Convenția privind manipularea în competițiile sportive);

8) este oportună stabilirea răspunderii penale a participantului la un eveniment sportiv sau de pariat care va adopta conduita cerută de subiectul infracțiunii prevăzute la art. 242¹ CP RM;

9) textul „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin” din art. 242¹ CP RM poate fi subsumat conceptului generic de „remunerație necuvenită”;

10) este necesară agravarea răspunderii penale în ipoteza în care făptuitorul încurajează, influențează sau instruiește un participant minor la un eveniment sportiv și/sau de pariat să întreprindă acțiuni care ar produce un efect viciat asupra evenimentului respectiv. De asemenea, este oportună agravarea răspunderii penale în situația în care infracțiunea de manipulare a unui eveniment este comisă în raport cu două sau mai multe persoane, precum și în cazul comiterii infracțiunii de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;

11) din punct de vedere terminologic, legislatorul a fost inconsecvent. *In concreto*, în timp ce în titlul art. 242¹ CP RM se menționează despre „manipulare”, dimpotrivă, în conținutul art. 242¹ alin. (1) CP RM, precum și la descrierea infracțiunii de pariuri aranjate se operează, în mod interșanjabil, cu termenul „viciat” și, respectiv, „trucat”. Sinonimia în legea penală (și nu doar) nu este recomandabilă, pentru că generează confuzii și incertitudine juridică atât pentru subiectele dotate cu competența aplicării legii, cât și pentru destinatarii acesteia;

12) textul „în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate” din art. 242¹ alin. (1) CP RM restrânge în mod nejustificat sfera de aplicare a infracțiunii de manipulare a unui eveniment doar pentru situațiile când subiectul-persoană fizică al infracțiunii în discuție ocupă o anumită funcție sau exercită o anumită activitate de care se folosește la comiterea infracțiunii de manipulare a unui eveniment;

13) în virtutea statutului și atribuțiilor conferite arbitrilor, acesta ar putea cu „succes” să comită fapta de manipulare a unui eveniment. Totuși, dispoziția art. 242¹ alin. (2) CP RM nu prevede arbitrul printre subiecții speciali ai infracțiunii de manipulare a unui eveniment;

14) este nepotrivită folosirea în art. 242² CP RM a expresiei „în intenția” pentru a desemna scopul făptuitorului de a determina alte persoane să pună mize pe un eveniment sportiv sau de altă natură manipulat. Intenția și scopul infracțiunii sunt noțiuni juridice diferite, ele nu trebuie confundate.

În baza celor menționate *supra*, pledăm pentru implementarea următoarelor **recomandări**:

1) înlocuirea cuvântului „viciat” din dispoziția art. 242¹ alin. (1) CP RM și, respectiv, a cuvintelor „trucării” și „trucarea” din dispoziția art. 242² alin. (1) CP RM cu termenul „manipulat” (în forma gramaticală corespunzătoare);

2) completarea art. 242¹ CP RM, după cuvântul „acțiuni”, cu sintagma „sau inacțiuni”;

3) substituirea textului „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, care nu i se cuvin” din art. 242¹ CP RM cu sintagma „remunerație necuvenită”;

4) înlocuirea expresiei „în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate” din art. 242¹ alin. (1) CP RM cu textul „în ambele cazuri

cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate”;

5) completarea art. 242¹ CP RM cu următoarele circumstanțe agravante, în sensul că aceeași acțiune săvârșită: (i) asupra unui minor; (ii) asupra a două sau mai multe persoane; (iii) de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;

6) completarea art. 242¹ alin. (2) CP RM cu un nou subiect special al infracțiunii, *i.e.* „arbitrul”;

7) completarea art. 242¹ CP RM cu un nou alineat, cu următorul conținut: „Săvârșirea de către participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat a unor acțiuni sau inacțiuni care ar produce un efect manipulat asupra parcursului sau asupra rezultatului evenimentului respectiv, cu scopul de a obține o remunerație necuvenită pentru sine sau pentru o altă persoană, se pedepsește cu amendă de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate.”;

8) înlocuirea expresiei „în intenția” din art. 242² alin. (1) CP RM cu sintagma „cu scopul”;

9) completarea Capitolului XIII (care stabilește înțelesul unor termeni sau expresii) din Partea generală a Codului penal cu art. 134¹⁴ „Remunerația necuvenită” cu următoarea dispoziție: „Prin remunerație necuvenită se înțeleg bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele sub orice formă, care nu i se cuvin destinatarului în temeiul unor prevederi normative”;

10) completarea Codului penal cu art. 241² „Organizarea și desfășurarea ilegală a jocurilor de noroc”, cu următorul conținut:

„(1) Organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat, a jocurilor de noroc interzise, fără licență sau într-un loc interzis, soldată cu obținerea unui venit în proporții mari,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 3.000 de unități convenționale, cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1.000 la 3.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea acesteia.

(2) Aceeași acțiune:

a) soldată cu obținerea unui venit în proporții deosebit de mari;

b) săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 2.000 la 4.000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 2 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite

funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3.000 la 6.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea acesteia.”;

11) expunerea art. 277¹ alin. (2) din Codul contravențional în următoarea redacție: „Organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat, a jocurilor de noroc interzise, fără licență sau într-un loc interzis, se sancționează cu amendă de la 60 la 120 de unități convenționale cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții pe un termen de până la un an, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 120 la 180 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate de până la un an.”;

12) excluderea lit. h) și lit. i) din alin. (2) al art. 44 din Legea integrității, prevederi care atribuie infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate la grupul infracțiunilor de corupție;

13) folosirea în textul Legii nr. 291/2016 a sintagmei „eveniment sportiv” în locul dihotomiei „competiții/evenimente sportive”;

14) expunerea într-o nouă redacție a definiției de „pariu” din art. 2 al Legii nr. 291/2016, *i.e.*: „pariu – joc de noroc ce presupune plasare a unei mize pe un eveniment viitor și incert, ce se va produce fără implicarea organizatorului pariului”;

15) excluderea expresiei „pentru competițiile/evenimentele sportive” din art. 6 alin. (1) lit. d), art. 43 alin. (1), precum și din titlul Capitolului VIII al Legii nr. 291/2016;

16) abrogarea lit. c) din alin. (4) al art. 6 din Legea nr. 291/2016, normă care interzice jocurile de tip pariu, indiferent de forma de organizare și mijloacele de joc utilizate, care folosesc ca suport (obiect) de joc rezultatele loteriilor, indiferent de modul în care se organizează aceste jocuri și în care participanții au posibilitatea să indice (pronosticheze) rezultatele acestor evenimente.

Recomandările ce vizează Legea nr. 291/2016 sunt valabile, *mutatis mutandis*, și pentru Regulamentul-tip privind organizarea și desfășurarea pariurilor pentru competițiile/evenimentele sportive (Anexa nr. 3 la Hotărârea Guvernului nr. 777 din 1 august 2018).

Având în vedere propunerile *de lege ferenda* formulate *supra*, recomandăm următorul model incriminator al art. 242¹ și 242² CP RM:

Articolul 242¹. Manipularea unui eveniment

(1) Încurajarea, influențarea sau instruirea unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat să întreprindă acțiuni sau inacțiuni care ar produce un efect manipulat

asupra parcursului sau rezultatului evenimentului respectiv, cu scopul de a obține o remunerație necuvenită pentru sine sau pentru o altă persoană,

se pedepsește cu amendă de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, în ambele cazuri cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 6.000 la 9.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

(2) Aceleași acțiuni săvârșite:

a) asupra unui minor;

b) asupra a două sau mai multe persoane;

c) de un antrenor, un agent al sportivului, un arbitru, un membru al juriului, un proprietar de club sportiv sau de o persoană care face parte din conducerea unei organizații sportive;

d) de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală,

se pedepesc cu amendă de la 3.350 la 5.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 4 la 7 ani.

(3) Săvârșirea de către participantul la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat a unor acțiuni sau inacțiuni care ar produce un efect manipulat asupra parcursului sau asupra rezultatului evenimentului respectiv, cu scopul de a obține o remunerație necuvenită pentru sine sau pentru o altă persoană,

se pedepsește cu amendă de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate.

Articolul 242². Pariurile aranjate

(1) Parierea pe un eveniment sportiv sau pe un alt eveniment de pariat fie informarea altor persoane despre existența unei înțelegeri în privința manipulării acelui eveniment cu scopul de a le determina să participe la pariul respectiv, săvârșită de către o persoană care cunoaște cu certitudine despre existența unei înțelegeri privind manipularea acelui eveniment,

se pedepsește cu amendă de la 2.350 la 4.350 de unități convenționale, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 6.000 la 8.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

(2) Acțiunile prevăzute la alin. (1):

a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;

b) care au cauzat daune în proporții deosebit de mari,

se pedepsesc cu amendă de la 3.350 la 5.350 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 9.000 la 11.000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.

Avantajele acestor recomandări se evidențiază în următoarele domenii:

a) domeniul legislativ. În această privință, s-ar asigura: o diferențiere a răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment; uniformizarea terminologiei din art. 242¹ și 242² CP RM și din actele normative extrapenale de referință; consecvența normelor juridico-penale în raport cu prevederile actelor normative extrapenale de referință. Astfel, aceste recomandări ar contribui la creionarea unui cadru legislativ nu doar coerent, dar și echilibrat privind infracțiunile de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate;

b) domeniul jurisprudențial. Sub acest aspect, s-ar asigura aplicarea corectă și uniformă de către instanțele de judecată a normelor de incriminare prevăzute la art. 242¹ și art. 242² CP RM și, respectiv, s-ar evita incertitudinea juridică;

c) domeniul economic. Impactul asupra economiei naționale s-ar materializa în reducerea costurilor legate de rejudecarea cauzelor ca efect al reîncadrării de la art. 242¹ la art. 334 CP RM; de la art. 190 la art. 242² sau altele din Codul penal, ori viceversa; va scuti bugetul de stat de sarcina achitării despăgubirilor ca rezultat al condamnărilor CtEDO pentru încălcarea unor drepturi garantate de CEDO, atunci când sunt comise erori în aplicarea art. 242¹ și 242² CP RM.

Planul cercetării de perspectivă include următoarele repere:

1) analiza juridico-istorică a infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate;

2) studierea aprofundată a reglementărilor din dreptul comparat referitoare la infracțiunile prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM;

3) estimarea oportunității incriminării faptei de pariuri cu folosirea informațiilor confidențiale din interior (*insider*) despre organizarea și desfășurarea unui eveniment;

4) justificarea stabilirii răspunderii penale a persoanelor juridice în cazul variantei agravate a infracțiunii de manipulare a unui eveniment, prevăzute la art. 242¹ alin. (2) CP RM;

5) evaluarea eficacității pedepselor aplicate pentru comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 242¹ și 242² CP RM;

6) elucidarea conotațiilor criminologice ale infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate.

BIBLIOGRAFIE

A. Surse în limba română

1. Antoniu G. (coord.). *Explicații preliminare ale noului Cod penal: Art. 53-187*, vol. II. București: Universul Juridic, 2011. – 592 p.
2. Antoniu G. și Toader T. (coord.). *Explicațiile noului Cod penal*, vol. IV. Articolele 257-366. București: Universul Juridic, 2016. – 896 p.
3. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009. – 858 p.
4. Băbălău D. *Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. – 304 p.
5. Basarab M., Pașca V., Mateuț Gh. et al. *Codul penal comentat: Partea generală*, vol. I. București: Hamangiu, 2007. – 744 p.
6. Berliba V. și Cojocaru R. *Controverse referitoare la interpretarea și incriminarea infracțiunii unice prelungite*. În: Avocatul poporului, 2004, nr. 12, p. 13-15.
7. Berliba V. și Cojocaru R. *Semne obiective ale infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător*. În: Revista de științe penale. Ediție specială, 2008-2009, p. 11-27.
8. Berliba V. și Osoianu T. *Procedee de aplicare a efectului retroactiv în raport cu norma art. 126 alin. (1)-(1¹) C. pen. al RM, introdusă recent prin Legea nr. 207/2016*. În: Avocatul: Buletin informativ, 2017, nr. 1, anul I, p. 11-29. Disponibil: <https://bit.ly/3gFai5f>
9. Brînza S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. – 675 p.
10. Brînza S. *Dobândirea ilicită a foloaselor necuvenite: faptă contra patrimoniului sau faptă de corupție?* În: Materialele Conferinței internaționale „Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice”. Chișinău: Transparency International, Bons Office, 2004, p. 107-113.
11. Brînza S. *Rolul scopului în procesul de stabilire a gradului prejudiciabil al faptei*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe Sociale”, 2007, nr. 3, p. 94-98.
12. Brînza S. *Noțiunea și semnele sustragerii: aspecte teoretice și practice*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 8, p. 46-63.
13. Brînza S. *Răspunderea penală a membrilor organelor colegiale: opinii pe marginea unui proiect de lege*. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XX Междунар. научн.конф., 21-22 декабря 2016 г., Переяслав-Хмельницкий. // Сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2016, Вып. 12, ч. 3, p. 72-78.
14. Brînza S., Ulianoschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Cartier, 2005. – 804 p.
15. Brînza S. și Stati V. *Conceptul „repetarea infracțiunii”: argumente în favoarea excluderii din Codul penal al Republicii Moldova*. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 2, p. 14-19; nr. 3, p. 6-12.
16. Brînza S. și Stati V. *Considerente de natură politico-penală în vederea abolirii instituției de repetare a infracțiunii*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe Sociale”, 2007, nr. 6, p. 60-73.
17. Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea specială*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. – 1061 p.
18. Brînza S. și Stati V. *Drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. – 1322 p.
19. Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. – 1328 p.

20. Brînza S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. – 1300 p.
21. Brînza S. și Stati V. *Observații critice pe marginea Proiectului de Lege nr. 268/2016*. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXI Международная научная конференция, 26-27 января 2017 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2017, Выпуск 1(21), Часть 4, p. 82-96.
22. Brînza S. și Stati V. *Escrocheria și delapidarea averii străine: efectele adoptării Legii nr. 179/2018*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2019, nr. 3, p. 59-73.
23. Botnaru S., Șavga A., Grosu V. et al. *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ediția a-II-a, Chișinău: Cartier, 2005. – 624 p.
24. Botnaru S. și Buruiană O. *Răspunderea penală a persoanei juridice*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 8(88), p. 77-80.
25. Bulai C. și Bulai B.N. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2012. – 678 p.
26. Bulai C., Mitache C., Mitache Cr., et al. *Drept penal. Partea generală*, ediția a VII-a. București: Universul Juridic, 2012. – 476 p.
27. Chihai C. *Răspunderea penală pentru încălcarea legislației privind organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc – propunere de lege ferenda*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2018, nr. 3, p. 90-99.
28. Ciobanu Ig. și Nedelcu N. *Coraportul legăturii cauzale cu alte elemente ale componenței de infracțiune*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 2, p. 16-21.
29. Ciuncan D. *Constituirea unui grup infracțional organizat*. Disponibil: <https://bit.ly/2zW9MPO>
30. Clasificația Sportivă Unică a Republicii Moldova pentru anii 2018-2021. Disponibil: <https://bit.ly/2GQ5g4O>
31. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 6 iunie 2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75.
32. Codul contravențional al Republicii Moldova, 218 din 24 octombrie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 78-84.
33. Codul educației al Republicii Moldova, nr. 152 din 17 iulie 2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 319-324.
34. Codul muncii al Republicii Moldova, nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162.
35. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
36. Codul penal al României, nr. 286 din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 510.
37. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110, republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 248-251.
38. Codul de procedură penală al României, nr.135 din 1 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr. 486.
39. Codul de etică al Federației Moldovenești de Fotbal, aprobat la 10 iunie 2015 prin Hotărârea nr. 155 a Comitetului executiv al Federației Moldovenești de Fotbal. Disponibil: <https://goo.gl/TVybK5>
40. Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal (ediția 2003). Disponibil: <https://bit.ly/34Ef1yl>

41. Codul disciplinar al Federației Moldovenești de Fotbal (ediția 2020). Disponibil: <https://bit.ly/2RyFWWZ>
42. Convenția cu arbitrii privind integritatea meciurilor de fotbal, aprobată prin Hotărârea Comitetului Executiv al FMF din 17 iulie 2014. Disponibil: <https://bit.ly/2ZZbfQ5>
43. Copețchi St. *Delimitarea infracțiunii unice prelungite de concursul de infracțiuni, precum și de unele forme ale unității infracționale*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2016, nr. 8(98), p. 138-146.
44. Copețchi S. *Provocarea infracțiunii în contextul măsurilor speciale de investigație (I)*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2017, nr. 2, p. 26-32.
45. Copețchi St. și Hadîrcă Ig. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. – 352 p.
46. *Corupția în sport*. În: Jurnal de Cercetare Anticorupție, 2013, nr. 77. Disponibil: <https://goo.gl/W3XEfa>
47. Clasificatorul activităților din economia Republicii Moldova, Rev. 2, (CAEM-2), aprobat prin Hotărârea Colegiului Biroului Național de Statistică nr. 20 din 29 decembrie 2009. Disponibil: <https://goo.gl/MYZc7v>
48. Cușnir V. *Corupția: reglementări de drept, activități de prevenire și combatere. Partea I*. Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, 1999. – 155 p.
49. Cușnir V. și Berliba V. *Aspecte juridico-penale ale evaziunii fiscale a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2002. – 208 p.
50. Cușnir V. *Incriminarea corupției în legislația penală a Republicii Moldova*, Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2005. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/3050/>
51. Decizia Curții Constituționale nr. 2 din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr.159g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin. (1) și alin. (1¹) din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 119-126.
52. Decizia Curții Constituționale nr. 109 din 7 noiembrie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 138g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 243 alineatul (1) literele a) și c) din Codul penal (spălarea banilor). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 58-66.
53. Decizia Curții Constituționale nr. 4 din 5 ianuarie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.166g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 46 din Codul penal (grupul criminal organizat). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 142-148.
54. Decizia Curții Constituționale nr. 38 din 8 mai 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.45g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 235-244.
55. Decizia Curții Constituționale nr. 40 din 8 mai 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.48g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 364¹ din Codul de procedură penală (judecata în baza probelor administrate în faza de urmărire penală). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 256-265.
56. Decizia Curții Constituționale nr. 49 din 31 mai 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.62g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 220 din Codul penal (proxenetismul). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 285-294.
57. Decizia Curții Constituționale nr. 126 din 15 noiembrie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 152g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 190 alin. (1) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 76-85.

58. Decizia Curții Constituționale nr. 127 din 15 noiembrie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 153g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 189 alin. (1) din Codul penal (șantajul comis prin amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 76-85.
59. Decizia Curții Constituționale nr. 68 din 14 mai 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.87g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 362¹ din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 230-237.
60. Decizia Curții Constituționale nr. 19 din 11 februarie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.24g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 163 alin. (1) din Codul penal (lăsarea în primejdie în cazul în care făptuitorul știa despre primejdie). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 178-184.
61. Decizia Curții Constituționale nr. 117 din 14 noiembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 165g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „indicat la alin. (1)” conținut în articolul 326 alin. (1¹) din Codul penal (traficul de influență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 7-13.
62. Decizia Curții Constituționale nr. 113 din 24 octombrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 175g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 326 alin. (1¹) din Codul penal (noțiunile de „bunuri” și „avantaje” în contextul infracțiunii de trafic de influență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 388-392.
63. Decizia Curții Constituționale nr. 117 din 15 noiembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 165g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „indicat la alin. (1)” conținut în articolul 326 alin. (1¹) din Codul penal (traficul de influență). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 7-13.
64. Decizia Curții Constituționale nr. 131 din 5 decembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 158g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 330² și 352¹ din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 14-23.
65. Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 10 februarie 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr.191a/2019 privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 84 alin. (1) din Codul penal (aplicarea pedepsei pentru concurs de infracțiuni persoanelor care au atins vârsta de 18 ani, dar care nu au atins vârsta de 21 de ani și care nu au mai fost condamnate). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 102.
66. Decizia Curții Constituționale nr. 30 din 19 martie 2020 de inadmisibilitate a sesizării nr.193g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 145 alin. (2) lit. a) din Codul penal (claritatea noțiunii de „omor premeditat”). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 115-117.
67. Decizia Curții Constituționale a României nr. 363 din 7 mai 2015 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 6 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale. În: *Monitorul Oficial al României*, 2015, nr. 495.
68. Decizia Curții Constituționale a României nr. 874 din 15 decembrie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 213 alin. (1) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al României*, 2016, nr. 170.
69. Decizia Curții Constituționale a României nr. 559 din 12 iulie 2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 367 alin. (1), (3) și (6) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al României*, 2016, nr. 818.
70. Decizia Curții Constituționale a României nr. 368 din 30 mai 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) și ale art. 39 alin. (1) lit. b) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al României*, 2017, nr. 566.
71. Decizia Curții Constituționale a României nr. 472 din 27 iunie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 367 alin. (6) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al României*, 2017, nr. 760.

72. Decizia Curții Constituționale a României nr. 460 din 5 iulie 2018 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 367 alin. (1) și alin. (3) din Codul penal, art. 3 alin. (3) și alin. (4) și ale art. 4 alin. (9), alin. (11) și alin. (13) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 74/2013 privind unele măsuri pentru îmbunătățirea și reorganizarea activității Agenției Naționale de Administrare Fiscală, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, a dispozițiilor art. 172 alin. (10) și alin. (12), art. 375 și art. 377 din Codul de procedură penală, ale art. 248 din Codul penal din 1969 și ale art. 297 alin. (1) din Codul penal cu referire la art. 132 din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție. În: *Monitorul Oficial al României*, 2018, nr. 979.
73. Decizia Curții de Arbitraj Sportiv de pe lângă Federația Moldovenească de Fotbal din 7 mai 2012. Dosarul nr. 1/2012. Nepublicată.
74. Decizia Curții de Apel Chișinău din 15 decembrie 2015. Dosarul nr. 1a-1537/15. Disponibil: <https://bit.ly/2xbfhbN>
75. Decizia Curții de Apel Chișinău din 11 februarie 2016. Dosarul nr. 1a-1311/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2R3yIt1>
76. Decizia Curții de Apel Chișinău din 7 noiembrie 2017. Dosarul nr. 2ac-1153/16. Disponibil: <https://goo.gl/ZETA1W>
77. Decizia Curții de Apel Chișinău din 7 februarie 2018. Dosarul nr. 4r-8/18. Disponibil: <https://goo.gl/ijeqFi>
78. Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 iunie 2019. Dosarul nr. 1a-463/19. Nepublicată.
79. Decizia Curții de Apel Chișinău din 4 iunie 2019. Dosarul nr. 1r-121/19. Disponibil: <https://bit.ly/2Xq4TaW>
80. Decizia Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 5 iunie 2018. Dosarul nr. 1ra-768/2018. Disponibil: <https://bit.ly/2H1qJHQ>
81. Decizia Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 5 octombrie 2016. Dosarul nr. 1ra-1775/2016. Disponibil: <https://bit.ly/2H2qA8D>
82. Decizia Curții Supreme de Justiție din 31 octombrie 2018. Dosarul nr. 1ra-1945/2018. Disponibil: <https://bit.ly/2YlPnx1>
83. Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 ianuarie 2020. Dosarul nr. 1ra-343/2020. Disponibil: <https://bit.ly/2zPBnlx>
84. Decizia Curții Supreme de Justiție din 24 martie 2020. Dosarul nr. 4-1re-99/2020. Disponibil: <https://bit.ly/37N4geR>
85. Decizia nr. 156/2013 din 4 iunie 2013 a Înaltei Curți de Casație și Justiție a României. Disponibil: <https://bit.ly/2W2nERm>
86. Decizia nr. 156/2013 a Înaltei Curții de Casație și Justiție a României din 4 iunie 2013. Disponibil: <https://bit.ly/2W2nERm>
87. *Dicționarul explicativ al limbii române* / Conducătorii lucrării: Coteanu I., Seche L. și Seche M. Ediția a II-a, revăzută. București: Univers Enciclopedic Gold, 2012. – 1230 p.
88. Dobrinoiu V. *Corupția în dreptul penal român*. București: Atlas Lex, 1995. – 336 p.
89. Dunea M. *Despre claritate și obscuritate normativă în materia conținutului infracțiunii atunci când se reglementează tendințe atenuante sau agravante ale legiuitorului penal. Reflecții privind determinarea unei anumite nature juridice a dispoziției legale din art. 308 Cod penal român astfel cum a fost aceasta stabilită prin jurisprudența obligatorie a instanței supreme*. În: *Revista de Științe Juridice*, 2015, vol. 30, Supliment, p. 127-157.
90. Federația Moldovenească de Fotbal. Statistica. Disponibil: <https://fmf.md>
91. Federații sportive. Disponibil: <https://bit.ly/2V1RRi0>
92. Gavajuc S. *Răspunderea penală pentru remunerații ilicite în îndeplinirea lucrărilor de deservire a populației* / Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2016. – 30 p.

93. Georgian D. *Vinovăția penală: concept și caracterizare*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2016. – 174 p.
94. Goicovici J. *Formarea progresivă a contractului*. București: Wolters Kluwer, 2008. – 389 p.
95. Goicovici J. *Natura juridică a contractelor de joc și pariuri*. În: *Dreptul*, 2008, nr. 1, p. 78-109.
96. Goicovici J. *Contractele de joc și pariu, în reglementarea art. 2264-2266 din Noul Cod civil*. În: *Curierul Judiciar*, 2010, nr. 6, p. 325-331.
97. Grama M., Botnaru S., Șavga A. et al. *Drept penal. Partea generală*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. – 328 p.
98. Gurev D. *Răspunderea penală pentru răpirea unei persoane*. Chișinău: CEP USM, 2018. – 344 p.
99. Hadîrcă I. *Răspunderea pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora*. Chișinău: CEP USM, 2008. – 281 p.
100. Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 28 mai 2013 pentru controlul constituționalității unei prevederi din art. 8 alin. (1) lit. a) pct. 5) din Legea nr. 451 din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 152-158.
101. Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 27 mai 2014 pentru controlul constituționalității Art. II al Legii nr. 56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 364-365.
102. Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 9 octombrie 2014 pentru controlul constituționalității Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, și a Legii nr. 112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere (Acordul de Asociere RM – UE) (Sesizarea nr. 44a/2014). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 333-338.
103. Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 115-123.
104. Hotărârea Curții Constituționale nr. 25 din 13 octombrie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 13-19.
105. Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 14 septembrie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 55 alin. (2) și alin. (8) din Legea nr. 320 din 27 decembrie 2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului și pct. 59 subpct. 2) și 5) și pct. 65 din Statutul disciplinar al polițistului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 502 din 9 iulie 2013 (audierea în cadrul anchetei disciplinare). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 369-378.
106. Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 10 mai 2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin. (2) din Codul contravențional. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 204-205.
107. Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 25 iulie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 27 din Legea nr. 151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 361-367.

108. Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 28 martie 2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 162-170.
109. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 30 ianuarie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 10 pct. 4 din Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenariat și întreprinderi. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 108-112.
110. Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 14 mai 2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 361 alin. (2) lit. c) din Codul penal (confeccionarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor de importanță deosebită false). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 176-180.
111. Hotărârea Curții Constituționale nr. 20 din 4 iulie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 260 alin. (4) din Codul fiscal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 267-275.
112. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 22 din 1 octombrie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave). În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 416-422.
113. Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 22 noiembrie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 78¹ din Codul contravențional. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 448-460.
114. Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 17 octombrie 2019 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1¹) din Codul penal. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 338-343.
115. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 23 ianuarie 2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 6 pct. 11¹) din Codul de procedură penală (definiția noțiunii de „eroare gravă de fapt”). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 44-54.
116. Hotărârea Guvernului nr. 582 din 17 august 1995 cu privire la reglementarea monopolurilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 59-60.
117. Hotărârea Guvernului nr. 1552 din 4 decembrie 2002 pentru aprobarea Normelor financiare pentru activitatea sportivă. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 174-176.
118. Hotărârea Guvernului nr. 371 din 24 mai 2011 cu privire la crearea Societății pe Acțiuni „Loteria Națională a Moldovei”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 87-90.
119. Hotărârea Guvernului nr. 480 din 30 iunie 2011 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a criminalității organizate pe anii 2011-2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 110-112.
120. Hotărârea Guvernului nr. 491 din 6 iulie 2012 cu privire la aprobarea cuantumului premiilor pentru performanțele sportivilor obținute la ediția a XXX-a a Jocurilor Olimpice de vară și ediția a XIV-a a Jocurilor Paralimpice din anul 2012, or. Londra, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 142.
121. Hotărârea Guvernului nr. 610 din 17 mai 2016 cu privire la aprobarea cuantumului premiilor pentru performanțele obținute la ediția a XXXI-a a Jocurilor Olimpice de vară și ediția a XV-a a Jocurilor Paralimpice din anul 2016, or. Rio de Janeiro, Brazilia. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 134-139.
122. Hotărârea Guvernului nr. 126 din 6 martie 2017 cu privire la transmiterea unor acțiuni ale statului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 73-77.

123. Hotărârea Guvernului nr. 639 din 14 august 2017 cu privire la aprobarea obiectivelor și condițiilor parteneriatului public-privat pentru dezvoltarea activităților S.A. „Loteria Națională a Moldovei”, precum și a cerințelor generale privind selectarea partenerului privat. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 301-315.
124. Hotărârea Guvernului nr. 777 din 1 august 2018 pentru aprobarea Regulamentelor-tip privind organizarea și desfășurarea activității în domeniul jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 358-364.
125. Hotărârea Guvernului nr. 1040 din 24 octombrie 2018 cu privire la aprobarea cuantumului premiilor pentru performanțele obținute la Jocurile Olimpice de Tineret din anul 2018 (ediția de vară), or. Buenos Aires, Argentina. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 400-409.
126. Hotărârea Guvernului nr. 344 din 18 iulie 2019 cu privire la aprobarea cuantumului premiilor pentru performanțele obținute la ediția a II-a a Jocurilor Europene din anul 2019, or. Minsk, Republica Belarus. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 238.
127. Hotărârea Guvernului nr. 678 din 27 decembrie 2019 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 400-406.
128. Hotărârea Guvernului nr. 176 din 15 martie 2019 cu privire la aprobarea Regulamentului de activitate a federațiilor sportive naționale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 101-107.
129. Hotărârea Judecătoriei Centru, municipiul Chișinău, din 17 noiembrie 2016. Dosarul nr. 2c-934/16. Disponibil: <https://goo.gl/vQUZVv>
130. Hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 37 din 22 noiembrie 2004 „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”. Disponibil: <https://bit.ly/3hQQKLA>
131. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 22 decembrie 2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție. Disponibil: <https://bit.ly/3e1yY68>
132. Hotca M.A. *Codul penal: Comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2007. – 1593 p.
133. Iacuboi V. *Obiectul juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”, 2008, nr. 1, p. 96-102.
134. Inspectoratul General de Poliție. Comunicat de presă din 4 august 2016. *Grupare internațională specializată în prestarea ilegală a serviciilor online, anihilată de poliție*. Disponibil: <https://goo.gl/McfrVJ>
135. Încheierea Comitetului de etică al Federației Moldovenești de Fotbal din 16 iulie 2015. Nepublicată.
136. Încheierea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 13 iunie 2018. Dosarul nr. 2rac-184/18. Disponibil: <https://bit.ly/2vE5hDK>
137. Încheierea Judecătoriei sectorului Buiucani, municipiul Chișinău, din 26 ianuarie 2016. Dosarul nr. 10-731/2015. Disponibil: <https://bit.ly/2J22b4Z>
138. Lefterache L.V. *Drept penal. Partea generală. Curs universitar*. București: Hamangiu, 2016. – 544 p.
139. Legea nr. 845 din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1994, nr. 2.
140. Legea regnului animal, nr. 439 din 27 aprilie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 62-63.
141. Legea nr. 1134 din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 38-39.

142. Legea nr. 285 din 18 februarie 1999 cu privire la jocurile de noroc (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 50-52.
143. Legea nr. 330 din 25 martie 1999 cu privire la cultura fizică și sport. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 83-86.
144. Legea nr. 542 din 19 decembrie 2003 pentru ratificarea Convenției civile privind corupția. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 006.
145. Legea nr. 15 din 17 februarie 2005 pentru ratificarea Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. 36-38.
146. Legea nr. 797 din 2 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 50.
147. Legea nr. 105 din 13 martie 2003 privind protecția consumatorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 176-181.
148. Legea nr. 158 din 6 iulie 2007 pentru ratificarea Convenției ONU împotriva corupției. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 103-106.
149. Legea nr. 90 din 25 aprilie 2008 cu privire la prevenirea și combaterea corupției (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 103-105.
150. Legea nr. 20 din 3 februarie 2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 11-12.
151. Legea nr. 160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 170-175.
152. Legea nr. 185 din 11 iulie 2012 pentru prevenirea și combaterea dopajului în sport. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 1-5.
153. Legea concurenței nr. 183 din 11 iulie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197.
154. Legea nr. 38 din 21 martie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 75-81.
155. Legea nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 320-321.
156. Legea nr. 71 din 12 aprilie 2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 102-104.
157. Legea nr. 207 din 29 iulie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 369-378.
158. Legea nr. 291 din 16 decembrie 2016 cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 2-8.
159. Legea integrității nr. 82 din 25 mai 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243.
160. Legea nr. 197 din 21 iulie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 291/2016 cu privire la organizarea și desfășurarea jocurilor de noroc. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 277-288.
161. Legea nr. 115 din 15 august 2019 pentru modificarea Codului fiscal nr. 1163/1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 274-278.
162. Legea nr. 246 din 23 noiembrie 2017 cu privire la întreprinderea de stat și întreprinderea municipală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 441-450.
163. Legea nr. 100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17.
164. Legea nr. 179 din 26 iulie 2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320.

165. Legea nr. 285 din 29 noiembrie 2018 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind manipularea în competițiile sportive. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 513-525.
166. Legea educației fizice și sportului, nr. 69 din 28 aprilie 2000. În: *Monitorul Oficial al României*, 2000, nr. 200.
167. Legea României nr. 4 din 9 ianuarie 2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive. În: *Monitorul Oficial al României*, 2008, nr. 24.
168. Lupașcu D. *Recursul în interesul legii în proiectele noilor Coduri de procedură din România*. În: *Lex ET Scientia International Journal*, 2009, vol. I, p. 94-109.
169. Lupu M. *Independența judecătorului vs jurisprudența unitară: două concepte ireconciliabile?* Disponibil: <https://bit.ly/3emHLAc>
170. Lupu M. *Inflația de interpretări ale principiului ne bis in idem*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2020, nr. 2, p. 22-25.
171. Manea V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Chișinău: CEP USM, 2010. – 292 p.
172. Manea V. și Cojocaru V.M. *Actul terorist: analiza elementelor circumstanțiale agravante*. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național: Conferința științifică națională cu participare internațională (1-2 octombrie 2019)*. Culegerea comunicărilor. Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2020, p. 274-287.
173. Mareș M. și Mazilu-Babel M. *CEDO. Cauza A. și B. împotriva Norvegiei. Sancțiuni fiscale și penale. Proceduri paralele. Implicații în procesul penal român*. În: *Pandectele Române*, 2017, nr. 1, p. 115-136.
174. Malaurie Ph., Aynès L. și Gautier P.-Y. *Drept civil: Contractele speciale* (traducere de Diana Dănișor). București: Wolters Kluwer, 2009. – 712 p.
175. Mărculescu-Michinici M.-I. și Dunea M. *Drept penal. Partea generală*. București: Hamangiu, 2017. – 968 p.
176. Mitrache C. și Mitrache Cr. *Drept penal român. Partea Generală: conform Noului Cod penal*, ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Univers Juridic, 2016. – 544 p.
177. Moraru V. și Stati V. *Din nou despre inițiativa legislativă privind așa-numita „decriminalizare a infracțiunilor economice” în Republica Moldova*. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXXIII Международная научная конференция, 26-27 января 2018 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов*, 2018, Выпуск 1(33), Часть 2, p. 19-25.
178. Mureșan M. *Aspecte teoretico-normative și practice ale motivului și scopului infracțiunii*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2009. – 202 p.
179. Mutu-Strulea M. *Analiza juridico-penală a spălării banilor*. Monografie. Chișinău: CEP USM, 2006. – 190 p.
180. Nistoreanu Gh., Boroș Al., Dobrinou V. et al. *Drept penal: Partea specială*. București: Europa Nova, 1997. – 736 p.
181. Obadă D. și Cazaciov A. *Grupul infracțional organizat în contextul criminalității transnaționale*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2018, nr. 2, p. 24-31.
182. Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale Ig. Dolea la Decizia Curții Constituționale nr. 2 din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 159g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin. (1) și alin. (1¹) din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 119-126.
183. Ordinul Ministerului Tineretului și Sportului nr. 321 din 8 iunie 2010 cu privire la recunoașterea ramurii de sport „Poker Sportiv” (abrogat). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 252-253.

184. Ordinul Ministerului Tineretului și Sportului al Republicii Moldova nr. B/33 din 24 februarie 2012 cu privire la obligațiile de serviciu ale angajaților din școlile sportive și actele obligatorii în activitatea acestora. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 76-80.
185. Ordonanța de Urgență a Guvernului României nr. 77 din 24 iunie 2009 privind organizarea și exploatarea jocurilor de noroc. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 439.
186. Papuc T. *Principiul proporționalității. Teorie și jurisprudența Curții de la Strasbourg*. București: Solomon, 2019. – 336 p.
187. Pașca V. și Mancaș V. *Drept penal. Partea generală*. Timișoara: Universitas Timisiensis, 2002. – 788 p.
188. Poalelungi M., Dolea Ig. și Sîrcu D. (coord. ed.). *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. – 1192 p.
189. Popescu D. *Circumstanțele atenuante și agravante în dreptul penal al Republicii Moldova*, Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2015. – 29 p.
190. Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal*. Chișinău: CEP USM, 2012. – 315 p.
191. *Prigală v. Republica Moldova*, nr. 36763/06, 13 februarie 2018, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/7aobT7>
192. Raportul de activitate pentru anul 2012 al Centrului Național Anticorupție. Disponibil: <https://bit.ly/3ejAhxa>
193. Rechizitoriul din 26 martie 2018 în cauza penală nr. 2016790130. Disponibil: Arhiva Procuraturii pentru combaterea criminalității organizate și a cauzelor speciale.
194. Regulamentul nr. 199 din 27 iunie 2003 de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, aprobat prin Ordinul Ministrului Sănătății nr. 99 din 27 iunie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 170-172.
195. Regulamentul disciplinar al Federației Române de Fotbal. Disponibil: <https://bit.ly/2RYKuGD>
196. Regulamentul campionatului Republicii Moldova la fotbal, aprobat prin Hotărârea Comitetului Executiv al FMF nr. 178 din 24 decembrie 2019. Disponibil: <https://bit.ly/36HaFaW>
197. Regulamentul cupei „Orange” (ediția 2019-2020), aprobat prin Hotărârea Comitetului de Urgență al FMF din 11 aprilie 2019. Disponibil: <https://bit.ly/3gFzkL>
198. Regulamentul Federației Moldovenești de Fotbal de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal – Licența UEFA (ediția 2018). Disponibil: <https://bit.ly/3eybfKF>
199. Regulamentul Federației Moldovenești de Fotbal de atestare (licențiere) a cluburilor de fotbal – Licența N (ediția 2017). Disponibil: <https://bit.ly/3coOWG5>
200. Regulamentul Federației Moldovenești de Fotbal privind agenții de jucători din Moldova. Disponibil: <https://bit.ly/2MfwLIc>
201. Regulamentul *fair-play* al Federației Moldovenești de Fotbal, aprobat la 22 iulie 2015 prin Hotărârea nr. 159 a Comitetului Executiv al Federației Moldovenești de Fotbal. Disponibil: <https://goo.gl/xoRdC9>
202. Regulamentul privind statutul antrenorului, aprobat prin Hotărârea Comitetului Executiv al FMF din 12 iulie 2012. Disponibil: <https://bit.ly/2MfpnMJ>
203. Regulamentul privind organizarea și funcționarea Clubului sportiv „Dinamo” al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Disponibil: <https://bit.ly/3eiHpKv>
204. Regulamentul din 25 iunie 2019 privind organizarea jocurilor de noroc prin intermediul rețelelor de comunicații electronice de către S.A. „Loteria Națională a Moldovei”. Disponibil: <https://bit.ly/2QG8mhV>
205. Reniță Gh. *Manipularea unui eveniment și pariurile aranjate: locul art.242¹ și 242² în cadrul Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova*. În: Integrare prin cercetare și

- inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională (10-11 noiembrie 2015, Chișinău). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice, științe economice. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 18-21.
- 206.Reniță Gh. *Oportunitatea incriminării faptei de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM)*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională (Chișinău, 28-29 septembrie 2016). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 98-101.
- 207.Reniță Gh. *Justificarea stabilirii răspunderii penale pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM)*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională (Chișinău, 28-29 septembrie 2016). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 94-98.
- 208.Reniță Gh. *Tratamentul sancționator al infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate (art.242¹ și 242² CP RM)*. În: Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației: Conferință științifică internațională (7 iunie 2016, Cahul). Vol. I. Cahul: Tipografia Centrografic, 2017, p. 87-93.
- 209.Reniță Gh. *Manipularea unui eveniment și pariurile aranjate (art.242¹ și 242² CP RM): infracțiuni de corupție?* În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 3, p. 180-191.
- 210.Reniță Gh. *Controverse legate de răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate săvârșite în cyberspațiu*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 8(108), p. 223-245.
- 211.Reniță Gh. *Manipularea unui eveniment și pariurile aranjate: locul art. 242¹ și 242² din Codul penal în tipologia infracțiunilor economice*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participarea internațională (Chișinău, 9-10 noiembrie 2017). Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2017, p. 46-50.
- 212.Reniță Gh. *Rolul și conținutul mizei în contextul infracțiunii de pariuri aranjate*. În: Sharing the Results of Research towards Closer Global Cooperation among Scientists: Results of the 13 International Conference: Collection of Research Papers (April 24, 2018) / Montreal, Canada: Accent Graphics Communications, 2018, p. 41-44.
- 213.Reniță Gh. *Noțiunea de „eveniment sportiv” în contextul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate*. În: Актуальные научные исследования в современном мире. Журнал. Переяслав-Хмельницкий, 2018, Вып. 5(37), ч. 10, p. 12-21.
- 214.Reniță Gh. *Conceptul de „pariu” în contextul infracțiunilor de manipulare a unui eveniment și de pariuri aranjate*. În: Studii și cercetări juridice europene: Conferința internațională a doctoranzilor în drept, Ediția a X-a, Timișoara, 8 iunie 2018. București: Universul Juridic, 2018, p. 649-664.
- 215.Reniță Gh. *Organizarea și desfășurarea pariurilor în condiții de legalitate – premisă sine qua non pentru aplicarea răspunderii conform art. 242¹ și 242² din Codul penal al Republicii Moldova*. În: Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference „Social and Economic Aspects of Education in Modern Society”, Vol. 4, July 19, 2018, Warsaw, Poland. Warsaw: RS Global, 2018, p. 3-12.
- 216.Reniță Gh. *Răspunderea penală pentru organizarea și desfășurarea fără drept a jocurilor de noroc ce constituie monopol de stat: propunere de lege ferenda*. În: Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere, Vol. XXXII: Conferință internațională, ediția a XIV-a. Iași: Performantica, 2018, p. 226-238.
- 217.Reniță Gh. *Obiectul material/imaterial al infracțiunii de manipulare a unui eveniment*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională. Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2018, p. 273-277.

218. Reniță Gh. *Obiectul juridic special al infracțiunii de pariuri aranjate*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională: Științe juridice și economice: Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 233-237.
219. Reniță Gh. *Poate fi confiscat mijlocul de transport folosit pentru trecerea ilegală a mărfurilor peste frontiera vamală?* În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr. 4, p. 47-55; 2019, nr. 3, p. 14-21.
220. Reniță Gh. *Fapta prejudiciabilă a infracțiunii de manipulare a unui eveniment. Partea I*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2020, nr. 3, p. 37-42.
221. Reșetnicov A. *Disocierea mijlocului de săvârșire a infracțiunii de obiectul material al infracțiunii: considerații introductive*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”, 2008, nr. 1(11), p. 114-119.
222. Reșetnicov A. *Obiectul material al infracțiunii și mijlocul de săvârșire a infracțiunii: criterii de delimitare*. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 6, p. 17-22.
223. Rîșniță A. *Teoria obiectului juridic – între exigență și derizoriu*. În: Studia Universitatis Babeș Bolyai – Seria Iurisprudentia, 2014, nr. 2, p. 129-170.
224. Roșca N. și Baieș S. *Dreptul afacerilor*, vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. – 456 p.
225. Selevestru I. *Victima infracțiunilor prevăzute la art. 191 CP RM*. În: Revista științifică a USM „Studia universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 3, p. 194-199.
226. Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*. Chișinău, CEP USM, 2015. – 311 p.
227. Sentința Judecătorei Ciocana, municipiul Chișinău, din 17 februarie 2015. Dosarul nr. 1-636/2014. Disponibil: <https://bit.ly/2sg447C>
228. Sentința Judecătorei Ciocana, municipiul Chișinău, din 2 iulie 2015. Dosarul nr. 1-131/14. Disponibil: <https://bit.ly/304D7jJ>
229. Sentința Judecătorei Buiucani, municipiul Chișinău, din 13 iulie 2015. Dosarul nr. 1-1223/15. Disponibil: <https://bit.ly/2XiByiS>
230. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 10 decembrie 2018. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/2ZZLEnC>
231. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 1 martie 2019. Dosarul nr. 1-163/18. Disponibil: <https://bit.ly/2Ve2ost>
232. Serbinov A. *Răspunderea penală pentru infracțiunile contra securității publice exprimate în manipulări ilegale cu arme și muniții*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2019. – 199 p.
233. Serbinov Ig. *Răspunderea penală pentru neglijența în serviciu*. Chișinău: CEP USM, 2018. – 280 p.
234. Sîrbu N. *Răspunderea penală pentru pseudoactivitatea de întreprinzător*. Monografie. Chișinău: CEP USM, 2013. – 275 p.
235. Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolvabilitate*. Chișinău: CE USM, 2003. – 164 p.
236. Stati V. *Primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației*. În: Materialele Conferinței internaționale „Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice”. Chișinău: Transparency International, Bons Office, 2004, p. 100-106.
237. Stati V. *Unele implicații ale adoptării Legii nr. 38 din 21.03.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative*. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică (Chișinău, 26-28 septembrie 2013). Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice, științe economice. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 115-117.
238. Stati V. *Luarea de mită de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Darea de mită unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat. Analiză de drept penal*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2013, nr. 8(68), p. 96-106.

- 239.Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea I.* În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 11, p. 9-15.
- 240.Stati V. *Infracțiunea de manipulare a unui eveniment (art. 242¹ CP RM): studiu de drept penal. Partea II.* În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 12, p. 7-12.
- 241.Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea I.* În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 1, p. 8-12.
- 242.Stati V. *Răspunderea penală pentru pariurile aranjate (art. 242² CP RM). Partea II.* În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 2, p. 2-6.
- 243.Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs.* Chișinău: CEP USM, 2014. – 530 p.
- 244.Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a II-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016. – 622 p.
- 245.Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*, ediția a III-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2019. – 600 p.
- 246.Stati V. *Reflecții cu privire la oportunitatea anulării derogării stabilite în alin. (1) art. 77 al Legii concurenței.* În: Intellectus, 2017, nr. 2, p. 8-12.
- 247.Stati V. *Ameliorarea măsurilor de influențare juridico-penală asupra infracționalității în sfera activității de întreprinzător: analiza proiectului de remaniere a legii penale a Republicii Moldova.* În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXXI Международная научная конференция, 26-27 ноября 2017 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2017, Выпуск 11(31), Часть 8, p. 119-125.
- 248.Stati V. *Îmbunătățirea climatului investițional văzută prin prisma unei recente inițiative legislative de amendare a legii penale a Republicii Moldova.* În: Актуальные научные исследования в современном мире: Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2018, Выпуск 3(35), Часть 8, p. 139-147.
- 249.Stati V. *Soluții de uniformizare a terminologiei art. 256 din Codul penal și a unor norme conexe.* În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXVI Международная научная конференция (26-27 июня 2017 г., Переяслав Хмельницкий) // Сборник научных трудов. Переяслав Хмельницкий, 2017, Вып. 6, ч. 6, p. 29-34. Disponibil: <https://bit.ly/2X5TqNj>
- 250.Stati V. și Reniță Gh. *Efectele adoptării Legii Republicii Moldova nr. 291/2016 asupra aplicării răspunderii penale pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate.* În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXV Международная научная конференция (26-27 мая 2017 г., Переяслав-Хмельницкий). Сборник научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017, Вып. 5, ч. 10, p. 95-103. Disponibil: <https://bit.ly/2DYNAWT>
- 251.Stanilă L.-M. *Răspunderea penală obiectivă și formele sale în dreptul penal român.* În: Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria „Drept”, 2011, nr. 1, p. 87-96.
- 252.Streteanu F. *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I. București: C.H. Beck, 2008. – 720 p.
- 253.Streteanu F. și Nițu D. *Drept penal. Partea generală: Curs universitar*, vol. I. București: Universul Juridic, 2014. – 450 p.
- 254.Ulianoschi Gh. și Ulianoschi I. *Locul săvârșirii infracțiunii. Importanța și criteriile de stabilire a lui.* În: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 7, p. 16-19.
- 255.Ulianoschi X. și Dogaru M. *Sfera persoanelor juridice care răspund din punct de vedere penal.* În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 11, p. 2-8.
- 256.Ușvat C.-F. *Infracțiunile de corupție în contextul reglementărilor europene.* București: Universul Juridic, 2010. – 644 p.
- 257.Valentin C. *Curtea Constituțională între fair-play și „motivarea de subzistență”.* În: Noua Revistă pentru Drepturile Omului, 2010, nr. 3, p. 3-9.

258. Valentin C. *Dificultatea de a consolida o soluție judiciară la Curtea Europeană a Drepturilor Omului*. În: Noua Revistă pentru Drepturile Omului, 2017, nr. 2, p. 19-24.
259. Vidaicu M. *Infracțiunile de corupție în lumina legislației naționale și convențiilor internaționale*. În: Materialele Conferinței internaționale „Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice”. Chișinău: Transparency International, Bons Office, 2004, p. 114-125.
260. Vizdoagă T. și Eșanu A. *Reîncadrarea juridică a faptei inculpatului în sensul atenuării: probleme de drept penal material și procesual*. În Revista Institutului Național al Justiției, 2016, nr. 1, p. 22-28.
261. Weise N., Dehn J. și Brandau H. *Sprijinirea schimbului de bune practici în domeniul investigării și judecării faptelor de (mare) corupție*: Raport final. București: Proiect finanțat de Uniunea Europeană, 2010. – 140 p.
262. Zlati G. *Infracțiuni provocate – provocarea din partea statului și internetul*. Disponibil: <https://bit.ly/36wx9uW>

B. Surse în limba engleză

263. *A and B v. Norway* [GC], nos. 24130/11 and 29758/11, 15 November 2016, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30IjxtD>
264. *Ahmet Yildirim v. Turkey*, no. 3111/10, 18 December 2012, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/36uIXhv>
265. *Alimucaj v. Albania*, no. 20134/05, 7 February 2012, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3c7nBYz>
266. *Ali Rıza and Others v. Turkey*, nos. 30226/10 and 4 others, 28 January 2020, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3dsjUOb>
267. *Al-Skeini and others (Appellants) v. Secretary of State for Defence (Respondent) (Consolidated Appeals)*. Al Skeini, [2007] UKHL 26. Disponibil: <https://goo.gl/RDzan1>
268. *Amicus curiae* brief on the immunity of judges for the Constitutional Court of Moldova, Adopted by the Venice Commission at its 94th Plenary Session (Venice, 8-9 March 2013), Opinion no. 698/2012, CDL-AD(2013)008. Disponibil: <https://goo.gl/QCZfu6>
269. *Amicus curiae* brief for the Constitutional Court on the criminal liability of judges, Adopted by the Venice Commission at its 110th Plenary Session, (Venice, 10-11 March 2017), Opinion No. 880 / 2017, CDL-AD(2017)002. Disponibil: <https://bit.ly/2VP3jhu>
270. Anderson J., Duval A., Rompuy B.V. et al. *Study on Risk Assessment and Management and Prevention of Conflicts of Interest in The Prevention and Fight Against Betting Related Match Fixing in the EU 28: Final Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. Disponibil: <https://goo.gl/Lp3R7D>
271. Anderson J. *Gambling-led Corruption in International Sport: an Australian Perspective*. În: The International Sports Law Journal, 2012, iss.1-2, p. 3-6.
272. Andref W. *Corruption in Sport*. În: Byers E. (ed.). *Contemporary Issues in Sport Management: A critical introduction*. London: Sage, 2016, p. 46-66.
273. Andreff W. *An Economic Roadmap to the Dark Side of Sport*, vol. I. Sport Manipulations. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. – 145 p.
274. Andreff W. *An Economic Roadmap to the Dark Side of Sport*, vol. II. Corruption in Sport. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. – 97 p.
275. Andreff W. *An Economic Roadmap to the Dark Side of Sport*, vol. III. Economic Crime in Sport. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. – 123 p.
276. Andreff V. & Szymanski S. (eds.). *Handbook on the Economics of Sport*. Cheltenham: Edward Elgar, 2006. – 830 p.
277. Andrijauskaite A. *Exploring the penumbra of punishment under the ECHR*. În: New Journal of European Criminal Law, 2019, vol. 10(4), p. 363-375.

278. Antonopoulos G.A. *'Eyes on the ball, head on the game (...and hands in the honey pot)': an introduction to the special issue on 'sports, corruption and organized crime'*. În: Trends in Organized Crime, 2015, vol. 18, p. 169-175.
279. *Armellini and Others v. Austria*, no. 14134/07, 16 April 2015, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3id8scB>
280. Arslan Ç. *Match-fixing in Sport Terms of Criminal Law*. În: Law & Justice Review, 2013, vol. IV, iss. 2, p. 57-71.
281. Aquilina D. & Chetcuti A. *Match-fixing: the case of Malta*. În: International Journal of Sport Policy and Politics, 2014, vol. 6, no. 1, p. 107-128.
282. Archer A. *On Sporting Integrity*. În: Sport, Ethics and Philosophy, 2016, vol. 10, no. 2, p. 117-131.
283. Ashworth A. *Conceptions of Overcriminalization*. În: Ohio State Journal of Criminal Law, 2008, vol. 5, p. 407-425.
284. Ashworth A. *Positive Obligations in Criminal Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart, 2013. – 232 p.
285. Azkanar O. *The Role of Presumption of Innocence in Match-Fixing Allegations in Terms of Football Clubs*. În: Human Rights Review, 2017, iss. 14, p. 145-160.
286. Bailleux A. The Fiftieth Shade of Grey. Competition Law, "Criministrative Law" and "Fairly Fair Trials". În: Galli F. & Weyembergh A. (eds.). *Do Labels Still Matter? Blurring Boundaries Between Administrative and Criminal Law. The Influence of the EU*. Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles, 2014, p. 137-152.
287. Bag P.K. & Saha B. *Match-Fixing in a Monopoly Betting Market*. În: Journal of Economics & Management Strategy, 2016, vol. 26, iss. 1, p. 257-289.
288. Banks J. *Online gambling and crime: causes, controls and controversies*. London and New York: Routledge, 2016. – 195 p.
289. Barak A. *Proportionality Constitutional Rights and their Limitations*. New York: Cambridge University Press, 2012. – 638 p.
290. *Bărbulescu v. România* [GC], no. 61496/08, 5 September 2017, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2X0Wr1l>
291. *Başkaya and Okçuoğlu v. Turkey* [GC], nos. 23536/94 and 24408/94, 8 July 1999, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/G738DP>
292. *Bédat v. Switzerland* [GC], no. 56925/08, 29 March 2016, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/37YmObW>
293. *Berardi and Mularoni v. San Marino*, nos. 24705/16 and 24818/16, 10 January 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2uRFyea>
294. *Biagioli v. San Marino* (dec.), no. 64735/14, 13 September 2016, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2zulhOi>
295. *Bimer S.A. v. Moldova*, no. 15084/03, 10 July 2007, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/CgxxHq>
296. Black H.C. *Black's Law Dictionary: Definition of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern*, Fifth edition, West Publishing Co, St. Paul, Minn, 1979. – 1511 p.
297. Blackshaw I. & Siekmann R. (eds.). *Sports Image Rights in Europe*: ASSER International Sports Law Series. Hague: T.M.C. Asser Press, 2005. – 448 p.
298. Blackshaw I., Siekmann R.C.R. & Cornelius S. (eds.). *TV Rights and Sport: Legal Aspects*: ASSER International Sports Law Series. Hague: T.M.C. Asser Press, 2009.
299. Blackshaw I. The Role of the Court of Arbitration for Sport (CAS) in Countering the Manipulation of Sport. În: Breur M. & Forrest D. (eds.). În: Breur M. & Forrest D. (eds.). *The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*. Cham: Palgrave Macmillan, 2018, p. 223-246.

300. Blair K. *The 2012 Olympic Badminton Scandal: Match-Fixing, Code of Conduct Documents, and Women's Sport*. In: *The International Journal of the History of Sport*, 2018, p. 1-13.
301. Boeri T. & Severgnini B. Match rigging in Italian professional soccer: The economic determinants of corruption. In: Haberfeld M. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham: Springer, 2013, p. 101-112.
302. *Brown v. United Kingdom* (dec.), no. 38644/97, 24 November 1998, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WL9xy>
303. Breuer C., Hoekman R., Nagel S. & Werff van der H. (eds.). *Sport Clubs in Europe. A Cross-National Comparative Perspective*. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer, 2015. – 435 p.
304. Breuer M. & Kaiser S. Match-fixing and Manipulation in Sport. In: Schulenkorf N. & Frawley S. (eds.). *Critical Issues in Global Sport Management*. London and New York: Routledge, 2017, p. 64-77.
305. Breur M. & Forrest D. (eds.). *The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. – 335 p.
306. Brems E. & Lavrysen L. 'Don't Use a Sledgehammer to Crack a Nut': Less Restrictive Means in the Case Law of the European Court of Human Rights. In: *Human Rights Law Review*, 2015, vol. 15, iss. 1, p. 139-168.
307. Burrow S. *Sporting mega-events, corruption and rights: the case of the 2022 Qatar World Cup*. In: *Global Corruption Report: Sport*, Transparency International. London: Routledge, 2016, p. 198-203.
308. *Butler v. United Kingdom* (dec.), no. 41661/98, 27 June 2002, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3gqWSty>
309. Carpenter K. *Match-Fixing – The Biggest Threat to Sport in the 21st Century?* In: *The International Sports Law Review*, 2012, iss. 2, p. 13-24.
310. Carpenter K. *Global Match-Fixing and the United States' Role in Upholding Sporting Integrity*. In: *Berkeley Journal of Entertainment and Sports Law*, 2013, vol. 2, iss. 1, p. 214-229.
311. Carpenter K. *Preventing corruption ahead of major sports events: learning from the 2012 London Games*. In: *Global Corruption Report: Sport*, Transparency International. London: Routledge, 2016, p. 178-203.
312. *Case of Joseph Barton v. The FA*. Appeal Board. Disponibil: <https://bit.ly/2zqbxV7>
313. *Case of N. & V. v. UEFA*, Arbitration CAS 2010/A/2266, Award of 5 May 2011. Disponibil: <https://bit.ly/2W2LLO3>
314. *Case of David Savic v. Profesional Tennis Integrity Officers*, Arbitration CAS 2011/a/2621, Award of 5 September 2012. Disponibil: <https://bit.ly/2zsYRfS>
315. *Case of Kevin Sammut v. UEFA*, Arbitration CAS 2013/A/3062, Award of 28 May 2014. Disponibil: <https://bit.ly/3azFLkV>
316. *Case of Samir Arab v. UEFA*, Arbitration CAS 2018/A/5800. Award of 14 November 2018. In: *Bulletin TAS/CAS Bulletin*, 2019, no. 1, p. 111-120. Disponibil: <https://bit.ly/2xZMCab>
317. *Case of FK Pobeda, Aleksandar Zabrcanec, Nikolce Zdraveski v. UEFA*, Arbitration CAS 2009/A/1920, Award of 15 April 2010. Disponibil: <https://bit.ly/2VStd2P>
318. *Case of Oleg Oriekhov v. UEFA*, Arbitration CAS 2010/A/2172, Award of 18 January 2011. Disponibil: <https://bit.ly/3eTUElu>
319. *Case of FK Pobeda, Aleksandar Zabrcanec, Nikolce Zdraveski v. UEFA*, Arbitration CAS 2009/A/1920, Award of 15 April 2010. Disponibil: <https://bit.ly/2VStd2P>
320. *Case of FK Pobeda, Aleksandar Zabrcanec, Nikolce Zdraveski v. UEFA*, Arbitration CAS 2009/A/1920, Award of 15 April 2010. Disponibil: <https://bit.ly/2VStd2P>;

321. Case of *Public Joint-Stock Company "Football Club Metalist" v. UEFA & PAOK FC*, Arbitration CAS 2013/A/3297, Award of 29 November 2013. Disponibil: <https://bit.ly/2VPZNCp>
322. Case of *Besiktas Jimnastik Kulübü v. UEFA*, Arbitration CAS 2013/A/3258, Award of 23 January 2014. Disponibil: <https://bit.ly/2yAZseX>
323. Case of *Fenerbahçe Spor Kulübü v. UEFA*, Arbitration CAS 2013/A/3256, Award of 11 April 2014. Disponibil: <https://bit.ly/2VxmGMb>
324. Case of *Eskişehirspor Kulübü v. UEFA*, Arbitration CAS 2014/A/3628, Award of 2 September 2014. Disponibil: <https://bit.ly/2yEkppc>
325. Case of *Sivasspor Kulübü v. UEFA*, Arbitration CAS 2014/A/3625, Award of 3 November 2014. Disponibil: <https://bit.ly/3byCtzI>
326. Case of *Panathinaikos FC v. UEFA & Olympiakos FC*, Arbitration CAS 2015/A/4151, Award of 26 November 2015. Disponibil: <https://bit.ly/2VvJzzp>
327. Case of *Klubi Sportiv Skenderbeu v. UEFA*, Arbitration CAS 2016/A/4650, Award of 21 November 2016. Disponibil: <https://bit.ly/2Vx25aB>
328. Case of *Ion Viorel v. Romanian Football Federation*, Arbitration CAS 2017/A/4947, Award of 6 October 2017. Disponibil: <https://bit.ly/3bFLI1a>
329. Case of *Lamptey v. FIFA*, Arbitration CAS 2017/A/5173, Award of 4 December 2017. Disponibil: <https://bit.ly/2XgA484>
330. *Chap Ltd v. Armenia*, no. 15485/09, 4 May 2017, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/vMaLUR>
331. Civil Law Convention on Corruption, Strasbourg, 4.XI.1999 (ETS 174). Disponibil: <https://rm.coe.int/168007f3f6>
332. Coaching Convention (2015 Edition). Disponibil: <https://bit.ly/3gDZa8M>
333. Cohan J.A. Is Hunting a "Sport"? În: Caplan A.L. & Parent B. *The Ethics of Sport: Essential Readings*. New York: Oxford University Press, 2017, p. 418-453.
334. *Chassagnou and Others v. France* [GC], nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95, 29 April 1999, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3e900bo>
335. Cheloukhine S. Match Fixing in Soccer: Organization, Structure and Policing. A Russian Perspective. În: Haberland M.R. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham: Springer, 2013, p. 113-132.
336. Council conclusions on combating match-fixing (2011/C 378/01). Disponibil: <https://goo.gl/jb1nzz>
337. Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime. Disponibil: <https://bit.ly/2BsXb6U>
338. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Developing the European Dimension in Sport. Brussels, 18.1.2011, COM(2011) 12 final. Disponibil: <https://goo.gl/NCn1wQ>
339. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „Towards a comprehensive European framework for online gambling” (COM/2012/0596 final). Disponibil: <https://goo.gl/XKszRb>
340. Committee on Culture and Education. Report on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/Q9QXLv>
341. Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union. Disponibil: <https://bit.ly/31N4fX8>
342. Cornelius S. *South African Measures to Combat Match Fixing and Corruption in Sport*. În: *The International Sports Law Journal*, 2007, iss.3-4, p.68-71.

343. Crimes Act 1958, Victoria (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/3bwxP4q>
344. Crimes Act 1900, New South Wales (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/3bxl9dE>
345. Criminal Code Act 1899, Queensland (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/2Wqc9CK>
346. Criminal Code Act 1983, Northern Territory (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/3dCiBfC>
347. Criminal Code 2002, Australian Capital Territory (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/3fGJRvD>
348. Criminal Law Consolidation Act 1935, South Australia (Australia). Disponibil: <https://bit.ly/2Wqyccx>
349. Criminal Code of the Republic of Albania. Disponibil: <https://bit.ly/2QpEshA>
350. Criminal Code of the Republic of Azerbaijan. Disponibil: <https://bit.ly/2QrfgY1>
351. Criminal Code of Bulgaria. Disponibil: <https://bit.ly/38ortT4>
352. Criminal Code of Latvia. Disponibil: <https://bit.ly/2QRz71E>
353. Criminal Code of Lithuania. Disponibil: <https://bit.ly/35xlyKl>
354. Criminal Law Convention on Corruption, Strasbourg, 27.I.1999 (ETS 173). Disponibil: <https://goo.gl/sEmbkN>
355. Convention on Cybercrime, Budapest, 23.XI.2001. Disponibil: <https://bit.ly/2yHzuqx>
356. Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions, Magglingen/Macolin, 18.IX.2014 (CETS No. 215). Disponibil: <https://goo.gl/j9NVQw>
357. Concurring opinion of Judge Pinto de Albuquerque in Case of *Rohlena v. the Czech Republic* [GC], no. 59552/08, 27 January 2015, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2Junb2K>
358. Concurring opinion of Judge Pinto de Albuquerque in Case of *Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal* [GC], nos. 55391/13, 57728/13 and 74041/13, 6 November 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WjgGWx>
359. *Delfi AS v. Estonia* [GC], no. 64569/09, 16 June 2015, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3d5LBfY>
360. De Marco N. *Betting and football's ticking time bomb: Joey Barton v The FA*. Disponibil: <https://bit.ly/2yr6ymu>
361. *Ding Si Yang v. Public Prosecutor* [2015] SGHC 34. Criminal Motion No. 58 of 2014. High Court. Disponibil: <https://bit.ly/3d57oo4>
362. Dissenting Opinion of Judge Pinto de Albuquerque in Case of *A and B v. Norway* [GC], nos. 24130/11 and 29758/11, 15 November 2016, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30IjxtD>
363. *Dmitriyevskiy v. Russia*, no. 42168/06, 3 October 2017, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/qSn8FP>
364. Doukas D. & Anderson J. *Commercial Gambling without Frontiers: When the ECJ Throws, the Dice is Loaded*. În: Oxford Yearbook of European Law, 2008, vol. 27, iss. 1, p. 237-276.
365. Duff R.A. et al. (eds.). *Criminalization: The Political Morality of the Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2014. – 336 p.
366. Dutheil de la Rochère J. Betting, Monopolies and the Protect of Public Order. În: Shuibhne N.N. & Gormley L.W. (eds.). *From Single Market to Economic Union. Essays in Memory of John A. Usher*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 103-117.
367. Dworkin R. *Law's Empire*. Cambridge, Massachusetts/London, England: Harvard University Press, 1986. – 488 p.
368. *Ekşioğlu and Mosturoğlu v. Turkey*, Applications nos. 2006/13 and 10857/13, Communicated on 4 April 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2yvcRWr>
369. *Engel and others v. The Netherlands*, no. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, 8 June 1976, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/X5nWH1>
370. European Convention on Spectator Violence and Misbehaviour at Sports Events and in particular at Football Matches. Strasbourg, 19.VIII.1985. Disponibil: <https://goo.gl/zdyRRf>
371. European Parliament resolution of 13 November 2007 on the role of sport in education (2007/2086(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/c2hfNr>

372. European Parliament resolution of 8 May 2008 on the White Paper on Sport (2007/2261(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/725YFr>
373. European Parliament resolution of 10 March 2009 on the integrity of online gambling (2008/2215(INI)). În: *Official Journal of the European Union*, 2010, no. CE 87/30
374. European Parliament resolution of 25 October 2011 on organised crime in the European Union (2010/2309(INI)). Disponibil: <https://bit.ly/3enanc3>
375. European Parliament resolution of 15 November 2011 on online gambling in the Internal Market (2011/2084(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/rMiek4>
376. European Parliament resolution of 2 February 2012 on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/EuasXM>
377. European Parliament resolution of 14 March 2013 on match-fixing and corruption in sport (2013/2567(RSP)). Disponibil: <https://goo.gl/9nsEnq>
378. European Parliament resolution of 10 September 2013 on online gambling in the internal market (2012/2322(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/jNH7XU>
379. European Parliament resolution of 11 June 2015 on recent revelations on high-level corruption cases in FIFA. Disponibil: <https://goo.gl/1p7xja>
380. European Parliament resolution of 2 February 2017 on an integrated approach to Sport Policy: good governance, accessibility and integrity (2016/2143(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/zjYc41>
381. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. Strasbourg, 27.I.1999. Disponibil: <https://bit.ly/2B80vo4>
382. Explanatory Report to the Additional Protocol to the Criminal Law Convention on Corruption. Strasbourg, 15.V.2003. Disponibil: <https://bit.ly/30Iu8aj>
383. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions. Magglingen, 18.IX.2014. Disponibil: <https://goo.gl/PR9BxA>
384. Feltes T. Match Fixing in Western Europe. În: Haberfeld M.R. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham: Springer, 2013, p. 15-30.
385. FIFA Code of Ethics (2019 edition). Disponibil: <https://bit.ly/2yXHPWZ>
386. FIFA Disciplinary Code (2019 edition). Disponibil: <https://bit.ly/3b7FjLN>
387. Fletcher G.P. *Rethinking Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2000. – 926 p.
388. Forrest D. Match Fixing: An Economics Perspective. În: Haberfeld M.R. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports: Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht & London: Springer, 2013, p. 177-197.
389. Forrest D. & Maenning W. *The Threat to Sports and Sports Governance from Betting-Related Corruption*. În: Heywood P.M. (ed.). *Routledge Handbook of Political Corruption*. Abingdon: Routledge, 2015, p. 328-346.
390. *Friend and Others v. the United Kingdom* (dec.), nos. 16072/06 and 27809/08, 24 November 2009, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WWfdXG>
391. Fuller L. *The Morality of Law*. Revised edition. New Haven/London: Yale University Press, 1969. – 215 p.
392. Gambling Act 2005. Disponibil: <https://goo.gl/emw2p7>
393. Gardiner S. et al. *Integrity and the corruption debate in sport: where is the integrity?* În: *European Sport Management Quarterly*, 2017, vol. 17, no. 1, p. 6-23.
394. *Gelenidze v. Georgia*, no. 72916/10, 7 November 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/39XSOWc>
395. *Georgouleas and Nestoras v. Greece*, nos. 44612/13 and 45831/13, 28 May 2020, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3eFwZo1>

396. *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [GC], nos. 1828/06 and 2 others, 28 June 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2uomrrD>
397. Gokhale N. *Fixing the Fixers: The Justification of Criminal Liability for Match-Fixing*. În: NUJS Law Review, 2009, vol. 2, no. 2, p. 319-336.
398. Green Paper on online gambling in the Internal Market (COM(2011) 128 final). Disponibil: <https://goo.gl/dvFYma>
399. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb). Disponibil: <https://bit.ly/2z1dLd0>
400. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights. Disponibil: <https://bit.ly/2N3GamJ>
401. *Güç v. Turkey*, no. 15374/11, 23 January 2018. ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2y76Kat>
402. Haberfeld M.R. & Sheehan D. (eds.). *Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies*. Cham: Springer, 2013. – 369 p.
403. Hallevy G. *The Matrix of Derivative Criminal Liability*. Heidelberg, New York, London: Springer, 2012. – 308 p.
404. Hart H.L.A. *Positivism and the Separation of Law and Morals*. În: Harvard Law Review, 1958, vol. 71, no. 4, p. 593-629.
405. Hart H.L.A. *The Concept of Law*. Second Edition. Oxford: Clarendon Press, 1994. – 328 p.
406. Hart H.L.A. *Discretion*. În: Harvard Law Review, 2013, vol. 127, no. 2, p. 652-665.
407. Harvey A. & Levi H. *Match fixing in international sport*. În: Byers T. (ed.). *Contemporary Issues in Sport Management: A Critical Introduction*. Los Angeles: Sage, 2016, p. 296-314.
408. Hansen T.G. *Blocking illegal online gambling in a deregulated market. Experiences from Denmark*. Disponibil: <https://bit.ly/30oXBm7>
409. *Herrmann v. Germany* [GC], no. 9300/07, 26 June 2012, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2WYLPQH>
410. Hill D. *A critical mass of corruption: Why some football leagues have more match fixing than others*. În: International Journal of Sports Marketing and Sponsorship, 2010, vol. 11, iss. 3, p. 221-235.
411. Hill D. *To Fix or Not to Fix? How Corruptors Decide to Fix Football Matches*. În: Global Crime, 2009, vol. 10, no. 3, p. 157-177.
412. Hofmann J., Axtmann J. & Maier J. *Try to fix you – a critical analysis of Germany's attempt at ensuring a better protection of sports integrity by introducing new criminal laws*. În: Gaming Law Review, 2017, vol. 27, iss. 7, p. 493-499.
413. Holden J.T. & Rodenberg R.M. *Lone-wolf match-fixing: global policy considerations*. În: International Journal of Sport Policy and Politics, 2016, vol. 9, iss. 1, p. 1-15.
414. Hopwood S. *Clarity in Criminal Law*. În: American Criminal Law Review, 2017, vol. 54, p. 695-750.
415. Hosmer-Henner A. *Preventing Game Fixing: Sports Books as Information Markets*. În: Gaming Law Review, 2010, vol. 14, no. 1, p. 31-38.
416. Huggins M. & Hess R. *Match Fixing and Sport. Historical Perspectives*. London: Routledge, 2019. – 176 p.
417. *Huhtamäki v. Finland*, no. 54468/09, 6 March 2012, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/nbjVeu>
418. Husak D. *Crimes outside the core*. În: Tulsa Law Review, 2004, vol. 39, p. 755-779.
419. Husak D. *The Criminal Law as Last Resort*. În: Oxford Journal of Legal Studies, 2004, vol. 24, no. 2, p. 207-235.
420. Husak D. *Overcriminalization. The Limits of the Criminal Law*. New York: Oxford University Press, 2008. – 231 p.

421. Husting A., Kern P., Buinickaite Z. et al. *Match-fixing in Sport: A Mapping of Criminal Law Provisions EU 27*. Brussels: KEA European Affairs, 2012. Disponibil: <https://bit.ly/2RqGZZo>
422. Ioannidis G. *Football intermediaries and self-regulation: the need for greater transparency through disciplinary law, sanctioning and qualifying criteria*. În: The International Sports Law Journal, 2019, vol. 19, p. 154-170.
423. *Jakumas v. Lithuania*, no. 6924/02, 18 July 2006, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30uv1mq>
424. Jareborg N. *Criminalization as Last Resort (Ultima Ratio)*. În: Ohio State Journal of Criminal Law, 2004, vol. 2, p. 521-534.
425. *Jidic v. România*, no. 45776/16, 18 February 2020, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3dNsCqQ>
426. *Jobe v. United Kingdom* (dec.), no. 48278/09, 14 June 2011, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/37DkyFK>
427. *Jorgic v. Germany*, no. 74613/01, 12 July 2007, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35w2xro>
428. Jones K.L. *The Applicability of the „United Nations Convention against Corruption” to The Area of Sports Corruption (Match-Fixing)*. În: The International Sports Law Journal, 2012, iss.3-4, p. 57-59.
429. Judgment of Constitutional Court of Czech Republic of 14 February 2017. Disponibil: <https://goo.gl/m414M9>
430. Judgment of 15 December 1995, *Bosman*, Case C-415/93, EU:C:1995:463. Disponibil: <https://bit.ly/2XgP8mf>
431. Judgment of 11 September 2003, *Anomar*, Case C-6/01, EU:C:2003:446. Disponibil: <https://bit.ly/38ygyb7>
432. Judgment of 6 November 2003, *Gambelli and Others*, Case C-243/01, EU:C:2003:597. Disponibil: <https://goo.gl/iZiYnR>
433. Judgment of 6 March 2007, *Placanica*, joined Cases C-338/04, C-359/04 and C-360/04, EU:C:2007:133. Disponibil: <https://goo.gl/xXMwzy>
434. Judgment of 8 September 2009, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional*, Case C-42/07, EU:C:2009:519. Disponibil: <https://goo.gl/EugFUT>
435. Judgment of 3 June 2010, *Sporting Exchange Ltd*, Case C-203/08, EU:C:2010:307. Disponibil: <https://goo.gl/A2nYr7>
436. Judgment of 3 June 2010, *Ladbroke's Betting & Gaming Ltd*, Case C-258/08, EU:C:2010:308. Disponibil: <https://goo.gl/oraQqP>
437. Judgment of 8 July 2010, *Otto Sjöberg and Anders Gerdin*, Joined Cases C-447/08 and C-448/08, EU:C:2010:415. Disponibil: <https://goo.gl/q7Pkhm>
438. Judgment of 8 September 2010, *Carmen Media Group Ltd and Others*, Case C-46/08, EU:C:2010:505. Disponibil: <https://goo.gl/5bRMQY>
439. Judgment of 4 October 2011, *Football Association Premier League*, EU:C:2011:631, Joined Cases C-403/08 and C-429/08. Disponibil: <https://bit.ly/2yzc9HG>
440. Judgment of 16 February 2012, *Marcello Costa and Ugo Cifone*, Joined Cases C-72/10 and C-77/10, EU:C:2012:80. Disponibil: <https://bit.ly/2tHIdXt>
441. Judgment of 24 January 2013, *Stanleybet International Ltd and Others*, Joined Cases C-186/11 and C-209/11, EU:C:2013:33. Disponibil: <https://goo.gl/RwssZf>
442. Judgment of 30 April 2014, *Pfleger and Others*, Joined Cases C-186/11 and C-209/11, EU:C:2014:281. Disponibil: <https://goo.gl/PK9rS9>
443. Judgment of the 5 April 2017, *Orsi*, Cases C-217/15 and C-350/15, EU:C:2017:264. Disponibil: <https://bit.ly/2UXBkLY>
444. Judgment of 28 February 2018, *Sporting Odds Ltd*, Case C-3/17, EU:C:2018:130. Disponibil: <https://goo.gl/zjWZe9>

- 445.Judgment of 20 March 2018, *Luca Menci*, Case C-524/15, EU:C:2018:197. Disponibil: <https://bit.ly/2LkimK8>
- 446.Judgment of 20 March 2018, *Garlsson Real Estate*, Case C-537/16, EU:C:2018:193. Disponibil: <https://bit.ly/2LleSY2>
- 447.*Jussila v. Finland* [GC], no. 73053/01, 23 November 2006, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/MzQEes>
- 448.Kaburakis A. *ECJ Jurisprudence and Recent Developments in EU Sport Betting*. În: Gardiner S. et al (eds.). *EU Sport, Law and Policy*. Hague: Springer, T.M.C. ASSER International Sports Law Centre Press, 2009, p. 555-580.
- 449.Kaburakis A. *European Union Law, Gambling, and Sport Betting: European Court of Justice Jurisprudence, Member States Case Law, and Policy*. În: Anderson P.M. et al (eds.). *Sports Betting: Law and Policy*. ASSER International Sports Law Series. Hague: T.M.C. ASSER Press, 2012, p. 31-32.
- 450.Kaburakis A. & Rodenberg R.M. *Odds: Gambling, Law and Strategy in the European Union*. În: *Business Law International*, 2012, vol. 13, no. 1, p. 63-96.
- 451.*Kemal Coşkun v. Turkey*, no. 45028/07, 28 March 2017, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3aZnRZl>
- 452.*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, nos. 11082/06 and 13772/05, 25 July 2013, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2R0rsOw>
- 453.*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (No. 2)*, nos. 51111/07 and 42757/07, 14 January 2020, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2XuCOh9>
- 454.Kihl L.A., Skinner J. & Engelberg T. *Corruption in sport: understanding the complexity of corruption*. În: *European Sport Management Quarterly*, 2017, vol. 17, no. 1, p. 1-5.
- 455.*Koprivnikar v. Slovenia*, no. 67503/13, 24 January 2017, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2TJ83UC>
- 456.*K.U. v. Finland*, no. 2872/02, 2 December 2008, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3eFKeFt>
- 457.*Kudrevičius and Others v. Lithuania* [GC], no. 37553/05, 15 October 2015, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3awOHIX>
- 458.*Ladbroke's Worldwide Betting v. Sweden* (dec.), no. 27968/05, 6 May 2008, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/Fafdic>
- 459.Laine A. & Vehmas H. (eds.). *The Private Sport Sector in Europe a Cross-National Comparative Perspective. Sports Economics, Management and Policy*. New York: Springer, 2017. – 360 p.
- 460.*Laurus Invest Hungary KFT and Continental Holding Corporation (and five other applications) v. Hungary* (dec.), no. 23265/13, 8 September 2015, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/zXr7Jq>
- 461.Letsas G. *The Truth in Autonomous Concepts: How to Interpret the ECHR*. În: *European Journal of International Law*, 2004, vol. 5, iss. 2, p. 279-305.
- 462.Letsas G. *A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2007. – 164 p.
- 463.Leuba J.-S. *Match-Fixing. FK Pobeda et al. v. UEFA (CAS 2009/A/1920)*. În: *The International Sports Law Journal*, 2010, iss. 3-4, p. 162-165.
- 464.Leuba J.-S. *Match-Fixing: FK Pobeda et al. v. UEFA (CAS 2009/A/1920)*. În: Anderson P.M., Blackshaw I.S., Siekmann R.C.R., et al. (eds.). *Sports Betting: Law and Policy*. Hague: T.M.C. Asser Press, 2012, p. 162-172.
- 465.Leuba J.-S. *Match Fixing*. În: Wild A. (ed.). *CAS and Football: Landmark Cases*. Hague: T.M.C. Asser Press, 2012, p. 209-226.
- 466.Levermore R. & Beacom A. (eds.). *Sport and International Development*. Cham: Palgrave Macmillan, 2009. – 276 p.

- 467.Littler A. *Regulatory perspectives on the future of interactive gambling in the internal market*. În: European Law Review, vol. 33, no. 2, p. 211-229.
- 468.Littler A. Gambling Regulation in the European Union: Recent Developments. În: Littler A. et al (eds.). *In the Shadow of Luxembourg: EU and National Developments in the Regulation of Gambling*. Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, p. 15-74.
- 469.Loland S. *Fair play in sport: a modern norm system*. London: Routledge, 2002. – 192 p.
- 470.Lord Lester of Herne Hill. *Universality versus Subsidiarity: A Reply*. În: European Human Rights Law Review, 1998, p. 73-81.
- 471.Lorgat H. *Sport needs ethical leadership in an area of fixing*. În: ICSS Journal, 2013, vol. I, no. 2, p. 46-51.
- 472.Lycka M. *Recent Developments in European Union Gambling Case Law – Post Santa Casa Decisions of the Court of Justice of the European Union*. În: Gaming Law Review, 2012, vol. 16, iss. 9, p. 488-499.
- 473.Maennig W. *Corruption in International Sports and Sport Management: Forms, Tendencies, Extent and Countermeasures*. În: European Sport Management Quarterly, 2005, vol. 5, no. 2, p. 187-225.
- 474.Maennig W. *Preventing corruption in the planning of major sporting events: open issues*. În: Global Corruption Report: Sport, Transparency International. London: Routledge, 2016, p. 169-173.
- 475.*Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary* [GC], no. 201/17, 20 January 2020, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3761bob>
- 476.*Mariya Alekhina and Others v. Russia*, no. 38004/12, 17 July 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35zNlty>
- 477.Manoli A.E. & Antonopoulos G.A. *'The only game in town?': Football match-fixing in Greece*. În: Trends in Organized Crime, 2015, vol. 18, no. 3, p. 196-211.
- 478.Manoli A.E. *Mapping of Corruption in Sport in the EU: A report to the European Commission*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. Disponibil: <https://bit.ly/2C8I2rK>
- 479.Marmor A. *Law in The Age of Pluralism*. New York: Oxford University Press, 2007. – 312 p.
- 480.*Matyjek v. Poland* (dec.), no. 38184/03, 30 May 2006, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3drVV1y>
- 481.McLaren R.H. *Corruption: Its Impact on Fair Play*. În: Marquette Sports Law Review, 2008, vol. 19, no. 1, p. 15-38.
- 482.McLaren R.H. *Fair play: Ideals and Realities*. În: Global Corruption Report: Sport, Transparency International. London: Routledge, 2016, p. 12-15. Disponibil: <https://bit.ly/3dZfXj>
- 483.McNamee M. *The integrity of sport: Unregulated gambling, match fixing and corruption*. În: Sport, Ethics and Philosophy, 2013, vol. 7, no. 2, p. 173-174.
- 484.Mcmullan J.L. & Rege A. *Online crime and internet gambling*. În: Journal of Gambling Issues, 2010, iss. 24, p. 54-85.
- 485.*Megadat.com S.R.L. v. Moldova*, no. 21151/04, 8 April 2008, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/EbQpWL>
- 486.Meliá M.C. *The Wrongfulness of Crimes of Unlawful Association*. În: New Criminal Law Review, 2008, vol. 11, no. 4, 2008, p. 563-589.
- 487.Meyer G, Hayer T. & Griffiths M. (eds.). *Problem Gambling in Europe Challenges, Prevention, and Interventions*. New York: Springer, 2009. – 353 p.
- 488.*Mihalache v. România* [GC], no. 54012/10, 8 July 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2yvZWD1>

489. *Milewski v. Poland* (dec.), no. 22552/12, 2 July 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35p1WrD>
490. *Mitrofan v. the Republic of Moldova*, no. 50054/07, 15 January 2013, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/34kQ3n>
491. *Mutu and Pechstein v. Switzerland*, nos. 40575/10 and 67474/10, 2 October 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2zhZA3u>
492. *Müller-Hartburg v. Austria*, no. 47195/06, 19 February 2013, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3fzgFpY>
493. Ninnio D.A. *Online Gambling in the European Union: A Compared Analysis of the Current Legal Framework in Some EU Member States*. În: *Gaming Law Review*, 2002, vol. 6, no. 5, p. 417-423.
494. *Nykanen v. Finland*, no. 11828/11, 20 May 2014, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/2NEJY8>
495. Opie H. & Steele S. Comparing approaches to match-fixing in sport. În: Steele S. & Opie H. *Match-fixing in sport. Comparative Studies from Australia, Japan, Korea and Beyond*. London: Routledge, 2018, p. 1-15.
496. Opie H. & Lim G. The Australian legal framework for countering match-fixing. În: Steele S. & Opie H. *Match-fixing in sport. Comparative Studies from Australia, Japan, Korea and Beyond*. London: Routledge, 2018, p. 59-74.
497. Opinion of Advocate General Bot delivered on 14 October 2008 in Case C-42/07, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional (CA/LPFP) Baw International Ltd v. Departamento de Jogos da Santa Casa da Misericórdia de Lisboa*. Disponibil: <https://goo.gl/pXETqP>
498. Opinion of Advocate general Mengozzi delivered on 3 March 2010 in case C-46/08, *Carmen Media Group Ltd v. Land Schleswig-Holstein*. Disponibil: <https://bit.ly/2YaegIZ>
499. Opinion of the Committee on Economic and Monetary Affairs (23.9.2011) for the Committee on Culture and Education on the European dimension in sport (2011/2087(INI)). Disponibil: <https://goo.gl/VfQwkH>
500. Orwell G. *The Sporting Spirit*. Disponibil: <https://bit.ly/2znr08w>
501. Park J.-H., et al. *How should sports match fixing be classified?* În: *Cogent Social Sciences*, 2019, p. 1-11.
502. Papadopoulos T. *The Evolution of the European Court of Justice's Case Law on Gambling and Sports Betting: An Internal Market Perspective*. În: Panagiotopoulos D.P. (ed.). *Sports Law: An Emerging Legal Order, Human Rights of Athletes*. Athens: Nomiki Vivliothiki, 2009, p. 415-429.
503. Parliamentary Assembly. Resolution 1876 (2012). The Need to Combat Match-Fixing. Disponibil: <https://goo.gl/YuYY1r>
504. Parliamentary Assembly. Recommendation 1997 (2012). The need to combat match-fixing. Disponibil: <https://goo.gl/ApGbpF>
505. *Parmak and Bakir v. Turkey*, nos. 22429/07 and 25195/07, 3 December 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/35tQyuk>
506. Peurala J. *Match-manipulation in football – the challenges faced in Finland*. În: *The International Sports Law Journal*, 2013, vol. 13, iss. 3-4, p. 268-286.
507. *Pecotox Air S.R.L. v. Moldova*, no. 45506/09, 15 January 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2XIlqDR>
508. *Perinçek v. Switzerland* [GC], no. 27510/08, 15 October 2015, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/HUPNhd>
509. *Pirttimäki v. Finland*, no. 35232/11, 20 May 2014, ECHR. Disponibil:
510. Porter D. *Fixed: How Goodfellas Bought Boston College Basketball*. New York and Oxford: Taylor Trade Publishing, 2000. – 274 p.
511. Preston I. & Szymanski S. *Cheating in Contests*. În: *Oxford Review of Economic Policy*, 2003, vol. 19, iss. 4, p. 612-624.

512. Proposal for a Council decision on the signing, on behalf of the European Union, of the Council of Europe Convention on the manipulation of sports competitions with regard to matters related to substantive criminal law and judicial cooperation in criminal matters. Disponibil: <https://goo.gl/3UHfHq>
513. Ratten V. *Sport Entrepreneurship: Developing and Sustaining an Entrepreneurial Sports Culture*. Cham: Springer, 2018. – 149 p.
514. Ratten V. *Sport Entrepreneurship and Public Policy: Building a New Approach to Policy-making for Sport*. Cham: Springer, 2020. – 196 p.
515. Request for an opinion submitted by the Republic of Malta pursuant to Article 218(11) TFEU (Opinion 1/14) 2014/C 315/37. Disponibil: <https://goo.gl/yik2Hq>
516. Renon R. *Fair play: its origins and meanings in sport and society*. În: Kinesiology, 2009, vol. 41, iss. 1, p. 5-15.
517. Recommendation for a Council Decision authorising the European Commission to participate, on behalf of the EU, in the negotiations for an international convention of the Council of Europe to combat the manipulation of sports results, Brussels, 13.11.2012, COM(2012) 655 final. Disponibil: <https://goo.gl/6TJRkz>
518. Recommendation Rec(2003)6 of the Committee of Ministers to member states on improving physical education and sport for children and young people in all European countries. Disponibil: <https://goo.gl/rFfr1z>
519. Recommendation CM/Rec(2011)10 of the Committee of Ministers to member states on promotion of the integrity of sport against manipulation of results, notably match-fixing. Disponibil: <https://goo.gl/1Rb4Uo>
520. Recommendation CM/Rec(2010)9 of the Committee of Ministers to member states on the revised Code of Sports Ethics. Disponibil: <https://goo.gl/acyEf9>
521. *Regina v. Secretary of State For The Home Department, Ex Parte Daly* [2001] UKHL 26, House of Lords. Disponibil: <https://bit.ly/2AfVRUW>
522. Regulation (EU) No. 1288/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 establishing 'Erasmus+': The Union programme for education, training, youth and sport and repealing Decisions No. 1719/2006/EC, No. 1720/2006/EC and No. 1298/2008/EC. Disponibil: <https://bit.ly/2NzAjFA>
523. Reniță Gh. *The impact of monopolization of the gambling sector in the Republic of Moldova on criminal liability for manipulation of an event and arranged bets*. În: Juridical Tribune, 2018, Volume 8, special issue, p. 74-96.
524. Reniță Gh. *Annulment of licenses for gambling activities: experience of the Republic of Moldova*. În: Gaming Law Review, 2018, Volume 22, Issue 10, p. 641-652.
525. Reniță Gh. *Social values impaired by the manipulation of sports and betting events: the case of the Republic of Moldova*. În: Eastern Journal of European Studies, 2019, Volume 10, Issue 1, p. 181-197.
526. Reniță Gh. & Brînză S. *Victim of bet-fixing offense: Under Criminal Code of Republic of Moldova*. În: Gaming Law Review, 2020, Volume 24, Issue 8. Disponibil: <https://www.liebertpub.com/doi/10.1089/glr.2.2020.0016>
527. Rodenberg R., Tuohy B., Borghesi R., et al. *Corruption and Manipulation in Sports: Interdisciplinary Perspectives*. În: Gaming Law Review, 2013, vol. 17, no. 3, p. 175-187.
528. *Rohlena v. the Czech Republic* [GC], no. 59552/08, 27 January 2015, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2Junb2K>
529. Rompuy B.V. *Effective Sanctioning of Match-Fixing: The Need for a Two-Track Approach*. În: ICSS Journal, 2013, vol. I, no. 3, p. 68-73.
530. Rompuy B.V. *Limitations on the Sports Betting Offer to Combat Match Fixing: Experiences from Europe*. În: Gaming Law Review, 2014, vol. 18, no. 10, p. 989-993.

531. Ronco D.A. & Lavorgna A. *Fair play? Not so much: corruption in the Italian football*. În: Trends in Organized Crime, 2015, vol. 18, no. 3, p. 176-195.
532. *SA-Capital Oy v. Finland*, no. 5556/10, 14 February 2019, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2ObdgSu>
533. Sandywell B. On the globalisation of crime: The Internet and new criminality. În: Jewkes Y. & Yar M. (eds.). *Handbook of Internet Crime*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2011, p. 38-66.
534. Sailors P.R., Teetzel S. & Weaving C. *Lentius, Inferius, Debilius: The Ethics of "Not Trying" on the Olympic Stage*. În: Sport in Society, 2015, vol. 18, no. 1, p. 17-27.
535. *Sancaklı v. Turkey*, no. 1385/07, 15 May 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2O4Ryzd>
536. *Savva Terentyev v. Russia*, no. 10692/09, 28 August 2018, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/frfxyW>
537. Schabas W.A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. New York: Oxford University Press, 2015. – 1440 p.
538. *Sekmadienis Ltd. v. Lithuania*, no. 69317/14, 30 January 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2ugcnAL>
539. *S.C. Antares Transport S.A. and S.C. Transroby S.R.L. v. România*, no. 27227/08, 15 December 2015, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/UMJ35H>
540. *Secretary of State for the Home Department v. AF (No. 3)*, [2009] UKHL 28, House of Lords. Disponibil: <https://bit.ly/38eGQPQ>
541. Serby T. *The Council of Europe Convention on Manipulation of Sports Competitions: the best bet for the global fight against match-fixing?* În: The International Sports Law Journal, 2015, vo. 15, iss. 1, p. 83-100.
542. Siekmann R.C.R. *Sports Betting in the Jurisprudence of the European Court of Justice*. În: The International Sports Law Journal, 2011, iss. 1-2, p. 97-99.
543. Siekmann R.C.R. *Introduction to International and European Sports Law: Capita Selecta*. Hague: Springer, T.M.C. ASSER International Sports Law Centre Press, 2012. – 420 p.
544. Spain E. *The Role of Emotions in Criminal Law Defences. Duress, Necessity and Lesser Evils*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 328 p.
545. Spapens T. & Olfers M. *Match-fixing: the current discussion in Europe and the case of the Netherlands*. În: European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2015, vol. 23, iss. 4, p. 333-358.
546. Spapens T. Match-Fixing. În: Nelen H. & Siegel D. *Contemporary Organized Crime: Developments, Challenges and Responses*. Cham: Springer, 2017, p. 139-156.
547. Sportradar Integrity Services. „Fixed Match” Scams – A Social Media Investigation. Disponibil: <https://bit.ly/2ZCMV6k>
548. Smith J.C. *Civil Law Concepts in the Criminal Law*. În: Cambridge Law Journal, 1972, vol. 31(1), p. 197-224.
549. *Stomakhin v. Russia*, no. 52273/07, 9 May 2018, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3blCar0>
550. Stuntz W.J. *The Pathological Politics of Criminal Law*. În: Michigan Law Review, 2001, vol. 100, iss. 3, p. 505-600.
551. *Šimkus v. Lithuania*, no. 41788/11, 13 June 2017, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2KRhvAB>
552. *T. v. the United Kingdom [GC]*, no. 24724/94, 16 December 1999, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/30Mq7BF>
553. The Court of Arbitration for Sport has dismissed the appeal filed by the KS Skënderbeu. Media release. Disponibil: <https://bit.ly/2SbO4NH>
554. The United Nations Convention against Corruption of 31 October 2003. Disponibil: <https://bit.ly/3fqW2LT>

555. *Tipp 24 AG v. Germany* (dec.), no. 21252/09, 27 November 2012, § 33, ECHR. Disponibil: <https://goo.gl/MsVaMa>
556. *UEFA v. KF Skënderbeu*. Ethics and Disciplinary Inspector Report. Disponibil: <https://bit.ly/2xTQfOv>
557. UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations (Edition 2018). Disponibil: <https://bit.ly/2XeNGAU>
558. UEFA Disciplinary Regulations (2019 edition). Disponibil: <https://bit.ly/2ycV1qm>
559. UNODC IOC Booklet for legislators. Model Criminal Law provisions for the prosecution of competition manipulation. Disponibil: <https://bit.ly/2z2Ze0C>
560. UNODC IOC Study on Criminal Law Provisions for the Prosecution of Competition Manipulation. Disponibil: <https://goo.gl/5KQTUe>
561. United Nations Convention against transnational organized crime. General Assembly Resolution no. 55/25 of 15 November 2000. Disponibil: <https://bit.ly/3dkE2lT>
562. *U.S. v. Donaghy*, 570 F.Supp.2d 411 (E.D.N.Y. 2008). Disponibil: <https://bit.ly/2U1w7SQ>
563. *V. v. the United Kingdom* [GC], no. 24888/94, 16 December 1999, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3dbhiDL>
564. Vaillant A., Adekunle A., Park J.Y., et al. *Criminalization Approaches to Combat match-fixing and Illegal/Irregular Betting: A Global Perspective*. Lausanne / Vienna: International Olympic Committee and The United Nations Office on Drugs and Crime, 2013. Disponibil: <https://bit.ly/2VNnuMs>
565. *Valico S.r.l. v. Italy* (dec.), no. 70074/01, 21 March 2006, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2UWlvUz>
566. *Varvara v. Italy*, no. 17475/09, 29 October 2013, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/2Bj87UA>
567. *Vella v. Malta*, no. 69122/10, 11 February 2014, ECHR. Disponibil: <https://bit.ly/3aZnWf>
568. Vidal L., Cornu P., Donzel J., et al. *Fighting Against the Manipulation of Sports Competitions: Report: Part 1. Context and Forms of the Manipulation of sports Competitions*. Paris: University Paris 1 Panthéon-Sorbonne and the International Centre for Sport Security, 2014. – 221 p.
569. Wendt R. *The Principle of “Ultima Ratio” and/or the Principle of Proportionality*. În: Oñati Socio-legal Series, 2013, vol. 3, no. 1, p. 81-94.
570. White Paper on Sport. COM(2007) 391 final. Disponibil: <https://goo.gl/9rgMZ4>
571. Yilmaz S., Manoli A.E. & Antonopoulos G.A. *An anatomy of Turkish football match-fixing*. În: Trends in Organized Crime, 2019, vol. 22, p. 375-393.
572. Zaksaitė S. *Concept of match fixing*. В: Пятая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н. и Соловьев А.А. Москва, 2011, с. 13-18.
573. Zaksaitė S. *Cheating in Sports: Prevalence and Prevention Problems*, Summary of Doctoral Dissertation, Social Sciences, Law. Vilnius, 2012. – 34 p.
574. Zaksaitė S. *Match-fixing: the shifting interplay between tactics, disciplinary offence and crime*. În: The International Sports Law Journal, 2013, vol. 13, p. 287-293.
575. Zaksaitė S. & Raduševičius K. *Manipulation of competitions in Formula-1: where policy ends and cheating begins*. În: The International Sports Law Journal, 2017, vol. 16, p. 240-246.

C. Surse în limba rusă

576. Авдеев О.Ю. *Особенности толкования и пробелы в регламентации субъективных признаков коррупционных преступлений в сфере спорта и шоу бизнеса (ст. 184 УК РФ)*. В: Процессуальные и криминалистические проблемы доказывания: Сборник научных статей. Вып. 2 / Отв. Ред.: Соколов А.Ф. Ярославль: ЯРГУ, 2012, с. 3-7.

- 577.Алексеева А.П. *Коррупционная преступность в профессиональном спорте в оценках общественности*. В: Борьба с коррупцией: новые подходы и векторы современного развития: Материалы всероссийской научно-практической конференции (Волгоград, 15-25 ноября 2010 г.) / Отв. ред.: Чуриков В.В. Волгоград: ВолГУ, 2011, с. 104-108.
- 578.Азберген К.С. *Подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Астана, 2007. – 24 с.
- 579.Анцыгин А.В. *Противодействие преступлениям в сфере спортивных соревнований зрелищных коммерческих конкурсов: межотраслевые и внутриотраслевые рассогласования*. В: Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России, 2014, № 2(26), с. 186-190.
- 580.Бриллиантов А.В. *Уголовное право России. Части Общая и Особенная: Учебник*. Москва: Проспект, 2011. – 1232 с.
- 581.Брынза С.М. и Стати В.А. *Об обоснованности некоторых нововведений в главе X «Экономические преступления» Особенной части УК Республики Молдова*. В: Уголовное право в эпоху финансово-экономических перемен: Материалы IX Российского Конгресса уголовного права (Москва, 29-30 мая 2014 г.) / Отв. ред.: Комиссаров В.С. Москва: Юрлитинформ, 2014, с. 383-388.
- 582.Волженкин Б.В. *Экономические преступления*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 1999. – 312 с.
- 583.Волколупова В.А. *Подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов*. В: Уголовно правовые аспекты борьбы с преступностью в сфере спорта: Материалы всероссийской научно-практической конференции (18 марта 2011 г.), 2011, с. 65-70.
- 584.Ганус А.С. *Проблемы толкования правового понятия «официальное спортивное соревнование»*. В: Вопросы экономики и права, 2016, № 2, с. 22-24.
- 585.Гладких В.И. *К вопросу о понятии и видах экономической преступности*. В: Вестник Московского Государственного Лингвистического Университета. Серия «Юридические науки», 2011, Вып. 15(621), с. 14-20.
- 586.Грибов А.С. *Пробелы в регламентации отдельных признаков оказания противоправного влияния на результаты спортивных соревнований или зрелищных коммерческих конкурсов (ст. 184 УК РФ)*. В: Юридическая наука, 2014, № 2, с. 100-102.
- 587.Дворецкий М.Ю. и Ненахова А.С. *Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов: проблемы теории и практики применения*. В: Вестник Томского государственного университета. Серия «Гуманитарные науки. Право», 2011, Выпуск 4 (96), с. 311-316.
- 588.Ермакова Л.Д. и др. *Уголовное право Российской Федерации: Общая часть* / Под ред. А.И. Рарога. Москва: Юрист, 2001. – 511 с.
- 589.Захарова С.А. *Проблемы борьбы с преступностью в сфере большого спорта*. В: Уголовно-правовые аспекты борьбы с преступностью в сфере спорта: Материалы всероссийской научно-практической конференции (18 марта 2011 г.), ОМА МВД России, Омск, 2011, с. 46-49.
- 590.Наумов А.В. *Российское уголовное право: Курс лекций: В 3 томах. Том 3: Особенная часть: (гл. XI-XXI). 4-е изд., перераб. и доп.* Москва: Волтерс Клувер, 2007. – 736 с.
- 591.Ненахова А.С. *Подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов как один из видов преступлений коррупционной направленности*. В: Актуальные проблемы уголовного права, уголовного процесса, криминологии и уголовно-исполнительного права: теория и

- практика: Материалы Международной научно-практической конференции (Тамбов, 10-11 апреля 2012 г.). Тамбов: Дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2012, с. 278-283.
592. Иванов А.С. *Коррупция в современном российском спорте: формы ее проявления*. В: Борьба с коррупцией: новые подходы и векторы современного развития. Материалы всероссийской научно-практической конференции (Волгоград, 15-25 ноября 2010 г.). / Отв. ред.: Чуриков В.В. Волгоград: ВолГУ, 2011, с. 135-139.
 593. Иванов А.С. *Законодательные основы противодействия коррупции в российском спорте*. В: Источники частного и публичного права: Сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции 18 февраля 2011 г. / Отв. ред.: Пузиков Р.В. Тамбов: ТРОО Бизнес-Наука-Общество, 2011, с. 144-149.
 594. Иванов А.С. и Савочкин А.С. *Коррупция в сфере спорта и возможные пути ее ликвидации*. В: Развитие криминологии и криминологических основ совершенствования законодательства о борьбе с преступностью. Материалы всероссийской научно-практической конференции, посвященной 20-летию российской криминологической ассоциации (Волгоград, 22-23 июня 2011 г.) / Под ред.: Третьяков В.И. Волгоград: ВА МВД России, 2011, с. 321-326.
 595. Иванов А.С. *Оказание противоправного влияния на результат официального спортивного соревнования или зрелищного коммерческого конкурса как преступление коррупционной направленности*. В: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2014, № 2 (28), с. 188-194.
 596. Изотов Д.Н. *О месте подкупа участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований в системе Особенной части УК РФ*. В: Инновации в государстве и праве России: Материалы Международной научно-практической конференции (Нижний Новгород, 11-12 апреля 2013 г.) / Отв. ред.: Петров А.В. Нижний Новгород: Нижегород. госуниверситета им. Н.И. Лобачевского, 2013, с. 187-190; Бизнес в законе, 2013, № 3, с. 31-33.
 597. Изотов Д.Н. *О необходимости уголовно-правовой охраны общественных отношений в сфере спорта путем выделения в Особенной части УК РФ специальной главы*. В: „Черные дыры” в Российском Законодательстве, 2014, № 4, с. 86-89.
 598. Ишутина В.О. *Тенденции развития уголовного законодательства в сфере спорта*. В: Уголовно-правовые аспекты борьбы с преступностью в сфере спорта: Материалы всероссийской научно-практической конференции (18 марта 2011 г.), с. 50-54.
 599. Кузьмин С.В. *Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2002. – 32 с.
 600. Кузьмин С.В. *Уголовная ответственность за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований и зрелищных коммерческих конкурсов*. Благовещенск, 2005. – 132 с.
 601. *Курс уголовного права. Часть общая. Том 1*. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой. Москва: Зерцало, 2002. – 624 с.
 602. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный). 2-е издание, исправленное, переработанное и дополненное* / Под ред. Чучаева А.И. Москва: Инфра-М, Контракт, 2010. Disponibil: <https://bit.ly/2K84D8y>
 603. Ларчикова М.Л. и Савченкова А.Ю. *Проблемы определения терминов «официальное спортивное соревнование» и «зрелищный коммерческий конкурс»*. В: Проблемы материального и процессуального уголовного права: Сборник материалов научного кружка при кафедре уголовно-правовых дисциплин. Вып. 9 / Под ред.: М.А. Алпеевой и А.Г. Никольской. Москва: РИО Российской таможенной академии, 2016, с. 18-23.

604. Овчинникова Н.А. *Правовое регулирование профессионального спорта в Российской Федерации (общеправовой анализ)*, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владимир, 2008. – 26 с.
605. Овчинникова Н.А. *Правовая регламентация организации и проведения азартных игр через букмекерские конторы и тотализаторы в сфере профессионального спорта*. В: Четвертая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н., Рогачев Д.И., Соловьев А.А. и Шевченко О.А. Москва, 2010, с. 57-61.
606. Прокопец М.А. и Жубрин Д.М. *Борьба с договорными матчами (на примере практики УЕФА и Спортивного арбитражного суда в г. Лозанна)*. В: Спорт: экономика, право, управление, 2012, № 2, с. 23-25.
607. Сараев В.В. *Уголовно-правовая охрана профессионального спорта*. В: Подходы к решению проблем законотворчества и правоприменения: Сборник научных трудов адъюнктов и соискателей. Вып. 12 / Отв. ред.: Аксенов Р.Г., Бекетов О.И., Вертлиб О.Ф. Омск: ОМА МВД России, 2005, с. 234-239.
608. Сараев В.В. *О необходимости признания преступными некоторых деяний в области профессионального спорта*. In: Подходы к решению проблем законотворчества и правоприменения: Сборник научных трудов адъюнктов и соискателей. Вып. 13 / Отв. ред.: Векленко В.В. Омск: ОМА МВД России, 2006, с. 90-93.
609. Сараев В.В. *Отдельные вопросы уголовно-правовой охраны спорта*. В: Третья международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н., Соловьев А.А. Москва, 2010, с. 101-108.
610. Сараев В.В. *Уголовно-правовая охрана современного профессионального спорта в России: Учебное пособие*. Омск: ОМА МВД России, 2010. – 252 с.
611. Сараев В.В. *Отдельные вопросы правового регулирования коммерческой деятельности в профессиональном спорте*. В: Спорт: экономика, право, управление, 2010, № 4, с. 11-16.
612. Сараев В.В. *Пути повышения эффективности уголовно-правового запрета на договорные матчи по ст.184 УК РФ*. В: Российский следователь, 2012, № 9, с. 23-26.
613. Сорокина Т.С. *К вопросу о выделении отношений, складывающихся в сфере профессионального спорта, в самостоятельный объект уголовно-правовой охраны*. В: Спортивное право, 2013, № 4, с. 32-35.
614. Стати В.А. *Ответственность за занятие игорным бизнесом по законодательству Украины и Республики Молдова*. В: Пріоритетні напрями наукових досліджень: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17-18 вересня 2016 року). Київ: МЦНД, 2016, с. 43-45.
615. Стати В.А. *Уголовная ответственность за противоправное влияние на результаты официальных спортивных соревнований по законодательству Украины и Республики Молдова*. В: Перспективи розвитку сучасної науки (частина II): Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 15-16 липня 2017 року. Київ: МЦНД, 2017, с. 67-69.
616. Стати В.А. *Нарушение запрета размещения ставок на спорт, связанных с манипулированием официальным спортивным соревнованием, по законодательству Украины и Республики Молдова (сравнительно-правовое исследование)*. В: Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки (ч. II): Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 6-7 грудня 2017 року. Київ.: МЦНД, 2017, с. 62-63.
617. Уголовный кодекс Российской Федерации. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.

618. Уголовный кодекс Республики Казахстан. В: *Ведомости Парламента Республики Казахстан*, 1997, № 15-16.
619. *Уголовное право России. Практический курс: Учебно-практическое пособие* / Под общей ред.: Адельханяна Р.А. Москва: Волтерс Клувер, 2004. – 752 с.
620. *Уголовное право. Особенная часть: Учебник* / Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рарога и А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2008. – 800 с.
621. Цветков П.В. *Об объекте преступления, предусмотренного ст. 184 УК РФ*. В: Уголовная политика и правоприменительная практика: Сборник статей по материалам III Всероссийской научно-практической конференции. Верховный Суд РФ; Российский Государственный Университет Правосудия. Санкт-Петербург: Петрополис, 2015, с. 301-308.
622. Чхутиашвили Л.В. *Экономические отношения в физической культуре и спорте*. В: Пятая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н. и Соловьев А.А. Москва, 2011, с. 178-183.
623. Чхутиашвили Л.В. *Спорт как важная отрасль экономики России*. В: Пятая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: Материалы конференции / Под общ. ред.: Гусов К.Н. и Соловьев А.А. Москва, 2011, с. 183-187.

D. Surse în limba franceză

624. *Albert c. Roumanie*, no. 31911/03, 16 février 2010, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/2xPzVid>
625. *Bakker c. Suisse* (dec.), no. 7198/07, 3 septembre 2019, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3cee0Qz>
626. *Borcea c. Roumanie* (dec.), no. 55959/14, 22 septembre 2015, CEDH. Disponibil: <https://goo.gl/gRzNMg>
627. Boss Ph.V. *Manipulation de compétitions sportives (match fixing): aspects pénaux de la nouvelle Loi fédérale sur les jeux d'argent*. În: *Forumpoenale*, 2019, no. 1, p. 52-57.
628. *Contrada c. Italie* (no. 3), no. 66655/13, 14 avril 2015, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3hOG5Bb>
629. Cour de Cassation, Chambre Criminelle, 7 février 2007. N° de pourvoi: 06-87753. Disponibil: <https://bit.ly/2zwvLfw>
630. Delage P.-J. *Brèves propositions pour une effectivité de la responsabilité pénale des personnes morales*. În: *Droit Pénal*, 2005, no. 2, p. 13-20.
631. *Fédération nationale des associations et syndicats de sportifs (FNASS) et autres c. France*, nos. 48151/11 et 77769/13, 18 janvier 2018, CEDH. Disponibil: <https://goo.gl/TBJ3R2>
632. *Gouarré Patte c. Andorre*, no. 33427/10, 12 janvier 2016, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/2Ad2E17>
633. *K.A. et A.D. c. Belgique*, nos. 42758/98 et 45558/99, 17 février 2005, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/2tBBldY>
634. Loi fédérale sur l'encouragement du sport et de l'activité physique (Loi sur l'encouragement du sport, LESP). Disponibil: <https://bit.ly/3f0kxAr>
635. Martignoni-Hutin J.P.G. *Faites vos jeux*. Paris: L'Harmattan, 1993. – 283 p.
636. *Muscio c. l'Italie*, no. 31358/03, 13 novembre 2007, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/2TG9XoV>
637. *Nodet c. France*, no. 47342/14, 6 juin 2019, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3bQHSS>
638. *Platini c. Suisse* (dec.), no. 526/18, 11 février 2020, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3fo7U2d>

639.Schneider c. Luxembourg, no. 2113/04, 10 juillet 2007, CEDH. Disponibil: <https://bit.ly/3dbWFZj>

E. Surse în limba germană

- 640.Bundesgericht. Tribunal penal federal. Strafrechtliche Abteilung. Urteil vom 11 Dezember 2017. 6B_544/2017. Disponibil: <https://bit.ly/3glRtUs>
- 641.Berberich B. *Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben*. În: Zeitschrift für Wett- und Glücksspielrecht, 2017, Ausgabe 5/1, p. 347-352.
- 642.Bohn A. *Die fortschreitende Ausweitung des materiellen Strafrechts am Beispiel der zukünftigen Strafbarkeit des Sportwettbetrugs und der Manipulation berufssportlicher Wettbewerbe*. În: Kriminalpolitische Zeitschrift, 2017, Ausgabe, 2, p. 88-94.
- 643.Bösing J. *Manipulationen im Sport und staatliche Sanktionsmöglichkeiten. Zur Notwendigkeit eines neuen Straftatbestandes gegen Bestechlichkeit und Bestechung im Sport*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der juristischen Doktorwürde, Marburg, 2014. Disponibil: <https://bit.ly/3aNa21g>
- 644.Krack R. *Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben Regierungsentwurf zu §§ 265c, 265d StGB*. În: Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 2016, Ausgabe 8, p. 540-551.
- 645.Kubiciel M. *Legitimation, Umfang und Interpretation der Straftatbestände gegen Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben*. În: Veranstaltungen und politische Diskussion, 2016, Ausgabe 4, p. 256-266.
- 646.Satzger H. »Sportwettbetrug« und »Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben« – zwei neue Tatbestände mit zweifelhafter Existenzberechtigung. În: Juristische Ausbildung, 2016, Band 38, Heft 10, p. 1142-1155.
- 647.Strafgesetzbuch (StGB). Deutschland. Disponibil: <https://goo.gl/CEjRLx>

F. Surse în limba ucraineană

- 648.Бугайчук К.Л., Безпалова О.І., Джафарова О.В. et al. *Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією*. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. – 100 с.
- 649.Бондаренко О.С. *Понятійний апарат об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 Кримінального кодексу України*. В: Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016, с. 212-217.
- 650.Гродецький Ю.В. *Питання вдосконалення примітки до статті 369³ КК України*. В: Вісник Асоціації кримінального права України, 2016, № 1(6), с. 269-279.
- 651.Задоя К.П. *Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»*. В: Право і громадянське суспільство, 2015, № 2, с. 146-157.
- 652.Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
- 653.Кодекс України про адміністративні правопорушення. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
- 654.Петренко О.І. *Кримінально-правове визначення поняття «спорт»*. В: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція», 2014, № 9-2, Том 2, с. 84-87.
- 655.Шевченко О.С. *Професійний спорт як об'єкт кримінально-правової охорони*. В: Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки», 2014, Том 4, с. 62-64.

G. Surse în limba italiană

656. Antolisei F. *Manuale di diritto penale. Parte generale*, edizione 15. Milano: Giuffré, 2000. – 864 p
657. Bundesgericht. Tribunal penal federal. Corte dei reclami penali. Sentenza del 7 giugno 2013. RR.2013.46-47. Disponibil: <https://bit.ly/3dvRum6>
658. Fiore C. *Diritto penale: Parte generale*. Torino: Utet Giuridica, 2001. – 783 p.
659. Legge 13 dicembre 1989, n. 401, interventi nel settore del giuoco e delle scommesse clandestini e tutela della correttezza nello svolgimento di manifestazioni sportive. Disponibil: <https://goo.gl/NYfzK3>
660. Mantovani F. *Diritto penale*. Padova: CEDAM, 1992. – 998 p.
661. Pagliaro A. *Principi di diritto penale. Parte generale*, edizione 7. Milano: Giuffré, 2000. – 770 p.

H. Surse în limba spaniolă

662. Musco E. *El fraude en la actividad deportiva*. În: Revista Penal, 2001, no. 7, p. 79-89.
663. Pascual G.A. *La tipificación penal del fraude en competiciones deportivas. Problemas tecnicos y aplicativos*. În: Revista de Derecho Penal y Criminología, 2012, no. 8, p. 13-70.
664. Welzel H. *Derecho penal. Parte general*. Traducción de Balestra C.F. Buenos Aires: Roque Depalma, 1956. Diponibil: <https://bit.ly/2CbyQ5V>

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, Reniță Gheorghe, student-doctorand al Școlii Doctorale de Științe Juridice de la Universitatea de Stat din Moldova, declar pe răspundere personală că teza de doctorat este elaborată doar de mine, pe baza efortului personal de cercetare și redactare. În cadrul lucrării precizez sursa tuturor ideilor, datelor și formulărilor care nu îmi aparțin, conform normelor de citare a surselor și a respectării legislației privind drepturile de autor. Declar că toate afirmațiile din lucrare referitoare la datele și informațiile analizate, la metodele prin care acestea au fost obținute și la sursele din care le-am obținut sunt adevărate.

Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Reniță Gheorghe

1 iulie 2020

CV-UL AUTORULUI

Numele și prenumele: Reniță Gheorghe

Cetățenia: Republica Moldova

Studii

2010-2014 – licență în drept, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

2014-2016 – master în drept, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

2016-2020 – studii de doctorat, Școala Doctorală de Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova, Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Stagii

2-3 octombrie 2018 – vizită de studiu la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Strasbourg)

15-19 decembrie 2018 – vizită de studiu la Curtea Constituțională a Georgiei (Batumi)

5-13 iunie 2019 – vizită de studiu la Curtea Constituțională a Letoniei (Riga)

Domeniile de interes științific: dreptul penal, drepturile omului

Participări la foruri științifice: Conferința internațională „Cercetări științifice actuale în lumea contemporană”, ediția a XXV-a (Pereiaslav-Khmelnytsky, 26-27 mai 2017); Conferința științifică internațională „Diseminarea rezultatelor cercetărilor în vederea unei cooperări globale mai strânse între oamenii de știință”, ediția a XIII-a (Montreal, 24 aprilie 2018); Conferința științifică internațională a doctoranzilor în drept „Studii și cercetări juridice europene”, ediția a X-a (Timișoara, 8 iunie 2018); Conferința științifico-practică internațională „Aspecte sociale și economice ale educației în societatea modernă”, ediția a IV-a (Varșovia, 19 iulie 2018) etc.

Lucrări științifice publicate: 55 de publicații științifice, dintre care 20 la tema tezei de doctorat

Premii

Locul I – Sesiunea națională de comunicări științifice studențești, ediția a XVII-a, etapa a II-a, Chișinău, 25-26 aprilie 2013

Activități în cadrul colegiilor de redacție ale revistelor științifice

2020 – prezent: membru al Colegiului de redacție al revistei „Procuratura”

Activități în cadrul organelor de conducere ale instituțiilor de învățământ superior

2016 – prezent: membru al Consiliului Științific al Universității de Stat din Moldova

Cunoașterea limbilor străine

engleza – bine

rusa – bine

franceza – elementar

Date de contact

adresa: mun. Chișinău, str. M. Kogălniceanu, 65, bloc. 2 A, bir. 11, MD-2009

telefon: + 373 22 57 78 35

e-mail: gheorghe.renita@usm.md